CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]

वैयाराणां [illegible] नमकनन्तमिति । अनन्तधर्मूलगुणोत्तरगुणाधारो विजयः [illegible]
मतं । तथा चोक्तं [illegible] नगंथेनां कस्मान्नपुंसकगुणोऽकलकं च [illegible] इति किमर्थं [illegible]
ज्ञेदनिमित्तं [illegible] लोलिय नार्थमल्लावृषभचरणार्थं चेति । किमर्थं मल्लावतानां [illegible]
स्थिरं यथा [illegible] प्रवचनात् । नोपि मल्लाचलनमितीनामेनंद: । सर्वचेष्टा चेष्टाचरणा [illegible] प्रवचनात् । [illegible]
मतत । अन्यथा [illegible] कियावर्द्धिति । अथ तपसां गुणीनां च कांतता वसतिपक्ष [illegible] । अनगार
नामा [illegible] निश्चकार: । मनसा नत्तेऽनेन जयामि । तज्जन्मा [illegible] निकरोमि । [illegible]
[illegible] नेनेणामीति [illegible] निसंधि पूर्वमेकाय नोदानं नकरोमि [illegible]
[illegible] नानुमतिम [illegible] नं कायेन करोमि । इत्येवं [illegible] कियाणां कर्म [illegible]
[illegible] नेनाम । तथा योगत्रयेणाष्टमिकारिणानुत्तिकियां [illegible]
[illegible] यजयः । [illegible] नन्यावनं [illegible] । तथा मनो [illegible]
[illegible] परि [illegible] । [illegible] लिलाघन [illegible] । [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] स्फुटं मन्दस्पष्टं [illegible] ॥ १ ॥ [illegible] मतेः काले । गालीतन्तावर्जितं दिनार्धं । एतोदयथानयन [illegible]

लयलग्नं ॥ २ ॥ उदयलग्नम् । उदयार्थास्तमनं च उदयास्तमनतयाः सविवर्णं दयानमनयाः [illegible]

[illegible] दयास्तमनकालो दिर्तियान्तो दृष्टव्यो । गालीतयवर्जितं दिनार्धं घटिकापाल्लिप्तिनाडी [illegible] विदंनाडी

विकला वर्जिते नाडीदिकं वर्जितं तस्मिन्नर्धे काविकं वर्जिते । मध्यन्दि । मध्यं [illegible] तस्मिन् । उदय

विषुव [illegible] । उज्जनकालस्फुटं तेन काले । पयन्तं तु एकत्तरं च उदयकालं नाडी विकं प्रमाणं वर्जितं दिना

[illegible] कालं च नाडी विकलप्रमाणं वर्जितं [illegible] मध्य । एक [illegible]

लग्नं स्फुट [illegible] दक [illegible] तं [illegible] । तेन [illegible] । [illegible]

डीविक प्रमाण उदयास्तमनकालं च वर्जितं मध्य [illegible] कियाधि [illegible] निर्ग [illegible]

लग्नमिति । [illegible] तनत्रकेसमा [illegible] भवति । एक [illegible]

[illegible] शापिंडा [illegible] कनकोफ [illegible] नयः का [illegible] वितन पादा [illegible]

[illegible] नत्रि [illegible] मध्य [illegible] विकेप [illegible] कालं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३७ लिकाणपालेमित्तवाममणतत्तवायचं [illegible] त्तविर्थेनमनमाचाण [illegible] ॥ [illegible]

ज्ञाणितेतो नेहस्तोर्थेनोये ॥ स्पर्शकचपारकं श्रेत्रेये [illegible] मं माधातरदितं लनतेषाचितिमं [illegible]

हृदियां कम्मपालोत्पलड्डी वत्थलावं ॥ बाऽस्पा वरस्ताठगु [illegible]

द्रव्यस्पान त्रिसंस्परस्सवग्रविपहस्सां सतांते दंठवां मनः संथक [illegible] त्पारव्यान [illegible]

त्र्यपिकारथंमादं । अथवा पदकालायतीनां नवांते । तत्वां समंस्कारसंलेखना तनाथे कालां [illegible]

त्र्य [illegible] थंते । सापादी कालिक्कागणपाथणकाल [illegible] आचारं तत्रां थशुनिधुकाल [illegible] थं [illegible]

[illegible] मिणामविदथसमितत्त्वाद ॥ गा ॥ मछक्रकप्पदीणाणं । मिछा [illegible] मसदेसिण [illegible]

स्कं नियपावद ॥ ॥ स्प्रचक्रकप्पदीणाणां । मत्रीणिवता निडःरवा निवसर्वे [illegible] ममन [illegible] तानि [illegible]

[illegible] दिता । [illegible] क्षवीणिडःस्का निघ्रदीणा नियपातल वेडःस्कवदीण [illegible] सिकाणम [illegible]

[illegible] आरस्ता [illegible] नवकेवललाघिसातस [illegible] त्रेलो पिडस्वणं । णमिनमो [illegible]

[illegible] मछद [illegible] निणा णासंकम्मीगतनि [illegible] तितिनि [illegible] कथि [illegible]

[illegible]

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] [illegible] तेन्द्रियालोचना [illegible] तादृश [illegible] निर्वृत्ति [illegible]

[illegible] निर्वाण [illegible] वा [illegible] क्रियेत तो [illegible] विवेक [illegible] । [illegible] निरासं । [illegible]

[illegible] पानीय [illegible] मनः [illegible] गुप्त्यर्थं [illegible] । [illegible] स्थानं [illegible] मात्राणां [illegible]

[illegible] करणंपरिहारः । विपरीतं गतस्य मनसः निवर्तनं [illegible] चारित्रं [illegible]

[illegible] क्रिया [illegible] सामायिका [illegible] विनयस्य चारित्रस्य कारणं [illegible] मनो [illegible]

[illegible] विषयेषु [illegible] चिन्ता निरोधनं [illegible] सावद्य [illegible] आत्मनो [illegible] । [illegible]

[illegible] क्रिया [illegible] प्रकारः । एतेषां सर्वेषां तपसां [illegible] निष्प्रकाशनं [illegible] । [illegible]

[illegible] ज्ञानं [illegible] इति । तथा [illegible] ज्ञान [illegible] । [illegible]

[illegible] प्रतिपादना [illegible] । [illegible] । [illegible]

[illegible] विद्या । [illegible] । [illegible] मारक । [illegible] । [illegible]

[illegible] सर्व [illegible] मूल [illegible] ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पु

६ कस्यचित्स्वरूपा... जनं विषभक्षणं ... संबंधः कर्तव्याः चसमुच्चयार्थः
वालनं जलप्रवेशाय । जलपानीय... देशा... नेनिरुद्धा ...
...परिग्रह... अनाचारसेवी नाचारो नाचारः पापक्रिया ...
सेवी मरणं तस्य ... । अन्यथा सूत्रार्थः संबंधः अनाचारसेवी तस्य ...
...रिग्रहेण ... संबंधः एतानि ... विद्यन्ते ... जन्ममरणानुबंधीनि संसारकारणानि
त्यर्थः । एतानि मरणानि जन्ममरणानुबंधीनि अनाचारसेवी नियतानि बालमरणानीति । अथवाऽ
नाचारसेवी नियतानि मरणानि संसारकारणानीति न सदाचार । एवं ... वगपरा
एप्रवेशितयति ॥२७॥ उड्ढमधतिरियं हि दु कदाणि बालमरणाणि बहुगाणि । दंसणणाणसहगदो । पा
... अणुमरिस्सं ॥२८॥ उड्ढं ऊर्ध्वलोके अधः अधोलोके ... ३१
...तिर्यक्षु एकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतजातिषु । कदाणि ... बालमरणानि च
...णाणां दर्शनज्ञानाभ्यां ... पंडितमरणेन ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]षां भवंतीत परीतसंसाराः परित्यक्तसंसृतयो वा जिनवचने ये अनुरक्ता गुरु[illegible]
[illegible]बला असंक्लिष्टाः संतस्ते परित्यक्तसंसारा भवंतीति ॥ यदि जिनवचने [illegible]
[illegible] ॥ बालमरणानि कानि ॥ तत्र कयाणि अकामयाणि मरणाणि ॥ मरिहंति ते वराया ॥ [illegible]
णं पावाणंति ॥ ४ ॥ बालमरणाणि बालानां मत वृत्तीनां मरणानि शरीरत्यागाः बालमरणा[illegible]
मा बालमरणानि बहुजीवकृताः बहूनि बहुप्रकाराणि बालाज्ञाणि बहूनि च मरणानि [illegible]
णि अकामकृतानि अनभिप्रेतानि मरणानि मरिष्यंति मरिष्यंति शुद्धपरिणामा लब्धाः ॥ ते वराया [illegible]
वराका अनाथाः ॥ जे जिणवयणं [illegible] सम्यगाराधनां मंगलदायिनी ते तिन्नादबुध्यति
जिनवचनं न जानंति ॥ ते वराका बालमरणानि [illegible] णि अकामकृतानि बहूनि मरणानि त्रा[illegible]
[illegible] ॥ अथ कानि तानि बालमरणानीत्यत आह ॥ [illegible] सत्थग्गहणं विसभक्खणं च ॥ जलणं जलप्पवे[illegible]
अणायारभंडसेवी ॥ जम्मणमरणाणुबंधीणि ॥ ५ ॥ सत्थग्गहणं शस्त्रग्रहणं आत्मना [illegible]
[illegible] आत्मनो मरणार्थं विषभक्षणं [illegible] कार्याकारणं विचारात विना[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

६६ तोन्नात स्थ परिणामेक्रुर्यादित्याचार्यः प्राह ॥७॥ एवंकदपरियम्मो । अणिदाणो ईहिगणमदिकेवी ।
पव्वाणल्लिकसाउ । सज्जो मरणं पडिछाहि ॥७०॥ एवंकदपरियम्मा । सर्वस्मिन्नतरं कृतमनुशितपरिकर्मतपा
दुष्टानंदनासा सर्वकृत परिकर्मा आराधनदृष्टितत पश्चरणः । अणियाणो अनिदानः । इहलोकपरलोकसुख
नाकांक्षः । ईदिवगाईहित्वा चरित्वा चयोगं कृत्वा मदिवुद्धीपतिबुद्धिनां एत स्वादुमानान्यपरास्तत्पकः
संपन्नः पव्वा पश्चात मलियकसाउंपशितकषायः कृषासंपन्नः सज्जो सद्य नत्परः कृतसंन्यासो वा मरणाय समा
धिमृत्युं स्वाध्याय मरणं वा परिछाहि प्रतीक्षत्वं तिष्ठ विपरिणामांतरं कं मा यातु । यत्नातः स्वस्य दूपराः स्वमा
णां सामगम निश्चयं कृत्वा सर्वकृत परिकर्मा निदान स्वसत्त्रसद्यः मरणं प्रतीक्षति । पुनरपिकिं त्वोदद्याति ॥
ईदि चिरनाविदा विय । जेणुरिमा मरणदेसयालंमि । एवंकदस्वकाम्मागकयनणाणा । फवाणरिवङति ॥८०॥ इति
नोदिसामान्य मरणं वा विरनाविद्दा वियविरनाविता अपि दिक्षा नसर्वकोटी कृत चरणा अपि नेयतस्वचा स्वम
स्सदैस्सवल्तावात वस्सिपुरुषाः मनुष्याः मरणदेसयालंमि मरणकाले देसकाले यथवा मरणकाले नणवी निन्दा
निर्धायंते । एवंकदक्कमाणस्वचरणा सर्वस्मिन् कृत कर्मर्सर्वकृतक पीतनंपुमकतस्वनावः सर्वकृतकर्मयुक्त

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कोरवेल नंदनदेव पुष्टिका ४९

८ चेतेनोन्यस्मिन् लिप्तपापकर्मणा पश्चात् पश्चात् । परिखंडति पतति पतेति स्मिन्नयात्यथं भवति । एवं ॥ ५३ ॥ तत्रावद
येवस्तम्भ । कारणाय कुरेण छिसितं । जीवाश्चविरदिदगुणा । कादव्वो मारकमयमि ॥ ५४ ॥ तत्रात्मा तं
दवदत्तस्य [redacted] वेडकवधस्य कारणेन निमित्तेन । उज्जोदणवचनेन वणुकेन ड
सेण चत्तपेण जीवो जीवः आत्मा । अविरदिदगुणा अविरतिगुणः । अविराधितपरिणाम कादव्वो कर्तव्यो
न कमयमि मारणमार्गसमय क्रूर तथापि विषयतश्चिरंतावित्ता अपि भवत मरणाद भेदलक्षणं पा
त्मा तिपतति । तस्मात्तथा चेडकवधनिमित्तं जीवाः अविरदिव । क्रियतेन तथा मारकमयमि
मारकमार्य कर्तव्य इत्यनेनानी दिनिश्चयं ऊर्ध्विचिंतित चेडकवधनिमित्त [redacted]
[redacted] जीवा विरदिय
गुणकृत किं कृतं तेन च चेडकवधस्य कर्तुं हि ॥ ५५ ॥ कणयलदा णागलदा । विज्जुलदा तह व कुंदलदा । एदा
वियतागदा । मिथिलाणयरीए महदिदत्तस्स ॥ ५६ ॥ सायरगा वलदत्ता । कुलदत्ता वहमाणगोत्थिव । दिवसमा
णामदा । मिथिलाणमहदिदत्तेण ॥ ५७ ॥ मिथिलानार्यां महेंद्रदत्तेन कनकलता नागलता विद्युल्लता ३४

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चिन्तितं तत्र नरके भगवान् मर्त्ये । यन्नु नरकं तत्तिन्नि वर्तति । तत्र दृष्टान्तमाह नसुनर्जन्मानि किं कुर्वन्ति ।
र्वतीर्पडितमृगमंकुरयमिति । यद्विन्नामपदी दृष्कुदाद्विकोन्मद्येतेततः किं कर्तेव्यमितमाह ॥७॥ नरकप
क्रोस्फुरकं । तांदवग्रामसदाव दोतिरत । कदमेमथगापत्रं । संसारसमस्तेण ॥८२॥ जन्यदि लेणश्चसङ्कपमनः
रूकुडः स्वमसुतंतेतोनतोदृढ्वोचाध्यदृष्ट्यः मतमा साकनीय । मसावदोच्चनावतः स्वदापहस्यतेमनापीनितव
प्रीकृतबलादंक्षणधिस्त्रंपद्माविरणनरकस्यनरकंवा कद्मं किं यदिदं कृतमत । सपमथ्यापत्रंनशांत । स्वव
षोश्रगांकुणंकुनमथायत्तन्नेवप्रांभंसंसारंजातितमभरणानद्वाणंसंसारतणसंसमस्तापचिन्नमतंक्षमप्रासक
तेयडन्यद्यातकुवादिदिडरकेततोनरकांस्यस्ववतातोदृष्ट्व दृष्टवः ॥ यतः संसारेभसरत्तनित्रं किंपिदंनपांसं
प्रावत्तारिधामभवतिचिंतनीयमितिंयथापूर्वं मत्संभवचौणं तालसनमनपदीतं
नयमशामकोनमचोवनवमुसप्तिडः नवानरकंस्यनरकेवानदमेवितयदिदं कुनमतमपयथाण ३२
चनपमं । श्रद्धवाश्रांमकामंकरतोमनायतन्नेवपातेसंसारजातितजमभरणचवकंणसंसारतणसंसरत्तोष
नसमरनमपमचव्यस्तमपचांनकारोतवुदादिदंसचेव । तेलमेनमतनमरतवसानेकमस्य न्मतेश्रमान्नमपसव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नारेत्रे॥ एकं मणितामणुमरिस्सं अनुमरिष्यामि मन्यासं करिष्यामि । कर्दोसविधं ... मरणानि
...मरणानि यत्तो मयाश्रामानि श्रतो दृष्टानि ज्ञानाभ्यासाद् पंडितमरणं [illegible] नात्ते करिष्यामीति । एता
नी कानि मरणानि अतीतानि मरणानि स्मरन् पंडितमरणमनुमरिष्यामीत्येतच्चाह ॥२८॥ उक्तेषु मरणं मध्ये मरणानि
रणमुवदरणाईय । एदाणि पंच मरणे । पंडियमरणं अणुमरिस्से ॥२९॥ उक्तेषु मरणेषु पञ्चमरणेषु इह वियाना ।
निहमयेमाण्यं वा सनदीमरणं जादीमरणं जातिमरणं वृत्यन्नमात्रस्य मृत्युर्निर्दिष्टं ... मरणसुनरक
उवदरणाईय । वदनाश्चपीडाश्च ... एतानि समरन् पंडियमरणं पंडितमरणं अनुमरिष्ये अनुमरिष्या
मि यावज्जीवमाराधनामं करिष्यामि [illegible] । एतानि तिर्यग्जातमरणानि नरकदुःखवेदनाश्च संस्मरन् पंडितमरणमा
रसं वाचात्याममं करिष्यामीति । किमर्थं पंडितमरणं मरणेषु श्रेष्ठं तन्मतं ... ॥३०॥ एकं पंडिदमरणं छिंदइ
जाईसयाणि बहुगाणि । तं मरणं मरिदव्वं जेण मदं सुम्मदं होदि ॥३१॥ एकमेकं पंडितमरणं पंडितमरणं
छिनत्ति विनाशयति जातिशतानि बहूनि बहूनि तेन तस्मान्मरणं मर्तव्यं ... विनष्टि
तव्यं सम्यक् मरणं वाच्यं । येन ... मृतं सुमृतं ... भवति । एकं पंडितमरणं ... ...

मरणैनरः

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लमिदन्नदो । कामभोगसुसुष्ठिदो सन्तो । अनुजनेमविषयेनागे । परिणाममणभिकांक्षदि ॥ ॥ तिबंधदिश्चि
वापावंतर । कंश्चिद कोऽपि जीवः कामभोगसंजाततां करोतीति वा कांक्षितः । कलुषमंद कलुषपरिणतः दृश्य
सुपदितः स्वयं सः स एव कामभोगसुकामभोगेषु । सुस्थितो भूत्वा सन्ता मंत अनुभूतेनाविषयेऽनुभूतेऽपि
पुनः अनवमानोऽपि च भोगभोगारसंसारिकसुखदस्य परिणामेन चित्तव्यापारेण भावबंध निबध्नातु कर्मा
णि परवशः । क्रियते कर्मसंबंधः अतिकामभोगेषु मूर्छितमनः कांक्षितः कलुषचित्तस्तु भोगान् भुनक्ति
पिर्जीवः परिणामेन कर्मबंधः अतिबध्यते वा कर्मणेति किं विश्रामाजेण [illegible] भवति ति
तीत्पादं ॥ ॥ आहारणिमित्तं । किर मच्छा गच्छंति सत्तमिं पुढविं । सच्चित्तो आहारो । ण कप्पदि मणसा वि प
त्थेडुं ॥ ॥ आहारणिमित्तं आहारकारणात् किरकिल आगम कथितनीमत्स्यचर्मतस्तं निश्चय वक्ष
न तंदुलमत्स्याः गच्छंति यांति प्रविशंति सप्तमीं सप्तमीं पृथिवीं अवधिस्थानं सचित्तासच्चित्तो वा । ३३
र्वस्य इति सचित्तः सा वद्धसाग्र्य । चाणिघातादुत्पन्नः । आहारो न जनकपदि न कल्पते नयोग्यो भवति । मणसा
पि मनसापि चित्तव्यापारेणापि प्रार्थयितुं माद्बुद्धाहारो न कल्पत इति । यतो मनसापि सावद्याहारो न यस्मा
[illegible] धर्मविरुद्धं [illegible] हारान्नमिति तस्या [illegible] दयानिश्चय [illegible]
[illegible] भग [illegible] तिय [illegible] मन [illegible] त्या पारेत [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

पद्व्यानपार्श्वानि ॥१५॥ संसारचक्कवालम्मि मया सव्वे वि पुग्गला बहुसो । आहारिदा य परिणामिदा य ण
य मे गदा तित्ती ॥१६॥ संसारचक्कवालम्मि । संसारचक्कवाले चतुर्गतिजन्मजरामरणावर्त्ते मया सर्वे
सर्वे पुद्गलाः दधिखंडगुडोदननीरादिकाः बहुशः बहुवारान् आहारिदा य आहारतया गृहीता
हीताः परिणामिदा य परिणामिताश्च जीवेन खलरसस्वरूपेण परिणामिताः इत्यर्थः । ण य मे गदा तित्ती
गतातृप्तिः संतोषो न जातः । पुनरपि भावयामि ज्ञाता संसारचक्कवाले सर्वपुद्गलानां बहुशः आहारिता परिणामि
तानि मया न च मम गताः तृप्तिरिति चिंतनीयं । कथं न गता तृप्तिर्येषां ॥१७॥ तणकट्ठेण व अग्गी लवणसमुद्दो
णदीसहस्सेहिं । ण इमो जीवो सक्को तिप्पेदुं कामभोगेहिं ॥१८॥ तणकट्ठेण व अग्गी तृणकाष्ठैरिव अग्निः तृप्तिं न याति । लव
णसमुद्दो लवणसमुद्रः णदीसहस्सेहिं नदीसहस्रैः चतुर्दशलक्षनदीसहस्रैः तृप्तिं न गच्छति सदा चिंत्य
गंगासिंध्वादिचतुर्दशनदीभिः सागरं न तृप्तः । ण इमो जीवो सक्को तिप्पेदुं जीवः सक्को तिप्पेदुं तृप्तिं नेतुं
न शक्यः कामभोगेहिं ईप्सितवस्तुभोगोपभोगस्त्रीवर्गादिभिरिव वस्त्राभरणस्त्रक्चंदनादिपञ्चेन्द्रियविषयैर्दातुमशक्यः ।
यथाग्निस्तृणकाष्ठैर्यथा जीवोऽपि कामभोगैरिति । किंचिदिदं ममैतान्यनवनिलवतीति व ॥१९॥ कंखिदकं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६८ गदितं। अभ्यंतरजोगध्याणमह्मीणां अभ्यंतरयोगं अभ्यंतरयोगापरिणामं ध्यानं मे कायचिंतानिरोधनं आ
हीनां प्रविश्य तत्त्वं यातच्चितस्मिन् इत्य समयालमन्याम कालं अष्टसमयी अष्टम्ये अद्भयादिसंज्ञारहितं अ
सुसंदीप्तं तप्त इत्य शरीरं बाह्य योगविशिष्टतोपि आत्मनः ध्यानयोगशब्दोदृष्टः मनस्विनं इत्थं कालेऽष्टसमया
नवमिय यथा तथा शरीरजं दीप्तं। अष्ट स्थजके वारि स्थाग मतिकिंस्यादितीयं प्राह ॥१॥ इत्तणरागदोसे विइ
एयिह अकम्मसयलवि। जम्मणमरणरहिउ। तेण जाव्वार्दं णिविदु सि ॥५४॥ इत्तणरच्चरागदोसरगढपात्र
रागाधीनित्यानुच्या तिवाच अष्टकर्मभंस्वलियं अष्टकर्मस्वत्वात्। जन्मनं मरणरहितजन्मनमरणरहित।
एवं नेतृणनिद्वासवादिनवेष्या नवनो सुद्धविदिसि मा आत्मसुवसि वारणवपि तस्यो अष्टकर्मप्रत्यवनोभुविदा
जन्ममरणरहित्वं निवासत्वं प्रादपमिड्स्य तस्मादितियदुर्वे ॥५४॥ सुद्धपिंडं ज्ञवटम। निणादिकमहादामितिवि
देपी। तमथावरसमकर। मारणिद्धाणमयह्म ॥५५॥ सव्वमिदं सर्वमिमम् अवंदम अपदरसर्ग पंगमपोनिणादिकजिनतरहट
के स्थितं वाम हृदामिय श्रद्दधे। तस्मिन् सचिंकारापीति तिविदत्तानिविधनंतसम थावरस्वमकरं च सं तितं किंजनं तो तिंस्मा २५
दीर्घ्यादिपवेद्रियपर्यंता। स्थानरालाः स्थावराः पृथिवीकायिकादिवनस्पतिपर्यंताः। अथवा तमस्त्वामकर्मादि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थाकं दत्ता तां च स्कंदस्लयद्गता: तथा तस्यां नगार्यां तेनैव महेंद्रदत्तेन सागरक वत्सनंद कुंडलदत्तेन कार्दमान दास्ता
स्मान यतिना समाधिमरणे यत्नः कर्त्तव्यः। कथानिका चात्र व्याख्येया। आगमोपदेशाद्यद्यन्नानादेशुनर्थं।
पदेशिकानां भवति तन्नियो यतीनां मं पिकिं तथा ॥७॥ उदणिज्जावयरहिया। णावा व रयणपुण्णा। पट्टणमास
णा व खु पमादा दुज्झंति ॥ उदकयथा णिज्जावयरहिया निर्यापकरहिता। कर्णधाररहिता: णावा व नाव:
पोतादिका:। वररयणपुण्णा अष्टरत्नपूर्णा:। पट्टणमासन्नं पत्तनसमासन्नं वेलाकूलसमीपं प्राप्ता:। खु स्फुटं
पमादा स्वप्रमादत: अपि अल्पप्रस्खलकारणाद् ग्रामं तावत्: प्रमादस्खलात् बुडंति निमज्जंति विनाशमुपयांति। यथा नाव: पा
तनसमासन्ना: कर्णधाररहिता:। वररत्नसमूहपूर्णा प्रमादकरणान्निमित्तात् सागरे निमज्जंति। तथा क्षपकनाव: सम्यग्ज्ञा
नदर्शनचारित्ररत्नसम्पूर्णा: सिद्धिसमीपत्वसंन्यासपत्तनमासन्ना निर्यापकाचार्यरहिता: प्रमादनिमित्तात् संसा
रसागरे निमज्जंति। तस्मादयत्न: कर्त्तव्य इति कथं यत्न: क्रियते। यावता द्वियकिरकालेन ... वकाशादिकं न कर्त्तुं श
क्यते तस्मात् ॥९॥ बाहिरजोगविरहिदो। अब्भंतरजोगझाणमल्लीणो। जह तंमि देसयाले। अमूढसण्णो जहसु देहं ॥१०॥
॥१०॥ बाहिरजोगविरहिदो। बाह्याश्च ते योगाश्च तेभ्य: योगा: आतापनादय: तैर्विरहित: हीन: बाह्ययोगवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

= मदंध

इत्येतस्मिन्दिवसे द्वित्रिः प्रहरो द्वितीयदिवसप्रभृति नवनः इत्येतस्मिन्नेव [illegible] : [illegible] पदे अथवा [illegible]
१ देवमालापदेषां पंचनमस्कारपदेषु ॥ अथवा ॥ एकोऽपि बीजपदं एकस्मिन्नपि [illegible] पदेषु [illegible] निपातानां बीज
रूपाणामपि निदिष्टानां सर्वेषु धनवचनेषु [illegible] गच्छति [illegible] णरो नराणां [illegible] परिणामिना [illegible]
नीकीर्त्तनेतत्क्षणं तेन मरणेन समरणं तेन कं [illegible] समरणमातव ॥ नमो [illegible] परित्यजतीति ॥ [illegible]
ये पदेषां पंचनमस्कारपदेषां वीतरागमार्ग [illegible] संगो [illegible] निलयं मरणान्ते [illegible]
मेवं यथा न वर्तते यो यस्मिन् वदतात् [illegible] तस्मै तेन नमोक्रमपि [illegible] ॥ किमि [illegible] संयत
॥ पदे ते दोषं के विंसि लोगमय [illegible] एदं समयालंपि ॥ आराहणउवउत्तो ॥ चिंततो आराधकं [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]
अस्मात् [illegible] पंचनमस्कारपदं ॥ एकं [illegible] पदं [illegible] मिलताः [illegible] समयालंपि [illegible]
ले आरासणवउत्तो आराधनावपयुक्तः सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रतपोनुष्ठानपरः चिंततो [illegible] आराधकं ॥ ३६
आराधकः [illegible] स्वामी [illegible] संपद्यते ॥ तस्मात् [illegible] पंचनमस्कारं [illegible] काले आराहणउवउत्तो
आराधनापयुक्तः सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रतपोनुष्ठानपरः चिंततो चिंतयन् [illegible] आराधकं आराधकः रत्नत्रय

= मतंध

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पात्रसंज्ञायिकनामकर्मोदयात्स्थावरा नर्षाद्रूर्मदयांसुवंकेत्रनीति [illegible]मथावरकर्मकर्मसर्वजीवदयाअजि
पारकेसंरत्थवनन्दूतेसारम्भकारणात्सर: । तिर्वाणामयम्मनिर्वाणमार्गमपान्तुवर्तमंन: स्वम ग्रामन्दर्शनिनाणि
नाणातम्मिनूत्तसति । तेषांमद्रावान्निर्वाणमार्गम्प्रसार त्वमस्थावरक्षेमकत्त्वमर्थमिमधुमर्ववाजिनहष्टुत्वितिधन
अ्रद्देषदेमिति । तस्मिन्त्कोनयमाधादशांपवत्रेहंद्रासर्वविषयांश्रदानियते । [illegible]मानकक्षानविषयांचितापा
वंधकेर्मुदाविचतन्डलार ॥१०॥ एदि तेर्द्देवसंपालं । सक्खारमनिदापुटनकेवा । मनोत्पर्णिचोतड । वलिणाविमम
वांजिता ॥ पद । नर्थानिषम वचनंदिंदवन्यार्थदर्थाहित्मितंत्स्यालदेवाकाल दिवत्रि[illegible]नृंदिपनतत्रात
सूचनतर्नेविद्रा: हरारतंमपकाल: । तस्मिन्नगारीपरुर्दा [illegible] नकोनत्मकः वारसविनंतावनत्राविम: ओदत्रा
धकाव: पुरस्कंचमश्रनातन्कथ: श्रतनहक्तुत्यर्थ: । सर्वानव [illegible]पुनिणिन्द्रजवितनिविवश्रर्थनिनावमित्र
पविवत्तुचवंलिनाविवलिनापिहारीराततवलापतनाथिमा [illegible] एकविरोनर्यनिनातविमुहंवच्चालवत्तु
त्वनंसमर्थविजननायवदर्शाविवंश्रतनस्कंधंनदार: नर्तुर्विनयनवनन्त्कन: किकर्मत्र्थमिनर्वाद ॥ ॥ एकोर्वव
दियंद्दिपंदवंवेगोवीदरागमनंाम । वर्धावाणराडश्रनिरकं । तंनरणातणमात्रवं ॥ ॥ एवंविव । एकम्मिवनमार्दव:

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२ वानन्तोन रवत्वात्मिगणधराणां महावीरवर्द्धमानस्वामी ज्ञानदर्शनचारित्रतपांसि समवशरणान्निर्गत्य
देशयांचकार तीर्थानपायानवतारणमिति । आराधनीया: किंफलमित्युक्ते आह ॥४॥ आराधनाफलं ज्ञातं । कथ
कथंगणयुविदितं मम । एकस्मिन् निर्गतिव । गणधरणायलब्दशिवत्वां ॥५॥ आराधनफलं ज्ञातं । आराधनायमु
त: सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपांसि त्रिकालकाऊगतेन सुविदितं सुविदितं चोपदिष्टं । समयसप्तक
कर्मसंकृत्य नीति लिविर्चीनने वेनवाणी शृणायगत्वा चलदडलनते । लिद्धाणं निर्वाणं सुविदितं । [redacted]
श्रीस्तेवनन्ते । सम्यगाराधनापद्धत्मे कालस्यलाजकर्मणो श्रीस्तवात
प्राप्तता निर्वाणलनन्तदतिश्राचायो ग्राशिवशिखांगानं ज्ञावाश्रपक: कारणाश्च एकपरिणामकर्मकाम:
पूर्व ॥६॥ समतोपनियपढनं । विद्वियंसवत्वंसमंपदामति । मत्रंचवाससरानियरपदनंनिटमसमासण ॥७॥ सम
तोमनियप्रमत्त: समस्तीनावपुर्केइतिच पदमप्रथम: । विदियंद्वितीय: सत्वसमंजदामवंदसंमपत: पविविदति ३१
प्रश्नपवाश्रवणोमसप्रथमं । मत्रांद्वितीयं सर्वसमयतनशुभवंदमसर्वपवासरामिशुवरत्रामिवपदमतत्तनणिदलेत्तिन
नीसत्समंत्रयत: । प्रथमस्त्रावत्तमाननावालद्वितीयश्चसर्वसंयत: अत: सर्वमपायपंशुलवतरामिष्यतस्तरणितंम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]नियमध्यतेण तस्मात् कृतात्[illegible]पंचनमस्कारो नमरणा[illegible]
[illegible]मस्कारात् कुर्वन् वर्तितुं[illegible]नमाराकं व्यापितं मंदबुध। यो[illegible]
[illegible]॥ जिणवयणमोसहमिणं। विसयसुहविरेयणं अमदभूदं। जरमरण[illegible]
[illegible]॥ जिणवयणं जिनवचनं तं महदौषधं रोगापहं द्रव्यं[illegible]। विसयसुह[illegible]
[illegible]तस्य विरेचनं जावकं द्रव्यं विषयसुखविरेचनं अमदभूदं अमृतभूतं। जरमरणवाहि[illegible]
दनानां बहुकालीनव्याधीनां[illegible]कोविदनातयोनंदः अथवा व्याधिर्तु वेदना[illegible]निर्हि
[illegible]सर्वदुःखानां जरामरण व्याधिवेदनानां सर्वदुःखानां क्षयकारणं विषय[illegible]
[illegible]जिनवचननिर्मितं मंदबुध। किं तस्मिन् कालं शरणं[illegible]॥ णाण[illegible]
[illegible]समयसरणं। तं सव मरणा मदादीरा॥ २१॥ णाणं ज्ञानं[illegible]
[illegible]दर्शनं[illegible]कप[illegible]नियम्[illegible]क्षणपरिणाम[illegible]चरित्रं ज्ञान
[illegible]कारणानि[illegible]समवायं[illegible]कारणं[illegible]गत्वा
[illegible]उत्तम॰ २ [illegible]प्रकारं[illegible]
[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१९ इय ॥ यादृक्षस्य पापिनः शीलनिःशीलस्य मनश्चंचलं भवति यस्य तस्य शीलयुक्तेन मनस्तस्य स्मितं वक्त्रं परिरक्षणाय शी
लर्य दक्षः शीलनिःशीलस्यानिश्चयेन मनस्तस्य शीलेन वमनस्तस्य मंत्रं किं कृतो नियम इत्याह ॥ ८७ ॥ चिरमिदं ब्रह्मचारी
पक्षोऽहनिसयनकमम ॥ अणुवीयविरुक्षो ॥ सुक्ष्मसिद्धिगादिज्जाहि ॥ ८८ ॥ [illegible]
[illegible] ॥ ८९ ॥ चिरमिदं चिरं [illegible] तं तपितः स्थितः ब्रह्मभक्तानि
लोपं चरति स भवतु इति ब्रह्मचारी चिरापितः ब्रह्मचारी चिरापितः [redacted] ब्रह्मचारी
यदा चिरापितः ब्रह्मचारी तिष्ठक्षोऽहणं स्फोडं निराकृत्य ससमय [illegible] घातिकर्मज्ञानावरणादि अणुभवं
यं प्राप्य सर्वायकमपरिपाचा ॥ अथवा शुद्धासातगुणस्थानक्रमेण भाविनिवृत्ति [illegible] कर्मक्षपक [illegible]
शुद्धः केवलज्ञानादियुक्तः सिद्धिं गादिं ज्जादि सिद्धिगतिं यातिमा [illegible] अथवा ब्रह्मचारी क्षपकः कर्म
स्फोऽसंख्यातगुणश्रेणीकर्मनिर्जरयां च विशुद्धः संजातः ॥ तत [illegible] सिद्धिगतिं याति ॥ अथवा अत २८
वीर्यपरिणामसंतत्या च विशुद्धः केवली पतः केवलज्ञानं प्राप्य परमस्थानं गच्छतीति ॥ अथवा आराधनापायः ॥
[illegible] आराधकत्वं किं विशिष्टो भवतीत्याह ॥ ९० ॥ [illegible] संसारे [illegible] करा ॥ [illegible] कम्मं च जितो विं [illegible] आराधणादाणो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रूपत्वं मया प्राप्तिं सर्वमेव संसारपालोच्य नमेतत् । पुनरपि दृढपरिणामं दर्शयति ॥ ७८ ॥ [illegible] । जिणवय
णमुदाभिदं अमदब्भूदं जरामरणहरणं सुहदं ॥ णाहं मरणस्स बीहेमि ॥ ७९ ॥ [illegible]
वयणं जिनवचनं सुदाभिदं सुभाषितं च मागानर्थ्या वक्रत्वं । अमदब्भूदं [illegible] तगाद्वियमर्दीन
अयं वमया सुगतिमार्गं । णाहं मरणस्स बीहेमि नाहं मरणाद्विभेमि । अत्र जिनवचनं सुभाषितं अमृतत्वं
लब्धं मया सुगतिमार्गं [illegible] तानाहं मरणाद्विभेमि । अतः धीराणां विमरणं इयं । णिर्देशं तान् [illegible]
यं । जइ दारिसिमरणं इयं । वरस्सु धीरत्तणमरिदव्वं ॥ ८० ॥ धीराणां विधीराणां [illegible] वमर्त्यवाम
[illegible] कर्त्तव्यः । णिर्धीराणां [illegible] ना पिकातरत्वा पि [illegible] नापि [illegible] परिदव्वं मर्त्तव्यं
[illegible] दीहिमियद्दिका [illegible] पिमरिदव्वं मर्त्तव्यं सुवंतरगतव्यं वशघातनावात । [illegible] धीरत्ताणाणं
वेनसंकरा [illegible] विरत्त्वमपत्तेव । यदिवानामपि [illegible] पतास्याप्राणात्यागः कर्त्तव्यः । [illegible] ततो विधापा
सावीरवेन मरणमर्भमिति । सुदादिपीडितस्य यदि [illegible] विनाशः काश्चिद्दिधापा [illegible] गमरणान्वेयावत्
दि ॥ ८१ ॥ सीलत्ताविमरदव्वं । णिस्सीलेण विअवस्समरिदव्वं । जइ दोहिसिमरियव्वं । वरंखु [illegible] मरदव्वं ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ ५३

६८ मिति। अथ मनमंगलार्थं कृतप्रकमसमार्थं चाह॥१॥ वीरं जरमरणरिऊ। वीरं विगयपावमलसपत्ता लोगम्मु
ज्जोयगरा। जिणवरचंदं दिसउ बोहिं॥१॥ वीरो वर्द्धमानभट्टारकः जरमरणरिऊ जरामरणरिपुः। विगतपापमल
सपत्ना। विज्ञानचारित्रज्ञानमबोधः तान्सम्यक्प्राप्तवत्। वीरं लोगम्मि लोकस्य भव्यजनस्य पदार्थानां वा उद्योत
गरा उद्योतकराः प्रकाशकराः। जिणवरचंदो जिनचंद्रः। दिसउ दिशतु ददातु वा बोहिं समाधिं सम्यक्त्वं सर्वकारणात
जिनवरवद्धजरमरणरिऊ तगमरणरिपुः जरामरणशत्रुः चारित्रज्ञानादिसंपूर्णः लोकानां प्रद्योतकरा वी
समस्तं दिशतु बोधिमिति निबंधः। किंचिदपि निदानमकर्तव्यं कर्त्तव्यं तत्प्राह॥२॥ जागदीस्सरयाण। सिद्धि
दत्ताणं जगदी। जगदीवीयमादाण। सामिन्नवत्थुमम्मदो॥२॥ जागदीयगाणं अरहंताणं अरहंतानां सिद्धि
रूसाणं च णिच्छितार्थानां च यागतिः सिद्धानामित्यर्थः। जागदीयगति अरहंते वीदमोहाणं वीतमोहानां खीणक
सायानां सामन्नवत्थु। सामन्नवत्थुमस्सदा मर्वदा अरहंतायागति यावन्निश्चितार्थानां वीतमोहानां च यावत्समा
पेसवत्थुसर्वदा। नान्यत्किंचिद्याचे इति तेन तत्र जन्मकाद्याद्योपायः पर्यायार्थिकशिष्यप्रतिपादनात्। तत्का
लपापकथनाचनापि निलक्षादीनां प्रत्ययः प्राकृतलक्षणं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri.

[illegible]

रिहिमग्गणाई सम्मद्दसणमपरिणमंतो [illegible] मरंतो म्रियमाणः आराहओ आराधको होइ भवति निम्मोहदंसणरति

ओ आसंदिरिति तेद्वियधीमहनिदानरहितः संपन्नो म्रियमाण आराधको भवतीति ॥ कतेपत्तेदस्याह ॥ णिक्कसाय

स्स दंतस्स सूरस्स ववसाइणो । संसारभयभीदस्स । पच्चक्खाणं सुहं हवे ॥ २ ॥ णिक्कसायस्स निःकषायस्य अकषाय

स्य दंतस्स दान्तस्य दान्तेंद्रियस्य सूरस्स शूरस्य स्फोटकीतस्य ववसाइणो व्यवसायिनः [illegible] तस्य

चारित्रानुष्ठानपरस्य संसारभयभीतस्य संसाराद्भयं तस्माद्भीतस्य [illegible] भयभीतस्य [illegible]

इयस्य पच्चक्खाणं प्रत्याख्यानं आराधनासु दंसुखं सुखनिमित्तं भवेत् [illegible] तस्य सुखस्य

व्यवसायिनः [illegible] भयभीतस्य नं प्रत्याख्यानं सुखनिमित्तं भवेत् ॥ [illegible] म्रियमाण आराधको भवती

ति एवं [illegible] नाफलमाह ॥ ॥ एदं पच्चक्खाणं [illegible] पदमणा [illegible] धीरा

सदमसा । [illegible] ॥ एवं पतत्पच्चक्खाणं प्रत्याख्यानं जो कोइ दिख(?) कथं निनानदंसणा तम

ममरदकाल [illegible] तेन । अरहदस्सो [illegible] आराधयति [illegible] गछदि [illegible] नमेवा

णं तत्रमपस्थानं निर्वाणमित्यर्थः ॥ मरणदेसकालेप्रत्याख्यानंयः कथं वीरा सदमनं [illegible] साधयति तमस्थानं ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0 in Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

७६

दोषाणं दंडस्स्यामीति । नमस्कारानंतरमंगीकृतसामायिकस्यापि पुनरिदमाह ॥२॥ सव्वं पाणारंभं पच्चक्खामि अलि
यवयणं च । सव्वमदत्तादाणं । मेहुणपरिग्गहं चेव ॥३॥ प्रथमं तावत्सर्वविकेगमीति सर्वं प्राणारंभं सर्वजीव
पीडाघातारंभं दिमांपवखाम्यामि प्रत्याख्यास्यामि । अलियवयणं च अलीकवचनं च मिथ्यावचनं च सं
सर्वमदत्तादाणं । अदत्तादानं । मेहुणं मैथुनं परिग्गहं चेव परिग्रहं चेव । प्राणारंभं मिथ्यावचनं अदत्तादानं मै
थुनं परिग्रहं च प्रत्याख्यामीति । सामायिकव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह ॥४॥ सम्मं मे सव्वभूदेसु । वेरं मज्झं ण के
णवि । आसाए वोसरित्ताणं । समाहिं पडिवज्जए ॥४॥ सम्मं । समसमतो वा साम्यं मम सर्वभूतेषु । सर्वेषु मयि
रविशेषजीवेषु । वेरं वैरं मज्झं मम न केणावि केनापि । आसाए आशा । आकांक्षा । वोसरित्ताणं व्युत्सृज्य
समाहिं समाधिं शुभपरिणामं पडिवज्जए प्रतिपद्ये । यतः साम्यं मम सर्वभूतेषु वैरं मम न केनापि । आशाव्यु
त्सृज्य समाधिं प्रतिपद्ये इति । पुनरपि परिणामशुद्ध्यर्थमाह ॥५॥ सव्वं आहारविहिं । सण्णाओ आसए कसाए य
सव्वं चेव ममत्तिं । जहामि सव्वं खमावेमि ॥५॥ सर्वमाहारविधिं अशनपानादिकं संज्ञा आहारादिकाः आशा
इहलोकपरलोकाशाः । कषायाः क्रोधादयः सर्वमेव ममत्वं जहामि त्यजामि सर्वं जनं क्षामयामीति । त्रिविधप्रत्याख्यान

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कारि प्रयत्नास्तेषां वंदनप्रव्याख्यानं कृतं अथवा कल्लायात्संक्षेपेणार्थकथनं इति [illegible]
[illegible] द्वितीय [illegible] ॥ इदं स्वल्पारव्यानं व्याख्यातं निदर्शनी यदिदं वामा कल्पितं [illegible]
आर्धांश्चाव्याख्यादीन मितं प्रमाणं पुष्पस्थितं स्यात्त्रं कस्मिन् यथ [illegible] क्रियते इति [illegible] याय [illegible]
संक्षेपतः स्वल्पारव्यानं तदर्थं तृतीयमधिकारं माह ॥ छ ॥ एस करेमि पणामं । जिणवरवसहस्स वड्ढमाणस्स ।
सेसाणं च जिणाणं । सगणगणधराणं च सव्वेसिं ॥ ३ ॥ एस एष आत्मनः प्रत्यक्षवचनमेतत् एष [illegible]
रूपस्वल्पारव्यानकथनोद्यतः । एवं व्याख्यातावसंगद्वाक्यं सतं सामर्थ्यलब्धं चात्र स्यात् । करेमि करोमि कुर्वे
प्रणाममुच्चयमस्कृति । जिणवरवसहस्स जिनानां वरः प्रमत्तादि क्षीणकषायपर्यंतस्तेषु प्रधानः वृषभः स
वोपयोगी सिद्धो वा तस्य जिनवरवृषभस्य वड्ढमाणस्स वर्द्धमानस्य सेसाणं च शेषाणां च जिणाणं जिनानां सर्व
[illegible] गणधराणां च सह गणेन यतिमुनि ऋषि अनगार [illegible] गणधराः [illegible]
सगणगणधराः स्तेषां च सव्वेसिं सर्वेषां [illegible] करोमि [illegible] । जिनवरवृषभस्य वर्ध
मानस्य शेषाणां जिनानां सर्वेषां च सगणगणधराणां च प्रणामं करोमि । अथवा सगणगणधराणां जिनानां वि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तते मंत्रे आराधक चउव्विह कल्पसो जनम रिश्चगरीस्स । यावज्जीवाय जीवंती विनय्यमनंतिकं [illegible] वंद्याव
चरीसमनीव इत्यर्थः । वोमरकुमन्यशु कश्चिन्ममसंबो स्यान्यंतेगणधिरं [illegible] । तं आराधक [illegible] जीवे
कुम्हे निति । आगमस्य माहात्म्यं इत्पन्न हर्षान्तमस्का रमाह [illegible] । जं [illegible] तीवा । तर [illegible]
णंतं । तंसव्वजीवसरणं । णंदउ जिणसासणं सुइरं [illegible] । यं यत् आनीता [illegible]
गति [illegible] संसारसागरे संसरणं संसारः स एव सागरः [illegible]
यस्यां सा [illegible] तीतत् सव्व जीवसरणं सर्व चेतनी वाश्च सर्वे जीवा [illegible]
जं नंदउ [illegible] । जिणसासणं तिन्नाम सासनं सुइरं सुचिरं सर्वकाल [illegible] जिनशासन [illegible]
[illegible] सर्व जीवशरणं नंदतु सर्वकालं [illegible] भवति । [illegible] नमस्कार [illegible] आराध
[illegible] कार्थमाह [illegible] । आगादीक्षरदताण । णिविट्ठाणं च जागदी । जा [illegible] समस्ता [illegible]
व्याख्यातार्थगाथेयं । [illegible] निःश्चितार्थं [illegible] सर्वदा [illegible]
श्चार्य [illegible] चविधाहार [illegible] तेपुक्त [illegible] माह [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्थमाह ॥ ॥ [illegible] दसमयान्त । अवकमोऽजीवितस्य भ्रंजदि भङ्ग । एतदपेक्षया कारणं । त्रिविधमपि मरणं [illegible] ॥ ॥ एतदपि त
स्मिन् दसमयान्तेऽनाकालेऽवकमोऽपक्रमः एवमेतस्मिंश्च । जीवितस्य जीवितव्यस्य [illegible] एतद
पेक्षया कारणं व्याख्यानं । त्रिविधे निस्तीर्णे समाधिगतपारणा आदाय [illegible] कालं
सोपसर्गे तित्रेत वा मध्ये यदि जीवितव्यं नाशि वृत्त विक्षादस्य पतेत्तव व्याख्यानं भवनवत । तस्मिन्नेव समकाले नि
मारणे ५ स्तीर्णे जीवितव्यस्योपक्रमं प्रमत्तिपारणा न वदति तिमदे [illegible] यामतर निश्चयादस्य तस्य पुनर्मे [illegible] ॥ ॥
सम्बन्धादगविदि । पञ्चस्कारिमिपाणयं वक्ता । व व दिव्विसरामियं । ऽविदतिविद्वणमाक्का ॥२॥ न [illegible]
रोप [illegible] दारविदिनितनविक्षिपस्वरकामि [illegible] व्याख्यामि । पाणयं वकपात [illegible]
सणामिषु [illegible] जाभिज विविधनाशासंपंतरलक्षणं । तिविदमा विविधेनेमनो वचनकायेनसावक्कमा [illegible]
कानापानक्रोवर्ज्यधिन्नासर्वमाहार विधिं प्रत्याख्यामि । बाह्य [illegible] । त्रिविधं त्रिविधेनम
वधेप । परित्यजत्वमाथमार ॥ ॥ नोकोविमर्ज त्रवदी सं [illegible] आहारस्य [illegible] जीवाय
वोसर ॥ ॥ याकाविवयः कश्चित [illegible] वदी ममापक्षिपस्थिदः [illegible] बाह्यं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= [illegible]

८२

णांपंडितमरणं। विद्धजनाइसयाणि बहुयाणि। तंमरणंमरिदव्वं जेणमदं सुमदं होदि। [illegible] इयं च यास्यात

र्थ आर्थोत। ये च पंडितमरणेनात्मिशतानि वद्धनि विनश्वियेन च मरणेन न पुन [illegible]। कैच सुमृता

भवति। जननं न्मरणमप्यथ न्मरणमृत्युरयमिति। मरणकालेसमाक्षनार्थमाह [illegible] एकं हि य न [illegible]

दिमरणं तद्विजयरि जीव। सत्र छत्तवयदणणि बाणंमणुत्तरलदंदि [illegible] एक [illegible] मा।

क्षिपत्या वदिल्ल तज्जीवः तत। समाप्तछत्तवयरणाधुव्वमतीत छुनि [illegible] यननि [illegible] सम

धिमरणं संद्वीय [illegible] रीरमनि न्माबादीनि [illegible] यनिय [illegible] मरणं [illegible] कातिन

मणादीनि [illegible] त्वाव [illegible] गत्वि न यं मग [illegible] समणमयेण विक [illegible]

द्विदं ममनविमरेगवा [illegible] परगमप्तमुसहल्ल [illegible] न्पत्र। जननोत्पन्नासम [illegible] वि

धेत यतो तान मम गणा तं किं वि दि विहा स्य। [illegible] विशरीर म नियतः सर्वं [illegible] ति [illegible]

कमणानि श्चारा धनायाम्प्रकानितः स त्ता पिसं [illegible] धीलमनवतीत्यादि [illegible] पहमं मवदिचार। [illegible]

देतव पडिक्कमणं। [illegible] यरि हयणं। गावक्जीवंसुत्त भद्दव [illegible] कमप निपादनार्थं तत्र। पढमं पथमं भवदि

= पंकोसनकालेर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नारसर्वातिचारस्य तेषां कालमाश्रित्य दोषविध्वंसनस्य विदियं द्वितीयं ॥ त्रिविधं त्रिविधस्याहारस्य मनवचनकाय ॥ प
२३ डिक्कमणं अतिक्कमणं परिहरणं ॥ पाणाचपानकस्य परिच्चयणं परित्यजनं जावज्जीवाये यावज्जीवं ॥ उत्तमा
र्थस्य तमार्थं वतन्तमास्ते इति मित्र मित्यर्थः ॥ प्रथमं तावत्सर्वातिचारस्य प्रतिक्रमणं द्वितीयं त्रिविधं त्रिवि
धस्याहारस्य तृतीयमुत्तमार्थं पानकस्य परित्यजनं यावज्जीवं चेति तस्मिन् काले त्रिविधप्रतिक्रमणं भवन्तेन कायो
ल कायेन्द्रिय शरीर कषाय योगाचेतन त्रिविधस्य योगस्य निग्रहः योगप्रतिक्रमणं पञ्चेन्द्रियाणां इन्द्रिय
इन्द्रियप्रतिक्रमणं पञ्चविधस्य शरीरस्य त्यागः शरीरातिचारः शरीरप्रतिक्रमणं चारित्रविधस्य कषायस्य
चतुर्विधस्य चैतानां कषायस्य निग्रहः कषायातीवा कषायप्रतिक्रमणं ॥ हस्तपादनाभतत्त्वकषायशरीरस्य
स्वनाम्ना आराधनायां आगमे कथिता ॥ एतेषां पुनर्योगं जियस्य पादानां नमस्कृतानि तदनन्तरं आगमस्त्रीत्वा
॥ पंचविहंदियमुंडा वचिमुंड हत्थपायमणमुंडा तणुमुंडेण वि सहिया दस मुंडा वण्णिया समए ॥ ४४ ॥ प
चानामपि इन्द्रियाणां मुंडनं खंडनं स्वविषयव्यापारान्निवर्तनं वचिमुंडा वचनमार्थस्कृत वचनापमस्य हस्त
पादमनसां चापि संकोचनं संवरणं चिंतननिवर्तनं ततः शरीरस्य मुंडनं एते दश मुंडा समये वर्णिता ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८५ यतेनानेन स्वमनीषया व्याख्यानमेतदिति ॥ अथवा एते दंडकाः शरीरनिवर्तिनामेवैवं द्रष्टव्या इति [illegible]
[illegible] वसुनंदिविरचितायामाचारवृत्तौ तृतीयः परिच्छेदः ॥३॥ ॥ एवं संक्षेपरूपं प्रत्याख्यानमाख्यातेन महत्त्वाद्योग्याचार्यं
यात्मनः सत्यामपि निरतिचारं हलत्रयाणि निर्वर्तितं तस्य कथं भवतीति तद्र्थं तद्वर्थं अधिकारं सामाचारं वक्तुं
नमस्कारपूर्वकमाह ॥ तेलोक्कपुज्जमरहं । अरहंते वंदित्ता तिविहेण । वोच्छामि सामाचारं समासदो आणुपुव्वी
यं ॥४॥ त्रैलोक्यस्य पूज्यं त्रयाणां लोकानां भवनवासिमनुष्यदेवानां सत्पूज्यं वंदनीयं त्रिलोकपूज्य
मारं त्रिकालप्रकारार्थं मनीयेन निर्देशः अरहंते अर्हतः घातिचतुष्टयहरणादिकान् वंदित्वा तिविहेण त्रि
विधेन मनोवचनकायैः वोच्छं वक्ष्ये सामाचारं सम्यक्गुणानुरूपमाचारं समासदो संक्षेपेण कायाणु
पुव्वीए आनुपूर्व्या क्रमेण विविधं व्याख्यानं भवति ॥ पूर्वविधस्यापि [illegible] तेन [illegible]
यतेन स्याद्विरचितख्यापनार्थमाचुत्सर्वविंशतिगुणिक [illegible] निराकरणार्थं च [illegible] तेन नमस्कारकरणं
वैकल्पिकं तत्कारणं अर्हतो त्रिलोकस्यजनीयां त्रिविधेन वंदित्वा समासादेकवचनसामाचारं वक्ष्ये इति स
मानत्वात्पुनरुक्त्यर्थं समयगाथासूत्रमाह ॥ समदा सामाचारो सम्माचारो समो व आचारो । सव्वेसिं समाणं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५ ॥ सामाचारो दशविधाचारो ॥१२॥ तत्र निरुक्तिं सामाचारस्योद्देशस्य प्राह । तद्यथा । समदा सामाचारो सम्माचारो समो व आ
समता रागद्वेषाभावः [illegible] समाचारः । अथवा । त्रिकालदेववंदना पंचनमस्कारपरिणामो वा समता सामायिकव्रतं
वा समाचारः [illegible] निरतिचारमूलगुणानुष्ठानं समाचारः सम्यगाचारः । अथवा समस्य
णां भवत [illegible] समानो वा समाचारः । चरेर्नैकार्थत्वा [illegible] समानस्याचारः स
र्पता चारः सर्वेषामपि सर्वक्षेत्रप्रमत्तादीनां सर्वेषां वर्तिनां मोचा [illegible] निर्वर्तितः समाचारः
अथवा समस्य उपशमस्य क्रोधाद्यभावस्य परिणामेनाचरणं [illegible] दर्शनकषायेणाभि
रुस्ते समाचारः । अथवा त्रिकाले देववंदनादिभिः [illegible] समानः [illegible]
पत्ति इति समाने महत्स्व । समानं वा मानं तत्समानस्य समाचाद । अथवा सर्वेषां समानः [illegible] तित्पता वा आ
चारिय समाचारः । अथवा समस्ता मम कक्षे सम्यगाचारः चारित्रं समानं ज्ञानं दर्शनाचाराः तपस्विनो सर्वेषा
वीर्यं समाचारः एकत्वसमाचारः आचारो वा समाचारः सम्यगाचारः पंचपंचनामानः । अथवा पंचनिर्यानि
न्नः समदो समसर्वास्तावत् समया चारोः स्वसमये वस्थायाचारः समाचारः सम्यगाचारः समानः समाचारः
+ पंक्तिर

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भेदसर्वेषु केन प्रथमसमाचारस्वरूपार्थं समतासमाचारः सम्यगाचारः समो वा आचारः सर्वेषां समा-
५६ समाचारः त्रिकालदेववंदनादिभिः समानमानं तेषां सर्वेषां सामाचार इति। अस्य समा-
चारस्य लक्षणं प्रतिपादनार्थमाह ॥१२४॥ दुविहो सामाचारो ओघोविय पदविभागिओ चेव। दसहा ओघो भणि- = ओघ पद
दो अणेयधा पदविभागीय ॥१२५॥ द्विविधो द्विप्रकारः समाचारः सम्यगाचारः एवं सामाचारः ओघ
उत्सर्गादीर्घलघुः। तेषां [illegible] सामान्यरूपः पदविभागी च एतस्य अर्थस्य निपादकान् दशप्रका
भेदः सविस्तरः पदविभागी [illegible] अनुश्रवणार्थं सामाचारः। औघिकपदविभागिकाभ्यां द्वि-
विधः तत्प्रतिपादनार्थं [illegible] औघिकस्य दशप्रकारस्य [illegible] नामानि। अथैतस्यौघ-
कस्य दशप्रकारः पदविभागीय [illegible] अनेकप्रकारः तस्य पदविभागी। आयुपरस्य
दशप्रकारस्य [illegible] [illegible] तस्य औघिकस्य [illegible] आपृच्छा पडिपुच्छा। छंदण
णिमंतणा य उवसंपा ॥१२६॥ [illegible] प्रतिपादकानीति इच्छाकारः आदरः मिच्छाकारो मिथ्याकारः
व्रतादिषु अतिचारे मिथ्याकारः निपरिणाममस्य तथा। एकस्यकारादयः स्वनिवृत्तिमस्मात् तस्यार्थं तद्वाच्यमिति। त

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८७ धकारोयं तथाकारोऽनेन स्वर्थं नियामितं एवं सर्व्वत्र योजनेनं आसियाआसिका आपृच्छ्य गमनं निसिही निषेधिका
प्रविश्यन्तु प्रवेशनं आउच्छा आश्चास्य कार्यं प्रति गुर्वादीनां प्रश्नः पूर्वं गृहीतस्यानि वर्त्तनं प्रति
प्रश्नं वा वस्त्रानां च गृहीतं प्रतिपृच्छनं छंदाः। छंदणं छंदनं छंदानुवर्त्तित्वं यस्य किंचिद्रूपं कृतं तस्य निषेधाय वर्त्त
नेसमनितिमभिप्रायस निमंत्रणं च सत्कृत्य याचनं च। उवसंपा उपसंपत् आत्मनो निवेदनं तवाहमित्यात्मसमर्पणं
उपसर्पणं तस्याः प्रवाहः सामाचारो भवति। मिच्छाकारमिच्छा कारः इच्छाकारमिच्छानिषेधः आगच्छ
वेदनं सन्निमंत्रणं पसंपदां कोविषयस्तत्स्वाद। गाथात्रयमाह सं इः॥६॥ इच्छाकारो मिच्छाकारे तद
तेवकरं। पडिसुणणं ठाणं मिच्छया। णिसमणं आसिया णिया॥५॥ पविसंते य णिसीही। आउच्छणिया सकज्ज
आरंभे। साधम्मिणा य गुरुणा। पुव्वणिसिट्ठिम्हि पडिपुच्छा॥८॥ छंदण गहिदे दव्वे। अगहिद दव्वे णिमंतणा भणिदा
वा। तुम्हमहंति गुरुकुले। आदणिसग्गो दु उवसंपा॥९॥ इच्छाकारे संयमे पर इच्छया दिवि अभ्युपगमनं इच्छा प्रवृत्तिं इच्छाकारः ५५
श्रुतपरिणामेदर्प। देवस्यापन्नस्यमिच्छाकारमिथ्याकारः मिथ्याकरणं कायवाङ्मनसां निवर्त्तनं। तत्त्वकरणमेव
कायवचसां स्वपराधं अब्भुपगमपरिणामे करणं तथा प्रतिचोरपडिसुणणं। देवप्रतिश्रवणं स्वचसां पदानामवेदिता। तथा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८८ यथैवनंकुर्वि प्रतिपादितं तथैव नान्यथैवं मंत्रुरागः । तामग्रणे निषेधनागमनकालेषु विषयस्रासिको
पवदृष्टस्वादी न रिपुक्षुयाने पापक्रियादिस्यामनो निवर्त्तनं वा नणियानजिना कथिता ॥ ८ ॥ पविस्से
वपविगताछवयाकाल । णि सिही निषधिकात नस्त्रानंनुपगमपयंस्था नकरणि समपर्यानादिपुन्विरा
तावा वा [illegible] णी याय [illegible] नीयत्तगुर्वादीनावंदमार्थकं [illegible] णा । मकज [illegible] का
दंप्रियजं [illegible] स्वादिकियाकार्या [illegible] पठनाम [illegible] गादिकं [illegible] मान [illegible]
उेघानं [illegible] वीयमा सोमधर्मातिनपथर्मा [illegible] दीका पिज्ञापद [illegible] णि विक [illegible] वत्तु
दे गाप्तिदं दिस्तर्वं [illegible] निमृष्पातिद [illegible] कारणादिकं [illegible] तिस्पृ [illegible] का
यायपडिछणा पतिष्टगा [illegible] । [illegible] वदावातदंसि [illegible] याणास्यवना [illegible] का
श्रागादिदद [illegible] ग्रहीत [illegible] कादिस्त [illegible] णि [illegible] गर्भ
देकं याचनं ग्रहीतस्यां विनयतनि [illegible] णिदा भणिता । [illegible] दर्पिति [illegible] कल्याप्त्रा
येत्वं हृदयादस्थल आदणि सपेआत्मनो निमर्षं [illegible] त्पागा: तदाउ [illegible] पर्याचयाचकः । एवमंपा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

२८ उपसंपत्तं एवं दशप्रकारं औधिकं सामाचारस्य संक्षेपार्थं पदविभागिनश्च विभागार्थं प्राह ॥ ॥ ओधियसामा
चारो । दसविहो भणिदो जह दसविहो अत्थ । पत्तेयपदविभागी । समासदो वण्णइस्सामि ॥ ॥ एवं औधिकः सामाचार
दशप्रकारो जिनैर्भणितः कथितः समासेन संक्षेपतो ज्ञातव्यः अथवा विस्तरेणोच्यते तथा औधिकं पदविभागिनं सा
माचारं समासतः संक्षेपतः वर्णयिष्यामि वर्णयिष्यामि यथाविधं शास्त्रं तथा निर्दिशति इति न्यायादिति ॥ ॥ उग्गम
सूरप्पउदी । समणाहोरत्तमंडलकसिणं । जं आचरंति सददं । एसो भणिदो पदविभागी ॥ ॥ उग्गमसूरप्पभु
दी । उद्गतो उद्गमः सूर्यस्यादित्यस्य कालस्य क्रमः सूर्योदयादिरूपकालः । अथवा सूरस्य उद्गमः सूर
उद्गमस्य पूर्वनिपातः । प्रभृतिरादिर्यस्य सोऽयं क्रमः सूर्योदयप्रभृतिः श्रमणा आ
तिनचर्यं श्रमणाः मुनयः अहोरात्रमण्डलं च कृत्स्नं अहोरात्रं समस्तमेतत् अहोरात्रं
मिश्रदिवसरात्रिसमुदायं कृत्स्नं निरवशेषं जं आचरंति यदाचरन्ति सततं निरन्तरं
नियमादिकं एष पदविभागी ॥ एतत् प्रवचनं निरन्तरं भणितः अर्हद्भिः कथितः आग
मार्थं प्रतिपादनं पदविभागी समुदायसूर्योदयप्रभृतिः समस्तमहोरात्रं यदाचरन्ति श्रमणाः स

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८० तत्समणपपदविनाशीतिकथितः। उत्तरपदापेक्षयाशुद्धिमोर्तीतिनदोषालोगाव्वल्पयः॥६॥ एकनीवाकारः कर्तव्य
इदं ज्ञं श्रुतस्मादनंतरं किमित्याह ॥७॥ संजमणाणुवकरणे अणुवकरणे च तावयणे॥ तणगहणादीसु एव
णीकाराउकायवो ॥७॥ संजमणाणुवकरणे। सुक्खमइंद्रियनिरोधः प्राणिदयाच ज्ञानं ज्ञानावरणक्षयो वा।
तेषां परिच्छेदात्मकप्रत्ययः श्रुतज्ञानं वा तयोरुपकरणं पिच्छिकाउत्तकादिकं तस्मिन् संयमज्ञानोपकरणे
तत्रानिमर्यथ्वा अणुवकरणे च अन्यस्मिन्नतपः प्रवृत्तेरुपकरणं कुंडिकादावादिके तस्मिन् श्रुतं विषये च तथा वणो
याचनोकृतौ वा अन्यस्मिन्नपरविषये अपध्यादिके परनिमित्ते वा अपध्यात्वे इच्छया। एतस्मिंयाचनेषणेन
मित्तकर्मणि निमित्ते च। इच्छाकारः कर्तव्यः मनःप्रवर्त्तयितव्यं। न केवलमेतेष्वेव किंतु तणायदाणादिष्वयेवंविधात
तणादिग्रहणे तापनदृष्टौ कृष्ठतात्माकाशादिषु च किं वक्तव्यं अनोत्पुष्टानेन सर्वत्र परिणामः कर्तव्यः इति। अथ
कस्यापराधनिथ्याकारः सत्प्रदस्थाह ॥८॥ जं दुक्कडं तु मिच्छा। तंणेच्छदि दुक्कडं पुणो कादुं। भावेण य पडिकंतो
तस्स भवे दुक्कडे मिच्छा ॥९॥ यद्दुःकृतं यत्पापं मया कृतं तद्दुःकृतं मिथ्याममेत्वं। एवं त्वं व्रतसंप्रकृतो निलंबो
त्यर्थः। एवं यन्मिथ्यादुःकृतं तद्दुःकृतं पुनः कर्तुं नेच्छति तत्कर्तुं नियत्तता वनवत्यतिकीतायः नकर्तव्यं वच साज्ज

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ऽमनसा कायेन च वर्त्तमानं अतीतं तत्र विषये काले तस्यापराधस्य योनकर्तात्स्य दुःकृतं मिथ्याकार इति । अथ कि
तत्कृतिं श्रुत्वा अस्मिन् तथाकार इत्यत आह ॥६॥ वायणपडिच्छणाए उवदेसे सुत्तअत्थकहणाए । अवितहमे
दित्ति पुणो पडिच्छणाए तत्थ कारो ॥७॥ वायणपडिच्छणाए वाचना व्याख्यानादिपदार्थव्याख्यानं तस्य प्रती
च्छा श्रवणं वाचनायाः प्रतीच्छा तस्यां सिद्धांतश्रवणे । उवदेसे उपदेशे आचार्यपरंपरागते अविसंवादस्वरूपे मंत्रतंत्रादि
के । सुत्तअत्थकहणाए सूत्रार्थस्य सूत्रस्य अर्थः शिरोर्वर्त्तिकतायां पृच्छनं तस्यार्थो जीवादयः तस्य तथार्थ कथ
नं प्रतिपादनं तस्मिन् सूत्रार्थकथनकथायां वा । अवितह अवितथं सत्यमेतत् पत्नि एतदितियत् प्रकाशकेन क
थितं तदवमेवेति नान्यथेति । पुणो पुनः प्रतीच्छायां पुनरपि पृष्टे वा क्रियतेन तथाकारः । वाचनाप्रतिश्रवणे
उपदेशे सूत्रार्थप्रजनक्रियमाणे अवितथमेतदिति कृत्वा यद्वचनं तत्तथाकार इति । कथं अन्यत्र शुभ विज्ञानानि
षधिका क्रियत इत्यत आह ॥८॥ कंदरपुलिणगुहादिसु पवेसकाले णिसीहियं कुज्जा । तेहिंतो णिग्गमणे तह आसिया
होदि कायव्वा ॥९॥ कंदरं उदकदारितप्रदेशः पुलिणं जलमध्ये जलरहितप्रदेशः गुहा पर्वतपार्श्वविवरं तासा
दिर्येषातं कंदरपुलिनगुहादयः तेषु प्रवेशकाले निर्जंतुकप्रदेशेन द्याविश्य प्रवेशकाले निसीहियं निषेधिकां कुज्जा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२

कर्यानकर्तव्या। अथासिका ... निर्दिष्टा तस्याः वक्तव्यता ... स्यात्प्रियभ्रमणनिर्गमननिर्गमकाले तथैवासिका

दापसिकावर्तिता कार्या कर्तव्या ... तत्त्वक्षेत्रकस्थानप्रवेशे च निषेधिका ॥७॥ आदावेण आदिः ... मणाउजमणादि

मणेवा। विणपणाबोध्या ... आपुच्छा आदिकार्यथवा ॥८॥ आदावणादियादातापनं अनपर्वकमसनमादि

र्वर्यातआतापनादयस्तेषामादाने तस्मिन्नातापनके ... दकारात्कायोत्सर्गादियरणसमास

थांआहारकायशोधनादिकंवायाउच्चरम्पतेगम्पतेउच्चपणवोच्चम्मक अन्यग्रामगमनाद्यादिर्यपान ...

स्यतेषांगमनेन्नायणंतस्मिन्नानिमित्तवशादन्यग्रामगमनेवाविणपणं विनयेननमस्कारपूर्वकंप्रणमन

आयरियादिसु आचार्यआदिर्येषांतआचार्यादयस्तेषु। आचार्यप्रवर्तकस्थविरगणधरादिष्वापुच्छा

प्रश्नालादितवर्तिकादवाकर्तव्या। यत्किंचित्कार्यंकरणीयंतत्सर्वमाचार्यादीनांपृच्छ्याक्रियतेयदिआपुच्छा

वर्तितततइतिपृच्छापदस्वरूपनिरूपणार्थमाह ॥९॥ जंकिंचिमहाकज्जं करणीयं पुच्छिज्जण गुरुआदी। ज्ञाणा

विपुच्छदिसाहू तं जाणगुपुच्छि दु ॥१०॥ जंकिंचिय किंचित्सामान्यवचनमेतन्महाकज्जं महत्कार्य

इहत्वयोतनंकरणीयंकर्तव्यमनुष्ठानीयंउत्तिकार्यरूपगुरु आदीगुरुरादिर्येषांतेगुर्वादयस्तानउक्तपर्वक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्थविरादीनसूत्ररविशुनर्पिशुवदिग्पवतिसाकूसाक्षणपरिशाषधर्म्मीदुनान्सथवमसाधः पुनर्पिइष्यति
येनसर्वंयावितं। तत्राणगृतजानीहि सुधास्य दादिनवतिपंडिक्षाधातिष्ठामनर्कोचित्कार्यमद करणीयउ
र्वदीनष्टग्ग्णंउतरपिसाक्षनस्फ्वतिसाकर्डातकार्यंतदेवस्यविश्वस्तंपनिष्ठवजानीदीति। अथमसन्नपपंचवना
दे॥ ग॥ गरिउवकरणाविणा। वंदणसुत्तत्रपुच्छणादीसु। गणधरवसदादीण। अणुवित्तिवंदणिज्जा॥ २॥ ग
दिरुवकरणदीतस्ची क्रतत्रपकरणमेयमज्ञानादिप्रतिपरवनकारणा। आचार्यादिपदनइत्रकादिनावि
नायविनयेविनयकाले। वंदणावंदनायांवंदनाकाजेक्रियायस्थानकालस्यापियस्यांतदनवात। सूत्रस्यपृ
च्छणादीसुसूत्रस्यार्थस्यप्रश्नः मथ्यादिविंपातेसूत्रार्थश्रमादयस्तेषुगणाधरवमहादीणांगणधरश्रृमना दीनां
आचार्यादीनां। अणुवृत्तिश्च उर्थस्तरउक्तलाव्रणांवंदणांवंदः वंदनावंदितं। ह्यणदुहयाएवंवार्थमथादिषुआ
कमणदुवेनदेरीतविनयवंदनायांसागाणधरश्चपनादीनामिबयाउवविश्रदपंवंदश्रुतनमिति। अथवाप ५५
कस्तात्यस्यामिनिः ह्यायरीतेत्रवश्रृनिश्चंदनमाचार्यादीनांवपत्रप्रमादिषुकालेवंदनाकालेचेति। नक्त
स्यस्वस्यविवरणार्थमाह॥ गा॥ गुरुसादंमिवदवं भग्वयंपलंचविणए उउच्छ। तमिचिणए गुरुणो। तिमंतण

२४ रोदिकायन्ना॥१२॥ उक्तसाद्दमिदंचं उक्तश्रुसाधर्म्मिकश्रुगमसाधर्म्मिकोतवार्द्दिवं गुरुसाधर्म्मिकद्रव्यं। पंच
थः सर्वज्ञानोपकारकश्रुतंपंचश्रुतमंडिकादिकं गणिदृक्षा पर्वतंविश्राद्दरंडरुश्रीकोछेन। तमिनोपाउसा
साधर्म्मिकादिपदार्थविर्मितानां विणाणादिनयनं नंतंतथाद्भुतोपुनः। तिमंतगातिमवृणयावना सोऽस्त्वतिति। का
सवाकर्त॥ ॥ तदुक्तमसाधर्म्मिकादिद्रव्यं तुश्रकादिकंतदी तु मिष्टातः। तदानीतर्षांविनयनयासनानवतिक
तत्याशत। तपसंपन्नत्वनंदवतिपादनार्थमाह॥१३॥ तवसंपयायणाया। पंचविहाजिणवरेहिंणिद्दिहा। विणए
पंच अस्य॥ उक्तञ्चैकत्वमुक्तनय॥ ॥ तवसंपयायतपसंपन्नतपसंपतोत्मना निनदनर्षां पनपतपायोजेयाइतथा
पंचविधा पंचप्रकारा जिणवरेहिं जिनवरैः णिद्दिहा निर्दिष्टा कथिता। केनपंचप्रकारेणाहपाद। विणए दर्शे
तैः तेषत्रमयअर्पेश्रुकेवकसुरदृकःसुवा। तत्राह। सत्तुन्नयपत्रकारांवक्षरणाशुनयप्रतनचविषयोंमर्दनादंधि
नयादिकविनयं पपरापतपंचप्रकारा स्वतितिविनयादिनदः। तत्रविनयाप्रपतवृतिपादनार्थमाह॥ ॥ पाक
णविनयोउवयारो। तेमिनानासत्तपिमउक्ता। दाणाणुवत्तणादी। विणाणुवत्तयाणोमा॥ ॥ पाकृतविणउ
वचारविनमसीमवाद्धवियोपचारः धाह्यसत्तानांपादलीनांविनयोपचारः अभ्यमर्दनप्रियवचनादिकं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४५

विनयः॥ आसनादि[illegible]। आचार्यमभिमुखगमनम् [illegible] आवश्यकः ध्यानेषु [illegible] विनयः आचार्यवैयावृत्यमेव तपो
बाह्यमिति॥ आचार्योपाध्याय [illegible] मनोज्ञानां [illegible] प्रकरणादिनिवृत्त्यर्थं । आचार्यतपस्वीशैक्षग्लानगणकुलसंघसाधु
मनोज्ञानां वैयावृत्यं [illegible] विनयस्य प्रभेदं तपोयोग्यानां [illegible] विनयोपकारक[illegible]
तेषां [illegible] [illegible] तपःक्रियतेऽतस्तद्विनयो वैयावृत्यं [illegible] मात्मनः समर्थ
[illegible] [illegible] दित्वेनोक्तम्॥२५॥ [illegible] ॥ तस्यादिगम[illegible]
[illegible] वक्ष्यति विवक्षितं [illegible]॥२६॥ [illegible] ॥ [illegible]
दोषपरिन्यस्तमादयश्च। आत्मनात्मनिपातनपरमः। कायादिचिंतामितविषयनियमः। [illegible]
[illegible] प्रगाढमात्मलीनसयोगं। प्राणेंद्रियसंयमनं संयमने [illegible] [illegible] विनयस्मिन् [illegible]
[illegible] ध्यानवंति। तस्मिन्निरवद्यभावं मनोवृत्तेनैकमेतन्नानोपसंपत्तयो ज्ञेया। ध्यानमिति [illegible] संयमतपोगुणा
[illegible] नियमादयश्च वर्तन्ते। तस्मिन्नवकाशे [illegible] नोपसंपदिति इतीयता। [illegible] सिद्धान्तावर्धमाने॥[illegible]॥ पा
[illegible] ध्यानानां। [illegible] आगमाच्च [illegible]। [illegible] [illegible] ध्यानानां॥२८॥ पा [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णं पापं मन्वस्य स्वतों अंगेऽकस्मा हास्य नत्विद्धानां असमं अन्योन्यं परस्परं आगमनं वामनं वचा
मनः प्रमनत्वं यो विवेकं सुखदुःखं सुखं ख प्रश्नः किं तु वनं तत्वं सवाग्गतं आगतं स्वरूपं व पर्यं स्वं प्रमपतं स्वं
मात्रैः पर्यायविपर्ययं सर्वं मतं प्रजानं योगमुक्तानं अन्यान्यं योगमनना [illegible] सुखं ख व अ । मात्रैः विपर्ययं पर्यायं परित्वं सुव
तदिति । अथ कालसुखदुःखं स्वयं प्रमपरित्वं स्वौचित ॥८॥ सुखदुःखं कृतं स्वयं । व मनी आवरणं मनाद विसुखं अ
दति । सुखदुःखं कृतं समपर्यायं या ॥७॥ सुखदुःखं सुखदुःखं स्वयं न्निमित्त [illegible] प्रमाद्भोगान्निवास सुखदुः
[illegible] सुखदुःखयोः पुनः पर्यायरिति व पक्षे तं व पचाः तपपदः वसतिकादा [illegible] सुखमिति निर्दिष्टं प्रमा
दिति [illegible] कादि वानं स्वितं आ सुंपपीडितः सुखं वा याम्यामनो पथ [illegible] पातमदनो निसि [illegible] कार तपपदः
तप [illegible] तिव्रपर्णं सुख भावं कर्म स्वमिति ववनं सुखानि र्यदादि पतत्सपर्व [illegible] पतति । अथ वासु भावं कर्म
तत्वं स्वनदं यनि निवचनं सुखदुःखं स्वबवसपर्यासुखदुःखं स्वापमपत [illegible] जातव्या । सुखदुःखं सर्वतिं [illegible] स्वं
मनि कादि निर्लिपचान सुख भावं कर्मिति वचनं सुपसंपत सुखदुःखं स्वं विषयंति । पत्तमात्व पसपदः स्वरूपं निरूप
पार्श्वमंह ॥९॥ तव समपर्यायमसुख । निविदसुखनदं निनयावच । इति कानिर्यतिविदना लाइ स्वदेनदासमम ॥१०॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूत्रविषयत्वोपसर्पत्वेनित्तिविनत्रिप्रकारा। तत्रप्रत्यक्षतयात्वमूत्रार्थेतदनयात्मनसूत्रार्थेयन। सूत्रोपसर्प
तत्वार्थेतिमिन्नायत्नाभ्यायोपसर्पत सूत्रार्थानियतत्वर्थेयत्नातदनयोपसर्पत॥ तादर्थ्यानछन्दार्थमिति। एकत्वार्थः
वस्तुत्वार्थानियमपत। लौकिकवदिकपामायिकत्वात्वेदात्रिविधा लौकिकसूत्रार्थतनयनापवादाः
तथावैदिकानामायिकानावरुद्धावमपितोपपत्तयावैदिकत्वात्वमप्रमाणत्वप्रमाणवैकालनयानिम्नय
प्रपवादवैदिकस्यनतापा। अथवावेदसिद्धांतासमर्थितकोदोऽइतित्वयप्रभुत्वेनलौकिकमनाननिर्णयप्रपत्व
वेकोपाकथनवदीत्पादि। पदविज्ञानिकस्यसामावास्यनिरूपणार्थमेव॥७३॥ कोऽयंमवमनहासपत्नुप
मवनाशमितानां। वैशायणुवकामिता। उक्तरूत्तुगुरूपयतेता॥७४॥ कोऽकाक्षितमवमनशामवैपिषकारंवी
र्यवृतविहितबलात्कारादिति। समर्थः कल्पः। सर्वसमर्थःमपुरुत्तुद्वत्वपुरुषते॥ आत्मीयगुणसंपाथ्यायादिते
गत्तुंमवंमर्दनिश्चयात्। आगमितार्णश्रागम्यज्ञात्वाविज्ञाणाविनयवमनावचनकायत्वामासवकमिनाः
पकृत्पशास्यापदावपक्षेतिदृष्टतित्वात्तायात्मपुरुषत्वपुरुषपयनाणपन्ननशमनेतातक्तार्णाद्युमनवेता
स्वाधिगमयत्नापेत। स्वपुरुषात्वमविशिष्टात्वविगात्मेनिगा ३ नितिबोद्धवनयनापत्सपयत्नस्वपुरुषेस्वति७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सणं कृतातनं गोतयमित्तुकेलवति । कितस्यच्चतीर्थंत्रौच्यते ॥ ३ ॥ तेऽपि पादपमादेण । अपमित्राभिगत्वा मेक्षा
तिरिवपपवनवावा । ग्रत्वा वत्सच्छ्यपाऊगतः ॥ ४ ॥ अंयुष्माकं पादपमादेण पाश्वमादानंद्वोत्पादे । अयं भने
मतस्त्वा मिश्रस्तुपमितेवातेआयदाणं आयतनं मंच्छात्व पारांनरणं करणां भमा वायदर्षपमुपत्यन
तिलाकमर्वज्ञः सर्वज्ञानमज्ञानज्ञाना पयुक्तः चारित्रचारित्रोपयुक्तः जिनदाधवति । तथापिज्ञानापयुक्तस्पा
चार्यस्यमत्ताणमधिकाारतकिमेकं त्रयं करोतिनैत्याद । त्रिमिवति सं पचयपंचनावापयुक्त संशादल्पा
भिकावर्ज्जितस्त्वा पश्वणपत्त्रय चावंसरोकृणदिकरति । अन्नतांमात्मावानिरुयावि दंशेतिः जयाग
पअत्रसद यतनगडुमिवान्तं नन्नएकारणातिस्वः पंचपदात्स्वाः मोचकंपरंमिति । ततः किंकर्तव्यमायेना
इ ॥ ६ ॥ एवंश्राप्रविता । भगवस्पुकागोविद्धजिदोसंता । अपवत्तच्चात्तदया । विदिर्यावामतदाण ॥ अ
एवंस्वंजिनमायनश्राप्रविता आरद्धश्र असुपागमस्यसगवरदतणा सुकीयवरुतिः दीक्षाकानंप्लविदि।
निःविमक्षितविसृष्टाप्तकः संतामत्तकिमेकाकंसागच्छतिनेत्यादे । अपवत्तविचवर्षामिगाणतत्र्वं आत्मा
त्वचर्याय स्पोसावीलस्वदर्थः त्रयाणान्वयाद्वरिमस्तुतीयाद्वितीयः आत्मस्तीयादितीयोवायस्यासावात्म

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१९

दीवद्यामाद्वितीयः। चितदोस्यापकर्मनंवासद्गतस्थंनैकाक्किनासौतदामः साक्षनतत्रमाताम्य्रपकत्वा
वेणीदनिर्ग्रंथिति। एवमाख्यस्वकीयगुरुनिश्चविसृष्टः मन ग्रामचर्यानिर्ग्रंथिनिग्रामनृतीयग्रामादिनी
यावातकृष्टमथमतयन्यनवानकिमितिरुवांन्पतनसायनतिविदाग्नतगुतोयत॥११॥ गिदितायविदास
विदित्वगिविवि..सदसप्तव। एतावतदिवविदारा। णांगुणादीत्तिमावेदे॥१२॥ विदितनेयस्य दीनत्यता
यो गुवादितविवयनांमागृहीतार्थश्राद्धकः प्रथमविदारोविदरणादत्रात्रगमनन्नवारिगानुसातं। अवर्जावि
वर्तीतिविदारः एकांतविदारश्राद्धकविदारः। विदितद्वितीयः गृहीतार्थनसहतापूकः। अथ्यकादिविय
गृहीतार्थश्नेस्यानेनमदनप्रतपनेकम्प। एतापतीत्यागृहीतार्थगृहीतार्थसहतान्याम्नयस्यातदीयविदाय
तीयविदारः। तनपमादानोनुज्ञातःनांस्तुमगतः जितवर्गदेशिपकामृहीतार्थस्यविदारोपरोगृहीतार्थस्य
सत्वस्यतीयानन्तज्ञातःपरमाहिनिगतिकिंविशि...कविदारीविनञाद॥१३॥ तत्रगुनसत्वापानचानम
धर्दनाधिदिसमगाय। परियाचागमवेत्तिते। सविदारीञ्चणसार॥१४॥ तपादसाक्षिप्रनकदशीम
उर्द्दश्चर्वदेपकालतवोनत्रर्गवागमःश्रापर्षिमादिनिर्थीवामवेकायानतश्रचिगः। नववन्दवात्मकनामाभ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सर्वंपकवंशरीरादिविविक्तंस्वात्मनिनिर्वृतिरव स्मृतपगिणाम सवकार्दसदननंत्र्यध्विंव ध्दनानवर्धप्रनना
१०० रत्वादिन्नयंघृतिःमनोबलंदृवं [illegible] नंवतं [illegible] धंः पतानिर्युक्तेतप. त्वनंनवकवंनानवंसदनवर्त्तनमथ्व
नैकवलमेवविशिष्टः किंतुपरियाग [illegible] नबलितेधकृपामृवलनवश्च पमाहदः आचारसिद्धांतःसुणाश्च
संपकविकारविप्रकृतातिदुभवः जिनवैरीतिमंबंधः। नंश्रुनरवंचलतः॥३०॥ सर्वंदगादमादिमयणा॥ातिमक्षणा
दीपा॥नैक्यनतरणा सर्वदंजमिपिरविय मामसत्त्वविपणामी॥३१॥ सर्वदगदमादिस्वंसश्चयगात्मांगतानाम
नामनंतयस्मामा स्वगतागतिः कवुस्थानश्रुतस्थाव। मपा [illegible] शयनं॥सयां॥निसदनंत्रापनन्नाशोहा
टनंयदर्णातिरक्तसिंकोवामराःस्वनुशीघाष्कमयः पतत्तुस्कंडसभुवयनाम [illegible] नेमिवाससर्वलभैकालत्रय
सदजापिपानियमवथपाजल्पनशीलश्वस्वेसथपाजल्पनमंदिथसमवाग्बलतायसः नमनवनुपकाकोप
त्ततः। किंत्वनर्थनिरिनिपर्दिस्तनरवंक्लतोपिविक्षतितितः किंसाद्धतःप्राह॥३२॥ [illegible] पणिनादावस्दंदुर्वदा। तिश्च
[illegible] मास्त्रणजंदा। नेमलकसीलपात्तत्वादाय तुस्सारकप्पदि॥३३॥ [illegible] पातदपराः पंनित्वाः पंतिलवःकां
नोवंनिः चीलाधुचितपतिलोकवचनंसुदभुंवदोश्नातमप्रभुवदेविनावाप्तातथा [illegible] पनवतिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१०९ अन्यापि कश्चिद्दपि न्नऽ गृहं समेत्ततः कृतविनयः । तिर्यग्गतीर्थपनाभनम पमडलोपनिनरमडनोपं
लिरवैनमास्वनं गासननवेकतः सर्वविनिमिश्रणा हष्टचोवदंति । तद्दव पमर्व वेनलविकलश्रोत्रलः कोमी
लोकगलिः पापश्चपार्श्ववान्निपनाप विकलकरर्मलिपश्चीकृता । तगपारकपदिटनमारकल्लेलाजाकल्पेग
नित्यकोक कापिनोविदर्गाडल्यम । पुनिनेकाकिनोविदस्या । तत्तनपुनपरिलयश्कनयपकदतीर्थप्रलिनकोट
तोमनानवति । तथा विकलहकजगलिनपार्श्वस्थो निक्षतानीतिनुंकवलमनतदोषाः किन्नात्मविपानिच्छत्तंतच्चा
श [illegible] कंतत्यत्तश्वयुपर्शनीय । [illegible] दिसपपमवदि । पावरु श्रादिवनवनी । विमगावनिवस्थ [illegible] स्पेपत्व [illegible]
कंतपकेलको [illegible] पुपस्वागः पश्चात्रपमलर्गको । कंधा । मागागगात्विगगनवदस्वमपपमक्षम्रर्पतन्वमालनपं
श्वतः क कल्वागुपत्मनीकश्रावादिमर्णश्रवः पावस्पामानि श्रावनिनंश्रामविपाभिम्बविनाये विश्राप
धिपणमारपमवकेनस्यगाविसहस्योविविशुश्चिकगवानिर्गिनाव कणानिडवार्थः । निश्चयनेकोनोविद
श्वेवंकालिलिनिविधर्वविश्वविकयावात्मविर्गजगाभागिविदरनावविकलपरमाधिपुनर्निर्दमिःगुमनलोपिदि
तीर्थनवनीत्यातः [illegible] गातविनेगिनीर्त । माद्वोक्षलमवुवगाक्षमो । गत्तविनमवुतेना । गत्तसंमपादस्यंसदे । २२ । गा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१०२ रत्नियोगा [illegible] समन्वितः कोकस्य समातजा [illegible] पा [illegible] द्विपति । शिवीजं [illegible] कं आ [illegible] नाग [illegible] दिको [illegible]
[illegible] दृशोमायावी कविलिच्चलोवः अलमग्रो [illegible] युक्तं उद्योग रहितः सुखी [illegible] मो [illegible] निर्दर्ग
पापबुद्धि [illegible] यपदुमकलोप [illegible] समुदायमध्यवित्र [illegible] पिकाग्गाणः [illegible] मत्कस्मतो [illegible] मनति
[illegible] तिनोस्पु [illegible] तिमघाडयंमघाटकं द्वितीयमंटामदः शिथिल [illegible] कं शिक्षि [illegible]
[illegible] कः को [illegible] पिसंक [illegible] द्वितीयंन [illegible] शिथिलं [illegible] यो मार्थितः । किं [illegible] नान्यकोकि
नोवसृतानवनी [illegible] पि अन्यान्यपीस्तनश्रोट ॥२॥ श्राणा [illegible] नव्यन [illegible]
[illegible] पक [illegible] दाघी [illegible] नामाय [illegible] पादलोकाम [illegible]
[illegible] शेखोपाटिय [illegible] वयदणिप्या [illegible] कथ [illegible] कोपादकोः पंचाधि
दोषाहतास्मेन [illegible] नितमव्या [illegible] लक्ष्मलो [illegible] निवृत्ति [illegible] कृतः श्रेणा
वर्गा [illegible] निवमगः । अन्यपितेन [illegible] कारण [illegible] । [illegible] मिश्र [illegible] मिथ्या [illegible]
राध्वा [illegible] दग्गा [illegible] आमनानाजां [illegible] स्थानासम्पदृर्न [illegible] विग्रानव्या [illegible] यस्कं
[illegible] पूर्वशोकिय [illegible] सा [illegible] प्रंत्रपविता [illegible] ३३ ५९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

५०

ईर्यापथं विराधनादि समन्वितं विरचनापि तडं डयप्रमरः अविस्तरत्वं पदडपतानि तीर्थानि काशस्थानि काचित्

निपण्या [illegible] गमनकारणानि निश्चितानि पृष्टानि वा । गणानि स्थानानि तिष्ठपि [illegible] वंधं पिठि ता

नि नवं तिहेत्यं पृच्छा । एकाकिनो विहरतः एतानि पंचस्थानानि न वर्तंते वा न्यानि पुनः सोत्पन्नानीति एवा

स्तत्स्य तस्य सम्यकृतस्य समदायस्य विहरतः कथं तत्र गुरुकुले वासो न कल्पत इत्याह [illegible] तत्थ ण कप्प

वासो । जत्थ इमे णत्थि पंच आधारा । आयरियउवज्झाया । पवत्तिथेरा गणधरा य [illegible] तत्र तस्मिन् गुरुकुले न

कल्प्यते न कल्पते न युज्यते वासः स्थानं वासस्थानं तत्र यत्र यस्मिन् गुरुकुले न सन्ति न विद्यन्ते इमे पंच

पंच आधाराः अनुग्रहकुशलाः । केते इत्याह । आयरिय आचार्यः उपाध्यायः आचयत्वेनमाचार्यः उपेत्य

स्मादधीयत इत्युपाध्यायः । प्रवर्तयति वर्तकः संघप्रवर्तयतीति प्रवर्तकः स्थविरः यस्मात् स्थिरा गणा भव

न्ति स वर्तीति स्थविरः गणधरा गणधरः गणं धारयतीति गणधरः एते न संपन्नाः आधाराः आचार्योपाध्यायप्र

वर्तकस्थविरगणधराः न सन्ति तत्र न कल्पते वासः इति । अथ किं लक्षणास्ते इत्याह [illegible] सिस्साणुग्गहकुसलो

धम्मुवदेसो य संघवट्टवओ । मज्जादुवदेसो वि य गणपरिरक्खो मुणेयव्वो [illegible] तत्राचार्यादीनां मध्ये तेषां निय

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०४ यासंख्यमनंतगुणानि। सिस्याणुभरूकमलं। शाष्पष्टश्शामिर्तुंथाग्र माभुभद्दत्रागतनसमिंसमधातक्ता
लोहृष्टा। शिष्याभुभद्दकेशल। दीक्षादिनिरूपकः। परम्पश्रात्मनश्चसम्भावभाविय॥ धर्म्मस्यदशधा
धाम्यस्यउपदेशकः कथकः धर्म्मोपदेशकः। संघवद्दनसंघपञ्चवर्ग्गकः चर्यादिनिरूपकारकः। महान्चा
देशाचित्यपर्यादाद्यास्थितमंपदेशकः। मर्यादोपदेशकः। गणपरिरक्षकोगणास्यपरिरक्षकः पालकः। पाप
गतकः कल्पगणयवोमतव्योज्ञातव्यः। मतव्यश्चाष्टः मतंत्रसंबंधनीयः। यत्रचैतपंचाधाराः संनिर्तत्रवासः
कर्त्तव्यमितिभावः। अथतनमन्दतायदंतरालकिंचित्लब्धंपुस्तकादितस्यकोर्दतद्दत्यतआह[॥] तेर्णा
नत्वं। सचित्ताचित्तमिश्रंदद्द। तस्यसमाश्चाधारिउ। अरिष्टदीवयुणासंवि[॥] तंतणधसन्थ्रिनलब्ध
श्रेतरालेलब्धंयास। सचित्ताचित्तमिश्रस्यंदद्द। सचित्तोचित्तोमिश्रकंद्रव्यं। सचित्तंद्रव्यारिकं। अचित्तंपुस्तका
कंमिश्रंपुस्तकादिसमन्वितंती वद्व्यंतस्मयतस्यचसो आधारिउसं आचार्यः। अरिष्टमिर्द्रः अथवनातद्व्य
मंपूर्व। आहत। सचित्ताचित्तमिश्रकंद्व्यंयतन्तांतरालेलब्धंतस्यसआचार्यादेः। अर्हतिवातद्व्यमितिश्रा
चार्यापिकथंनजिष्ठः। परगुणासोविराव्रगुणः। सोपिकथंकथगुणश्रातयाह[॥] मयरसुभद्दकमलंतालाश्रुत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ कोनयोभेदा [illegible] श्रादि दान नो श्रीय [illegible] ६५२

१०५ ३विमार्द्धपत्थियाकित्ती किरियावराणुद्धत्तो गांजयश्राद्धवराणा [illegible] संगरुपुयद [illegible] मेलानं
यत्तं संग्रह [illegible] श्रनुपत्तगा [illegible] यद [illegible] दत्तदीक्षा [illegible] श्राद्धादि निःसंस्कारा [illegible] यद तयो [illegible] कल्प [illegible] त्या [illegible]
गली निग्रन [illegible] संपदा [illegible] ज्ञानं सुन्नद्वविमारत्तसूत्रं चार्थश्च सूत्रार्थोति [illegible] वा विमार [illegible]
धर्मेविमारकोवासूत्रार्थविशारदः पद्दिदकित्तीश्रर्थ्यात [illegible] किरियावराणुइत्तो किरियावर [illegible]
[illegible] कोसिका निपविकालदा [illegible] श्रावराणं [illegible] विशेषं [illegible]
तिविशेषविकल्पात तयो [illegible] मा [illegible] किरियावराणु [illegible]
[illegible] वचन [illegible] सोतदयवचन [illegible] क्रमावस्म [illegible] संग [illegible]
[illegible] श्रावीनरवरूप [illegible] गत्तोत [illegible] मा [illegible] पदावरणामेलो [illegible] किमा [illegible]
[illegible] गत्तोत [illegible] गाथा [illegible]
[illegible] पत [illegible] सवर्थ [illegible] वरणासील [illegible] नोव [illegible] माना [illegible] तयस्मा [illegible] ५५
[illegible] भावना [illegible] विविधित [illegible] सागर [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१०६ श्रीनिर्म्मलज्ञानमाग ः अतस्तैः मध्या मम कृतिवांशोभागमध्या एवं प्रागवविदित्वा एषं अनामध्यमानामवके
पाणन्यायनामभोक्तानमाव। तत्र दोषः संप्राप्तः प्रामवाहइति। तम्याताम्याचार्यदेवकिंजर्वन्तिद्र ।।
प्राप्यमंतरंते। मद्दसद्भूणमंजदामंच। वधस्तोगामंऊदपाणमण्ह ऊँमपुंवति ।।। आपमपदार्थप्रवाहा
।तित्र्यालाप्यावसंकत्वावापअंतेः आगवंतमदमांतक्काणादेवदक्कूण इग्गमधिलावंसंता संयमनं वेपिम दुव
तिमप्तलिहंता कर्वद्भवालवंतिकिंत्तलोविल्पांद। वाद्भूयवासल्पनिमित्तआणार्वजाकापबुद्धकारणं
मेगदमप्रदमांमोयकारणार्थवंणमणदेडवावनन्दाशुद्धनरपि ।।। पबुधयमार्याकितं। अणयदन्दग्राक्क
मपाणमंच। पाक्काणकणीयकंदे। तिरियणामपज्जं क्कमा ।।।। पंखुंगामणाविंमा। दवेत्तुमानंकेवा
मेतपरमनपदयथभवति। अथममपाणमंचत्रमान्यग्रणामंचपरस्मवंदनाध्रुतिवंनमेव। ततःपात्कि
णकणीयकदपाक्काणकणीयकदपादाःप्रमयकर्तव्यं। तत्पितकतवधितारिमवातपश्चात्प्रियणामां
उवर्तविरात्नमंचश्रमपदर्शनज्ञानचारित्रवंधश्रेक्कमाकर्यातकरात्। ज्ञनंतरंत्म्यतानम्यकिंकिंचतऊंज
द।।। आपममांनित्वं। णायपमांसंघाडवडदायजं। किंयावंशमारहिंस्। मदत्नामपरिपकाग्रडव।।। आप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१०५

तस्य आगतस्य पादोष्णपानिवृत्तिं त्रिरात्रं त्रयादिवसानि यमानियमान् निश्चयतः स्याउत्तमपात्रक सहाय
उपलकागर्थदर्दे सासानाः केषु पदेश पृष्ट्य आर । किंविधाः किंवा साध्यायवरनात्रिकमण्यादि
का: संधारसंस्तर वायनाय प्रदत्त: । तावो दिर्घयांत क्रियासंस्मरावत्य: तपुमनाव्यपकार्कियाष्टेभ्यमकसा
सर्वनिद्रा यस्त्वद्युरीपानयो दिशु किं निमित्र मतश्चार । मस्त्व मतं मस्त्वास: तनमार्कमकर्थि संस्थानमस्य
इर्शनादिशु वाचानां तस्य परिस्कणं दत्त्वं परीक्षणं परीक्षावा । तदवदत्तः कोगणं सस्त्वामपरीक्षणादा
उत्तमयात तेन सदाचरणं करिष्यामः इति देनागमतस्यं नियमाक्षिप्त संघाटकाद्दर्शयः । कियमंकः
दिशु मस्त्वास परीक्षणानि मित्रमिति । किं नश्च परीक्षा कर्त्तव्या नन्वोत ॥२॥ आगन्तुपवसवा । पडिलेहा
दिश्रापमणाादिं अणुपकरणं चरणं । आणणावं इपरिस्कति ॥२॥ आगन्तुकवसना । आगंतुकश्चवासव
संश्रागंतुकवासनवा: पडिलेहादिंच तिनस्वनानि परीक्षानि ॥ आपमणादिश्वमानि संवानि: कि
वलि: प्रतिलेखनं स्वाध्यायनप्रतिक्रमणादिश्च । आणांपयमं करणं चरणं यादर्शक्रियादारिंत्रं
वला अन्यान्यमं करणं चरणं तया जानंतमर्थमन्यानपकरणं चरणं जानंतता । पस्सकोनपरीक्षनं विषय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिपरस्परंस्वर्योर्विश्वकरणचरतोआं[illegible]कुदस्त्वयाःपरीक्षेतकालिः[illegible]परस्परदर्शनप्रतिदिनक्रियाभे
१०८ दिस्त्वास्वकाभ्यर्णमिति। कःपुरुदशापुरीक्षेततंश्राद्ध॥५॥ श्रावामयपणादिश्च। पडिलेहणवयणमाद
गणिभिंव। सस्पपर्यविचार। तिस्कृपदशोपरीति॥६२॥ श्रावामयपणादिस्वध्यानस्परूपकस्थानादिपडा।
वंदकक्रियाकाचालस्यदिश्च आदिस्वाध्यायन्यदिशेपसंसयंदन्नर्थोपिस्यार्थश्चयतिपडिलेहणा
तिसावनंचकुरुडियपि एकादिसिन्नत्पर्यतगुणावयणावचनंशुद्दर्णाणिक्रियानिक्रपपतेषांकु[illegible]इति
स्वनंवचनं यदणविशेषपश्च[illegible]स्वाध्यायणाविदारणकाकिनोगमनागमने। निस्कपदशोणिशयर
णत्वयंमार्पेपरीक्षेतंश्रद्धयति। परीस्त्र्यांगवकोवकरातितदर्थमंह॥६४॥ विसर्पनियत[illegible]मौनसिते
णोदस्यागतिणो। चितएणगमकज्ञं। विदितंतदिणवदिवसमन्न॥६५॥ विससिदोविश्यतसर्तविस्त
पथअमन्स्वचातदिश्चमंतस्मिन्वासेनंतदिवमंविश्रमणगमयिलासीमपित्तामीणामियापरीक्षतजुकारणं
ज्ञाःवातिवेवश्रनिवदयातिद्वतिबाध्यनिगणितेनागमिन्नाचार्यायचिणपने विनयनश्रागमकर्तेश्रागम
नकार्यस्वकायमप्रयोजनंविदितदिनायतंदिणदर्तायदिवसमिदिवसतंदिवमंविश्रम्यदिनायंहता।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१०६ यथा दिवसे विनय [illegible] दा क्या वरणीयपरीक्षा सार्थयाया [illegible] कार्यं निवेदयत्याचार्यस्य । अथ आचा॥
र्यस्य शृङ्गा [illegible] निवेदयति सा गणि न इति । एवं निवेदितमाचार्यः करोति तद्धर्मं [illegible] आगन्तु
कानाम् [illegible] गुरु [illegible] सन्यासस्य । आगमनादिमासिक्का । पडिकमणादीयस्य [illegible] आ
गन्तु आगं [illegible] नाम संज्ञा कुलगुरुसंतानः गुरुः [illegible] आयादाता । सिक्का मासादीनां यामा [illegible]
रिभागं [illegible] वर्षपर्यासो वर्षवासश्च वर्षकालकरणं च आगमणादिमा आगम [illegible] दिशा कस्मादिशा ।
आगतः [illegible] पडिकमणादीय [illegible] अतिक्रमण [illegible] आदि [illegible] पडिकमणादयः गुरु
आगमः [illegible] गुरु [illegible] तस्मात् [illegible] क्रियते । क्रियते नाम [illegible] कियत्कालं [illegible]
आगारिमा [illegible] क्रियत्कालं [illegible] कस्मादिशा [illegible] आगत [illegible]
[illegible] अतिक्रमणा [illegible] क्रियते [illegible] आगतानि [illegible] । [illegible] ५५
स्वरूपं [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible]
ति [illegible] । [illegible] आचरण [illegible]
[illegible] क्रियते [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

११०

...दिगतातीचारः विनाऽ मम भावेऽपि क्षमा अस्मिंस्तस्य ईदृशं यथावा चित्तं कथितं दर्शयितुं निवेदयति मम
गुरुदत्तमीपस्य कोऽपि ...यथा स्वपरिज्ञानेन तारिकर्णे तणिल्लाजनितपाठ्य ...सावरणाकराणां
दिनोतानुष्ठिमान्निदो ... श्रुतदानी तेनाचार्येण तस्य ईदृशं कथयितव्यं । स्वकीयकृततत्र ... णित्यान
तीति ॥ अथ एवमस्मानेन वनितदानीं किं कर्तव्यमित्युक्त्वमाह ॥४॥ जदि इंदरामोतिमा । वदत्युक्त्वा ... कायव
जदि गर्व दिवहुं जो अथवा गत्वा हसो वि विवदो जो ॥४३॥ जदि यदि इंद्रदोऽजवः ... चरणं ... मसः अथ ... क
अजो ... अथवा ... वेदवंदनादि ... । अथवा यापः प्रायश्चित्तस्य ... तपो ... कालस्य पार्श्व
नितणाकदेरपदार्थः । वदमाचारान्वप्रस्थापनं च । यदि सर्वथा वृत्तिः ... कर्तव्यः केषां
... कर्तव्यवानजदितान्नस्य दिनस्तत्र अथ नास्त्युपस्थिति अथवा नत्यति ... कालात्प्रपरिस्व
अथ गर्वदि । अथवा हसत्तं नेपिवादर्हस्य एकाति अदर्शप्रायश्चित्तं तदानीं सोऽपि विमर्षपि आचार्यैः यदि सोऽवदं
ईः प्रायश्चित्तं यत्प्रायः ... तः यदि सर्वथापः प्रायश्चित्तं यो ... तदानीं ... कर्तव्यः प्रस्थापनं वा क
तेषां अथवा तिष्ठदेवपस्थापनं वा तत्पततः । यदि ... मर्यादां ... कातिसोऽपि आचार्य ... दा ... वर्तिनि तत्कर्तव्यं किं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवं विधिना [illegible] प्रतिपादितः [illegible] विनयः [illegible]

१५१ कर्त्तव्यमित्यर्थः ॥ ॥ एवं विधिना श्रुतं च यस्मात् । एवं विधिना च मोक्षमार्गादितो सुत्तं यस्मात्कर्त्ता । एवं कृत्वा यस्मात् । अद

एवं कथित विधानेन कृता वा [illegible] धनेन सो विसो विशिष्टकः संगादिय [illegible] कृत्वा [illegible]

कार्यं [illegible] कर्त्तव्ये न [illegible] कथमेवं क्रियते सूत्रे [illegible] ३ [illegible] कथं

[illegible] क्रियते [illegible] कर्त्तव्यमिति वा किं [illegible] कर्त्तव्यमित्याह ॥ ॥ प [illegible] कायसंपूर्ण

[illegible] विनयो [illegible] सूत्र । अक्षरं [illegible] ॥ ॥ प [illegible] निरूपण [illegible]

[illegible] शरीर [illegible] तिर्यं [illegible] मनुष्य [illegible] पुरी [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] बद्धं [illegible] कालं शुद्धिः [illegible]

[illegible] शुद्धिः शरीर [illegible] शुद्धिः । विनयो [illegible] विनय [illegible] विनय [illegible]

[illegible] विनयोपचार [illegible] अक्षरं [illegible] प [illegible]

[illegible] विनयोपचार [illegible] यमिति यदि पुनः ॥ ॥ ५६

[illegible] कर्मणां । [illegible] शुद्धिं [illegible] । कालं [illegible] विविधं [illegible] ॥ ॥ [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ मैतिक्रम: + २

112 पं कर्मोदयस्थमिनकता [illegible] समाविभगज्ञायकलस्वादिविशाव [illegible] सादिदनिकमण्ड्यमार्थ
भीतस्याद्दः तपोकतिक्रमात्ं ॥ अनिनय: द्वाद्यतिक्रमाणां स्वदेन कालनाव [illegible] नेकदि
रीतिक्रयात् । पुलन्दा [illegible] काता दोषाषुत्रं चोर्थ [illegible] श्रीत्या: शिष्क्रातम [illegible] स्मालोनया
भनिस्वनस्थवार्थ विद्याला [illegible] समादि [illegible] नमोऽस्मभावनेमम [illegible] भायद्रमा
भय: शास्त्रादीनामलान आगेविषि [illegible] कलदः आचार्य [illegible] । आचार्य
दिव्यादिवास्थावमकाल [illegible] [illegible] गाष्य । त: सपुड [illegible] कस्मिनत
श्चानेयदि [illegible] नर्श्वादिव्यतिक्रमणा [illegible] [illegible] शिष्य [illegible] समस्यावार्य
गुरुकत्वव्यादिवियाग: स्तु: इति । नेक वलेश [illegible] नति मिते [illegible] क्रियता [illegible] मानिवे
घते ॥ ७० ॥ मथा [illegible] पाणि [illegible] दिकमणुक्रीव । तनप [illegible] काल । पडि [illegible] ॥ ७१ ॥ यथा
स्वान्स्यातसूत्र [illegible] वर्धनं मिशिलाफलकरणोनदात । आवाभा [illegible] कालाप [illegible] संस्कृ
विपदसास्वर्द [illegible] नकरश्रानकाताय [illegible] नस्तराकरा [illegible] । वद्रजवर्जनं तरेवा ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+प्रकाशो दर्शनोपयोगः तस्मिन् दर्शनोपयोगे पातितत्वाद् दर्शनं [illegible] चक्षुः प्रकाशेनावलोकनं [illegible] द्योतते [illegible]

१०२ दिग्वृ[illegible]दानेन [illegible] विकाशादीनां [illegible] निर्दिष्टानि [illegible] नोघो
दर्शनमपि चक्षुः अचक्षुः प्रकाशो दर्शनोपयोगः। अथवा [illegible] भिन्नाः [illegible] नित्यामिष [illegible] गमितं
सर्वेषां प्रतिदर्शनोपयोगस्य [illegible] निमित्तनयन [illegible] स्वार्थे॥ [illegible] नयोः
वधिकालत्वयोः सर्वविपर्यय [illegible] दानादानकालत्वयोः। [illegible] पर्यवसानम् [illegible]
शेऽवतिकादर्शकर्त्तव्या। अन्यथा कालयोः [illegible] स्वादर्शनोपयोगे [illegible] कार्यादीनां [illegible]
स्वभावतिकर्त्तव्यतिपरमार्थवमनंतनकिं स्वरूपं अवर्तितमनंतो [illegible] [illegible]। वक्तव्यो
म कर्त्ता [illegible]। [illegible]। आत्मा [illegible] यथा॥५७॥ [illegible] कायादि
यीवाम [illegible] कार्यादीनामनंतशः [illegible] नित्यापनित्यान्मनुभव
दिके [illegible] योगः [illegible] आदि [illegible] सकल [illegible] कार्यव
योजनं [illegible] आदि [illegible] कार्यानंतज्ञानकारणं [illegible] कारणं [illegible] विशेषतयनि ५७
पुरुष [illegible] निरुक्ते [illegible]। अथवा [illegible] विनाय [illegible] कारणं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वितथनिवृत्तो कौत्कुच्यं आत्मसामर्थ्यं प्रथम् [illegible] कर्कशं कार्यं तिनलभोगाममतायथा
उद्भवकादिगमनत्तत्तरसंयोगवक्तार्थरिक्तइच्छाकारो तिथ्यनुमानात्द्रष्टानवर्तिकर्तव्या। तथापरगणवस
मापि स्वार्थः। तथावयासत्वमपीतार ॥ ॥ गर्भविज्ञावचं। गिलाणपुत्कवालवृद्धमट्टाणं। तदनागोकाद
दं। सामनीरुपयग ॥ ॥ गर्भविपसमुद्धार्यपात्रवर्णश्रेवणसंघवासमनपुरुषमानमिलज्ञावस्वा
धानत्यकाधिकअपारसाधनिनिपथला। गिलाणत्तान: व्याख्यां पर्वीजिन: सामायिक: पुरु:
शिक्षार्थीवादु [illegible] अवितोवालीनवर्क: सर्वापरविलक्षुरवितना [illegible] तीर्थंजराय।
स्तः दीक्षादिनिर्थकाल [illegible] स्तूपावना पुरुष: स्वार्थपर: निपुणाइत्याघ [illegible] तथावकस्वधा
शानपुरुषबालवृद्ध [illegible] योगात्सर्वापरनिपातोऽद्दष्टः। तदन्तोऽपवथायाम कमल्लंतलिं
धनर्दनिश्रयणकादहदया नत्थकरणीयं। समनज्ञीपमात्रकीपस्वपात्रकोमनवाककिंनम्रत्रदस्वा
पस्वरणपथसमनादेशागमसुलान उपालहदनोसाणीयथायाम्पयवनलववास्यानेयाकत्यकर्तव्यमिति
[illegible] यितनपरगणवदनादिक्रिया: किमेकाकिना क्रियते नेत्यार ॥ ॥ दिवसनियमविधिरपक्षिकट्टं। दातव्यमासं

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सवरिसिकिरियासु । सिसिदववंदनादिसु । मदजोगीदादिकायव्वा ॥५४॥ दिवसिअदिवसंतादर्शसिकी
अपराह्ननिर्वर्त्यां रात्रिकीं पश्चिमरात्रौ चतुष्टया । प्रतिक्रियांतचतुर्दश्याममानास्या
यां पाक्षिकीं मासांते मासिकी चातुः पवर्ततेन्नसि स्ववापाक्षिकीं एवं चतुर्मासनुसंवात्सर्या सिकः । दैवसिका
वार्षिकी । एताम्बतः क्रियाश्च दैवसिकोरात्रिकीपाक्षिकीचातुर्मासिकीवार्षिकीक्रियाश्चापुत्तकायदं
श्रुतपिददानमुषीवंदनादिदर्शमांताकपिदववंदनादयमासुसंभिदववंदनादिकक्रियासुसवमांतीक
वेजोगायोगनपयुजतं । अथवास्याय शक्षसस्योगः दैवसिकादिक्रियासवद्यमाः पवनापरिगृहते
दैवसिकादिषु वेलासु सस्योगः दैवसिकादिक्रियाः सर्वैः कत्रकर्त्तव्याभवति । दैवसिकादिषुकायो
देववंदनादिषु च क्रियासु सस्यायोगानवर्तिकर्तव्यइति । अथयदोपराधस्वनान्यथानकितत्रैवेयापथतंनो
नपनदनेवत्तोद ॥५५॥ मणवयणकाययोग । सुप्पणिवराधनम्मगठपि । मिच्छाकारंकिच्चा । णियत्रणसारि ५८
कोपदठे ॥५६॥ मणवयणकाययोगणमनावचनकाययोगः अप्पसावधन्न : मनसा अवराधो अप्पराधः ।
वतायंतिचार : इस्यपम्पराणुं मिच्छमणसदः प्रकारमंधअथवा इसायमिच्छाकारं मिच्छाकारंकिंच्चा मिथ्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

घाकारं कृत्वा पश्चात्तापं कृत्वा । णियसणं निवर्तेन नित्यं वेलमध्ये वर्त्तेन मौनेन तः सं दिनं वर्त्तितं कादयं कर्त्तव्य
कालोऽथ यस्मिन् गच्छे सम्प्रमो वचनकायेषागृह्य पराधं उत्पन्नस्तेन तस्मिन् गच्छे मिथ्याकारं कृत्वा नि
११८ वर्त्तनं कर्त्तव्यमिति । अथवा यस्य गच्छस्य पार्श्वे पराधं उत्पन्नस्तेन तस्य मर्षणं कृत्वा तस्मादपरा
धान्निवर्त्तनं कर्त्तव्यमिति । तत्र गच्छे वसता तेन किं सर्वैः सह आलापो वस्थानं च क्रियते नेत्याह ॥७॥ अ
ज्जागमणकाले । अत्थिदव्वं तधेव एक्केण । ताहिं पुणसल्लावो । णय कायव्वो अकज्जेण ॥८०॥ अज्जागमणकाले आ
र्याणां संयतीनां प्रजनकालेनागमने न स्थातव्यं । सर्वत्र स्त्रीणामागमने यस्मिन्काले सह आर्यागमनं तस्मिन्नार्यागमन
काले । अत्थिदव्वं नासितव्यं न स्थातव्यं । तथैव एकेन एकाकिना ताभिः आर्यिकाभिः पुन
पुनः वाक्यालापः सल्लापो वचनप्रवृत्तिः । न च कर्त्तव्योऽनेन कर्त्तव्यः न कार्यः अकज्जेण अकार्येण
प्रयोजनमन्तरेण धर्मकार्ये तु कदाचित्कर्त्तव्यं । आर्यागमनकाले एकाकिना विजने स्थानतया धर्मका
र्यमन्तरेण तासिः सह आलापोऽपि न कर्त्तव्यः इति यद्येवं कथं तासां प्रायश्चित्तादिकथनं एवं कर्त्तव्यमित्यत आह
इ ॥७॥ तासिं पुण पुच्छाओ इक्किस्से णय कहिज्ज एक्को दु । गणिणी पुरओ किच्चा । जदि पुच्छइ तो कहेदव्वं ॥८१॥

११८ तासिं तासां मध्ये दोषाणां गुणानां पुनः पिधाय छाद्य अन्यत्र न कार्या । एकं स्वाध्यायकालं कस्यचित् न कथ
येत् नैव कथनीयं एकोद्देशेन आलोचनां कार्यं सर्वं एवं वादनं यात दोषैः एकं कथ्यते न । तस्मिन् दोषे गुणितावती मप्यस्या
स्थितो ध्यानादिकं प्रयत्नतः । किं न्यासादिक ज्ञात्वा छिद्रं दृष्ट्वा तिर्यग्दृष्ट्या कथयेत् । तेन तेन दोषेण कथ
दर्शितो अर्थयितव्यं प्रतिपादयितव्यं नान्यथा तासां मध्ये ... कार्यं नैव कथयेत् कथाकोशादिसूत्रं
बाधादि पुनः दृष्ट्वा ततः कथनीयं यथार्थं प्रमाणावि ... बादर सूक्ष्म ... प्रतिपादयेत् प्रतिपादयेत्
दश दोषाणां तत्त्वार्थ प्रायश्चित्त ... आलोचना ... आकंपितं अणुमानितं दोषा ॥ कथि
तत्प्रायश्चित्तं प्रवर्तते पुनः ... वनपिशाच ... कृतायः ... कथावक
थाप्रकार ... अथवा ... पंच ... यद्यत् कार्यं कर्तव्यं
देत । आलोचना दोषा । आकंपितं दोषः अकंपितं नवच्छामि ... मिथ्यावादि ... धर्मान्
पाषिष्टपंचापिदासादोषाः ... तपातैः ... कथार्थं ... ५५
स्त्रीपुरुषकथनं तत्र किं ... आकंपितादिकाः पंचापि दोषाः ... तत्र ...

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मंथसादि क्रियाद्युक्तानां [illegible] ॥ णाकप्पदिविर[illegible]णं। विरदी [illegible] वंसमयं [illegible] तथा [illegible] कृत्वव
ए [illegible] वासारनिरुक्तवोस[illegible] ॥ णाकप्पदिनकल्पतेन[illegible]तविरदाणं। विरतानां [illegible] पापक्रिया
११८ [illegible] णांचतातां विरदी [illegible] विरती नां [illegible] जिकाणं णिमेज्जा निषद्यां प्रवसानं [illegible]
नेसज्झायमाध्याय: आर्यिकानां [illegible] दि आवामं वसतिकादौ [illegible] ॥
[illegible] दीर्घकाल क्रियानयुक्ता। [illegible] क्रियासा [illegible] ॥ [illegible] निषद्या [illegible] ॥
[illegible] शास्त्र [illegible] परिवर्तनादयो [illegible]
कमणा [illegible] परीषा [illegible] मादवर्षांत। [illegible]
क्रियानयुक्ता: [illegible] र्यिकाणामावासनकल्पते। निषद्या [illegible]
[illegible] नकल्पत। अ [illegible] का [illegible] ॥
श्रावकादिनि: [illegible] मरिसा। अथवा [illegible] कालं [illegible]
स्संति। किमर्थं [illegible] दि [illegible] मर्या [illegible] धर्म [illegible] ॥ आर्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६ यंबज्झदुदंचंतवसिवा। णाणादिक्कापममलिणा। कलमंविसमणोविणासदि॥ ॥ यंकविक्खण्णामसंतवेत्तंसं
वेधनीयंमामथ्र्यमोपकारत्वात्मनाणांविरधद्दृयंचिरधवजितेप्रद्धवतंत्रावरियंत्राचामेवकुक्कृदव
ज्ञश्नंतंमवंसाद्धपरगंनवमिवातपश्विनवाधष्टाष्टमादिवुकंचकारणेलनःमनुष्यःअथत्वार्थविक्षा
दयोगाम्यतं। अथातेननेत्रविरादयस्त्रानणाणादिकंणाणायतितापवेतेनापाद्यर्तिनमणायवा। काम
मलिना॥ कामनंमलिनःकामम्रतःकामममलिनःमस्ततेश्वोपक्रुतःकवमंपिकधिक्रःमारपिक्कतैसमपक्व
दिकंवासमणोश्वमाणःविणासदिक्नाश्यतिविरोधयतिश्चविरंविरक्तवजितोवार्यवक्षश्नतंतपश्चिनमो।
मानंकेवलंणणायतिकामममलिनःमत्रश्रवणःकलमंपिविनाशयति। अथवानकेवलंमालनःश्वविवा
दीनप्रणानंणाणयतिसम्यक्त्वादिगुणानंपिविनाशयति। अथवानकेवलंकनंविनाशयतिकिंत्र्यादी
दीनंपितनणायतिपरित्यक्तीत्यर्थः। एताःपुनरःअथनयचोपिकत्वंविनाशयतिआत्मानंवातथापवाद ६५
घनमातोपंच॥ ॥ कसमंदिट्ठं अतवरियं। तदसणशणीसंतियोवा। अविरतिरिचयाणां। अपवादतंत्रप।
पादि॥ ॥ कसमंकन्यांविवादयोगपाविदृष्वविवाहताधूतागतःश्रवानत्रीयस्या:मपिविवाते। अंतवरियंचंत:

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

120 कुसंवाद्यांतः कुशिकातामतः कुसिकांचार्धिकः राड़ीराड़ीसमानां विलाभिनीयतस्तथा। मद्विरातीसंव
यापरः कन्तानीयपीतीतिस्थ रागीतांस्वेछाचारिणीमलिंगंसमानंतां। रासलिंगप्रतारिकं कुर्वतं वर्तादिप्यते या
स्यामासलिंगिनीता। अथवा मद्विंगिनवर्त्तते ति मलिंगातां स्वदर्शनं मदर्शनं वा पवर्जितामं चिरात्कालि
मात्रेणामनागपि। अविद्यमाना आसीयमानः आश्रयभागाः सद्भावं यामाप्यादिक्रियाकर्माणि अथवा तेषा
पवादं अकीर्तितत्रतनांस्थपाणांपयादिप्राप्नोति अनयतीतिकम्मा विध्यवाततंकुशिकांवीरागीमलितानां
गीतीयमानां चिप्पातवापवादं प्राप्नोति। इतिनवार्यामितः मद्धांमर्य। मवंथायदिपरित्यजनीयः। कथंतमं
थतिक्रमणादिकं कर्पूर्वमवद। सर्वथायागायावतपर्वविशेषेणकर्त्तव्यस्तनां [illegible] पिपरमपीदध्वमेन्स
वित्रौवर्जनीयपरिशुद्धा। सायातपूर्वयवज्ञासला। सदद्रसारक्षणाद्यर्थाः [illegible] पिपर्धमां प्रियधर्मः धर्म्मः व
मार्दिकचारित्रधर्म्मासौ प्रियधर्म्मा उपशमादिसमन्वितः दृढधर्म्मा दृढःस्थिरः धर्म्मः धर्म्मानिष्ठायांयस्यासौ दृ
ढधर्म्मासंविग्नासंविग्नः धर्म्मतत्फलादिषुप्रियहर्षसंपन्नः अवर्ज्जभीरुः अवद्यं भीरुः अवद्यं पापकं तस्मा
तस्मादत्यन्तंभीरुश्चवद्यभीरुः। परिशुद्धाः परिसमन्तात् शुद्धः अस्खलितांचरणः मार्गस्य यत्र दर्शनरोधाद्विज्ञाया स्था

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

११९ नाविनिकपक्ष: अणुपदेअणुमद: प्रतिपालनंभ्नाचार्यवादिदानंतानांतयाधिकत्वेनोनिवृत्त: संप्रती
उपरष्टकशाल: पावनत्वं प्रतिष्टतितस्यवशात्स्वावित्ति: सयाजनंमदंदमननतं सर्वकालमारष्काणाडजतेन
सोंख्येपणनवर्तनार्तिमपलणापाक्रियापापक्रियानिवृत्ति: तयायुक्त: रक्षायत्वयुक्त: दित्येपदेशदानार्ह
॥ ३ ॥ गंसीतडदर्शितं॥ मिदमत्र अपकोऽदसैनाय॥ चिरपदवादेतितादित्ता॥ अघ्नातापमावंचोर॥ ९७ ॥ ग
मेरियुक्तागाध: अनवपमानत रमाऽदर्षर्षाकेदर्थे: छिरमित्र: मितवादीमितिपरमितवदतीनिवगाहे
मितवादीअनवदलतीन अयमकोऽदसैनाय अत्यंसोकंवोक्तकंसमामाअपकरदल अविस्मरणी
या॥ अथवाअनेगुक्त धीर्घसूत्रअमवादिरिति चत्राथ: मधुद्रव्यार्थे चिरपदर्व्येचिरपदृति: विवृत्त
गेनारत्पुक्ताब्द: मिति दृष्टत्वाद्दलीन तातार्थ: पदार्थतत्वपयनेनामगृहीतार्थ: आचारवार्यस्थितादिकेनार्थ
अग्राणाआचार्यानांमयदीनगाताधरामर्थदोपदेशाक: प्रतिक्रमणादवावर्णे सांदिस्यवातिव्ययधर्म: धर्ममर्मवि
मंधिकपत्नीदर्पाश्रवसंपदत्तायुपरष्टकशाल. मतंतमारहत्तमुक्त: गनीऽदर्हमित्रवाचैनकोतुकंचित्रव
तितगृहीतार्थश्चच मनाचार्याणां नाम मदरालवरीति॥ अथ तोपदिस्यामदानंकिंम्पादत्तंतस्याह॥ २० ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंगुणवंदरिसा। जदिगणवासिसंकरो दिक्कमणं। चत्तारि कालमागच्छादि विहारादत्ता दोउ ॥६८॥ एवंमत
नयक्कारणपतेपूर्णः विदितरिते स्यान्निक्कोपुक्त जदिगणक्षरितंथ। सगणधरत्वप्रतिक्रमणादिकं क्वदिक
रोति अक्कमणं आर्यागणस्य परिवर्तीं चत्तारि विकारः कालगीकायदत्तानक्ष्मायश्चिन्नानि परिस्थंतचत्वारि
यश्चिन्नानि तिवंदक्वैत्यपरिहार्यगविकानि। अथवा चत्वारो मासाः कार्तिककालादारभ्य मतव्यश्चार्यागणस्य
स्यप्लवती लथः। गच्छाधिश अपि कुलमाद्दिर्य पांगमगच्छाद्यस्त्रिषां विराहणाविराधना विनाशो विपर्ययस्य
मोवागच्छादि विराधनागच्छामनात्कल्पश्चावक मिथ्यादृष्ट्यादयः विराधितांनवंतीत्यर्थः। अथवागच्छस्य
नाशः तेजलवत्सर्वजिकत्रणव्यतिरिक्तायादि आर्यिकाणां गणधरत्वं कर्तुं नितदानीं तस्य चत्वारः कालाविनि
रापुर्ययांति। अथवा चत्वारि प्रायश्चित्तानि लभते गच्छादिविराधनाचनवतिरिति। तस्मात्तत्तपस्या गच्छेनयत्नर्वत
र्धस्याउग्रमतंतकरैर्वचमसर्वथा एवंकारणात्तत्र आह ॥६९॥ किंवक्काणानतिदाणइ। यदि च गणधरस्तेसमप्रवृत्तः कार
च्चेतणंनेव। एसवविधिंडसेसाणं ॥७०॥ किंवक्कणा किंवक्कणा नविदाणइ तणितनउकिंवकनो कमागर।
च्चायवानाचोलिशाय गणधरस्य गणधरस्योचार्यस्य मासवासमर्थं वसाकत्तव्या। तपत्तपादाल्लेतस्सवत ॥७॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२ किंपणगणस्य नैवकर्तव्यं नेत्याह। पमदवि सिद्धस्य मा गणपणवद्धमस्तणवविधिसिद्धाने गणपालणस्य गणधा
नां एककाकिनां समुदायस्य नरक्षितानां एकिं चकानं केनयैव गणधरस्य सामर्थ्येन कर्तव्यमस्वतः। न केवल
मस्य गणपालणं मेवं पुनर्विशिष्टतियादियतीनां संयमन्याय: आर्यिकाणां कल्पते आह। गाथा। एसा अज्जाणं
पिय। सामाचारो जहक्खिओ पुव्वं। सव्वम्हि अहोरत्ते। विभासिदव्वो जहाजोग्गं॥१८७॥ एसो पुनः अज्जाणं पिय
आर्याणामपि सामाचारः समाचारः यथाख्यातः यथाप्रतिपादितः पूर्वं सर्वस्मिन्नहोरात्रे सर्वस्मिन्दिव
से रात्रौ च विभाषयितव्यो विनाभावयितव्यः प्रकटयितव्यः विभावयितव्यो जहाजोग्गं य
थायोग्यं आत्मानुरूपः वृक्षमूलादिरहितः सर्वस्मिन्नहोरात्रे एषोपि सामाचारः यथायोग्यमार्यिकाणामा
र्यिकाभिर्विकल्पयितव्यो विभावयितव्यो वा यथाख्यातः सर्वस्मिन्नितिवसतिकायां ताः कथं प्रवर्तितव्या
मित्याह। गाथा। अण्णोण्णणुकूलाओ अण्णोण्णहिरक्खणाभिजुत्ताओ। गयरोसवेरमाया। सलज्जमज्जाद ६२
किरियाओ॥१८८॥ अण्णोण्णणुकूलाओ अन्योन्यस्यानुकूला अन्योन्यानुकूलाः परस्परमनुकूलाः परस्परस्यानुकूलमात्म
र्यः अण्णोण्णहिरक्खणाभिजुत्ताओ अन्योन्या सा परस्परं रक्षणे परिरक्षणे प्रतिपालने तस्मिन्नभियुक्ता उद्युक्ताः॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अनेनास्यरक्षणान्नियुक्ताः। गवरामवरमायारामश्चेवेरवमायाचरागवरमायाः। गताविनष्टरोपवेरमायायमांतो
१२८ गतराघवेरमायास्यक्रमादर्गाविक्षिशघकोधमारणपरिणामकोटिल्पाः। सल्लजमज्जादक्रियामार्व। लज्जावमा
र्यदाचक्रियाचलज्जामर्यादक्रियासत्वानिर्विवर्त्तितलज्जयामर्यादाक्रियालोकापवादादात्मनोनयपरिण
मोलज्जारागद्वेषात्मानयादन्यथावर्त्तनेमर्यादाउत्सयस्तलोधुत्कृष्टाचरणक्रियंत। पुनरपिताः कथंविशि
ष्यंतइत्याह। टीका। अशयणपरियट्ट सवणंकहणंतहाणुपेहाप तवविणयणमंसणय। अविरहिउवजोगा
गज्झनाउ। टीका। अज्झयणं अध्ययनंतर्धतशास्त्रपठनंपरियट्टपरिवर्त्तनंपठितशास्त्रपरिपाठी। सवणंश्रवणा
त्तस्याधीतस्यचशास्त्रस्यावधारणंकहणंकथनंश्रामज्ञातशास्त्रान्यनिवेदनंअणुपेहाए अनुपेक्षाशुक्ता
सर्ववस्तुकथानामन्यादिचिंतनंशुभात्मस्वशास्त्रस्यपरिचिंतनंवा। तवविणयणि तनमसुत्तपठविनयश्चमणम
स्कृतपाविनयस्वमासपुच्छतपानगायश्चित्तादिक्रियामनोवचनकायास्तत्वर्वदिपनिरोधकीवकपरि
तापकश्च। अविरहिद्धिंअविरहिताः स्थितानिरूपार्थत्का। तवकम्मपयत्ताः तात्पर्यज्ञानात्माम। ज्ञानयामः मनावचन
कायस्थानाङ्स्थानर्मतानां। ज्ञानातथुक्ताः पुनरपितविशिष्यंते। टीका। अनिकारववसा। तथमत्तविदितमतवन्तदा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२५ दउ। समत्थालंकितिविदिरका। पडिहुवविसुद्धचरियाउ ॥६०॥ अविकारवत्थवसानंचिट्ठंतेविकमेरिसंतमता
वोअन्यथायपीतः विकाराः वस्त्राणिचवयत्थसरीरादिसंस्थानंचवस्त्रवेषा अविकारवत्थवेषायासांता अविका
रवत्थवेषारकाविलासिस्त्रगतिइंगितस्त्रविकारादिवर्जिता। ज्झंसर्वागी। एवरत्थकंठे: अवेदश
लवंमलंताखं। विलिमाविलिमाज्झकाजल्लमलविलिमाः चरदेतांपत्तकसंकृतदेद: वारीरयासांताखका।
देहाः जल्लमलविलिमाथता: एतदेवमयतथामताअमसमा: कांतजलंकितिकीर्ति: विकादहानासांपडि
हुवप्रतिरूपमरस्तानुविसुद्धविसुद्धाचरियाचर्याचनयासांताअर्मकत्नीमिदिवाणंपतिकूलस्थकपर्सा।
दामामाईवादि: मार्दपत्तएककलामयशाबनमहोतासायमाइति। कथंपतासिहंता ... अगिसहवा
निम्भाणिल ... असमसिवाणविसुद्धसंचारं दांतिति ... वज्झीवेसीविज्झंति ॥६१॥ अगिसिखांमिवणि
लगरंदंतिहंसीतिसकायः स्वदारपरिग्रहात्मकाः ते। मिस्सभिश्रकः नेमिदत्थमिश्रा: स्वदत्थमिश्र। मचासंमि
लयज्ञअसनिकायत्तसिन्नंग्रहत्थमिश्रनिर्द्धयचसंमियततनेः सद्दसंपकोनासित्वज्ञसमिपयाणअमंतानंसदारि ६२
केवोरपिश्चनजइतियकपरतनोनिपानाविताआंमानायचतम्मिनंमनिपानाअथमतायतीनांनिपातःपमरःस

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निकृष्टतः सन्निपातःसंनिविष्टं तयञ्चसन्निपात[illegible]स्मिन् । अथवा असंज्ञिनां पतो अयं निपातं व्याकरदितं [illegible]
तेर्थः । विशुद्धसंचारविशुद्धसंक्लेशारहिते पुष्टोवास्वराणां सेवारः मलो [illegible] पदेशा [illegible] गमनेनाग [illegible] वा
१२६ संविष्टुवसंक्लेश [illegible] स्विसंव्वा [illegible] चारस्तस्मिन् बालहष्टरागि [illegible] ध्ययन [illegible] पदा । ति [illegible]
ऊर्ध्वं आर्यासंयतिकाः । व [illegible] गवांवस्थेवा विमस्वा गि [illegible] मस्त्रा कव अत्र निवृत्तिं [illegible] संतो [illegible]
मिश्रनिलयं । [illegible] पातविशुद्धसंचारस्तस्मिन् [illegible] वाः अर्थात् अन्यो [illegible] परम्परादिनि [illegible] निशुकाय
रोपवेश्मायाः सलज्ञा मर्यादकियाः । अध्ययनपरिवर्तनं [illegible] कथनं तपो [illegible] पसयम [illegible] तथा
निर्ग्रा [illegible] विकारवस्त्वंच पाज [illegible] । [illegible] कोविदो [illegible] तिरूप
नि [illegible] चर्याः संतन्वितं निसमुदायार्थः । कितार्थवत्: पर [illegible] । [illegible] पयनन्तपरा [illegible]
मनकजो । गवक [illegible] वसगम [illegible] जो । गणिणी [illegible] । [illegible] । [illegible]
[illegible] पतिनिलयं [illegible] कार्यं अप्रयोजनका [illegible] तिकजो कार्यं [illegible]
[illegible] । सिद्धा [illegible] कालेणा [illegible] नोम [illegible] कं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१२८ अनुज्ञातस्यैंमघाडेणावसंघाटकेनैवंन्यानिःमद्गगछेज्जणगछणगछेतिति परस्परंचतानिर्नीगतव्यंकिंतुसंघानट
॥८॥ अवनचपगमनं यैकार्यंगतिनीमाखसुसंघाटकेनैवंगंतव्यमिति स्त्रावाभेपरस्परंद्वाराता:क्रियोमन्नानिर्नेक
चाइत्वेनत्रोस ॥७॥ रौद्रणाण्दावाणानायाण। पयाणंसुञ्जेवेछविदारने। विरताणापरमस्कणा। भावणंमुंतेवाकउंसो
॥९॥ रौद्रणारोदनंत्रश्रविमानवनेउ स्वार्थंस्मण्ढावाणस्त्रपनंवालादीनांमार्तनंनायाणंतजनंतेषाभेववचनपाना
दिक्रिया:पयणंपचनंवेदनादीनांपचनंनिवर्त्तनेउंनःसरंतेषुत्वकरणंचेत्रविदारनेपदस्काराणयणंतपछिसाधेव
तेसांतंतात्रपछिसंतताः अमिमंसिस्त्रोवाणिज्यशिल्पाखत्वक्रियाणासन्तात्रतंविधातदेस्तेनविरदाणविरता
नांसंयतानांपादमस्करुणकवणणयणंतितचरणासर्वकंगांधवंणयनंच कउजाकर्यनकंउंतिपरस्पैतत्राधिका
रौदनांस्वापनंपलनंतोजनसूत्राणिपश्वियस्तंत्रनकर्वंति। विरतानांपादमस्करणभावनंवानकर्यु:स्त्रीवामेपरो
वाभेतात्रन्पात्र्यात्रयमपा:क्रियाकानकर्वंतिग्रपवादेरवचादिति ॥१०॥ तितिपसनवपचव अनोपत्र ८४
समनस्परकाउ थरीदिसंस्तरिद: निरवाययमोवद्गतिसदा ॥११॥ तितिवतिसोवांगमत्वापवववपंनवा अज्जाउ ५ मनवं
अर्थिका: अपमस्परस्काउं अन्यान्यंरक्षायाणंताअन्योन्यरक्षा:परस्परत्कृतयत्ना:थरीदिस्त्रविरतिः इसानि:म

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इसा सर्वेष्वंतरितेष्वंतरिता: चावहिता: कालिदि[illegible]वालरे वान्यामामंस्कातत्वात् । तिरस्कायति सार्वनित्यायं निक्षान
मणकात्रवात्पलक्षणमात्रमेतत् । निक्षायदायां यथा कार्कस्यादेविरुद्धपताभिमपादतिसमनवर्त्ततिसम्यकार्य
९२ र्वतिसदासर्वकालं यवते [illegible] मवति । तच्चान्नर्नविधानेननान्यनेनितिरत्र पंचसमवा[illegible]
रातिः सदांतरितावष्वनिहार्थमम वर्तत इति सदेति आचार्यादीनां वंदनां कुर्वति ता: किं यथा [illegible] यानेनाद
पंचत्रमन्त्रदत्व । सूरी आचार्यासाध्या । परिहरिऊणज्जाउं गवासणेण वंदति । पंचत्रमन्त्रदत्वप्रवच
इसमदस्मात्र यथा संख्येन सूरी आचार्याय स्त्र्यधीध्यापको वाचार्ये पाध्याय [illegible] परिहरिऊणपरि
त्यापतावर्दते [illegible] आर्या: गवासणेण वासनेन यथा [illegible] विज्ञातितया पवित्रपवकार अ
ष्टराणार्थः वंदंतिवंदतवणमतिपंचपदसप्तहस्ते [illegible] बंधनं कृत्वा आचार्यापाध्याय [illegible]
वंदंते आर्या नि[illegible]कारात्पर्य: । आलोचनौध्ययनस्कृति [illegible] । [illegible] पंचवि
धानेतरिय । वंदति [illegible] तेजग [illegible] किंचि [illegible] पंचविधाणचरियाहं
संचर्या पवंचकारा [illegible] वंदंति आ[illegible] वंदतिजे [illegible] आर्या: तत् [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२६ श्रजगञ्छंतमातांश्वनांजगात्सुतांतंजगन्नुतं कांक्षितं वां: कुंदं वधुस्वंवदनस्मातशांतिस्मनिस्मिन्त्रं: तं त्रिवि
यंदिश्वर्तिमय स्थ्यार्थश्चेतेताश्च जगन्नुतंकांक्षितसुख्वंवनस्मा मिद्धतिः इतितिर्यंवनतांलिनातंवेतिनाथस्ममंदर
र्थांत [illegible] पंचमस्मचमी वजन्मदांवणितेतस्मात्समस्त विश्वारसमावक्ता विश्वं शिष्ठावा सुनंजातादि [illegible] पंचमेनमा
श्वकारोत्तमाभन्त्वतंसमतावत: श्रागमश्रुमिन्नां उत्पतंनवकुंनदांबवदवोनतंतद्वनोमानवस्नदं: नजस्मकारे:वा
सितावपित: कथित: कनमामामनाननसंक्षेपण विश्वारमम ताक्षणा विस्तृ:रंपयंनम मापनभ:यतश: विस्त्रारयो॥
ण: विश्वारयेनेविस्तार्यितव्य: प्रचनीय: बुद्धजानांहिकुं अभ्यनंतरंगामभव्याकारणातिदिचनाल: पंचमेतिमिनु
योवजनदं: सामावारांत्तर समयोसंक्षेपणावर्धितायतांतांविस्मरणयापत्र्यांविस्तारमिनयांवृक्तल [illegible]
[illegible] एवंपंचमाधिकारश्चांधियादतांथनमस्कारमाह
[illegible] त्रिजगत्यामंदरमहिते त्रिलोकगुर्वतिलोकमकवं तेत्रलोकत्रिदिव्वलां तिविकरणवेपणाविंदामितिर [illegible] मिर
यणमंदरमहिते मंदरमेरोः महिता: पूजिता: स्थपितामंदरमहिता: अयवाणांजुवननालोकानांसमवाय: त्रिभुवन
तनमंदरमहिता: अथवा त्रिभुवनस्य मंदरा: श्रवना: सोक्षमंदादर्यंसंमिहितात्रिभुवनमंदरमहिता. तानेवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१३०

वनमदनमदितान्स्त्रिलोकाकुंभ्वेत्रिलोकानां त्रिलो कैर्वा [illegible] ज्ञाताः ज्ञाता तां त्रिलोकक्षु [illegible] त्रिलो
गस्त्वं त्रिलोकस्यमस्तकं [illegible] तस्मिं स्त्रिष्टतीति त्रिलोकमस्तक [illegible] त्रिलोकमस्तक [illegible]
स्थान [illegible] त्रैलोक्यविदितवीर्य [illegible] लोकेषु विदितः ख्यातः वीर्य वीर्य येषां [illegible] त्रिलोकानां [illegible] ख्याता
स्तेव तं वीर [illegible] त्रैलोक्यविदितवीराः त्रैलोकस्य विदितं वीर्यं [illegible] विदित वीर्या [illegible]
दितवीर्या [illegible] वीरा [illegible] तिविदम त्रिविधन त्रिविध क [illegible]
[illegible] पतामि मिदं तेषां क्रियाशब्दः सिद्धसि [illegible]
पाम [illegible] रूपवतिपदं कप्रमा [illegible]
पानपेतर [illegible] र्थिकनयार्पणायां नादि निधन [illegible]
र्थिकनयापेक्षया [illegible] कर्म [illegible] वृतिर्युक्तार्द्दन्त्वणीत [illegible] नच्या [illegible]
र्द्दनादि इति त्रिभुवनमस्तकमथितानं [illegible] त्रिलोकमस्तकस्थान [illegible] वीर्यान्तिमसिद्ध [illegible] पणपत्
वन्द्य इति [illegible] थवा सर्वाणि [illegible] नमस्कारस्वाणि कृतः सर्व [illegible] स्वतो [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२१ नमस्कारः त्रिभुवनमंदरमहितेनार्हता सिद्धांतप्रणिगदितामिशेषाणि विशेषणान्यन्यथा सर्वथा त्रिभुवनमुख
नेपस्कारोऽयं सर्वार्थ तत्सर्वोऽतिन्यापायनविशेषणानां सद्भावादिति विस्पष्टं इति क्रियापदं कृत्वा तत्किं कृतं । किमर्थं
वा नमस्कारः क्रियते इत्याह ॥२॥ दंसणणाणचरित्ते तवे वीरियाचारम्हि पंचविधे । वोच्छं अदिचारे अहिं कारिद
पुरिसेदिये कदं ॥३॥ दंसणं दर्शनं सम्यक्त्वं तत्त्वरुचि णाणं ज्ञानं तत्त्वप्रकाशनं चरित्तं चारित्रं पापक्रियानिवृत्तिः
नाशविमस्वंतर्वाह्यावरणानाकारस्य स्पर्शः कृतीयंतं । तवे तपः तपनिरूपवितारीरेदियानितिवर्तावान
व्यथादानं कर्मक्षयस्मसमर्थं । वीरियं वीर्यं शक्तिरस्थिशरीरागतबलं तत्र तेषु च दर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्याणि
तपोज्ञानप्रवृत्तोव्याचारः । अथवा तस्मिन् दर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्याचारं तत्र विषय प्रमाथे चरुर्थ
नदर्शनाचारः नानावलोकनार्थवाची । दर्शनशब्दोनधिकारात्तं च विध्यानविषयस्यास्ययरनादिविषय
ज्ञानाचारः प्राणिवध परिहारेंद्रियसंयमनविषयस्त्रिगुप्तिरचाचारः कायक्लेशादिद्वादशविधतपश्चाचारः । वीर्यस्या
निगूहनं वीर्याचारः स्वर्णविषयसरताकोत्साहः पंचविधपंचप्रकारे वा ग्रंथ एव कथयिष्यामि अतिचारास्त्र
वीताचारणप्रमादान्यथाचरितानि अस्मकारिद्रश्वास्त्रात्मनः प्रयोगकारितान् पुनर्दिदिशनमतानवग्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१३२

श्च समुच्चयार्थः कदे कृता तेष्वाचारदर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्येषु पंचप्रकारस्वाकारितानुमतानतीचारा
न्देसदे पडिकमे इति संबंधः दर्शनातीचारप्रतिपादनार्थं तावद्दर्शनं चाष्टौ शंकादिलक्षणकृतायत ॥१७॥ दंसणचरण
विसुद्धी । अट्ठविहा जिणवरेहिं णिद्दिट्ठा । दंसणमलसोहणयं । वोच्छं तं सुणह एयमणा ॥१८॥ दंसणचरणविसु
द्धी दर्शनचरणस्य विशुद्धिर्निर्मलता दर्शनाचरणविशुद्धिः अष्टविधा अष्टप्रकारा । जिणवरेहिं
कर्मारातीन् जयंतीति जिनास्तेषां वराः श्रेष्ठाः जिनवरास्तैः । णिद्दिट्ठा निर्दिष्टा कथिता । दंसणमलसोह
णं दर्शनस्य सम्यक्त्वस्य मलमतीचारस्तस्य शोधनकं निराकरणं दर्शनमलशोधनकं वोच्छं वक्ष्ये तं सुणह
शृणुत जानीध्वं । एयमणा एककायमनसः तत्परचित्ताः सर्वसंघ [illegible] पंचाचारार्थं प्रतिज्ञां कृत्वा [illegible]
संघस्य [illegible] ज्ञानातीचारार्थं । जिनवरैर्दर्शनविशुद्धिरष्टप्रकारा निर्दिष्टा [illegible]
धात दर्शनमलशोधनकं वक्ष्ये [illegible] शृणुत एककायमनसः इति अष्टप्रकारा [illegible] कतमे प्रकार उत्त
रह ॥१९॥ णिस्संकिद णिक्कंखिद णिव्विदिगिंछा अमूढदिट्ठी य । उवगूहण ठिदिकरणं वच्छल्लपहावणा य ते अ
ट्ठ ॥२०॥ णिस्संकिद शंकाया निष्क्रान्तो भावः अथ परिणामः [illegible] शंकाया निर्गतः निःशंकः तस्य भावो निःशंकता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तत्वरुचेरशुद्धपरिणामः ॥ कांक्षितं कांक्षा इहपरलोकभोगाभिलाषः कांक्षाया निर्गतो निःकांक्षः तस्य भावो निः
कांक्षता सांसारिकसुखवांछा इति ॥ विचिकित्सा विचिकित्सा जुगुप्सा अस्नानमलधारणनग्नत्वादिषु जुगुप्सा वि
विचिकित्साया निर्गतः निर्विचिकित्सस्तस्य भावो निर्विचिकित्सता द्रव्यभावकरणविपर्यासाभावः अमूढ
१३३ दृष्टिर्यस्य सोऽमूढदृष्टिः अमूढदृष्टेर्भावः अमूढदृष्टिता । अमूढदृष्टिः परसमयसम्पन्नः अमूढदृष्टित्वं लौकि
कसामयिकवैदिकमिथ्याव्यवहारापरिणामः । उपबृंहणं उपबृंहणं अज्ञानादिना जाता दोषाणां प्रच्छादनं सम्य
गाचरितस्य समाचरणं । स्थितिकरणं अस्थिरः स्थिरः क्रियते सम्यक्चारित्रादिषु स्थितिकरणं स्थितिकरणं
धर्मं स्थितिमितापदं गादिनि वत्सलत्वं वात्सल्यं वात्सल्यं चतुर्विधसंघे धर्मे धर्मवत्सु अनुवर्तनं धर्मप्रभा
वना प्रभावना पदिसधर्मजीवानां उपकाराय ज्ञानोपदेशादिना दिव्यमार्गप्रभावनाय प्रभावना प्रभावना सा
गोऽन्यथा इति पुनाभवनाद्यं दृष्टं दीनस्याख्यानं द्वितीयं । संचरं त्वादि इति । समयगुपदेशे मिथ्यादृष्टिनो च कृत्वा
दीक्षणं पदासनादि यत्नं । तपस्तेन । अकिञ्चनदर्शनं अज्ञानं अवगतव्या । एतत्पापेपरीमन्त्रानाबनतीता । ६८
राज्यतिरेकचारेण कथितानां वा नानातिचारस्य कथनं अतिज्ञाय [redacted] द्विकथन्दोपायेनि ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथदर्शनविलहाराथस्यसूचकप्रतीचारार्थं मोक्षनिमार्गः सम्यक्त्वं [illegible] ॥ मग्गो मग्गफलं तिय

१३४ दुविहं जिणसासणे समक्खादं । मग्गो खलु सम्मत्तं मग्गफलं होइ णिव्वाणं ॥ मग्गो मार्गः मोक्षमार्गः स्तु पाय: स:

सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रात्मकस्तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनं । मग्गफलं तियमार्गस्य फलं सम्यक्त्वस्य [illegible] । मार्गफलं

इति च इति कर्मक्षयद्वयार्थः । नान्यत्र विध्यमित्यर्थः । दुविहं द्विविधं द्विप्रकारं स्वसंप्रदायविहितं तस्य नावो विविधं । जि

णसासणे । जिनशासने जिनस्य शासनं मार्गमंत्र इति जिनशासने । समक्खादं समाख्यातं सम्यक् । अथवा प्र

माणमेतज्जिनशासनमिति । मग्गो मार्गः खलु स्फुटं सम्मत्तं सम्यक्त्वं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि सम्पूर्णता

तिमार्गः । ततः कथं सम्यक्त्वमेव मार्गः नैष दोषः अवयवे समुदायोपचारात् मार्गवर्तिसम्यक्त्वं [illegible]

मग्गफलं मार्गस्य फलं मार्गफलं होइ भवति । णिव्वाणं निर्वाणं अनंतचतुष्टयावाप्तिः । किं केनचित् जिनशासने

मार्गमार्गफलास्पद द्विविधमेवं व्याख्यातं । कार्यकारणानां विनान्यमालाभावात् । अतो मार्गः सम्यक्त्वं कारणं मा

र्गफलं च निर्वाणं कार्यरूपं । अथवा मार्गमार्गफलामिति कृत्वा जिनशासने द्विविधं समाख्यातं । तथापि स

म्यक्त्वस्यैवं व्याप्तिस्वरूपेन बुध्यते तेन बोधनार्थमाह [illegible] । दुदुव्वगा णिगदा । जीवाजीवाश्च पुण्यपापे च । आस्रवसंवर ।

सम्यक्त्वं सम्यक्त्वे शोभते निवेदितविशेष पदार्थं प्रमाणः तस्य सम्यक्त्वमिति वा ख

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

=विजाव=जीवे=नत्ये = शब्दि जीवे प्रभृते

णिज्जर। बंधो मोक्खो य सम्मत्तं ॥८॥ अत्र व्यवहारार्थप्रविकारो वा तत्त्वार्थप्रतिपत्तिरिति ... ततो व्याख्या-
यते। तत्त्वेन श्रद्धानं तत्त्वश्रद्धानं वा अर्थश्रद्धानं तत्त्वार्थश्रद्धानं यद्यप्येवं तत्त्वं शब्दः पिशाचजीवस्वरूपं यद्वा ... तत्त्वार्थं वर्णितं तथा-
१२५ प्यत्र सम्यक्त्ववाची परिगृह्यते। तथा हि शब्दो यद्यपि पदार्थश्रेयानस्य स्वरूपार्थं वर्णते। तथापि सम्यक्त्वप्रस्तावात्तत्त्वार्थेन मान-
परिगृहीतोन्यार्थवाचकत्वेन यथा ... तत्त्वार्थेन सम्यक्स्वरूपेन यथावस्थितेन अजीवादिरनिगमा अधिगताः
स्वस्वरूपेण प्रतिपन्ना जीवाश्च चेतनालक्षणाः ज्ञानदर्शनस्वभावा ... नशीला तद्विपरीता अ-
जीवाः पुद्गलधर्माधर्माकाशकालरूपादिगति ... तथा ... अन्य-
जातिस्वरूपपरिणत पुद्गलपिंडो जीवाच्छादननिमित्तः पापं च पापं चाश्रयकर्म स्वरूपपरिणत पुद्गलप्रचयो जी-
वस्यासुरदुःखहेतुः। आस्रव। आसमंतात्स्रवति गच्छति कर्माणि नाश्रवः। संवरः कर्मणामनवानां संवरः प्रवेश-
नीति संवरनमात्रं वा संवरः अशुभकर्मागमनिरोधः। निर्ज्जरा निर्ज्जरणं निर्जरणमनं यानि निर्जराजीवकर्मप्रदे- ८१
शानां निः। बंधाबंधनं बंधनमात्रं वा बंधः। मोक्षो जीवकर्मप्रदेशानामन्यत्र प्रकृतनीकरणमात्रमु-
च्यते। अनन्तमुक्तिवीमात्र जीवस्वरूपमानाकर्मरहितत्वे सति जीवानां ... सम्यक्त्वार्थं। सम्यक्त्वेन सम्यक्त्वं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तेषां यथाक्रमं पावन्यायः। जीवस्य प्राक्षव्यापूर्वोत्तरमाणां सर्वासि र्वपिकारायं प्रवृत्तयो। नचतेषामित्तावजीवादीनां
१३६ पेनपचसो वाक्षमर्थिकानमसिक्षाणामसनावादोंअयाभावात्सुक्ष्यातावाच्चप्रमाणाधमयवमवहाराभावप्रसंगात्
व्यवहारस्तावच्च जीवाजीवास्रवबन्धतार्थैर्निश्चिताः सम्यक्त्वं भवति। तथा गुणपर्यायैरधिगतं सम्यक्त्वं तथास्रव
बंधसंवरनिर्जरामोक्षप्रमाणाधिगताः संतः सम्यक्त्वं भवति। ननु कथमेतेऽधिगताः सम्यक्त्वं स्यात्तेषामधिगतानां यत्सम्य
क्त्वं सम्यक्त्वमित्युक्तं न वदोषः अज्ञानस्यैवयमधिगतिरन्यथा परमार्थाधिगतेरज्ञानकारणकार्योपचारात् तज्जी
वादयोऽधिगताः सम्यक्त्वमित्युक्तं जीवादीनां परमार्थतोऽधिगतानां मतश्रद्धानं तत्सम्यक्त्वमनेन न्यायेनाधिगमन
लक्षणं दर्शनमुक्तं भवति। आदौ निर्दिष्टस्य तेन दर्शनस्य लक्षणं प्रतिपादयन्नाह ॥१०॥ द्विविधाये ति जीवा संसार
स्थाश्च निर्वृताश्चैव। तत्र संसारस्थाः सिद्धिगता निर्वृता जीवा ॥११॥ द्विविधाः द्विःप्रकाराः द्वौ प्रकारौ येषां ते द्विविधाः प्रका
राः खलु जीवाः प्राणिनः संसारो यस्संसारे तिष्ठतीति संसारस्थाः चतुर्गतिनिवासिनः। निर्वृताश्चैव निर्वृता
ति मुक्तिंगता इत्यर्थः। तत्राप्यष्टप्रकाराः संसारस्थाः संसारस्थाः सिद्धिगताः सिद्धिगताः अपवर्गस्वात्मस्वरू
पाः। निर्वृता निर्वृता जीवाः तेषां निर्वृतकारणाभावात्संसारस्थाः संसारस्थाः पुनः संसारे तिष्ठन्ति जीवाः प्रमाणेन प्रत:

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

षट्प्रकाराः। एकरूपाश्च निर्दिष्टा इति संबंधः। केते षट्प्रकाराः अत्याह ॥ पुढवी आऊ तेऊ वाऊ अथवा
२३८ प्रकटीकृताय तस्मा ॥ वनेमविसाषुढवी तिस्सनदाइमेताया ॥ पुढवी पृथिवी चतुःप्रकाराः पृथिवी पृथिवी
शरीरं पृथिवीकायिक पृथिवीजीवः आप अप्काय अप्कायिक अप्जीव तेज तेजस्काय तेजस्कायिक
तेजोजीवः वायुः वायुकायः वायुकायिक वायुजीवः वनस्पति वनस्पतिकाय वनस्पतिकायिक वनस्पति
जीवः यथा पृथिवी चतुःप्रकारा तथा अप्तेजोवायुवनस्पतयः ... चित्तमा जीवाधिकारा
द्वयोर्द्वयोराद्ययोस्त्यागः शेषयोः सर्वत्र ग्रहणं ॥ आद्यस्य ... स्तदर्थ ... ॥ चत्तारि
पुढवी षट्त्रिंशद्विकारी ... षट्त्रिंशद्विधः प्रकाराः यस्याः सा षट्त्रिंशत्प्रकारा पृथिवी तिस्ससतणं तदाप्रकारा
... ॥ पुढवी य वालुगा य सक्करा य उवले सिला य लोणे य
... ॥ पुढवी पृथिवी ... वालुका वालुकाः ... शर्करा
शर्करा परुषरूपा ... पाषाणरूपाणि शिला ... पाषाणरू ८
पं लोणं लवणं ... सीसं सीसकं ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] = मनः शिला [illegible]

पंचकुलरूपसुवर्णचक्रुवर्णानिनिरूपीतरूपाणि। वज्रश्च वज्रं रत्नविशेषः [illegible] वैडूर्यं [illegible]लश। मणिवि
११८ शेषस्तस्मात् अणपवालय। अभ्रपडलअभ्रवालुय। बादरकायामणिविशेष [illegible] रौप्यं [illegible]नेनं वर्णिक
हिंगुलय हिंगुलकं रक्तरूप। मणोशिला मनःशिला कां [illegible]प्रतिकारात्पञ्च [illegible] भेदः [illegible]। अंजण
अंजनं अंजनरूपकारकं [illegible]प्रवालय प्रवालं चकं। अभ्रपडलं अभ्रपटलं [illegible]
बादरकायास्थूलकायाः मणिविशेषा इतऊर्द्धं मणिविशेषः मणि[illegible] [illegible] [illegible] गोमेज्जए
[illegible]। अंकफलिहस्थलोहिदकेय। चंदप्पहवेरुलिए जलकंत [illegible] [illegible]
[illegible]तः पृथिवीविकाराः [illegible] पृथ्वीविकाराः [illegible] मणि [illegible]
लोहिदकेय लोहितांकोमणिः [illegible] चंदप्पहचंद्रप्रभनामणिः [illegible] मणिः जलकंत
जलकांतामणिः उदकवर्णाकार। सूरकंतय सूर्यकांतामणिः [illegible] [illegible]
य तेजो [illegible] [illegible] [illegible] नामणिः [illegible] नाम [illegible]
[illegible] वक्षवर्णाकार [illegible] नामणिः [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१३६ णि। कदलीवर्णाकारं नीलमणिः। तस्तथा मसारगल्लं यं मरकतपाषाणमणिः। विद्रुमवर्णः तेजा... नी
दिवदविनीवा पृथिवीजीवाः न इति। किं अयं जंतु जाणित्ता परिहरेदव्वा परिहर्तव्याः रक्षितव्याः संयमा
पालनाय एतानेतान् पृथिवीजीवान् स्थूलान्। तथा खरपृथिवीजीवांश्च प्रमाणीकृत्य जानीहि ज्ञात्वा च प
रिहर्तव्याः। सूक्ष्माः पुनः सर्वत्र ते विज्ञातव्याः। आगमबलेन षड्विंशतिपृथिवी विकारपृथिवीपर्वतमेरु
कुलपर्वतद्वीपवेदिकाविमानभवनप्रतिमातोरणस्तूपचैत्यवृक्षजंबूशाल्मलीधातकीवृक्षइष्वाकारमानुषोत्तरविजया
र्द्धकांचनगिरिदधिमुखअंजनरतिकरवृषभगिरिसामान्यपर्वतस्वयंप्रभनगरनगेन्द्ररत्नाकरकुंडलवरकुंडलपर्वत
रत्नाकरादयो ते सर्वे ज्ञातव्या इति। अप्कायिकभेदप्रतिपादनार्थमाह ॥२१०॥ ओसाय हिम महिगा हरदणु सुद्धोद
गे घणुदधिय। ते जाण आउजीवा जाणित्ता परिहरेदव्वा ॥२११॥ ओसाय अवश्यायजलं रात्रिपश्चिमप्रहरे निरभ्रा
वकाशात् पतति सूक्ष्मोदकं। हिमं प्रालेयं घनीभूतजलबंधकारणं। महिगा धूमिकाकारजलं कुहडरूपं हरद
णु स्थूलबिंदुजलं अणु सूक्ष्मबिंदुजलं सुद्धोदकं चंद्रकांतजलं उदकं सामान्यजलं निर्झरा
दि घणुदधि घनोदकं समुद्रघनवातादिकं। अथवा हरदणु महाहृदसमुद्रादिजलं घणुदधि घनोदकं मेघा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

घनवघनाकाशमेवमीदृक्कायिकास्तज्जीवास्तज्जानीहीतितः किंज्ञात्वापरिहर्तव्यास्तापरिहर्तव्याः पालयितव्याः

१६० समत्सागरकृतक्षयनिर्जरानिबंधनाद्धनवाताकाशजनितमहत्पक्षमहत्पन्नमुद्रवपरकाशतघनवाताकायिकाश्च

नैवातस्त्वंवर्त्तीति। तत्र कायिकत्वदयतिपादनार्थं ॥ ॥ इंगालजालअच्चीमुम्मुर सुद्धागणीय अगणीय

तेजोणत्तज्जीवा जाणित्ता परिहरेयव्वा ॥ ॥ इंगाल अंगाराणि ज्वालानिर्दूमकाष्ठादीनि ज्वाला अर्चिः

अर्चिः प्रदीपज्वालाद्यग्रं। मुम्मुरस्तु करीषाग्निः सुद्धागणीय शुद्धाग्निः वज्राग्निः विद्युत्सूर्यकांतादिसमुद्भव

अगणीय सामान्याग्निः धूमादिसहितः। वाडवाग्निनंदीश्वरधूपघटिकामुकुटानलादयस्तेजोनित्तर्वनीति

तानेतांस्तेजःकायिकजीवांस्तज्जानीहि ज्ञात्वा च परिहरणीयाः एतदेव ज्ञानस्य प्रयोजनमिति। वायुकायि

कस्वरूपमाह ॥ ॥ वाउब्भामो उक्कलि। मंडलि गुंजा महा घण तणू य। ते जाण वाउजीवा। जाणित्ता परि

हरेदव्वा ॥ ॥ वातउब्भामस्तात सामान्यरूपः उद्भ्रमः भ्रमन्नूर्ध्वं गच्छति। उक्कलि उत्कलिरूपः मंडलिः पृथ्वीला

मोलनं गच्छति। गुंजा गुंजन्गच्छति महा महावातः वृक्षादिभंगहेतुः घणतणू य घनोदधिः घननिलयः तनुवातः

व्यजनादिकृतो वा तनुवातः लोकप्रच्छादकः उदरस्थपंचवातविमानाधारलवनत्यादिवातः इत्येते वातनैव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५१ तीन्निनीतानेवायुकायिकजीवानां ज्ञात्वा एवं प्रस्तारः कार्यः। वनस्पतिकायिकार्थमाह ॥७८॥ मूलग्गपोरबी-
ने २ या कंदा तह खंधबीयबीयरुहा। समुच्छिमा य भणिया पत्तेयाणंतकाया य ॥७९॥ मूलं मूलबीजा जीवाः यथा
हरिद्राआर्द्रकादयः। अग्गबीया अग्रबीजजीवाः कोरंटमल्लिकादयः। येषां मध्ये पर्वाणि उत्पद्यन्ते पो-
रबीया पोरबीजजीवाः इक्षुवेत्रादयः येषां पर्वप्रदेशः प्ररोहति। कंदा कंदजीवाः कदलीपिंडालुकादयः ये-
षां कंदप्रदेशः प्ररोहति। तह तथा खंधबीया स्कंधबीजजीवाः सल्लकीपालिभद्रकादयः येषां स्कंधप्रदेशः प्ररो-
हति। बीयबीया बीजबीजजीवाः यवगोधूमादयः येषां क्षेत्रोदकादिसामग्री प्राप्य प्ररोहः। संमुच्छिमा य संमूर्छिमाः
मूलाद्यभावे येषां जन्म। ते पि सर्वे भणिताः कथिताः॥ आगमे जिनवरैः पत्तेया प्रत्येकजीवाः नारिकेलनालिके-
गो॰ ५४ रादयः। अणंतकाया य अनंतकायाः गुडूचीस्नुहीगुडूच्यादयः॥ येषां ... एकस्य ... स्वामित्वेन
तानां साधारणाहारग्रहणत्वात्॥ साधारणा एकमेकं प्रति शरीरं येषां ते ... काया
अनंतः साधारणः कायो येषां ते अनंतकायाः एते मूलादयः सप्रतिष्ठिताः प्रत्येकाः अनंतकायाश्च भवंतीति अवया
विरूपं व्याख्यातव्यम् ... तत्प्रतिपादनार्थमाह॥ अथवा वनस्पतिजातिविशेषाः ... बीजाः जीवाः संभवंति मात्र

×या×।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८२ तत्रबीजाद्भवाः मूलादिस्वरूपेण व्याख्याता । सम्मूर्छिमायाः स्वरूपप्रतिपादनार्थमिदं ॥ ॥ कंदादस्लावल्ली । खं
धपत्रपर्वालपुष्पफल । गुल्मगुल्मावल्लीतृणाणि । तत्पर्वकायाय ॥१८६॥ कंदाः कंदकः सूरणप्रमुखकंदकाः ।
दिः मूलाः मूलपिंडादयः प्रवालकंकत्तरिक्कार्द्रकं । वल्लीत्वक् वृक्षादेर्वृद्धिर्वल्कलंतमानसुनकादिकंज । स्वधः स्कंधः
पेडआरक्ष्वोरत्नानाम पालिभद्रकादिकः । पत्रपर्वश्रेक्षुर्वबंस्थोपग्गालपत्रवपजाणम्बर्गभृत्वा । पु
फ पुष्पफलकारणं फलपुष्पकार्यस्य फलतालफलादिकं गुच्छगुच्छबवलतामथवपककार्लीनालिः
जातिमल्लिकादिः गुल्मा गुल्मकजंकंथारिकादिः । वल्लीवल्लरी श्यामालतादिका । तृणानितृणानिदंथा
पत्रपर्वग्रंथिकयामध्यवचादिकायाकायः सप्रत्येकमंतिसंबध्यते । कंदकायः मूलकायः इत्यादिप्रत्येकमश्रवि
माः प्रत्येकाः अनंतकायाश्च स्वस्वमेव दायात्सप्तेतेइत्यर्थः ॥ अथबीजस्यकायावयवः कंदकायावयवस्वीणा
बीजमुपादानकारणं । एतत्पुनः पृथ्वीसलिलादिकमुपादानकारणंतथावक्ष्या श्यामबरस्यामलबार
कंबीजमंतरणात्पत्तिः उष्पमंतरणावयवस्य उत्पत्तिः । फलानासफलस्यउत्पत्त्यम अन्यापवनर्यंतमुष्पाइ
लुच्यतेरस्यपत्रापिवंतपुष्पाणिनिफलानिमपत्र उत्पुच्यंत । इत्यादिस्वबद्धः कर्मन्यइति ॥ ॥ सिताग्रपणाग ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

५ इति [illegible]

१६२ कर्माणि कर्मणः [illegible] बादराकाया। सर्वविसूक्ष्मकाया। सर्वत्र जलस्थलाकाशे [illegible] ॥ सर्वालोके [illegible]
गतकायिकादिस्थितवर्णाः। पण्णगपण्णकं तत्त्विमिग तेत्रावलं। इष्टकादिषु [illegible] कायिका। कर्पाद्यालवकव्या
णि श्लक्ष्णकादिगतपर्णिका बादराकाया। स्थूलकाया। अत्र दीपकबन्ध। सर्वत्र तत्र पृथिव्यादिनि। सर्व
स्थ्येते सर्वे पृथिव्यप्कायाद्यावनस्पतिपर्यन्ता व्याख्यातप्रकारा। [illegible] कायाः इति। सूक्ष्मकायप्रतिपा
दनार्थमाह। सर्वत्र निरंतरं पृथिव्यादिनदीवनस्पतिनदीषु [illegible] कायाः। अणुमानसंख्यात
भागशरीराः सर्वश्र सर्वं उभयं मिश्र लोक जलस्थलाकाशेषु [illegible] पृथिव्यादयो वनस्पति प
र्यन्ताः बादरकायाः सूक्ष्मकायाश्च भवंति। किं उक्तं पृथिव्यप्कायादिमानार्गकमोदिम सूक्ष्मकायाः सूक्ष्मनिको
याः पुनः सर्वत्र [illegible] साधारणानां स्वरूपप्रतिपादनार्थं ॥ ॥ मूलसिरसंधिपव्वं। समभंगमह
[illegible] रुहं वि सिसरुहं। साधारणं सरीरं। तव्विवरीयं च पत्तेयं ॥ ॥ मूल सिरसंधिपव्व [illegible] स्वरूपमानाः सिराः संधयः
गृह्याः पर्वाणि [illegible] सिरासंधिपर्व समभंगं समः [illegible] ॥ मह
सदृश पुनः [illegible] भवति॥

१५६ साधारणशरीरं तत्साधारणमस्मानं शरीरं । तद्विपरीतमसाधारणलक्षणं । प्रत्येकशरीरं । किं

लक्षणमित्याह । तत्तत्सर्वं ॥१८३॥ सादि [illegible] दवल्ली । स्कन्धकादीतस्त्वाङ्कदी । [illegible] नीया ॥ आ [illegible]

परिच्छेदा ॥१८४॥ सादिसर्वनिर्वाणका [illegible] नस्पतिः । फलवान्वनस्पतिः [illegible] वल्लीवल्ली [illegible] पुष्प

फलवान् [illegible] त्वक्षा [illegible] नि [illegible] वतस्थ [illegible] द्वीपकं द्रियाः । अथवा साधारणानाम [illegible] कानां

धानां [illegible] सादी [illegible] केदादिकायाः साधारणशरीराः प्रत्येककायाश्च [illegible] तावत्

रितकाया [illegible] । तथा दिपतानि [illegible] रथिव्या [illegible] स्थकं द्विपाः ज्ञातव्याः । परि [illegible] द्वीपक [illegible] । कथ

मेते जीवाः [illegible] दोष ॥ आगमात् अनुमानात् प्रत्यक्षात् [illegible] नयरो [illegible] पर [illegible] कादिना [illegible] तना

ए [illegible] दिनि [illegible] निरूपमाणात्वात् [illegible] पद [illegible] मरणात् [illegible] दकादिति [illegible] सूक्ष्मस्तत्क्रियां

दंस्कार [illegible] कारणात् [illegible] गच्छ [illegible] कार्य [illegible] तत्त्ववि [illegible] कुरादिषा [illegible] निधान

सिद्धि [illegible] दारिद्र [illegible] दिति [illegible] रूपशनिया [illegible] र्थमाह ॥१८५॥ उविदा [illegible] विग [illegible] समलिंदिव

गुणपक्षा । बितिय [illegible] रिंदिया विगला । पर्यंत सगलिंदिया जीवा ॥१८६॥ उविदा [illegible] काम [illegible] व

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५५ जनबकला: कुन्ताकला: प्रतिपादिता: । ग्रानां विकलेंद्रिया: सकला सकलेंद्रिया: इंद्रियक्रमः ...

ध्यतस्तु गदस्याज्ञातव्या: । विनिचतुरिंद्रिया: त्रीणि चत्वारींद्रियाणि ... विकलेंद्रिया: ... द्रियाणी ...

श्रु चरिंद्रियाश्चेति । किन्नाविकला विकलेंद्रियाप्ते ... शेषा: सकलानि ... इंद्रियाणि ... सकल

लेंद्रियापंचेंद्रियाः स्तथा ॥ ... विकलेंद्रियसकलेंद्रियन ... । को विकल

द्रिया: कस्सकलेंद्रियास्त्वंतेश्वार ॥ ॥ संखा गोनीसमरादि ... विगलिंद्रियास्तु ... । सकलिंद्रियास्तल ।

थलखचरास्तु ... ॥ ॥ ... गोनी ... प्रथिक ... शेषाः ... शिरत

... मन ... प्रक ... पतत

... विकलेंद्रिया ... शेषाः पुन: सकलेंद्रिया: ... तिर

चरा: मत्स्य मकरादय: ... चरंतीति ... चरा: ... तिखचरा । ...

... नारका: ... पृथिवी ... नगर ...

... । ... ॥ ॥ ... । ... । ... । ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

होस्स्कायवा ॥१२३॥ कुलं कुलं जातिभेदः ज्ञेयः यो निर्वत्यार्हं कारणं । कुलं यथा न्या कोविंशपञ्चतिचर्त्त । बदयिव
१६६ लक्षमिश्रक्रिमकुणपिपीलिकाभ्रमरमक्षिकागोश्चवृत्तियादिकं कुलं । कंदस्कंदोऽग्रलसमुद्रादियोनिःमध्य।
णादिवेमार्यणाश्चगलादयःणादयाज्ञातव्या ॥ सव्वजीवाणं सर्वजीवानां पृथिव्यादीनां णकुलकोटी बासव्वजीव
सर्ववतीनाव । णिस्संकानि न्नाकासदेशान्नावः होदित्तवति कादशाकग्र्यांजकुलया । निमार्गणात्व्दर्तसर्वजीवा
ऽशावानिःशेकान्नवनिकर्तव्येति । कुलानंदेन जीवाःप्रतिपादयन्नाह ॥११५॥ बावीससत्ततिणिय । सत्तयकुलको
डिसदसहस्साइं णेयापुढविदगागणिवाउ कायाणपरिसंखा ॥११६॥ बावीसद्वाविंशतिः सत्तसमतिण्णित्रि
४ णि चसत्तसप्तचकुलकोडिसदसहस्साइं कुलानां कोटय ... कुलकोटीनां शतसहस्राणि कुल
कोटिशतसहस्राणि द्वाविंशतिःसप्तत्रीणि च ... ज्ञेयाज्ञातव्या पृथिवीकायिकानां अप्कायिका
नां अग्निकायिकानां वायुकायिकानां कुलकोटीलक्षाणि त्रीणि । वायुकायिकानां कुलकोटी
लक्षाणि सप्त यथाक्रमेणएषां संख्या ज्ञातव्या ॥११७॥ कोटीसदसहस्साइं । सत्तट्ठणवयअट्ठवीसंच । बेइंदियतेइंदियच
उरिंदियहरिदकायाणं ॥११८॥ कोटीशतसहस्राणि सप्ताष्टौ नवाष्टाविंशतिश्च यथासंख्यं द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतु

+ परिसंख्याः पृथिवीकायिकानां २

+ द्वाविंशतिः अप्कायानां कुलकोटीलक्षाणि सप्त
जिकायिकानां कुलकोटीलक्षाणि ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५८ रिंद्रियहरितकायानां द्वींद्रियाणां कुलकोटीलक्षाणि सप्त त्रींद्रियाणां कुलकोटीलक्षाण्यष्टौ चतुरिंद्रियाणां
कुलकोटीलक्षाणि नव हरितकायानां कुलकोटीलक्षाणि पंचविंशतिरिति ॥११३॥ अद्धत्तेरस बारस दसयं कु
लकोडिसदसहस्साइं । जलयरपक्खिचउप्पयउरपरिसप्पेसु णव होंति ॥११४॥ अर्द्धत्रयोदश द्वादश दश च कु
लकोटीशतसहस्राणि जलचरपक्षिचतुष्पद उरसा परिसर्पंतीति उरःपरिसर्पास्तेषां यथासंख्यं । तेषामुरः
परिसर्पाणां नव वेदितव्या । जलचराणां मत्स्यादीनां कुलकोटीलक्षाणि अर्द्धत्रयोदश । पक्षिणां हंसा
दीनां कुलकोटीनां लक्षाणि द्वादश चतुष्पदां सिंहव्याघ्रादीनां कुलकोटीलक्षाणि दश । उरःपरिसर्पाणां कुलको
टीलक्षाणि नव भवंतीति संबंधः ॥११५॥ छव्वीसं पणवीसं चोद्दस कुलकोडिसदसहस्साइं । सुरणेरइयणराणं ज
हाकमं होइ णायव्वं ॥११६॥ षड्विंशतिः पंचविंशतिः चतुर्दश कुलकोटीशतसहस्राणि सुरनारकनराणां यथाक्र
मं भवंति ज्ञातव्यं । देवानां कुलकोटीलक्षाणि षड्विंशतिः नारकाणां कुलकोटीलक्षाणि पंचविंशतिः । मनुष्याणां
कुलकोटीलक्षाणि चतुर्दश सर्वत्र यथाक्रमं भवंति ज्ञातव्यं । सर्वकुलसमासार्थमाह ॥११७॥ एया य कोडि ५५
कोडी णवणवदी कोडिसदसहस्साइं । पण्णासं च सहस्सा संवग्गीणं कुलाण कोडीउ ॥११८॥ एका कोटीकोटीनवनव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५८ तिकोटीलक्षसहस्राणि पंचाशत्सहस्राणि च संवर्ग्य समासेन कुलानां कोटी॥ सर्वसमासेन कुलानामेककोटी
कोटीनियुतचतुर्विंशतिकोटिलक्षाणि पंचाशत्सहस्राणि च कोटीनामिति। यानिकेन जीवा स्वविपाकस्य कार
णिच्चिदरधादुसत्तय। तरुदस वियलिंदिएसु छच्चेव। सुरणिरयतिरियचउरो। चोद्दस मणुएसु सदसहस्सा। नि
त्यनितरनिगोतयोः त्रसत्वं न प्राप्नुवन्ति कदाचिदपि ये जीवा नित्यनिगोता इत्युच्यन्ते। इतरनिगोता नि
तेषां सप्तलक्षयोनयः पंचनिगोतजीवानां क्षितिजलादेः प्रत्येकं धातुचतुष्कस्य। पृथिव्यप्तेजो
वायुकायाः पृथक् सप्तलक्षाः। तरुदस तरूणां वृक्षाणां दशलक्षाः। विगलिंदिएसु विकलेंद्रियाणां
द्वित्रिचतुरिंद्रियाणां षट् षट्। सुरनारकतिर्यक्षु चतस्रः चतस्रः। चउदस मणुएसु मनुष्याणां
चतुर्दशलक्षाः तासां सप्तलक्षाणि नित्यनिगोतानां सप्तलक्षाणि इतरनिगोतानां
ग्रि सप्तलक्षाणि पृथिवीकायिकानां सप्तलक्षाणि अप्कायिकानां सप्तलक्षाणि तेजःकायानां सप्तलक्षाणि वायुका
यानां सप्तलक्षाणि यानीनामिति संबंधः। वृक्षाणां दशलक्षाणि द्वीन्द्रियाणां त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रिया
णां द्वे द्वे लक्षे। सुराणां चत्वारि लक्षाणि नारकाणां चत्वारि लक्षाणि तिरश्चां पंचेन्द्रियाणां संज्ञिकानामसंज्ञिकानां च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५६ चारित्रक्षायिकसम्यक्त्वानां च दर्शनक्षायिकानि नामितिसर्वपमाम्नं च उत्तमीतिया निलक्षणानि सन्तीति
॥ मार्गणाक्रमाच्चजीवनदान्मानिपादयन्नाह ॥७॥ तद्यथा गत्यंइन्द्रिया ॥ लोकायिकत्वायइंद्रियद्वि
त्रींद्रि चतुरिंद्रियपंचेंद्रिया ॥ एकमादीजीवानिर्देशे ॥८॥ कायमार्गणा कायास्तसथावरकायत्रसनवीसा
त्रसाः द्वींद्रियादयः स्वस्थानशीलास्थावराः पृथिव्यादिवनस्पत्यंताः इंद्रियादिः प्रकाराः तद्यथावस्त्रेदन
त्रिप्रकाराजीवाः ॥ योगमार्गणा आत्मप्रदेशपरिस्पंदरूपः मनोवाक्कायवलक्षणस्त्रिःप्रकारस्तस्याविधि
र्योगविधिस्वजीवानां त्रिप्रकाराः ॥ मनोयोगिनोवाग्योगिनः काययोगिनश्चेति ॥ मनोयोगिनश्च चतुःप्रकारा
सत्यासत्यमृषासत्यानुभयभेदेन ॥ एवं वाग्योगिनोपि चतुःप्रकाराः ॥ काययोगिनः सप्तविधाः ॥ औदारिक
वैक्रियकाहारकतन्मिश्रकार्मणभेदेन ॥ योगात्तिर्यंचां त्रशादिगतीविभिन्नतिविधुस्तनगानिर्विधेनावन
नो योगतयस्थानेदनजीवांश्चतुर्विधाः भवंति ॥ नारकतिर्यग्मनुष्यदेवभेदेन तत्प्रविचननदोनकविधाः ॥ कषायमा ५८
र्गणा ॥ त्रिकषायाः क्रोधमानमायालोभाः ॥ अनंतानुबंध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानसंज्वलनभेदेन चतुः ष
काराः तेषुदेनभागिनोपिलिख्यते ॥ इंद्रियं च आत्मा तस्य लिंगमिंद्रियं नामकर्मणा चानिर्वृत्तिरिंद्रियं ता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५०

स्पर्शादींद्रियविषयसमेनेंद्रियविषयिनोजीवाः पंचप्रकाराः। एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियपंचेंद्रिय
भेदेन वृक्षविदोवृक्षविशेषवत्पंचप्रकाराः अनेन किमुक्तं भवति। स्त्रीपुंनपुंसकवेदेन ज्ञानदर्शनसंयमले
श्यासम्यक्त्वसंज्ञाहारकभेदेन नवरूपप्रकाराः॥ तेसर्वेपिसत्वानिर्ग्रंथास्तेस्वकृतास्वस्वाम्युच्चिपरीतानंवंति
जीवसमासभेदेन गुणस्थानभेदेन चबहुविधाः। एकसमादीपयोगतिः जीवतिहसजीवनिर्दिष्टोजीवस्यपंचगती
द्रियकायपयोगवेदादिविधिभिः कुलयोन्यादितिविधभेदर्कविधाजीवाः तिजीवनिर्दिष्टः कर्म्मोपता बतीगतिः
नतुजीवभेदापतेप्यपाख्यातास्ते किंलक्षणाइत्यतेश्राह॥७॥ णाणंपंचविदंपिय। अण्णाणतियंचसागरुव
उगो। तहदंसणमणगारो। सव्वेतल्लक्खणाजीवा॥८॥ णाणं ज्ञानातिज्ञायतनेनज्ञानमात्मज्ञानं वस्तुपरि
छेदकं। तच्चपंचविधपंचप्रकारमतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलभेदेन मतिःबहुविधाविभाननदेवा अवयदेवा।
वायधारणाभिः प्रविद्विधातिश्रुणितानि चउविधिनातिबहुकाराणि भवंति। तथ श्रुतकेवल...
श्रुतज्ञानविद्यानिर्भवति सर्वाष्टविधान्निर्विकल्पबहुविधभिन्नानिः कृताक्षरकाक्षरस्वरंदेवविदेशानिर्युणितानिःक्षि
गाविंशतिरूपाभवति। मतिज्ञानमतत्स्फुटज्ञानमंगागवास्यभेदेनद्वादशविधंपर्यायाक्षरपदसंघातप्रतिपत्ति

+ द्विविधंसंगभेदेन १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१४३ मापुद्गलं। अस्त्यपि द्रव्यमेदं निरूपणार्थमाह ॥७॥ तेषु धर्माधर्मा गामासंख्येयरूपिणोयतस्तन्नामा । स्वात्म
प्रदेशो। अणुर्निर्विवयं पुद्गलाद्रव्यी ॥९॥ तेषु नातन्नष्टः पूर्वप्रकाशपदमात्मनीतिपुनः अस्तिभाजः अस्तिका धर्मा
धर्मामाकाशधर्माधर्मकाशानां किलक्षणानि अरूपिणोद्रव्यरूपाणि पुद्गलमार्गं सम्यग्नीरूपिता नि। तत्र काल
तथा कालस्य अरूपलोकमात्राः समघनरूपेणायावतः प्रदेशास्तावत्परिमाणानि अलोकाकाशं पुनरनन्त
स्य प्रदेशाः कतिस्युरित्याह। स्कंधदेशप्रदेशाः अणुरिति विकल्पः संख्यातासंख्यातानन्तसमर्थाः पुद्गलाः रूपरसगंधस्प
र्शवन्तः अनन्तपरिमाणाः। ननु कालः किमिति कल्पो अस्त्यस्थानात्मत्वेनैव प्रदोषः। धर्माधर्मकाशानि अस्तिका
यरूपाणि। कालः पुनरस्तिकायरूपः एकैकप्रदेशरूपः। निश्चयालावप्रतिपादनाय पश्चाद्व्याख्यानं इति रूपिण
पुद्गलाः इति स्थापनार्थं पुनः स्कंधादिग्रहणमेतेषां नैकत्वं धर्मादीनां च स्कंधादिस्वप्रतिपादनार्थं पुनर्ग्रहणं।
ननु यदेतार्थक्रियाकारित्वं परमार्थसत्तत्तेषां धर्मादीनां किं कार्यं केषामेतानि कारणान्येतेत्याह ॥१०॥ १४
गतिस्थित्यवगाहनकारणानि क्रमशः धर्माधर्माकाशानाय पुद्गलस्यार्थ कामादी कारणानि कर्मबंधस्य ॥११॥ ग
तिगतिगमनक्रियावतां स्थानं स्थितिक्रियावतां अवगाहनं अवकाशदानं एतेषां कारणानि इति मिश्रा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

९४ त्विक्रमशः यथाक्रमेण वर्तनापरिणामक्रियापरिणामकारणं मतः कारणं धर्मद्रव्यं जीवपुद्गलानां तथा
तयोरेव स्थितेः कारणमधर्मद्रव्यं । अवकाशदाननिमित्तमाकाशद्रव्यं पंचद्रव्याणां । तथा तेषां परिवर्तना
द्याणां कालद्रव्यं स्वस्य च परमार्थकालस्य वर्तनात् । धर्माधर्माकाशकालद्रव्याणि स्वपरिणामनिमित्तानि पर
योगात्मादीनां निमित्तान्यपि भवंति । अनेककार्यकारित्वात् द्रव्याणां तस्मान्न विरोधः । यथा मत्स्यः स्वगतेः
कारणं जलमपि च कारणं तद्वत् स्वगतेः कारणं पुरुषः सुखं पंथाश्च यथा च स्थितेः कारणं पुरुषच्छायादि
कं च कारणं । अथ पुद्गलद्रव्यं कस्य कारणमिति चेत् । रूपरसगंधस्पर्शादयः कारणं कर्मबंधस्य जीवस्य कषाय
निमित्तकर्मबंधस्योपादानत्वं रूपादिवतः पुद्गलाः कथं ... इति चेत् । तन्नात्मप्रचारात्तत्कर्मशुभा
बंधः पुद्गलरूपात्मकतीत्यर्थः । कर्मबंधहेतुत्वमपि पापमन्यदात्मनः पुद्गलनिमित्तं प्रतिपादयन्नाह ॥१८॥
समनंतरमुदाहरणं । विरुद्धायकसायमिथ्यात्वगुणादि । जीवपरिणामसंभवा । तद्विवरीक्षापावत ॥२०॥ सम्यक्त्वलक्ष
तेन विरत्यापद्वमत्तापरिणामात् तथा कषायनिमित्तगुणाः च नामकर्मणामुदये जीवसंताप्रभृता चंद्रादिदि
यतिरोधच्छेदापरिणामादयः परिणतजीवस्य स्वयं कर्मसंश्लिष्टत्वगुणमित्युच्यते । अथवा सम्यक्त्वादिगुणपरिणा

१५५ परिणतोजीवोपिशुभइत्युच्यतेशोभनत्वात्। अथवासम्यक्त्वादिकारणानयःकर्मबंधःसशुभइत्युच्यते। तद्वि
रीतात्तद्विपरीतेनमिथ्यात्वाज्ञानासंयमकषाययुक्तःयःपरिणामःअशुभइतिनिर्वर्त्यतेतस्मात्पापमेवाशुभकर्मनयःशुभाशु
भकर्मनयःपापमिति।शुभःपुण्यस्याशुभःपापस्येतिजीवोवानेनव्याख्यातो॥ इत्थंकर्मबंधःपुण्यपापास्रवकारणमाह॥
शुभस्यास्रवकृतः। अनुकंपादिसुखप्रवर्तकशुभयोगो। विपरीतंपापस्य। आस्रवद्वैविध्यात्॥ अपरस्यशुभ
निमित्तयुगलस्यधर्मानुरक्तताआर्त्तध्यानाभावत्वंनागेतिआस्रवः। आस्रवणमास्रवःतस्यकारणं
पात्रअनुकंपाकृपादयाशुभोपयोगः। शुभमनोवाक्कायक्रियातत्वार्थः। शुद्धज्ञानदर्शनोपयोगःशुद्धःआत्मनोऽनु
पाशुभोपयोगात्योविपरीतःविपरीतः। अननुकंपाशुभमनोवाक्कायक्रियाःमिथ्याज्ञानदर्शनोपयोगःसआत्मानन
नुकंपाशुभवाक्यागात्योविपरीतःपापस्य।पापस्यैवआस्रवआस्रवःआगमद्वारंतेनआस्रवद्वैविध्यात्इति
तानीतिशुद्धस्य॥ सर्वेणाधर्मेणनोपयोगात्प्रस्यानेकार्थंवक्ष्येवोपकारार्थनिपातेनार्थःसर्वेःकारणैःशुभपरि
णामःपापबंधस्यव्याख्यानतः। आत्मपर्युत्कारणात्संवरनाश्रवःस्वात्मकर्मागमः। अशुभतरःअशुभकर्मागमःव्या ७७
ख्यानःआपस्यागमेहेतुःअनुकंपाशुभोपयोगोज्ञानादि। पापागमस्यविपरीतोअननुकंपाशुभोपयोगादिरवि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५८

जानीहीति । ननु जीवस्य देशानाममूर्त्तानां कथं कर्मभिः अमूर्त्तैः सह संबंधः स्यात् तत्राह ॥ ॥ ण कर्त्तव्यमिदं न स्व

रणु ज्ञानयस्य स्वरूपात् । तत्रागमं दासमनिमित्तं ह्लादिस्य कर्मप्रणायं ॥ ॥ स्नेहाद्यक्तादिकं तनोर्जं तत्स्पर्गः

त्स्य शरीरस्य रेणवः पांसवो लगंतीति संश्रयंति । यथा तथा रागद्वेषस्नेहार्द्रस्य जीवस्यांगे शरीरे कर्मरजःफल जा

तव्याः । ते तस्य कार्म्मणयोः शरीरयोः सतोरित्यर्थः । रागः स्नेहः कामादिस्तद्विकारः द्वेषः अप्रीतिः क्रोधादि

विकाररतिरितितेन पापस्यास्रवक उक्तं । ननु स्रवस्य रूपेण किमित्यत आह ॥ ॥ मिथ्यात्वं अविरमणं कषाययो

गाश्च आस्रवा इति । अस्य तत्त्वमनस्य विमदो दोषमिथ्यात्वं ॥ ॥ मिथ्यात्वमविरमणं कषायाः योगाश्च पत्याः

आस्रवा भवंति । अथ मिथ्यात्वं किं लक्षणमित्यत आह । अर्हत्कार्यं समर्पिता पितपदार्थेषु विमोहः संशयवि

पर्ययानध्यवसायरूपं मिथ्यात्वमिति भवति । अविरमणाद्यं प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ अविरमणं हिंसादौ पंचवि

धोऽसत्यं स्तेयप्रायश्चा । कषायाः क्रमात् । योगा जीवस्य चेष्टा ॥ ॥ हिंसादयः पंचापि दोषाः हिंसानृतस्ते

याब्रह्मपरिग्रहाः अविरमणाद्वयं भवति । क्रोधमानमायालोभाः कषायाः जीवस्य चेष्टा योगाः । मनवच

नकायात्मकः ॥ ॥ मिथ्यात्वास्रवाः । तेषां समस्तदलकवाशः । हिंसादिरुचरणानि । दह्यलक्षणानिवर्त्तयंति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५८ ॥४४॥ मिथ्यात्वमथवाश्रयकर्म मिथ्यात्वाश्रवकारणं नि संधर्निर्जरावाप्रति । समस्तसमस्तकर्मक्षयादकर्मा
...कत्वार्थश्रद्धानविकानादि स्मार्ग निर्वाणाति ...धर्मश्रोतव्य....ति ॥४५॥ आश्र
वद्दितंतुकर्म । कोधादीयकषायदजीवाणां तत्पर्कि वस्कादिविव । कर्मलितिनमध्यमसात ॥४६॥ कोधादि...
प्रमिवर्तं नपदोक । अयथापरजीवानानत्प्रतिपदोस्तत्त्वनिरुलेः...समादिनिरजमदा:प्रमादर्शनाविकां
सोसंधनिजनिकलयतिअननसंवरकोर्जवावाराश्रातइति । आश्रवसंवरमशुकयप्रतिपादनांतरागाथाम
वकारणायवा ॥४७॥ मिथ्यात्वाविरदीदिय । कसायजोगादिजपच्चआसवदि । इमणविरमणाशिघ्रद । णिगद्दाणा
दिदुणाभवदि ॥४८॥ मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगाः टककर्मास्त्र रतिदर्शनविर्गतिनिग्रहनिरोधनमकनाश्रव
ति । नचमर्कवाथानांपाभकआश्रवभास्त्रवसंवरमदनव्याख्यानात । इत्यार्थिकपर्यायार्थिकादिपक्षसंप्रदायानि
जेराध्रतिपादनायोत्तरप्रबंध: ॥४९॥ संजमजोगजुत्तो । जोतवसाचेट्ठदेअणेयविद । सोकम्मणिज्जराय । विउला
एवहदीवा ॥५०॥ निर्जरकानिर्जरानिर्जरोपायाः तत्रनिर्जरकः किंविशिष्टस्तत्रआह । संयमोद्विविध:इं
द्रियसंयम:प्राणसंयमश्चजोगजोग:यत्र अमनोवचनकायोध्यानंवासंयमयोगाभ्युक्तोयत्रपमातपसि ५८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८५ भागबंधः। तेषामेव कर्मस्वरूपपरिणतानां पुद्गलानां जीवप्रदेशैः सह यावत्कालमेवस्थितिः स स्थितिबंधः।
योगात् जीवः प्रकृतिबंधप्रदेशबंधं च करोति कषायात्स्थितिबंधं अनुभागबंधं च करोति। अथवा योगात् प्र
१५८ कृतिबंधः प्रदेशबंधं च करोति। कषायात् स्थितिबंधं अनुभागबंधं च करोति। यत्तेन। अप्रमत्तस्य तत्रानिर्
वचनानि वाम्बंधस्य कारणं नास्ति। अथवा अप्रमत्तस्य बंधः कथं। मिथ्यादृष्ट्यादिप्रमत्तानामेत
द्व्याख्यानं बंधस्थितं। कुतो यतो योगात् प्रकृतिप्रदेशबंधौ करोति। कषायात् स्थित्यनुभागौ करोति। अप्रम
त्तादयोगिसिद्धयोः सयोगायोगिनोर्योगिनां क्षीणकषायस्य च बंधस्थितिः कारणं नास्ति। ननु क्षीणक
षायसयोगिनोर्योगोऽस्ति सत्प्रत्ययः किं तस्य स्थितिबंधः कस्मात् स ब्रवीति निर्जरानंदार्थमिदं ॥ ॥ पूर्वक
द्धकर्म्मसड़णं॥ निर्ज्जरा सा पुणो हवे जविदा। पढमा विवागजादा विदियाऽविवागजादाय॥ ॥ अथ
कानिर्जरा पूर्वोक्तकर्म्मसंबंधेन गलनं निर्ज्जरेत्युच्यते। सा पुनर्निर्ज्जरा द्विविधा द्विप्रकारा भवति। प्रथमा वि रा
पाकजाता उदयरूपेण कर्म्मानुभवनं द्वितीया निर्ज्जरा भवति। अविपाकजाता अनुदयमेव तपसा कर्मोदयं
कारणवशात् कर्म्मविनाशः। विपाकजाता विपाकजाता योनिर्ज्जरया ईदृशं तयोः स्वरूपमाह ॥ ॥ कालेण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

५६ वाचेषुतेष्ववर्त्ततेनकर्मविपाकक्षयादिभिनवाद्वादशविधंतपः। यःकरोतिसतत्परःसकर्मणांनिर्जरायाभाविनाश
वर्त्ततेजीवः। अनेननिर्ज्जरापायस्वरूपमाख्यातः सर्वसूत्रेषुएवंकर्मास्रवपरंबंधकः बंधः बंधापायः आश्रवकः आ
५४६ स्रवः आश्रवापायः संवरकः संवरः संवरापायः। अनेनव्याख्यानेनपौनरुक्त्यंपरिहृतंभवतीतिइदंवचनंतराजी
वकर्मणाःपृथग्भाव ॥७॥ जस्वाकधम्मतो। कुसदिसोअप्पाणडसतेसो। तवसातव्वविकुसादि। जीवाकम्म
तिकमयथ ॥८॥ यथाधातुपाषाणः कनकोपलः अग्न्यादिनातप्यमानः शुध्यत्येवमपिनात्मनाभावःकिट्ट
कालिकादिरहितः संजायतेतथातपसाविशुध्यतेजीवःकर्म्मभिः कनकमिवअपगतकिट्टः कनककलंका
गतश्चकेवलयातितथातपाबोगतजीवः अशुभात्रुवतीतिकिमर्थमकारणंनिर्जराख्यातावेक्षदयश्रुतत्वं
किमर्थमितिनित्यपक्षेअनित्यपक्षेचतत्सर्वंनघटतेयतःकेन ॥९॥ अणुमपरापरिपदेसा। विविधागुणमागेपदे
सदोकणादि। अपरिणणदछिन्नदया। दवविदिक्कारसांपत्ति ॥१०॥ चत्वारिबंधाः प्रकृतिस्थितिअनुभागप्रदेश
भेदेनकर्मणांवर्गणागतस्यज्ञानावरणादिरूपेणपरिणामः प्रकृतिबंधः तेषांकर्मस्वरूपपरिणतानांज्ञान
नानांजीवप्रदेशैःसहसंश्लेषःप्रदेशबंधः तेषांजीवप्रदेशानांअनुभागज्ञानंजीवस्यरूपं यथाकारणंशीलरसादु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६

१६० यमानायथ्थंतवर्णिताएतेरेन्द्रपिकुक्कादारूपादाहिनिश्चवर्णितमज्ञायंतोकेमत्याऽइतिमनायः। इत्थं
तोक्तनग्नइदंचूरितिलोकोपतिणयकोदानिरूपयन्नाह॥७०॥ तिविसादनोइकेरमा। इहपरलोएतदोकेय
स्मय। तिविर्दपिजाणकुजा। इस्मगास्त्र्योस्त्रुवगदामो॥५४॥ त्रिविधसवतिकोलोनिलाय इहलोकविषयापर
लोकविषयात्मकउभयविषयाच। इहलोकममयरिगजत्रमगदमपशुजरकलत्रादिकनवति। तदानीस
तेनोयथम्मः। परलोकचेतन्ममस्मारसागामसंवलोकधर्मस्थशासनः मर्वप्रम्पातमेवसविकारमानिका
संतांत्रिप्रकारसर्पिप्रियानजर्यात॥ सम्यग्ज्ञानदर्शनविशुद्धिप्रगतःकोलोकनगरायविसर्वतास। किमिति
इत्येवंकोलोकियतविद्यतेवसवःकोलावानिति। इहलोकोकालोपरलोकाकोलोचप्रतिपाद्यन्नाह॥०॥
कलदेवचक्कवट्टी। महीरायजनागाइस्थिद्विमा। इहपरलगइदेवत्तपक्षणा। इसमणोनिपादीमा॥५५॥ बलदेव
चक्रवर्तिश्रेष्ठादीनांराज्यादिलाभःइहलोकेयानवतिसंइहलोकोकालोपरलोकेचस्वर्गादेवत्वंजीवेन
यस्यस्यात्तदर्शनातिघातीयः। इहलोकेपदस्यखंडाधिपतिबलदेवरज्जभद्रवपरलोकेइन्द्रत्वंसामान्यदेवत्वं ५५
महर्धिकदेवत्वचस्यत्वेइत्येवमादिप्राथ्यतेमिथ्यादृष्टिर्भवति। निदानदस्तत्वपरलोकाशयाइति। उभयर्मकोलोच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उवा॥णाय। पच्चंतिकलात्वाणफदिफलानि। तदकालेणतवगाय। पच्चंतिकद्यणिकम्माणि ॥॥ यथाका
लेन क्रमपरिणतम नंतउपायनत्तसम्यक्ज्ञानचारित्रतपोभिः कृतानि कर्माणि पच्यन्ते विनश्यंति तथा जीनवर्ती
त्यर्थः॥ मोक्षपदार्थं निरूपयन्नाह ॥॥ रागी बंधइ कम्मं मुंचइ जीवो विरागसंपत्तो। एसो जिणउवएसो। त
१५१ म्हा कम्मेसु मा रज्ज ॥॥ अत्रापि मा चकः मोक्षः मा रुक्कारणंत्वप्रतिपादयति बध्नाति बंधस्य कार्यकारणं
रूक्षरागी बध्नाति कर्माणि वीतरागः पुनर्जीवो मुच्यते। एष जिनोपदेशात्यां समासतः संक्षेपात् कर्मबं
धमोक्षयोः संक्षेपणायमुपदेशो जिनस्य रागी बध्नाति कर्माणि वैराग्यसंपन्नः पुनर्मुच्यते तस्मात्॥ पदार्थान्नि
रूपयन्प्रकृतं नवचास्तयन्नाह ॥॥ एवं पयपयत्थपद। जिणादिकाणं निदानमानंदे। पदार्थानामेकादश
यादीदवनिपसा ॥॥ अथ कार्यकानामयत्नये व्याख्याता नवपदार्था जिनोपदिष्टाः अन्ये किंमुक्तेरव्ययि
वक्तुः प्रामाण्याद्वचनस्य प्रामाण्यं दर्शिता व्याख्याता। मयानच्चातत्वानां जिनमतानुसारेण मयाउपवर्णि
तादृत्यर्थः॥ इत्युक्तेन तेषु पदार्थेषु तत्वं त्वयस्य न श्रद्धा सजीव दर्शनघातीपकर्म मिथ्यादृष्टिः। अथ नवानां पदार्थानां का
विस्तृतानि निश्चयायासे पार्श्वं न घातिनामात। किमेतत्पदार्थानित्याश्रद्दा। निदर्शनलः किमेतः आरापदर्पचा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

९६ २ रूपमोह॥ स्तावदुच्यते तावत्। परिनन्द्यादीनामषाति ष्ठां। धर्मं दिव्यं ज्ञानिसिताथं। कथमसंकरवादं न लिप्त
ता॥ रक्तपटचरकतापसपरिव्राजकादीनामन्यतीर्थिकानां धर्मविषयो वा निखिलाथः। कथमसंकांक्षा
नवर्तितिपश्चात्। रक्तपटः वैनायिकमोक्षोतिकयोगाचारमाध्यमिकनेदात्। नैयायिकवैशेषिकदर्शनेन
ग्राह्मनोक्षे। कणचरादिर्वीजकंदफलमूलाद्याहारान्तस्मात्कुंडनमरजटाधारिणो विनयपराः तपस्यता नोरथा।
दर्शनेस्थाः पंचविंशतितत्त्वज्ञाः परिव्राजकवाक्षनोक्षे। इत्येवमाद्यन्यपितीर्थिकमतं वांछितीति कथम
कांक्षति। कथमसंकांक्षेयं चेत्पदार्थानां विचार्य विनाम योगात्सर्वथा निःकांक्षितानां यच्चाग्रा। ऐहिक
संयमप्राणसंयमश्रीविज्ञानपदार्थसर्वज्ञपुण्यपापादीनां प्रत्यक्षविरोधावति। विचिकित्सात्वरूपमोह॥
विहितानां विपर्ययविरुद्धप्रवर्तनं न वर्त्तते प्रायश्चा। उच्चारादिसुदर्शनकुधादिपीलता विविधित्वं॥ निर्विचि
कित्सापि द्विप्रकारा द्रव्यतावस्थाभावतश्चेति। तत्र द्रव्या। उच्चारप्रश्रवणादिरूपमनुष्य शरीरादिद्रव्ये न विचिकित्सा
द्रव्यतः कुत्सा बुद्ध्या मनसोपरितापो विचिकित्सा या भावतस्तस्य नास्ति। तत्र भावतिव दिखा धर्मोलाता
दिक्षा यदि दुर्यं विविधिरूपं मानिकलाशाणां करोति व यात्स्वनं करोतिस सपापाविविकित्सायुक्तः। भावस्वतंत्रं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ज्ञाव स्तु प्रज्ञानमदेन केशोत्पाटनादिना च उत्पन्नं भवति । कश्चित्तु कामिनमेनान्वविचिकित्सितत्त्ववि

१६३ चिकित्साप्रपंचनार्थमाह ॥ ञ्चारपस्मवां । देवलं सिद्धान्तावबोधक्लेशो । मथसंभममभौमाद । वर्तंते लाभिमि

त्यां ॥ प्रकारपश्चवांसिवलंस्थ प्रा मिंद्रानकं चपर्मे श्रद्धिरियथंच विनिन्दकृमिमनेमपादाति च वतां तु शर्मां

गीतां मलंस्थ्यां बादेनोत्पादकेनलादि क्वचमाक्षनामिति । तावदविचिकित्साप्रपंचनार्थ ॥ युक्तादनी

डौ एतौ । दर्शनमोहान्तरायनाचय । अरतिरतिद्विष्ठवर्या । तिर्यंविधयामक्रत्राकोसा ॥ वेयंत्वयागोस्त्रीता

गोगं तणफासमल संतं सत्कारो । तदेवं परीषह । प्रापाणमदस्यांस्वमना ॥ वेषांकृतचारिमनोनीय

वीर्यानुगुणयोपशमपात वेदनीयादयादज्ञानानिलाप ॥ तदाश्रपादारिनमदनीयवीर्यानुगुणापदा । मोत

वेदनीयोदयाउदकपानेहा । मोदरानित वयापक्षमातोदयानवरणाक्राकारगासुनलकेधहायादावाचमंस

धीरैककारणसनिधनानवीतानिलापकारणादिस्पनराविंपंनाघ: वपुनमणे द्राया चमवाकोखंदनाम

जंपंदरामवाके । खाषमानमधारीस्पीडां वनानशाकमितुसुंघत । कार्यकारणामवतारानश्चकेवलायाच

लेलकंपनाघ्यमितिवावत । अरतिरतिदुश्चरातरती आरिद्वनदीदयानवोपि ॥ र्यां बधर्मानिलापोऽहिन्मनीकदा

१६४ ङ्कणादिभिः। आपितक्षुत्कार्यैःकारणायत्ततश्चर्यायाश्चर्याः आवश्यकार्थं प्रशान्तपरस्यानिश्रांतस्यापि तना
त्कादिदुःखैरतस्यापिमार्गैर्यानं। निषिद्धियानिषद्याश्रमवानौ ध्यानश्रमापायतनादिदुर्गस्थानमनो कूटिकादौ या मूला
ज्ञनितपीडा। सज्ञानाभ्यासस्वाध्यायश्रमनोत्थश्रमपरिखेदितस्य खरविषमधत्तूरवा कंकराधौकीर्णसन्नमध्यायनस्य क
पार्श्वदेहशयनादिजनितपीडा। अक्रोशो आक्रोशः तीर्थयात्राद्यर्थं पर्यटतः मिथ्यादृष्टिदुर्जनावज्ञासम
निंदावचनैः कृतबाधा। वधबंधः शस्त्रादिभिः दूरणकृतपीडा। ज्ञायांच्छ्याय [illegible] तुभांद्येध्यः प्रशास्य
पिपासादिभिः पीडितस्यापियाचनं अयाच्यापीडा। अथवावस्थितोनंकपिच्छी [illegible] त्यादिसद्भावेनादिष्टे
त्रैनाममहापीडा। अलाभो अलाभः अंतरायकर्मोदयात् आहाराद्यलाभजनितपीडा [illegible] रायाप्राकाराकापासशेद
रादिजनितव्यथा। तृणस्पर्शः शणस्पर्शः। अक्षकण्टकपवनादिसंवेरादिकर्कटकनिवितनृ [illegible] रोगपादवर्द्धना
जल्लंसर्वांगीणमलं। अस्नानादिजनितप्रस्वेदादियुक्तपीडासत्कारः सत्कारः सत्कारपुरस्कारः पुरस्कारोनमन
क्रियारंभादिष्वग्रतः करणमामंत्रणं तदभावेतत्प्राप्तपीडाप्रज्ञाविज्ञानमदोऽङ्गगर्वः। परिषहरीषहः पीडाअह
सर्वंग्रामसंबद्धं तत्क्षुत्परीषहः तृट्परीषहः दंशमशकपिपीलिकामत्कुणादिकृतपरीषहकृतादि। अज्ञानं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६५ शारीरसिद्धांतव्याकरणातर्कादिशास्त्रापरिज्ञानोद्भूतमनःसंतापः अहमस्यार्थस्य नाभिज्ञ इति विचार्य तदनंतरं पश्चा
त्तापचया चपलत्वक्षणमात्रमेतत् । अन्ये पुनः पीडास्त्रावा दृष्टव्याः । एते परीषहं वेदना कालोपविष्टमाः ज्ञा
नावविचिकित्सा । एवमणाक्षमनसदनंतरत्वस्य कर्मानिर्मबध्यते कुत्सा ... मलादिना
तःपरीषहजयमवति । तत्र ज्ञानावविचिकित्सादर्शनमलं निराकृतं भवतीति । दृष्टिमादपपन्नार्थमाह ॥ ॥
लोङ्यदिव्यमामाङ्एषु । तत्र अमूढदृष्ट्यत्र । गाथा दंसणभंगी । गाथका य धम्मसंता ॥ ॥ लोइयलोक
समागत्ति यवेदपत्र जः तस्मिन्नलौकिकाचार इति संबंधः । वेदसमा ... वैदिकाचा
चारः समयेषु नैयायिकवैशेषिकबौद्धमीमांसककापिललोकायतिके ... आचारः सामायिकाः षडुला
किकवैदिकसामायिकेषु आचारः क्रियाकलापपु क्रियाकलापेषु ... परमा
मार्थरूपम् । ग्रस्तं तद्दर्शनघातिसम्यक्त्वविनाशं ज्ञात्वा तस्मात् तत्त्वसर्वज्ञत्वादिकर्तव्यं । लौकिकमूढत्वप्र
पन्नार्थमाह ॥ ॥ कोडिल्लमासुरक्खा । तात्वरामायणादिरधर्मा । राजा पंचसुविसुद्धी । लोइयसत्यत्ति वेदि
तो ॥ ॥ कोडिल्ल कौटिल्यमतावं कौटिल्यं ... धर्मसंभवा कोटिल्यधर्मः वकादिकव्यवहारः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१६६ लोकयतनामणावीलोकधर्मः परलोकार्थनावश्रुतिपादनपरोव्यवहारः। आसुरकाः असवः प्राणास्तेषां वदनखंडन
ताडनवाधमारणादिप्रपंचवचनादिरूपेणवास्रवायस्मिन्तधर्मसआसुरकाधर्मः। नगराद्वारचित्रको
पायस्रत। अथवाकौटिल्यधर्मः इंद्रजालादिकंपुत्रवंधमित्रपिरमारस्वाम्यादिघातनोपदेशः। चाणाक्यो
क्तं आसुरकः। मद्यमांसस्वादनार्थंपदेशः। बलाधानरोगाद्यपनयनहेतु चेदधर्मः। नारतरामायणादिकाप्रच
पंडवानामेकायाः पितृकुंतिप्रपंचतत्रैकाविष्णुश्चसारथिः रावणादयोराक्षसाः। इत्यमृतादयः [illegible] कूर्मः
मादिकाः असत्धर्मप्रतिपादनपरायधर्मास्ते पुण्यास्तवेच्छिक्रातिविपरिणामः। एतेविषयाः इत्येवमलौकिकाः
सवतिप्रपद्यते। वैदिकमार्गश्रुतिपादनार्थमाह। १७। रिग्वेदसामवेदा। वागणुवामोक्षिदसामः। अष्टांगनि
मित्ताः। वैद्यकशास्त्रमुपमा। १८। रिग्वेदयजुर्वेदः सामवेदसामवेदः वर्गावाककृत अध्यायं अध्यायककर्ति
कामसुदत्ताः। अथवापदश्रुतिवक्तपायश्चित्तादिः श्रुतवाक्यवादिस्मृतयः आदिग्राह्यन्ते यजुर्वेदस्थर्वणाख्य
परिगृह्यते। वेदसबुद्धिस्वेत्याचाराणि द्विसांपदेशकानि श्रमादिकार्यप्रतिपादकानि गृहस्थारोपकर्माणि
नक्षत्रनामकर्माणि आधानचौलोपनयनप्रतबंधनमोक्षमण्पादिप्रतिपादकानि नंदकल्पग्रंथानुमार्गेस्वः

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८६ पिप्पलादवरसविनाद्दहस्यतिङकंठुधादिभगीतानित्तच्चानिधर्म्मरदितानिनिरर्थकानीचिंतयतिसूत्रमा
तिनदासोवदिकाचारस्थानसवनिषेधइति। सामायिकाप्रतिपादनार्थमाह। [illegible] स्नवडवणावम। परिहर
दीयङ्गणपरसङा। यमस्तारमगित्रिय। अदिगिदत्तदिसमयङ्गोसो। [illegible] स्नवडकपदचणवरक। काजदाहन
कर्णानिदानागा। अथवापित्तचेलयांडम्मलेस्त्तनशीलाचनिष्ठां। कालकस्वादय। तस्वमांतापसा। कंदमूलफ
फलाद्याहारावनवासिन। जटाकापीनादिधारिणा। परिव्राजकाएकदंडत्रिदंडादय। चानमालाः श्रीखंडादि
न। श्रादिशाक्तनरोनपाशुपतकापालिकादय। परिगृह्यते। पर्तलिंगिनं समारतास्का। शेलनंसुघनायहीवंद
कातिसमयद्वासाविति। [illegible] ईश्वरव्रत्नाविष्णुलगवतीस्वामिकार्तिकादयोपदेवा। तदेवतावदीना। तेजसा
कीयदेवस्वरूपेणपर्वदवनचंदितास्त्तेणार्ग्यदिदेवपरिणामकंगति। तदानीदेवव [illegible] नादनसमवती
सर्वः। उपगूहनस्वरूपनिपादनार्थमाह। [illegible] दंसणचरणविवामे। तीवेदकणाधम्मनीगा। उपगूहणाकिमा
दंसणपुर्वेसवदियो। [illegible] दर्शनचरणविपन्नात्मनर्शनचारित्रगानानीतान्दृष्टाधर्मतस्वा। उपगूहस्य
उत्तमनयर्मदस्यवाहतपापुपगूहनंसदर्शनंश्च। दर्शनश्रवानवद्याउपगूहनकर्त्तव्यमिति। स्थितीकरण।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६५ ...तिपादयन्नाह। [illegible] दर्शनाचरणपूर्वकं जीवदयाधर्ममूलं हितमिदमचरं स्वके [illegible] तानि यानि...
[illegible] दर्शनचरणपन्न [illegible] सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रस्यात्मरूपस्य निर्मितात् जीवान् दृष्ट्वा धर्मबुद्ध्या दितमितवा
चनैः सुखनिमित्तं स्वपरविवेकसद्दृष्टिवचनैः स्वगृहस्थधर्म [illegible] दोषेभ्यः किञ्चिद्यदि तानि वर्तयन्
निवर्तयति यः स्थिरीकरणाङ्गं तस्य दर्शनस्य घातवतीति संबंधः। वात्सल्यार्थं प्रतिपादयन्नाह। [illegible]
यात्स्वसमये। पञ्चादिसमाचरणात्त्वदेवस्वरूपकादेवं वस्त्रगानोज्वलागिषी [illegible] सागरसंगि
र्जिकाश्रावकश्राविकासङ्घस्य चतुर्गतिसंसारनिस्तरणस्तेन नरकतिर्यग्मनुष्यदेवगतिष्वपवर्ग
णां कृतानां तस्य विनाशकर्ता वात्सल्यं कर्तव्यं। यथा [illegible] गार्वसभक्तकुमारि। एवं वात्सल्याङ्ग
र्दर्शनाविर्भवति। वात्सल्यं च कायिकवाचिकमानसिकानुष्ठानं सर्वेषु पञ्चनोपकरणाप
धारारावकाज्ञावात्सल्यादिदानैः सर्वकर्तव्यमिति। एतावता स्वरूपप्रतिपादनार्थमाह। [illegible] सम्यक्त
कदागाय। बाहिरज्ञानादिर्वाविश्चयापूजा। धर्मोपदेशादिरूपा। जीवसुदयायुक्तपाप [illegible] धर्मकथा
कपतनविपथिराला... कामरूपचरितं व्याख्यानं सिद्धांततर्कव्याकरणादिव्याख्यानेन धर्मप्रपादित्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६८ रूपं कथनेन वा व्यवहारयोग्योपि श्रावकाणां तापनं च शीलानि धनार्थं नवर्थं हिंसादिदोषरहितो धर्मः
प्रभावयितव्यः । मार्गस्योद्योतः कर्तव्यः । जीवदयानुकंपायुक्तेन अथवा जीवदयोत्कर्षेण धर्मः प्र
भावयितव्यः तथापि [illegible] परवादिजयाष्टांगनिमित्तदानतपश्चरणादिभिर्धर्मः प्रभावयितव्य इति
शुद्धिगमस्वरूपं प्रतिपाद्यते सम्यक्त्वस्वरूपप्रतिपादनार्थं [illegible] सम्यक्त्वज्ञानावृत्तं । तथैतत्
चेतिसा [illegible] । सम्यक्त्वमण्णत्ता । तात्त्विकरीत्यैव मिथ्यात्वं ।।१८५।। यत्तत्त्वं [illegible] तत्त्वं
चेतश्चेतनं वस्तुव्यक्तामिश्रेयं प्रवर्तते परमार्थेन ग्रहणीयं सम्यग्दर्शनमार्गः । समयसम्यक्त्वमिति यावत्
तद्विपरीतत्वं मिथ्यात्वं मिथ्यात्वरूपेण जिनोपदिष्टस्य तत्त्वस्य ग्रहणं मिथ्यात्वमिति । दर्शनाचारस्वरूपमो
तज्ज्ञानाचारस्वरूपनयेन गाथा ।।१८६।। दंसणचरणापसो । णाणाचारं [illegible] । अट्ठविहकम्मघु
क्को । णाणायारं [illegible] ।।१८७।। दर्शनाचारणप्रमयावर्णितः समासेन [illegible] ज्ञानाचारस्वरूपं । ८७
कथयिष्यामः अष्टविधं ज्ञानाचारमष्टविधकर्मप्रमुक्तो जीवो [illegible] ज्ञानेन [illegible] कर्मदायम
विकालविनयादिविनाचार्थः । किं ज्ञानं यस्याचारः कथ्यते [illegible] ।। [illegible] ।। जेण तच्चं विबुज्झेज्ज जेण चित्तं णि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१८०

त्स्मादि। ज्ञानं अज्ञानं विभ्रमस्तं तेषां। जिणसासणे॥१९॥ येन तत्त्वं वस्तुयाथात्म्यं विबुध्यते परिज्ञायते
येन च चित्तं मनोव्यापारः निरुध्यते आत्मवशं क्रियते। येन चात्मा जीवो विशुध्यते वीतरागः क्रियते परिच्छि
द्यते वा तज्ज्ञानं जिनशासने प्रमाणं। मोहक्षयोपशमोत्पन्नं संशयविपर्ययानध्यवसायं किंचिद्विकलं विपरी
तं प्रत्यक्षं परोक्षं च तत्र प्रत्यक्षं देशकारं मुख्यममुख्यं च प्रत्यक्षं द्विविधं व्यवहारं परमार्थं चेति प्रत्यक्षं
अवधिज्ञानं मनःपर्ययज्ञानं च परमार्थमुख्यं केवलज्ञानं सर्वद्रव्यपर्यायपरिच्छेदात्मकं। अक्षमिंद्रि
यं विषयं प्रति पातं तत्समुत्पन्नं सविकल्पकमीषत् स्पष्टं तत्परोक्षं श्रुतं च मतिज्ञानं चानिंद्रियमा
नादिविषयानेकप्रकारं प्रत्यक्षं परोक्षं किंचिदिंद्रियमनोविषयार्थं ग्राह्यार्थं विज्ञानं यथार्थं परोक्षं वा परोक्षज्ञान
मंतर्भूतं वस्तु प्रत्यक्षकालादिभिर्विप्रकृष्टज्ञानमनुमानं त्रिरूपं त्रिविधलिंगादुत्पन्नं साध्याविनाभाविलिंगाद्
उत्पन्नं वा। एतत्तज्ज्ञानं निरुच्यते तत्त्वविद्भिः। पक्षधर्मत्वं सपक्षे सत्त्वं विपक्षाद्व्यावृत्तिरिति त्रिरूपं
त्रिविधं पक्षनाशो गोत्वसत्त्वादि विवक्षितं अर्थापत्तिप्रमाणं प्रतिपन्नसाध्यविनाभावि साध्यसाधनं
नं यथा गो तथा गवय इति साध्यसाधनमुपमानं यथा गो तथा गवय इति साध्यसाधनसंबंधग्रहणस्तर्कः

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६१ सर्वेतत्पराक्रमसम्यक्त्वसमद्वचस्त्रानमस्वरूपव्याख्याचारित्रमद्दर्शनस्यज्ञानस्यस्वरूपंनिरूपयन्नाह
॥ जेणरागाविरज्जेज्ज । जेणसेएसुरज्जदि । जेणमित्तिंपभावेज्ज । तंणाणंजिणसासणे ॥ येनरागात्
विरज्यते ... येनश्रेयसिरज्यते ... येनमैत्रीं प्रभावयेत् । तत्र ज्ञानं जिनशासने किमुक्तं भवति । ... देवदत्तादिषु
नागमः आगमबुद्धिर्यस्य ... चारित्रबुद्धिर्न ... तबुद्धिरितिज्ञान । ज्ञानाचारस्यकतिभेदा इ
तिपृष्टेत्याह ॥ काले विणए उवहाणे बहुमाणे तहेव णिण्हवणे । वंजणअत्थतदुभए णाणाचारो
अट्ठविहो ॥ काले स्वाध्यायवेलायां पठनपरिवर्तनव्याख्यानादिकं क्रियते ... स्य यत
सकालेपिज्ञानाचारइत्युच्यते । ... विनयः ... कायिकवाचिकमानस
... व्याख्यानंपरिवर्तनंसविनयाचारः । उपधानं ... विशेष
... उपधानाचारः । बहुमानेन ... केनपाठादिकं बहुमानाचारः । तथैवा
निह्नवनं ... तेनीयः । ... प्रतिज्ञातं ... स्थापनीयः

+यत्न...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

मितिअनिनावेनपावादिअतिक्रमाचारः। व्यंजनं वर्णपदवाक्यशुद्धिः व्याकरणोपदेशेन तथा पाठादि
१६२ व्यंजनाचारः अर्थः अभिधेयः अनेकांतात्मकः तेन सह पाठादि अर्थाचारः। शब्दार्थोभयपाठादिरुभ
याचारः सर्वज्ञसाहचर्यात्कार्यकारणात्पंचाराधनाभेदः। कालादिशुद्धकं तेन वाचानाचारोऽष्टविधःपदा
धिकरणं तेनाध्ययनं प्रथमाविभक्तिः सप्तमी वा दृष्टव्या। कालाचारमुपपादयन्निपादार्थमाह [illegible] पादो
सियवरत्तिय [illegible] सियकालमेवं गणिदव्वा। ववखोकालं दिसुणा। सज्झाउ सड्ढकायव्वो [illegible] अक्षरार्थः दोषाम
द्वितीयस्मिन्कालेऽपरदोषकालः रात्रेः पूर्वभागस्तस्यार्थं तत्सामीप्यादिनपश्चिमभागोपि प्रदोषः तेन तत्तं ...
पश्चिमभागोऽपि कालो प्रदोषप्रदोषिकः विगतायां निशायां काले वैरात्रिः रात्रेः पश्चिमभागः
द्विघटिकासहितः वैरात्रिः काले विरात्रिरेव वैरात्रिकः। गवां पश्चनां सर्गो निर्गमो यस्मिन्काले स काल
गोसर्गः गोसर्ग एव गोसर्गिकः द्विघटिकोदयाद् ऊर्ध्वकाले द्विघटिकासहितः। मध्याह्नात्पूर्वोपलकालश्च ऊर्ध्व
दृष्टी [illegible] स्वकाले दिवसस्य पूर्वाह्नकालोऽपराह्नकालश्च। तथा रात्रेः पूर्वकाले ऽपरकालश्च [illegible]
स्वाध्यायोऽनवतिकर्तव्यः। पवनपरिवर्तनव्याख्यानादीनि कर्तव्यानि नवति इति स्वाध्यायस्य यदा कालो

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६३ परिसमाप्तिकालं वेत्ति पादद्वयन्नोद ॥१२॥ मज्झाण्हपुव्वाणं । जंघछायां विद्यात् मनपयं । तु ब्रणं च अवरोधे । ताव
दियं चेवाणिज्वाणं ॥१३॥ स्वाध्यायस्य परमागमव्याख्यानादिकस्य प्रस्थानप्रारंभे । घयोच्छाया जंघछाया तां
जंघछायां विजानीहि समपदां सम्भवति द्विमात्रां पूर्वाह्ने अपराह्ने च तावन्मात्रे स्वाध्यायसमाप्तिकालेछाया
विजानीहि । सवितृउदये यदा जंघाछाया सम्भवति द्विमात्रा तावन्न वर्त्तितदा स्वाध्यायो ग्राह्यः । अपराह्ने च सवितु
रस्तमनकाले यदा जंघाछाया सम्भविर्त्तिद्विमात्रावातिष्ठति तदा स्वाध्याय उपसंहरणीय इति स्वाध्यायस्य परिस
माप्तिः । कस्यां वेलायां कियत इति दृष्टान्तमाह ॥१३॥ आसाढे दुपदा छाया । पुस्समासे च चउप्पदा । वड्ढ
दीयदेवावि । मासे मासे दुअंगुला ॥१४॥ जंघाछायायाः स्तत्र वृत्तेः । मिथुनराशौ यदा तिष्ठत्यादित्यः संक्रान्तो
आषाढमासे उच्यते । मासः त्रिंशद्रात्रः समुदाय एवर्त्तमानो पंचमासा वमाने दिवसे वर्त्तमानो गृह्यते । सप्तद
येषु दिवसाः त्राहत्यव वर्षेपि वर्त्तन्तु इति न्यायात् । एवं पुष्यमासोपि निरूपयितव्यः । आषाढमासे द्विपदा
यदा जंघाछाया सर्वाह्ने तदा स्वाध्याय उपसंहर्त्तव्यः । अत्र षडंगुलः पादः परिगृह्यते । तथा पुष्यमासे मध्याह्ने दं
धः । यदा च चतुष्पदा जंघाछाया सम्भवति तदा स्वाध्यायो निष्ठापयितव्यः । आषाढमासात्परं दिवसादारभ्य मासे मास

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६४ चैत्रशुक्लतावद्द्वितीयामागमतः यावत्सुप्रमासे चैत्रघटादध्याया जाताश्रुतन्तस्मादारभ्य चैत्रशुक्लमासे सनासे सांगो
त्पन्नतव्येयावदाषाढमासे द्विपदाध्यायोकर्कटसंक्रांतेः प्रथमदिनसंमारभ्य यावद्धनुःसंक्रांतेरर्द्धदिनं ताव
द्दिनं प्रतिदिनं प्रति अंगुलस्य पंचदशलागाः हीयंतेइति। ततो दानिअंत्रवैशाखिकक्रमेणदानि स्वीसाधितव्य
अपराह्नेस्वाध्यायपरिसमाप्तिकालस्यरात्रौ स्वाध्यायकालस्यवकालेपरिमाणेनज्ञातेतत्रज्ञात्वाकर्तव्यं। मध्याह्नो
र्ध्वघटिकाद्वयेस्वाध्यायोग्राह्यः। तथारात्रौप्रथमघटिकाद्वयेसंध्याश्रुतसंध्यादौ अंतेच घटिकाद्वयेव
र्जयित्वास्वाध्यायोग्राह्यः। तथाश्रुति। दिग्विभागविशुद्ध्यर्थमाह॥ ॥ एवंसप्तपंचगाथा परिमाणंदिग्विभागा
सोहीए॥ उक्तछंद्येअवसरे॥ पदोषकालेश्रुतसत्ताप॥ ॥ दिग्विभागोदिग्विभागः तस्यशुद्धिर्दिग्दाहोल्कापातादि
रहितंदिग्विभागशुद्धि। तस्यादिग्विभागशुद्धेर्निमित्तं कायोत्सर्गनिस्थाप्यप्रतिदिशं रेवंन्निको
स्वाध्यायविषये। नवसप्तगाथापरिमाणं ज्ञाप्यं। तत्रयदि द्विव्यादीनिर्ल्हादीनिलवंति। तदा
कालशुद्धिर्न्नभवतीतिवाचनानवदति। एषाकालशुद्धिः। रात्रिपाश्चिमयामस्वाध्याय
कर्तव्यएव। अपराह्नस्वाध्यायनिमित्तं कायोत्सर्गनिस्थाप्य। प्रतिदिशंसप्तसप्तगाथाप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१६५ रिमाणपार्श्वे । अथराज्ञःस्वाध्यायंतथाप्रद्युम्नवाचनानिमित्तंपंचपंचगाथाप्रमाणंप्रतिदिनंग्रंथमितिसर्व
दिशादाहादयस्तावत्कालशुद्धिरिति । अथकृतेदिग्दाहादयइतिदेशानाह ॥१७॥ दिग्मतनंवज्रकणपवर्षः । वि
द्युच्चडक्कासणिंदधणुगंच । दुग्गंधसज्झदुद्दिणचंदग्गहसूरराहुजुद्धंच ॥१८॥ दिग्दाहादयःउत्पातेनदिशाम
वर्णाः । उल्कायाःपतनंगगनान्तरात्तारकाकारेणज्वलत्पिंडस्यपतनं । विद्युद्विद्युत्कंपःचडत्कारः । वज्रं
मेघसंघट्टोद्भवं । अशनिःकरकनिचयः । इंद्रधनुःधनुराकारेणपंचवर्णपुद्गलनिचयः । दुर्गंधःसतिगंधस
ध्मालोहितपीतवर्णाकारः । दुर्दिनंपतदुदकान्तसंयुक्तोदिवसः । चंद्रग्रहणंचसूर्यग्रहणंचराजयुद्धंचचं
सध्यादक्षणेदःसंघट्टोवायादस्यान्योन्यसंघट्टनेनमेघघट्टादिवीसूर्यस्यग्रहणादिः । रहोयुद्धेराज्यसूर्यो
वीमयोगोग्रहणमितिवज्रशब्दनंनिर्घातादयोगृह्यंतेइति ॥१९॥ कलहादिग्ममकरः । धरणीकंपचस्मरागज्जं
च । इच्चेवमादिवज्जिया । सज्झाएवज्जिदादोसा ॥२०॥ कलहःक्रोधाद्याविष्टानांप्रतिवचनंजल्पः । महोपद्रवा
दूपः । आदिशब्देनरक्तजलपाषाणवर्षादिनिर्वृत्तानिपरिगृह्यंते । धूमकेतुर्गगनेधूमाकारस्यवायोर्दर्शनंध ८७
रणीकंपःपर्वतप्रासादादिसमविज्ञायानंमेघानांचलनंचकारणंवाणिमानादिवर्षणस्मयसत्तां । अन्तरायेचमेघा

१२६ निःचकारणामन्त्रानानांमिदानाख्यापरिहर्यंते। इत्येवमाद्यन्येपि दवः स्वाध्यायकालेवर्जिताःपरिहर्त
व्योयाः। शेषाःसर्वेलोकानांमुपद्रवहेतुत्वात्। एतेकालशुद्धौक्रियमाणायांदोषाःएवनौर्णाध्ययनाघरेण
राजाक्षिविभ्रमकारिणोयन्नेनत्याज्याइति। कालशुद्धिंविधायद्रव्यक्षेत्रभावशुद्ध्यर्थमाह। दिव्वरादा
स्रयमंस। इदमुक्तंभवदर्वपरिमाणं। क्रोधादिसंक्लेशा। तावद्विमलीपरतकाले। तदिवरकेहा
दिशाहस्तानांशुक्रविन्दुकाम्हिद्वगादीनिपरिहर्यंते॥ स्वयंकथितक्षेद: मांसचर्मादिपवेडस्तावथव:। एवमहा
भशारीरेचमनुष्यशरीरेवाएतानिवर्जनीयानि। दैवंस्वाध्यायकरणप्रदेशंचतमष्यदिक्षुदशशशतदण्डप्रकार
णासर्वाणिवर्जनीयानि। दैवंस्वाध्यायस्वाध्यायकरणप्रदेशोपदुर्दशेभावविशेषेणउच्यते। तदन्तःदेवस्प
लाडय। तस्मिन्सजीवेसतिस्वाध्यायोनकार्यः। एवंक्षेत्रशुद्धिंनिरूप्यभावशुद्धिमाह। वातजंपित्तं
वंदाराद्दिनंगासयेजीतदिंदर्शेपिनकर्तव्यः। द्रव्यशुद्धिंक्षेत्रशुद्धिंभावशुद्धि:। क्रोधादयोपिसंक्लेशाःवर्जनी
याः। क्रोधमानमायालोभानांसर्वेषांपरिणामस्ताव: तावच्छुद्धि: पवनरोगकर्तृत्वात्तेषुपरिणाममायतोषा
यितव्याः। कालक्षेत्रादिभिःशास्त्रंपठितंकर्मक्षयायसकलंनयथाकर्मबंधायतिकालशुद्ध्यादयोऽर्च

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६८ पवृत्तेतंवंतोनैःस्नतम्रध ॥ ॥ सुंगायास्कद्विये । तत्वंतोनयसुविकाविंदेव । युद्धकेनविणाकाउँसें
अनिणदसगुविकदियंव ॥ ॥ सुवंअंगसर्वेविस्कप्रान्तादिगाम्नैः कथितंसर्वेविद्वत्कमलार्थेप
दीव्यांग्रेथम् दृष्याणविधीतामाविधि । तथैवाकंकारांग्रतिच्छाप्रियत्वुद्धाः ऽन्यकंदुद्धाः धर्मश्रवणं
कंपदेशांनेतरगवारिवांवस्याद्विदर्यापवामातंयदृणांःश्रापातांविदर्शनातंसमारकद्युपंनिर्दिवांपा
दीनसंयमाः ध्रुवकवुबार्व कथितंनैकेवलिनाकथितंर्वितेद्वादशांगवर्द्दशपर्वधरागापविदं । अ
त्रिवानिरमार्दिनरंपरिणाताविद्याचार्याणि तत्पातस्वांदीनियेथांतेअनिन्दत्वाद्दर्वीकैःकथितंतत्प
दितंर्मनिचंदत्वाद्वर्नैकांथितंचंप्रत्नामितिसंवधःतत्सूत्रंकिं ॥ ॥ तंपविज्ञंमस्वाग । गांकप्रतिविरदर्हंद्विं
ध्वसूप । पतंअसागायां । कथ्यदिपहिडंअमस्रांप ॥ ॥ तत्सूत्रंणविज्ञंमत्वाध्यायेनकल्पतेनघ्नातंवि
तवर्यस्यसंयतमस्त्स्यदीवर्यम्यत्वंश्राजिकानर्यसम्वंदत्तास्मादंचपंपः कल्पंतंपविज्ञंमत्वाध्याय
नमस्त्रत्नसुत्तंकालचभ्यांघनार्नैपित्तुत्रंपविदुर्मितं । किंतदंचस्त्रनपितंनधाव ॥ ॥ आराधनांगिता
दौ मनागंविनदीयंसागद्युदीदे । पत्रास्कारणंनामस्थधर्मकदातंपर्णरिसवं ॥ ॥ आराधनासम्यग्दर्शना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ज्ञानचारित्रतपसां उद्योतनोद्यवनं निर्वाहणं साधनादीनि तस्या निर्युक्तिः आराधनानिर्युक्तिः मरणविभ
१६८ क्तिः सप्तदशमरणप्रतिपादकस्त्वनास्वयं पंचसंग्रहादयः स्तुतयः देवागमपरमेष्ठ्यादयः प्रत्याख्यानं त्रि
विधस्त्रिविधसस्यादिपरित्यागप्रतिपादनो ग्रंथः । सावद्यद्रव्यक्षेत्रादिपरिहारप्रतिपादनो नाध्यावश्यका
सामायिकचतुर्विंशतिस्तववंदनादिस्वरूपप्रतिपादको ग्रंथः । धर्मकथा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरि
तानि द्वादशानुप्रेक्षादयश्च ईदृशानां पि ग्रंथपठितुमंस्या अपि युक्ता । कालशुद्ध्यनंतरं किमित्यथक
स्मिन्नवसरे का क्रिया कर्तव्या इति पृष्टे तेनाह ॥७॥ उद्देशसमुद्देशे अणुप्रायपरायद्रीति पंच व । अन्यदत्र
वबद्धेषु वरसाविग्रपदविलाग्नीय ॥७२॥ उद्देशोपारं तकाले समुद्देशो गा श्रमणाभो अनुज्ञापिगा यापर
ंतुज्ञापणायां नवतिपवेवंतानेकचत्वारिंशतिः आगमस्याध्ययनशालेसमामोक्षुदिमनपचत्वयाशुपद
शाउपवासः कायोत्सर्गोवाअसा ॥ अथवानुज्ञायां तावत्संचपणकाव्यवहारः आर्यश्रिनानिपंजवा
नवंतिः ते चोपवासाः कायोत्सर्गो वा आगमाद्दशांगानिश्रुतस्कंदशांस्त्रीणि कं ध वेत्तान । कपुनश्च
त्ततदेव्यादुपारंतयास्तंतपदविलमात्रपके कतः आगमस्याध्ययनपारंसमामामोक्षुदिमनच्छिपांउनुज्ञायामु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

१८६ पवासो कायोत्सर्गो वा परकर्तव्यानवेति । पर्वस्वष्टम्यां चतुर्दश्यां नंदीश्वरे समासे ... का
रः । पंचपर्वोपवासः कायोत्सर्गो वा कर्तव्यास्तवतीतिपदविभागः पृथक् पृथक् कर्त्तव्यः
वश्यकार्थमाह ॥७७॥ पलियंकणिसेज्जगदो पडिलेहिय अंजलिकदपणामो । सुत्तत्थजोगजुत्तो पढि
दव्वो आदसत्तीए ॥७८॥ पर्यंकेण निशय्यां गतः उपविष्टः पर्यंकनिशय्यागतः पर्यंकेन वीरासनादिना
वा सम्यग्विधानेनोपविष्टः तेन प्रतिलिख्य चक्षुषा पिच्छिकया च शुद्धं कृत्वा अंजलिना कृतप्रणामः सा
सन्नावर्त्य अंजलिना कृतप्रणामः कृतांजलिकृतप्रणामः तेन करमुकुलांकितेन चक्षुषा स्वार्थसंयोगः
संबंधस्तेन युक्तः समन्वितः सूत्रार्थयोगयुक्तः अंगादिग्रंथः पठितव्यः ध्येतव्यः । आत्मशक्त्या स्ववीर्या
नतिक्रमेण देहपीडोपयोगेन शक्तितः स्वशक्त्यनतिक्रमेणोक्तं सूत्रमर्थयुक्तं पठनीयमिति । कायोत्सर्गस्वरू
पमाह ॥७९॥ आयविलणिव्वियडी । ... कायव्वं । तेतस्स काउस्सग्गो । ... ॥८०॥
॥८१॥ आचाम्लं ... विकृतं निर्विकृतं ... ततो ... । अन्यत्र ... कालाद्य
न्यस्य ... कर्त्तव्यं ... उपवासेन ... ...

साधूनां वयसादिकं कृत्वा गालरवस्य आतत्वमिति तात्पर्यं ख्यातेदस्य कृतं तस्य वर्ति । कक्रमानस्वरूपं प्रतिपादयन्ना
१२० ह ।।७।। श्रुतत्वजपंतो । वर्णतायांनिर्मा नामदेहं । आसादनां नाकता । तपसो देहोस्विकमणे ।।८।। आग्मनतादी
नां सूत्रार्थं यथार्थात्तथा तथे च कल्पनुत्तरस्तपवनेवाचयंत्रां प्रतिपादयन्नाप्येन्यान्यनिर्जरां देवनाः कर्माक्षयान
मित्तयं आचार्यादीनां नाशस्वादीनां अन्येषामपि आसादनं परिसेवनं क्रियते । गर्वितानन्यवनेनचास्वादीनां ब
क्रमानेश्वरादिकं कृतं भवति । यावत्स्वस्य उरीरन्यस्य वर्णस्तवेन कर्त्तव्य: । स्त्रावचनादिकं यवकृत्यमिति ता
त्पर्यार्थ: । निन्नवस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ।।९।। कुलवयसीलविहीणं । सुत्तत्थं सम्मगाणमित्ताणं । कुलवयसी
लमहल्ले । णिण्हवदोसो दु जंपंतो ।।१०।। कुलं गुरुसंतति: व्रतानि हिंसादिविरतय: शीलं व्रतपरिरक्षणादि व्रता
नैतैर्विहीनानां ज्ञानां: कुलव्रतशीलादिविहीनाम वादिपालनेनां ज्ञानादिनावाप्य: मदाघस्वस्यांश्रयांज्ञानी
तपस्वी च कुलहीनस्तु भवेत् । अथवा तीर्थंकरगणधरसप्तर्द्धिसंपन्नाः सोऽन्यतय: कुलवतां शीलानि ईनिन्य:
सम्यक्त्वात्सम्यक्सम्यग्ज्ञानाज्जलव्रतशीलेर्यम: दातस्मात् यदि कथयति तस्यामयत्नात् श्रुतो सदत्पंवत्स्यकल्पता
निक्तवदोषो भवति । आत्मनां गर्वितं दत्ता वाचनिकं च उत्तनिकं च स्वकृतो भवति तद्वश्यमस्य सकर्मबंध: ज

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८१ तेषं वंश्यानां गविज्ञाश्रुतो ध्ययं ज्ञानवति नेयथा तत्त्वविति नेते गांदं ज्ञानीति । किंचे नैयायिक वैशेषिक सांख्य मीमां
साधर्मकीर्त्यादिनामग्रंथ संजातं इति विरुध्यति नित्यं शास्त्रं वा यथान्यात्मान्यैति पादयति । आत्मनादी केन
का रूपजातं तदा मिथ्यादृष्टिर्भवति तदा षत्रति मिथ्यात्व । विज्ञानवादी पूर्णति सामान्य मिथ्यो यथ्य मनोर्थकारादी
न प्रतिपादयति । एवमपि निज्ञानवादी पश्यति । व्यंजनार्थ नियम श्रु क्षिनिरूपार्थ मांद ॥[illegible]॥ व्यंजनाशुद्धं शुद्धं । अथ विष
यं वंत उक्तय विशुद्धं पपदेशाद्यं जंप्रेते । ताणां विशुद्धं दं स्वदिषमां ॥[illegible]॥ व्यंजनशुद्धं अर्थ शुद्धं पद वाक्य शु
द्धं च उभयं । दर्शनामर्थक वोत्सवाणां स्वं अर्थ विशुद्धं अर्थमहिति । तदुक्तं नय शुद्धं व्यंजनं सर्थमहिति ते संवि
निसंबंध । अयत्नेन व्याकरणं कारणोपदेशेन व्यंजनं तु पद सत्प्रतिपादय ज्ञानं विशुद्धानं स्वनिर्णयः । स
धांतादीनं स्वर विशुद्धमत अर्थ शुद्धं अर्थ शुद्धं शुद्धं प्रवचन वा य पर्यवसति पादयतस्य ज्ञानं विशुद्धो भवति णषः ।
अक्षरादि व्यंजन पर्यंत करोति यथा व्याकरणं यथोपदेशं पठतीति किमर्थं विनयः क्रियते इत्याह ॥[illegible]॥ विणएण
सुदमधीदं जदि वि पमादेण होदि विस्सरिदं । तमुवट्ठादि परभवे केवलणाणं च आवहदि ॥[illegible]॥ विनयेन श्रुतम
धीतं यद्यपि प्रमादेन विस्मृतं भवति तथापि परभवे जन्मनि तत् श्रुतमुपतिष्ठते । केवलज्ञानं चावहति प्रापयति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१२२ तस्मात्कालादिशुद्ध्या पठितव्यं शास्त्रमिति। ज्ञानाचारमेवमुपसंहरन्नुत्तराचारप्रबंधं सूत्रयन्नाह ॥ ॥ णाणा
चारो एसो। णाणगुणसमण्णिदो मए वुत्तो। एत्तो चरणाचारं चरणगुणसमण्णिदं वोच्छं ॥ ॥ ज्ञानाचारः ज्ञानगुणस
मन्वितो मयोक्तः। इत ऊर्ध्वं चरणाचारं चरणगुणसमन्वितं वक्ष्ये कथयिष्ये वक्ष्यामीति। तेनाचारस्य कर्तृत्वप
रिहृतं आत्मकर्तृत्वं च ख्यापितं यथाप्रतिज्ञं निर्वहन्नाह ॥ ॥ पाणिवहमुसावाद। अदत्तमेहुणपरिग्गहा विर
दी। एस चरित्ताचारो। पंचविहो होदि णायव्वो ॥ ॥ प्राणिवधमृषावादादत्तमैथुनपरिग्रहाणां विरतयः पंच चा
रित्राचाराः पंचप्रकारो भवति ज्ञातव्यः। येन प्राण्युपघातो जायते तत्सर्वं मनोवचनकायैर्न कर्तव्यं मनसा
यन्न चिंतनीयं यन्न मैथुनं न कार्यं न च परिग्रह इति तत्सर्वं त्याज्यमिति। प्रथमव्रतस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥ ॥ एइंदियादिपाणा
पंचविहावज्जभीरुणा सम्मं। ते खलु ण हिंसिदव्वा। मणवचिकायेण सव्वत्थ ॥ ॥ एकेंद्रियादयः प्राणिनो जीवाः
एकेंद्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियाः पंचप्रकाराः तेषां
वद्यभीरुणा सम्यक्प्रयत्नेन न हिंसितव्या मनसा वचसा कायेन सर्वत्र पीडा न कर्तव्या नानुमोदयितव्या न द्रष्टव्य
ति सर्वस्मिन्काले सर्वस्मिन्देशे सर्वस्मिन्भावे चेति। द्वितीयव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह ॥ ॥ हस्सभयकोह

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२८३ त्वाद । मनोवचिकायाणसवकालेमि । मासेणायंतनामेक्ता । पत्रयघादीद्रवदिपमा ॥५३॥ रागपरध्ध कोधलोभैर्मैन

वाक्कायप्रयोगाणमं श्रीमिरकालंर्थ्वश्रिकृदकाम्नर्थमिद्गलावर्त्यर्द । दिवीवक्तानाबढ्हलनिषणामश्चैमतीलंनाम

तदद्यमानकात्तेशुभपापादापरपीडाकरंवचनंनोवदतंयतंण्वष्ट्पमावाद्रः अनयधर्मीनिवर्तिं । नकेवलंस्वयंनबृयाम्

सत्यानेंजायतें । श्रतोवाच्यात् क्रोधात्तं लुपातं लोभाद्वापरपीडाकरंतुसत्यवाच्यमपि विपरीतस्वनिमादकंवच

मनसानंचिंतयेत् । तल्वादिव्यापारर्नोंश्रावयेत् कायेन तुद्धप्रचयेरिति । अस्यैवव्रतस्यरूपनिरूपणार्थमा

॥५४॥ गामेनगादंर्षेरणौ । स्थूलंसबिविबरूमसपद्वित्वयकं । तिविरिलणांबर्जिदंबं । अदिपमादणंवंतोतिचं ॥५५॥ यामा

हृत्यावृतः नगरंचबगों पुरोजामिश्चालें । अरण्यमदात्वीमदनंतुपलवणप्रामेपृतंतेनग्रामनगरपसनेत्र

एपपथ्यरवलमटवेरवेटकर्वदेसवाहनंजाणमुबलेसागरेकीपेपर्वतेनद्यांवा । इत्येवमाद्येन्यस्मिंपिप्रदेशोपुस्थलं

सूक्ष्मसचित्तमचित्तंवजंनिक्तंकंचांसघनिपदंद्रव्यंसुवर्णादिकं धनधान्यंवांद्विपदचतुष्पदजातं वाकांस्यवस्त्र १२

स्वर्णादिकं वा शुल्लिका नौनलिकानरक्षतलापिच्छकादिकं वा संरूवा विस्मृतं पतितं वा स्थापितं परसंग्रहीतं निविधिं नाम

नोवाकायेन कृतकारितानुमतं वीर्दत्तवस्तुग्रहणंनितमंसर्वेवर्जितव्यं । अन्यदपिपरहस्तादिधनार्दिकंविरोधकारणंन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२८ दितव्यं तत्सर्वमिदं दर्शनयस्वरूपमिति ॥ चतुर्थव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह ॥१०॥ अब्रह्मनिवृत्तिदर्शनप्रमाणम् । निरतिक
मतत्त्वमरुणाचेउक्ष्मा । त्रिविधमेतत्सर्वदि । लोक्षपिशुणादिप्रपदमणं ॥ ९१ ॥ अब्रह्मविरतेः अब्रह्मपरित्यागात्
वैषयिककर्मनिवृत्तिनरवाहपरिणामलवचनवानवृत्तस्यातिक्रमकल्पवामदवर्जिय ॥ प्राणपरिग्रहपवस्तुस्वं
स्त्रियस्त्रवड्वागोमहिषादितिरश्चस्त्रणतात्स्यो जातनपुंसक त्वं च त्वदमिथुनं ॥ ॥ इकारककर्मविनिवर्तन
मनोवचनकायकर्मभिः कृतकारितानुमतैस्त्वं संसेवतेन नित्यमपि सुनिः प्रयतमनाः हिंसादिकव्यापारपरे
निव्यापारस्थितिः सर्वाः स्त्रीप्रतिमाः मातृभगिनीपुत्रिवत् चिंतनं । नैकालीनातिः सदैवानिश्चय । नवरत्नि
गच्छन्नवर्द्धसिमन्वयन्त्वोपिधकाकोसन्नकस्याः प्रतिक्रमणादिकं कर्यात । यनयमहाणुप्रमानवत्तेसर्वत्वा
त्यामिति ॥ पंचमव्रतप्रपंचनार्थमाह ॥ १४ ॥ ग्राममणायरम्यं ॥ स्थूलमविस्तृत जसमप्रविरकं । अप्रभवयवादिस्व तिविद
णपरिग्रहद्वं ॥ ९४ ॥ धामं नागरं क्षणापत्तनं मटंबादिकं च स्थूलं क्षेत्र गृहादिकं सवित्तं दासीदासगोमहिष्यादिकं
प्रवृतिमन्नकस्वदतिसंसप्रतिपक्षं सूक्ष्माचित्तकरूपनवचीनकोषायजन्मभवितकाफलप्रवृत्ततोडादिकं । अथवा
स्त्रीमिथ्यात्ववेदरागद्वेषहास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्साक्रोधमानमायालोभात्मकं वहिः क्षेत्रनवधान्यादिकं दश

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रकां मनोवाक्कायकर्मभिः कृतकारितानुमतैः परिग्रहस्यारंभस्य मर्ष्पयोगाद्व्रक्रीयते। सर्वथा धर्म्वा त्यागो नेति। नेः संयम
१०५ मो चरेत्॥ अथ पंचमहाव्रतानां मध्ये प्रथमं अणुव्रतं प्रतिपादयन्नाह॥७॥ सा द्विविधं महद्व्रं। आचरिताणी यज्जेम स्तोकं। दै। जेष्व
महन्नाणि तद्वा महद्व्रयाऽऽइस्वेताइ॥१०७॥ यस्मान्महार्थमात्रं समाधयंतीय स्माच्च महद्भिरस्तीर्थकरादिभिरनुष्ठि
न्निर्वितानि चैतं श्रयन्तश्च महत्तीति सर्व्वसावद्यत्यागात् ततस्तानि महाव्रतानि भवन्ति पुनः कापालादिग्रहणा
नैति। अथ रात्रिभोजननिवृत्त्यादिनिरूपणाेत्तरसंबंधः किमर्थं इति पृष्टे सत्याह॥१०८॥ तेषामेव चेव दाता। स्वकर्मादि
गाद्यणविरत्री। अष्टचप्रवचनमातरः। भावनाः पंचपंच॥१०९॥ तेषां पंचानां महाव्रतानां रक्षणार्थं रात्रिभोजननिवृत्ति
रष्टौ प्रवचनं तस्यां निवृत्तिः रात्रिभोजननिवृत्तिः। अनुदिते मिथ्याजनकाले अतिक्रान्ते वा दारे च न दातिनीपुरकाले
केऽष्टौ प्रवचनमातृकाः। पंच समितयस्त्रिगुप्तयः मातरोष्टमवीः पंचविंशतयः महाव्रतानां प्रतिपालनार्थं चेष्टितव्य
ति यतेः रात्रौ भोजनक्रिया यां च विज्ञानेऽदोषानाह॥ तमिमं पंचव्रतपि अस्यारोमे वक्त्रवंतकाव्यं। आवृत्तिव ८२
चेयसते। रादीक्षितप्रमुद्रा॥११०॥ तेषां पंचानां मध्ये कावनानां ज्ञानात्मा भवतां चावकर्तव्यं तेगाः ध्यानतोऽश्रावको
काचीनोकर्षे किमितिः वा श्रयंचदिते मानो वचिद्दोऽकारकः स्याद्वस्या मांत्मविपरीतो विपन्नेवक्त्राण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC-0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पश्चेत्समारंभेष्वेवं नवानां त्रिकादिसंयोगेन राजावीरार्थं पर्यटन्त्ये ... त्रिसंज्ञेनेत्यादि पमिति
पवा ... स्वार्थ्य समिता । दिक्षा शेणां द्विविधं व्याख्यातुकामः प्राह ॥ प्रणिधाणजोगजुत्तो पंचसु स
मिदीसु तीसु गुत्तीसु । एस चरित्ताचारो अट्ठविहो होइ णायव्वो ॥ प्रणिधानं परिणामस्तेन योगः संपर्कः प्रणि
धानयोगः युक्तोन्वाय ज्ञो लनमनोवाक्कायप्रवृत्तयः । पंचसमितिषु त्रिषु गुप्तिषु पंचचरित्रेषु चारो चरित्राचार
विज्ञातव्यः । महाव्रतमदलप्रवचकारः । आचारांगवृत्तौ समितिगुप्तिविषयपरिणामस्तदनोष्टप्रकारात्माय आ
चारइति । अथ युक्तइति विज्ञापनं किमर्थमुपात्तमित्याशंकायामाह ॥ ॥ प्रणिधाणं दिविहं इंदिय । पसत्थं त
अप्पसत्थं च । समिदीसु य गुत्तीसु य । पसत्थं णेयं सदा पसत्थं तु ॥ ॥ प्रणिधानं परिणामं द्विविधं प्रकारं प्रशस्तं तथा अ
प्रशस्तमशुभमिति । समितिषु गुप्तिषु प्रशस्तं प्रणिधानं तथा आत्मप्रशस्तमेव सम्यग्दर्शनं जीवपरिवारणामार्थं
श्रीतवस्थानुशयनमने प्रयत्नपरस्य यत्नं चेष्टा समितिरशुभमनोवाक्कायानां गोपनं ... नपरस्य मनो
वाक्कायसंवृत्तिगुप्तिस्तेषु प्रणिधानं युक्तोष्टप्रकारश्चरित्राचारइति । तत्र पुनर्यदेतदप्रशस्तं प्रणिधानं तदाह
धर्मोद्धयस्य नोइंद्रियतदनेंद्रियप्रणिधानं स्वरूपं प्रतिपादनार्थमाह ॥ ॥ सद्दरसरूवगंधे । फासे य मणोहरे य ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८० दाय अंगारंसरागमतं प्रवहिरश्वाऽऽपाणिश्चातं ॥ ७४ ॥ गाढमसरूपगं धमध्यगेषु मनोहरेषु गोनेनसुतरव
श्रोत्रेषु यगृमरुपवाग्मृतं तंत्रापतातं संपत्रकार्यपिंद्रियश्रोणिश्चानं भवति । वीतस्पादिरवत्तरुषेषु ख्णा
नेगांधरमध्यमेणवमेवेवतेनिधादेस्वदनिलेषु आरोद्वं वरादिस्वाध्यायिमंचाविचत्रवीतिषु तेषु एंसेकाराविव
दिवेकाका निलेषु सर्वेनानानादिषु पुरुषेषु स्वरेषु यष्टागश्रावणं । तथाकाकिलमयूरस्वमरादिगृहीषुश्री
णाणवणा स्वत्रंवशादिशास्त्रेषु वस्यस्वमाकरणं । तथाईस्वरकेरमादिषु शुकेषु ढ.स्वरेषु श्रानिष्टेषु यलेषु कर
णंतथाविनोपाडकषायांसमकरनेदनिलेषु गुणपचेषु मनोहरेषु मनोहरेषु तीवतीवत्ततीवतम्मंदमं
दसमंदतमं पुष्पुडरवंडदधिपृतपयः पानादितेषु निवकांजीरविषरवलयवम जलादितेषु गेसमर्पवाणि
पेयाःकरणंतथाचीष्पदंपादितेषु गोरसपामादिवर्णषु रूपेषु सावलावदलागमनावरोषु स्मेषु वीनामि
मविविविविनमकिलकिंचितमोहायितकुटिमितविश्वाकनलितविकृतेरचानि:श्वानविकेनीवेषु तेषु
नाकाकातिमाध्यणां.पंषागल्प्रादारसंयवनैःपवादिनिषुवानिवात्करणषुत्रेषुकलदातिरीक्षणपरषु । ७३
र्शयीनहास्पादिमनोहरेषु रूपेषुतविपरीतेषु मनोहरेषु रागावषेषु कितेषु विवि । वंषु श्रोनंमनाज्ञानननद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सर्वां परीषहसंघातं जितोपसर्गपरीषहः समितिगुप्तिभावनासु वीर्ययुक्तो यः यमनियमाद्युद्यतमतिष्ठन् सामायि
कप्रगतो जीवोऽस्ति तथा ॥३॥ जो समो सव्वभूदेसु तसेसु थावरेसु य । आपरं अमाइ सव्वमहिलासु । अप्पियपियमाणादिसु तो सम
णसत्तावसामइयं ॥४॥ यस्माद्धसमः गर्भहर्षरहितश्चात्मनि परं वयस्माच्चमानरसि सर्वमहिलासु अव्वलावेनल ।
मान सर्वयोषितो मातृसदृशाः पश्यति यस्मादप्रियाप्रियेषु मानापमानादिषु समानत्वसामा
यिकवणाख्यप्रवृत्तं सामायिकं जानीहीति संबंधः ॥ तथा ॥५॥ जो जाणइ समवायं दव्वाण गुणाण पज्जयाणं च सब्भा
वं सिद्धं सामाइयमुत्तमं जाण ॥६॥ द्रव्याणां यात्मा सम्यक्त्वसंयमयोः समागमनं वा स्वभावं तन्मर्यादा ज्ञान
समागमनं मावहेयो जानाति समवायं माऽऽत्मपर्यायः द्रव्याणां द्रव्यसमवायं क्षेत्रसमवायं कालसमवायं भाव
समवायं च जानाति तत्र द्रव्यसमवायेन तावत् धर्माधर्मलोकाकाशैकजीवप्रदेशाः क्षेत्रसमवायेनानुप्रथमसीमंतनरकम
नुष्यक्षेत्रऋजुविमानसिद्धालयाः समाः ॥ कालसमवायेन समयः समयेन समः उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यौ समे ता
दृशां समवायानामुक्तं केवलज्ञानं केवलदर्शनेन सममिति गुणानुरूपं समाधमुद्रा [illegible] स्वयं तेषां समान
तां जानाति ॥ औपशमिकक्षायोपशमिकक्षायिकपारिणामिका गुणास्तेषां समानतां जानाति पर्याया ना

१= [illegible] ४४४४४४४ [illegible]
[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्कंधमनुष्यत्वतिर्यक्त्वदेवत्वादयस्तेषां समानतां जानाति द्रव्यार्थत्वेन स्थस्वनिवेन च गुणानां समवाय पर्यायाः
णां उत्पादविनाशध्रौव्यत्वेन पर्यायाणां [illegible] समवायो सावसमवायो गुणप्रवर्तनवर्तिसमस
मवायः पर्यायेवर्ततेसंवर्तिकालसमवायो द्रव्यसमवायेतेन वर्तीति द्रव्यसमवायं गुणसमवायं पर्यायसमवाय
चेयं जानाति तेषां सिद्धसज्ञावं च निष्पन्नं परमार्थरूपं चेयो जानाति तं समयं तं सामायिकं तत्त्वं जानीहि । अथवा
द्रव्याणां समवायं सिद्धगुणपर्यायाणां च सज्ञावं यो जानाति तं सामायिकं जानीहि । अथवा समवायं इति सम
वायद्रव्यगुणपर्यायाणां समवतिष्ठन्ते द्रव्यगुणा विरहितं नास्ति गुणाश्च द्रव्यविरहिता न संति । पर्यायाश्च द्रव्यगुणावि
रहिता न संति । एवं निर्देशि समवायं स भावरूपं न सहर्तिरूपं न कल्पनारूपं नापि विचाररूपं च तं सिद्धं समवाय
द्रव्यत्वेनवो जानाति तं सामायिकं जानीहीति संक्षेपः । समभावो वा रागद्वेषाभावः सर्वकं सामायिकं मा [illegible] रागद्वेषा
भिरोधेत्वा । समदा समकं समदा । सुखदुःखपरिणामसमसाम्यं तत्त्वं जानीहि [illegible] रागद्वेषानिरूपसर्वकर्मसुख १४४
तेष्वपृथ्वी समता समेत्य चक्रादशांगान् चतुर्दशपूर्वेषु यः परिणामः भावानं सामायिकं तत्त्वमेव सम्यग्जानीहि । तपः सर्व
कं सामायिकं मोक्ष [illegible] विरदाम् सस्वावत्तो तिगुणो पिदिदिरि जीवो सामाइयं णाम सततमधाम सुत्तम [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri.

स्निग्धशीतलकर्दमकस्तूरीकर्पूरकालागुरुचंदनकुंकुमजातिमल्लिकापाटलादिविलिप्तेषु । तथा व
ातकाष्ठचित्रलेपवर्णनादिषु नवसु निरोधश्चक्षुर्निरोधः करणं । तथाष्टप्रकारस्पर्शेषु कर्कशशीतोष्णस्नि
ग्धरूक्षगुरुलघुमृदुतीक्ष्णेषु चेतनाचेतनतूलीकादिद्रव्यलेपेषु । तथान्नमिश्रितान्नाकराकरादिद्रव्यलेपेषु चयनादिमुक्तकरणं
तन्मर्दनमिंद्रियप्रणिधानमप्रशस्तमिति । इंद्रियाप्रणिधानमशुभकर्मोपादिंद्रियप्रणिधानं किंस्वरूपमिति चेदुक्तं भाव
॥ णादादिविषयप्रतिक्षणं कोधमाणादस्वमायाए । लोहंदियणोकसाए मणवयपणिहाणं वंतरं तेण [illegible] कोधमानेन प
थायानतथैवलोभेनैकस्मिंश्चत्रिविधेषु तत्ति विषयं यदेतन्मनः प्रणिधानं मनोव्यापारस्तेनेंद्रियप्रणिधानं तदेतेन्द्रे
यप्रणिधानं वाजवास्त्वमंगुलं नजीयन्ते न जीयितव्यमिति ॥ समितिगुप्तिविषयः प्रणिधानयोगोष्टविधस्तु चारित्रा
कदाचित्प्रतिपादितं । ततः काः समितयो गुप्तयश्चेत्याशंकायामाह ॥ [illegible] णिरकेवणं चगदाणं इरियाणावसमाय
र्गामंहीते । पदिठावणियं च तदा उच्चारादीणि पंचविहा ॥ [illegible] णिरकेवणंनिक्षेपः पुस्तकादेः स्थित्वाच
स्थापनं तेषामेव ग्रहणमादानं समीक्ष्य तेषां दाननिक्षेपणसमितिः धर्मार्थितीर्थयात्रार्थं गमनमीर्यासमितिः भाव
धरहितनावद्यभाषासमितिः कृतकारितानुमतिरहितो दोषरहितो भैक्षग्रहणसमितिः समितिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१-८८ तेजआदीनां पृथ्वीआदीनां च स्वकायपदेसो अप्रतिष्ठापनं त्यागः अप्रतिष्ठापना सर्वविरतिरिति वचनात् संयमविरति
ति। तत्र कालादीयमिति चतुःस्वरूपं वचनार्थं मोः ॥४३॥ मग्गुज्जोवउवओगा। लंबणसुद्धीहिं इरियओ मुणिणो। सुत्ताणु
वीचिंतणिया। इरियासमिई पवयणंमि ॥४४॥ मग्गमार्ग्गः पंथाः उज्जोवः प्रकाशः आदित्यस्य ... उवओगः
गउवओगः ज्ञानदर्शनविषयव्यापारः आलंबनं देवतानिर्ग्रंथयतिधर्मादिकानां समस्तानां ... विद्यते एव
पर्यायः कालेन च शुद्धिः निर्दिष्टा तासां च शुद्धैः सूत्रानुवीचिंत्यार्थस्य शुद्धिः सूत्रानुसारेण च यतेरीर्यासमितिरिति
तं गमनपरिहारे निर्दिष्टा इति विशेषः। तात्रकर्मनं विचार्यते तत्र गाथार्थः ॥४५॥ इरियावहपडिक्कमण। एवं कालो
... दिनं तदर्थं। उच्चैः जुगप्रमाणं। मयां पमन्नेणासंतेण ॥४६॥ केवला श्रौर्यं तत्पापा आदि तीर्थंकरगणधर
सदेवपर्यायादिकारणतया श्रवणादिकेन वासथतिकम्मणाश्रवणादि श्रुयो जनेन वाच्यते संवितरेव कायथ
कायितानां आगमदिगतं शुद्धस्थिं चारं विशुद्धमसंज्ञरपदेनाईर्यापथमार्गे प्रतिपन्नेन समीक्षमानेन संतस्वाध्या ११४
सर्वातिक्रमणादेव वंदनं प्रश्नतः प्रनोदुसमावं उस्स वचनं अपमादिना कायनां समपकायपतां स्वस्त्रम्
... नियमेनं पवन्नपरे कामाचाम्यार्थं स्वतापरिक्रमणेन च कायिकं चितारा अध्यायध्मानां पद्मुक्तेन तरानाम

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मिति। अनर्थपिंडो कथयाणमार्गस्य दिव्यरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥६॥ सम्यक्ज्ञानकुशलोवांच्छावांछ
८० मादेया। धकम्मोजिणणं भीति। सामाइयफासुवंदेव ॥१०७॥ शाकर्तबलीबहीदिक्षुकेकुहमर्थयवस्यानेमञ्चार
एश्वुनोपल्पकर्मातं दृश्यं श्रमणउपमादितिदृसमानं स्मृपंपीर्थिकादिरूपमञ्जमद्भूयनोच्यमानं रथः विधिशुचका
दियुक्तोषुक्तरसुवृंदितोमरादिश्वदरणप्रस्तीतासाध्यावितिं दृसमानः इत्थंवमादयान्यपिवक्ष्यमानकथारंभना
पंग्रेगाणाववितिं समार्थः प्राश्रुकोनवर्दिति॥ केतंपवमादिकाइत्येतंत्र्याह ॥७॥ इत्थीअभासवत्तेवा। नामदि
वतया। वकम्मयोणगच्छति। सामयोफासुवंदेव ॥१०८॥ हस्त्रिनोभ्यागर्दनाते ध्याणांवीमदिष्यः। पर्वतिकाश्रनाभि
मोदयः। वजेणायनमार्थेणागच्छतिसमार्गः प्राश्रुकोनवन् ॥८॥ इत्थीपुंसावागच्छंति। आदेवाघंधरदं। पजंपरिण
दोचेव सामयोफासुवंदेव ॥१०९॥ स्त्रियः पुरुषाश्रयेनावागच्छंतिआतापनादिपदावानवातापनयोग्यतः वाद्
परिणत संधीकृतः समार्थः प्राशुकोनवेत्। तेनमार्थेणायनवतोस्वकार्यणाद्यनवंगतवर्भिति। नाषासमाता
स्वरूपंप्रतिपादयन्नाह ॥९॥ सच्चंअसच्चमोसं। अलीयादीदोसवज्जमणवज्जं। वदमाणस्सणुवीवी। नासासमि
दीहवेसुद्धा ॥११०॥ सच्चंसत्यंस्वस्वमत्तेनकालतावापेक्षणंत्रिपरस्यत्वेनकालतावांपदवनंनिविस्यमाद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२१ यासौ द्विवचनॊ स्थितां अनर्थपदयां वक्तव्यमित्यर्थ । आदिष्टवितथं वचनं तथा मृषा भणन यनि दीपिकवत नचव
नं । असत्यमेव सत्यमृषायं अस्तनेन सत्यं असत्यं वचनं वक्ति सामान्य वचनं पुनः । पुनः वादर आदिदेर्यपदि
पाणां तेव्य वीकादिकपास्ते वदितं बलीकादिकं पवर्जयेत् परषातार्थं आदिद्वीपमदतं । अणवक्षं चनवाचद्देश
दिपी पगमन वचनं रदितं ... नुवीच्या पावचनां उसारण वाचना पृच्छना ... णान्वेषण
कार्येण वक्तानं पार्सं मितिविवेत् । अथ सत्यस्य स्वरूपं विशेषयन्नाह ॥२॥ जणवद सम्मदि ठवणा । णामे रूवे प
डुच्चेय । संभावणा य ववहार भावे ओपम्म सच्चेय ॥३॥ सत्यप्ररूषः सत्य कर्म निसंबध्यते । जनपद सत्यं ...
तं सत्यं स्थापना सत्यं नाम सत्यं रूप सत्यं प्रतीत सत्यमन्यापेक्ष सत्यमित्यर्थः । संभावना सत्यं ... सत्यमुपमा
न सत्यं पामित दशधा सत्यं वाच्यमिति संबंधः । एतानि दशसत्यानि विवृण्वन्नाह ॥४॥ जणवद सम्मद ठवणा दि
पुरुचदि ... बहुजणसम्मद ... देवी ॥५॥ जनपद सत्यं ... यथा ...
... तथा कर्मा ... ।
... पानि संख्यमानं ... जनपद सत्यमिति ... । ... तदपि सत्यमिति ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

९८ भवति यथा महादेवी मत्तु पि लोके महादेवीति यथा देवा वर्षे लोके देवं वचनं लोकसम्मतं सत्यमिति वक्त
व्यमिति बंधः कार्यः। एवं नवनीति कल्पाद्व बंधे सत्यमेसत्यस्मादिति ॥२॥ वक्ता वविर्दत्त देव्यादिनामदेव
दत्तादि। चंद्रकदर्शीतवत्। एव संचंद्रधवलाया ॥३॥ यथापि देवदत्तादिषु तिरूपकं स्थापनया स्थापितं तत्व
यदेवदत्तादिनामन्नं दिति देवदत्ता रूपं विद्यते नापि देवैर्दत्तो सौ तथापि यत्स्थापनया स्थापने सत्य
स्थापनं सत्यमित्युच्यते सन्निधिरिति। अर्हत्स्थापितमासिद्धप्रतिमादि। तथा नयादपेक्षयादत्तानामगृहीत
मस्य। तथा देवदत्तादिविष्णुमित्र इत्येवमादिवचनं नामसत्यमिति। तथा च लोके तदेवतिष्ठ
तावल्लोकाय पतनस्थानं रक्तार्थी निम्नलवर्ति रूपाणि तथापि शुक्ला वर्णनो रूपं तदा लोकान्यपार्श्ववर्त
तत्वादिति रूपसत्यं द्रव्यानि यानपेक्षया वाच्यमिति ॥४॥ अर्थसंश्रयपरकमिदं यदुस्वयं तदा स्वविदिर्घं। वक्तव्य
पायसच्य। स्पर्शादित्वरोजनवालापं ॥५॥ अन्यद्रव्यानां संपत्त्यंकिविर्द्वयमानं प्रतीत्यसत्यमवति। यथा दीर्घ
मित्युच्यते। वितस्तिमात्रादपेक्षमानं दीर्घं तथा हि हस्तमात्रात्यदपेक्षमात्रा वितस्तिमात्रं मध्यं ध
मावत्वंवं जनपदसत्यवचनवत्वादिकं रूपमुरूपमंडन वर्षस्वांपरादिकमपेक्ष्यासिद्धं तव्यन्नमपेक्ष्य सत्यमिति।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६ ॰ तुदंश्रेतनतचविदाः कार्यः ॥ तथा राध्यते पच्यते तत्रेवेदनोपेडकाः घृतस्य का इत्यादिलोकव्यवहारेस
त्यमितिवाच्यं ततश्चविवादः कार्यः । यथौदनः पच्यते तस्य भवति मंडकाय दिपच्यते तस्यो नवर्त्तीतिकदेतिव
व्यवहारसत्यं वचनं सत्यमिति ॥४॥ संभावनया यसत्यं । तदिदानमेव जाणवक्रेइंति । तदिदं सकाशइति ज्ञे । तेनदीयते
लक्ष्यं ॥२५॥ यदिदानमेतदेव मिथ्यासत्यं वं ज्ञायते इत्यदे तस्य संभावनासत्यं संभाव्यते इति संभावना । सा च हि विभाजपनि
नीतां नमितीतसेदनवाक्यं तत्रस्थानीत्सितीता अपि सामर्थ्ययुक्तनामनेतथा संपाद्यं देवसितीतायदनामफल
नेतन । अपि ... पिपरिवंशेमतसंभाव्यंपततस्य सामर्थ्यमिदस्य यज्ञे स्वद्वीपमन्यथा कुर्यात् । अपि शिरसा पर्वतंभि
... सर्वमेतदेतमिनीतसंभावनासत्यं अपिस्तवात प्रस्थेन स्पयत । बाहुभ्यां गांगंतरंदेवं भिनीतं संभावनास
मितसपाद्य संपाद्यतदर्थंति ॥५॥ दिसादिदार्मक्त्वदं । आद्यमंकर्मेविक्रमवदसमिपदिच्चदारणमेनावदोनान
स्त्वव्यमाणडमस्यं । नामणधवजितवमादीय ॥६॥ दिसा आदेर्यर्पदोषाणा गीर्दिसादयस्तीर्विद्युकंचिरविंदितं दिसा ७६
दिसापविद्युकं । दिसा... रागस्य वादियादकवचनर्यारतसत्यं अकल्पितमितिसोपिनायोगपिसावद
... तांतनृकेनचित्प्रश्नस्त्वयावीरोरष्टः न मया रष्ट एवं वक्तव्यं । यद्यपि वचनमेवद्वांसत्यं न तथापि

वनार

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१२४ मर्थत्वे सत्यपि हिंसादिदोषा । दित्तद्विधेयं यथान्येन परपीडोत्पद्यते परलोके च तेन इह लोके च तत्सत्यमपि पिशुनं
चौर्याद्यपि स्तेनत्वात् । सत्यमपि हिंसादिदोषसंश्लिष्टं न वाच्यमिति । लोके सत्यं अपि यत्नेन कर्तव्यं तदपि सत्यं
नो । यथा पल्योपमादि व्यवहारोपमानमात्रमेतत् । न हि कश्चित् तावद्योजनमात्रं केनापि परिमितं दृष्टं तत् पल्यं प्रमाणं
रज्जुः प्रतरांगुलं सूच्यंगुलं घनांगुलं श्रेणी लोकप्रतरः लोकः चेत्यादिकं यद्वचनमौपम्यमात्रं तत्सत्यं न च वचनं तथा
सत्यं न तु मृषा सत्यं नोदिति वाच्यमिति । तन्न विवादः कार्यः इति एतद्धेतोः प्रकारस्य सत्यं वाच्यं । तथा संभावनासत्यं तत
सांख्यात तदुक्तं प्रमाणादिषु संपत्तौ हेतुदृष्टान्तोपनयनिगमनरहितं सकलज्ञातिनियतं स्वानार्थ इति न दृष्टं लोकप्रसिद्धं
स्वार्थवचनं दोषरहितं प्रमाणोपपन्नं नाप्यादिनयपरिगृहीतं ज्ञातिसुखैकहितं । मिथ्यात्वप्रमादकषायोपयोगात्
नसत्यमिति तन्निष्ठुरं कर्कशं मर्मच्छेदनमनर्थं बहुवाक्यं तस्मात् लिखितं परपीडाकारि विरचितं हिंसापापादयं दुर्वचनं
तत्सत्यं वाच्यं । लिङ्गसंख्याकालकारकपुरुषोपग्रहव्यत्ययेन वचनं निपातनं न विकल्पं रोचनकारादि समस्तं विरतेवा
च्यमिति तत्संक्षेपः । एतद्व्यतिरिक्तं असत्यमिति प्रतिपाद्यमनर्थकं ॥ १३ ॥ न हि स्वरोऽयं धनं अनर्थं तत्र संयोगेन । तोषि
तदानमात्रा सत्यमनुत्तमासा स्ववितर्कं ॥ १४ ॥ तद्धेतोः प्रकारस्य अविपरीतं श्रेष्ठं जनप्रमाणवचनं प्रतिपन्नं सत्यं प्रथमं ।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२८ वर्जनपरः सावद्यवर्जवचनं नित्यं सर्वकालं भाषयते। भाषयेत् अन्वयव्यतिरेकभावचनमेतत्। नैतत्पौनरुक्त्यं
द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहपरत्वादिति। अशनसमितिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह॥१२॥ उग्गमउप्पादण
एसणादोसेहिं। पिंडं उवधिं सेज्जं च। सोधितस्स य मुणिणो। परिसुज्झइ एसणासमिदी॥१२२॥ उद्गमनिर्वर्तनमा
हारार्थे दोषास्ते उद्गमदोषाः। उत्पाद्यते निष्पाद्यते आहारो यैस्ते उत्पादनादोषाः। अश्यते भुज्यते अशनमा
त्यादयो वाचे... अशनदोषास्तैः पिंडमाहारं उपधिं पुस्तकपिच्छिकादिकं शय्यां वसत्यादिकं शोधयतः उद्
वद्यपरिहारेण निरूपयतो मुनेः परिशुध्यते अशनसमितिः। अशनस्य सम्यग्विधानेन दोषवर्जनेन तीर्थं
...नसामितिरुद्गमोत्पादनाशनदोषैः पिंडं उपधिं शय्यां शोधयतो मुनेः परिशुध्यते अशनसमितिरिति। एते उद्गमा
दयो दोषाः संक्षेपेण पिंडशुद्धौ वक्ष्यंते इति। नेह प्रतन्यंते... दोषत्वयात्। कथमेतान् दोषान् परिहरति मुनिरित्या
शंकायामाह। चकारः सूचितार्थः समुच्चयार्थः उद्गमादयो देववंदनां हंता घटिकाद्वये... ते कृत... मुक्ततिः स्ववेक
स्वाध्यायं दीर्घाः वाचनापृच्छनानुप्रेक्षापरिवर्तनादिकं सिद्धांतादिविषयं घटिकाद्वयमप्राप्तमध्याह्नादारात् ५८
स्वाध्यायं... किं सर्वकर्मसु परावर्त्यावसरोऽपरतो भ्रूचरी पादीन् स्वाध्यायं परिकायावसाग मंगलकं दृष्टा पा॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दिग्दाहा [illegible] विस्मयकोऽकोपि ब्रिकं सूरिमा भ्रमकं देवं वंदनां [illegible] गिरि [illegible] कालिमैसावारकाका
दिवशाश्च मानपिंतिगिनेनिदाविलाय सर्वावरगांतध्यमस्तु शालादि [illegible] ध्यान [illegible] वादेयनं। कुगमस्तनां
भूतं मेस्तविलोवमान [illegible] सुरदारिशादिकालानिनैविवे [illegible] नवमीं तं [illegible] कास्पादि [illegible] वदेयत
नो चक्रलक्षनेप्रविश्य सूरिकादिवापरूषितेपुंघ्रो [illegible] कृत्स्व पुनर्प्रविश्य [illegible] लालि [illegible] षिकेनप्रदेश
तथावतं प्रस्थानैन्यनिशाकारा प्रविशंति तावंतं प्रदेशं प्रविशत। विराधनि मित्ता निर्धना निवर्त्येयतं। इष्ट
[illegible] मादंघ्रा ध्यानि [illegible] लादी रुरुतः परिवर्जयेत्। मंत्रान्मनमदा। वलिभ्रासमुद्धवर्जयत् स्तान विलपनम [illegible]
तकालात्रेश्यकायापितानावलोकयत्। विनयपूर्वकं विश्वस्तिष्ठं तस्सम्यग्पि [illegible] नंदोयनान मौदरेवाभ्र
[illegible] कि [illegible] लीवप्रतीक्ष। सतनपतनमालनमंकर्णं विनिश्चिद्धं पाणिपादं नानिष्ठं देशं [illegible]
[illegible] पितांमन्तायनोक्तानि कालिनयवत्तलादमुखंदतां [illegible] रंधपादं [illegible] नमनि [illegible] तीर्त
वहासमित्रिमहल्लिकतादानिरीक्षणादीनि नांवलोकयत्। एवं तुक्तप्रमादात्तराया दस्परादिसर्वमुच्यस्तप
दानप्रन्हाल्यं श्वाद कप्रसंपांजीर्जिकांगृहीलानिर्यतेत्। धर्मकार्य परतराता नपृतांतरं प्रविश्वात्। एवं तिनानयादि॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२ प्रदत्तं अप्पडलेपप्रस्थानं गृहीत्वा भवति नाम दिति ॥ आदाननिक्षेपणासमितिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ आदा
णणिक्खेवे पडिलेहिय चक्खुणा पमज्जेज्जा । दव्वं च दव्वठाणं संजमलद्धीए सो भिक्खू ॥१२॥ आदाननिक्षे
पणे प्रतिलेख्य चक्षुषा निरीक्ष्य चक्षुषा पश्चात् पिच्छिकया सम्मार्जयेत् प्रतिलेखनेन द्रव्यं [illegible]
वर्तिकाकुंडिकादि द्रव्यं च तद् द्रव्यस्थितं तत्स्थानं संयमलब्ध्या मुनिः कुर्यात् आदाननिक्षेपणा [illegible]
र्तन प्रकाले नाचक्षुषा प्रक्षाल्य द्रव्यस्थानं प्रतिलेख्य पिंछिकया सम्मार्जयेदिति ॥ एतत्कारणाद् आनिक्षे
पिति । अथ प्रतिष्ठापनासमितिमाह ॥१३॥ एगंते अच्चित्ते दूरे गूढे विसालमविरोहे । उच्चारादिच्चाओ पदिठावणिया हवे
समिदी ॥ एगंते [illegible] ॥१४॥ एकान्ते शीघ्रं व्यापारात् उच्चारादीन् मनसा निक्षेपणादानं बाधनालोकनेन
कर्तव्यं चित्तं [illegible] आदानं नयलोकस्य द्रव्यं [illegible] स्थानं यत्क्रिया तत्र तत्स्थानं [illegible]
[illegible] पिच्छिकया [illegible] प्रतिलेखनं प्रश्नस्तु पश्चात् किं चित् [illegible] पुनः [illegible] लोकनं [illegible]
स्ततो भवेद् आदाननिक्षेपसमितिरिति ॥ किं युक्तं भवति स्वचक्षुषा द्रव्यं द्रव्यस्थानं [illegible] प्रतिले
खनेन सम्मार्ज्य आदानं निक्षेपणं वा कर्तव्यं । स्थापितस्य पुनः कालादेः पुनः प्रतिपादयन्नैव [illegible] कनं कर्तव्यमिति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उच्चारस्स वणसमितिच्छउप्पगाशंद ॥३८॥ वणदाहकिसिममसिकदे । थंडिल्लेषु परोधविछिप । अथवा दडंजरि

१०० वंते । उच्चारादिविसज्जिजो ॥१२६॥ वनदाहे दावानलः कृषिरीरिणानक वा ... विदारणमपाडमशानं ॥

रांतं न रिपदत्वा कृतशाष्टः ... संबध्यते । वनदाहे सेते कृपी कृतमथी कृते स्थंडिले ... अपरीकृते

अनुपरोधे लोको परामवज्जिते विस्तीर्णे विशाले अप्रगता अविद्यमाना जंतवो ... स्यायवसाः पक

उपस्मिन् अपगतजंतो विविक्ते मस्माच्छप्रच्छन्न गदिते उनरदिते वा वउत्पादी विसर्जये ... अपि च

... मदरादत्पनन मदसंबंधः कर्त्तव्य इति । अथ केत उच्चारादयः त्याज्याः शंकायामाह ॥३७॥ उच्चारपस्सवणा । खेल

... दव्वं । अच्चित्तभूमिदेसे । पडिलेहित्ता विसज्जेज्जो ॥१२७॥ उच्चारं प्रश्रवणं ... लं

... णं ... सिंघाणकं ... शिरोपस्करं । आदिशब्देन केशोत्पाटं वा ... दिदोषप ...

दिकं च स्तव ... विशेषणविशिष्टे अचित्ते ... प्रतिलेख्य यित्वा ... विसर्जयेत्

सर्वमामान्य आख्यानमिदं तु सप्रपंचमिति कृत्वा न पानरुक्त्यमिति । अथ रात्रौ कथमिति ते दिष्टे आह ॥३८॥ रा

दो उपसम्मि ... पसमण ... आसंकविसोधीए ... संफा ... ॥१२८॥ रात्रौ तु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

+श्री+५

१०१ ताश्चक्षुषा न वेया इत्यादि जगत्येनसाक्षात् । किनयपरेणसर्वमंघप्रतिपाल्कनवेलाग्रपवरा... तितेदियणानि
तसुष्टहष्टेश्वेकाशैकपदसे पुनर्पिचक्षुषा प्रतिलेखनेन वाप्रमार्जयितुम्ब्वारादीन्त्रिकतन । अथ यदि तत्र
कुजीवा ष्टीश काल वत । ततस्त्राशंकाविष्ठवये आशंकाविस्थयर्थमपदस्यकस्य निक्रयति । विपरीत का
तत्नष्टनास्पर्शनिकर्त्तव्यमिति । ततनच्छाश्रमणेन मतिंसवितरि चक्षुर्विषये चमतिवीपिस्थान... ...
नितवति । किमर्थमित्याह ॥३४॥ यदित्तस्व... ... । विदियंतदियं अणुमाणेसारु । तनपुत्रमिक्षयार । पत
मार्दमितरस्ता ॥१२७॥ यदित्तप्रथमस्थाने अक्तितं असुर्खेलवत्त । द्वितीयस्थानमनुज्ञाना तिस्त्रअस्त्रेतदपि
यदापश्यत् तृतीयस्थानमनुतजानातितानीतगत्वेतासाकः मेयत । अथ कदाचित्तस्मात्वीक्षितस्मा...
तान घुन्नीचमैस्त्वंदपिश्चत्ताम्लनचुतिर्निष्ठयाविनीनिप्रायगात्वेवत् । ततोम्मित्तसधर्मिणाम्मिके अपथ्यस: +सम+४
पायश्चिन्तंतसुतनेदातव्यं । अयस्तगमं प्रत्ययनिमित्तचात्म्वा... श्चन्नंमं पथ्यंस्तु चतयन्नपरसात्मकपायश्चित्त १००
नवति । यत ॥ अथवालज्जालघुनीचर्मणिष्ठयोरश्चनिष्ठयाकुर्वैतिमलन्चु...र्मिताभिदस्वायश्चिन्नंनदा
तव्यं । यद्यपेक्षायश्चित्तंनत्वोपालनव्यापिसामर्थ्यासत्स्यतः न्यस्यांकृतत्वात् । अथवालघुकनकरालनस्वा

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

202

कारणांतरमंतरेण ज्ञानमवणेन यदि स्थमस्थानं [illegible] तृतीयं वा स्थानं नमंतुज्ञाप्य मेवाश्वसर्यमिति निमाकोगुरावका
सुकस्य दातव्यमिति । अनेन क्रमेण किं कृतं भवतीति चेदंत आह ॥७॥ पादवाणसमिदीहिं य । तणियकण
एवसिपदहादि । वासं राणिक्रंदहु थंडिलेवा सरंतस्स ॥ ॥ तैनैवानुक्रमेण प्रतिष्ठापनसमितिरपि
व्याख्याता भवति । तेन क्रमेणात्रसमर्जनीयं त्यजनीयं स्थंडिले वा [illegible] पितस्वरूपेण कुर्वतः परित्यजतः
तिष्ठ[illegible] शुद्धिः स्यादिति । एताभिः समितिभिः सह विहरतः किं विशिष्टं स्यादित्याह ॥८॥ एदाहिं सया जुत्तो स
मिदाहिं महिं विहरमाणो वि । हिंसादीहिं ण लिप्पदि जीवणिकायाउले साहू ॥९॥ एताभिः समितिभिः सदा
युक्तः [illegible] विहरमाणः साधुर्हिंसादिभिर्न लिप्यते । जीवनिकायाकुले लोके [illegible] न
तुली समूहमध्ये कथं साधुर्हिंसादिभिर्न लिप्यते यदि खेन लिप्यते दृष्टांतमाह ॥१०॥ पउमिणिपत्तं व जहा
उदएण ण लिप्पदि सिणेहगुणजुत्तं । तह समिदीहिं ण लिप्पदि साधू काएसु इरियंतो ॥११॥ पद्मिनीपत्रं जलेन
दिग्धमपि यथा [illegible] न लिप्यते स्नेहगुणयुक्तं यतः तथा समितिभिः सह [illegible] साधुः पापेन न लिप्यते कायेषु जी
वेषु [illegible] चरन् [illegible] प्रयत्नपरायण इति । पुनरपि दृष्टांतेन पोषयन्नाह ॥१२॥ सरवासेहिं पडंतेहिं जह दढ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०३ कायजोगनिक्षदिस्सरहिं तदसमिदी सिंगालिप्पदि। मातिकाएक्खुउद्दिस्यते ॥ ॥ शरवर्ये पनप मयामयथाच
ट्कावचो इंद्ध्वर्मनेनति यत्नपरेस हिंसनमावतापरादिलि नथाषरहं वनिकायपुवमिति ॥ रैत ॥ मा ॥
कं पापनेनलिप्पते पर्दर्चयीति ॥ यत्नपरस्पसुणामोद ॥ ॥ जद्वे वस्सदिवालो परिहरस्पदूविचरदितथेन वक्ष
दिसोगुणवालो। परिहरस्पदूविमुच्चदिसा ॥ ॥ यत्नैवं चरन्निष्मत्पा स्वरति निवाबालं: अज्ञानीकोरानिन्दां
तत्पक्ष: परिहरमाणो पिचरति अनुष्ठानं करोति स्वमतीतिवा। तैवं लोके बध्यते कर्मणा लिप्यते। ज्ञनस्मै तो
प्रज्ञानं परिहरमाणायत्नपरः पुनः सवि मुच्यते कर्मणा यस्मादेवं गुणा: समितय: ॥ ॥ तस्माद
स्थातदयासर्वादिते समिदो समिदो जन्माणादियति। स्ववदिपोराणायकम्म ॥ ॥ तस्मा चरित्रकप
स्ववमनायसंदायचतवयथातथा सवज्ञसमितिः समितिणिणात: दियसमास मिरं: अन्यत नवकर्मनादत्ताति
नश्यति पुराणकं स्वकर्मवद्धपयति निर्जरयतीति ॥ एव ... नितिस्वरूपं व्याख्यायगुप्तीनां सामान्यविशेषयत्न १०१
पलक्षणा ॥ ॥ मणिवचकायपवत्ती। निरकुसावकाकाजं। खिपणिनारयंतो। तासं कुगुन्नास्सवि
पसा ॥ ॥ नानिराहः प्रत्यकर्मनिसंबधान। मनः प्रवृत्तिं वाकप्रवृत्तिं कायप्रवृ... चकिं विशिष्टां सावद्यकार्ये...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४ सुक्कां दिसा दिपणपविवर्यात्तिड्डु साकं इसिचेरां धम्मनिवारयं स्विनिर्दिष्टमार्गे वर्त्तते ॥ गुप्तः समामानाम... तद्दवि
नापलक्षणमाह ॥१३३॥ जारसादि पियन्ती मनसमजाणा दिति मणगुत्ति ॥ अलियादि णियत्तीवा मोणं वा होदि
वचिगुत्ती ॥१३४॥ रागद्वेषादिभ्यो मनसो या निवृत्तिः परिणतसा तेषां परिहारस्तं जानीहि मनोगुप्तिं मनःसंवरं निवृत्तिं ॥
कादिभ्यश्चासत्यादिभ्यो या निवृत्तिर्मौनं ध्यानाध्ययनचिन्तनं वचनस्य लीलाचिन्तनं संवचगुप्तिर्निवृत्ति
कायगुप्तिस्वरूपमाह ॥१३५॥ कायकिरियाणियत्ती काउस्सग्गो सरीरगेगुत्ती ॥ हिंसादिणियत्तीवा सरीरगुत्ती हवदि सा
॥१३६॥ कायक्रियाया निवृत्तिः शरीरचेष्टा प्रवृत्तिः शरीरगुप्तिः कायगुप्तिः कायोत्सर्गो वा कायगुप्तिः हिंसादिभ्यो
निवृत्तिर्वा शरीरगुप्तिर्विकल्पसमाधानरहितं नवारि नातिगुप्तेतरस्यतस्य कामनिरतस्य ॥ अथवा विधा
र्थं संयमकषायेभ्यो गोप्यते रक्ष्यते आत्मा यया कायादिनिरोधरूपायशति ॥ दृष्टान्तद्वारेण तासां माहात्म्यमाह ॥१३७॥ ...
वईणयरस्सरवाइया ॥ अह व नरह इयमपापा ... तहपामस्सगोरोदा तावगुत्तीउ साहुस्स ॥१३८॥ यथा क्षेत्रस्य
रक्षा वृत्तिः ... स्थानगरस्य वा खातिका ... तथा अशुभस्य पापस्य अशुभकर्मणां निरोधः संवृत्तिः ता गु
प्तयः साधोः संयतस्यैव ... यस्मादेवं गुप्तयः ॥१३९॥ तम्हा तिविहेण तुमं णिच्चं मणवयणकायजोगेहिं होहिसु

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०५ मादिदपदी। णिरंतरं झाणसज्झाए॥ ॥ तस्मात्त्रिविधेन कृतकारितानुमतैः त्रिसंक्षेमनोवाक्काययोगैर्विकुस
मास्तिमति। सम्यक्स्थापितबुद्धिः निरंतरं संतीक्ष्णं ध्यानेस्वाध्यायेचेति। सुमिरुहइयंमेत्तपयल्नोदि॥ ॥ इदानीं
ष्पपवयणमादाद। णाणदंसणचरित्ते रक्कतिसयापुणिणो। मायाप्रवचनपयदाव॥ ॥ तो अष्टप्रवचनमातृका
पंचसमितयस्त्रिगुप्तयः प्रवचनमातरो पुनर्ज्ञानदर्शनचरित्राणि रक्षंति पालयंति कथयथा माता जननी प्रतिपा
लयति। तथा इमाः पालयंतीतिसंबंधः॥ अत्रतंकारस्य कस्य च वंशाहृतबलादूरस्य॥ अष्टप्रवचनमातृकाः प्रतिपा
दितावनाचहूपंप्रतिपादयन्नाह॥ ॥ एसणणिक्खेवादा। णिरियासमिदी तहा मणागुत्ती। आलोयभोयणंपि
य अहिंसाएभावणा पंच॥ ॥ एषणा समितिर्निक्षेपादानसमितिरीर्यासमितिस्तथा मनोगुप्तिः आलोकभो
जनमपि चाहिंसाव्रतस्यैताः भावनाः पंचैता भावयन् जीवदयां प्रतिपालयति प्रथममहाव्रतं संपूर्णं प्रतिष्ठति तस्य
साधनत्वेन पंचभावनानानीहीति। द्वितीयस्यनिरूपयन्नाह॥ ॥ कोहभयलोहहासा पइण्णा अणुवीचिभास १५३
णंचेव। विदियस्सभावणाउ वदस्सपंचेव ते होति॥ ॥ क्रोधभयलोभहास्यानां प्रतिज्ञा प्रत्याख्यानं क्रोध
स्य प्रत्याख्यानं भयस्य प्रत्याख्यानं लोभस्य प्रत्याख्यानं हास्यस्य प्रत्याख्यानं चअनुवीचीभाषणं च ते व सूत्रानुसारे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०६ एताषां चैव द्वितीयस्य सत्यव्रतस्य भावनाः एवमेवं भवति। पंचैतां भावनां भावयतः सत्यव्रतं संपूर्णं भावितं। तृतीय
भावनास्वरूपं निरूपणायाह। [illegible] णायणसमणुस्समणा अणुसणा वीचि अवग्गहसमिदी। साधुम्मियं च करणस्स उ
वीचीसवणं चावि [illegible] याजावर्थनासमनुज्ञापनाय स्यं भवेत्किंचिदक्रमेन अनुज्ञापयेत्स्वामिनं तस्य नामेव
धनं अवनत्य भावः अवग्रहणस्य अनात्मीयत्वं पूर्वकृत्ताने पात्रभूतस्य भावेन कर्तव्यः। तत्र समागणायोग्य
अन्यत्र वाचिद्विताने तस्य भावइदं इति वक्रमित्युच्यते। अथवा वीचिशब्द आचार्य इत्युच्यते। पवित्रमनुसूत्रमिति
वीचिः सूत्रं कर्मनिबंधते। याद्र्याशति सवी समनुज्ञापनया प्रतिसेवां अनात्मना व्रतिसवीनिषु स्वस्यश्राद
एवं योग्यस्य व्यक्तस्य वाचार्यस्य वा प्रतिसवी समानो धर्मः अनुष्ठानं यस्य सधर्मा तस्य य उपकरणं पुस्तकं पिच्छका
दितस्य उवीचि आगमानुसारेण सेवनं सधर्मोपकरणस्य सूत्रेणानुज्ञातस्य सेवनं चापि। एताः पंच भावना। तृतीय
व्रतस्य भावना भवंतीति। एतानेव चाचार्या व्रतं संपूर्णं भवतीति। चतुर्थव्रतस्य भावनास्वरूपं निरूपयन्नाह [illegible] म
हिलालोयणपुव्वरदि सरणसंसत्तवसधिविकहाहिं। पणिदरसेहि य विरदी य भावणा पंच बंभस्स [illegible] म
हिलानां योषितां अवलोकनं पूर्वपरिणामं निरीक्षणं महिलालोकनं सर्वस्यैतस्य गुरुस्यावस्थायां वा धनस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

२०८ रणांचिंतनं पूर्वरतिस्मरणं संसक्तवसतिः सक्थासस्त्रीणां वा विकथा। उष्टकथा। प्रणीतरसः पाणीतरसाः दृष्यादन्नाम
दकरा। विरतिवाक्यः प्रत्येकमनिसंबध्यते महिलालोकनादिरिति। एताः पंचभावना। नंवर्यभवब्रतानसभावका।
भवंति एता निरंतरब्रह्मचर्यं ब्रतं मंदमेति विष्टतीति पंचमब्रतभावना विकल्पयन्नाह ॥ अपरिग्रहस्य मुनितो
मदफरिमसमुद्भवगाधक्षु रागद्वेषादीनां परिहारा भावनाः पंच ॥८॥ अपरिग्रहस्य मुनेः शब्दस्पर्शरसगंधरूपेषु
शुभाशुभेषु रागद्वेषादीनां परिहारः। साक्षात्। पंचभवंति शब्दादिविषयेरागद्वेषादीनामकरणानि यानि तैः सम्यक्स
मंमदाव्रतस्थादिति। किमर्थमेता भावना भावयितव्या यस्मात् ॥९॥ एकदेशेव्रतानां विदोऽ। पीतवदासमंव
सि सम्यग्पासुरीसमुद्रदाव किंदारणवेदंता ॥१०॥ क्वयस्मात्पंचविंशतिभावनाभावितः साधुः प्रसुप्तोपि
निद्रागतोपि समुद्रदोपि मूर्छागतोपि सर्वेषां व्रतानां मनागपि पीडां विराधनां न करोति। किंतु न कश्चित्तस्मान्नः स्व
र्वेपि तावदेवभावनाः प्रजल्पति। न व्रतविराधनाः प्रजल्पतीति ॥११॥ एकादितावेणास्तिङ। भावविशेषप्रपन्नोतं १०७
अच्छिद्राणि प्ररयंडाणितेन दिर्घानि जिव्हाणि ॥१२॥ तस्माद्देतानि निर्लीवनानि निर्भयो मानं प्रभवमत्रं संस्तृतत्वा
अच्छिद्राणि प्रपंडानि समस्तानि निर्विघ्नतिति क्रमंते तेन व्रतानीति चरित्राचारं सुपसंदर्शनपश्चाचारं वसंतन्य।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नाद॥ एसाचरणाचारो पंचविहो वण्णिदो समासेण। एत्तो य तवाचारं समासदो वण्णयिस्सामि॥ पंचवा
२०८ चारः पंचविधो व्यवस्थितः वर्णितः समासेन। इतऊर्ध्वं तपआचारं समासतो वर्णयिष्यामीति॥ दुविहो य तवा
यारो बाहिर अब्भंतरो मुणेयव्वो। एक्केक्को वि य छद्धा जधाकमं तं परूवेमि॥ द्विप्रकारस्तपआचारोऽ
नुष्ठानं बाह्यो बाह्यजनप्रकटः अभ्यंतरः स्वपरजनप्रकटः। एकैकोऽपि च बाह्योऽभ्यंतरश्चैकैकः षोढा षट्प्रका
रः यथाक्रमं तं यथाक्रमेण तं कथयिष्यामीति बाह्यं षड्भेदं तावन्निरूपयन्नाह॥ अणसण अ
वमोदरियं रसपरिच्चाओ य वुत्तिपरिसंखा। कायस्स वि परितावो विवित्तसयणासणं छट्ठं॥ अनशनं
चतुर्विधाहारपरित्यागः। अवमोदर्यं अतृप्तिभोजनं रसानां परित्यागो रसपरित्यागः क्षीरसर्पिस्तैलगुडमधुकराम्ल
कटुकादिरसपरित्यागः। वृत्तेः परिसंख्या वृत्तिपरिसंख्या गृहदायकभाजनौदनकालादीनां परिसंख्यानं ग्रहो
कोऽवग्रहः। कायस्य शरीरस्य परितापः कर्मक्षयाय बुद्धिपूर्वकं शोषणं आतापनत्रिकालयोगादिः।
विविक्तशयनासनं स्त्रीपशुपंडकविवर्जितस्थानसेवनं षष्ठमिति॥ अनशनस्य स्वरूपं भेदं च प्रतिपादयन्ना
ह॥ इत्तरियं जावजीवं दुविहं पुण अणसणं मुणेयव्वं। इत्तरियं साकंखं णिराकंखं भवे बिदियं॥ अन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२०७

त्यानंच नर्शितिर्यथा यावज्जीवं वेदान्यां द्विविधं ज्ञातव्यं इत्वरियं साकांक्षं कालादिसि मांय देयना वेकालमर्यादं नाना
दिकं तावत् तिष्ठामीति निराकांक्षं नवचन द्वितीयं यावज्जीवं आमरणात् ध्येय समवसनसाकांक्षमेतानाम रूपति
रूपयन्नाह छट्ठट्ठमदसमडुवालसेहिं मासद्धमासखमणाणि कणगेगावलिआई तवोविहाणाणि णाहा
रे अवगाज्जप्पमेयं वत्तव्वं तं अणसणं तत्र एकस्यां वेलायां भोजनमेकस्याः परित्यागः एकभक्तं वेलासरणात्
वेलानां परित्यागश्चतुर्थः एवमलक्षवेलानां परित्यागे षष्ठो द्विदिनपरित्यागः अष्टमानां परित्यागोऽष्टमः त्र्यहं अथवा
सः दशानां त्यागे दशमः पक्षा एवमुपवासाद्वादशानां परित्यागे द्वादशं पंचोपवासाः मासार्द्धं पंचदशोपवासाः
पंचदशदिनानां परित्यागः मासमासोपवासात्त्रिंशत्तरात्रमासोऽनशनम् क्षमणानि उपवासाः आवली
ग्राह्यं डते कर्मणे निबध्यते कनकावली एकावली च कनकावल्यादौ विधौ आदिर्येषां तपोविधानानां कनका
वल्यादीनि आदिं कृत्वा मुक्तमध्यविमानपंक्तिरिसिंहनिःक्रीडितादीनां ग्रहणं कनकावल्यादीनां पंचविकारा २०७
धनायां इच्छयोर्विषयेनय्यानेकथा तत्पते अनशनं तपः षष्ठाष्टमदशमद्वादशो मासार्द्धमासादि निर्देश्य यानि क्रम
णानि कनकैकावल्यादीनि तपोविधानानि तानि सर्वाण्यपि अनाहाराय कं अनशनमस्तमत्वमेवं साकांक्षं

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२१० मेनस्त्रमर्मितिनिराकृतं तस्यानवमस्य सूत्रस्य रूपं निरूपयन्नाह ॥७३॥ सत्तपदणाइणिणि । पाठक्रमणाणिज्ञाणिमर
णाणि ॥ असेविण्णमादी बोधव्वाणि स्वकस्वाणि ॥७४॥ तत्र अत्तपश्यानत्याद्विभ्रष्टववाणिज्ञानित्यधिकः परि
वर्यमाणस्यात्मना । परकारस्य व्यपदेशस्य यो वक्ष्यो धर्मोद्धार परित्यागः इंगिणीमरणं नाम आत्मोपकारसव्यपे
परोपकारनिरपेक्षंपायापगमनमरणं नाम आत्मपरोपकारनिरपेक्षं प्रपत्तानि चीणि मरणानि मेवमादीनि पादर्पे
पितपास्याताति निराकृतानि यानि तानि सर्वाणि निराकृतं मनस्तानि वादस्य यत्र तत्त्वमिति । अधुनोदस्य
स्वरूपं निरूपयन्नाह ॥७५॥ बत्तीसा किर कवला । उपिसस्सडद्दो हिपयदि आहारो । एगकवलादिहिं जणिय
गहणं उमोदरिय ॥७६॥ द्वात्रिंशत्कवलाः पुरुषस्य प्रकृत्या आहारो भवति । ततो द्वात्रिंशतः कवलेभ्यः एककवले
नोनत्वात् त्रिंशद्रिरत्येवं यावदेककवलग्रासः । एकसिक्थादिकिल न्यूनः अवमार्थरूपक अवमपवि
तमिति । एककवलादिविहीनित्तस्यो द्वारस्य प्रदृणाय यत्नोवमौदर्यवृत्तिः सदस्सत तवस्य भाव । केवल अवमप
वित्तः द्वात्रिंशत्कवलाः पुरुषस्य स्वाभाविक आहारस्तस्मायवानयदं तदेवमौदर्यं तपस्तोकिमेवमेवमादर्यं
त्रिरखशीयत इति पृष्टे उत्तरमाह ॥७७॥ धम्मावासयजोए णाणादीय उवग्गहं कुणइ । ण य इंदियप्पदोसयरी आ

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९१ प्पादस्थितवान्ति ॥१४३॥ धर्म्मे क्षमादिलक्षणे दशप्रकारे आवश्यकक्रियासु समतादिषु षट्सु योगेषु च रत्नत्र-
यादिषु ज्ञानादिके स्वाध्याये वा चित्तस्य एकाग्रस्य उपकारं करोति एवं मार्दवं नयति ॥ नवेन्द्रियप्रचारः करोति निचो-
वमार्दवं च स्वात् इन्द्रियाणि वशं गच्छंति । किं च वशे तिष्ठंतीति अवकाशे धर्म्मेत्तौ ग्रंथे । आवश्यकक्रियासु नम-
स्कारः पालयति त्रिकालयोगं च तं संयमे समानयति ॥ स्वाध्याय ध्यानादिकं च न करोति । तस्य इन्द्रियाणि
वेश्चस्य चारीणि नवर्तिष्यंति । मिताशिनः पुनः धर्म्मादयः स्ववशा वर्तंत इति । रसपरित्यागस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह
॥ क्षीरदधिसप्पितेल्लं गुडलवणाणं च जं परिच्चयणं । तित्तकडुकसायंविलमधुररसाणं च जं चयणं ॥१५२॥
अर्थकः रसपरित्याग इति एतत् आह ॥ क्षीरदधिसर्पिस्तैलगुडलवणानां घृतपूरलड्डुकादीनां च यत् परित्य-
जनं परित्यजनं एकैकशः सर्वेषां वा तिक्तकटुकषायाम्लमधुररसानां च यत्त्यजनं स रसपरित्यागः । एतेषां चतुष्का-
णां महाविकृत्यान्यजन । यापुनर्महाविकृतयस्ताः कथमिति पृष्टेनाह ॥१५३॥ चत्तारिमहावियडीय होंति ण- १५४
वणीदमज्जमंसमधू । कंखापसंगदप्पा संजमकारीउ एदाउ ॥१५४॥ याः पुनश्चतस्रो महाविकृतयो महापाप-
तयो नवनीतं नवनीत मद्यं मांसं मधूनि कांक्षा प्रसंग दर्प असंयमकारिण्य एताः नवनीतकाद्या महाविकृत्यो निलाप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२९२ करोति मद्यं सुरा उन्मादं आगमनं करोति मांसमपि सितं दर्पं करोति मैथुनसंयमं प्रतिनाशं करोति यतः किं कर्त्त
व्या इति पृष्टे आह ॥ ॥ आणाभिकंखिणा वज्जभीरुणा तवसमाधिकामेण ताओ जावज्जीवं णिव्वूढाओ पुरा
चेव ॥ ॥ सर्वज्ञाज्ञाभिकांक्षिणा सर्वज्ञमतानुपालकेन वर्ज्यभीरुणा तपःकामेन तपोनुष्ठानपरेण समाधि
कामेन च ताः नवनीतमद्यमांसमधूनि विकृतयो यावज्जीवं सर्वकालं निर्व्यूढानि त्यक्तानि पुरा चैव सर्वाणि
नवं काले संयमग्रहणात् पूर्वमेवाज्ञाभिकांक्षिणा नवनीतं सर्वथा त्याज्यं दर्पकोद्रेककारित्वात् अवद्यभीरु
णा मांसं सर्वथा त्याज्यं दर्पकारित्वात् तथा तपःकामेन मद्यं सर्वथा त्याज्यं प्रमादकारित्वात् समाधिकामेन मधु
सर्वथा त्याज्यं असंयमकारित्वात् अतः सर्ववर्जनीयानीति ॥ वृत्तिसंख्यानस्य स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ गोयर
पमाणदायगभायणणाणाविहाण जं गहणं तह एसणस्स गहणं विविहस्स य वुत्तिपरिसंखा ॥ ॥ गोचरस्य
प्रमाणं गोचरप्रमाणं गृहप्रमाणं एतेषु गृहेषु प्रविशामि नान्येषु प्रविशामि दायका दातारः भाजनानि पात्राणि
पात्राणि तेषां च नानाविधानं नानाकरणं तस्य ग्रहणं दातारविशेषस्य पात्रविशेषस्य ग्रहणं यदि एवंविधो
दाता तदानीं तिष्ठामि नान्यथा अथवा बालः युवा स्त्री अपानकरहितः वर्तमानः स्थितो अन्यथावारिताविवर्जनदाति

२१३ शमीति कांस्यभाजनेन रूप्यभाजनेन सुवर्णभाजनेन शृंमयभाजनेन वा ददातीति तां चेदिच्छामीत्ययं देयमोदनं
गानस्य विविधस्य नानाप्रकारस्याशनादेः अवग्रहस्योपादानं अद्यमयाष्टेनोदनेनान्नेन अथवा अक्षयमंडकात
शक्तुं तदर्दनं वा गृहीष्यामीति यद्वदवमोद्यग्रहणं तत्सर्वं वृत्तिपरिसंख्यानमिति । कायक्लेशस्वरूपं प्रतिपादयन्ना
ह ॥ ठाणसयणासणेहिय विविहेहि य उग्गयेहिं बहुगेहिं अणुवीचीपरितावं कायकिलेसो हवदि एसो ॥
॥ स्थानेन कायोत्सर्गेण एकपार्श्वमृतकदंडादिनायमेन आसनेन वीरासनोत्कटिकापर्यंकादिना शयनेन मकरमुख
घोपन्नस्थानशयनाद्यर्थैर्विविधैरवग्रहैर्गमीपिकादिभिस्तिर्यग्... विविधैर्यद्बहुविधैरनुवीचीपरितापः सूत्रानु
सारेण कायपरितापः अभ्रावकाशवृक्षमूलातापनादिरेषकायक्लेशो भवति । विविक्तशयनासनस्वरूपमा
ह ॥ तेरिच्छियमाणुस्सिय सविगारियदेविगेहिसंसत्ते । वज्जिंति अप्पमत्ता णिलए सयणासणट्ठाणे ॥
तिर्यंचो गोमहिष्यादयः मानुष्यः स्त्रियः वेश्यादयः चारिण्यादयः सविकारिण्यः ... तदियोनिदं गहि १५५
नोगृहस्थानं ... निलयान् वासान् वर्जयन्ति अप्रमत्ताः यत्नपराः सन्तः शयनासनस्था
नेषु ... विविक्तशयनासनं नामतपो भवतीति बाह्यतपसः ... सोतामवादिस्तव

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९४

ज्ञानमाउकडुंराउडदि जणायमङुजायदि जणायजोगमाणादीयंति [illegible] कमानवाचतप. अनंतनाऽ
तंचिससंकेज्ञानौनिहतिनासहते येनचअभ्रयोनतनांवरा. जायतेतलयत येनसंयमशरणानदीयते
[illegible] पसाडवादरितवो वादिरजणपायडोपरमघोरो अभंतरजणणादं वाडअभंतरविनव [illegible] एतदास
तपः षड्विधं बाह्यजनानामिथ्यादृष्टिजनानामपि प्रकटं प्रख्यातं परमघोरं सुदुष्करं प्रतिपादितं अभ्यंतरजन
ज्ञातं आगमप्रवृत्तिपुरुषजनैर्ज्ञातं वक्ष्ये कथयिष्यामि अभ्यंतरं मे पिपड्विधं तप. केतमद्रकागमस्पाशंकायोमा
[illegible] पायच्छित्तं विणयं विज्जावच्चं तहेव सज्झाय झाणं च विउस्सग्गो अभंतरओ तवो एसो [illegible] पायश्चित्तं प्रा
राधनाविनयवय्यवृत्तिः वयाक्युंस्वशक्योपकारः तथैवस्वाध्याय [illegible] ध्यानं एकाग्र
चिंतानिरोधः व्युत्सर्गः अभ्यंतरं तप तदिति प्रायश्चित्तस्वरूपनिरूपणार्थं [illegible] पायच्छित्तं तेणविसु
ज्झदि [illegible] पायच्छित्तं पुणाति तेण वुच्चदे दसविहं [illegible] प्रायश्चित्तं [illegible] मन्यमानस्य प्रमादर्द्दा
[illegible] संसर्गात्सवतितत्परस्तत्कारणं [illegible] प्रायश्चित्तमिति [illegible]
कायादौ कायोत्सर्गः [illegible] आलोयणपडिकमणं उभयविवेगो तहा विउस्सग्गो तवछेदोमूलं पिय परिहा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गोचर्यमहदराणां ॥ आलोचना आचार्यायैद्वायत्तोचारित्राचारस्पर्वकरणं तल्लोपपरव्यनिवेदनं प्रतिक्रमणं ॥
२१५ मिथ्यादुष्कृतपरित्यागश्च तत्संयुक्तं तदुभयं दोषश्चारणमालोचनं द्विवमशः क्रमणं पाक्षिकं चैवं अन्तर्यं आलोचनप्र
तिक्रमणो विवेको द्विप्रकारं गणविवेकः स्थानविवेको वा तथा व्युत्सर्गः कायोत्सर्गः तपश्चानशनादि छेदः
दीक्षायाः पक्षमासादिना हीनकरणं मूलं पुनर्दीक्षाप्रदानं परिहारः द्विप्रकारः गणप्रतिबद्धाप्र
तिबद्धो यत्र मुनयः एकत्र तिष्ठन्ति पिच्छिकामग्रतः कृत्वा यतीनां वन्दनां कुर्वन्ति तस्य वन्दना
न कुर्वन्ति एवं गणप्रतिबद्धपरिहारः यत्र देशे धर्मो न ज्ञायते तत्र गत्वा मौनेन तपश्चरणानुष्ठानकरणं अ
गणप्रतिबद्धः परिहारः तथा श्रद्धानं तत्त्वरुचौ परिणामः क्रोधादिपरित्यागो वा ॥ एतद्दशप्रकारं प्रायश्चित्तं दोषानुरू
पं दातव्यमिति कश्चिद्दोषः आलोचनमात्रेण निराक्रियते कश्चित्प्रतिक्रमणेन कश्चिदालोचनाप्रतिक्रमणाभ्यां
कश्चिद्विवेकेन कश्चित्कायोत्सर्गेण कश्चित्तपसा कश्चिच्छेदेन कश्चिन्मूलेन कश्चित्परिहारेण कश्चित्श्रद्धानेन १६६
ति प्रायश्चित्तस्य नामानि पादे पौराणकर्मक्षपणं खिवर्णाणिकारणमाधर्णक्षवाम ॥ उत्तमप्रायश्चित्तं वदाः
त्रि पायश्चित्तस्य नामाः पुराणस्य कर्मणः क्षपणं विनाशः क्षेपणं निर्जरणं साधनं शुद्धिः प्रायश्चित्तं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२१६ कर्मोत्कर्षेति पापच्छित्तस्मस्मात् भवन् अणोनिराकरणं च कृपणेवदनादीकरणमितिविनयस्त्रिस्तपतानिरुक्ते
नामानिरुत्तवातिलवंतीति विनयस्यस्वरूपमाह ॥ दंसणणाणविणओ चरित्ततवउवचारिओविणओ पंचविहो
खलुविणओ पंचविहस्सखलु मंगलणायगाणिणओ ॥ दर्शनविनयः ज्ञानविनयः चारित्रविनयः तपसिविनयः अ
पचारिकविनयः पंचविधः खलुविनयः पंचमीगतिनायकः प्रधानः भणितः प्रतिपादितः इति दर्शनविनयमाह
पादस्नाद ॥ उवगूहणादिया उत्ता तदयसत्तेया दियायगुणा संकादिवज्जणं पिय दंसणविणओसमासेण
॥ उपगूहनस्थिरीकरणवात्सल्यप्रभावना सर्वान्का स्वथानक्षमादयो गुणाः पंचपरमेष्ठिभक्त्यादयो गुणा
मेवं स्वजाः तेषामेव गुणानां दर्शनेन नाशनमेव वर्णवादस्यासादनपरिहारः लक्ष्मादयो गुणाः शंकाकांक्षाविचि
कित्सान्यदृष्टिप्रशंसानां वर्जनं परिहारः दर्शनविनयः समासेनेति ॥ जे अत्थपज्जयाखलु उवदिट्ठाजिणवर
रिंदेहि णाण तेतदहवदिणरो दंसणविणओ हवदिएसो ॥ ये अर्थपर्याया जीवाजीवादयः सूक्ष्मस्थूलनदेनोपदि
ष्टाः सुरज्जिनवरैः श्रुतज्ञानेवादस्यांगपूर्वादीशास्त्रे भूतान्पदार्थान्सूत्रेतत्तनयकारणं याथात्म्यं नराचरति नरः स
व्यग्जीवं यथावस्थित परिणामेन सम्यग् दर्शनविनयज्ञात दर्शनज्ञानविनयं प्रतिपादयन्नाह ॥ कालेविणए उवहाणे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वंजणमत्थंतदुभयं णिण्हवणो । वंजणमत्थंतदुभयं विणओ णाणंमि अट्ठविहो ॥ ॥ शब्दागमस्य शास्त्राणां
२१७ कालस्य श्रुताध्ययनं व्याख्यानं परिवर्तनं वा तथा हस्तपादौ प्रक्षाल्य पर्यंकेन स्थित्वाध्ययनं अवग्रहविशेषेण
पठनं बहुमानं यत्पठति यस्मात् शृणोति तयोः स्तवनं गुणस्तवनं तथैवानिह्नवः यत्पठति यस्मात् अनिह्नवनं तयोः कीर्तनं
व्यंजनशुद्धं अर्थशुद्धं व्यंजनार्थशुद्धं तदुभयं पठनं अनेन न्यायेन अष्टप्रकारं ज्ञाने विनयं इति तथा ॥ णाणंसि
क्खदि णाणं गुणेदि णाणं परस्स उवदिसदि । णाणेण कुणदि णायं णाणविणीदो हवदि एसो ॥ ॥ ज्ञानं शिक्ष
ते विद्योपादानं करोति ज्ञानं गुणयति परिवर्तनं करोति ज्ञानं परस्मै उपदिशति प्रतिपादयति ज्ञानेन करोति न्या
यं शुभानुष्ठानं एवं करोति ज्ञानविनीतो भवत्येष इति ॥ अथ दर्शनाचार दर्शनविनययोः को भेदः तथा ज्ञानाचार
ज्ञानविनययोः को भेदः ॥ तत्र ज्ञानाचार ज्ञानविनययोः कस्यचिन्न दृश्यते शंकायामिव । शंकादिपरिणामपरि
हरणं उपगूहनादिपरिणामानुष्ठानं च यत्नो दर्शनविनयः दर्शनाचारः पुनः शंकाद्यभावेन तत्त्वश्रद्धानं विन १०४
यनमिति । तथा कालशुद्ध्यादिविषये उद्यमनं यत्नः कालादिविनयः । तथा द्रव्यक्षेत्रकालभावादिनिषेधश्चयत्नः
ज्ञानविनयः ज्ञानाचारः पुनः कालशुद्ध्यादिषु सत्सु श्रुतपठनं तत्त्वश्रुताभ्यासः पुस्तकेन श्रुतविनयः । तथा तप

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

२१८ नयन्तितपसां तपसां तमोऽज्ञानमुँपनयंतीति मोक्षमार्गे आत्मानं तपोविनयं नियमितमतिः सोपि तपोविनय इति
तव्य इति । चारित्रविनयस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ७ ॥ इंद्रियकषायप्रणिधानं पिधाय ... चेष्टसमितीः प्रसो
निर्विघ्न । समासदीक्षादिनायत्रो ॥ ७ ॥ इंद्रियाणि चक्षुरादीनि कषायाः क्रोधादयः तेषां इंद्रियकषायाणां प्र
णिधानं प्रसरणानि इंद्रियकषायप्रणिधानं इंद्रियप्रसरनिवारणं कषायप्रसरनिवारणं अथवा इंद्रियाणां कषा
याणां अप्रशस्तपरिणाम तत्र व्यापारनिरोधनं अपि च गुप्तयः मनोवचनकायप्रवर्तनज्य समितयः ईर्याभाषैषणाद
ननिक्षेपोत्सर्गश्च पंचप्रवर्तनाप्रवर्तनं चारित्रविनयः समासतः संक्षेपतः स एव निज्ञातव्यः अत्रापि समितियतेः
आचारः तद्दर्शनोपायनं चास्वविनय इति । तपोविनयस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ८ ॥ ... सम्यक्त्व
क्षियासणाय सहाय । आवासकाणि ... विदाणं । अपरिहाणी अणुप्रेक्षत ॥ ९ ॥ आतपनादिषु ... उद्यमनेना
द सम्यग्ध्यानं ... तत्र सर्वनिरः ... तथा ... तत अत्र तापुं ... कर्वतः ... परिणामः आ
वश्यकानां समतास्तववंदनाप्रतिक्रमणप्रत्याख्यानकायोत्सर्गाणां ... कर्म ... निमित्तं ... परिनिर्
तानामपरिहाणिरखंडनं ... तानि कर्तव्यानापि ... षट् ... पंचदानकर्तव्या ... समा ... वनकर्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२१० बोः यायस्यां तत्पकस्य वत्त तस्यामितो सा कर्त्तव्या नान्यस्यां वेलायां दानिर्विद्धिर्भ्यः तत्थायस्यां तत्पकस्यया॥
वैतपविता कायास्यर्त्त्वावतपवकत्त्वेत्या नतेषां दानिर्द्धिर्वा कायाः इति वनीतवाक्षिर्यटक्र रीक्षणाया
समाण पसतविहिविणउ जञ्जवचारित्त्याञ्जस्य चक्षिक्षतिपरिणामः तपोवात्तर्ययायोविनयः
स्विस्पर्युपाधिके आत्मनो विकृतपमितपमिवकादर्शावितपोनुष्ठानवस्तकिंस्वागः शेषाणां मनतस्तुतपसं
श्रद्धेत्वनात्रपरिनवपप्रतपविनयः नर्वस्यत्तत्र अणामवृत्तिर्येष्ठांकत्यारित्वस्य साक्षोल्वितिज्ञानस्य इति
पंचममांपचारिकविनयं तपचयन्नाह काइयवाइयमाणसिय त्ति निर्यति विदाउपचमाविणव सोपुणप
चाउविहा पञ्चत्कोत्तरपरोत्कोय कायसवः कायिकः वाचिनवीचिकः मनसिभवोमानसिकः त्रि
निविधिर्स्त्वोपचारकोपचारोविनयः स्वयंमताः दोचुविद्वद्गिसिग्नन्यर्नतितिविनयः कायाश्रयोवाग्श्रयो मा
नसाश्रयश्चेति सपुनः सर्वोपि कायिकोवाचिकोमानसिकश्च द्विविधो द्विप्रकारः प्रत्यक्षश्चपरोक्षश्च गुरुः २०५
प्रत्यक्षश्चक्षुरादिविषयः चक्षुरादिविषयादतिक्रान्तः परोक्षः इति कायिकविनयस्वरूपनिरूपणायाह
अब्भुट्ठाणंकिदियम्म णामणं अंजलीयमुंडाणं पच्चुग्गमणमित्र पच्छिदस्सणुसाधणंचेव अब्भुट्ठानमा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

220 दरणां मनोज्ञेनावेनं क्रियाकर्म्म भिक्तिः श्रुतभक्तिगुरुभक्तिः पूर्वकं कायोत्सर्गादिकरणं तत्रमन्तरेण माश्रण
मः अंजलिना करकमलेन अंजलिकरणं वा मुकुटानां कुंभीतां अथवा मुकुलमन्यवदना पञ्चांगप्रणामेन अग्र
वतः प्रतिगमनमसि गुरवः यानं अवस्थितस्य प्रयाणके व्यवस्थितस्य अनुसाधनं [illegible] कार्यं
तथा एतेषां पूर्वं क्रियाकर्मं कर्तव्यं । तथा तेषामेव दातां अंजलिपुटेन नमनं कर्तव्यं । तथा [illegible] गतस्य प्रत्युत्तिष्ठ ।
स्वागमनं कर्तव्यं यथा तस्येव पश्चात् स्थितस्य अनुव्रजनं कर्तव्यमिति तथा [illegible] नीचं च गां नीचं च स्थानं [illegible]
पं सयनं आसनं दानं । अवकाशस्य दानं आसनदानं च [illegible] तस्य [illegible] ते नो वं च स्थानं दानम पादौ कानं नि
[illegible] गुरावाविमनपार्श्वस्थेन तावत् गंतव्यं । नीचं वचनं सूत्रं च [illegible] दिकं कानं [illegible] स्यापि वादिकं पदानि
वेदनं [illegible] सपुस्तिका कुंडिका पिच्छिकादिकस्य दानं [illegible] काले यथा काले तिका [illegible] दिका
स्मृत्युक्तस्य विषदानं निवदनं । अथवा नीचं स्थानं करणं [illegible] भ्यः संस्तारं भ्यो वा व्याधि
तस्य तिष्ठ [illegible] पादस्य कायस्य स्पर्शनादाय पडिरूवकाले [illegible] क्रियोपकरणं [illegible] करणा प
डिलिदणं [illegible] अतिरूपं शरीरवलयाग्रपंकास्य धारीरस्य [illegible] दानं वा तिद्रूपकालं क्रियां च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उष्णकाले शीतक्रियां शीतकाले उष्णक्रियां वर्षाकाले तद्योग्यवेलाकरणं आदेशाकरणं संस्तारकपाटिका
प्रस्तरण उपकरणानां वस्त्रिकापाटिकादीनां प्रतिलेखनं सम्यक्प्रेषणं ॥३॥ इच्चेमाइ जो उवयारो कीरइ
229 सरीरेणानो काइयविणउ जहारिहं साहुवग्गस्स ॥२०॥ इत्येवमादिकं प्रकारं गुरोरन्यस्य वा साधुवर्गस्य यः श
रीरेण क्रियते यथायोग्यं स एष कायिको विनयः कायाश्रितत्वात् वाचिकविनयस्वरूपं विवृण्वन्नाह ॥॥ ह
यावयणं हिदमियवयणं परिमियवयणं च सुत्ताणुवीचिवयणं अणिट्ठुरमकक्कसवयणं ॥२१॥ ह्यावच
नं बहुवचनो बहुमानं पूजनलक्षणं कारणं स्वल्पमादिकं तस्य पथ्यं संभाषणं इहलोकधर्मकारणं वचनं मितं तस्य परि
तस्य भाषणं चाल्पाक्षरं बह्वर्थं मधुरं मनोहरं श्रुतिसुखदं सूत्रानुवीचिवचनं आगमदृष्ट्यानुपारंपर्यपन
नवति अनिठ्ठुरं दम्भरहितं कठोररहितं कर्कशं वचनं कामकं चवचनं रागकठोरं वचनं वर्जनीय
वाच्यमिति तथा ॥॥ उवसंतवयणमगिहत्थवयणमकिरियमहीलणं वयणं एसो वाइयविणओ जहारिहं हो
कायव्वो ॥२२॥ उपशान्तवचनं क्रोधमानादिरहितं अगृहस्थवचनं गृहस्थानां मकारचकारादियद्वचनं तेन र
हितं बंधनत्रासताडनादिवचनरहितं अक्रियं असिमसिकृष्यादिरहितं वचनं अक्रियमिति भावः सक्रियं क्रि

222 यायुक्तंग्रन्थचिंतांन्यदाप्यार्पितनवाच्यंतत्त्वैच्चार्थान्निपाद्यते ॥ छ ॥ दीलो अपरिननवदचनंडत्सवर्मा दिवचनंयत्र
संपथनाचिको विनयोयथायामप्तवतिकर्तव्यमिति ॥ मानसिकविनयस्वरूपमाह ॥ गाथा ॥ पापविसोत्तियपरिणा
मवज्जणं ॥ पियहिदयपरिणामो ॥ णादव्वोसंखेवेणेसो माणसिउविणउ ॥ टीका ॥ पापविस्रुतिपरिणामवर्जनं
पापंहिंसादिकंविस्रुतिःसम्यक्त्वविराधनातयोःपरिणामस्तस्यवर्जनंपरिहारः ॥ प्रियधर्म्मोपिकारादिकेच
सम्यग्ज्ञानादिकेचपरिणामोज्ञातव्यः ॥ संक्षेपेणैषमानसिकश्चित्तोद्भवोविनयइति ॥ गाथा ॥ इयएसोपच्चक्खो
विणउपारोक्खिउविजंगुरुणो ॥ विरहम्मिविवट्टिज्जदि आणाणिद्देसचरियाए ॥ टीका ॥ इत्येषप्रत्यक्षोविनयःकाय
कादिःपूर्वोदिष्टुसत्सुवर्त्ततेपरःपारोक्षिकोपिविनयोयद्गुरोर्विरहेपिगुर्वादिषुपरोक्षेषुतदुपदेशाज्ञा
देशानुचर्यायांदेवहारकोपदिष्टेजीवादिपदार्थेषुश्रद्धानंकर्त्तव्यं ॥ तथातेनैवचर्योपदिष्टातस्मिन्स्थितादिका
तयाचवर्त्तनंपरोक्षोविनयस्तेषां ॥ प्रत्यक्षतायांक्रियतेसप्रत्यक्षइति ॥ अन्योपित्रिविधोविनयमन्ययनपका
राणादि ॥ गाथा ॥ अहओवयारिउखलु विणउतिविहोसमासदोभणिदो ॥ सत्तविहचउविहदुविहोबोधव्वोआणुपुव्वीए
॥ टीका ॥ अथौपचारिकोविनयउपकारधर्मादिकाप्रसिद्धतांउपदेसतत्रभवउपचारिकः ॥ सखलुकायिकवाचिकमानसिकः

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२३ कारः कायिकवाचिकमानसिकभेदेन समासतः संक्षेपतो भणितः कथितः सप्तविधश्चतुर्विधो द्विविधो बोधव्यः
आनुपूर्व्या तु क्रमेण कायिकः सप्तप्रकारो वाचिकश्चतुर्विधः मानसिको द्विविध इति कायिकविनयं सप्तप्र-
कारमाह [illegible] अभ्युत्थानं संप्रति आसनदानं अनुप्रदानं च कृतिकर्म प्रतिरूपं च आसनत्यागश्च अनुव्रजनं
[illegible] अभ्युत्थानम् आदरेणोत्थानं मन्नतिः शिरसा प्रणामः आसनदानं पीठाद्युपनयनं अनुप्रदानं च पुस्तकपि-
च्छाद्युपकरणदानं क्रियाकर्म श्रुतभक्त्यादिपूर्वकः कायोत्सर्गः प्रतिरूपं यथायोग्यं अथवा शरीरमात्ररूपका-
लभावप्रतिरूपं प्रतिरूपं च क्रियाकर्म शीतोष्णमूत्रपुरीषाद्यपनयनं आसनपरित्यागः पुरो गुरुतश्च स्थान-
स्थातव्यं अनुव्रजनं प्रस्थितेन सह किंचिद्गमनमिति अभ्युत्थानमेकः भवति द्वितीयः आसनदानं तृतीयम् अनु-
प्रदानं चतुर्थः प्रतिरूपक्रियाकर्म पंचमः आसनत्यागः षष्ठः अनुव्रजनं सप्तमः प्रकारः कायिकविनयस्येति
वाचिकमानसिकविनयप्रतिपादनार्थ [illegible] हितमितपरिमितभाषा अनुवीचीभाषणं चेति वाचिको विनयश्चतुर्वि-
धो अकुशलमनसो निरोधश्चेति [illegible] हितभाषणं मितभाषणं परिमितभाषणं अनुवीचीभाषणं चेति धर्मसंयुक्तं
मितमल्पाक्षरं अल्पार्थं परिमितं कारणसहितं अनुवीचीभाषणं आगमाविरुद्धवचनं यतिचतुर्विधवचनविनयः ११

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बोधितव्यः तथा कुशलमनसो मार्गः पापादानकारककायचित्तनिरोधः कुशलमनसो धर्मे जननं चित्तस्य प्रवर्तक
इति द्विविधो मनो विनय इति एवं द्विविधो विनयः साक्षद्वर्णकस्य केवल इत्यादि कायिकादि रादित्रिणि
उमरादित्रिणि पक्षेषु अज्जासु अ वग्गिदिव्वे य विणओ जहारिहं सो कायव्वो अप्पमत्तेण रादित्रिणि
केदीक्षागुरोस्तपोधिके च उमरादित्रिणि ऊनरात्रिके श्रुततपसा कनिष्ठ गुणा कनिष्ठ वयसा कनिष्ठ च
साधुषु आर्यिकासु गृहस्थेषु श्रावकलोके च विनयो यथायोग्यं यथा तथा कर्तव्य
साक्षवर्णणां श्रमणेणां मतपा इत्यादि ततः किमर्थं विनयः क्रियत इत्याशंकाया
मोह विणएण विप्पहूणस्स हवदि सिक्खा णिरत्थिया सव्वा विणओ सिक्खाए फलं विणयफलं सव्वकल्लाणं
विनयेन विप्रहीणस्य विनयरहितस्य भवति शिक्षा श्रुताध्ययनं निरर्थिका विफला सर्वा सकला विनयः
ऊनः शिक्षायाः विद्याध्ययनस्य फलं विनयफलं सर्वकल्याणानि अभ्युदयनिःश्रेयससुखानि अथवा
तरणजन्मनिःक्रमणकेवलज्ञानोत्पत्तिपरिनिर्वाणादीनि कल्याणानीति ऊनः विनयस्य माहात्म्य विणओ
मोक्खद्दारं विणयादो संजमो तवो णाणं विणएणाराहिज्जदि आयरिओ सव्वसंघो य विनयो मोक्षस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२२५ वेत्राकर्त्तविनयात्संयमो विनयात्तपः विनयाज्ज्ञानं भवतीति संबंधः विनयं चारित्रं अंतरं आचार्य सर्वसंघस्यापि
आयारजीदकप्पगुणदीवणा अत्तसोधि णिज्झंझा अज्जवमद्दवलाघव भत्तीपल्हादकरणं च आ
चारस्य गुणा जीदस्य प्रायश्चित्तस्य कल्पस्य च गुणा तत्तानुष्ठानानि तथा दीपनं प्रकटनं आत्मशुद्धिः आत्म
कर्मनिर्द्धंद्व निर्द्वंद्वः कलहाद्यभावः ऋजुभावः आर्जवं मृदुता मार्दवं मायामानयोर्निरासः लघु
ता लाघवं निःसंगता लोभनिरासः भक्तिर्गुरुसेवा प्रल्हादकरणं च सर्वेषां सुखोत्पादनयो विनयं करोति ता
नाचारजीदकल्पगुणविषयात्मगुणप्रदीपितावद्योतितास्तवंति आर्जवमार्दवलाघवभक्तिप्रल्हादकरणानि
च भवंति विनयकर्तुरिति कित्ती मित्ती माणस्स भंजणं गुरुजणे य बहुमाणं तित्थयराणं आणा गुणाणुमोदो
य विणयगुणा कीर्तिः सर्वव्यापी प्रतापः ख्यातिश्च मैत्री सर्वैः सह मित्रभावः मानस्य गर्वस्य भंजनं आम
र्दनं गुरुजने च बहुमानः सत्कारविधानं तीर्थकराणां आज्ञापालिता भवति गुणानुमोदश्च कृतो भवति एते विनय ११२
गुणा भवंतीति विनयस्य कर्त्ता कीर्तिं लभते तथा मैत्रीं लभते तथात्मनो मानं निरस्यति गुरुजनेभ्यो बहुमानं लभते
तीर्थकराणामाज्ञां च पालयति गुणानुरागं च करोतीति वैयावृत्त्यस्वरूपं निरूपयन्नाह आयरियादिसु पं

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२६ स्तु सबालवृद्धगच्छस्तु गच्छेसु वैयावृत्तं कार्यं वसन्तीति [illegible] आचार्योपाध्यायतपस्विशैक्षग्लानगणकु
पत्रसाधुमनोज्ञाः इति दशविधाः इत्यनेन वैयावृत्त्यं तत्र [illegible]
नेवैयावृत्त्यं कर्तव्यं सर्ववालसामर्थ्येनोपकरणादानेषधभुक्तादिभिः सर्वथा कर्तव्यमिति अ
पि विशेषार्थं [illegible] गुणाधिक्यतत्रक्षाये तवस्मिसदनवले साजागणकलसेथ [illegible]
आरक्षिकोगुणाधिकत्वमित्युणाधिकेत्रपाध्यायकत्वपुरा तपस्विनिक [illegible]
गतत्परेजग्लानेवाउत्तिव्यापानोतेवासा [illegible] गणकुलयतिसुम्प [illegible]
पात्रवस्र्षश्रवण संघसमनोज्ञःसुरवासीते सर्व्वोपद्रवरहितं आपदि च [illegible] मिति ।
के कृत्वा वैयावृत्यं क्रियते तत्राह [illegible] सञ्जोगमासणिसेजा तदोवदि [illegible] आवारसद्दनाय
चिकित्सणंवंदणादीणं [illegible] शय्यावकाशः वसतिकावकाशदानं [illegible] नादिकं उपधि कुंडिकादि
चतिलरवनं पिच्छिकादिरितितद्रूपपद्धउपकारः अथवैतद्रूपमुद्दीते [illegible] आसनादिप्रदानं व्याख्यान
चिकित्सनश्लेष्मादिकुत्सर्गवंदनादिनिरोधे रागानिसावर्यं व्याख्यानं [illegible] पिप्पल्यादिकेन शास्त्रव्याख्या।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

226 तेनच्युतमलनिर्घातनं वंदनया वंदाप्ययोरेकाग्रेनतिषद्धयोः पृष्टिमातिसर्वेनेनचसर्वेकानाप्रकारः
कर्त्तव्यः एतेन् स्वतिगृहीता आत्मीकृता न वंतीति । के ऽश्रुस्यानेषु पकारः कियत्तत्ववाह । अक्षाणिते ।
गावह संयताः ऐ श्रमणा सिद्धमि । वंदना वंदं बुत्तं सागदसारस्कारो ... अथ निग्रंतस्येन ... पडुव
स्य स्वाधदःसिद्धपाग्रोटिनिःपरिन्नतस्य राजनिःस्वचितस्यनदीनवन ... तस्य अशिविनमारिराराविप्रयाथित
स्य अमइलिवपीमितस्यवपात्स्कृतक । संयतस्मारस्कागोपतेनेपामानाना संयदः कर्त्तव्यः । सर्हितस्य रक्षणं
कर्त्तव्यं । अथ च वंदन वं च कर्त्तव्यमतत्व प्रदेशे ष संयसोपतं सारस्कागाय नैव वेंवाहन्यं कर्त्तव्यमिति । अथ वंदाः
नाडः सर्वेकर्म्मलिसंबध्यते । पथिरोधः चौररोधः श्वापदरोधः राजरोधः नदीरोधः । इत्येषु रोधेषु तथा शिवं उर्ति
सेवन्याहस्यंकर्त्तव्यमिति । स्वाध्यायस्वरूपमाह ॥ परियट्टणा य वायण । पडिछणाणुपेहणा य धम्मकहा
थुदिमंगलसंजुत्तो पंचविहो होइ सज्झाउ ॥ परिवर्तनं पठितस्य ग्रंथस्यानुवदनं वाचना शास्त्रस्य व्याख्या ११३
नं पृच्छना शास्त्रश्रवणं । अनुप्रेक्षा ... नित्यचारि । धर्मकथा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितानि स्तुति
स्तुतिर्देववंदना मंगलसंयुक्तः पंचप्रकारो भवति स्वाध्यायः सम्यक् गुणोऽध्येयः इति । ध्यानस्वरूपं विशु।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवमादि ॥२८॥ अट्टं च रुद्दसहियं दोण्णि वि झाणाणि अप्पसत्थाणि। धम्मं सुक्कं च दुवे पसत्थझाणाणि णियमाणि ॥२९॥
२२८ आर्त्तध्यानं रौद्रध्यानं च मदित्ति अप्रशस्तध्याने अशुभास्रवे नरकतिर्यग्गतिज्ञापके धर्म्मध्यानं शुक्लध्यानं प्रशस्ते शुभास्रवे देवगतिनिर्वृ
तिगतिज्ञापके इत्येवं विधानि ज्ञातव्यानि। एकाग्रचिन्तानिरोधो ध्यानमिति। आर्त्तध्यानस्य स्वरूपमाह ॥ अमणुण्णजोग
इट्ठविओगपरिस्सहणिदाणकरणेसु। अट्टं कसायसहियं झाणं भणियं समासेण ॥३०॥ अमनोज्ञेन जनेन मलादिना रूपा
दिना योगः संपर्कः इष्टस्य पुत्रकलत्रादिकस्य धनस्य शिष्यादिकस्य वियोगः अनादिः परीषहाः क्षुत्तृष्णाशीतोष्णादय
निदानकरणं इहलोकपरलोकभोगविषय अभिलाषः इत्येतेषु चतुर्षु विषयेषु आर्त्तं कषायसहितं ध्यानं भ
णितं समासेन संक्षेपतः। कदा ममानेनामनोज्ञेन सह वियोगो भविष्यतीत्येवं चिन्तनमार्त्तध्यानं प्रथमं। तथा इष्टेन सह पुत्र
दारादिभिः सह वियोगो न कदाचिदपि मा भूदित्येवं चिन्तनमार्त्तध्यानं द्वितीयं। क्षुत्तृष्णाशीतोष्णादिभिः पीडितस्य चिन्त
यां ममारोपः स्यात्कथं मया अन्नादि ... प्राप्यते कदा मम क्षुधादयो नश्यन्ति। कदा मम एते शीतादयो नश्यन्ति ...
मिवादाकारस्तस्कारस्तस्कारं जलस ... ममैते नाशं यास्यन्तीति चिन्तनमार्त्तध्यानं तृतीयमिति। इहलोकस्यार्थे
मम पुत्राः सुः परलोके च ... देवत्वं चक्रवर्त्यादिकं मम स्यादित्येवं चिन्तनं चतुर्थमार्त्तध्यानमिति। रौद्रध्यान।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२२५ स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ तेतीव्रक्रमोऽसंसारकारणेषु । तद्वैवं व्यवहारेषु इदं क्रमाय प्रदियं आर्तध्यानमित्युच्यते
सता ॥ अन्यपरद्रव्यहरणाभिप्रायः ॥ क्रूरं च तत्परत्वं सारक्षणायदि प्रदीयेत अभोग्यति तिन्नवति दुष्टिमिति
बुध्यापरद्रव्यहरणाभिप्रायः स्वेनैव पारदारसंरक्षणेषु । तथा चैव षड्विधरौद्र ... सर्वथा यदि अकारणं मिति
कविरायन्न हरणे छेदन बंधन ताडन अवलम्बन ... मारणः कषायसहितध्यानं ... नामनमानसप्रमाणं इति
गीतत्परता प्रथमं गर्वं परपीडाकर ... ध्यानं । द्वितीयं रौद्रध्यानं पशुपुत्रादिर ... योग्यध्यानं ...
तृतीयं रौद्रं तथा चतुर्थ ... मारणो तत्संतानि शापप्रभृत्यं चतुर्थं रौद्रमिति ॥ तत ... परमात्मप्रदी
पपचंद्र धर्मध्यानं वासुदेव ... इत्थं ... प्रदीप ॥ यत एवं तत आर्तरौद्रं ... मिति
धर्मनिस्पातिप्रभृत्यं ... ध्यानं निगद्यत्य धर्मध्यानं ... ध्यानं नवाानद ... नाम
तमाति धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च सादरे तव ... निश्चयमना विधिदिसमाधिमति रिति । धर्मध्यानं तावत्प्रतिपाद्य ११४
यन्नाह ॥ ... ध्येय ... निकाय धर्मध्यानं चतुर्विधं आज्ञापायविपाकसंस्थानविचयभेदेन ॥ ...
एकाग्रध्यानं ... व्यापार परित्यागेन कायिक वाचिक व्यापार निरोधं च मनो मानस व्यापार निरोधं च कथा

धर्म्यं चतुर्विधं चतुर्भेदं ध्यायेत् चिंतय। कैतच्चत्वारोऽपि विकल्पाः इत्याशंकायामाह। आज्ञाविचयः अपायविचयः विपा
220 कविचयः संस्थानविचयश्चेति। तत्राज्ञाविचयं विवृण्वन्नाह। [illegible] पंचत्थिकायछज्जीवणिकाए कालदव्वमण्णे य आ
णागेज्झे भावे आणाविचएण विचिणादि। [illegible] पंचास्तिकायाः जीवास्तिकायः अजीवास्तिकायः धर्मास्तिकायः
अधर्मास्तिकायः वियदस्तिकायः इति। ते पंच प्रदेशबहुत्वात् कायाः इत्युच्यंते। षड्जीवनिकायाः पृथिव्यते
जोवायुवनस्पतित्रसाः कालद्रव्यमन्यत्। अप्रदेशत्वाद्बंधकत्वाभावादस्तिकायत्वं नास्ति [illegible] आज्ञाग्राह्यान्भावा
न्पदार्थान् आज्ञाविचयेन आज्ञास्वरूपेण विचिनोति विवेचयति ध्यायतीति यावत् [illegible] सर्वज्ञेनाथ
गोतावत्पदेनेण दृष्टेन कदाचिद्व्यतिचरतीति आप्तः कथं व्याघ्रतेपां पृथक्त्वुर्धप्रावचनेनां [illegible] विचयावश्यं तेनं
त्पदार्थेन हेतुबलेन वा न स्वशास्त्रार्थापि सर्वज्ञेन निर्दिष्टं न गृह्णातीति नान्यथावादिनो जिना यतः इति। अपायविचयं
विवृण्वन्नाह। [illegible] कल्लाणपावगाए पाए विचिणादि जिणमदमुवेच्च। विचिणादि वा अपाए जीवाणासुहे य असुहे
य। [illegible] कल्याणप्रापकान् संकल्पान् विघ्नान् उपायान् तानुपायान् सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि विचिनोति ध्यायति
जिनमतमुपेत्य जिनागमं आश्रित्य विचिनोति ध्यायति। वा अपायान् कर्मापगमान् रक्षितिरवं [illegible] तेनागमं वक्ष्य

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२३१ कर्म्मप्रकर्षसंक्रमनेदं जीवानां सुखेन जीवद्रक्षासंतर्पणानि ॥ असुखानि उग्रवानिर्वंत्मनक्लोविकिनानि ।
वयतीति एते कर्त्तव्यजीवाः इत्तेनवृद्धित्तामनात् । एते कर्म्मासनंगुपदोकृतैः परिणामैः संसारे प्रवृत्तिं जीव
एतेष्वसंसाराद्विमुंचति । इति चिंतनमपायविचयनाम द्वितीयं धर्म्मध्यानमिति । विपाकविचयस्वरूपमाह ॥[illegible]
ध्यानायस्तावत् जीवानां पुण्यपापकर्म्मफलं । उदयोदीरणासंक्रमबंधमोक्षं च विचिनोति ॥[illegible]॥ एकत्वानेकं
नेकत्वगतं च जीवानां पुण्यकर्म्मफलं पापकर्म्मफलं च विचिनोति उदयस्थितिदयणमालनं विचिनोति
कर्म्मस्कंधानां कर्म्मप्रकर्षादि ध्रुवयोगेण विनास्थितिक्षयप्राप्तात्मनः फलं ददतां तेषां कर्म्मस्कंधानामुदयसंज्ञा
ज्ञातं क्षपयतितथाचोदीरणामपक्वपाचनेयेकर्म्मस्कंधाः स्वस्थितिं ध्रुवलाभ्याऽवस्थिताः संतः आत्मकर्म्मकाले
फलदाः क्रियंते तेषां कर्म्मस्कंधानामुदीरणास्थितिसंज्ञा तदनुक्षपयति संक्रमणं परप्रकृतिस्वरूपेणागमनं विचि
नोति ॥ तथा बंधं जीवकर्म्मप्रदेशानामन्योन्यसंश्लेषरोधक्षयतिमोक्षं जीवकर्म्मप्रदेशविश्लेषं अनंतज्ञानदर्शनसुख ११५
रूपवीर्यस्वरूपं विचिनोतीतिसंबंधः ॥ तथाशुभअशुभप्रकृतीनां गुडखंडशर्करामृतस्वरूपेणानुभागचिंतनं अशुभप्रकृतीनां
निंबकांजीरविषहालाहलस्वरूपेणानुभागचिंतनं तथा घातिकर्म्मणां लतादारुअस्थिशिलासमानानुभागचिं

कि[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

232 चिंतनं नरकतिर्यग्मनुष्यदेवगतिप्रापककर्मफलचिंतनं तत्सर्वमादि । चिंतनं विपाकविचयधर्मध्याननामेति । संस्था-
नविचयस्वरूपं विरूपयन्नाह ॥ ऊर्ध्वमध्यतिर्यग्लोकं विचिंतयादि सप्रपंचसमन्वितं । एवं चैव अनुप्रे-
क्ष्यं विचिंतयादि ॥ ५४ ॥ ऊर्ध्वलोकस्वरूपं समंदंसंस्थानं [illegible] दीर्घायतपटलसंस्थानं पटलं
प्रकर्षेण वक्षप्रकोष्ठकविमानस्य दनिलं विचिंतेति ध्यायति । तथाधोलोकस्वरूपं समंदसंस्थानं चत्र [illegible]
[illegible] दीर्घायतादिसंस्थानं नंदनि [illegible] कश्रेणिविश्रेणि [illegible] कस्त्र [illegible]
[illegible] शीतोष्ण [illegible] रूपं च विचिनोति । तथा तिर्यग्लोकस्वरूपं समंदसंस्थानं [illegible]
[illegible] पर्वतादिया [illegible] सर्वविदेहापरविदेहभरतैरावतनामा [illegible] द्वीप [illegible] नदी [illegible]
[illegible] संस्थानं [illegible] विचिंतेति ध्यायतीति संस्थान [illegible]
[illegible] विचिनोति । [illegible] नामानं निर्दिशयन्नाह ॥ [illegible] ॥ [illegible] समरणगत
[illegible] संसार [illegible] संवरनिर्जरा धर्मबोधं च विचिंति ॥ ५५ ॥ [illegible] अनित्यता [illegible] अशरणं [illegible]
एकत्वमन्यत्वं शरीरादन्यो हं [illegible] कर्माधोकर्ध्वाधोमध्यं [illegible] च ॥

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

233 देशस्वाधनं स्रुवितं स्थाश्रवः कर्माश्रवः संवरः महाव्रतादिकं निर्जरा कर्मनाशनं धर्मं धर्मादिदशप्रकारः
सर्वादिलक्षणः बोधिवं बोधिश्च सम्यक्त्वं मदितभावना । एतांद्वादशानुप्रेक्षाश्चितनं परस्सवधिधर्मध्यानं नाम
ति । शुक्लध्यानस्य स्वरूपमतःप्रविविचयन्ना ग्रवसंतोऽशुक्लं ध्यायदिश्रार्तौ निपृथक्त्ववीचारं क्षीणक्षा
द्वेश्रायदि एकत्ववितर्कवीचारं उपशान्तकषायः पृथक्त्वेध्यायति ध्याने द्वे आद्ये पूर्वविदः ... निर्दि
शियोगेषु तोध्यायति तत्रः पृथक्त्वमितिदुच्यते । वितर्कः श्रुतं वमाहितर्कश्रुतज्ञानं स्वर्वतेनतस्माच्चनवदेवा
वर्द्धमानं ... नारस्यतेतस्मात्सवितर्कंतवीचारः । अर्थव्यंजनयोगसंक्रमः । एकमर्थंत्य ... कायनोःस्थयोर
मनसाप्तंचिंत्यंवचसापवर्त्तते । वचसापवृत्तःकायनेप्रवर्त्तते । एवंपरस्परातंक्रमोयपानांद्रव्याणांव्यंजनानां
चस्थूलपर्यायाणां अर्थानां सूक्ष्मपर्यायाणां वचनगोचरातीतानां संक्रमः सवीचारध्यानमिति । अस्यद्विपका
स्यध्यानस्य उपशान्तकषायःस्वामीतथा क्षीणकषायोध्यायति । एकत्ववितर्कमवीचारं एकद्रव्यमेकार्थो । १६८
पर्यायमेकपर्यायंसंयोगेनैकत्वंध्यायति तध्यानमेकत्ववितर्कः । श्रुतसर्वांकमेवअवीचारःअर्थव्यंजनयोगसं
क्रांतिरहितं । अस्यचत्रिप्रकारस्यैकत्वमवितर्कवीचारस्येदमिन्नस्य क्षीणकषायःस्वामी तृतीयचतुर्थशुक्लध्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२३४ तत्स्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥ सूक्ष्मक्रियं सयोगी । सायदि शाणचतुर्थं शुक्लं ॥ उं केवली अयोगी आ
यदि ज्ञाता समुच्छिन्नं ॥ एकत्वक्रियं मंदितर्कमवीचारं श्रुतावष्टंभं दीर्घं व्यंजनयोगसंक्रांतिविरहं
स्यकार्यं क्रियाव्यवच्छिन्नं तृतीयं सूक्ष्मं सयोगी ध्यायति ध्यानमिति । यत्केवली योगी ध्यायति ध्यानं तत्समुच्छिन्नमवि
तर्कमवीचारमनिवर्तिनिरुद्धयोगमपश्चिमं शुक्लं मविचलं मणिशिखावत् । तच्च चतुर्थं ध्यानमयोगी स्वाम
यद्यपि च मानसो व्यापारो नास्ति । तथाप्युपचारात्क्रियाध्यानमित्युपचर्यते । पूर्वप्रवृत्तिमपेक्ष्य घटवत्पुंवे ।
दवेदेति ॥ व्युत्सर्गस्वरूपनिरूपणार्थमाह ॥ ॥ द्विविधो व्युत्सर्गः । अभ्यंतरबाह्योपधिभेदात् । अभ्यंतरः क्रोधादी ।
बाह्यः क्षेत्रादिर्यस्य ॥ ॥ द्विविधोपि प्रकारो व्युत्सर्गः परस्वरूपपरित्यागः । अभ्यंतरबाह्योपाध्योः सर्वथा
तयोः क्रोधादीनां व्युत्सर्गः संस्तरः केवलादिकस्य बाह्यस्य त्यागो बाह्यो व्युत्सर्ग इति ॥ अभ्यंतरस्य व्युत्सर्गस्य प्रत
तिपादनार्थमाह ॥ मिथ्यात्ववेदरागा हास्यादिषट्कदोषाः । चत्वारस्तथा कषायाः चतुर्दशाभ्यंतरा ग्रंथाः ॥
॥ मिथ्यात्वं स्त्रीपुंनपुंसकवेदास्त्रयः रागादास्यादयः षड्दोषाः । हास्यरति अरति शोक भय जुगुप्साश्चत्वार
स्तथा कषायाः क्रोधमानमायालोभाः एवं चतुर्दशाभ्यंतरा ग्रंथाः ॥ एतेषां परित्यागोऽभ्यंतरो व्युत्सर्ग इति ॥ बाह्यस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

235 ग्रैवेदशनिपातनार्थमाह ॥ ॥ खेत्तं वत्थुं धणधण्णाइं दुपयचउप्पदाणं च जाणसयणासणाति य कुप्पं दंड

समसैति ॥ ॥ क्षेत्रं सस्यादिनिष्पत्तिनिमित्तं भूमिः वास्तु गृहप्रासादादिकं धनं गवादिकं धान्यं

न्यं गोधूमशालियवादिकं द्विपदाः दासीदासादयः चतुष्पदा गोमहिष्यादयः यानं शिविकादि शयनासनं कुप्यं

कर्पासादिकं भांडं हिंगुमरिचादिकं एवं बाह्यपरिग्रहो दशप्रकारः तस्य त्यागेन साधुः सर्वदोषरहितः दशविधसं

पितपनं साधूनामाधिकरणं निरूपयन्नाह ॥ ॥ बारसविधंमि विय तवे सब्भंतरबाहिरे कुसलदिट्ठे णवि अत्थि

णविय होहइ सज्झायसमं तवोकम्मं ॥ ॥ द्वादशविधे तपसि सबाह्याभ्यंतरे कुशलदृष्टे सर्वज्ञगणधरादिदृष्टे

प्रतिपादिते नाप्यस्ति नापि च भविष्यति स्वाध्यायसमानं तपःकर्म द्वादशविधेपि तपसि मध्ये स्वाध्यायसमानं तपो

ऽपि नास्ति न भवति न भविष्यतीति ॥ ॥ सज्झायं कुव्वंतो पंचिंदियसंवुडो तिगुत्तो य हवदि य एयग्गमणो विण

एण समाहिदो भिक्खू ॥ ॥ स्वाध्यायं कुर्वन् पंचेंद्रियसंवृतः त्रिगुप्तश्च इंद्रियव्यापाररहितो मनोवाक्कायगुप्तश्च ॥ 113

मनोवाक्कायशुभप्रवृत्तः एकाग्रमनाः शास्त्रार्थतन्निष्ठः विनयेन समाहितो विनययुक्तः तिष्ठति भिक्षुः साधुः स्वाध्यायश्च

सर्वोत्कृष्टं तप इति मन्यमानः तपोविशेषानन्य कर्माह ॥ ॥ सिद्धिप्पासाददंसयस्स करणं चउव्विहं हो

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दि दर्वस्थितेकाले तावदियआणुवीयं [illegible] तस्यवादशविधस्यापितपसः किंविशिष्टस्यसिद्धिप्राप्तस्यार्थे तत्
२३६ सकस्यमोक्षस्यस्वरूपस्यमंडनस्य अथवासिद्धिप्रासादप्रवेशकस्यकर्मणामनुपशमेनवर्द्धिर्वततिः क्षयंमोक्ष
स्थारीरादिकंदेनअल्पकालताप्तालादिकंमिथःक्षवातपित्तश्लेष्मप्रकोपकालकंनाविर्नर्थारूपः
तावपरिणामंधिसंक्लेशःक्षयंकेवलकालनावनोअभिसंतप्रःकुर्यात् यथा [illegible] निकारानसंचति।
आतुरुष्मर्त्युक्रमेणकारण [illegible] कोतयात्तपःकरोतिचित्तसंकेशोत्सर्वतिसंक्लेश [illegible] संघःसंविदितं तपाधि
कारसुंपसंदरवीर्याजात्संस्तचयनाद [illegible] अथतस्मादणाउं एसोअभितरभ [illegible] तोउ दर्शविरियाचारोसा
मासमन्वयपदस्यामि [illegible] अतंतरस्याभ्यंतरकमेतदस्मंतरंतपोनाशितं तावत्पाभ्यतर्पतत्तपनत्पयात्मस्मपुकोपि
तकर्ववीर्याचारवर्णविषयाभिसंबंधेतद्वंति [illegible] अणगूहियबलविरिउं परिक्कमदिजोजकारमाउत्ता जुंजदि
यजदाथाणं विरियाचारुत्तिणायव्वो [illegible] अनिगूहितबलवीर्यं अनिगूहितसमस्तरूपकृतेवलआहारादि
आदिकसामर्थ्यवीर्यंवीर्यांतरायक्षयोपशमजनितंसंहननंपरं बामनारीरावयवंकरणपजधाकेकोटा
कंथादियतनयशितिवसंपन्नां अनिगूहितवलवीर्यंयेनासौवलवीर्ययेनासावनिगूहितवलवीर्यःपराक्रमतेव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२८ एतेसमुत्पादितेयोपयोक्तेनपश्चात्रिविधानुमतिरपरितंमत्रदत्तापकार्णस्वयमविधानेप्राणसंयमनेनयोग
स्पृश्यमस्येतेनयथाक्रमनिर्भृत्तिनवलवीर्यैर्यः कृततेषुनकिंचामानेयथाम्नानेयथागमत्रयत्ततःसर्वार्थ
चार्थइतिज्ञातव्योनदोषः। अथवातस्यवीर्यैर्यागज्ञातव्यइतित्रिविधानुमतिपरिहारः। यथासामित्युक्तस्मा
सतदत्तावकाशःप्राणसंयमनंमिंद्रियसंयमनंचयथोक्तमित्युक्तं। तत्कात्रिविधानुमतिः कथमसदत्तापका
रःप्राणसंयमःकोविंद्रियसंयमःइतिचेदत्रसमाधानं॥ गाथा॥ पडिसेवापडिसुणणं संवासो चेव अणुमदी तिविहा
उद्दिट्ठं जदि भुंजदि भोगदि य होदि पडिसेवा ॥टीका॥ प्रतिसेवाप्रतिश्रवणं संवासश्चैवानुमतिस्त्रिविधा अथ
किंप्रतिसेवायालक्षणमाह। उद्दिष्टदात्रापात्रमुद्दिश्यपात्रान्तिप्रायणेनागादिकमुपकरणादिकंवापनीतं
तदानीतमाहारादिकंयदिभुंक्ते उपभवति उपकरणादिकंचधासुकर्मानीतंदृष्टवान्तागमानंसंयतस्यदितोतस्य
पात्रस्यप्रतिसेवानामानुमतिदोषःस्यात् तथा उद्दिट्ठं जदि विचरदि पुव्वं पच्छा वत्तं पडिसुणणं सावज्ज ११८
संकिलिट्ठो ममत्तिभावो दु संवासो सर्वमेतोपदिष्टयावत्तत्कृत्स्नंतिसाकल्येनसर्वार्थप्रतिपादय
ति अथवादत्तोपकारादिकमुपकरणापश्यान्निवर्तयतिदुष्कान्निमित्तमयामकृतंतत्सर्वार्थमितिमंतममसंतोषः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संजात: इति अत्वात् ली भावनं संतोषणं वा यदि तिष्ठति तदा तस्य प्रतिश्रवणानामानुमतिर्नाम द्वितीय: स्यादिति । त
२३१ था सावद्यं संक्लिष्टं यो यं ममस्त्वाव: संस्ववासा नामानुमतिर्नाम तृतीय: । एवं त्रिप्रकारानुमति कर्म न च यथा कर्त्तव्यं
दं वचदीर्घं पञ्चवर्णं स्थितेन वीर्यं नारोनां च क्षित: स्यात् तस्मात् सानुमतिस्त्रिप्रकारा परित्यज्या । वीर्याचारमनुष्ठं
ति सप्तदशप्रकारसंयमं प्रतिपादयन्नाह पुढविदगतेउवाऊ वणप्फदीसत्तमाय वोधव्वा । विगतिगचदुपंच
दिय जीवकायेसु संजमणं पृथिव्युदकतेजोवायुवनस्पतिकायानां संयमनं रक्षणं संयमो ज्ञातव्य: । तथा द्वी
न्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियाणां संयमनं रक्षणं संयम: । तथा अजीवकायिकानां पुस्तकादीनां मेत्रणं ना
यत्तदेनं पञ्चप्रकार: संयम: एवमेतन्नवविध: । अजीवरक्षणानं चैकविध इति दशप्रकार: संयम: तथा अप्प
डिलेहं दुप्पडिलेहं उवसग्गं अवहट्टुसंजमो चेय । मणवयणकायसंजम सत्तरसविहो दु णायव्वो । अप्रतिलेख
श्चक्षुषा प्रतिलेखनाभावस्तद्विपर्यय: संयम: दु:प्रतिलेखनं प्रमादेन प्रतिलेखनं तस्मिन् संयमनं तद्वर्जनं प्रतिलेखनं वा प्रतिलेखनं स
यम: दु:प्रतिलेख: उदुप्रमार्जनं जीवघातमर्दनादिकारकं तस्य संयमनं यत्नेन प्रतिलेखनं जीवपरिहारेण संयमनं दुः
प्रतिलेखसंयम: दु:प्रतिलेख: उदुप्रमार्जनं जीवघातमर्दनादिकारकं तस्य संयमनं यत्नेन प्रतिलेखनं दुष्प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्राणसंयमः ... इति संयमः। उपेक्षासंयमः अपहृतसंयमश्च। उपकरणादिकं यत्नेन स्थापयतः कालान्तरेण पश्यतः जीव
२३६ संमूर्छनादिकं दृष्ट्वा परिहरणं तस्मात् उपेक्षासंयमः संयमतोऽतिरिक्तं निरीक्षणं पुनः अपहृतसंयमः अथवा द्वे प्रकारेण
नयनं एकेन्द्रियद्वीन्द्रियादीनामन्यत्र नयनं उपकरणस्यान्यत्र क्षेपणं उपेक्षासंयमः निराकरणं उपेक्षासंयमो
दिकस्य वा निराकरणं अपहृतसंयमः। एवं चतुर्विधः संयमः। तथा मनःसंयमः वचनसंयमः कायसंयमः
यमः मनोवचनकायसंयमः इति प्रकारः। एवं सप्तदशस्थानैर्निर्मोक्षः सप्तदशप्रकारः सं
यमः। प्राणसंयमः अस्पष्टप्राणानां यथा आभ्यां चरितं भवति। तथेन्द्रियसंयमं प्रतिपादयन्नाह। पंचरसपंचवण्णा
दोगंधा अट्ठफासा सत्तसरा मणसा चोद्दसजीवा इंदियपाणा य संयमो णेओ ... पंचरसाः तिक्तकषाया
कटुकमधुराः रसनेन्द्रियविषयाः। पंचवर्णाः कृष्णनीलरक्तपीतशुक्लाः चक्षुरिन्द्रियविषयाः। दोगंधा सुगंधदुर्गंधौ
घ्राणेन्द्रियविषयौ। अष्टस्पर्शाः स्निग्धरूक्षकर्कशमृदुशीतोष्णलघुगुरुकाः स्पर्शनेन्द्रियविषयाः। सप्तस्वराः ११५
षड्जऋषभगांधारमध्यमपंचमधैवतनिषादाः श्रोत्रेन्द्रियविषयाः। एतेषां मनसा सह षोडशानां विषयाणां तत्सन्निधानानां सं
यमनं आत्मविषयनिरोधनं संयमः। मनसो नोइन्द्रियस्य संयमः। तथा चतुर्दशानां जीवसमासानां रक्षणं प्राणसंयमः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४० एवमिंद्रियसंयमः प्राणसंयमश्च संयमः। यथाक्रममनुष्ठेया इति॥ पंचाचारमुपसंहरन्नाह॥ दंसणणाण
चरित्ते तवविरियाचारम्हि पयदसमदा। अत्ताणं जो समणो गच्छदि सिद्धिं धुदकिलेसो॥ एवं दर्शनज्ञान
चारित्रतपोवीर्याचारेषु आत्मानं नियोजयन् पंचेंद्रियसमर्थः श्रमणः साधुः गच्छति सिद्धिं कृत्स्नकर्मविप्रमुक्तो
हकर्मा एवं पंचाचारो व्याख्यातः॥ [illegible]
[illegible] पिंडशुद्ध्याख्यं षष्ठमाचारं विधातुकामस्तावन्नमस्कारमाह॥ तिरयणपुरुष
गुणसहिदे अरहंते विदिदसयलसब्भावे। पणमिय सिरसा वोच्छं समासदो पिंडसुद्धीं॥ १॥ त्रिरत्नानि सम्यग्द
र्शनज्ञानचारित्राणि तानि विद्यन्ते येषां ते त्रिरत्नपुरुषगुणास्तैः सहितान्। अथवा त्रिरत्नानि सम्यग्दर्शनादी
नि तेषु उपगतान् अनंतचतुष्टयसमन्वितान् अर्हतोऽर्हतः सर्वज्ञान् विदितमवगतं सकलसद्भावं विदितं वि
ज्ञातः सकलः समस्तः सद्भावः स्वरूपं यैस्ते परिज्ञातसर्वपदार्थस्वरूपान् प्रणम्य शिरसा वक्ष्ये समासतः पिंड
शुद्धिमाहारशुद्धिमिति यथाप्रतिज्ञां निर्वहन्नाह॥ उग्गमउप्पादणएसणं च संजोयणं पमाणं च इंगालधूम
कारणा अट्ठविहा पिंडसुद्धी दु॥ २॥ उद्गमोत्पादनैषणासंयोजनप्रमाणांगारधूमकारणानि अष्टविधा ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२७१ त्पाद्यतेनिष्पाद्यते येनैर्निमित्तैः पाउजातेर्वा सपादादिस्तत्र उत्पादनदोषाः आहारणोत्पादनविशेषाः आत्मपरयुक्ता
येस्य: पारिवेषकस्य संश्रयाः षोडश उत्पादनदोषाः संयोजनं संयोजनमाहारस्य संयोजनदोषः प्रमाणातिरेकः प्रमा
णदोषः अंगारमिव अंगारदोषः धूमइव धूमदोषः कारणनिमित्तं कारणदोषः एवमेतैरष्टभिर्दोषैः परिहीना पिंड
कारापिंडशुद्धिरिति सम्यक्सूत्रमेतत् उद्गमदोषाणां नामनिर्देशायाह आधाकम्मुद्देसिय अज्झोवज्झे
य पूदिमिस्सेय ठविदे बलि पाहुडिदे पादुक्कारे य कीदे य गृहस्थाश्रितं पंचसूनासमन्वितं तावत्सामान्यभक्तम
विधपिंडशुद्धिद्वारं उद्गमदोषरूपमधःकर्म कथ्यते आधाकर्म अधःकर्मनिकृष्टव्यापारः षट्जीवनिकाय
धकरः अशिवपतनं उद्दिश्य तेनैव उद्देशिकः अज्झोवज्झ अध्यधिसंयतं दृष्ट्वा पाकारंभः पूतिरप्रासुक
प्रासुकमप्रासुकमिश्रणं सचित्तं मिश्रमिश्र मिश्रं असंयतमिश्रं संयतदृष्ट्वा पितं स्थापितं स्वगृहे अन्यत्र वा बलिनैवेद्य
देवार्चनावां पाहुडिदं प्रावर्तितं कालस्य हानिर्वृद्धिरूपं पादुक्कारे य प्रादुः करणं मंडपादेः प्रकाशनं कीदं
येनक्रीतं वा क्रीतद्रव्यमिति तथा पामिच्चे परियट्टे अभिहडमुब्भिण्णमालआरोहे अच्छेज्जे अणिसट्ठे उ
ग्गमदोसा दु सोलसिमे पामिच्चं प्रामृष्यं ऋणं पराणां द्रव्यादिकं परिवर्तं परिवर्तनं कृत्वा दत्वा यच्च अभिहडं अभिघ

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दं:स्थानतस्यदांतः। उद्भिन्नंउद्भिन्नंबंधनापनयनं। मालमारोहं मालारोहणं गृहोर्द्धं मंकमतो ग्रहणं अधश्चंतास
242 सेतुरच्छित्तिमेठ अनीसार्थं अबधानदातृ: उद्गमदोष:षोडशोपजातव्या इति। गृहस्थाश्रितस्याधःकर्म्मणः सूक्ष्मं
विशदवन्नंदं ॥ छज्जीवणिकायाणं। विराहणोद्दावणादिणिप्पण्णं। आधाकम्मं णेयं। सयपरकदमादट्ठं ॥
षट्जीवनिकायानां पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायिकानां विराधनं उ: द्रावणादनं हावणं उद्दवनमारणं।
विराधनोद्दवनाभ्यां निष्पन्नं संजातं विराधनोद्दवननिष्पन्नं। यदाहारादिकं तत्संजातं अध:कर्म्म ज्ञातव्यं स्वकृतं परकृ
तं अनुमतं कारितमात्मन:। तेषामात्मन: समुपस्थितं विराधनोद्दवनं अध:कर्म्म तो पापक्रियेनात्मार्थं निष्पन्नं
तद्रूपध:कर्म्म स्तुत्यनकार्यं कारणाय चात्मनात्मना कृतं परेण कारितं वा परेण वा कृतमात्मना अनुमतं विरा
धनोद्दवननिष्पन्नं आत्मनस्तेषां स्वयाद्युपाहाराद्यादिविराधनं तदध:कर्म्म ज्ञातं संयतेन परिहर्तव्यं गार्हस्थ्यमेतत
वेयावृत्यादिविप्रकर्मात्मनोजननिमित्तं पचनं षट्जीवनिकायवधकरत्वं कर्त्तव्यं न कुर्यात्तथ्यमिति। एतन्महव
त्वादिप्रादोपवदिनं तत्सर्वेषामपि सामान्यज्ञातं गृहस्थोचितं संयमदेशावर्जनीयं। पद्यन्तकं कोक्तिश्रमणो गृहस्थ:
स्यात् किमर्थं मनोऽयं ज्ञातश्चेतिचेन्नैषदोष:। अन्यत्र पापमध:कर्म्मणा दर्शनाद्यपातमुच्यते तथा साधु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२६३ नीतदर्शनमयि मतेगृहस्थाः साधवश्च उत्तनॆनमनारनिः संगायतेतानानुदृश्यमः कर्मतिजायनाथेमनदिन
उजमदोषाणां स्वरूपं प्रतिपादयन्नि सूत्रमुत्तरमाह ॥ देवदपासंडत्थं किंमिणकज्जावि कोउभयिमियं कादसमण
मुद्देसं चउव्विदं तं समासेण ॥ अथ कर्मणः पाखंडानउद्देशिकं सूत्रमदोषमपि दिषयि दसवकाम उत्त ॥ देवतानामय
दादयः पाषंडाजैनदर्शनबहिर्भूता अनुष्ठानालिंगिनः कृपणाकादीनजना देवतार्थं पाषंडार्थं कृपणार्थं वा उद्दिश्य
कृतमन्नं तन्निमित्तं निष्पन्नं भोजनं तदौद्देशिकं ॥ अथवा चउव्विधं समपरोद्देशिकसमासमनुजानानां देवरूपमान
न्पायेनानमेवचउविधं प्रतिपादयन्नाह ॥ जावदियं उद्देसो पासंडोत्ति य हवे समुद्देसो समणोत्ति य आदेसो णिग्गं
थोत्तिय हवे समादेसो ॥ यावत्कश्चिदागच्छति तस्मै सर्वस्मै दास्यामीति उद्दिश्य यत्कृतमन्नं स यावानुद्देशः
सामान्यत एकैकानपाषंडिनः आगच्छति तस्मै तस्मै पाखंडिनायतेभ्यः सर्वेभ्यो दास्यामीति उद्दिश्य कृतमन्नं स पाषंडिन इति वचनव
समुद्देशः ॥ यकैवनुप्रणाः प्रतीवकतापसरक्तपटपरिव्राजकाश्छात्रावाआगच्छंतितानजनायतनः सर्वेभ्यो
दसौदास्यामीति उद्दिश्य कृतमन्नं श्रमणा इति कृत्वा आदेशो भवति ॥ यकैवननिर्ग्रंथाः साधवः आगच्छंति तस्मै
सर्वेभ्यो दास्यामीति उद्दिश्य कृतमन्नं निर्ग्रंथा इति वचनं समादेशः ॥ सामान्येनोद्देशपाषंडोद्दिश्यश्रमणानुद्दि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६६ स्वपनिर्धार्थस्थापितपात्रांनेनंतत्रविधमादिशिकंलवदल्लमिति ॥ ठवेदोनन्निवर्तनमोदविस्कमान अथवा पि
दोषस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ज्जलत्तउलपरकवा ॥ दाणहंसंजदाणमप्पणो ॥ असावज्जंएवं ॥ अस्त्वापागदु
जावदीदावा ॥ जलतउलानांप्रक्षेपः दानार्थं संयतानुद्दिश्य स्वकीयपचनमध्ये ततो दानार्थं स्वस्य निमित्तं च
जलपिठरे निक्षिप्तं तउलादि स्वस्य निमित्तं स्थापिता ... स्मिन् जलेन्स्य जलस्य क्षेपः तेषु तंदुलेषु प्र
तंदुलानां प्रक्षेपणं यदेतद्ध्यधिदोषद्वयं ॥ अथवा पाको यावता कालेन निष्पद्यते तस्य कालस्योपरि य
तावंतं कालमासीनं दर्शनेन ॥ एतदध्यधिदोषजातमिति ॥ इति दोषस्वरूपं निगदन्नाह ॥ अथवा सुपात्र मिथ्या फ
सुयदर्दा वसर्दिक्कमसं ॥ सुखीनवक्लिरत्री ॥ तावएणं धम्मिपंचविहं ॥ पासुकमपि पासुकं च मिश्रं तदिनामिश्रं
यदा दाता दिकं स प्रनिदोषः पासुकं ... यं च सचित्तकर्म यन्नदपि समं तिकर्म पंचप्रकारं ॥ खुली खंडनी चुल्हि कालिख उद
दर्वी दर्वी सा यच्च जनेनार्थं भवति ... तपकार कारणं खल्ल ... पंचविधं रचनां दवचप
दानस्य पं सृथनपा नादिकं निष्पाद्य तावद् हास्यामि पश्चात् दत्तं स्पर्शितं पासुकमपि द्रव्यं सप्ततिकर्माणा निष्पन्नमिति
मतीत्य व्येन ॥ तथा खल्वर्वं ... मस्मिन् ... रवल ... यित्वा यावत् हि पत्यानं वास्मा मिता वदा मान्यं पश्चात् दद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६५ मीतिनिष्पन्नं प्रासुकमपि तत्तथाऽन्नयादन्नं यावद्धातिस्थानदाम्यामितावदात्मनान्यथानं तथा यावत्तदोपि प्रतिन
थानजनमप्येतद्यावद्दर्पिस्थानदद्दामितावदात्मनान्यथापचनं तद्योग्यमिति तिष्ठति तथा यावत्क्षीयानं वर्षपि स्थान
दीयते तावज्जनस्यैकस्मावद्दात्मनोन्यथापचनकल्पतःऽस्यैवं दृत्तनादिष्पन्नमोदनादिकं प्रतिग्रमसंतएवं प्रकारं
दोषजातं प्रथमः लक्षणादिति॥ मिश्रदोषस्वरूपं निरूपयन्नाह॥ पासंडेहि य सद्धं सागारेहिं य जं तदुद्दि
सियं दादुमिदि संजदाण सिद्धं मिस्सं वियाणाहि॥ प्रासुकं सिद्धं निष्पन्नमपि यदन्नमोदनादिकं पाखंडैः सा
र्द्धं सागारैः सह गृहस्थैश्च सह संयतेभ्यो दातुमुद्दिष्टं मिश्रं दोषं विजानीहि स्पर्शनादीनां ननदोषविशेषदर्शनं
दिति॥ स्थापितदोषस्वरूपमाह॥ पागादु भायणाओ अण्णह्मि य भायणह्मि पक्खिविय। सघरे य परघरे वा णिहिदं
ट्ठवियं वियाणाहि॥ पाकात्पचनभाजनात्पाकनिमित्तं पञ्चान्यस्मिन् भाजने पाकोन्यत्र स्थितं तस्मात्प्राजना
न्तरेषु स्थापितं स्वगृहे परगृहे वा निहितं स्थापितं स्थापितदोषं विजानीहि दीयमानत्वाद्विरोधादिदोषदर्शनादिति वलिदोषस्वरूपं निरूपय १२२
न्नाह॥ जक्खयणागादीणं वलिसेसं स वलित्ति पण्णत्तं। संजदआगमणट्ठं वलियम्मं वा वलिं जाणे॥ यक्षना

२८६ मादीनां निमित्तयावलिः तत्कस्य बलः शेषः सर्वाऽलिशेषः बलिरिति पञ्चमः । एतत्कारणकार्योपचारात् संयता
नामागमनार्थं वा बलिकर्मेति बलिं विजानीहि । संयतानामागमनार्थं बलिकर्म वा बलिं विजानीहि संयतान् भूत्वा चेनादि
उदकस्य पत्रपत्रिकादिस्खण्डनं यद् ज्ञात्वा बलिशेषं स्थापयन्सं बलिदोषं विजानीहि । सावद्यदोषदर्शनादिति । प्राभृत
दोषस्वरूपं निरूपयन्नाह । गाथा । पाहुडियं पुण दुविहं बादरसुहुमं च दुविहमेक्केकं । ओसक्कणमुस्सक्कण । कालो
लोवहणा वड्डी ॥ गाथा ॥ प्राभृतिकं प्राभृतमिति । पुनः द्विविधं द्विविधं बादरं स्थूलं सूक्ष्मं सूक्ष्मं । पुनरप्येकैकं द्विविधं
उस्सक्कणं उत्कर्षणं ओसक्कणं अपकर्षणं । अथ कालस्य हानिर्वृद्धिर्वा अपकर्षणं कालहानिः । उत्कर्षणं वृद्धि
ति । स्थूलप्राभृतं कालहानिवृद्धिभ्यां द्विःप्रकारं । तथा सूक्ष्मप्राभृतमपि द्विःप्रकारं कालवृद्धिहानिभ्यामिति । बा
दरं द्विविधं सूक्ष्मं च द्विविधं निरूपयन्नाह । गाथा ॥ दिवसे पक्खे मासे वास परत्तीय बादरं दुविहं । पुव्वपरमज्झवेलं परि
यत्तं दुविहसुहुमं च ॥ गाथा ॥ परावर्त्य अवष्वष्कः अल्पकमतिसवध्यंते । दिवसं परावृत्य पक्षं परावृत्य मासं परावृत्य वर्षं परा
वृत्य यद्दानं दीयते तद्बादरं प्राभृतं द्विविधं भवति उत्कर्षणापकर्षणभेदात् । उत्कर्षणमिति स्थितं तदपकर्षणमपकर्षणमयद्दीयते ...
कर्षणं वादरं प्राभृतमिति स्थितं उत्कर्षणापकर्षणभेदात् । एवं दिवसपरावृत्त्यजातं प्राभृतं तथा च उत्कर्षणपक्षे दीयते ...

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४८ णोधकालपक्के ददाति फाल्गुने देयं वा चैत्रे ददातीति तन्मासपरिहृत्तिजातं प्राभृतं । तथा चैत्रमासे देयं फाल्गुने ददाति
फाल्गुने देयं वा चैत्रे ददातीति तन्मासपरिहृत्तिजातं प्राभृतं । तथा पक्वतनवर्षे देयं यदि कनातनवर्षे ददाति अ
कनातनवर्षे देयं पक्वतनवर्षे ददातीति तद्वर्षपरावृत्तिजातं प्राभृतं । तथा सूक्ष्मं परावर्त्तितं द्विविधं सर्वाह्णवेलाया
पराह्णवेलायां मध्याह्णवेलायामिति । अपराह्णवेलायां दातव्यमिति स्थितं चक्रस्य मंगलेमयतागमनादिकार
णेन अपूर्वाह्णसर्वाह्णवेलायां ददाति । सर्वाह्णवेलायां दातव्यमिति स्थितं कार्यात् पराह्णवेलायां ददातीति तथा मध्याह्ने
दातव्यमिति स्थितं सर्वाह्णे अपराह्णे वा ददाति । एवं परावर्त्तितदायकालं दानं निकृष्टं परिहृत्य बादरं सूत्रदत्तं दानं
नैतानीति क्लेशबहुत्वाद् अविशातरसाधुवर्गे नादेयमिति । प्राडुःकारदोषमाह ॥ प्राडुःकारो द्विविधः संक्रमणप्रकाश
नाय वा धत्ता । सा यथागतायुणमादौ मंडपविरलादियंकमसा ॥ प्राडुःकारो द्विविधो वा धर्म्यज्ञातव्यो भाज
नलाजनादीनां संक्रमणमेकस्मात् भाजनं ओजनादीनां प्रकाशनं द्वितीयः । संक्रमणमन्यस्मात् अदत्ता दत्त्वेतन
यनं प्रकाशनं भाजनादीनां भस्मादिना दकादिना वा निर्माजनं भाजनादीनां विकिरणमिति । अथवा मंडपस्य
विरलनं कुड्यातनं मंडपादि विरलनं आदित्यादिना कुड्यादिकस्य लालनं प्रदीपद्योतनं इति संक्रमः सर्वः प्राडुःकारः ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

दोषांयमी ... पधेयं पदर्शना दिति क्रीततरदोषस्य स्वरूपमाह ॥१७॥ कीदयडं पुण दुविहं दव्वं भावं च सगपरं दुविहं ।
२४ सच्चित्तादी दव्वं विज्जामंतादि भावं च ॥१८॥ क्रीततरं पुनर्द्विविधं द्रव्यं भावश्च द्रव्यमपि द्विविधं स्वद्रव्यं परद्रव्यं
परद्रव्यं स्वभावः परभावश्च सचित्तादिकं गोमहिष्यादिकं द्रव्यं विद्यामंत्रादिकं भावं ... भिक्षायां प्रविष्टे स्व
कीयं परकीयं वा सचित्तादि द्रव्यं दत्वा आहारं गृह्णाति । तथा स्वमंत्रं परमंत्रं वा स्वविद्यां परविद्यां वा दत्वा आहा
दिकं गृह्णाति यत्तत्क्रीतदोषः । कारुण्यदोषदर्शनादिति प्रामित्यादिदोषस्य ... स्वरूपमाह
रूपमाह ॥१९॥ उद्धारियं रिणं तु रणियं पामिच्छं उद्धारादि अपरं ते पुण दुविहं भणियं सवड्ढियमवड्ढियं चावि
॥२०॥ उद्धारियं रिणं च लघुऋणं सा क्रियां ततोणितं पामिच्छं ... संयतादीनां भक्तादिकं ... स पुन
द्विविधं सवृद्धिकं ... पिनिलो ... पर्याय ... विशिष्ट दातान्यदीयं गृहं गत्वा ... भक्तादिकं याचते ... वृद्धादिना ... ततो ... मे दास्यामि ... तु सवृद्धिकं ... मत्यथा ... दास्यामि ... भक्तं ... धमवदश्च ...
... नृत्यादिकामं ... कादीन् ... दत्तानि ... गृह्णाति ... दोषजातानि ... दिवाच ... करणात् ...
दितिपरावर्तदोषमाह ॥२१॥ ब्रीहीकूरादीहिं य सालीकूरादियं तु जं गहिदं दाउमिदि संजदाणं परियट्टं होदि ।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णायदं [illegible] सयतस्योदावृत्तीदि॰ [illegible] टिनिर्यन्नाति स्त्रादिकं संगृहीतं तत्सर्वं सर्वं स्तवति ज्ञातव्यमदाय
२५९ ग्रीदिनक्तं गृहीत्वा ममशाल्पादनं पयः साधुस्यो ददास्यामीति मुंडकोवादवाग्रीदिन कादिकं ग्रहणाति
साधुः निमित्तं यत्परिवर्तनेन नामदोषज्ञानीदि दातुः केशाकरणादिति । अनिषष्टदोषस्वरूपं विरूपकाद ।
।। देर्शनियमन्नतिप । डवेदलप्रा अनिदडं वियाणादि । आचिषममणानिष । देसो निडड सवर्णविद ।
सर्वति सर्वश्रीति द्विविधं पुनरनिषष्टं वि [illegible] ज्ञानीदि । एकदन्तादागतमादनादिकं देशानिषष्ट सर्वं सा दाग्रत
मोदतादिकं सर्वानिषष्टं दर्शानिषष्टं तदविविधं आचिन्ना नाचिन्नदान । आचिन्नंयोगप मनाचिन्नं सर्वा
गयमिति । आचिन्न अनाचिन्नस्वरूपमाह [illegible] तऋजुतदिमसदिदवाचरदि ते द्विआगत इत्याचिपं परदावा
तदिनत्व तद्विपरीतं प्राणाचिपं [illegible] ऋजुमृत्त्वा पंक्ति [illegible] ग्रामान्नीतिमन्यत्वानिदात्य दक्षिता निलम
त्रिस्य सप्तसप्तागृहेभ्यो यद्यागतं [illegible] दनादिकं तदाचिन्नं [illegible] पंदोपासावा [illegible] त्रिस्य सप्तगृह्य
ऊर्ध्वं यद्यागतं मोदनादिकं मनाचिन्नं [illegible] तद्विपरीतत्वा [illegible] विपरीतत्वात् सप्तसप्तापयथागतं त
दंपंनाचिन्नमीदं [illegible] सप्तस्याग्रहस्याप्यागतं [illegible] दोषवर्जितं दिति । सर्वानिषट

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दर्शनपाठयन्नाद ॥ ॥ सर्वाणि निहुत्य तथा । सचित्तग्रामसदृशपरदेशं । इत्थपरपाठएप्युक्तं । पदनममर्यादिनाच्च

२८० ॥ ॥ सर्वाणि निषेधस्येव विधिं जानीहि स्वग्रामपरग्रामस्वदेशपरदेशानेतदस्य ग्रामादागतस्य देशादागतं परद

शादागतमोदनादिकं यत्र तत्र विधर्मर्वातिषिद्धं यस्मिन्ग्रामे आत्मा तस्य ग्रामस्य स्वग्राम इत्युच्यते तस्मादन्यो परग्रा

मइत्युच्यते । एवं स्वदेशः परदेशोपि ज्ञातव्यः । ननु स्वग्रामात्कथं मांसादि इति तस्यामोदा कायामोद । सर्वेषां

टकोत्तरस्मिन्पत्तने यत्परग्रामात्कौ सर्वस्मिन्नयनमोदनादिकस्य यत्तत्स्वग्रामान्निषेधस्य जानीहि न

प्राविगृह्यपरम्पराजानीहि । पञ्चानां त्वग्रामस्थानयनं स्वदेशात्स्वग्रामेआनयनं परदेशात्स्वग्रामस्वदेशाये

यनमिति । सर्वाणि तद्दोषत्वं विधिं दोषं जानीहि । एवं तुर्यापथदर्शनादिति । उद्दिलदोषमादः ॥ ॥ विदित्व

विदित्वा । ग्रंसस्यद्वाघ्रदससकरादिरदं । पञ्चत्रिशत्कणादयं । उभयोरपि दोषाय ॥ ॥ विदित्वपिसनादिकं

इतंकर्दमजलधान्यापसस्तलां बितं मुद्गिनाम चिंचादिनां च यदासर्षपंहतत्वं कारादिकं च उत्पन्नं कुकाद्रिकं चत्व

उभि: एवं द्यादयं संसक्तसमिश्रदोषान्वर्तितज्ञातव्य: । पिपीलिकादिभवनादर्शनादिति । मचारादणदोषं निहु

पयन्नाह ॥ ॥ शिस्मर्तां कमारादि । तिसिद्धस्यादियं च यच्छ्रां । मालाकारकिष्ठा । रवमालारत्रयाम ॥ ॥ नि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रामाकाशादिनिर्देशस्ततेमीलीरा ॥ इत्वाभावद्वितीयग्रहणमिमामुपलक्षणं तेनेदंनागंवाप्यनिर्दिशनंत्याकिं
२५१ स्थापादिकंमंडकमलइकंगर्कराटिकरदीवायइदंसमालाराशानामदोषः । दोउरूपायदवीनादिति अबद्धदीप
रूपमार्थ ॥ ॥ रसाचारादीदिय । मंत्रदत्तिस्फारसमंडदृष्ट्वा । वीदृशाणिउद्ते अंतर्द्वादिशात्मक ॥ ॥ संयता
नानिवाश्रमंदस्यार निचारादयएवमोड्जः ऊर्द्धविकात्मसंयदिसंयतानामगतानांनिस्तादानंतऊर्ध्वंतेतदां
सुप्रापकंपव्यमपदस्थानागामाद्यानिर्वासयामश्चति । एवंराज्ञाचारादिनिर्वर्त्कउर्द्धविकारस्तावयिनानिवृत्तकं
नियांत्रितंयद्दानेनानंतदीक्षिथंनामदोषोपलवत्तिज्ञातव्यः । ऊर्द्धविनांस्यकारणादिति । अनीस्तार्थंसाप्रवृत्
पंचिद्दरणवत्नांस ॥ ॥ अणिमस्वगुणाडवितं । दस्ममदणिस्ससंवगुणाडविदे पर्यमिस्सम्मारके । वत्तावत्तसमेष
ह ॥ अनीस्तार्था प्रभानवतः मप्तनर्विविधः स्थिरावांनीश्चरश्च । अथवाऽप्रधनस्वर्णमितिनिपातः अनीषाःश्र
श्रीनार्थः कारणंयस्यादनादिका पतदोषादिकर्मनीस्तार्थतदुद्दणपावाद्यः सोपिअनीसार्थः कार्यकारणा २५
चारादिति । सचानीसार्थोद्विविधः स्वगनीश्चगनदत्तद्विविधोपिनउद्दिः पथमईश्रवोदानस्यमारब्धः सद्दारव
वैतीतेरतिसारद्वा पद्यविद्दउमिचालततथापिदत्तंत्वनतनवतिधातंकर्तव्यभितमपरदत्तः मईश्चरादद्यातिअन्यो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चाँमात्मस्थमावितादय: इमातंज्ञवीति एवं यदि तदा लं गृह्यतस्थमई श्वरानामैकस्तदानीश्वार्थादोषइति तथा
२५२ नीश्वरांच्ययक्षानी इच्छयस्यदानस्यतं ह्लानमनीश्वार्थदोषांयनीश्वार्थइति अथ तत्कार्यकारणोपचारात मनी
नीश्वार्थप्रत्रि: प्रकार: व्यक्त: अव्यक्त: संघाटक: दानादिकस्मानीश्वर: स्वामीनभवति किंत्वव्यक्त: एतामर्व
कारीतेनदीयमानं यदिगृह्णातितदाव्यक्तानीश्वरानामानीश्वार्थदोषइतितथा तत्स्मानीश्वरस्तथाअव्यक्त
अव्यक्तास्सर्वकारीनभवति तेनदीयमानं यदिगृह्णातितदाव्यक्तानीश्वरानामानीश्वार्थइति तथासंघाटकेनव्यक्ता
व्यक्तानीश्वरेणादीयमानं यदिगृह्णातितदाव्यक्ताव्यक्तसंघाटानीश्वरानामनीश्वार्थदोषौ: अपायदर्शनादिति
एवंयावद् ईश्वरेणाप्रभुणाव्यक्तेनाव्यक्तेनवायत्सारक्षंयति प्रतिपिंडतहानयदिमाकंगृह्णातितदाव्यक्तोव्यक्त
श्वरनामानीश्वार्थदोषस्तथानीश्वरेणाप्रभुणाव्यक्तेनाव्यक्तेनसमत प्रतिपिंडमारक्षंयदानतद्यदिगृह्णातिसाधु
स्तदाव्यक्ताव्यक्तानीश्वरानामानीश्वार्थदोषस्तथासंघाटकसमवायएकादददातपरानिषेधयतिदानतस्याप्य
तंयदिगृह्णातिसाधुस्तदासंघाटकोनामानीश्वार्थदोषइति ईश्वरोव्यक्ताव्यक्तसंघाटकेनवामावस्था: अनीश्वार्थ
द्वितीयोनीश्वरोव्यक्तोव्यक्तसंघाटकेनवामारक्ष: अनीश्वार्थइति अथवाव्यक्तेनाव्यक्तेनाचेश्वरेणासारक्षंय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५३ धमईश्वरानीआर्थीदिविधस्तथायेकेनीयकेनत्यानीश्वरेणसारक्षंकितीयानीश्वरानीमार्थीदिनिष्कतिनथाय
घातकेनत्वसारक्ष्यध्यक्षतायेदोषोनीआर्थेऽष्टव्यः॥ सर्वत्रविरोधदर्शनादिति॥ अथयनिष्ठधमुक नांतस्य
ःअतिसृष्टःनिवारितःसर्वविधिविधईश्वरानीश्वरश्वश्वरेणानिसृष्टानीश्वरेणानिसृष्टईश्वरत्वेनदानीश्वरजनिय
धमईश्वरसारक्षं व्यक्तोव्यक्तःसंघाटकःतथानीश्वरोपिसारक्ष्य व्यक्तःअव्यक्तोमघाटकःअन्योदिष्टक
सारक्ष्यःदृष्टोव्यक्तःबालोध्यक्तः॥ द्वयोःसामित्वेसंघाटकमनीश्वरोपिदृष्टयदेन्यभारनिमित्तइति पत्तेरनिसृष्ट
निषिद्धदत्तवादानेयदिग्रहणंततदानिसृष्टनामदोषानवतिविरोधदर्शनादिति॥ उत्पादनदोषानसनिपादयम
ह धादीदूदणिमित्ते आजीववणिवग्ययतिगिछ कोधीमाणीमाई लोहीयहवंतिदसपद धात्री
त्रीमाताइदत्ताःलेखभारकः॥ निमित्तेनिमित्तंजातिषु आजीवे आजीवनंआजीविकावणिवग्ययवनीपक
वचनंदातारंउद्दिश्यवचनंतत्तिगिछेति चिकित्सावेद्यशास्त्रं कोधीकोधीमाणीमानीमाईमायीलोहीलोभीत्यावद १२६
तिदशैते उत्पादनदोषास्तथा पुत्रीपच्छासंथुदि विज्जामंतेयचुण्णजोगेय उप्पायणायदोसा सोलसमाश्
लकम्मय संस्तुतिराष्टः पल्पेकमंनिसंबधातेषु पच्छासंथुदि पूर्वसंस्तुतिः पश्चात्संस्तुतिः पूर्वसंस्तुतिः
CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

५४ दानयद्दाता प्राग्वा संस्तवादानं गृह्णाति पश्चाद्वा संस्तवनं विद्या विद्या आकाशगामिनी रूपपरिवर्तिनीशि
त्त्वमंत्रतत्पादिका। मंत्रं पन्नगसर्पवृश्चिकविषापहरणादिकराणि। चूर्णं नयनांजनं अंगाभरणादि दूषणादि निमि
त्तं द्रव्यं मूलिः। उत्पादनाय यद्दानं सा उत्पादनाय उत्पादननिमित्तं दोषः उत्पादनदोषः मूलकर्म निमित्तं भवति। सोल
समीपो उत्पादनं स्मरतः षोडशः। मूलकर्मेव मूलकर्म अवशानां वशीकरणं धात्रीकर्मणा तच्चरितो दोषो विष
नोद्दिश्यते। तं धात्रीदोषं विवृण्वन्नाह॥ गाथा॥ मज्जणमंडणधादी खेलावणखीरअंबधादीय। पंचविध दिकम्मे
णुप्पादो धादिदोसो दु॥ टीका॥ मज्जयति दधाति इति वा धात्री मार्जनधात्री बालं स्नपयति या सा मार्जनधात्री तं बालं
मंडयति विभूषयति तिलकादिभिर्या सा मंडनधात्री मंडननिमित्तं बालं क्रीडयति रमयति क्रीडनधात्री क्रीडनि
मित्तं मातादीस्तन्यं क्षीरं पाययति दधाति या सा क्षीरधात्री स्तनपायिनी। अंबधात्री जननी स्वापयति या मातृवत् स
एतासां पंचविधानां धात्रीकर्मणा क्रियया यः आहारादिकं लभते तस्य धात्रीनामोत्पादनदोषः। बालं स्नापयति अनेन
प्रकारेण बालः स्नाप्यते येन सुखी नीरोगी च स्यात् वर्तते तेन निमित्तं वा कर्मणा श्रद्धया यो दद्यात् तेन कर्म
णा गृहस्थो दानाय प्रवर्तते तद्दानं यदि गृह्णाति साधुस्तस्य धात्रीनामोत्पादनदोषः। तथा बालस्य मंडयति मा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५५ ड्ननिमित्तं वा कर्म्मापि विज्ञातियस्मै दाता वै सतत्नकं· सन्दानाय प्रवर्त्ते तत्दानं यदि गृह्णाति निमित्तधात्रीनामोत्पा
दनदोषः। तथा बालस्य स्वयं क्रीडयति क्रीडानिमित्तं च क्रियां उपदिशति। यस्मै दाता स दाता दानाय प्रवर्त्तेत तत्
द्दानं यदि गृह्णाति साधुस्तस्य क्रीडनधात्रीनामोत्पादनदोषः। तथा यदत्सीरं स्वपतियतच्चार्थधात्री बालार्थं।
धात्रीं दीयतत्र उपदिशति यस्मै दाता स तस्मै संतुष्टः सन्दानाय प्रवर्त्तेत तद्दानं यदि गृह्णाति तस्य धात्रीधात्रीनामो
त्पादनदोषः। तथा स्वयं स्थापयति स्थापनानिमित्तं विधानं चोपदिशति यस्मै दाता स दानाय प्रवर्त्तेत तद्दानं य
दि गृह्णाति दातस्य स्थापनधात्रीनामोत्पादनदोषः। कथमयं दोष इति चेत् स्वाध्यायविनाशमार्गदूषणादिदोषद
र्शनादिति। इति धात्रीनामोत्पादनदोषविशेषम्। दूतकर्म्माह। ॥ ७॥ जलथलआगासगदं सयपरगामे सदेसपरदेसे संबंधि
वयणणयणं दूदीदोसो हवदि एसो ॥ स्वग्रामात्परग्रामं गच्छति जलेन नावा तथा स्थलेन वा आकाशेन गच्छति
तेन वा। तत्र तस्य गच्छतः कश्चित्स्वकीयमाह तद्दाक्यमदीयं संदेशं ददासि तत्सम्बन्धिनो वचनं १२
नीत्वा निवेदयति यस्मै चिंतसि परग्रामस्थः परदेशं स्वग्रामात् तदवनं स्वजनेभ्यः सन्दानादिकं ददाति तद्दाना
दिकं यदि साधुर्गृह्णाति दातस्य दूतकर्म्मोत्पादनदोषः। तथा स्वग्रामस्थः आकाशेन गच्छतः सोऽपि यस्मै।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

५६ थिवचनं नयनेन्द्र ग्रामात्प्रग्रामस्य देशात्प्रदेशो यस्मिन्ग्रामो तच्छ्रुतिस्तस्य ग्रामस्त्वेनुच्यते तथा यस्मिन्देशाति
रिक्तनिर्दिना निमित्तदेशास्त्वेनुच्यते तथैवं जगतां स्थलगतमाकाशगत्वेतत्तेनतेनी धेनुश्रुतिमर्तमिति उच्यते
वदत्येवं बोधितो यत्नतस्मान्नयतस्याप दृत्तदोष दृत्तदोषो भवति । एतत्कर्म शासनदोषायतिदोष दर्शनादिति नि
मित्तस्वरूपमाह । व्यंजनमंगस्वरं विमानं भूमं च छिन्नं च । लक्षणं च स्वप्नं च तदा अष्टविधं दोषणामित्तं
व्यंजनमशकतिलकादिकं अंगं च शरीरावयवः स्वरः शब्दः छिन्नं छेदः स्वप्नादि प्रसारः व्यक्तादिसदाव
त्मिनिमित्तं विनाशः अंतरिक्षं आदित्यग्रहाद्युदयास्तमनं लक्षणं नंद्यावर्तपद्मचक्रादिकं स्वप्नः सुभाव
दर्शितविमानमंदिरप्रासादादिदर्शनं भवेत् तथाष्टप्रकारं भवति निमित्तं व्यंजनं दृष्ट्वा शुभाशुभं ज्ञायते पुरुष
स्य तव्यंजननिमित्तमित्युच्यते तथा अंगशिरोग्रीवादिकं दृष्ट्वा पुरुषस्य शुभाशुभं ज्ञायते तदंगनिमित्तं नाम
तथा यः स्वरं शब्दं विज्ञाय श्रुत्वा पुरुषस्यान्यस्य वा शुभाशुभं ज्ञायते तत्स्वरनिमित्तमिति यः प्रहारच्छेदादिं दृष्ट्वा
रपस्यान्यस्य वा शुभाशुभं ज्ञायते तच्छिन्ननिमित्तं नाम तथा यः स्वभिविनाग दृष्ट्वा पुरुषस्यान्यस्य वा शुभाशुभं ज्ञा
यते तद्भौमनिमित्तं नाम यदंतरिक्षस्य व्यवस्थितपक्षसूर्यचंद्रोदयास्तमनं नक्षत्रनिर्घातादिकं समीक्ष्य प्रजायाः शुभाशु

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५८ तं विलोक्यते तदेतच्छिन्नं नाम। यच्छस्त्रेणांगरक्षाद्युक्तपस्यान्यस्य वा शुभाशुभं ज्ञायते तल्लक्षणनिमित्तं नाम। यं स्वप्नं
दृष्ट्वा शुभमपस्यान्यस्य वा शुभाशुभं परिछिद्यते तत्स्वप्ननिमित्तं नाम। तथा च स्वरोऽनन्तमिताद्धीनिरिष्टासादिकं पदे
गृह्यते एतेन निमित्तेन भिक्षामुत्पाद्य यदि भुंक्ते तदा तस्य निमित्तनामा दोषः। रसास्वादनदैन्यादिदोषदर्श
नादिति। आजीवदोषनिरूपणार्थमाह॥ जादी कुलं च सिप्पं तवकम्मं ईसरत्त आजीवं तेहिं पुण उप्पादो आ
जीवदोसो हवदि एसो॥ ३०॥ जातिर्मातृसंततिः कुलं पितृसंततिः मातृशुद्धिः पितृशुद्धिर्वा। शिल्पकर्म लेपादि
चित्रपुस्तकादिकर्म हस्तविज्ञानं तपःकर्म तपोनुष्ठानं ईश्वरत्वं चाजीवमेतेनाजीव आत्मनो जातिकुलं च निर्दि
श्य शिल्पकर्म तपःकर्म ईश्वरत्वं च निर्दिश्य आजीवनं करोति यतोऽत आजीववचनमेतत् ततः दिभाजातिकथं
नादिभ्यः पुनरुत्पाद आहारस्य यतो यस्मादाजीवदोषो भवत्येष। वीर्यगूहनदीनत्वादिदोषदर्शनादिति। वनीप
कवचनं निरूपयन्नाह॥ साणकिविणतिधिमाहणपासंडियसवणकागदाणादी पुण्णं णवेत्ति पुच्छिदे पुण्णेत्ति १२५
य वणिवयं वयणं॥ ३१॥ श्वानां कृपणादीनां कुष्ठव्याधिग्रस्तानां अतिथीनां मध्याह्नकालागतानां निर्ग्रन्थकाणां
ब्राह्मणानां मांसादिलंपिनां पापंडिनां दीक्षोपजीविनां श्रमणानां आजीवकानां छात्राणां वा काकादीनां च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५८ यद्दानादिकं दीयते तेन पुण्यं भवति किं वा न भवतीत्येवं पृष्टे दानपतिना न भवतीत्युक्ते यद्येवं भूयात् वनी
पकवचनं दानपतेरनुकूलवचनं प्रतिपाद्य यदि भुंजीत तदा तस्य वनीपकनामोत्पादनदोषः दीनत्वादिदोष
दर्शनादिति ॥ चिकित्साशास्त्रं तिपादस्य वर्णोऽह ॥ कोमारतणुतिगिंछा रसायणविसखदवारतंतं च सालंकि
यं च सल्लं तिगिंछदोसो दु अट्ठविहो ॥ कौमारं बालवैद्यं मासिकबालविकारादिदोषापनयनं तनुः शा
रीरं तद्विचिकित्सादिनिराकरणं कं वा उदरशोधनकारणं रसायनं वलिपलितादिनिराकरणं चिरकालजीवि
त्वं च विषं स्थावरजंगमभेदभिन्नं तस्य विषस्य चिकित्सा विषापहारः भूतः पिशाचादिस्तस्य चिकित्सा
भूतापनयनशास्त्रं क्षारतंत्रं क्षारद्रव्यं दुष्टव्रणादिशोधनकं शालाकिकं शलाकाकर्म अक्षिपटलाद्यु
घाटनं शल्यं भूमिशल्यं शरीरशल्यं तोमरादिकं शरीरशल्यं अस्थ्यादिकं भूमिशल्यं तस्यापनयनकारकं
शास्त्रं शल्यमित्युच्यते तथा विषापनयननिमित्तं शास्त्रं विषमिति भूतापनयननिमित्तं शास्त्रं भूतमिति का
र्यकारणोपचारादिति ॥ अथवा चिकित्साशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते ॥ कौमारचिकित्सा तनुचिकित्सेति ॥ एवमष्टप्रकार
चिकित्साशास्त्रेणोपकारं कृत्वा आहारादिकं गृह्णाति तदानीं तस्याष्टप्रकारचिकित्सादोषः सावद्यादिदोषा

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५५ दर्शनादिति। क्रोधमानमायालोभानां दोषाणां स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥९॥ क्रोधमानमायालोभ मायालोभ...
दा वध्यानामय दोषा... ॥१०॥ क्रोधेन मानेन मायया लोभेन तत्त्वार्थानिर्णयात्... उत
त्पादनदोषः चतुःप्रकारो ज्ञातव्य इति क्रोधेन निद्रां उत्पादयति आत्मनो ... क्रोध... ता
नदोषः तथा मानेन ... मनो निद्रादिकमुत्पादयति तदा मानदोषः मायाकदि...
मनो निद्रादिकमुत्पादयति तदा मायानामोत्पादनदोषः। तथा लोभेन ... निद्रायां मनसोत्पाद
ति तदा लोभोत्पादनदोषः। ... दोषादिदर्शनादिति ॥११॥ पुनरपि ... प्रतिपादयन्नाह ॥ ...
कृष्ण ... माया वाराणसीम् ... ॥ ... कल्प ...
श्रिताक्षः क्रोधेन निद्रामुत्पादितवान् तथा ... तत्र नगरके ... मानेन निद्रामुत्पादितवान् तथा
परः वाराणस्यां मायया निद्रामुत्पादितवान् तथान्यः ... निद्रामुत्पादितवा १२५
नित्युति तेन क्रोधादि विकल्पमानवत्वात् ... मायया वाराणस्यां ... अथ कथाव
... सर्वसंस्कृतिदोषमाह ... सोधितं ... पुनीमं गुदिदो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

सो विस्मरिदो धणाहोवि दक्खातीति दायकः दानपतिरस्पृहरता कीर्तिरता कथं व दानपतिया
१६० शोधरत्न दीयाकीर्ति विअताला कत्थ दाउ रंथ्य नो दानग्रह्या स्वागवेत्त्वं सदसकाले दोषनामकायतवि
स्मृतस्यच दानमेवाधुना सर्वमहाराज्यपतिरिदानीं किमिति रुचावि स्मृतिसंयो वनकालानियमम्यापि सर्वं
संस्कृतिदोषा भवतीतियां कोविज्ञा यत्र स्मरणं करोति तत्सर्वं सर्वसंस्कारितदोषः नमाप्यकर्तव्यदोषवर्जना
दिति पश्चात्संस्कृतिदोषमाह पश्चात्संस्तुदिदो सो दाणं गहिदूण तं गुणा कित्ति विज्ञादादाणवदी तंज्ञा
सो विस्मृदोविति पश्चात्संस्कृतिदोषः दानमादाय दिकं दत्वा ततः पुनः पश्चाद्वक्ती निवृत्तिविमुक्तस्य
दानपतिस्त्वं कथं यशोविख्यातमिति तु तयस्यपृष्ठा संस्कृतिदोषः कार्पण्यादिदोषदर्शनाद्वितिवि विद्यानामोत्पा
दनकरणानदोषमाह विज्जासाधिदसिद्धा तिस्स आसापदाणकरणेहिं तिस्समाहप्पेणय विज्जा दोमाउ
उप्पादो विद्यानामस्या धिनं सिद्धा साधिता सती सिद्धा सवतितस्या विद्याया आशाप्रदानेन करणेन तन्माहा
त्म्येन विद्यामिमां दास्यामितस्याश्च माहात्म्येन च जीवति तस्य विद्योत्पादनो नाम दोषः आहारदायकाय तस्मा
नादिति मंत्रोत्पादनदोषमाह सिद्धपढिदं मंतं तस्स य आसापदाणकरणेण तस्स य माहप्पेण य उप्पादो

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६१ मंत्रदोसा उ ॥ ॥ सिद्धे पठिते मंत्रे पठित्वा तस्य आशया यो मंत्रः सिद्धिमुपयाति स पठितसिद्धो मंत्रः। तस्य मंत्रस्य आशा-
दानकरणेन तस्मै मंत्रं दास्यामीत्याशाकारणयुक्त्या तस्मात्प्रमादात्प्राप्नेति च यो जीवस्तं दातारं दृष्ट्वा तिष्ठति तस्य मं-
त्रोत्पादनदोषः। लोकप्रतारणाजिह्वागृद्ध्यादिदोषदर्शनादिति॥ अथवा विद्योत्पादनदोषो मंत्रोत्पादनदोषश्चैव
यहर्स्मोक्तौ कथौ द ॥ ॥ आहारदायगाणं विज्जामंतेहि देवदाणं तु। आहूय साधिदव्वा विज्जामंतो हवे दोसो॥
॥ ॥ आहारदायीनां जनदानशीलानां व्यंतरादिदेवान् विद्यया मंत्रेण चाहूयानीय साधितव्याः तासां साधनं क्रिय-
ते यद्दानार्थं स विद्यादोषः मंत्रदोषश्च भवति॥ अथवा आहारदायकानां निमित्तं विद्यया मंत्रेण चान्यदेवतानां
साधितव्यं साधनं क्रियते यत्स विद्यामंत्रदोषः॥ अस्य च सर्वस्य विद्यामंत्रदोषस्यायमेव निपातश्चेति कृत्वा तयो-
रूपदोषः पठितः तयोरंतर्भावादिति चूर्णदोषमाह ॥ ॥ णेत्तस्संजणचुण्णं भूसणचुण्णं च गत्तसोभयरं। चुण्णेत्तुं
पादो चुण्णयदोसो हवदि एसो॥ ॥ नेत्रयोरंजनं चूर्णं चक्षुषो निर्मलीकरणनिमित्तमंजनद्रव्यरजः। तथा भूषण- १३५
निमित्तं चूर्णं येन चूर्णेन तिलकपत्रवल्ल्यादयः क्रियंते तच्चूर्णं द्रव्यरजः गात्रस्य शरीरस्य शोभाकरं च चूर्णं येन
चूर्णेन शरीरस्य शोभा क्रियते दीप्त्यादयो भवंति। तत्शरीरशोभानिमित्तं चूर्णमिति तत्चूर्णं नियोजयति उत्पादितो भोजनम्।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्रियते स मन्त्रोत्पादननामदोषो लब्धेर्भोजी विकादिक्रियया जीवनादिति। मूलकर्मदोषं प्रतिपादयन्नाह ।।

२६२ ।। अवसाणं वसियरणं संजोजयणं च विप्पजुत्ताणं। भणिदं तु मूलकम्मं एदे उप्पादणा दोसा ।।४२।। अवशाना

वशीकरणं वियुक्तानां च संयोजनं यत् क्रियते तद्भणितं मूलकर्म अनेन मूलकर्मणोत्पादितो य आहारादिकः स मूल

मूलकर्मदोषः लज्जादिकस्य करणादिति। एत उत्पादनदोषाः अथ असमदोषा अमर्वं पतेपरित्याज्याः अ

धः कर्म्मबन्धदर्शनादेते धः कर्मांशस्य सद्भावान्नियतं स्यात्प्रदोषा अप्यपादयन्दर्शनदूषणाद्यः सम्भवति

यत्पसत्तिपि परित्याज्या इति। अशनदोषान् प्रतिपादयन्नाह ।।४३।। संकिदमक्खिदणिक्खित्त पिहिदसाहारणा

दायगुम्मिस्से। अपरिणदलित्तछोडिदं एसणदोसाइं दस एदे ।।४३।। शंकया शंकितः किमयमधाकर्म

म्मिणा निष्पन्न उत नेति शंकां कृत्वा भुंक्ते यस्य शंकितनामाशनदोषः। तथा म्रक्षितं स्निग्धं भाजना

दिना दीयमानमशनादिकं ग्राह्यमिति म्रक्षितदोषो भवति। तथा निक्षिप्तं स्थापितं सचित्तादिषु निक्षिप्तमाहारं य

दि गृह्णाति यो साधुस्तदा तस्य निक्षिप्तदोषः तथा पिहितं आच्छादितं अप्रासुकेन च महता पदार्थेन अप्रासुकं

दानेनाप्रासुकेन च पिधाय दीयमानं यदि गृह्णाति तदा तस्य पिहितनामाशनदोषः तथा संव्यवहरणं दानार्थं संव्यवहारं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२६३ रुद्धा यदि ददाति तदा नेयं भिक्षा धर्मार्थ इति तद्दातुस्य संव्यवहरणं नामा अशन दोषः तथा दायक अपरिणपकं श्रु

अक्षन दीयमानमौदनादिकं यदि गृह्णाति साधुस्तदा तस्य दायक नामा अशन दोषः तथा मिश्रेण नासुकेन द्रव्येण पृथि

व्यादि सचित्तेन मिश्रं उन्मिश्रं इत्युच्यते तं यद्याददते उन्मिश्र नामा अशन दोषः तथा अपरिणता विकृता अग्न्यादि पाक

नापक्कस्तमौदनादिकं पानादिकं वा यद्याददते अपरिणत नामा अशन दोषः तथा लिप्ता अप्रासुक वर्णादिना कलनेना

उदकादिना दीयमानमौदनादिकं यदि गृह्णाति तदा तस्य लिप्त नामा अशन दोषः तथा छोडितं परित्यजन भुञ्जानस्य

छिद्रपाणिपात्रेणौदनस्य परिशातनं गालनं परित्यजन् यत्क्रियते तत्परित्यजन नामा अशन दोषः एते दश दोष

दोषा वर्तन्ते इति ज्ञातव्या इति ॥ शंकितं दोषं विशेषयन्नाह ॥ असणं च पाणयं वा खादियमध सादियं च अप्प क

प्पियं अकप्पियं ति य संदिद्धं संकियं जाण ॥ अशनं भक्तादिकं पानं दुग्धक्षीरादिकं खाद्यं लड्डुक शाक

वर्त्यादिकं अथ स्वाद्यमेला कस्तूरी लवंग कक्कोलादिकं चतुर्विधमप्याहारं आगमे अध्यात्मागमे चेतसि सि

वा कल्पितं योग्यमकल्पितं अयोग्यमिति संदेहं सन्दिग्धं शंकितं जानीहि ॥ अप्रासुकं मन्यमानस्य यदुक्तं तेन नीति ।

यद्येतद् यदि स्वर्गमाहारं भुंक्ते तदा शंकित नामाशन दोषं जानीहि ॥ अथवा अध्यात्मचेतसि कि नयः कर्प्यमित्र भुंक्ते नीति । २४

२०८ यद्यौषधं सदृशमाहारं पुनः केनचिद् दोषेण कित्तेनाम शाखनदोषं ज्ञानीति ॥ अथवा अध्यात्मे पतितं किं किमपि कर्म अशित्वा पुनर्नेति मे
शिष्यमाहारं यदि शुद्धं तयोश्च कित्वानीति ॥ द्वितीयशंकितदोषमाह ॥ ॥ समिलितो अशनादिकस्य ग्रामखनापात्रादितो
ए पमाहारकिंचिदामा परिहरिष्टवा स्वयं गृहीत्वा ॥ ॥ सञ्जिम्रक्षितदक्षेन नलाजिनेनेद्रव्यां कटच्छुकेन च यद्यथनका
दिकं तद्यदि दत्तवतेतदा म्रक्षितदोषस्त्यात् तस्मात् म्रक्षितदोषः परिहर्तव्यः पुनर्नामसंपूर्णमिति ॥ निक्षिप्त
प्रमाद ॥ ॥ सचित्तपृथिव्याद्या तेजस्यदे च बीयतसजीवा जंतस्मिन्पुंवरवविद् निक्षिप्तदोषं द्वयमेव ॥
सचित्तपृथिव्यामप्कायत्रुसचित्तेनाग्निप्रदेशितकायेषु बीजकायेषु च सजीवेषु तेषु पश्यतस्थापितमाहारादि
कं तन्निक्षिप्तं भवतिप्रकृते अथवा सचित्तेन सशुकेन वर्धते शतस्सचित्ते सा वनस्पतिर्वा कायश्चाकायाः त्रस
कायाश्च सचित्तकायाश्च बीजकायाश्च त्रसजीवाश्च तेषां पुन पर्यायं निक्षिप्तं सचित्तेन तत् पंचनवतिज्ञातव्यं ॥ पिहित
दोषमाह ॥ ॥ सच्चित्तेनापिहितं अथवा अचित्तगुरुगं पिहितेदत्वा तं तत्पिधाय पिहितं सदीक्षाधर्म ॥ स
च्चित्तेनापिहितं सप्रासुकेनापिहितमथवा अचित्तगुरुकं पिहितं वा प्रासुकेन पुनः सचित्तेनावृतमाहारमुक्त्वा पदेयं ॥
मांसाहारादिकं यदि दत्तं पिहितं नाम दोषो न वर्तितव्यं ज्ञातव्यमिति ॥ संव्यवहरणदोषमाह ॥ ॥ संव्यवहरणंकिच्चा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पदाउमिति चेन्नसायणादोषः। असमर्थक्रियनं देयं मादृशो सो दृष्वदिदोमा। प्रवदृशो संकथितिमता।
तादृष्टं वा वदाउमिति चेन्न तज्जनादीनां संज्ञमेनो हरणं वा कृत्वा प्रकर्षणादाननिमित्तं सज्जनादीनां संस्तितिमे
वातृदृशां कृत्वा असमर्थस्य पदं यपानं नज्जनादिकं तद्य दिदृश्यते तमेव वदद्दाणदोषो नवतस्यदृति। दायकदो
पमादः सूदां सो डोंगी। मद्यपानं मनयपिमावपाग्रीव। उच्चारं पदिद्ध्वंत मदिरवमीसमणी अंगमर्थको
सूतीया बालं धसी श्वयति सोडीमद्यपानलंपटो रोगी व्याधिग्रस्तः। मदयष्टतकं रसमशानं निक्षेपं मृता
यस्य सूतकं दुःखं च्यते सूतकं सूतकेनयो डश्यः सो पिष्टतकं दुःखं च्यते गातसयनस्त्रीनमुग्ननं गुसकामिनि
नीरि पिशाचोवातार्थं पस्तः नग्नः पटाद्योवरणरहितो गृहस्थः उच्चारं स्वा नादिकं कृतवायशागतः मनवार
दुःखं च्यते पतितो मूर्छागतः वंतवदिः कृतवायशागतः रुधिरं रुधिरसहितः वेश्यादासी अनगिका यिका।
सपदवापंच श्रमणिकारक्तपटिकादय अंगम्रक्षिका अंगारस्थानकारिणी। तथा अतिबालाअतिवृ १३२
द्धा गासनीगर्भिणी पंचमासं धनिया अंतरिदावणिमसा बेस्या भ्रष्टवर्णी च वा अतिबाला अतिमुग्धा
अतिवृद्धा अती वंजगयथभाग्यस्य वा गीलसयते उचिष्टामुग्नगनिणी मुक्तगनस्पनं भानिका श्च पलिकावक्षुर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हिताश्चेतरस्त कृष्णादितिर्यग्वस्थिता आसीनो उपविष्टाच्चस्थाबन्नतथेत्यामिति नीचस्थानिमषेदवान्धिता
२८ एवस्वरूपावावतितावचयदिदसातितच्छानयाचयसेजनादिकमितितथा कथयणपक्रलकवा सारणपवा
दसोदविश्रयाग किच्चानदणिकक्तं णिचादंघहणंचावि ॥५०॥ क्रयणमिभकदाणमुरवन्नानतनान्पनवाग्निनिका
श्वादीनावनालनपचातलवासारणंकाष्ठादीनामुत्कर्षणं प्रच्छादननमस्मादिनाविश्मापरंजलादिनाकृत्वातथा
न्यदपंग्निकार्यनिर्वातंनिर्वाणंकाष्ठादिपरित्यागः घट्टनंचापिकुड्यादिनावरणं तथा तंवणमकाणक
सं पिधमाणंवासर्यवणिरकिविय ॥ एवंविद्यादियाचुण दाणंजदिदितिदाचगादाम नेपनगामयकर्द
मादिनाकुड्यादेः मार्जनंस्नानादिकंकर्मकलेतिसंबंधः पिवंतंदारकंचस्तनमदत्वानबालंनिक्षिप्यत्वात्वा
नांद्ध्यंदविश्यादिकारकस्त्वाश्वन्दीनयदिकं२८ नदायकदोषानवतीति उन्मिश्रदोषमाह उदीश्रोव
घंतेहा हरिदावीयातसायससजीवा पचतित्यतेहिंमिस्सं आवारदादिउमिस्सं पृथ्वीचीत्रिकाप्यश्च
प्रासुकामथहरितकायाः पत्रपुष्पफलादयः वीजानिवीजानियवगाधमादयस्चप्रसाध्यसजीवानिर्जीवाः
पुनपंचविनमध्येवविचानिदोषाइति तेः पंचभिर्मिश्रआहारादवस्तुमिश्र उन्मिश्रमनेयावर्जनीयोमहादोषः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९६ इति म्रक्षितं ॥ अपरिणतदोषमाह ॥ तिलतंडुलउसिणोदय चणोदयं च तुसोदयं अविद्धत्थं । अण्णं तहाविहं वा अ
परिणदं णेव गिण्हिज्जो ॥ तिलोदकं तिलप्रक्षालनं तंडुलोदकं तंडुलप्रक्षालनं उष्णोदकं तप्तं भूत्वा शीतं
चणोदकं चणकप्रक्षालनं तुषोदकं तुषप्रक्षालनं अविध्वस्तं अपरिणतं आत्मीयवर्णगंधरसं अपरित्यक्तं अन्यदपि
तथाविधमपरिणतं हरीतकीचूर्णादिना अविध्वस्तं नैव गृह्णीयात् नैवमादीनि परिणतानि गृह्णीयात्
णीति ॥ लिप्तदोषस्वरूपं निरूपयन्नाह ॥ गेरुयहरिदालेण व सेडीय मणोसिलामपिट्ठेण । सपवालदगोल्लेण व दे
यं करभाजणे लित्तं ॥ गैरिकया हरितालेन सेटिकया खटिकया पांडुरमृत्तिकया मनःशिलया आमपिष्टेन
चा तंडुलादिचूर्णेन सप्रवालेन अपक्वशाकेन उदकेन वा आर्द्रेण हस्तेन भाजनेन वा दीयमानं लिप्तं
दोषयुक्तमिति ॥ परित्यजनदोषमाह ॥ बहुपरिसाडणमुज्झिय आहारो परिगलंतदिज्जंतं । छंडिय भुंजणमह
वा छंडियदोसो हवे णेओ ॥ बहुपरिसातनमुज्झित्वा बहुपरिशातं कृत्वा हस्तयोरल्पं कृत्वा भुंक्ते
पिंडं परिशातयन् भुंक्ते आहारं परिगलंतं दीयमानं तक्रघृतोदकादिभिः परिस्रवंतं छिद्रहस्तैश्च बहुपरि
शातनं वा भोजनं कुर्यात् भोजनानिष्टतां च कृत्वा अपरं तु भुंजानस्य त्यक्तदोषो भवतीति ॥ अशनदोषस्वरूपं १३३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६८

रणीया: सावद्यकारणा जीवदयाहेतोर्लौकिककुपात्ततश्चेति। संथा अनाभोगादोषानाद [illegible] सत्तोयणागा
दोसा जो सत्तोए दिन्नपाणं तु अदिमन्नो आदारा पमाणदोसो दत्तदिएना [illegible] संयाजनं दोषोनवनिय:
तया सयतिक्तकपानं तु शीतलकं [redacted] कपानंनाल्पनसंयजयति शीतवापानं तु भिन्नसका दिनास
योजयति अन्यदपि विरूपरस्परं यस्तद्यदिसंयोजयति तस्य संयोजनानामदोषा स्ववल्पेव अतिमानं आहार:
अशनस्य संयजनस्य तृतीयतागषुदकस्यांदरस्य च षष्ठयति चतुर्थभाग वाचकोपयाति यस्त्वप्रमाणम्
दारोलवल्प्ससादन्यथाय। जयांनस्यातिमात्रो नामो दारदोषो भवति प्रमाणातिरिक्त आहारे दीतिधा अमाया
नष्ववर्न्नतियं अवश्यक क्रिया कर्तुं न शक्यतेक्षाराद यथा भूतापयंति निरालम्य चय अदोषानायतश्रति। अतः
क्षमदोषानांद [illegible] तदादिसंगाले जं आसारं विसुद्धि दोसता। गुणे दिसंभ जं आहारं दिणिरता [illegible] या
दिर्थर्वितः सरसघासाधयुक्तः आदरत्वस्य वहरति तुक्केतदात्स्य संस्कोगार दिदोषाभवति। सुरुचिस्त्वं
नादितितस्तु न संयतिस स्त्रीको क्षमानाम दोष:॥ यस्माद्दरति निंदन्ज उपसमानः विरूपकं मे तदंति ष्टमसेवं
शवादिदुक्कितदानी क्षमानामदोषो भवत्येवोत: सकेना दर्शनादिति कारणामांद [illegible] वद्दिकारणे दिंअसा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९-१ आहारितोसिश्रावरदिधर्मं । उदिवेवकारणादिङ । गिऊंहंतो विश्रावरदि ॥ ॥ पडिं कारणेः प्रयोजा
नेस्कनिरवशेषमन गमनमाहारत्तोप्रवाद्यलेश्यपयात्मकमेस्यव दस्तोपिहितानोपश्रावरतिवस्यते
तुष्टानंकरोतिधर्मंचा रित्तेतथेवपडिं कारणेः प्रयोजनस्कनिरवशेषमुश्रतोपिपरित्यजन्नेण चरतिप्रति
पालयतिधर्ममितिसंबंधः । निःकारणायदिउक्तेतोप्यादिकंतथादोषः कारणेः ज्ञानोज्ञानोपिधर्ममाचर
तिसाधुरितिसंबंधः ॥ तथापरेः प्रयोजनेः परित्यजन्नपितोप्यादिकं धर्ममेवाचरति । गांचानपरित्यागेपि पः
सकारणत्वात्परित्यागस्यतिकानितानिकारणानियत्रुक्तेः ज्ञानमित्यादिकायामाद ॥ ॥ वयणवयणवे । कि
रियावाणयसंजमहाए । तहपाणधम्मचिंता । कुज्जाएदेहिंआहारं ॥ ॥ वेदनाद्युवेदनामुपशमयामीतिप्रतेन
वेयावृत्त्यमात्मनोन्येषांचकरामीतिवेयावृत्त्यार्थमुक्तं । क्रियार्थषडावश्यककियाममनोजननेतराण
संतेतइतिताःप्रतिपालयामीतिमुक्तेसंयमार्थत्रयोदशविधंसंयमंपालयामीतिउक्ते । अथवादिगम्यतरेणोद्वि २४
यातिममविकल्पामिनवेतितथासविजीवदयांकर्तुंनशक्नोमीतिप्राणसंयमार्थविंद्रियसंयमार्थंचतुक्तं
तथाप्राणचिंतयाउक्तेप्राणादशकारात्तिष्ठंतिममाहारमंतरेण विशेषपरेतुनतिष्टतेस्वंजाणार्थमुक्तं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तथाधर्मचिंतयायुक्तोधर्मादशधकार:उत्तमक्षमादिलक्षणोममवर्त्ततेइतिसंततमंतरंगकर्मोपार्ज्जनमंजो
वर्त्तनादिकंकर्त्तुंनशक्नोति अथजीवाक्षमांनंतरणंतिच्चिंतनंनाचधर्ममतापथाप्यनरकाकमादिदोषदर्शना
दिति पतिःषड्विःकारणान्दारकुर्यादितिशिक्षितसंबंधः ॥ अथयेःकारणैस्तजन्यं दारकानितानीत्यान्ताकाय
र्मार [illegible] आदेकंवचस्य तितिरकाबिनयचेरसुनीत्पाणिदयातवर्द्दक सरीरपरित्यागवान्छेदा [illegible] आतंके
आकस्मिकोस्थितव्याधेमारणांतिकपीडायांमदितायांबाह्यांजातायांमंदारस्कुर्बेदः ॥ परित्यागस्तथापसर्गेदी
आविनाशहेतौदेवमानुषतिर्यग्अचेतनकृतमनुपस्थितेसाजनपरित्यागःतितिक्षाणायांतस्वतनृत्यमःसुइनिमं
लोकरणेसत्तमथाउक्तयायांदारत्सुवदस्तथाप्राणिदयारत्नैयद्यांदारंशं कामिक्जप्राणिनांघातोभवतितस्मा
धयादारंनरक्षामीतिजीवदयानिमित्तंमांदारस्तुभिदस्तथातपोहेतोचानितानिविषःपर्यंतनशानंनाम तपस्तद्द्य
करामीतितपोनिमित्तंमांदारस्तुच्छेदस्तथाशरीरपरित्यागःतथ्यासंकालेजरामरणःपरागादिकारोगाणांदुःसा
ध्यतेमन [illegible] दुःखःकारणविकलत्वेचमनसंजातेस्वाध्याय तिसिद्धवपनेजीवितमप्यचममापाशानास्तीति
एवंकारणेशरीरपरित्यागस्मिन्निमित्ताशकादिकुर्वेद: ॥ तौमस्तिकामो दारपरित्यागः कार्यः नश्चेवेम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०९ देवविशेषो विनागदर्शनादिति श्रावणो गंधो विषयदर्शनादिति श्रावणोगंधवंतीतेनसहसंबंधस्तुस्वस्यनि
एतदर्थं डनगंदानं न कदाचिदपि कुर्यादिति वपंचयत्नो ह ॥२॥ णवलोवमाउ स्सुंदणो णवरी य सुपवयणं तेज ऽ गा
राढसंजमऽ श्रावकं वंदेतुंकं ॥२३॥ नबलार्थं मम बलं पुष्टादिकं मम स्यादिति विचार्यं न भुंजे न शरीरस्यापि च
यार्थं शरीरं मम पुष्टं भवतु इत्यनेन कारणेन भुंक्ते नापि तेजोर्थं शरीरस्य मम दीप्तिः स्यादित्यभिलाषेण भुंक्ते ताव
रमिति यद्येवमर्थं न भुंक्ते तर्हि किमर्थं ज्ञानार्थं ज्ञानं स्यादस्य मम संयमार्थं भुंक्ते संयमार्थं ध्यानार्थं च भुंक्ते सर्वादि
दि भुंक्ते ध्यानार्थं चेति संसारोत्तरणं मम भवतु इति भुक्तयति रिति ॥ तथा पिंडशुद्धौ तत्र आह ॥२४॥ णवकोडी
परिसुद्धं असणं वादालदोसपरिहीणं संजोयणाय हीणं पमाणसहियं विहिसुदिण्णं ॥२५॥ नवकोटिपरिशुद्धं
का मनःकोटयो मनसा कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटयस्तथा वचसा कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटयस्तथा
था कायेन कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटयः एता नवकोटयः ताभिः परिशुद्धं अशनं विचरति रिति द्वाचत्वारिंशद्दोषपरिहीणं
उद्गमोत्पादनैषणादिदोषपरिहीनं संयोजनया रहितं प्रमाणसहितं विधिना दत्तं अथवा विधानपादादिकं दत्ताश्चागम १३५
नमनोवचनकायशुद्धानं शुद्धिसिद्धं उपनीतं अन्नं न किंचिद्विशिष्टमात्रं उद्दिश्य आनीतं दत्तमिति तथा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विगदिंगालविसुम वकारागामसंज्ञादंकमविसुद्धं जन्नासाधणमेतं वत्रदसमलवज्जिदंजं विगतागादं
२७२ विगतमुमषकारगामसुत्तंकमविसुद्धंसुक्रमदीनं यात्रासाधनमात्रं पाणमभागलार्थं अधपत्तमोत्तयात्रा
साधननिमित्तंचवउद्दस्मलवज्जितंकम्मसाक्करितिसंबंधः अथकानिचवउद्दस्मलानीत्याह णरवाममंज्ञ
अट्ठी कणकुंडस्थयचमममाहिमसाणि बीयफलकंदमूला छिसाणिमलावाहमेदंति नखः रक्तपादं
गुल्पुरुषनवोमतुष्मनातिधनिवक्तिर्यग्जातिशतिवदावारोमबालः सोपिमच्युमतिर्यगातःजंतुजीवःचमाद्वि
समारीरश्रमिकेकालं कणःयवगोधूमादीनांबहिरवयवःकुंडाग्रादिशाल्यादीनामभ्यंतरसूक्ष्मावयवाःस्वयं
बीजाधरुणकेदः नर्मकारीरत्तकश्रमश्रातुःरुधिरंदितीयोधातुः मांसंतृतीयोधातुः बीजांकुरा
तोद्धयोगपायवगोधूमादयः फलानिजंबूआम्रवाउकफलानि कंदः कदल्याधःप्रारोहकारणंमूलंपिप्पल्यादयः
रादिनिमित्तंचितानिदश्वतानिमलानिचउद्दसानिभवंति कानिचिन्महामलानिकानिचिदल्पानिकानिचिन्म
हादोषाणिरुधिरमांसास्थिचर्ममयानिमहादोषाणिसर्वाहारत्यागादिप्रायश्चित्तकारणानिचोडियंतीत्यचयव
रिंद्रियचारीराणिवालाश्चाहारत्यागनिमित्तानि नखवनाहारःपरित्यज्यतेकिंचिनायश्चित्तंक्रियत कणकुंडबीज

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

...विकचारा ...हा तदहा स्यात ... द्दिव से ऽस्य मं ... पुनर्दत्तं ... कारायां

फलमत्वानिपरिहारयाम्प्रानियरिपरि दहुंनचाक्यंतेनाजनपरित्पागः क्रियततथास्वगरिगमिवसत्को कृतायां

१०२ पिंडशुद्धेनपवितानीतिग्रथगुच्यंत इतिदोषरहितं तु कृयतिरिक्षकक्रीत इत्युक्तयतिरिक्षकक्रीतव्रतकेऽस्याधः

कायमाह ॥ पादाश्रमनोतस्या नष्टादादक्तदानितंदवं फासुगमिदि मिंविय । अप्पक्कादंदु सुयंच ॥

दवानावत्तः फासुकं कयंदुकेत्यात अप्रासुकमाह । पगताश्रमवः प्राणिनोयस्मादव्यते अग्रमितितदव्ययं

नैकेंद्रियजीवानसेतितविग्रहस्तस्माश्राहारस्तद्रव्यतः शुष्कः श्रीडिवादयः पत्रयत्तकायितिजीवाः सितमशु

मारतस्ततः परिवर्जनीया इव्यतां अद्धावदितिप्रासुकमिति ॥ अनेनप्रकारेणप्रासुकं सिद्धंनियमनमपिस्वयं

यात्मार्थकृतमासनिमित्तंकृतेचितयतिनदाऽव्यतः अधःप्रवृत्तकमेवकथपरार्थकृतंत्सुखमित्याशंकायाहपष्ठ

नार्थमाह ॥ जहमच्छयाणपयदे मदणुदयमच्छयादिमजंति ॥ तहिमदनकणपये पममदकंदपदिविसुद्धा ॥

यथामत्स्यानांप्रकृतेमदनोदकेयथामत्स्यानांनिमित्तंकृतमदनकारणंजलमत्स्यादिभ्यःप्रायतिविकलीभ १३६

वंतिदिमदकालकानवमाद्यतियस्मिंजलेमत्स्यास्तस्मिन्नेवमंडूकाअपितथापितत्रविषदेतंतत्कृतारनावात

दंवपरार्थकृतेभक्त्यादिकेप्रवर्तमानोपियतिर्विशुद्धःकृतकृतानदोषेणनलिप्यतेऽकेवलनाधःकर्मादिदोषेणाशु

~ १६२८ ... ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६४ संयतेन साधुवर्गस्य च ऊर्ध्वं विना साधुदानफलं तद्दोषमयं स्वर्गगामिनं भोगगामिनं न भवति सम्यग्दृष्टेः
मिथ्यादृष्टयः पुनर्भोगभूमौ भवन्ति तेन दोष इति ॥ यावतः शुद्धमाह ॥ आधाकम्मपरिणदो फासुगदव्वे वि बंधगो
भणिदो । सुद्धं गवेसमाणो आधाकम्मे वि सो सुद्धो ॥ प्रासुकद्रव्यमपि यद्यधःकर्मपरिणतो भवति साधुः कर्मबन्धका
स्तार्थं कृतं मन्यते गृह्णाति तदासौ बन्धको भणितः कर्मबन्धाति शुद्धं पुनर्गवेषयमाणोऽधःकर्मविशुद्धं कृतकारि
तानुमतिरहितं यत्नेनान्वेषयन्नधःकर्मणि सत्यपि शुद्धोऽसौ यद्यप्यधःकर्मणा निष्पन्नोऽसौ आहारस्तथापि साधुर्न
बंधकः कृतादिदोषाभावादिति ॥ सर्वोऽपि पिंडदोषो द्रव्यगतो भावगतश्च सम्भवति दव्वगदो आदव्व भावगदो
अप्पपरिणामो ॥ सर्वोऽपि पिण्डदोषो द्रव्यगतो भावगतश्च सम्भवति द्विप्रकारः द्रव्यगुणादिदोषप्र [illegible]
बंधः कर्मणो युक्तद्रव्यगतमिति उच्यते तस्माद्द्रव्यगतः पुनर्द्रव्यमिति तद्वदतः पुनरात्मपरिणामः अशुभपरिणामपरि
णामश्च भावगत इति तस्मात्सावद्यविधिना कार्यं तावच्छ्रुत्यास सर्वतः परिहरणीयास्तथा न चान्नादिकं तथा च शिततमिति ॥ अथ
स्पतदनाह ॥ मज्झसणं च विहसणं च शुद्धासणं च तं कमसो ॥ एसणामिदि दिविष्ठ [illegible] ति विज्ञियं भगवत्तानां ॥
॥ मद्यमांसं च ग्रासनास वेषणाविषेणं च शासनाविवेकं ... आमनयासना ... मानमयोनेषण ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिविष्ठंबसर्वे-पणमित्युच्यते ॥ तथाविकृतैः पंचरसस्यो निक्षांगनिर्विकृतिपरतलस्वर्थतंदुग्धमा कादिर
वितं सौवीरस्थकृतं कादिसमन्वितं विधपणमित्युच्यते ॥ तथा सौवीरस्थकृतकादिनिरपयतितमवयत्तनपाक
द्रवतोऽपिरूपमननापुपन्यथानकृतश्चआगानमितिकमशोयथाउकमपणजातीदीसपतंचिदंव[illegible]ध्यमगान
यागपंमम वैगानं सर्वसम्मपवितमर्वव्यंजनैश्चमदितंकदाचिद्यापकदाचिद्यापणमिति ॥ एवमनंतनयायेन
पगास्मिनितिर्वाख्यातानवति ॥ तो व कपंकुर्यादित्याशंकायामाह ॥१९५॥ रत्थेवंकाले ॥ नाकवलुपरिग्यंच
गाकरणं ॥ कज्जायसमणमिरि ॥ जत्तुदहिदं जिणमदंमि ॥१९६॥ इत्थमादार [illegible] आवातथा [illegible] पत्थइ
स्निग्धादिकं [illegible] कालेशीतंम्नवर्षादिकं ज्ञात्वा तथा नावम्ना [illegible] तुथा
रवत्मोमिमिनाज्ञात्वा तथात्मनो वीर्यं संहननं ज्ञात्वा कुर्याद [illegible] पदिशमित्यन्याय
दिकुर्यात्वातपित्तस्तुष्मादिसमुद्भवं स्यादिति ॥ नोकनविनापरिमा [illegible] ॥१९७॥ [illegible]
स्त्र [illegible] दस्मतद्वियत्तदयस्स ॥ वाचमवराणं [illegible] ॥१९८॥ [illegible]
स्यदंरतैयलागं [illegible] दस्यादकनरस्य [illegible] सर्वारणार्थ [illegible] सिद्ध [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

२७६ सामर्थ्यं दुःसहत्वं च यत्तेन पडावश्यकक्रिया: सुव्रतेन सम्यगनुध्यानाध्ययनादिकं च न दीयते तत्तो र्गादिकं त
नस्तोदिति। नोजनयोप्यकालमांद ।।१२।। स्यदर्यवम: णादो णालीतियवज्जिदंश्रसराकावं। तिगआपात
जेव अट्ठलमसिमयछुकस्स ।।१३।। स्वर्णदयास्त्वमनयानाडीत्रिकवर्जितयामध्येस्वाध्यायकालस्स भिन्नन्तु।
कालंविद्युद्धर्तशुलजनजयत्नमाचर्गाद्यर्यात्तेल्लत्वर्यार्द्धानमध्यमर्गाचरणंपकमिन्द्रतुर्जर्ल: ध्यानयुक्त
श्रमाचरणमिति सिद्धलकौन्तताद्यांपरिमाणमेतन्नतिक्ताभलसमानस्यपर्यटन्तस्तितिरिसार्थं अविदिशुद्धि:
दिकं धर्मलावरर्तीत्यादि ।।१४।। निरकालं स्याद्युता गुत्तीणसीलसंजमादीणं रक्कंतो च रदिदुगी। णिव्वद
तोविपरकता ।।१५।। निवार्यर्यांच विश्वमनार्थमवचनगुप्तिंकायगुप्तिरक्षारतिगुणाननवगुणाश्च रक्ष
न्तव रतितथाणीतिसंयमादीश्रवतचरतिनिवंदविवंकवीपेक्षा: शरीरवैराग्यसंसारवैराग्यसंवेगाप
नापेक्षमाण सर्व: तथा ।।१६।। आणाअणवद्वाविय मिच्छत्ताराधणादणासो य। संजमविराधणाविय चरि
यापरिंदस्सवा ।।१७।। आणा आज्ञा वीतरागशासनं तस्य न पालनं अतिसंबंध: एतान्यपरिस्खंशप्रणीतत्र्न
वस्थायेवाप्रयुर्मिलयिचमिथ्यात्वाराधनं सम्यक्त्वस्य भिन्नलाभवाणं आत्मनाश: स्वं प्रवर्तितात संयमविराधनांवा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

॥ विर्यायां परिस्त्रवंती । सिद्धाचार्यादिप्रतिष्ठायां मुनिरंतरं यस्माद्यथा न भवंति तथा करोति निष्ठ्यूतं च न तांम्नाऽशं यतना
विराधनं मूत्रयथा न भवंति तथा न स्रतीनि तथांतरायाश्च परिहर्तव्याः इति । कैतेंतराया इत्याशंकायामाह ॥ गाथा ॥ का
गमेज्झा छद्दी रोहण रुहिरं च अंसुवादं च । जण्हूहिट्ठामरिसं जण्हुवरि वदिक्कमो चेव ॥ गाथा ॥ काकोऽपलक्षणमथ
गृध्रो च तेन काकवकश्येनादयः परिगृह्यंते गच्छतः स्थितस्य वा वककाकादयो यद्युपरि व्युत्सर्गं कुर्वंति तदपि
काकसंज्ञ उच्यते साधुचर्यायां काको नामांतरायः संजातः तथा मध्यमं श्रीतिनि तेन पादादिकं यदि लिप्तं भवेत
अमेध्यमिति साधुचर्यायाम् अमेध्यं नामांतरायः । तथा छर्दिः वमनं आत्मनो यदि भवति तथा यद्यन्यस्य छर्दिं करणादिक
करोति तथा रुधिरं आत्मनोऽन्यस्य पूयादिपरस्रवति वत्राच्छन्नस्य यादिकं च यावत् तथाश्रुपातो दुःखेनात्मनो यद्य
तै.वृ.टी. न्यस्य गलति परमाश्रूपातमपि संनिकृष्टानां यद्यांतरायो भवेत् । तथा जान्वधः अमर्शो जानुनोऽधः परामर्शस्तथा जानूपरि व्य
तिक्रमश्चेव सर्वत्रांतरायसंबंध इति ॥ गाथा ॥ नाभिरधो निगमणं । पच्चक्खियसेवणा य जंतुवहो । कागादि
पिंडहरणं पाणीदो पिंडपडणं च ॥ गाथा ॥ नाभ्यधो निर्गमनं नाभेरधो मस्तकं कृत्वा यदि निर्गमनं भवेत् । तथा प्रत्या १२०
ख्यातस्य सेवनं यस्य वस्तुनो यावत् त्यागः स्यात् वस्तुनो यदि सेवनं स्यात् तथा जंतुवधः आत्मनान्येन वा पुरस्तो जीव

॥ मैनं नस्पतीज नानी ॥ ...मा गमनं रिस्म ... त्यस्य ॥ ८

२०८

वधस्यादिक्रियते तथा काकादिभिः पिंडहरणं यदि काकाद्यः पिंडमपहरंति तथा पाणिपुटात्पिंडपतनं भुंजानस्य

पाणिपुटाद्यदि पिंडो ग्रासमात्रं वा पतति ॥ तथा ॥१०॥ पाणौ जंतुवधो मांसादीनां मृतस्य जंतुवस्य पादेनैव स्पर्शे वा

संपादनं तायणे तत् ॥१२॥ पाणिपात्रे जंतुवधो जंतुरात्मनागत्य पाणौ भुंजानस्य यदि म्रियते तथा मांसादि दर्शने

मांसमृत पंचेंद्रियशरीरं रक्तं मद्यमादीनां दर्शनं यदि स्यात्तथा देवाद्युपसर्गे देवादिकृते उपसर्गे तथा पादांतरे पंचेंद्रियजीवा

नां यदि गमनं तथा संपातो भोजनस्य पारिवेषिककृद्दस्तात्भाजनं यदि पतेत्तथा ॥१४॥ उच्चारं प्रस्रवणं अभोज्यगृहप्रवे

शनं तत्रापि ॥ ... उदरस्य प्रश्रवणं मूत्रमित्यर्थः ॥१६॥ उच्चारः स्वात्मनाय कुक्षिमलनिर्गमनं स्यात्तथा मन

प्रस्रवणं मूत्रादिकं यदि स्यात्तथा पर्यस्तेन चंडालगृहादि अभोज्यगृहं प्रवेशनं तथा पतनं तथा

भूमौ पतनं यदि स्यात्तथा उपवेशनं तथा उपवेशनं यदि स्यात्तथा सदंशः ... इति संदंशः ॥ भूमिस्पर्शे

दंष्ट्रः स्यात्तथा भूमिस्पर्शः ... निष्ठीवनं यदि स्यात्तथा निष्ठीवनं ... उदरकृमि निर्गमे

था ॥१८॥ उदरात्कृमिनिर्गमनं अदत्तग्रहणं प्रहारो ग्रामदाहश्च पादेन किंचिद्ग्रहणं करेण वा तत्समीपं ॥२०॥ उद

रात्कृमिनिर्गमनं तथा अदत्तग्रहणं अदत्तस्य यदि स्यात्तथा पादेन भूमौ किंचिद्गृह्णाति तथा करेण वा यदि किं

चिद्गृह्णीयात्तथा ... आत्मनो अन्यस्य वा खड्गादिभिः प्रहारः स्यात्तथा ग्रामदाहो यदि ॥

२

२८६ विष्यसतेनतथाकरैणवायदिकंविक्रियते तमेरितिमर्वत्राँज्ञानस्यांतगयोरचर्गतिमेवधसतथा ॥७७॥ पतेषअ
वङ्गमः कारणादृदृष्टलायपास्सर बीहणालोकङ्गुवणा संजमणविकाकव ॥७८॥ पतेणनेतां काकार
योगेरायाः कारणतत्तालोजनपरित्यागस्य द्वात्रिंशानथान्यचदेवश्रुडलादिपर्वकालस्य ... माक्षमिति
...पासपतनपक्षानमरणादयोः शानपरित्यागहतव सयलोकङ्गुप्पायां सयमनिर्वेदनार्थं चयदिकिति
तस्माशयंतथापाहारत्यागः सयमार्थं विरागत्वमानिर्वेदनार्थं चेति पिंम... ॥७९॥ जेतारवि
...गुद्गी। देवदविजेदिथरिदासम्मं तवीरसाऊवया निरयणसुद्धिमम्मदिसउ ॥८०॥ एवकारः फलाथाधार
...योदेवपिंडशुद्धिरूपदिष्टायें स्पष्टः गतामविता सम्पग्विधानेनतवीरमाकवयाविरवशुद्धिमम्मदिसउ ॥
[illegible] आयान्नआयातेपुंसांवीतरागस्य
स्तानि तहदर्शनविरक्तानां तवेज्ञानमाप्तिनिःफलं ॥८१॥ अथपडावश्यकक्रियास्थलमागतमतमधिकारश्चप २३०
पैर्नविज्ञापवेन्न्अथप्रतस्तावन्नमस्कारश्चार ॥८२॥ काऊणणमोकारं अरहंताणंतहेवसिद्धाणं आयरियउवज्झा
पलोए सव्वसाहूणं ॥८३॥ कृत्वानमस्कारं...तथैवसिद्धानां आचार्योपाध्यायानां लोके सर्वसा

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

=कापिता कारक २

नंतोकत्वाह । अल्पकं मनिसंबध्यते कार्यस्त्वाष्टावेन तत्पर्षदीसंगता तस्मिया उनक्ष्य अर्थीसदाति अर्हं सिद्धाचार्योप
२०० ध्यायसाधुकेल्यानांकस्मिन् नमस्कृत्वा आवश्यकनिर्युक्तिं वक्ष्ये इति संबंधः सापदेत्वात् कोतमगमस्ति नम
स्कारस्सर्वकर्मप्रयोजनमादौ आवासयणिज्जत्ती वोच्छामि जहाकमं समासेण आयरियपरंपरागए जहा
गदा आणुपुव्वीए आवश्यकनिर्युक्तिं वक्ष्ये यथाक्रमं क्रममनतिलंघ्य परिपाट्या समासेन संक्षेपतः आचा
र्यपरंपरया यथागता ... [illegible] ... पूर्वाचार्यप्रवाहेण संदेयतादर्पितन ... [illegible] ... गमकमेव
... [illegible] ... कथयिष्यामीति । तावत्पंचनमस्कारनिर्युक्तिमाह । रागद्दोसकसाए इंदियाणिय पंच
... [illegible] ... परिसहे ... रागः स्नेहो रतिरूपो द्वेषोऽप्रीतिररतिरूपः कषायाः क्रोधादयः इंद्रियाणि च
स्पर्शादीनि पंच परीसहा क्षुदादयो द्वाविंशतिः उपसर्गा देवादिकृताः ... [illegible] ... कषायेंद्रियपरीषहो
पसर्गान् ... [illegible] ... अरिहंता तेण वुच्चंति । नमस्कार
... [illegible] ... अरिहंति णमोक्कारं अरिहा पूजामुत्तमा लोए रजहंता अरिहंतिय अरहंता तेण वुच्चंति । नमस्कार
मर्हन्तीति नमस्कारयोग्याः पूजाया अर्हा योग्याः लोके सुराणामुत्तमाः ... रजसः ज्ञानदर्शनावरणयोर्हंतारः

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रीष्टमांतरायबहुतरागं यत्नेतारोयस्मात्तस्मादर्हत इत्युच्यते ॥ घनचक्रकारणतत्रैलोक्येनार्दैता सर्वज्ञा सर्वलि
दृश्ना अथालोकेस्मिन्नुच्यंते ततः किं ॥१७॥ अरहंतणमोकारं भावेण य जो करेदि पयदमदी । सो सव्वदुक्खमोक्खं पावदि
अचिरेण कालेण ॥१८॥ इत्यर्हतानामर्हतां नमस्कारं यः करोति भावेन प्रयत्नमतिः सर्वदुःखमोक्षं प्राप्नोति
चिरेण कालेन नेति ॥ सिद्धानां निरुक्तिमाह ॥१९॥ दीहकालमयं जंतु उसिदो अट्ठकम्मसिदो ॥ सिदधत्तेण य धत्तं च सिद्ध
त्तमुवगच्छदि ॥२०॥ दीर्घकालमनादिसंसारमयं जंतुर्जीव उषितः स्थितोऽष्टसुकर्मसु ज्ञानावरणादिषु कर्म
[illegible] परिवेष्टितोयं जीवः परिणतः स्थितः सितकर्मबंधनिर्दग्धे परपक्षतिसंक्रमादयोरिरणाकर्मपिकर्मणा [illegible]
[illegible] सुप्रसिद्धत्वं प्राप्नोति निर्देशबंधं धर्मसत्पर्यंतवर्षेयद्यपि दीर्घकालं कर्मणा स्थितस्तथापि सिद्धो
भवति ॥ सम्यग्ज्ञानाद्युपायेनेति ॥ तथोपायमाह ॥२१॥ आवसणी सरीरे इंदियभंडो मणो व आगरिओ ॥ धमिदव्वजीव
लोहो बावीसपरीसहग्गीहिं ॥२२॥ आवसनं चुल्ली यत्रांगाराणि क्रियंते शरीरं किंविशिष्टं आवसनीभूतं इंद्रियाणि उ
पकरणानि स्फोटनकारणीभूतानि तप्तानि कठिनादिकं मनस्तत्कारी चेतनावत्प्रधमको लोहकारः स्मातव्यंचा खं निर्मली
कर्तव्यं जीवलोहं तत्र कर्मगतं द्वाविंशतिपरीषहाग्निना एवं द्वाविंशतिपरीषहाग्निना कर्मबंधनमेतद्दहति शरीरं च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ज्ञियाणि चोपस्करणकृतानि परित्यज्य निर्मलीभूतं शिवमवर्गं दीर्घमन: केवलज्ञानमावं शीसिद्धत्वगुणमा
२८ तिं सिद्धानुवर्तीति सिद्धाः। तस्मात्सिद्धत्वयुक्तानां सिद्धानां नमस्कारो भवतु मे। करोति विषयत्वमनीति सर्वदा सर्वसमा
संबद्धा प्राप्तीपि विरलाकालेनेति। आचार्यस्य निरुक्तिमाह ॥ ॥ सदाचारविदस्मृ सदाचार्यवाचरा आचार
माचारयन्तो। आचार्यते निरुच्यते॥ ॥ सदा सर्वकालमाचारं पंचाचारं विदन्तीति सदाचारवित सदाचारं चात्मना चर
स्वपरमार्थसंवेदनं यत्र नैयुक्तोऽथवा सदाचार: ज्ञानाचार: सम्यग्ज्ञानं ... सदा सर्वकालमाचरितवान् आ
चरितवान् गणधरादिभिः सेवितं चरितं चरतीति वा चरितं चराचरं आचरणाद्वा आमणपयोपदी कालकालिदा काल
चा ... तदा वानीति ... आचारमन्यान्नाहृतानां आचरयेत् कारयन्तं ... तस्मात् आचार्यस्तु
च्यते। तथा ॥ ॥ जदाचारादिकार्य आचरतो पत्तामोद आयरियो तिदस्संतो। आयरियंतेण वुच्चदे
... स्यानादिविधर्माचारं दर्शनाचारान् पंचप्रकारं आचारं ... आयरियो ...
... आचार्यस्तेन कारणेनोच्यते इति। एवंविशिष्टस्याचार्यस्य नमस्कारो भवतु मम सर्वदा ... समाहं
प्राप्तीपि विरलाकालेनेति। उपाध्यायनिरुक्तिमाह ॥ ॥ बारसंगंजिणक्खादं सज्झायं कथितं बुधे उवदेसइ सज्झायं

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८५ तेपुँवंभूतं वुज्झदि ॥ गाथा ॥ वादसांगानि तिर्नारक्मुताति जितः इति पादिता निपुन्वाध्यायं इति कथितो बुधः पंडितै
स्तेभ्यश्चाध्यायं द्वादशांग चतुर्दशपूर्वरूपं यस्मात् उपदिशंतीति प्रतिपादयंति तेनोपाध्याय इत्युच्यते तस्मोपाध्यायस्य
न... मस्कारं यः करोति प्रयत्नमतिः स सर्वदुःखमोक्षं प्राप्नोत्यचिरेण कालेनेति । साधूनां निरुक्तिपूर्वकं नमस्कार
फलमाह ॥ गाथा ॥ णिव्वाणसाधए जोगे सदा जुंजंति साधवो समा सव्वेसु भूदेसु तम्हा ते सव्वसाधवो ॥ गाथा ॥ निर्वा
णि साधकान् योगान् मूलगुणादि तपोनुष्ठानानि सदा सर्वकालं रात्रिंदिवं युंजंति ते तान्
ध्यायंति साधवः साधकत्वेनेति यस्मात् समाः समत्वमापन्नाः सर्वेषु भूतेषु सकलजीवेषु तस्मात्कारणात्ते सर्वसाधवः
उच्यंते तेषु सर्वसाधूनां नमस्कारं भावेन यः करोति प्रयत्नमतिः स सर्वदुःखमोक्षं करोत्यचिरेण कालेनेति ॥ गा
वंतनमस्कारमुपसंहरन्नाह ॥ गाथा ॥ एवं गुणजुत्ताणं पंचगुरूणं विसुद्धकरणेहिं । जो कुणदि णमोक्कारं सो पावदि णि
व्वुदिं सिग्घं ॥ गाथा ॥ एवं गुणयुक्तानां पंचगुरूणां पंचपरमेष्ठिनां शुद्धमनोवाक्कायैर्यः करोति नमस्कारं स प्रा २५।
प्नोति निर्वृतिं सिद्धिसुखं शीघ्रं । ननु पानकस्य रूपद्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकयोः केन नयेनार्थ पंचसंपदार्थं चादिति किमर्थं पंच
नमस्कारः क्रियत इति चेद्वदतोह ॥ गाथा ॥ एसो पंचणमोक्कारो सव्वपावपणासणो मंगलेसु य सव्वेसु पढमं हवदि मंगलं ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लं ॥ एवं पंचनमस्कारः निश्चयत्वेनावधार्यः सर्वपापप्रणाशकः सर्वविघ्नविनाशकः मलं पापं गालयति विना

२२८ शयति मंगं सुखं लाति आदत्ते इति वा मंगलानि इति तेषु मंगलेषु द्रव्यमंगलेषु च सर्वेषु प्रथमं भवति मंगलं यस्मात्तस्मा

त्सर्वशास्त्रादौ मंगलं क्रियते इति ॥ पंचनमस्कारनिर्युक्तिं व्याख्याय आवश्यकनिर्युक्तिं निरूपयन्नाह ॥गाथा॥ णवसो

अवसो अवसस्स कम्म ॥ मावसयंति बोधव्वा ॥ जुत्तित्ति उवायत्तिय ॥ णिरवयवा होदि णिज्जुत्ती ॥टीका॥ न वश्यः पापादे

रवश्यः पापादीन्द्रियकषायोपकषायरागद्वेषादिभिरनात्मीकृतस्तस्य अवश्यस्य यत्कर्मानुष्ठानं तदावश्यकमिति

बोद्धव्यं ज्ञातव्यं युक्तिरिति उपाय इति चैकार्थः ॥ निरवयवा संपूर्णा अखण्डिता भवति निर्युक्तिः आवश्यकानां नि

र्युक्तिरावश्यकनिर्युक्तिरावश्यकसंपूर्णोपायो अहोरात्रमध्ये साधूनां यदाचरणं तस्यावबोधकं पृथक् पृथक् स्तवरूप

ण स्तुतिरूपं तिंगतां वा निष्पादि प्रतिपादकं यत्पूर्वापराविरुद्धं शास्त्रं न्याय आवश्यकनिर्युक्तिरित्युच्यते ॥ सा च षट्

प्रकारा स्यादिति प्रतिपादयन्नाह ॥गाथा॥ सामाइय चउवीसत्थयं ॥ वंदणयं पडिक्कमणं ॥ पच्चक्खाणं च तहा

काओसग्गो हवदि छट्ठो ॥टीका॥ समः सर्वेषां समानो योऽयः समयः पुण्यं वा समायस्तस्मिन् भवं तदेव प्रयोजनं स्यात्पतनदी

व्यतीति वा सामायिकं समयेन वा सामायिकं च विनाशनिरवद्यः चतुर्विंशतितीर्थकराणां स्तवः स्तुतिर्वंदन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सामान्यरूपाणां निर्दिश्यतिसेनाग्रानित्यादि पंचगुरुस्तुतिपर्यंतापंचपरमेष्ठिविषयनमस्कारकरणं वा शुद्धताः
प्रतिक्रमणं व्यतिक्रान्तदोषनिर्हरणं व्रताद्यारोपणं च प्रत्याख्यानं तत्र विषयकाल विषयवस्तुपरित्यागं [illegible]
प्रतिक्रमणं निवृत्तिपथः ॥ सामायिकावश्यकनिर्युक्तिः चतुर्विंशतिस्तवावश्यकनिर्युक्तिः वंदनावश्यकनिर्युक्तिः प्र
तिक्रमणावश्यकनिर्युक्तिः प्रत्याख्यानावश्यकनिर्युक्तिः कायोत्सर्गावश्यकनिर्युक्तिरिति ॥ तत्र सामायिकना
मावश्यकनिर्युक्तिं वक्ष्यामः प्रार[illegible] सामाइयणिज्जुत्तीवोच्छामि जहाकमं समासेण ॥ आयरियपरंपराए
जहागदं आणुपुव्वीए ॥ सामायिकनिर्युक्तिं सामायिकनिरवयवं प्रायश्चित्तं यथाक्रमं समासेन आचार्यपरंपरया
यथागतमानुपूर्व्याधिकारक्रमेण वक्ष्ये यथाक्रमं सामायिककथनं विशेषणं [illegible]
तद्विशेषणं नामेति कथनं [illegible] सामायिकनिर्युक्तिमपि षट्प्रकारामाह [illegible] णामठवणादव्वखेत्तकाल
तहेव भावेय । सामाइयम्मि एसो णिक्खेवो छव्विहो णेओ ॥ अथवा निक्षेपविधिः [illegible] व्याख्यायमानवस्तुनः
उपन्यासो निक्षेपं कुर्यादिति सामायिकनिर्युक्तिः निक्षेपा वर्ण्यते नामसामायिकनिर्युक्तिः स्थापनासामायिकनि
र्युक्तिः द्रव्यसामायिकनिर्युक्तिः क्षेत्रसामायिकनिर्युक्तिः कालसामायिकनिर्युक्तिर्भावसामायिकनिर्युक्तिरिति 182

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

मत्वा पुनः द्रव्यक्षेत्रकालभावेन तत्सामायिकं षण्निक्षेपप्रपंचाय षट्प्रकारेण वर्तते ज्ञातव्यः । शुभनामान्यशुभना
मानि श्रुत्वा रागद्वेषादिवर्जनं नामसामायिकं नाम काश्चन स्थापनाः सुस्थिताः सुप्रमाणाः सर्वावयवसंपूर्णाः
सद्भावरूपा मनोह्लादकारिण्यः काश्चन पुनः स्थापना दुःस्थिताः प्रमाणरहिताः सर्वावयवैरसंपूर्णाः सद्भावरहि
ताः तासु रागद्वेषयोरभावः स्थापनासामायिकं नाम सुवर्णरजतमुक्ताफलमाणिक्यादिमृत्तिकाकाष्ठलोष्ठ
कंटकादिषु समदर्शी रागद्वेषयोरभावो द्रव्यसामायिकं नाम । कानिचित् क्षेत्राणि रम्याणि । आरामनगरनदी
कूपवापीतडागजनपदोपचितानि कानिचिच्च क्षेत्राणि रूक्षकंटकविषमविरसास्थिपाषाणसहितानि जीर्णा
टवीशुष्कनदीमरुसिकतापुंजादिबहुलानि तेषु रागद्वेषयोरभावः क्षेत्रसामायिकं नाम प्रावृड्वर्षाहेमंत
शिशिरवसंतनिदाघाः ऋतवो रात्रिदिवसशुक्लकृष्णपक्षाः कालः तत्र रागद्वेषवर्जनं कालसामायिकं
नाम सर्वजीवेषु मैत्रीभावोऽशुभपरिणामवर्जनं भावसामायिकं नाम । अथवा जातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्षं
संज्ञाकरणं सामायिकशब्दमात्रं नामसामायिकं नाम सामायिकावश्यकेन परिणतस्याकृतिमत्यनाकृतिमति
च वस्तुनि गुणारोपणं स्थापनासामायिकं नाम द्रव्यसामायिकं द्विविधं आगमद्रव्यसामायिकं नोआगमद्रव्य

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ नीवं २

१८८ सामायिकं चेति सामायिकवर्णनवाचकज्ञायक [illegible] पद्धकं आगम [illegible] सामायिकं नामनोआगमद्रव्यसामायि
कं त्रिविधं सामायिकवर्णनवाचकज्ञायकशरीरं सामायिकभा [illegible] ज्ञायकजीवत्यक्तमिति त्रिविधं ।
ज्ञायकशरीरमिति त्रिविधं तत्र वर्तमानतद्विच्छेदनष्टमपि त्रिविधं च्युतच्यावितत्यक्तभेदेन सामायिकपरि
णतजीवाधिष्ठितं क्षेत्रं क्षेत्रसामायिकं नाम । यस्मिन् काले सामायिकं करोति स कालः पूर्वाह्णादिभेदभिन्नः का
लसामायिकं [illegible] भावसामायिकं द्विविधं आगमभावसामायिकं नोआगमभावसा
मायिकं चेति सामायिकवर्णनपरप्राभृतज्ञायकपुरुषो जीवः आगमभावसामायिकं नाम । सामायिकपरिणत
परिणामः नोआगमभावसामायिकं नाम । तयोर्मध्ये आगमभावसामायिकेन नोआगमभावसामायिके
न वा प्रयोजनमिति । निरुक्तिः सर्वं कृतं समसामायिकं प्रतिपादयन्नाह [illegible] समणाणं [illegible] तवदिढं तं तस्स उत्त
मग्गमो समयं उत्तं च तणादि तमदसमाप्र [illegible] सम्यक् ज्ञानसंयमतपोनिर्वृत्तस्वरूपं समगमनं वा १४३
पानं सद्दे कांत जीवस्य यत्समयकं समयः एव तथापि तस्य समयसामायिकं जानीहि । तथा [illegible] जिदउवसमय
परीमदं उववउत्तो सावद्यासुसोमदीसु जं मणियमसङ्ग्रदमदी सामाइयपरिणदो जीवो [illegible] जिना सोद्धप
णेढ जि
नी ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२-८०

सर्वसावद्याद्विरतस्त्रिगुप्तः पिहितेन्द्रियो निरुद्धरूपादिविषय एवंभूतो जीवः सामायिकं संयमस्थानमुत्तमं
उपनीदि । जीवस्य सामायिकस्य चाभेदादोषस्य पाद ॥२३॥ जस्स सण्णिहिदो अप्पा । संजमे णियमे तवे । तस्स सा
मायियं ठादि । इदि केवलिसासणे ॥२४॥ यस्य संनिहितः स्थितः आत्मा संयमनियमतपस्सु तस्य सामायिकं तिष्ठति
इत्येवं केवलिनां शासनं । एवं केवलिनामाज्ञाविद्यावाक्यथवा अस्मिन् केवलिशासने तिनामेतस्य सामायिकं ति
ष्ठतीति ममत्वाभावः सर्वकालेदं सामायिकमाह ॥२५॥ जो समो सव्वभूदेसु । तसेसु थावरेसु य । यः समः सर्वभूतेषु त्र
सेषु स्थावरेषु च समः न तेषामपि पीडाकरः तस्य सामायिकमिति । रागद्वेषविकाराभावस्तेदं सामायिकमाह ॥२६॥ जस्स
रागो दु दोसो दु । वियडिं ण जणेति दु ॥२७॥ यस्य रागद्वेषौ विकृतिं विकारं न जनयतस्तस्य सामायिकमिति । कषाय
जयेन सामायिकमाह ॥२८॥ जो दु कोधं च माणं च । मायं लोभं च णिज्जिदा । येन क्रोधमानमायालोभाः सकषायाः मनाक्
प्राया निर्जिता दलितास्तस्य सामायिकमिति ॥२९॥ संज्ञालेश्याविकाराभावस्तेदं सामायिकमाह ॥३०॥ जस्स सण्णाय
लेस्साय । वियडिं ण जणंति दु ॥३१॥ यस्य संज्ञा आहारभयमैथुनपरिग्रहाभिलाषाः विकृतिविकारं न जनयंति तथाय
स्य लेश्याः कृष्णनीलकापोततेजःपद्मलेश्याः कषायानुरंजितयोगवृत्तयो विकृतिविकारं न जनयंति तस्य सामायि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कामेति कामेंद्रियविषयवर्जनद्वारेण सामायिकमाह ॥७॥ जो रसेय फासेय कामेवज्जदि णिच्चसा । रस: कटु
कषायादिभेदभिन्न: स्पर्श: स्निग्धादिभेदभिन्न: रसस्पर्शौ कामइत्युच्यते । रसनेंद्रियस्पर्शनेंद्रियेन्द कामेंद्रियो
रसस्पर्शौ कामो वर्जयति नित्यं कामेंद्रियं च निराकृतिस्स सामायिकमिति । नोइंद्रियविषयवर्जनद्वारेण सा
मायिकमाह ॥८॥ जो रूवगंधसद्दे भोगे वज्जदि णिच्चसा ॥१९॥ य: रूपं कृष्णनीलादिवर्णस्य गंधो द्विविध: सुरस्य ।
सुरभिभेदेन शब्दा वीणावंशादिसमुद्भव: रूपगंधशब्दाभोगा इत्युच्यंते । चक्षुर्घाणश्रोत्राणि तानि भोगेंद्रियाणि रू
पगंधशब्दान् वर्जयति भोगेंद्रियाणि च नित्यं सर्वकालं निवारयति तस्य सामायिकमिति । उत्थानपरिहारेण सा
मायिकमाह ॥१०॥ जो दु अट्टं च रुद्दं च झाणं वज्जदि णिच्चसा । चकारावनयो: स्व[illegible] तद्याहकाविति स्वभेद
प्रत्येकस्य आर्त्तं चतु:प्रकारं रौद्रं चतु:प्रकारं ध्यानं वर्जयति सर्वकालं तस्य सामायिकमिति । शुभध्यान
द्वारेण सामायिकस्थानमाह ॥११॥ जो दु धम्मं च सुक्कं च झाणं झाएदि णिच्चसा ॥१२॥ अत्रापि चकारावनयो:
स्वभेदप्रतिपादकौ काविति कैवमाह धर्मं चतु:प्रकारं शुक्लं च चतु:प्रकारं ध्यायति यस्तु सर्वकालं तस्य १४५
सामायिकं तिष्ठतीति केवलिशासनमिति सर्वं संबंधोऽत्र द्रष्टव्य इति । किमर्थं सामायिकं वज्जमित्याशंकायामा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द ॥गा॥ सावज्जजोगपरिवज्जणट्ठं सामाइयं केवलिअं पसत्थं ॥ गिहत्थधम्मा परमंति णच्चा कुज्जा बुहो आयहियं
२८२ परत्थं ॥ छाया ॥ सावद्ययोगपरिवर्जनार्थं पापास्रववर्जनाय सामायिकं केवलिनि: प्रज्ञप्तं प्रतिपादि
तं प्रशस्तमिति यस्मात् तस्मात् गृहस्थधर्मात् सारभूतं यदिदं सर्वविशेषापरमो जघन्यः संसारदुःखविनिर्जराबुधः
पंडितः प्रवासरोगादन्मात्म हितं सामायिकं कुर्यादिति ॥ पुनरपि सामायिकमाहात्म्यमाह ॥गा॥ सामाइयंमि उ क
दे समणो इव सावओ हवदि जम्हा ॥ एदेण कारणेण उ बहुसो सामाइयं कुज्जा ॥छाया॥ सामायिके कृते सति श्राव
को पि किल श्रमण: समस्तो भवति ॥ यस्मात् कस्मिंश्चित् सर्वतः कश्चित् वक्ति ॥ सामायिकस्य यत्न समवर्त्तितो ग्राममध्ये
नेमि कुमारपुत्र नन्दुव्रवादि मरणापीडादि महोपसर्ग संजात तथापि स न सामायिकव्रतान्निवृत्तो यास्य ...
तेषां दृष्टांत श्रावकवन्नं कथं यत्याख्यानमदतर ग्रंथादनेकथा वाच्या ॥ तस्मादनेन कारणेन बहुशो बहुवारं सामायि
कं कुर्यादिति ॥ पुनरपि सामायिकमाहात्म्यमाह ॥गा॥ सामाइयंमि उ कए सावएण विणयमज्झयंमि दिट्ठ ॥ मायमदं वह
दी ण य सो सामाइयं फिडिउं ॥छाया॥ सामायिकं सामायिके कृते सति श्रावकेण विधिना पालयितव्यं येनापि मद
श्चोदरेण पात: ॥ अस्य शिरस्थितः प्रत्याख्याने सा यमनवं सो पि मृग: । तथा दंष्ट्र: प्राणैर्विपन्न: ॥ णय सो न वा सामाइयं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८३ सामायिकानंतिकिं उक्तं निर्युक्तिः परिहीणाः केनचिच्छ्रावकेणैवं सामायिके कृते शल्यं न विवेकस्था। पादांतरक्षात
त्संयमवञ्चितो वंदनां नैः सन्तस्माकदाचिच्छ्रावकः तोक्षणेनासौ श्रावकः सामायिकाभ्यप्यानिर्येन समाद्दायदर्शना
दितितेन कारणेन सामायिकं क्रियत इति संबंधः। केन सामायिकमुपदिष्टमित्याशंकायामाह बावीसंतित्थय
रा सामाइयसंजमं उवदिसंति बेदोवठावणियं पुण। भयवं उसहो य वीरो य। द्वाविंशतितीर्थंकरा अजितादिपा
र्श्वनाथपर्यन्ताः सामायिकमुपदिशन्ति प्रतिपादयन्ति छेदोपस्थापनं पुनः संयमं वृषभो वीरश्च प्रतिपादयतः। किमर्थं
वृषभमहावीरौ छेदोपस्थापनं प्रतिपादयतः यस्मात् आचक्खिदुं विभजिदुं विण्णादुं चावि सुहदरं होदि। एदेण
कारणेण दु महव्वदा पंच पण्णत्ता। आचक्खिदुं आख्यातुं कथयितुं आस्वादयितुं वा विभजितुं पृथक्पृथग्भावयि
तुं विज्ञातुं अवबोद्धुं चापि सुखतरं सुखग्राह्यतां शोभितं भवति। एतेन कारणेन महाव्रतानि
पंचप्रज्ञप्तानि यस्मात्स्वरूपेण प्रतिपादयितुं सुखं तथा विभक्तुं विज्ञातुं चापि भवति। अथवा सामायिकं ता
न्कारणेन महाव्रतानि पंच प्रज्ञप्तानीति किमर्थमादौ अंते तीर्थे छेदोपस्थापनमित्याशंकायामाह आदीए १५६
दुव्विसोधणे णिहणे तह सुट्ठु दुरणुपाले य। पुरिमा य पच्छिमा वि हु कप्पाकप्पं ण याणंति। आदितीर्थे शिष्याः

२२८

स्वनयाभ्यंतरमुहूर्तकृत्रयस्तावायतः ॥ तथा पश्चिमतीर्थंशेषाण्ड स्वनप्रतिपाल्यंते मुहुर्तकत्रयं ... सर्वकाल

त्रिसंध्याः पश्चिमकालत्रिसंध्याश्चश्रम ... कृतं ... पंचकल्पमयोगपंचवंतानानियंत्रकृतत्रयावते निर्धार्य वंदापश्चा

पतत्र दिवानतशति ॥ सामायिककरणकार्ममाद ॥ ॥ पडिलिहिय अंजलिकरो ... ऊर्ध्व विनयपरा ... अथ

विनतवुत्ता ॥ कर्त्त सामाइयं निरत ॥ ॥ प्रतिलिखितांजलिकरायनतोऽप्रतिलिखितांजलिकरः ... समादि

लमतिंदवायचित्तो ... कालमकालपुरमाणकि ... कथ आगमोक्तक्रमणाकरोतिसामायिकं निरत ॥ अथवा प्रतिलेखक

... पतिलेखनांजलिकरः हृद्यांजलिकरः मुकुलितकरः प्रतिलेखनेन सहितांजलिक

रो सामायिकं करोतीति ॥ सामायिकनिर्युक्तिमुपसंहर्तुं चतुर्विंशतिस्तवस्य ... ॥ ॥ सामाइयणिज्जुत्ती

एसा कहिदा मए समासेण ॥ चउवीसयणिज्जुत्ती ए तो उड्ढं पवक्खामि ॥ ॥ सामायिकनिर्युक्तिरेषा कथिता समासे

न ॥ इत ऊर्ध्वं चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिमुपसंहर्तुं चतुर्विंशतिस्तव ... ॥ ॥ सामाइयणिज्जुत्ती एसा कहि

दा मए समासेण ॥ चउवीसयणिज्जुत्ती ॥ एत्तो उड्ढं पवक्खामि ॥ ॥ सामायिकनिर्युक्तिरेषा कथिता समासेन इत ऊर्ध्वं

चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिं प्रवक्ष्यामीति तद्बोधनार्थं निक्षेपमाह ॥ ॥ णामट्ठवणा दव्वे खेत्ते काले य होइ भावे य

+ मैवं त्रयणा नित्तै हैतुर्वा धनी चंनिदेप नाहि ॥छ॥ २

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

एसो थयम्मि विहिओ । तित्थकरो गुणिदिदा ॥ २९ ॥ नामस्तवः स्थापनास्तवः द्रव्यस्तवः क्षेत्रस्तवः कालस्तवः भावस्तवः इ
षट्स्तवे निक्षेपः षड्विधः स्तवे ज्ञातव्यः चतुर्विंशतितीर्थकराणां यथार्थानुगतैः अष्टोत्तरसहस्रसंख्यैर्नामभिः स्तवनं चतु
र्विंशतिनामस्तवः । चतुर्विंशतितीर्थकराणामपरिमितानां कृत्रिमाकृत्रिमस्थापनानां स्तवनं चतुर्विंशतिस्थापनास्त
वः तीर्थकरशरीराणां परमौदारिकस्वरूपाणां वर्णभेदेन स्तवनं द्रव्यस्तवः । कैलाससम्मेदोर्जयन्तपावाचंपानगरादिनि
र्वाणक्षेत्राणां समवसृतिक्षेत्राणां च स्तवनं क्षेत्रस्तवः स्वर्गावतरणजन्मनिःक्रमणकेवलोत्पत्तिनिर्वाणकालानां
स्तवनं कालस्तवः । केवलज्ञानकेवलदर्शनादिगुणानां स्तवनं भावस्तवः ॥ अथवा जातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्षं सं
ज्ञाकर्म चतुर्विंशतिमात्रं नामस्तवः चतुर्विंशतितीर्थकराणां साकृत्यनाकृतिवस्तुनि गुणानारोपस्तवनं स्थापनास्तवः द्र
व्यस्तवो द्विविधः आगमनोआगमभेदेन चतुर्विंशतिस्तवव्यावर्णनप्राभृतज्ञायकोऽनुपयुक्त आगमद्रव्यस्तवः चतु
र्विंशतिस्तवव्यावर्णनप्राभृतज्ञशरीरभाविजीवतद्व्यतिरिक्तभेदेन नोआगमद्रव्यस्तवस्त्रिविधः सर्वं सुगमं चतु
र्विंशतिस्तवसहितं क्षेत्रं कालश्च क्षेत्रस्तवः कालस्तवश्च । भावस्तवः आगमनोआगमभेदेन द्विविधः चतुर्विंशतिस्तवव्या
वर्णनप्राभृतज्ञायक उपयुक्त आगमभावचतुर्विंशतिस्तवः । चतुर्विंशतिस्तवपरिणतपरिणामो नोआगमभावस्तवो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५६ इतिस्तवनावतीपरेस्य अर्हेन्निति स्म उक्तः सर्वविदस्यापरविदस्यापरस्य सामान्यतीर्थकरस्य ... दानदायक
ति । अथ चनामस्तवनस्य वर्णनं चयाजनस्य सर्वदीक्षियाजनंतदर्थमाह ॥ लोगस्स उज्जोयगरे धम्मतित्थयरे । जिणावरस्यकर
दृष्टा स्तणकेवलिमेवय चउवीसं बाधिसमादेसेतु ॥ लोकोद्योतकरः ... अथ चित्तमज्झमादिः । तीर्थमि
सारनातरणोपायंधर्ममेवतीर्थं कुर्वंतीतिधर्मतीर्थकराः कर्मारातीन्जयंतीतिजिनास्तेषांवरा प्रधानाजिनवराः अर्ह
तः सर्वज्ञाः कीर्तनंप्रशंसनं कीर्तनीयाः केवलिनः सर्वप्रसद्भाववबोधाः ... नमः प्रकृष्टाः सर्वधर्मानमनाधिसंसार
निस्तरणोपायंदिनावुदद्युगवस्य ... क्रियते अर्हंतो लोकोद्योतकराः धर्मतीर्थकराः जिनवराः केवलिनउत्तमाश्च
... ज्ञानेनप्रशंसनंबाधिमर्हंतदस्तुप्रयच्छंतु ॥ अथवा एते अर्हंतो तीर्थकरालोकोद्योताजिनवराः कीर्तनीया उत्त
२४ मा केवलिनश्चमेबोधिंदिशंतु ॥ अथवा अर्हंतः सर्वविशेषणविशिष्टाः केवलिनानेकीर्तनमस्यनाधिसमंचितिते
वेषः ॥ एतैर्द्दशभिरधिकारैश्चतुर्विंशतिस्तवो व्याख्यायते इति ॥ अवादोता ... कर्मनमस्कीर्तमिदं ॥ लोगदिआ
लोगादिप्पलोयदि संलोमनिप्पयहो ॥ लम्हाजिणाहिकायिणं ॥ तम्हासोवुच्चदेलोउ ॥ लोकयते आलोक्यंते ... लोकः तत्र
रूपकस्यैपकार्थः ॥ केजिनैरिति तस्माल्लोकइत्युच्यते ॥ कथंबहुस्थानवस्थायांमतिज्ञानश्रुतिज्ञानाभ्यां लोकांतदृष्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५६ तेयस्मात्तस्माल्लोकः। अथवा अवधिज्ञानेन लोक्यते पुद्गलमर्यादा [illegible] तेयस्मात्तस्माल्लोकः॥ अथवा मनःप
र्ययज्ञानेन [illegible] तेयस्मात्तस्माल्लोकः। अथवा केवलज्ञानेन त्रिभुवनं यथावस्थि
तं [illegible] पर्याये। [illegible] तेयस्मात्तस्माल्लोकः। तेन कारणेन लोकः [illegible] इति। नवप्र
कारैर्निक्षेपैर्लोकस्य स्वरूपमाह॥ णामं ठवणं दव्वं खेत्तं चिण्हं कसायलोगो य। भवलोगो भावलोगो पज्जयलोगो य
णायव्वो॥ [illegible] नाम [illegible] निर्देशः [illegible] लोकशब्दः [illegible] नामलोकः
स्थापनालोकः द्रव्यलोकः क्षेत्रलोकः चिह्नलोकः कषायलोकः भवलोकः भावलोकः पर्यायलोकः [illegible]
इति। तत्र नामलोकं विवृण्वन्नाह॥ णामाणि जाणि काणि वि सुहासुहाणि [illegible] णामलोगं वियाण
हि। अणंतजिणदेसियं॥ नामानि [illegible] निश्चितानि [illegible] नामानि [illegible]
[illegible] लोके [illegible] तन्नामलोकं [illegible] विजानीहि। [illegible] १४८
जिना अनंतजिनास्तैर्देशितः इति नामलोकमाह॥ ठवियं ठविदं जं किंचि अत्थि लोगम्हि। ठवणालोगं वि
याणाहि। अणंतजिणदेसियं॥ [illegible] स्थापितं [illegible] यत्किंचिदस्ति लोके [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तल्लोकेतत्सर्वव्यापनाल्लोकमितिजानीहि। अनंतजिनदर्शितमादेश। द्रव्यलोकस्वरूपमाह॥ [illegible] जीवमजीवं रूवमरू
वं। सपदेसमप्पदेसं च। दव्वलोगं वियाणाहि॥ अस्य तात्पर्य [illegible] जीवाश्चेतनावन्तः अजीवाः कालाकाशधर्मा
२८१ धर्माः पुद्गलाः रूपिणः रूपरसगंधस्पर्शशब्दवंतः पुद्गलास्त्वरूपिणः कालाकाशधर्माधर्मजीवाः सप्रदेशाः सर्व
जीवादयः अप्रदेशाः कालाणुपरमाणवः अनेन सर्वलोकं द्रव्यलोकं विजानीहि। अथ च सर्वशब्देन [illegible] तत्त्वाभ्यामपि
द्रव्यलोकं विजानीहि [illegible] परिणाममजीवं चेव। सपदेसमेकत्वं किरियाय। णिच्चं कारण कत्ता। सव्वगदि इदर
दियपवेसा॥ [illegible] परिणामपरिणामभावपरिणामिनः। केतजीवपुद्गलाः शेषाणि धर्माधर्मकालाकाशा
नि अपरिणामीनि [illegible] नयापेक्षया व्यंजनपर्यायं वा आश्रित्य तदर्थपर्यायार्थिकनयापेक्षया सर्वे
पर्यायमाश्रित्य सर्वे परिणामाः [illegible] आत्मका। चेतनेति जीवो जीवश्चेतनालक्षणोपेतः [illegible]
पुद्गलादयः [illegible] मूर्ताः पुद्गलास्तु रूपादिमत्वात् शेषाणि जीवधर्माधर्मकालाकाशानि अ
मूर्तानि रूपादिविरहितत्वात् सप्रदेशानि [illegible] जीवधर्माधर्मपुद्गलाकाशानि सप्रदेशात् [illegible] अप्रदेशा
कालाणवः परमाणुश्च [illegible] धर्माधर्माकाशा एकरूपाणि [illegible] विघातानि [illegible] शेषाणि संसारिजीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषाधर्माधर्मपुद्गलाकाशकाला अकर्तारः शुभाशुभ नो ... भोक्तारः

जीवपुद्गलकाला अनन्तरूपाः प्रदेशानां भेददर्शनात् ॥ आकाशं तावत्सर्वपदार्थानामवस्थानदेशदाती वपुद्गल
धर्माधर्मकालाः अचेतनानि अन्यादृशलक्षणत्वात् ॥ जीवपुद्गलाः क्रियावन्तो गतिदर्शनात् ॥ शेषाधर्माधर्मा
काशकाला अक्रियावंतः गतिक्रियाया अभावदर्शनात् ॥ नित्याः धर्माधर्माकाशपरमार्थकालाश्च व्यवहारनया
पेक्षया व्यंजनपर्यायाभावात् ... विनाशाभावात् ॥ जीवपुद्गलाः अनित्या व्यंजनपर्यायदर्शनात् ॥ कारणानि पुद्गल
धर्माधर्मकालाकाशानि जीवोपकारकत्वेनाक्षयत्वात् ॥ जीवः अकारणं स्वतंत्रत्वात् ॥ जीवः कर्ता शुभाशुभयोः तत्
फलभुक् ॥ आकाशं सर्वगतं सर्वत्रोपलभ्यमानत्वात् ॥ शेषाण्यसर्वगतानि जीवपुद्गलधर्माधर्मकालद्रव्याणि सर्व
त्रोपलभ्यमानत्वात् तस्मात्परिणामजीवमूर्तसप्रदेशैकक्षेत्रक्रियावन्नित्यकारणकर्तृसर्वगतेतरस्वरूपाणि द्रव्या
लोकं जानीहि तस्य परिणामादिविशेषः केवलालोकं जानीहीति संबंधः ॥ केवलालोकस्वरूपं ... ॥ ४॥
आगासं सपदेसं उड्ढमहतिरियलोगं च । खवलोगं वियाणाहि । अणंतजिणदेसियं ॥ ॥ आकाशं सप्रदेशं
प्रदेशाः सहितं ऊर्ध्वलोकं मध्यलोकं अधोलोकं चेति तत्सर्वं क्षेत्रलोकं अनंतजिनदृष्टं विजानीहीति ॥ त्रिलोकं मा
... जं दिट्ठं सं ... ... विण्हलोगं वियाणादि । अणंतजिणदेसियं ... ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संस्थानं धर्माधर्मयोर्लोकाकाशसंस्थानं कालद्रव्यस्य लोकाकाशप्रदेशस्वरूपेण संस्थानं आकाशस्य केवलज्ञान
२०० स्वरूपेण संस्थानं लोकाकाशस्य मृदंगादिस्वरूपेण संस्थानं जीवद्रव्यस्य समचतुरस्रन्यग्रोधादिस्वरूपेण संस्था
नं पुद्गलद्रव्यस्य कारणस्य स्कंधादिस्वरूपेण वा संस्थानं पर्यायाणां दीर्घह्रस्ववृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादि नारका
दितिर्यङ्मनुष्यदेवत्वादिस्वरूपेण संस्थानं यदुक्तं संस्थानं द्रव्याणां गुणानां पर्यायाणां च चिन्त्यते लोकं विजानीहि इ
ति कषायलोकमाह ॥३३॥ कोधो माणो माया लोभो उदिण्णा जस्स जंतुणो । कसायलोगं वियाणाहि अणंतजिणदे
सियं धम्मं ॥३४॥ यस्य जंतोः जीवस्य क्रोधमानमायालोभा उदीर्णा उदयमागताः तं कषायलोकं विजानीहीति । अनंत
जिनदर्शितं भवलोकमाह ॥३५॥ णेरइयदेवमाणुस तिरिक्खजोणिं गदा य जे सत्ता । णियभवणे वट्टंता भवलोगं वि
याणाहि ॥३६॥ नारकदेवमनुष्यतिर्यग्योनिषु गताश्च ये जीवा निजभवे निजायुःप्रमाणावच्छिन्ने वर्तमानास्तं भवलोकं वि
जानीहीति । भावलोकमाह ॥३७॥ तिव्वो रागो य दोसो य उदिण्णा जस्स जंतुणो । भावलोगं वियाणाहि अणंतजिणदंसि
यं ॥३८॥ यस्य जंतोः तीव्रो रागः कषायो द्वेषश्च विद्वेषः तीव्रो उदीर्णो उदयमागतौ तं भावलोकं विजानीहीति अनंतजिनदृष्टं ।
पर्यायलोकमाह ॥३९॥ दव्वगुणखेत्तपज्जय भवाणुभावो य भावपरिणामो । जाण चउव्विहमेवं पज्जयलोयं समासेण ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

३०१ ॥ ॥५४१॥ द्रव्याणां गुणा ज्ञानदर्शनसुखवीर्यकर्तृत्वभोक्तृत्वस्पर्शरसगन्धवर्णगतिकारकत्वादयस्तथागुरु
लघुवर्त्तमानादयः तेषां पर्यायाः नारकपृथिवीकायद्वीन्द्रियसर्वविदर्शनपरिविदलवरैरावतद्वीपसमुद्रनिषधहिम
वन्निलेखादयः तेषां नाममतुलवः अंगुलोत्तजघन्यमध्यमोत्कृष्टविकल्पास्तेषां नामपरिणामो [illegible] लोकयद
शमात् अर्थात्मरूपः कर्मादाने परित्यागे वा असमर्थः द्रव्यस्य गुणाः पर्यायलोकः [illegible] पर्याय
लोकः तेषां [illegible] पर्यायलोकः भावानामं परिणामः पर्यायलोकः ॥ एवं चतुर्विधं पर्यायलोकं समासेन जानी
हीति ॥ उद्योतस्वरूपमाह ॥५४२॥ उज्जोवो खलु दुविहो णादव्वो दव्वभावसंजुत्तो । दव्वुज्जोवो अग्गी चंदो सूरो मणी चेव
॥५४२॥ उद्योतः प्रकाशः खलु स्फुटं द्विविधो ज्ञातव्यो द्रव्यभावभेदेन द्रव्यसंयुक्तो भावसंयुक्तश्च ॥ तत्र द्रव्योद्योतश्च
अग्निश्चन्द्रः सूर्यो मणिश्चैवकारः प्रकारार्थस्तेन विधानन्यापि द्रव्योद्योतो ज्ञातव्य इति ॥ भावोद्योतं निरूपयन्नाह ॥
॥५४३॥ भावुज्जोवो णाणं जह भणियं सव्वभावदरसीहिं । तस्स दु पओगकरणे भावुज्जोवोत्ति णादव्वो ॥५४३॥ भावोद्योतो १५५
नाम ज्ञानं यथा भणितं सर्वभावदर्शिभिः सर्वज्ञैः प्रकाशितं सर्वपदार्थदर्शिभिर्ज्ञानमुक्तं तु भावोद्योतः परमार्थोद्योतस्त
स्य ज्ञानस्योपयोगकरणात् स्वपरप्रकाशकत्वात् भावोद्योत इति ज्ञातव्यः ॥ उद्योतनेनोद्योतस्य [illegible] ॥ पंचवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संखलु भणिदं। णाणुज्जोयं जिणवरिंदेहिं। आभिणिबोहियसुदओहिमणपज्जवकेवलमइयं॥२२॥ मत्यावबोधानां
202 जिनवरेन्द्रैः पंचविधं पंचप्रकारं खलु स्फुटं भणितं प्रतिपादितं। आभिनिबोधिकश्रुतावधिज्ञानमनःपर्यय।
केवलमयं मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलज्ञानभेदेन पंचप्रकारमिति। द्रव्यभावोद्योतयोः स्वरूपमाह॥२३॥ द
व्वुज्जोयं जोयं। पडिहम्मदि परिमिदं खित्तंहि। णाणुज्जोओ जोयं लोगालोगं पयासेदि॥२४॥ द्रव्योद्योतोऽयं प्रद्योतः प्र
तिहन्यते अन्यद्रव्येण परिमितक्षेत्रे चैवं। भावोद्योतः पुनः प्रद्योतो लोकमलोकं च प्रकाशयति न प्रतिहन्यते
नापि परिमितक्षेत्रे अतिघाति सर्वत्रावादिति॥२५॥ लोगस्सुज्जोययरा। दव्वुज्जोएण णहु जिणा होंति
भावुज्जोयकरा। पुण होंति जिणवरा चउवीसं॥२५॥ लोकस्योद्योतकरा द्रव्योद्योतेन न भवंति जिना भावोद्योतका
राः पुनर्भवंति जिनवराश्चतुर्विंशतिः। अतो भावोद्योतेनैव लोकस्योद्योतकरा जिना इति स्थितमिति लोकोद्योत
करा इति व्याख्यातं। धर्मतीर्थकरा इति पदं व्याख्यातुकामः प्राह॥२६॥ तिविहो य होदि धम्मो। सुदधम्मो अत्थिकाय
धम्मोय तदिओ चरित्तधम्मो। सुदधम्मो इत्थ पुण तित्थं॥२७॥ धर्मस्त्रिविधः त्रिप्रकारो भवति श्रुतधर्मोऽस्तिकायधर्मः तृती
यश्चारित्रधर्मः। अत्र पुनः श्रुतधर्मस्तीर्थं तीर्थते संसारसागरस्तरंति येन तत्तीर्थमिति। तीर्थस्य स्वरूपमाह॥२८॥ दुवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

३०४ ईश्वरोदितिवं । णादइस्वनाथसज्जनपदमिदाप्तईपिं प्रत्ययपरत्वगामेदि । द्विविधंभवतितीर्थंद्रव्यमगुत्तं

तावसंयुक्तंभवति । द्रव्यतीर्थंमंपरमार्थरूपंभावतीर्थमुक्तंपरमार्थस्ततमंन्यापेक्षालाकाः एतयोर्द्वयोरपितीर्थयोः

र्थंस्पकअरूपसारवति । द्रव्यतीर्थस्वरूपमाह ॥ दाहोपसमसमर्णतण्हा छेदामलपंकपवहणंचेव तिहिकारणेहिं

जुत्तो तम्हातंदववदोतित्थं ॥ द्रव्यतीर्थनदाहस्योपसमंतापस्योपशमनंभवति तृष्णायाश्छेदोविनाशोभवति मलक

र्दमपंकस्यप्रवहणंशोधनमेवभवति नधर्मादिकाश्गुणाः तस्मात्त्रिभिःकारणैर्युक्तंद्रव्यतीर्थंभवतीति । भावती

र्थस्वरूपमाह ॥ दंसणणाणचरित्ते णिझ्झुत्ताजिणवरा उसव्वेवि तिहिकारणेहिंजुत्ता तम्हातेभावदोतित्थं ॥

दर्शनज्ञानचारित्रैर्निर्युक्ताःसंयुक्ताजिनवराःसर्वेपितेतीर्थंस्तंभवतितस्मात्त्रिभिःकारणैरपितातस्तीर्थमितिनाबा

धीतेनलोकोद्धारकत्वात्वधर्मतीर्थंकरत्वेनधर्मतीर्थकराइति अथवादर्शनज्ञानचारित्राणिजिनवरःसर्वेपि

निर्युक्तानिसेवितानितस्मात्सर्वेभावतस्तीर्थमिति जिनवराअर्हन्तितिपदव्याख्यानुकामःप्राह ॥ जियकोहमा ५५

णमाया जियलोहातेणतेजिणाहोति हंताअरिंचजम्मं अरहंताअणउवुव्विदियं ॥ यस्माज्जितक्रोधमानमायालो

भास्तस्मात्तेनकारणेनतेजिनाभवन्तिभवंति घनांघाणांहंतारोजन्मनःसंसारस्यचहंतारःतेनाहंतस्तुचंत वनव ॥

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०४ अरहंतिवंदणणमंसणाय अरिहंतिपूयसक्कारं अरिहंतिपूयसक्कारं अरिहंति सिद्धिगमणं अरहंता तेण वुच्चं
ति ॥ ७ ॥ पूजाया: सत्कारस्य च योग्या: सत्कारमर्हंतीति तौ वंदनायां नमस्कारस्य च योग्या वंदनानमस्कारमर्हं
ति च यस्मात् सिद्धिगमनस्य च योग्या: सिद्धिगमनमर्हंतीति यस्मात्तेनार्हंत उच्यंते । किमर्थमेते कीर्त्यंत इत्याशंका
यामाह ॥ ॥ कित्तणकित्तणिज्जा सदेवमणुयासुरेहिं लोगंमि । दंसणणाणचरित्ते तवविणओ जेहिं पण्णत्ता ॥
॥ ८ ॥ कथं ते न कीर्तनीया व्यावर्णनीया: सदेवमनुष्यासुरलोके: दर्शनज्ञानचारित्रतपसां विनयाय: प्रज्ञप्त: प्रति
पादित: ते च चतुर्विंशतितीर्थंकरा: कथं न कीर्तनीया इति । कीर्तनमधिकारमाख्याय केवलिनां स्वरूपमाह ॥
॥ सव्वं केवलिकप्पं लोगं जाणंति तह य पस्संति । केवलणाणचरित्ता तम्हा ते केवली होंति ॥ ९ ॥ किमर्थं केवलि
नस्ते उच्यंत इत्याशंकायामाह । यस्मात्सर्वं निरवशेषं केवलिकल्पं केवलज्ञानविषयं लोकमलोकं च जानंति । त
था च पश्यंति । केवलज्ञानमेव चारित्रं येषां ते केवलज्ञानचारित्रा: परित्यक्तानवद्यव्यापारा: तस्मात्ते केवलिनो भवं
तीति । यथोत्तमा: कथं इत्याशंकायामाह ॥ ॥ मिच्छत्तवेदणीयं णाणावरणं चरित्तमोहं च । तिविहतमा उम्मुक्का
तम्हा ते उत्तमा होंति ॥ १० ॥ मिथ्यात्ववेदनीयं श्रद्धानरूपं ज्ञानावरणं ज्ञानदर्शनयोरावरणं चारित्रमोहश्चेति त्रिवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धंतमस्तस्मात्स्तुतो यतस्तस्मात्तं चन्द्रमाः प्रकाशयतीति ते एवं विशिष्टा मम ॥७॥ आरोग्गबोहिलाहं दिंतु स-
३०५ माहिं च मे जिणवरिंदा किं ण हु णिदाणमेदं णवरि विभासेत्थ कायव्वा ॥८॥ एवं विशिष्टास्ते जिनवरेन्द्रा मह्यं
आरोग्यं जातिजरामरणाभावं बोधिलाभं च जिनसूत्रश्रद्धानं दीक्षाभिमुखीकरणं वा समाधिं च मरणकाले सम्यक्-
परिणामं ददतु प्रयच्छन्तु किं पुनरिदं निदानं न भवति । न भवत्येव कस्मात् हिताय प्रवृत्तिः कल्याणं कर्तव्या यस्मादिति
तस्माच्चेदं निदानं न भवति । यतः ॥९॥ भासा असच्चमोसा णवरि हु भत्तीय भासिदा एसा ण हु खीणरागदोसा दें-
ति समाहिं च बोहिं च ॥१०॥ असत्यमृषा भाषेयं किं तु सा भाषितेयं यस्मान्न हि क्षीणरागद्वेषा जिनाः ददति स-
माधिं बोधिं च यद्दीयते प्रवर्त्यते स्वस्वपरिणामैः सुगतिरिति । अन्यच्च ॥ जं तेहिं दु दादव्वं तं दिण्णं जिणवरेहिं सव्वं दंस-
णणाणचरित्तस्स एस तिविहस्स उवदेसो ॥११॥ यत्तैः दातव्यं तद्दत्तमेव जिनवरैः सर्वैः किं तद् दर्शनज्ञानचारित्रा-
णां त्रिःप्रकाराणां एवं उपदेशः अस्मात्किमधिकं यस्मात् यत्प्रार्थ्यते तल्लब्धं एव समाधिबोधिप्रार्थना न किं भवति यथ १५२
णो तत्थ आह ॥ भत्तीय जिणवराणं खीयदि जं पुव्वसंचियं कम्मं । आयरियपसाएण य । विज्जा मंता य सिज्झंति ॥
॥ यत्तैः दातव्यं तद्दत्तमेव जिनवरैः सर्वैः किं तद्दर्शनज्ञानचारित्राणां त्रिःप्रकाराणामुपदेशः अस्मात्किम ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

यस्मात्तेषां चार्याणां चैतन्॥ किमर्थं ते चार्यादिष्टसादेन विद्यास्ते चाश्च सिद्धि गुणप्राप्ता नियमस्य नेति

धिपंचत्वाधर्मस्तत्त्विषायनस्माधिबोधिसार्थमालं निर्वतियतः तेत्र्याद ॥६०॥ सत्तीयत्तिपाणुमाणं चर्याधर्वितपुत्रयंपि
३०६ धम्मं आयरियपसाएणाय विज्ञामंतायसिज्झंति ॥६६॥ जिनवराणांसक्याश्वर्वसंचितंकर्मक्षायतेविनचपतंतस्मा
जिननामाचार्याणांचभक्तिरियंननिदानमिति ॥अप्पऊ॥ अरहंतसुयराचे चचगदतासुदासवाहिंदेसु धम्मंदिय
गोमगे सुदयंतोवाससविक्षवि ॥६५॥ अपगतरागश्चाष्टादशदोषरहितेषु अर्हत्सुभावनाभ्यामंतक्तिस्तयाचर्मेयात्मनः
क्षतघ्नश्चाविधेयोरागस्तथा ॥६०॥ आयरियसुयराचे सवाणसुयवजकसुदचरितेह पसोपसत्थरागो ह्वदि सरागेसु
सव्वेसु ॥६०॥ आचार्यधरागः श्रवणसुवकक्षतपश्चर्यारागश्चरित्राकेषुरागः सप्परागः प्रशस्तः ज्ञानिनो भवति
सरागेषु सर्वेष्विति ॥६०॥ तस्सिंपदिमुद्दाए अत्ताम्भिञ्जंतितस्यवलजीए नोविरागसुव्वं सुद्धपादाणमुणिदा
णं ॥...॥ तेषां जिनवरादीनामसिरुक्तयासक्त्याचार्याचां विते षमिदंयः सिद्धेन दस्तयासांलवतियस्माकिमि
गसर्वकर्मक्षंच्यते नहिनिदानं संसारकारणानावादिति चतुर्विंशतिस्तवविचलनपात ॥...॥ रणयुत्तेन नरपदि
पडिलसियंअंजलीकयपसत्थो अवायरित्तावुत्तो जणादियं च चवीसवुर्पतिस्त ॥...॥ चतुरंगुलान्तरपादस्थितो
गः परित्यक्तशरीरावयवचालनः अकारादेतत्तद्वेषपतिलिखशरीरस्तमिचिन्तादिकं पश्चात् ... सपिच्छः क

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तांजलिपुटेनशिरसा मा भवतो वा प्रवृत्तिमः सर्वव्यापाररहितं कायोत्सर्ग चतुर्विंशतिस्तवनिरुक्तिः संयतस्य चतुरंगुलांतं
३०८ तरं पयोः पादयोः स्थाप्य चतुरंगुलांतरेण पादौ यस्य सम चतुरंगुलपाद स्थितं निश्चलमंगं यस्य सर्वो चेष्टाः शोभना
कायिकवाचिकमानसिकक्रियाः इत्यर्थः। चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिः उपसंहरंतु वंदनानिर्युक्तिं प्रतिपादयितुमा
ह [illegible] तत्रवीमयथाक्रमं। एसा कदियाणयसमासेण। वंदणाणिज्जुत्तीपुण। एत्तोउढं पवक्खामि [illegible] एक्कतीर्थ
चतुर्विंशतिनिर्युक्तिरेषा कथिता मया समासेन वंदनानिर्युक्तिं पुनरितऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि प्रतिपादयिष्यामीति तथ
तां नामादिनिक्षेपैः प्रतिपादयन्नाह [illegible] णामट्ठवणादव्वे। खेत्तेकालेयदव्वभावेय। एसोखलुवंदणगे। णिक्खेवोछ
व्विहोणेओ [illegible] एकतीर्थकरनामोच्चारणं सिद्धाचार्यादिनामोच्चारणं च नामस्तवरूपकवंदनानिर्युक्तिरेकतीर्थ
करप्रतिबिंबस्य सिद्धाचार्यादिप्रतिबिंबानां च स्तवनं स्थापनावंदनानिर्युक्तिः स्थापनावचारीणांगांस्तवनं द्रव्यवंदना
निर्युक्तिः तेषां चैवयत्क्षेत्रमधिष्ठितं कालश्चयोधिष्ठितस्तयोः स्तवनं क्षेत्रवंदनाकालवंदनाचएकतीर्थकरस्यसिद्धाचा १५३
र्यादीनां च शुद्धपरिणामेन यत्गुणस्तवनं तद्भाववंदनारूपकवंदनानिर्युक्तिर्नाम अथवाजातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्षं
संज्ञाकर्मवंदनाशब्दमात्रं नामवंदना वंदनापरिणतस्य प्रतिकृतिर्वंदनास्थापनावंदना व्याख्यानेप्रावृत्तज्ञो नुप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सुतं आगमस्य वंदनाशेषः सर्ववंदितं । एषा वंदनायाः निरुक्तिः षड्विधा भवति ज्ञातव्या नामादिवंदना इति नामवंदना
३०८ प्रतिपादयन्नाह ॥ किदियम्मं चिदियम्मं पूयाकम्मं च विणयकम्मं च । कादव्वं केण कस्स व कधं व कहिं व कदि खु
त्तो ॥ ७८ ॥ पूर्वगाथार्द्धेन वंदनाया एकार्थः कथ्यते पश्चार्द्धेन तद्विकल्पा इति । कृत्यते छिद्यते अष्टविधं कर्म येनाक्षरक
दंबकेन परिणामेन क्रियया वा तत्कृतिकर्म पापविनाशनोपायं क्रियते समारोप्यते संचीयते पुण्यकर्म तीर्थंक
रत्वादि येन तत् चितिकर्म पुण्यसंचयकारणं पूज्यंते अर्च्यंते अर्हदादयो येन तत्पूजाकर्म बहुवचनोच्चारणस्रक्चंदना
दिकं विनीयते निराक्रियते संक्रमणोदयोदीरणादिभावेन प्राप्यते येन कर्म तद्विनयकर्म शुश्रूषणं तत्क्रियाकर्म
कर्तव्यं केन कस्य कर्तव्यं कथमिव केन विधानेन कर्तव्यं यस्मिन्नवस्थाविशेषे कर्तव्यं कतिवारान् ॥ तथा ॥ कदि
ओणदं कदि सिरं कदि आवत्तगेहिं परिसुद्धं कदिदोसविप्पमुक्कं किदियम्मं होदि कादव्वं ॥ कत्यवनतं किय
त्यवनतानि कति शिरांसि कियंति शिरः अवनमनानि भूमिस्पर्शनानि कर्तव्यानि ॥ कति शिरांसि कति वारान् शिर
सि करकुड्मलं कर्तव्यं ॥ कदि आवत्तगेहिं परिसुद्धं क्रियाविशेषैः परिशुद्धं कति वारान् मनोवचनकायावर्तनीयाः
कदिदोसविप्पमुक्कं कति दोषैर्विप्रमुक्तं कृतिकर्म भवति कर्तव्यमिति ॥ प्रश्नमालायां कृतायां तावत्कृतिकर्म विनयकर्म

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५० णेन कार्थ इति तस्माद्विनयः कर्मणः सम्यग्जनानां निवृत्तिर्मोक्ष ॥८॥ जम्हा विणेदि कम्मं अट्ठविहं चाउरंगमोक्खो य

तम्हा वदंति विदुसो विणओत्ति विलीणसंसारा ॥ यस्माद्विनयति विनाशयति कर्माष्टविधं चातुरंगात्संसारा

न्मोक्षश्च यस्माद्विनयात्तस्माद्विद्वांसो विलीनसंसारा विनय इति वदंति ॥ पुव्वं चेव य विणओ परूविदो जि

णवरेहिं सव्वेहिं सव्वासु कम्मभूमिसु णिच्चं सो मोक्खमग्गम्मि ॥ पूर्वस्मिन्नेव काले विनयः प्ररूपितो जि

नवरैः सर्वासु कर्मभूमिषु सर्वैस्तीर्थंकरैः नित्यं सर्वकालं मोक्षमार्गे मोक्षमार्गहेतोः सम्यग्ज्ञानां चोक्ता लि

कोरूप्येणोपप्रणीतो वा सर्वकालं कर्तव्यो निश्चयेनात्रैव वर्णितव्यमिति । कतिप्रकारोऽसौ विनय इत्याशंका

यामाह ॥ लोगाणुवत्तिविणओ अत्थणिमित्ते य कामतंते य । भयविणओ य चउत्थो पंचमओ मोक्खविणओ य ॥

॥ लोकस्यानुवर्त्तिरनुवर्त्तनेन लोकानुवृत्तिर्नाम प्रथमो विनयः अर्थस्य निमित्तमर्थनिमित्तं कार्यहेतुर्विनयो द्वि

तीयः कामतंत्रे कामतंत्रहेतुः कामानुष्ठाननिमित्तं तृतीयो विनयः भयविनयश्चतुर्थः पंचमो मोक्षविनय एवं का १५४

रणापेक्षः पंचप्रकारो विनय इति तत्राद्यं तावल्लोकानुवृत्तिविनयस्वरूपमाह ॥ अब्भुट्ठाणं अंजलि आसण

दाणं अतिहिपूजा य लोगाणुवत्तिविणओ देवदपूजा सविहवेण ॥ अभ्युत्थानं कस्मिंश्चिदागते आसना

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्थानं प्रांजलिरंजलिकरणं स्वावासमागतस्यासनदानं तथातिथिपूजा च मध्याह्नकालेऽभ्यागतस्य साधोर्वा
२१० सदावर्जमानं देवतासु ताच स्वविनयेन स्वाविशेषानुमारराद्विक्ष्याचेत दत्तं मूलाकान्द्धर्विनोमविनयस्ता।
था ॥ ॥ तासोणुवत्तिछंदाणुवत्तणं देसकालदाणं च लोगाणुवत्तिविणाउ अंजलिकरणं च अत्थकदे ॥ ॥ नापद्य
वचनस्यानुकूलं तथैवाल्पनयामासा वदति तथा सोपि भणति लाषानुकूलं देशकालयोग्यं तथा समानं तदर्थिनं लोगानुकूलं
णं देशकालयोग्यं कालयोग्यं च यदानं स्वद्रव्यो त्सर्गं यथा सा वदति तथा सो पि वदति धर्म च लोकानुवर्तनं
दर्शिता या वा लोकाचा॥ स्वदेवतां लोकानुवृत्तिर्विनयो लोकात्मीकरणार्थं यथा विनयोऽञ्जलिकरणादिकः
स्वयुपततथांजलिकरणादिकोऽर्थनिमित्तं क्रियते सोऽर्थं दृढ्मथा ॥ ॥ एमेव कामतंते भयविणओ चेव
आणुपुव्वीए पंचमओ खलु विणओ परूवणा तस्सिमा हेदि ॥ ॥ यथानुवृत्तिविनयोऽर्थार्थ विनयो कामतं
त्रे चार्थं भवति आनुपूर्व्या विशेषपालनात् ॥ ॥ पंचमः पुनः पंचमो विनयस्तस्य मार्गः प्ररूपणा भवतीति ॥ ॥ दसणा
णाणचरित्ते तवविणओ ओवचारिओ चेव ॥ मोक्खम्मि एस विणओ पंचविहो होदि णायव्वो ॥ ॥ दर्शनज्ञानचारि
त्रतपसामुपचारिकश्च सदेनमात्रविनय एष पंचप्रकारो भवति मोक्षार्थं वेदितव्य उपचारिकस्य स्वरूपं मरणं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१७ शीलगुणानुयदार्थं संक्षेपतः पुनरुच्यत इति ॥४॥ जे दव्वपज्जया खलु उवदिट्ठा जिणवरेहिं सुदणाणे तेतह
सद्दहदि णरो दंसणविणओ त्ति णादव्वो ॥५॥ ये द्रव्यपर्यायाः खलूपदिष्टा जिनवरैः श्रुतज्ञाने तांस्तथैव श्रद्दधा
ति यो नरः स दर्शनविनय इति ज्ञातव्यो भेदोपचारादिति ॥ अथ ज्ञाने किमर्थं विनयः क्रियत इत्याशंकायामाह
॥६॥ णाणी गच्छदि णाणी वंचदि णाणी णवं च णादियदि । णाणेण कुणदि चरणं तम्हा णाणे हवे
विणओ ॥६॥ यस्मात् ज्ञानी गच्छति मोक्षं जानाति वा यस्मात् ज्ञानी वंचति परिहरति पापं यस्मात् ज्ञानी नवं कर्म
नादत्ते यस्मात् ज्ञानेन करोति चरणं तस्मात् ज्ञाने भवति विनयः कर्तव्य इति ॥ अथ चारित्रे विनयः किमर्थं इ
त्याशंकायामाह ॥७॥ पोराणयकम्मरयं चरियारित्तं करेदि जदमाणो । णवकम्मं ण य बंधदि चरित्तविणओ त्ति णा
दव्वो ॥७॥ चिरंतनं कर्मरजः चर्यया चारित्रेण रिक्तं तुच्छं करोति यत्नपरः सन् यस्मात् नवं च कर्म न बध्नाति यस्मा
त्तस्माच्चारित्रे विनयो भवतीति कर्तव्य इति ज्ञातव्यः ॥ तथा तपोविनयप्रयोजनमाह ॥८॥ अवणयदि तवेण तमं उवणा ११५
यदि मोक्खमग्गमप्पाणं । तवविणयणियमिदमदी सो तवविणओ त्ति णादव्वो ॥८॥ इत्येवमादिगाथानां व्याख्या
रेगीदादिगाथापर्यन्तानां तपआचारार्थः प्रतिपादित इति ग्रन्थविस्तरभयान्नेदं व्याख्यायते पुनरुक्तदोषभयादिति ॥ यतो विनयः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

३९२ सामान्यस्तस्य विनयः शिक्षाफलं ॥८८॥ तम्हा सव्वपयत्तेण विणयत्तं मा कदाइ छंडिज्जा अप्पसुदो वि य पुरिसो ख-
वेदि कम्माणि विणएण ॥८९॥ यस्मात्सर्वप्रयत्नेन विनयत्वं नो कदाचित्परित्यजेत् यस्मादल्पश्रुतोपि पुरुषः
क्षपयति कर्माणि विनयेन तस्माद्विनयेन त्याज्य इति कृतिकर्मणः प्रयोजनं तत्त्वावबोधेनापि धर्ममालोचयास्ता
वदसौ केन कर्तव्यं तत्कृतिकर्म यत्र यत्र तस्योत्तरमाह ॥९०॥ पंचमहव्वयगुत्तो संविग्गोणालसो अमाणी य । किदिय-
म्मणिज्जरट्ठी कुणइ सदा ऊणरादिणिओ ॥९१॥ पंचमहाव्रतगुप्तः पंचमहाव्रतानुष्ठानपरः संविग्नो धर्मे धर्मफले वा
विषये हर्षोत्कंठितः अनालस्य उद्योगवान् । अमानी च परित्यक्तमानकषायो निर्जरार्थी कर्मनिर्जरां इच्छन्
पुरुषः एवंभूतः कृतिकर्म करोति सदा सर्वकालं पंचमहाव्रतयुक्तेन परलोकार्थिना विनयकर्म कर्तव्यं सर्वतीर्थं
केषां कस्य तत्कर्म कर्तव्यं यत्र यत्र तस्योत्तरमाह ॥९२॥ आयरियउवज्झायाणं पवत्तीथेरगणधरादीणं । एदेसिं कि-
दियम्मं कादव्वं णिज्जरट्ठाए ॥९३॥ तेषामाचार्योपाध्यायप्रवर्तकस्थविरगणधरादीनां कृतिकर्म कर्तव्यं निर्जरार्थं
न मंत्रतंत्रोपकरणार्थेन । एतेषां पुनः क्रियाकर्म योग्या इति प्रतिपादयन्नाह ॥ णो वंदिज्ज अविरदं मादा पिदु गु-
रु णरिंद अण्णतित्थं वा देसविरद देवं वा विरदो पासत्थपणगं वा ॥ णो वंदिज्ज न वंदेत न स्तुयात् अविरदं अविरतं

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मसंयतमातरं अन्नीं पितरं तं तं कं गुरुं दीक्षागुरुं श्रुतगुरुं मध्यमसंयतं चरणादिशिथिलं नाडिंदं आनं अन्यतीर्थि
३१८ कं पार्श्वस्थं वा दसविरतं श्रावकं शाक्यादिश्राद्धं मैपि दर्शं वा नामयक्षं पंञ्चसूर्यादिकं वा विरतं संयतं मनपार्श्वस्थ
पणकं वा तात दर्शनचारित्रशिथिलान् पञ्चजनान् त्रियंथा न पि संयतः स्कन्दादिनां पार्श्वस्थपणकं न वंदेत मातर
मसंयतं अन्यपाषंडादिनां न स्तूयात् न यत्नलोकादिनां वा नरेन्द्रं न स्तूयात् यदा क्षिपीडा न यात् इवं शासादिकं न सम
येत् । शाक्यादिलिंगेन अन्यतीर्थिकं न स्तूयात् आचार्यादिनिमित्तं श्रावकं न स्तूयात् ॥ आत्मगुणं मपि विनंदन वंदे
त । तथा वा गृहस्थपिता नं न्यायं नेपि स्वोपकारिणो असंयतान् स्तूयादिति । कोऽयं पार्श्वस्थ इत्याशंकायामाह सा
सत्थाय कनीला । संसत्तोसंसप्पिन्नाचरित्ताय । दंसणणाणचरित्ते आणि उत्तममंदसंवेगा संयतगुणात् पार्श्व
स्थानतिष्ठतीति पार्श्वस्थः वसतिकादिपतिबद्धो मादक [illegible] विविधोपकरणानां कारको संयतजनसेवी सं
यतजनेभ्यः दूरीभूतः । ओसिनं शीलमोहर्णं स्वभावो वा यस्यासौ कुशीलः । नामादिकं कुपितां त्या [illegible] गुणाशीलि १५६
स्वपरिस्थीनां संस्थापायनं करणकुशलः समस्तगुणा संसक्तः संसक्तः आहारादिगृद्ध्या वैद्यमंत्रज्योति
पादिकुशलत्वेन प्रतिबद्धो राजादिसेवातत्परः उसंमा अपगतसंज्ञा पगता विनष्टा संज्ञा सम्यग्ज्ञानादिकं या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

३५४

सोसा अप्पाणं संजमचारित्राद्यैः पदीनो जिनवचनमागमं ज्ञानं चारित्रादिस्वरूपं कारणालसः सांसारिकसुखमानी

सः श्रमणो भवेत् पार्श्वस्थः किं विशिष्टः सोस्थग्गचारित्रं परित्यक्तो चार्यपदेशः स्वच्छंदातिरेको कादिनस्थ क

षाणां स्वपरूचाद्यविनीताः अतिरहितत्वेते पंचपार्श्वस्था दर्शनज्ञानचारित्रेषु अनियुक्ताः आचारित्राद्यनुष्ठानपरा

मंदसंवेगा धीर्यधर्माद्युत्कटत्वदर्शाः सर्वदा न वंदनीया इति । पुनरपि स्पष्टं वंदनायाः कारणमाह । दंसणणा

णचरित्ते । तवविणए णिच्चकालपासत्था । एदे अवंदणिज्जा । छिद्दप्पेही गुणधराणं ॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपो

विनयेभ्यो नित्यकालं पार्श्वस्था दूरीभूताः । यतो तस्मात् न वंदनीया । छिद्रप्रेक्षिणः सर्वकालं गुणधराणां संविग्ना

दीनां संयतजनस्य दोषोद्भावनोद्यतास्ते न वंदनीया एते न्यवर्तिताः इति । कोऽपि विशेषतरं । अत आह । समणं वंदिज्ज मे

धावी । संजदं सुसमाहिदं । पंचमहव्वयकलिदं । असंजमदुगुंछयं धीरं ॥ श्रमणं मेधावि दर्शनचारित्राद्यनुष्ठानपरं श्रव

णं निर्ग्रंथं रूपं वंदेत मेधावी । किंविशिष्टं संयतं चारित्राद्यनुष्ठानवन्तमित्यर्थः । पुनरपि किं विशिष्टं सुसमाहितं ध्या

नाध्ययनतल्लीनं च मा दिसमाहितं पंचमहाव्रतकलितं असंयमजुगुप्सकं प्राणेंद्रियसंयमपरं । धीरं धैर्योपेतं चैवम्

मनसा तावत् नानाशीलिं सर्वगुणोपेतमेवं विशिष्टं स्तूयादिति । तथा । दंसणणाणचरित्ते । तवविणए णिच्चकाल

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गुरुजना। एदकं वंदणिज्जा तं गुणधरादीगुणाधराणं॥ ५५४॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपोविनयेषु नित्यकालमतीव
३१५ गुप्रयुक्ताः सुष्ठु नित्यमाचार्येषु तेषु वंदनीया गुणाधराणां शीलधराणां च आचार्यादीनां वंदनीय इति॥ मयत
मप्पं वंदिलितं पलवस्थानेषु तत्कर्मवंदनं त्याक॥ ५५५॥ बहिःक्षिप्तपराङ्मुखं तंत्रमपतंतमाकदाचित्वंदितो। आचार्यः कारि
तो नीदारखावादिकारदि॥ ५५६॥ व्याक्षिप्तं व्याख्यानादिना व्याकुलचित्तं पराङ्मुखं पराङ्मुखदेहं तात्प्रमत्तं नि
द्राविकथादिरतं मा कदाचित्तं वंदिज्जा नावंदेत संयतः पिति संबंधः। तथाहारं च कुर्वंतं नीहारं क्रियां कुर्वाणं नी
हारं वा मूत्रपुरीषादिकं कुर्वंतं किञ्चालितदापि नो कुर्वीत वंदनां साधुः कश्चिदिति विक्षेपेन स्थित्वं च तदा तिरंकार
आइ॥ ५५७॥ आसणे आसणत्थं च उवसंतं च उवहिदं। अणुण्णविच्च मेधावी। किदियम्मं पउंजदे॥ ५५८॥ आसनं विवि
क्तप्रदेशे आसनस्थं पर्यंकादिना व्यवस्थितं अथवा आसनेषु आसनस्थं प्रमादविषमपराङ्मुखं मुपशांतं च
स्वस्थचित्तमुपस्थितं वंदनां कर्तुं वीतीतिस्थितं अनुविज्ञाप्य वंदनां करोमीति संबोध्य मेधावी प्राज्ञः प्रमनविक्षेपेन नक्
तिकर्मप्रयुज्जते विदधाती त्यर्थः॥ कथं कृत्वा तस्य वंदनानामास्थानमाह॥ ५५९॥ आलोयणाय करणा
ए पुच्छा सज्झायणे य सज्झाए। अवराहे य गुरूणं वंदणमेदेसु ठाणेसु॥ ५६०॥ आलोचनायाः करणे आलोचनाकाले। ५७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथ वा कराग्रं जं वंदनकरणकाले परिभ्रमणं कालस्य नैमित्तिकाले स्वाध्याय स्वाध्यायकाले अपराह्ने का
३१ ले पूर्वापराह्ने कालवंदनायामाचार्योपाध्यायादीनां वंदनं तेषु स्थानेषु कर्त्तव्यमिति कायोत्सर्गस्थाने यदेतत्कृतं स्था
पितं तद्व्याख्यातमिदानीं कतिवारं कृतिकर्म कर्त्तव्यमिति यत्कृतं स्थापितं तद्व्याख्यानायाह ॥ चत्तारि पडि
कमणे । किदियम्मा तिण्णि होंति सज्झाए । पुव्वण्हे अवरण्हे । किदियम्मा चउदसा होंति ॥ ६०२ ॥ सामायिकस्तव
पूर्वककायोत्सर्गश्चतुर्विंशतितीर्थकरस्तवपर्यंतः क्रियाकर्मेत्युच्यते प्रतिक्रमणकाले चत्वारि क्रियाक
र्माणि स्वाध्यायकाले च त्रीणि क्रियाकर्माणि एवं पूर्वाह्ने क्रियाकर्माणि सप्त । तथापराह्ने च क्रिया
कर्माणि सप्तैवं पूर्वाह्नेपराह्ने च क्रियाकर्माणि चतुर्दश भवंतीति । कथं प्रतिक्रमणे चत्वारि क्रियाकर्माणि आ
लोचनाभक्तिकरणे कायोत्सर्ग एकं क्रियाकर्म । तथा प्रतिक्रमणभक्तिकरणे कायोत्सर्गो द्वितीयं क्रियाकर्म
तथा वीरभक्तिकरणे कायोत्सर्गस्तृतीयं क्रियाकर्म । तथा चतुर्विंशतितीर्थकरभक्तिकरणे कायोत्सर्ग
श्चतुर्थं क्रियाकर्म कथं स्वाध्याये त्रीणि क्रियाकर्माणि श्रुतभक्तिकरणे कायोत्सर्ग एकं क्रियाकर्म । तथा
चार्यभक्तिकरणे द्वितीयं क्रियाकर्म । तथा स्वाध्यायोपसंहारे श्रुतभक्तिकरणे कायोत्सर्गस्तृतीयं क्रियाकर्मैवं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

३२८ त्रातिमपश्चात्रीणिक्रियाकर्माणिभवंति। स्वाध्यायशेषाणांवंदनादिक्रियाकर्मणामेवंभवंतितत्राद्येऽष्टव
प्रथानपदोच्चारणंकृतेपूर्वाह्णेदिवसेइतिएवंचअपराह्णेरात्रावपिकृष्णपक्षेनंदानावा। अथवापश्चिमरा
त्रौप्रतिक्रमणेक्रियाकर्माणिचत्वारिस्वाध्यायेत्रीणिवंदनायांद्वेसवितर्युदितेस्वाध्यायेत्रीणिमध्याह्नेवंदना
यांद्वेएवंपूर्वाह्णेक्रियाकर्माणिचतुर्दशभवंति। तथाअपराह्णवेलायांस्वाध्यायेत्रीणिक्रियाकर्माणिप्रति
क्रमणेचत्वारिवंदनायांद्वेयोगभक्तिग्रहणोपसंहारकालेरात्रौप्रथमस्वाध्यायेत्रीणि। एवमपराह्णक्रि
याकर्माणिचतुर्दशभवंतिप्रतिक्रमणस्वाध्यायकालयोरुपलक्षणत्वादिति। अन्नात्मापिक्रियाकर्माणि
अत्रैवांतर्भवंति। नात्मापकर्वमितिसंबंधः पूर्वाह्णमध्याह्नकालः पूर्वाह्णउच्यते। अपराह्णसमीपकालश्च
पराह्णउच्यतेतस्मान्नदोषइति। कृत्यंवनतिकरणमित्यादियत्सूत्रंतदर्थमाह ॥४॥ दोणदंजधाजादं। बार
सावत्तमेवय। चदुस्सिरंतिसुद्धंच। किदियम्मंपउंजदे ॥१०४॥ दोणदंद्वेअवनतीपंचनमस्कारादावेकावनति। १५५
र्त्विमिस्समाप्तौः यथाचतुर्विंशतिस्तवादाद्वितीयावनतिः। जातरूपमनवद्वेअवनतीजहाजादंयथाजातंजातरूप
सदृशंक्रोधमानमायालोभादिरहितंबारसावत्तमेवयचपंचनमस्कारोच्चारणादौमनोवचन।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३१८ कायोत्सर्गं संयममनाति श्रुतयोगं त्रयस्त्रयश्च आवर्त्ताः तथा पंचनमस्कारसमाप्तौ मनोवचनकायानां शुभवृत्तयो
स्त्रीण्येतान्यावर्त्तनानि षट्‌त्रिंशति तथा चतुर्विंशतिस्तवादौ मनोवचनकायाः शुभवृत्तयस्त्रीण्येतान्या
वर्त्तनानि तथा चतुर्विंशतिस्तवसमाप्तौ शुभमनोवचनकायवृत्तयस्त्रीण्यावर्त्तनान्येवं द्वादश क्षणमनोवचनका
यवृत्तयो द्वादशावर्त्ता भवंति। अथवा चतसृषु दिक्षु चत्वारः प्रणामाः एकस्मिन् भ्रमणे एवं त्रिषु भ्रमणेषु द्वादश
भवंति। एकस्मिन् चत्वारि शिरांसि पंचनमस्कारस्यादावंते च करमुकुलांकितशिरःकरणं। तथा चतुर्विंशतिस्त
वादावंते च करमुकुलांकितशिरःकरणमेवं चत्वारि शिरांसि भवंति। त्रिशुद्धं मनोवचनकायशुद्धं कर्म प्रयु
क्ते करोति कृतिकर्मणि तावत्सिद्धवंदनादिक्रियाकर्म द्वादशावर्त्तां यस्मिंस्तत् द्वादशावर्त्तं मनोवचनकायशु
द्धं चत्वारि शिरांसि यस्मिंस्तच्चतुःशिरः क्रियाकर्म विशिष्टं यथा जातं क्रियाकर्म प्रयुंजीतेति। पुनरपि क्रिया
कर्म प्रयुक्तं विधानमाह॥ तिविहं तियरणसुद्धं मयरहियं दुविहठाणपुणरुत्तं। विणएण कमविसुद्धं कि
दियम्मं होदि कायव्वं॥ त्रिविधं प्रणामो ऽथवा स्थितो ऽथवा नदनं त्रिः प्रकारः अथवा अवनतमेकः प्रकारः द्वादशावर्त्तः द्वि
तीयः प्रकारः चतुःशिरस्तृतीयं विधानमेवं त्रिविधं अथवा कृतकारितानुमतानि तैरेवं त्रिविधं अथवा प्रतिक्रम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णसंवाध्यायवंदनात्रत्रितिविधमथवा पंचनमस्कारध्यानचतुर्विंशतिवंदनत्रिविधमिति प्रकमणादिष्वेकैक
नोवचनकायाश्रुभनयविणाम विसुक्तं । अथवा वंदनतिकादशावर्तं शिरःक्रियां निष्कमध्रादे तं नामत्वादिमव
विदीनं द्विविधस्थानं द्वपर्यंककायोत्सर्गस्थानं यस्य तद्दिविधस्थानं उनरुक्तं क्रियां क्रियां प्रतितद्वंक्रियत
इतिउनरुक्तं विनयेन विलयसुक्त्या क्रमविशुद्धाक्रममं नतिलिंयांगमां उसारे रा कृतिकर्मं नवनिकर्मेयन
उनरुक्तादोषेड्व्यांधिकपर्यायांधिकंश्चाप्यमं यद्वाणादिति ॥ कतिदोषविष्क्रमुक्तं कृतिकर्मं नवतिकर्तव्या
मितियत्तृष्टेनदृश्यन्ते ॥ ६०४ ॥ अनादिदमथ हुवं । पविंडपरपीडितं । दोलाइयमंकुसियं । तवाकछनरिंगियं ॥ ६०५
॥ अनादिदमनाहृतं विनादरोण संभ्रममंतरेणायक्रियाकर्म्मक्रियतेतद्वनाहृतमित्युच्यते । योनाहंकारमा
दोषरूपं थहुवं सम्यक्रुव विद्यादिगवं णाद्धतमनयः करोति क्रियाकर्मतस्य सस्तव्धनामदोषः । पविदंव विहः पव
परमेष्ठिनामं त्यासन्नो भूत्वा यः करोति कृतिकर्मस्तस्य प्रविष्टदोषः परपीडितं परिपीडितं करजानुप्रदेशः परि १५५
पीड्य संस्पृश्य यः करोति वंदनां तस्य परपीडितदोषः । दोलायितं दोलायितंदोलामिवात्मानं चलवलं कृत्वा संशयमा
पियावाथवा विकुर्वतिवंदनां तस्यदोलायितदोषः अंकुसियंअंकुशितं अंकुशमिवकरांगुष्ठंललाटदेशे कृत्वा यो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंदनं करोति तस्याङ्कुशितदोषस्तथा ॥ ॥ मछुवत्तं मणोदुठं वेइयाबद्धमेव य। भयसा चेव भयत्तं इड्ढिगारवगार
३२० वं ॥ ॥ मत्स्योद्वर्तः पार्श्वद्वयेन वंदनाकरणमथवा मत्स्यस्येव कटिभागेनोद्वर्तं कृत्वा यो वंदनां विदधाति त
स्य मत्स्योद्वर्तनदोषः मनसा आचार्यादीनां द्विष्टं कृत्वा यो वंदनां करोति तस्य मनोदुष्टदोषः। संक्लेशयुक्तेन मनसा वा
या वंदनाकरणं। वेदियाबद्धमेव य। वेदिकाबद्धं वा। वेदिकाकारेण हस्ताभ्यां बंधो दक्षिणस्तनप्रदेशं वा मर्दयित्वा जा
नुप्रदेशं वा पीड्य जानुद्वयं वा प्रबध्य वंदनाकरणं वेदिकाबद्धदोषः। भयसा चेव भयेन च मरणादिभीतस्य भय
संत्रस्तस्य यद्वंदनाकरणं तद्भयदोषः। भयत्तं बिभ्यतः गुर्वादिभ्यो बिभ्यतः भयं प्राप्नुवतः परमार्थादपरस्य बाल
स्वरूपस्य वंदनानिष्ठानं बिभ्यद्दोषः। इड्ढिगारवं ऋद्धिगारवं वंदनां मम भक्तो भविता परिकरः श्रावकवर्गः श्रमणसं
घो नित्यमेवमभिप्रायेण यो वंदनां विदधाति तस्य ऋद्धिगारवदोषः। गारवं गारवं आत्मनो माहात्म्यमसनादि
भिरादिः ऋद्धिरससुखगौरवेन यो वंदनां करोति तस्य गौरवदोषस्तथा ॥ ॥ तेणिदं पडिणिदं चावि पडुठं
तज्जिदं तथा। सद्दं च हीलिदं चावि तह तिवलिदं कुंचिदं ॥ ॥ तेणिदं स्तैन्येन चौरबुद्ध्या यथाचार्यादयो न जानंति
तं वंदनादिकं अपवरकाभ्यंतरं प्रविश्य वा परेषां वंदनां चोरयित्वा यः करोति वंदनादिक्रियां तस्य स्तैन्यदोषः। प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute

३२९ ङ्गिणो देवतिनीतं देवगुर्वादीनां प्रतिकूलो भूत्वा यो वंदनां विदधाति तस्य प्रतिनीतदोषः ॥ प्रदुष्टं प्रदुष्टः अन्ये
स्तस्य द्वेषवैरं कलहादिकं विधाय क्षंतव्यमकृत्वा यः करोति तर्जितं तद्दोषः स्वस्य भयमाचार्यादिभिरंगुल्यादिभि
स्तर्जितः शासितो यदि नियमादिकं न करोषि निर्वासयामा सर्वं त्वमिति तर्जितो यः करोति तस्य तर्जितदोषः ॥ शब्दं
न त्राष्टं ब्रुवाणो यो वंदनादिकं करोति मौनं च परित्यज्य तस्य शब्ददोषः अथवा सठं चेति पाठस्तत्रायमर्थः ॥ मा
येन मायया प्रपंचेन यो वंदनां करोति तस्य शाठ्यदोषः ॥ हीलितं हीलितं वचनेनाचार्यादीनां परिभवं कृत्वा यः
करोति वंदनां तस्य हीलितदोषः ॥ त्रिवलितं तथा त्रिवलितं शरीरस्य त्रिषु कटिहृदयग्रीवाप्रदेशेषु भंगं कृ
त्वा ललाटदेशे वा त्रिवलिं कृत्वा यो विदधाति वंदनां तस्य त्रिवलितदोषः ॥ कुंचितं कुंचितहस्ताभ्यां शिरः पर
मृश्य कुर्वन् यो वंदनां विदधाति तस्य कुंचितदोषः जानुमध्ये वा शिरः ॥ कृत्वा संकुचितांगो वा यो वंदनां करो
ति तस्य कुंचितदोषस्तथा ॥ दृष्टं दृष्टं चावियु संघस्य करमोचनं ॥ आलब्धमनालब्धं च हीनमुत्तरचूलियं १६०
॥ दृष्टं दृष्ट्वा आचार्यादिभिर्दृष्टः सन् सम्यग्विधानेन वंदनादिकं करोत्यन्यथा स्वेच्छया अथवा दिशोऽवलोक
नं कुर्वन् वंदनादिकं यो विदधाति तदा तस्य दृष्टदोषः ॥ अदृष्टं अदृष्ट्वा आचार्यादीनां दर्शनं त्यक्त्वा यत्कल्पकोद

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

+ ६ कं + २

श्चे संसारी स्वामिभक्ति निरस्यां तत्कृतमना· इष्टद्रव्याशो वा कृत्वा यो वंदनां विदधाति तस्य इहदोषोपि स्यात्। संघस्य क
322 ल्पाचरणं संघस्य करमोचनं संघस्य मायाकरोति विशिष्टां तयोः स्पर्शनममापरि सिंघ· ज्ञोमन·स्यादिति यश्चायं वं
दनां करोति तस्य संघकरमोचनदोषः। आलद्धमालब्धमुपकरणादिकं लब्ध्वा यो वंदनां करोति तस्य संघकरमो
चनदोषः। आलब्धमालब्धमुपकरणादिकं लब्ध्वा यो वंदनादिकं करोति तस्यालब्धदोषः। अनालब्धमनालब्धमुप
करणादिकं लप्स्येहमिति बुद्ध्या यः करोति वंदनादिकं तस्यानालब्धदोषः। हीणं हीनं यथार्थकालप्रमाणरहितां
वंदनां यः करोति तस्य हीनदोषः। उत्तरचूलियं उत्तरचूलिका वंदनां स्तोकेन कालेन निर्वर्त्य वंदनायाश्चूलिकाभू
तस्यालोचनादिकस्य महता कालेन निर्वर्तकं कृत्वा यो वंदनां विदधाति तस्योत्तरचूलिकादोषः॥ मूगं
च दद्दुरं चावि। चुलुलितमपच्छिमं। बत्तीसदोसविसुद्धं किदियम्मं पउंजदे॥ मूकं च मूकवन्मुखमध्ये
करोति वंदनां करोति वंदनां कुर्वन् हुंकारांगुल्यादिभिः संज्ञां च यः करोति तस्य मूकदोषः। दद्दुरं दर्दुरं आत्मी
यशब्देनान्येषां शब्दानभिभूय महाकलकलं बृहद्गलेन कृत्वा यो वंदनां करोति तस्य दर्दुरदोषः। चुलुलित
मपच्छिमं अपि चुलुलितमपश्चिमं एकस्मिन्प्रदेशे स्थित्वा करमुकुलं संभ्राम्य सर्वेषां यो वंदनां करोति पंचमादिस्व

२३ मादिस्थेनाग्रेवंदनोकमोनितस्मकुलितदोषोनवत्यंपश्चिमः। एतैर्द्वात्रिंशद्दोषैः परिशुद्धं विशुद्धं यदि कृतिकर्म
प्रयुंक्ते करोति साधुः सततं विपुलनिर्जराभागी भवति। यदि पुनरेवं करोति तदा ॥१०॥ किंदियमप्येकं तापरा
दिकिंदियमपि जरानागी। बत्तीसाणं अण्णदरं साधुवाणं विराहंतो ॥१०३॥ कृतिकर्मकर्मनिर्जरीभवति कृतिक
र्मनिर्जरानागी कृतिकर्मणाया कर्मनिर्जरा तस्याः स्वामी न स्यात् द्वात्रिंशद्दोषेष्वन्यतरस्थानं दोषं विराध
यन् वन्दनक्रियाकर्मकर्ता साधुरिति ॥ अथवा द्वात्रिंशद्दोषेष्वन्यतरेण दोषेण स्थानेन कायोत्सर्गादि वंदनां
परिराधयन् कुर्वीतेति। कथं तर्हि वंदनां कुर्वीत साधुरित्याह ॥१०४॥ हत्थंतरेणबाधे संफासपमज्जणं पउंजंतो
जाचंतो वंदणयं इच्छाकारं करेइ भिक्खू ॥१०५॥ हस्तान्तरेणाद्वस्तमात्रांतरेणाय स्ववंदनां क्रियते यद्यकरोतितया
रेतरस्तमात्रंतं भवति तस्मात्ह स्तांतरे स्थित्वा अबाधे अनाबाधे बाधामंतरेण संफासपमज्जणं स्वस्य देहस्य
ः समासनं कटिप्रदेशादिकं चतस्पर्शमार्जनं प्रतिलेखनं शुद्धिप्रयुंजानः प्रकर्षेण कुर्वन् याचन्तो वंदणं १६
यंवंदनां यथा च याचमानो वंदनां तव करोमि इति भावं विदधानः इच्छाकारं वंदनां प्रणामं करोति भिक्षुः साधुरेवं
द्वात्रिंशद्दोषपरिहारेण नाव द्वा निर्जरा गुणा भवति तस्मात् द्वाभ्यां परेण दास्यत्वया सादरं रागदोषाभ्यां च समदनान

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२८ स्तनतावचनातिरूल्पवालत्वोपरमः सीनाधिकत्वात्मविचारी स्पराम शीवचनत्रं अर्थकमाणस्याक्रमणादिवर्जनेन प्रसादय
तोद्विशवमानसेनविवर्जितकायोत्सर्गादिविशुद्धमनोवचनकाययोगेन मौनेन परेण वंदना करणीयाः वंदनाकारका
णीति ॥ यस्यक्रियते वंदनातेन कथं प्रज्ञापयितव्यमित्याह ॥ तेणच पडिच्छिदव्वं गारवरहिएण सुद्धभावेण किदि
यम्मकारकस्सवि संवेगं संजणंतेण ॥ तेण च तेन वाचार्येण पडिच्छिदव्वं प्रज्ञापयितव्यं अभ्युपगंतव्यं गारवरहितेन ऋ
द्धिरसमातगारवरहितेन सुद्धिकर्मकारकस्य च वंदनायाः कर्त्तुरपि संवेगं धर्मे धर्मफले च हर्षं जनयता सम्य
क्प्रधानेन कारणे नाधिकृतपरिणामयुक्तां वंदनामभ्युपगंतव्येति वंदनानिर्युक्तिः संक्षेपतः प्रतिक्रमणनिर्युक्तिं प्रपंचया
न्नाह ॥ वंदणणिज्जुत्ती पुण एसा कहिया समासेण ॥ पडिक्कमणणिज्जुत्तिं पुण एतो उड्ढं पवक्खामि ॥ वंदना
निर्युक्तिरेषा पुनः कथिता मया संक्षेपेण प्रतिक्रमणनिर्युक्तिं पुनरितऊर्ध्वं वक्ष्ये इति तानिक्षेपस्वरूपमाह ॥ णाम
ट्ठवणादव्वे खेत्ते काले तहेव भावे य ॥ एसो पडिक्कमणगे णिक्खेवो छव्विहो णेओ ॥ नामप्रतिक्रमणं पापहेतुनाम्नो
च्चारणात्प्रतिनिवर्त्तनं प्रतिक्रमणं दंडकगतनाम्नोच्चारणं वा स्थापनाप्रतिक्रमणं परिणामनिर्वर्त्तनं स्थापनाप्रतिक्रमणं
सावद्यद्रव्यसेवायाः परिणामस्य निवर्त्तनं द्रव्यप्रतिक्रमणं क्षेत्राश्रितानिचारान्निवर्त्तनं क्षेत्रप्रतिक्रमणं कालमाश्रि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

तातीचारान्निहरति: कालप्रतिक्रमणं रात्र्यादिषु व्याघाश्रितातीचारान्निर्हरति निर्हीव प्रतिक्रमणं भावेन स्थापनाद्रव्यक्षे
३२५ त्रकालभावाश्रितातीचारनिर्हरणविषयप्रतिक्रमणे निक्षेपः षड्विधो ज्ञातव्य इति। अथवा नामप्रतिक्रमणं नाममात्रं
प्रतिक्रमणपरिणतस्य प्रतिबिंबं स्थापना प्रतिक्रमणं। प्रतिक्रमणप्राभृतज्ञोऽनुपयुक्तो आगमतः द्रव्यप्रतिक्रमणं त
च्छरीरादिकं नोआगमद्रव्यप्रतिक्रमणमित्येवमादि सर्वं वक्तव्यमिति। प्रतिक्रमणभेदं प्रतिपादयन्नाह ॥ पडि
क्कमणं देवसियं। राइयं इरियावहं च बोधव्वं। पक्खिय चाउम्मासिय। संवच्छरमुत्तमटं च ॥ प्रतिक्रमणं कृतका
रितानुमतातिचारान्निवर्तनं दिवसे भवं दैवसिकं दिवसमध्ये नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावाश्रितातीचारस्य
कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैः शोधनं तथा रात्रौ भवं रात्रिकं रात्रिविषयस्य षड्विधातीचारस्य कृत
कारितानुमतस्य त्रिविधेन निरसनं रात्रिकं ईर्यापथे भवमैर्यापथिकं षड्जीवनिकायविषयातीचारस्य निरसनं दान
पक्षे भवं पाक्षिकं पंचदशाहोरात्रविषयस्य षड्विधनामादिकारणस्य कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैः परि १६२
शोधनं संवत्सरे भवं सांवत्सरिकं च चतुर्मासेषु भवं चातुर्मासिकं चातुर्मासमध्ये संवत्सरमध्ये नामादिनिमित्तषड्विध।
स्यातीचारस्य वक्रेणापि निरसनं कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैर्निरसनं उत्तमार्थं तद्वमानमार्थं यावज्जीव

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanaṣi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३२५ चतुर्विधस्याहारस्य परित्यागः सर्वातिचारप्रतिक्रमणा स्यांतर्नीरोद्धव्यः। एवं सप्तप्रकारं प्रतिक्रमणं द्रष्टव्यमिति
पुनरपि तन्त्रप्रकारेण स्वेदप्रतिपादयन्नाह ॥१२०॥ पडिकमणं पडिकमणं पडिकमिदव्वं च होदि णायव्वं। एदेसिं पत्तेयं
परूवणा होदि कायव्वा ॥१२१॥ प्रतिक्रामति निराकरोति कृतदोषादिरमतीति प्रतिक्रामकः। अथवा दोषनिर्हरणे प्रवर्तते अवि
घ्नेन प्रतिक्रमते इति प्रतिक्रामकः पंचमहाव्रतादिश्रवणधारणदोषनिर्हरणतत्परः। प्रतिक्रमणं पंचमहाव्रताती
चारविरतिर्व्रतशुद्धिनिमित्तं आचरणं वा प्रतिक्रमितव्यं द्रव्यं च परित्याज्यं मिथ्यात्वाद्यतिचाररूपं प्रतिक्रमितव्यं। एते
षां त्रयाणां प्रत्येकं भिन्नभिन्नं प्रतिरूपणा प्रतिपादनं भवति ॥ तथैव प्रतिपादयन्नाह ॥१२२॥ जीवो दु पडिकमओ दव्वे
खित्ते य काल भावे य। पडिगच्छदि जेण जहिं तं तस्स भवे पडिकमणं ॥१२३॥ जीवः प्रतिक्रामकः दोषचारागतकर्म्म
विदारणसमर्थो जीवः श्रुतज्ञानलक्षणः प्रतिक्रामकः द्रव्ये क्षेत्रे काले भावे च विषये द्रव्ये आहारपुस्तकौषधोपकर
णादिके क्षेत्रे शयनासनस्थानचंक्रमणादिविषये भूभागे अनुवर्तित्वं इति स्पष्टं कोऽर्थो यतनादिवर्जितं कालः
घटिकामुहूर्त्तसमयलवदिवसरात्रिपक्षमाससंवत्सरातीतानागतवर्तमानादिः भावः परिणामः रागद्वेषादिनिदानादि
करणः एतद्विषयादतिचारान्निवर्तनपरो जीवः प्रतिक्रामकः द्रव्यं क्षेत्रं कालं भावं चाश्रित्य तेषां आकारं वा दिदृष्टान्तस्वरूपः। अथ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वा द्रव्यक्षेत्रकालभावान् दत्तिचारान् प्रतिगच्छति निवर्तते स प्रतिक्रामकः। अथवा येन परिणामेनाकृतकं द्रव्य
२२८ केन वा पूर्वं गच्छति निर्याति यस्मिन् व्रतशुद्धिः सर्वस्वरूपे यस्मिन् वा जीवः सर्वव्रतशुद्धिपरिणते तीचारं परि
तेस परिणामो भावस्सम्भ्रो वा तस्य वा व्रतशुद्धिपरिणतस्य जीवस्य स्वव्यतिक्रमणं व्रतविषयमतीचारं येन परि
णामेन प्रज्ञान्य निर्गच्छति सर्वव्रतशुद्धो स परिणामस्तस्य जीवस्य तस्य प्रतिक्रमणमिति। मिथ्यादुःकृताभि
धानादभिव्यक्तप्रतिक्रियं द्रव्यक्षेत्रकालभावमाश्रित्य प्रतिक्रमणमिति वा॥ प्रतिक्रमितव्यं तस्य च रूपमाह
॥ पडिकमिदव्वं दव्वं सच्चित्ताचित्तमिस्सयं तिविहं। खेत्तं च गिहादीयं कालो दिवसादिकालम्हि॥ पडि
क्रमितव्यं परित्यजनीयं किं तत् द्रव्यं सचित्ताचित्तमिश्रभेदेन त्रिविधं। सचित्तं चेतन्यवत् न वर्तते इति सचित्तं द्वि
पदचतुष्पदादि अचित्तं सुवर्णरूप्यादि मिश्रं वस्त्रादियुक्तद्विपदादि। तथा क्षेत्रं गृहपत्तनरूपकाण्डादिकं प्र
तिक्रमितव्यं॥ तथा कालो दिवसमुहूर्तरात्रिवर्षाकालादिः प्रतिक्रमितव्यः। येन द्रव्याद्यनेन कालेन वा पापा १६२
गमो भवति॥ तद्द्रव्यं तत्क्षेत्रं स कालः परिहरणीयः। द्रव्यक्षेत्रकालाश्रितदोषाणां वा परित्याग इत्यर्थः। काले च प्रतिक्रमि
तव्यं यस्मिन् काले प्रतिक्रमणमुक्तं तस्मिन् काले कर्तव्यमिति॥ अथवा कालस्मीच उर्द्दोनंदीश्वरादिके द्रव्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३२८ देवं प्रतिक्रमितव्यं । कालशुद्धिसमादिः अतिक्रमितव्यं उपवासादिरूपो [illegible] अथवा तत्रोद्दिष्टपावं नावश्यं प्रति
क्रमितव्यं इति । अप्रासुकद्रव्यदेनकालेना वास्याज्यासहाराणातीचारांश्चपरिहरणीया इति । तावत्प्रतिक्र
मणामिदं ॥ मिथ्यात्वपडिक्कमणं । तस्येव अस्संजमपडिक्कमणं । कसायाणपडिक्कमणं । जोगेसु अप्पसत्थे
सु । मिथ्यात्वस्य प्रतिक्रमणं त्यागस्तद्विषयदोषानिर्हरणं । तथैवासंयमस्य प्रतिक्रमणं तद्विषयातीचारपरि
हारः कषायाणां क्रोधादीनां प्रतिक्रमणं तद्विषयव्रतातीचारशुद्धिकरणं योगानामप्रशस्तानां प्रतिक्रमणं
मनोवचनकायविषयाणां व्रतातीचारनिवर्हणमित्येवं तावत्प्रतिक्रमणमिति । आलोचनापूर्वकं प्रतिक्रमणं यतो
[illegible] आलोचनास्वरूपमाह । काऊण य किदियम्मं पडिलेहिय अंजलीकरणसुद्धो आलोचेज्ज सुविहि
दो गारवमाणं च मोत्तूण ॥ प्रतिकर्म विनयं सिद्धभक्त्यादिकं कृत्वा [illegible] परस्य शरीरस्यात्मनश्चोपक
रणस्थानं च प्रतिलेख्य सम्मार्ज्य पिच्छिकया चक्षुषा च अथवा अतीचारान् सम्यक् निरूप्य अंजलिकरणशुद्धि
ललाटपट्टविन्यस्तकरः शुद्धक्रियायुक्तः एवमालोचयेत् । गुरवे अपराधान्निवेदयेत् सुविहितः शुद्धचरित्रः त्यक्त्वा
ऋद्धिगारवं रसगारवं सातगारवं मानं च जात्यादिमदं त्यक्त्वापरित्यज्य एवं गुरवे व्रतातीचारान्निवेदयेदिति । अ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२९ लोचनाप्रकारमाह ॥६७॥ आलोचणं दिवसियं राइय इरियावहं च बोधव्वं। पक्खिय चाउम्मासिय संवच्छरमुत्तम
मं च ॥६८॥ आलोचनं गुरवे परार्धनिवेदनं अर्हदहारकस्मायतः स्वापराधविष्करणं वा स्वचित्तेपराधस्तानामनव
ग्रहनं दिवसेन वृत्तं दैवसिकं रात्रौ भवं रात्रिकं ईर्यापथे भवमैर्यापथं बोद्धव्यं। पक्षे भवं पाक्षिकं च चतुर्षु मासेषु भवं चा
तुर्मासिकं संवत्सरे भवं सांवत्सरिकं उत्तमार्थे भवमौत्तमार्थं च दिवस रात्रि ईर्यापथ पक्ष चतुर्मास संवत्सरोत्तमा
र्थविषयतात्तां पराम्नायं दत्त्वा निवेदनं सप्तप्रकारमालोचनं वेदितव्यमिति ॥ आलोचनीयमाह ॥६९॥ अणा
भोगकदं कम्मं जं किंचि मणसा कदं। तं सव्वं आलोचेज्जहु अव्वाखित्तेण चेतसा ॥७०॥ आलोचः सर्वजनपरि
ज्ञातव्रतातीचारः। अनालोगा न परिज्ञातः तस्मादनालोगकृतं कर्मालोगमंतरेण कृतातीचारस्तथालोगकृत
मतीचारं च तथा यत्किंचिन्मनसा च कृतं कर्म। तथा कायवचनकृतं चेतत्सर्वं आलोचयेत्। यत्किंचिदनालो
गकृतं कर्म लोगकृतं काय वाङ्मनसा कृतं च पापं तत्सर्वमव्याक्षिप्तचेतसा नाकुलितचित्तेनालोचयेदिति। १६
आलोचनापर्यायनामान्याह ॥७१॥ आलोचणमालुंचण विगडीकरणं च भावसुद्धीदु। आलोचिदह्मि आराध
णा अणालोचणे भज्जा ॥७२॥ आलोचनमालुंचनमपनयनं विकृतीकरणं आविःकरणं च भावशुद्धिश्चैते एकार्थः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अथ किमर्थमालोचनं क्रियते तदन्यथाप्रयोगकायामाह। यस्मादालोचितेष्वतिचारेषु सर्वकालप्रवेदिन्यद्यक्तेष्वति आरा
३३० धनासम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रेष्वहिरनालोचने पुनर्दोषाणामनाविःकरणे अनर्थोत्पत्त्यागमनात्तस्मादालोच
यितव्यमिति आलोचनकालं दर्शयन्नाह। ॥४५॥ उप्पण्णा उप्पण्णा माया अणुपुव्वसो णिहं
तव्वा। आलोचणणिंदणगरहणाहिं ण पुणो तिइयं विदियं ॥४५॥ उत्पन्नोत्पन्ना माया यथा तथा जाता मायया अती
तीचारा अनुपूर्वशः अनुक्रमेण यस्मिन्काले यस्मिंस्तदेव यद्द्रव्यमाश्रित्य येन भावेन तेनैव क्रमेण कौटिल्यं परित्य
ज्य निहंतव्याः परिशोधयितव्याः। केन। आलोचनगुरवे दोषनिवेदनं निंदने परेषामाविःकरणं गर्हणमात्मजुगुप्सनेन। क
थं पुनर्द्वितीयं पुनर्न करिष्यामीति। अथवा न पुनस्तृतीयं दिनं द्वितीयं वा द्वितीये दिवसे तृतीयदिवसे आलोच
यिष्यामीति न चिंतनीयं। यस्मात्क्षणमपि कालं न जानंतीति लोकार्थस्तस्मात् शीघ्रमालोचयितव्यमिति ॥४६॥
॥ आलोचणणिंदणगरहणाहिं अब्भुट्ठिदो य करणाए। तं भावपडिक्कमणं सेसं पुण दव्वदो भणिदं ॥४६॥ गुरवे
पराधनिवेदनमालोचनं वचनेनात्मजुगुप्सनं परस्यानिवेदनं च निंदा चित्तेनात्मनो जुगुप्सनं गर्हा आसनविशो
धनव्यंचनाद्यालापैः क्रियायां अतिक्रमेण। अथ पुनरतीचाराः करणे अभ्युत्थित उद्यतो यतस्तस्मात्तद्भवति।

क्रमणं परमार्थप्रतीतो दोषः परिहारः। सो पडुनरं वमेंतरेण पुनर्दर्वतां परमार्थरूपं संगानं मिति। द्रव्यप्रतिक्रमण

२३१ दोषमोहः॥७॥ तावेत अपुवकडुत्ता। द्वीक्षदोपरिक्कमदि जोऊ। तस्सेहं पडिक्कमदे तं गुण अट्ठं तसादेहं॥८॥

॥ तावेनानुपयुक्तः अक्षपरिणामरहितः द्रव्यीभूतो दोषः सो निर्यतननारागधेर्पादुपस्तचेनाः प्रतिक्रमते दोष

निर्हरणाय प्रतिक्रमणं कृत्वा निकरोति वेति यः मः यस्मार्थं यस्मै दोषाय प्रतिक्रमते पुनरर्थं न साधयति ते दो

षपरित्यक्ती त्यर्थः। ताव प्रतिक्रमणमोहः॥९॥ तावेणासंपउत्तो। जदव्वं तेभायं ते पदेसु तं। सोकम्माणिज्जराणवि

उलाए वहदे साहू॥१०॥ तावेन संप्रयुक्तो यदर्थं योगश्च यन्निमित्तं श्रुतावेक्षा ते यस्मै अर्थायोंसुधतो तत्प्रतिम्व

प्रतिक्रमणपदार्थं स्मरति शृणोति वा स साधुः कर्मनिर्जरायां विपुलायां प्रवर्तते। सर्वापराधन्यपरिहरती त्यर्थः

किमर्थं प्रतिक्रमणं नात्यर्थं॥ गाथा ...॥ सपडिक्कमणो धम्मो। पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स। अवराहे पडिक्क

मणं मज्झिमयाणं जिणवराणं॥१२॥ सहप्रतिक्रमणेन वर्त्तत इति सप्रतिक्रमणो धर्मो दोषपरिहारो वा चारित्रं पूर्वस्य १६५

चादिनसंबंधतीर्थकरस्य पश्चिमस्य पाश्चात्यस्य सन्मतिस्वामिनः जिनस्य तयोस्तीर्थकरयोर्धर्मः प्रतिक्रमणस

हितः अपराधो वा तत्र उभावं मध्यमानां पुनर्जिनवराणां अजितादिपार्श्वनाथपर्यंतानां अपराधेसति प्रतिक्र।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

क्रमणेन प्रायेणाःश्चराथवा कल्पानावादिति ॥ ॥ जाव उ अप्पणो वा अन्नस्स वा सेवे अदीचारो । ताव उ पडिक्क
३३२ मणं मज्झिमयाणं जिणवराणं ॥१२५॥ यस्मिन्व्रते आत्मनो न्यस्य वा न सेवते अतीचारः तस्मिन् विषये स व्रतिक्र
मणं मध्यमजिनवराणामाद्यपश्चिमयो जिनस्तीर्थकरयोरेकस्मिन्नपराधे सर्वान् प्रतिक्रमणदंडकान् सणती
त्यर्थः ॥१२६॥ इरियं गोयरसुमिणादि सव्वमाचरउ मा व मा चरउ । पुरिमचरिमा उ सव्वे सव्वं णियमा पडिक्कमंति ॥
॥१२७॥ ईर्यागोचरस्वप्नादिकं सर्वमतीचारमाचरतु मा वा चरतु । सर्वे ऋषभनाथशिष्याः श्रीवर्धमानशिष्याः
सर्वे सर्वान् नियमान् प्रतिक्रमणदंडकान् प्रतिक्रमंते उच्चारयंति । किमिति आद्याः पश्चिमाश्च सर्वान्नियमा
दुच्चारयंति । किमिति अजितादिपार्श्वनाथपर्यंतशिष्या नोच्चारयंतीति आशंकायामाह ॥ ॥ मज्झिमया दढ
बुद्धी एयग्गमणा अमोहलक्खा य । तम्हा हु जमाचरंति तं गरहंता वि सुज्झंति ॥१२८॥ यस्मान्मध्यमतीर्थकरशिष्याः
दृढबुद्धयः अविस्मरणशीला एकाग्रमनसः स्थिरचित्ता अमोहलक्षा अव्यग्रमनसः प्रेक्षापूर्वकारिणः तस्मात्स्फु
ट्यं दोषमाचरंति तस्माद्दोषात् गर्हंतोऽपि आत्मानं जुगुप्समाना शुध्यंति शुद्धचारित्रा भवंतीति ॥ ॥ पुरिमचरिमा
उ जम्हा चलचित्ता चेव मोहलक्खा य । तो सव्वपडिक्कमणं अंधलयघोडदिट्ठंतो ॥ ॥ पूर्वचरमतीर्थकरशिष्याः

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यस्माज्जलचित्रं चैवं इदमतसोतैव । मोदलकाश्रुरुमनसोतक्खवारासोम्भु प्रतिपादितं यदितज्ञातं तिजुडजा
३२३ द्रावकमतणश्रयस्मात्समात्मवं प्रतिक्रमणं दंडकोच्चारम्भे पांश्रेयलकथाद्येकोहेतः । कस्मादिषञ्जोद्योधमेव
वैद्यपुत्रः श्रश्रायाधर्महः मन्येदेवकेनज्ञानाति । वैद्यश्रयापगतस्तेनचवैद्यपुत्रेण श्रश्रोद्दिति निमित्तानिमत्तो
ऽपापमपनि प्रदृक्तानितेसो ज्ञांस्यमपीत्ततः । एवं माध्यरापियदिएकस्मिन् प्रतिक्रमणदंडकेस्थितमनानवर्ते
ऽप्यसिन्दवति अन्यस्मित्रविष्पयन्नास्मिवानतवर्त्यन्यास्मित्रविष्पतीतिसर्वदंडकोच्चारणान्माध्यमीति । नवाद
विरोधः सर्वेपिकर्मक्षयकारणमसमर्थयितइति प्रतिक्रमणनिर्युक्तिरुपसंहरन्प्रत्याख्याननिर्युक्तिप्रसंगया
नाह ॥ ॥ पडिक्कमणणिज्जुत्तीएसा । एसा कहिया मए समासेण । पच्चक्खाणणिज्जुत्ती एत्तो उ हं पवक्खामि ॥
॥ प्रतिक्रमणनिर्युक्तिरेषा कथिता मया समासेन । इतः प्रत्याख्याननिर्युक्तिमितऊर्ध्वं विच्म्यामीति तत्रमो
क्षप्रतिज्ञां निर्वर्त्तनीति ॥ ८ ॥ णामट्ठवणा दव्वे खेत्ते काले य ससोदिलादेय । एमो पच्चक्खाणं णिक्खेवो छव्विहो होइ ॥ ८ ॥ १६६
॥ अयं नामनिनामानिपापर्हेतुनिनिरोधकारणानिनकर्त्तव्यानिनकारयितव्यानि मनसास्तुमनोज्ञानि नाममधस्ता
ज्ञानमाख्यानमनाममात्रं वा श्रयोगमाः स्थापनाः पापबंधहेतवः तानि मिथ्यावादिप्रवर्त्तकाः अपरमार्थरूपदेवता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दिशतिविधानि पापकारणद्रव्याणि मनसा न कर्तव्यानि न कारयितव्यानि नानुमंतव्यानीति स्थापना प्रत्याख्यानं
३३६ प्रत्याख्यानपरिणतप्रतिबिंबं सद्भावासद्भावरूपं स्थापनाप्रत्याख्यानमिति ॥ द्रव्यप्रत्याख्यानं प्राभृतज्ञायकः
नोपयुक्तस्तच्छरीरं भावी तद्व्यतिरिक्तं च द्रव्यप्रत्याख्यानं असंयमादिहेतुद्रव्यस्य परिहारः क्षेत्रप्रत्या
ख्यानं प्रत्याख्यानपरिणतेन सेवितप्रदेशो वा क्षेत्रप्रत्याख्यानं असंयमादिनिमित्तस्य कालस्य परिहारः
कालप्रत्याख्यानं प्रत्याख्यानपरिणतेन सेवितकालो वा मिथ्यात्वासंयमकषायादीनां त्रिविधेन परित्यागो भावप्र
त्याख्यानं प्राभृतज्ञायकस्तद्विज्ञानं प्रदेशादीति । एवमेषु नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावविषयः प्रत्याख्याननि
क्षेपः प्रतिक्रमणप्रत्याख्यानयोः को विशेष इति चेन्नैष दोषः । अतीतकालविषयातीचारशो
धनं प्रतिक्रमणं अतीतभविष्यद्वर्तमानकालविषयातीचारनिर्हरणं प्रत्याख्यानं । अथवा व्रताद्यतीचारशोधनं प्रति
क्रमणं अतीचारकारणसचित्ताचित्तमिश्रद्रव्यविनिवृत्तिस्तपोनिमित्तं प्रासुकद्रव्यस्य च निवृत्तिः प्रत्याख्यानं यस्मा
दिति प्रत्याख्यायकप्रत्याख्यातव्यस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥ ॥ पच्चक्खाओ पच्चक्खाणं । पच्चक्खियव्वमेवं तु । तीदेप
च्चुपण्णे । अणागदे चेव कालम्मि ॥ १३ ॥ प्रत्याख्यायकः जीवः संयमोपेतः प्रत्याख्यानं परित्यागपरिणामः प्रत्याख्यातव्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ष्यमविसंवादिनमिश्रकं सावद्यं निरवद्यं वा एवंविधः प्रकारः प्रत्याख्यानस्वरूपोऽन्यथानुपपन्न इति । तद्विभिःसमर्पा
२३२ तीते काले प्रत्युत्पन्ने काले अनागते च काले ऽतीतविषये वर्त्तमानकालेऽपि ज्ञातव्यमिति प्रत्याख्यायकस्वरूपं प्रति
पादयन्नाह ॥७॥ आणाय जाणणा विय उवजुत्तो मूलमज्झणिद्देसे । सागारमणागारं । अणुपालेंतो दढधिदीउ ॥८॥
॥ आणाविय आज्ञा गुरूपदेशेन अर्हदाज्ञा याचारित्रश्रद्धया ज्ञापनाविय ज्ञापकेन गुरुनिवेदनेन अथवा परमार्थ
तो ज्ञात्वा दोषस्वरूपं तपोहेतुं बाह्याभ्यंतरं च विशेषज्ञात्वा अपि तो प्रयुक्तः षट्प्रकारसमन्वितः मूले आदौ ग्रहणका
ले मध्ये मध्यकाले निर्देशे समाप्तौ समाचार्याद्यंतयोः संयतो संयतयोग्यमथवा साकारं सविकल्पं नेदं सर्वितं अनागारं
संयमसमेतो ज्ञत्वं यतिप्रतिवद्धं अथवानाकारं निर्विकल्पं सर्वथा परित्याग अनुपालयन् रक्षन् दृढधृतिकः संयतो
पेतः । मूलमध्यनिर्देशे साकारमनाकारं च प्रत्याख्यानमुपयुक्तः सन् आज्ञया सम्यग्विवेकेन वानुपालयन् दृढधृ
तिकोऽयं भवति सा प्रत्याख्यायको नाम इति संबंधः । अथ वा मूल मध्यनिर्देशे आज्ञया उपयुक्तः साकारमना २६७
कारं च प्रत्याख्यानं च गुरुदेशात् प्रयन् प्रतिपादयन्ननुपालयन् दृढधृतिकः प्रत्याख्यायको भवतीति ज्ञातव्यः प्रतिपादयन्ना
ह ॥८॥ सो पच्चक्खाणं पच्चक्खाणि त्तिउ सुवदे सोवं पच्चक्खिदव्वमुवधि आहारो चेव बोद्धव्वो ॥९॥ प्रत्याख्यायकः

२२६ ग्रैवेणासंबंधः प्रत्याख्यानमित्युच्यते त्यागः सावद्यस्य द्रव्यस्य निरवद्यस्य वा तपोनिमित्तं परित्यागः प्रत्याख्यानं प्रत्या
ख्यातव्यः परित्यजनीयः उपधिः परिग्रहः सचित्ताचित्तमिश्रभेदभिन्नः क्रोधादिभेदभिन्नश्चाहारश्चाशनपानखाद्यस्वाद्यादि
भेदभिन्नो बोधव्य इति ॥ प्रस्तुतं प्रत्याख्यानं प्रपंचयन्नाह ॥ ॥ पच्चक्खाणं उत्तरगुणेसु खमणादि होदि णेयविहं
तेण वि य एत्थ पयदं तं पि य इणमो दसविहं तु ॥ ॥ प्रत्याख्यानं मूलगुणविषयं तु उत्तरगुणविषयं क्षपणादिभेद
नाशनपरित्यागादिभेदेनानेकविधमनेकप्रकारं तेनापि चात्र प्रकृतं प्रस्तुतं । अथवा तेन प्रत्याख्यायकेनात्र यत्नः
कर्तव्यः तदेतदपि च दशविधं तदपि चैतत् क्षमणादि दशप्रकारं तत्ववतीति वेदितव्यं । तान् दश भेदान् प्रतिपादयन्ना
ह ॥ ॥ प्रत्याख्यानं मूलगुणविषयं तु उत्तरगुणविषयं क्षपणादिभेदेनाशनपरित्यागादिभेदेनानेकविधमनेक
प्रकारं तेनापि चात्र प्रकृतं प्रस्तुतं अथवा तेन प्रत्याख्यायकेनात्र यत्नः कर्तव्यः । तदेतदपि च दशविधं तदपि चैतेन
क्षमणादि दशप्रकारं तत्ववतीति वेदितव्यं तान् दश भेदान् प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ अणागदमदिकंतं । कोडीसहि
दं णिखंडिदं चेव । सागारमणागारं । परिमाणगदं अपरिसेसं ॥ ॥ २२ अणागदं अनागतं भविष्यत्कालविषयोपवा
सादिकरणं चतुर्दश्यादिषु यत्कर्तव्यं त्रयोदश्यादिषु यत्क्रियते तदनागतं प्रत्याख्यानं । अदिकंतं अतिक्रांतं अ

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तीतकालविषयोपवासादिकरणं चतुर्दश्यादिषु यत्कर्तव्यमुपवासादिकं तत्त्रयोदश्यादिषु क्रियते इति क्रांतं प्र
२२८ त्याख्यानं कोटीसहितं कोटिसहितं संकल्पसमन्वितं शक्त्यपेक्षोपवासादिकं श्वस्तने दिने स्वाध्यायवेलायाम
तिक्रांतायां यदि शक्तिर्भविष्यत्युपवासं करिष्यामि नो चेन्न करिष्यामीत्येवं यत्क्रियते प्रत्याख्यानं तत्कोटिस
हितमिति ।३। निखंडं निःखंडितं अवश्यकर्तव्यं पाक्षिकादिषूपवासकरणं निखंडितं प्रत्याख्यानं साकारं
सभेदं सर्वतोभद्रकनकावल्याद्युपवासविधिर्नक्षत्रादिभेदेन करणं साकारं प्रत्याख्यानं अनाकारं स्वेच्छयोपवास
विधिर्नक्षत्रादिकमंतरेणोपवासादिकरणं अनाकारं प्रत्याख्यानं परिमाणगतं प्रमाणसहितं षष्ठाष्टमदशम
द्वादशपक्षार्धपक्षमासादिकालादिपरिमाणेनोपवासादिकरणं परिमाणगतं प्रत्याख्यानं अपरिशेषं यावज्जी
वं चतुर्विधाहारादित्यागोऽपरिशेषं प्रत्याख्यानं ॥८॥।९॥ अद्धाणगदं णवमं दसमं च सहेदुगं वियाणाहि पच
क्खाणवियप्पा। णिरुत्तिजुत्ता जिणमदम्मि ॥ अध्वानगतं अध्वगतं अध्वगतं मार्गविषयं अटवीनद्यादि १६५
निष्क्रमणद्वारेणोपवासादिकरणं अध्वगतं नाम प्रत्याख्यानं नवमं। सहेतुकं नाम सहेतुकमुपसर्गादिनिमि
त्तोपवासमुपवासादिकरणं सहेतुकं नाम प्रत्याख्यानं दशमं विजानीहि। एवमेतान्प्रत्याख्यानविकल्पान्निवित

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५८

क्रियुक्तानथवागतान्परमार्थरूपान्जिनमते विजानीहीति ॥ पुनरपि प्रत्याख्यानकरणविधिमाह ॥७४॥ विण

एणतहणुभासा । हवदिय अणुपालणाय परिणामे । एदं पच्चक्खाणं । चदुविधं होदि णादव्वं ॥७५॥ विनयेन तथा

नुभाषया अनुपालनेन परिणामेन च यच्छुद्धं भवति तदेतत्प्रत्याख्यानं चतुर्विधं भवति ज्ञातव्यमिति ॥ यस्मिन्प्र

त्याख्याने विनयेन सार्धमनुभाषया प्रतिपालनेन सह परिणामशुद्धिः स प्रत्याख्यानं चतुर्विधं भवति ज्ञातव्यमिति ॥

विनयप्रत्याख्यानं तावदाह ॥७६॥ किदियम्मं उवचारिय । विणओ तह णाणदंसणचरित्ते । पंचविधविणयजुदं वि

णयसुद्धं हवदि तं तु ॥७६॥ कृतिकर्म सिद्धभक्तिगुरुभक्तिपूर्वकं कायोत्सर्गकरणं सर्वो औपचारिको विनयः कृतक

रमुकुलललाटपट्टविनतोत्तमांगः प्रशांततनुः पिच्छिकया विलेपितवक्षःस्थलाद्युपचारविनयः ॥ तथा ज्ञानदर्शनचा

रित्रविषयो विनयः एवं क्रियाकर्मादिपंचप्रकारेण विनयेन युक्तं विनयशुद्धं तत्प्रत्याख्यानं भवतीति ॥ अनुभाषा

युक्तं प्रत्याख्यानमाह ॥७७॥ अणुभासदि गुरुवयणं ॥ अक्खरपदवंजणं कमविसुद्धं ॥ घोसविसुद्धी सुद्धं एदं अणुभा

सणासुद्धं ॥७८॥ अनुभाषते अनुवदति गुरुवचनं गुरुणा यथोच्चारितं प्रत्याख्यानाक्षरपंक्तिस

थैवं तामुच्चरतीति अक्षरमेकस्वरयुक्तं व्यंजनं स्वामीत्यादिकं पदं सुबंतं मिडंतं चाक्षरसमुदयरूपं व्यंजनमनक्षर

३२९ वर्णस्वरूपं स्वेडा स्वरानुस्वारविसर्गदीर्घयादिकं क्रमविशुद्धं यत्नेन वक्रमेण स्थितानि वर्णपदव्यंजनवाक्यादीनि यथा
र्थनियतशब्दानि तेन व्यपावः । घोषविशुद्धमाचं शुद्धं गुर्वादिकवर्णविषयं आरभ्य संदिग्धं मुक्त्वा मर्थावधारणार्थं दिनेमना वाक्यः ।
कालेन न्यूनाधिकं स्वरविशुद्धमिति । एवं मंतः प्रत्याख्यानमनुभाषणविशुद्धं वेदितव्यमिति ॥ अनुपालनसहितप्रत्याख्या
नस्य स्वरूपमाह ॥ ॥ आदंके उवसग्गे समये उ निरुक्खवृत्तिकंतारे जं पालिदं ण भग्गं एदं अणुपालणासुद्धं ॥ ॥ आ
तंकः सहसोत्थितो व्याधिः उपसर्गो देवमनुष्यतिर्यक्कृतपीडा श्रमे उपवासातालनमार्गादिकृतः परिश्रमः श्रमे सुरा
गादिकृतश्च दुर्भिक्षवृत्तिर्वृत्तिविकाले रागराजकिङ्करचोराद्युपद्रवस्थानेन सम्यगादिनिष्पत्त्यभावेन भिक्षायाः आप्सा
वः कांतारमरण्यं चोवि [illegible] विकटं तस्करादिकृत्यानकं प्रदेशाः । एतेषु प्रस्थितेष्वपि तेषु कोपसर्गपरिश्रमदुर्भिक्षावृत्तिकांतार
षु यत्प्रत्याख्यानं परिपालितं रक्षितं न भग्नं न मनागपि विपरिणामकृत्प्रजातं तदेतत्प्रत्याख्यानमनुपालनविशुद्धं नाम परिणामवि
शुद्धप्रत्याख्यानस्य स्वरूपमाह ॥ ॥ रागेण व दोसेण व मणपरिणामेण दूसिदं जंतु । तं पुण पच्चक्खाणं । भावविसुद्धं १६९
तु णादव्वं ॥ ॥ रागपरिणामेन द्वेषपरिणामेन वा दूषितं न यत्प्रत्याख्यानं तदेतद्भावविशुद्धं तु पुनः प्रत्याख्या
नं विशुद्धं ज्ञातव्यमिति ॥ सम्प्रति सर्वानादिसुकाम्यानि कांक्ष्यं वीतराग [illegible] समन्तान् वृषभकर्म्मादिमादिव्रतसहितेषु

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayū Trust/eGangotri

त्तात्रयस्य प्रत्याख्यानपरिणामश्च कल्ले वेदिति । चतुर्विधाहारस्वरूपमाह ॥ ॥ असणं खुदप्पसमणं पाणाणुग्गहं तह
तहा पाणं । खादंतं खादियं पुण । सादंतिय सादियं भणियं ॥१४२॥ अशनं क्षुदुपशमनं बुभुक्षोपरतिः प्राणानां ।
दशप्रकाराणामनुग्रहो येन तत्तथा पानं । खाद्यत इति खाद्यं रसविशेषवल्लड्डुकादि । आस्वाद्यते [illegible] मेलाकक्को-
लादिकमिति भणितं ॥ एवं विधस्य चतुर्विधाहारस्य प्रत्याख्यानमुत्तमार्थप्रत्याख्यानमिति । चतुर्विधाहारस्यैकदे-
शप्रतिपादनार्थमाह ॥ ॥ सव्वो वि य आहारो असणं सव्वो वि वुच्चदे पाणं । सव्वो वि खादियं पुण । सव्वो वि य सा-
दियं भणियं ॥१४३॥ सर्वोप्याहारोशनं तथा सर्वोप्याहारः पानमित्युच्यते । तथा सर्वोप्याहारः खाद्यं तथा सर्वोपि स्वा-
दः स्वाद्यमिति भणितं । एवं चतुर्विधस्याप्याहारस्य द्रव्यार्थिकनयापेक्षयापेक्षया एकत्वं नानादिति पर्याया-
र्थिकनयापेक्षया अन्यश्चतुर्विधस्तथैवाह ॥ ॥ असणं पाणं तह खादियं चउत्थं च सादियं भणियं । एवं परूविदं स-
द्दहिदुं अह सुही होदि ॥१४४॥ एवमशनपानखाद्यस्वाद्यभेदेनाहारस्य चतुर्विधं प्ररूपितं श्रद्धायं कुर्वी सुखी भवतीति ।
फलं व्याख्यातं भवतीति ॥ प्रत्याख्याननिर्युक्तिं व्याख्याय संकोचयन्नाह निर्युक्तिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ पच्चक्खा-
णणिजुत्ती एसा कहिया मए समासेण । कायोसग्गणिजुत्ती एत्तो उड्ढं पवक्खामि ॥१४५॥ प्रत्याख्याननिर्युक्तिरेषाक-

क्षुत्कारणं
इति स्वास्व
दि = ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५१ थितामयासममेन कायोत्सर्गनिर्युक्तिमितऋद्धिप्रवक्ष्ये इति ॥ नामादिभिः कायोत्सर्गं निरूपयितुमाह ॥ ॥ णा
मठवणा दव्वे । खेत्ते काले य होदि भावे य एसो काउस्सग्गे णिक्खेवो छव्विहो णेओ ॥४७॥ खरपरुषादि सावद्यक
नामद्वारेणागतातीचारशोधनाय कायोत्सर्गो नाममात्रः कायोत्सर्गो वा नामकायोत्सर्गः । पापस्थापनाद्वारेणाती
चारशोधननिमित्तकायोत्सर्गपरिणतप्रतिबिंबास्थापनाकायोत्सर्गः । सावद्यद्रव्यसेवाद्वारेणागतातीचारनिर्ह
रणाय कायोत्सर्गः । कायोत्सर्गव्यावर्णनीयप्राभृतज्ञोऽनुपयुक्तः तच्छरीरं वा द्रव्यकायोत्सर्गः । सावद्यक्षेत्रसेवा
गतदोषध्वंसनकायोत्सर्गः कायोत्सर्गपरिणतसेवितक्षेत्रं वा क्षेत्रकायोत्सर्गः । सावद्यकालाचरणद्वारागतदो
षपरिहारायकायोत्सर्गः । कायोत्सर्गपरिणतसहितकालो वा कालकायोत्सर्गः । मिथ्यात्वाद्यतिचारशोधनाय
भावकायोत्सर्गः कायोत्सर्गव्यावर्णनीयप्राभृतज्ञ उपयुक्तः तज्ज्ञानं जीवप्रदेशा वा भावकायोत्सर्गः एवं
नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावविषयः षट्कायोत्सर्गनिक्षेपः षड्भेदो ज्ञातव्य इति कायोत्सर्गकारणमंतरेण का १९०
योत्सर्गः प्रतिपादयितुं न शक्यत इति ॥ तत्स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥७॥ काउस्सग्गो काउस्सग्गी । काउस्सग्गस्स कारणा
णेव । एदेसिं पत्तेयं परूवणा होदि णिद्दिट्ठा ॥४८॥ कायस्य शरीरस्योत्सर्गः परित्यागः कायोत्सर्गः स्थितस्यासीन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५८ सर्वांगचलनरहितस्य शुक्लध्यानस्य वृत्तिः कायोत्सर्गे स्यात्सो निःकायोत्सर्गी श्रेयस्तस्य पूर्वादिस्थितः कायोत्स
र्गस्य कारणं देवं एवं मे तेषां श्रेयाणामपि प्रत्येकं स्वरूपं निरूपणं लवनिज्ञातव्यमिति। तावत्कायोत्सर्गस्य स्वरूपमाह ।। वोस
रिदबाहुजुयलो चउरंगुलअंतरेण समपादो। सव्वंगचलणरहिदो काउस्सग्गो विसुद्धो दु ।। व्युत्सृष्टं त्यक्तं बा
हुयुगलं यस्मिन्नवस्थाविशेषे सो व्युत्सृष्टबाहुयुगलः प्रलंबितभुजश्चतुरंगुलमंतरं ययोः पादयोस्ते चतुरंगुलां
तरौ चतुरंगुलांतरौ समौ पादौ यस्मिन् स चतुरंगुलांतरसमपादः सर्वेषामंगानां करचरणशिरोग्रीवाक्षिभ्रूविक
रादीनां चलनं तेन रहितः सर्वांगचलनरहितः सर्वाक्षेपविमुक्तः एवंविधः कायोत्सर्गो भवतीति। कायोत्सर्गि
कस्य स्वरूपनिरूपणायाह ।। मोक्खत्थी जिदणिद्दो सुत्तत्थविसारदो करणसुद्धो। आदबलविरियजुत्तो काउस्सग्गी
विसुद्धप्पा ।। मोक्षमर्थयतः इति मोक्षार्थी कर्मक्षयप्रयोजनः जिता निद्रा येनासौ जितनिद्रः जागरणशीलः सू
त्रं चार्थश्च सूत्रार्थौ तयोर्विशारदो निपुणः सूत्रार्थविशारदः। करणेन क्रियया परिणामेन च शुद्धः करणशुद्धः आ
त्मबलवीर्ययुक्तः आत्मा आहारशक्तिः वीर्यं पराक्रमशक्तिः सहितः कायोत्सर्गी विशुद्धात्मा तत्त्वं ज्ञातव्यमिति। कायो
त्सर्गमधिष्ठातुकामः प्राह ।। काउस्सग्गं मोक्खपहदेसयं घादिकम्मअदिचारं। इच्छामि अहिट्ठादुं जिणसेविद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

देसिद्धनाहं ॥ ॥ कायोत्सर्गमोद्द्यथ देशाकं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रोपकारकं घातिकर्मणां ज्ञानदर्शनावरणमो
२८२ हनीयांतरायकर्मणांमतिचारंविनाशं घातिकर्मविध्वंसकं तिष्ठामि दर्शं यतः कायोत्सर्गो जिनैर्देशितः
सेवितश्च तस्मात्तमधितिष्ठामि तिष्ठामीति । कायोत्सर्गस्य कारणमाह ॥ ॥ एगपदमस्सिदस्स वि जो अदिचारो राग
दोसेहिं गुत्तीहिं वदिक्कमो वा चउहिं कसाएहिं वदेहिं ॥ ॥ एकपदमाश्रितस्यैकपदेन स्थितस्य योतीचारो भवति
रागद्वेषाभ्यां तथा गुप्तीनां यो व्यतिक्रमः कषायैश्चतुर्भिः स्यात् व्रतविषये वा यो व्यतिक्रमः स्यात्तथा ॥ ॥ छज्जीव
णिकाएहिं भयमयठाणेहिं बंभधम्मेहिं । काउस्सग्गं ठामिय तं कम्मणिघादणट्ठाए ॥ ॥ षड्जीवनिकायैः पृथि
व्यादिकायविराधनकारणैर्यो व्यतिक्रमस्तथा भयमदस्थानैः सप्तभयाष्टमदस्थानकारणैर्यो व्यतिक्रमस्तथा ब्रह्म
चर्यविषये यो व्यतिक्रमस्तेनागतं यत्कर्म एकपदाद्याश्रितस्य रागाद्यतिक्रमेणागतं यत्कर्म तस्य कर्मणो निर्घा
तनाय कायोत्सर्गमधितिष्ठामि कायोत्सर्गेण तिष्ठामीति संबंधः । अथवा एकपदस्थितस्यापि रागद्वेषाभ्यामतिचारो १ग
भवति यतः किं पुनर्न्न्यामिति घातनार्थं कर्मणां तिष्ठामीति । पुनरपि कायोत्सर्गकारणमाह ॥ ॥ जे केई उवसग्गा दे
वमणुसतिरिक्खचेदणीया । ते सव्वे अधिआसे काउस्सग्गे ठिदो संतो ॥ ॥ ये केचनोपसर्गा देवमनुष्यतिर्यक्कृताः

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८१ अचेतनाविद्युदन्यादयस्तान्सर्वान्निध्यमे समस्पृष्टिध्यानेन सहेदं कायोत्सर्गेस्थितः सन्तत्रोपसर्गश्चागतेपुकायोत्स
र्गः कर्तव्यः कायोत्सर्गेणावास्थितस्य यद्युपसर्गाः समुपस्थितास्तान्सर्वान्तितिक्षमसहनीया इति ॥ कायोत्सर्गप्रमाणमाह ॥
॥ संवत्सरमुक्कस्सं भिण्णमुहुत्तं जहण्णयं होदि । सेसा काउस्सग्गा होंति अणेगेसु ठाणेसु ॥ ॥ संवत्सरं द्वाद
शमासमात्रं चोत्कृष्टप्रमाणं कायोत्सर्गस्य जघन्येन प्रमाणं कायोत्सर्गस्यांतर्मुहूर्तमात्रं संवत्सरांतर्मुहूर्तमध्येऽनेक
विकल्पाः दिवसरात्रिदिवाराह्योरिति दर्शिताः शेषाः कायोत्सर्गाः अनेकेषु स्थानेषु बहुस्थानविशेषेषु शक्त्यपे
क्षयाकार्याः कालक्रमेण ह्रासं वा कायोत्सर्गाः विकल्पा भवंतीति । दैवसिकादिप्रतिक्रमणेकायोत्सर्गस्य प्रमा
णमाह ॥ ॥ अट्ठसदं देवसियं कल्लद्धं पक्खियं च तिण्णिसया । उस्सासा कायव्वा णियमंते अप्पमत्तेण ॥ ॥ अष्टा
धिकशतमष्टशतं दैवसिके प्रतिक्रमणे दैवसिकप्रतिक्रमणविषये कायोत्सर्गे उच्छ्वासानामष्टोत्तरशतं कर्तव्यं
कल्लार्द्धं रात्रिकप्रतिक्रमणविषयकायोत्सर्गे च पंचाशदुच्छ्वासाः कर्तव्याः । पाक्षिके च प्रतिक्रमणविषये कायो
त्सर्गे त्रीणिशतान्युच्छ्वासानां चिंतनीयानि निक्षातव्यानि विधेयानि नियमान्ते वीरभक्तिकायोत्सर्गकाले अप्रमत्तेन प्र
मादरहितेन यत्नवता विशेषेण सिद्धभक्ति प्रतिक्रमणभक्ति चतुर्विंशतितीर्थकरभक्तिकायोत्सर्गे समस्त विंशति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्ट्वासाः कर्त्तव्या इति। चातुर्म्मासिकसांवत्सरिककायोत्सर्गप्रमाणमाह॥ ॥ चाउम्मासे चउरो सदाइं संवत्सरा य पंच
सया। काओस्सग्गुस्सासा पंचसु ठाणेसु णादव्वा॥ ॥ चातुर्म्मासिके प्रतिक्रमणे चत्वारि शतान्युच्छ्वासानां चिंतनी
३६५ यानि सांवत्सरिके च प्रतिक्रमणे पंचशतान्युच्छ्वासानां तान्येतानि नियमान्तेन कायोत्सर्गप्रमाणमन्तरेषु सर्वे
ष्वप्येवं कायोत्सर्गोच्छ्वासाः पंचसु स्थानेषु ज्ञातव्याः। शेषेषु स्थानेषूच्छ्वासप्रमाणमाह॥ ॥ पाणिवहमुसावादे अदत्त
मेहुणपरिग्गहे चेव। अट्ठसदं उस्सासा काओसग्गम्हि कादव्वा॥ ॥ प्राणिवधमिथ्यावादातिचारे अदत्तग्रहणा
तिचारे मैथुनातिचारे परिग्रहातिचारे च कायोत्सर्गे उच्छ्वासानामष्टोत्तरशतं कर्त्तव्यं नियमान्तेषु सर्वत्र इत्येवं शेषेषु
सर्वेष्विति। पुनरपि कायोत्सर्गप्रमाणमाह॥ ॥ भत्ते पाणे गामंतरे य अरहंतसमणसेज्जासु। उच्चारे पस्सवणे पण
वीसं होंति उस्सासा॥ ॥ भक्ते पाने गोचरे प्रतिक्रमणविषये गोचरादागतस्य कायोत्सर्गे पंचविंशतिरुच्छ्वासाः
कर्त्तव्या भवंति। प्रस्थानग्रामादन्यग्रामो ग्रामान्तरं ग्रामान्तरगमनविषये च कायोत्सर्गे पंचविंशतिरुच्छ्वासाः क १९२
र्त्तव्याः। तथार्हच्छय्यायां जिनेन्द्रनिर्वाणसमवसृतिकेवलज्ञानोत्पत्तिनिःक्रमणजन्मभूमिस्थानेषु वंदनाभक्तिहेतो
र्गतेन पंचविंशतिरुच्छ्वासाः। कायोत्सर्गे कर्त्तव्याः। तथा श्रमणशय्यायां निषद्यकास्थानं गत्वागतेन पंचविंशतिरुच्छ्वा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सा: कायोत्सर्गः कर्तव्यास्तथोच्चारं व्युत्सृज्य निर्गमनं कृत्वा प्रश्रवणं प्रश्रवणं च कृत्वा यः कायोत्सर्गः क्रियते तत्रोत्पन्नं
पंचविंशतिरुच्छ्वासाः कायोत्सर्गो नियमेन कर्तव्य इति ॥ तथा ॥ ६५ ॥ उद्देसे णिद्देसे सज्झाए वंदणादपणिधाणे ॥ सत्तावी
स उस्सासा ॥ काउस्सग्गंहि कादव्वा ॥ ६६ ॥ उद्देशो ग्रंथादिप्रारंभकाले णिद्देशो प्रारब्धग्रंथादिसमाप्तौ च कायोत्सर्गः सप्तावि
शतिरुच्छ्वासाः कर्तव्याः ॥ स्वाध्याये स्वाध्यायविषये कायोत्सर्गे सप्तविंशतिरुच्छ्वासाः कर्तव्याः तथा वं
दनायां कायोत्सर्गे सप्तविंशतिः प्रणिधाने च मनोविकारे चाशुभपरिणामे उत्पन्ने सप्तविंशतिरुच्छ्वासाः कायो
त्सर्गे कर्तव्या इति ॥ एवं प्रतिपादितक्रमं कायोत्सर्गं किमर्थं अधितिष्ठतीत्याह ॥ [illegible] ॥ काउस्सग्गं इरियावहादिचार
स्स मोक्खमग्गंमि ॥ वोसट्ठचत्तदेहो ॥ करंति दुक्खक्खयट्ठाए ॥ [illegible] ॥ ईर्यापथातिचारनिमित्तं कायोत्सर्गं मोक्षमार्गे स्थि
त्वा व्युत्सृष्टत्यक्तदेहाः संतः कुर्वंति दुःखक्षयार्थमिति ॥ तथा ॥ [illegible] ॥ तत्तपाणगामंतरय ॥ चउमासियवरिसचरिमेसु ॥ का
ऊण वंतियिरा ॥ मुणिंदु दुक्खक्खयट्ठाय ॥ [illegible] ॥ तत्कृपाण्यानामांतरस्य चातुर्मासिकसांवत्सरिकचरमोत्तमार्थविषयां
श्चान्कायोत्सर्गं तिष्ठंति दैवसिकादिषु चधीराः प्रवृत्ताः दुःखक्षयार्थं नान्येन कार्येणेति यदर्थं कायोत्सर्गं करो
तितेभ्यो वार्थं चिंतयतीत्याह ॥ [illegible] ॥ काउस्सग्गं हि ठिदो ॥ चिंतेदु इरियावधस्स अदिचारं ॥ तं सव्वं समाणित्ता ॥ धम्मं सुक्कं च चिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

356 तिष्ठो ॥६६५॥ कायोत्सर्गे स्थितः सन् ईर्यापथस्यातिचारं विनाशं चिंतयन् तं नियमं सर्वं निरवशेषं समाप्य समासेन तो
पश्चाद्धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च चिंतयत्विति तथा ॥६६६॥ तह दिवसियं राइयं पक्खियं चाउम्मासियं वरिसं चरिमेसु
तं सव्वं समाणित्ता धम्मं सुक्कं च झाएज्जो ॥६६७॥ एवं यथा ईर्यापथातिचारार्थं दैवसिकरात्रिकपाक्षिकचातुर्मासि
कसांवत्सरिकोत्तमार्थान् नियमान् सर्वान् समाप्य धर्मध्यानं शुक्लध्यानं ध्यायेत् तननावत्कालेनातिचारदिवसेनना
त्स्यादिति नावं कथितं भवतीति कायोत्सर्गस्य फलमाह ॥६६८॥ काउस्सग्गं इच्छिदं जदि जिद विसग्गोपग्गमखीज
दुर्भिक्षादिकम्मरयं काउस्सग्गस्स करणेण ॥६६९॥ कायोत्सर्गे हि स्फुटं कृते यथा भिद्यते अंगोपांगसंधयः शरीरेव
यं वा तथा भिद्यते कर्मरजः कायोत्सर्गकरणेनेति इत्यादि ... अपेक्षमाह ॥६७०॥ बलवीरियमासेज्जय खेत्ते का
ले सरीरसंघडणं काउस्सग्गं कुज्जा इमे दु दोसे परिहरंतो ॥६७१॥ बलं वीर्यं चाश्रित्य बलं आहारादिकृतं वीर्यं वीर्यांतरायक्षयोपश
मजं शक्तिं क्षेत्रं कालं बलं चाश्रित्य शरीरं चाश्रित्य वज्रवृषभनाराचादिकं अपेक्ष्य कायोत्सर्ग १५२
कुर्यात् इमांश्च वक्ष्यमाणान् दोषान् परिहरन्निति दोषानाह ॥६७२॥ घोडयलदाय खंभे कुड्डे माले य सबरवधू णिगले
लंबुत्तर थण दिट्ठी वायस खलिणे जुग कविट्ठे ॥६७३॥ घोटकदोषः घोटक इव एकं पादमुत्क्षिप्य विनम्य ... ति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य लतादोषः स्तंभमाश्रित्य यस्तिष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य स्तंभदोषः स्तंभवत् शून्यहृदयो वा ता
३४ त्साद्दच्चैर्येण सा वोच्यते। तथा कुड्यमाश्रित्य कायोत्सर्गेण यस्तिष्ठति तस्य कुड्यदोषः। मालवच्चोपलक्षणम
न्येतदन्यदप्याश्रित्य स्थानमिति ज्ञापयति मालपीठकाद्यूर्ध्वं परिस्थानं। अथवा मस्तकोर्ध्वं यत्किंचिदाश्रित्य
तिष्ठति यदि किंचिद्विलग्नमित्यर्थः यदि कायोत्सर्गः क्रियते मालदोषः। तथा शबरवधूरिव यथा जंघाभ्यां जं
घे निःपीड्य यः कायोत्सर्गेण तिष्ठति तस्य शबरवधूदोषः। निगडपीडितस्येव पादयोर्महदंतरालं कृत्वा यस्तिष्ठति
कायोत्सर्गेण तस्य निगडदोषः। तथा लंबमानो नाभेरूर्ध्वभागो भवति कायोत्सर्गस्थस्य नमनं वा भव
ति तस्य लंबोत्तरदोषो भवति। तथा यस्य कायोत्सर्गस्थस्य स्तनयोर्दृष्टिरात्मीयौ स्तनौ यः पश्यति तस्य स्तनदृ
ष्टिदोषः। तथा यः कायोत्सर्गस्थो वायस इव काकवत् पार्श्वं पश्यति तस्य वायसदोषः। तथा यः खलीनपी
डितोऽश्व इव दंतकटकटं मस्तकं कृत्वा कायोत्सर्गं करोति तस्य खलीनदोषः। तथा यो युगनिपीडितबलीवर्द इव
ग्रीवां प्रसार्य तिष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य युगदोषः। तथा यः कपित्थफलवन्मुष्टिं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति तस्य
कपित्थदोषः ॥ तथा ॥ सीसपकंपिय मुइयं अंगुलि भ्रूविकार वारुणीपेयी। काउस्सग्गं विदो पदद्दोसा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परिहरन्निति ॥ शिरःप्रकंपितं कायोत्सर्गेण स्थितो यः शिरः प्रकंपयति तस्य शिरःप्रकंपितदो
२४९ षः ॥ मूकवत्संज्ञः कायोत्सर्गेण स्थितो मुखविकारं नासिकाविकारं च करोति तस्य मूकितदोषः ॥ तथा यः कायो
त्सर्गेण स्थितोंगुलिगणनं करोति तस्यांगुलिदोषः ॥ तथा भ्रूविकारः कायोत्सर्गेण स्थितो यस्तु विकारं क
रोति तस्य भ्रूविकारदोषः ॥ पादांगुलिनर्तनं वा तथा यो वारुणीपायीव घूर्णमानः कायोत्सर्गेण तस्य वारुणीपा
यीति दोषः ॥ तस्मादेतान् दोषान् कायोत्सर्गेण स्थितः सन् परिहरन् वर्जयेदिति ॥ तथा माघदोषान्यपरिहरन्नाह ॥
आलोकनं दिशां ग्रीवोन्नमनं प्रणमनं ॥ निष्ठीवनं गमर्षणं ॥ कायस्पर्शं विवर्जितो ॥ कायोत्सर्गेण
स्थितो दिशामालोकनं वर्जयेत् तथा कायोत्सर्गेण स्थितो ग्रीवोन्नमनं वर्जयेत् ॥ तथा कायोत्सर्गेण स्थितः सन् प्रण
मनं च वर्जयेत् ग्रीवाधोनामः ॥ तथा कायोत्सर्गेण स्थितो निष्ठीवनं श्लेष्मकरणं च वर्जयेत् ॥ तथा कायोत्सर्गेण स्थितो गात्र
स्पर्शं शरीरपरामर्शं वर्जयेदेतान् दोषान् नेत्रोत्क्षेपदानादि द्वात्रिंशद्दोषान् परिहरेन्नावापकेवैकाइति ॥ यथा २७४
यथा कालं कायोत्सर्गं कुर्यादिति तथाह ॥ णिक्कूडं सविसेसं बलाणुरूवं वयाणुरूवं च ॥ कायोत्सर्गं धीरा करंति दुःखक्खय
ट्ठाए ॥ निःकूटं मायाप्रपंचान्निर्गतं सविशेषं वयोर्नुरूपं इति सविशेषः तं सविशेषं विज्ञापसमन्वितं बलानुरूपं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सवाक्कंउरूपंवय‍ऊरूपंचवाल्यावनवार्द्धक्याउरूपंतंतथांवीर्यंउरूपंकालांउरूपंचकायोत्सर्गंश्रीताङःखदया
१२० र्थंऊर्वे तिनिहंतीति । मायंश्वदर्तोयर्भोद ॥ ॥ ऊंवुणतीसदिवरिसा । सर्द्धरिवस्सणधारणायसमो । विसमायंरू
डवादी । णािवसाणीयमायंऊवा ॥ ९० ॥ यः ऊनस्त्रिंशद्वर्षप्रमाणोयौवनस्थः शाकःसप्ततिसंवत्सरणांसन्ततिसंव
सरायुःप्रमाणानहूर्धनंनिःशाकिकेनपारणायपारणानांउहानेनकायोत्सर्गोदिसमाप्यासमःसहस्रशाकिको
निःशाकिकेनसदृयःस्वर्वाकरोति । संसाधकर्विघमस्थशांतरूपानसचति रूटवादीमायाअपंचतेलरोनिर्विज्ञा
नोविज्ञानरहितस्त्रोरिवश्रुतकश्चजाउश्च पूर्वानतसद्लोकोनोपिपरलोकइति ॥ कायोत्सर्गस्यभेदानाह ॥
उंहिदउहिदउहिद णिविठ्ठउवविठ्ठ उहिदोचंव । उवविठ्ठणिविठ्ठावियकाउसग्गोचउट्ठाणो ॥ ९१ ॥ उहितश्च
सावुत्थितस्त्रोत्थितोत्थितोमहतापिमहानथ । तथोत्थितनिविष्टःसर्वपुत्थितःपश्चानिविष्टःउत्थितनिविष्टःकाया
त्सर्गोत्थितोपिसावासीनोदृश्यः२ । उपविष्टःउत्थितउपविष्टोनूचौत्थितश्चासीनोपिसोकायोत्सर्गस्तथैव
तथोपविष्टनिविष्टोपिचासावासीनादप्यासीनश्च । एवंकायोत्सर्गश्चत्वारिस्थानानियस्यासौचउःस्थानस्तुर्वि
कल्पइति ॥ ९२ ॥ त्यागोदसमयचस्यतंस्थितिकंदाहता । उपविष्टोपविष्टादिविभेदनचतुर्विधः ॥ आतंरौद्रश्च

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५१ यस्यासौ उपविष्टेन क्रियते । उपविष्टोपविष्टाख्यो कथ्यते सोत्र तत्कृतिः २ ॥ धर्मशुक्लद्वयं यस्यासौ स्थितेन विधीयते तौ उत्थितोप
विष्टाख्यौ निगदंति महाधियः ३ ॥ आर्त्तरौद्रद्वयं यस्यासौ उत्थितेन विधीयते तौ उत्थितोपविष्टाख्यौ निगदंति महाधियः ४ ॥ आ
र्त्तरौद्रद्वयं यस्यासौ उत्थितेन विधीयते । उत्थितोत्थितनामानं तं नाम्नापते विपश्चितः ५ ॥ उपासकाचारे उक्तमास्ते । उत्थितोत्थि
तकायोत्सर्गस्य लक्षणमाह ॥ ॥ धम्मं सुक्कं च दुवे झायदि झाणाणि जो ठिदो संतो । एसो काउस्सग्गो इह उट्ठिदउट्ठिदो णाम
॥ ॥ धर्म्यध्यानं शुक्लध्यानं द्वे ध्याने यः कायोत्सर्गे स्थितः सन् ध्यायति तस्य स कायोत्सर्ग उत्थितोत्थितनामा भवति तथो
त्थितनिविष्टकायोत्सर्गस्य लक्षणमाह ॥ ॥ धम्मं सुक्कं च दुवे झायदि झाणाणि जो णिविट्ठो संतो । एसो काउस्सग्गो उवविट्ठउट्ठिद
णाम ॥ ॥ अट्टं रुद्दं च दुवे झायदि झाणाणि जो ठिदो संतो । एसो काउस्सग्गो उट्ठिदणिविट्ठिदो णाम ॥ ॥
आर्त्तध्यानं रौद्रध्यानं च द्वे ध्याने यः कायोत्सर्गेण स्थितो ध्यायति तस्य स कायोत्सर्गः उपविष्टनिविष्टनामा भवति । का उपविष्टोप
योत्सर्गेण स्थितः अथवा मनःसंकल्पं करोति किं च अन्नमनः संकल्प इत्यादि ॥ ॥ दंसणणाणचरित्ते उवओगे संजमे विउस्स २२८
ग्गे । पच्चक्खाणे करणे पणिधाणे तह य समिदीसु ॥ ॥ दर्शनज्ञानचारित्रेषु योऽसौ मनःसंकल्प उपयोगे ज्ञानदर्शनोपयो
गे यश्चित्तव्यापारः संयमविषये यः परिणामः कायोत्सर्गे यश्च द्रव्यादि प्रत्याख्याने यद्दोषः परिणामः करणेषु प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंतनमस्कारषडावश्यकासिकानिषद्यकाविषयश्चतयोगरुथाप्रतिक्षणेषुधर्मध्यानादिविषयपरिणामः धर्म
निषुसामेतिविषयः परिणामः। तथा॥३०॥ विज्जाचरणमहव्वद समाधिगुणबंभचेरछक्काए। खमणियहअज्जवमद्द
व। मुत्ती विणएयसद्दहणा॥३१॥ विद्यायां ज्ञानदर्शनांगपूर्वश्रुतविषयः संकल्पः चारित्रे सामायिकादिविषयप
रिणामः महाव्रतेषु हिंसादिविषयपरिणामः समाधौ संन्यसनेन पंचनमस्कारस्तवनपरिणामः। गुणाः गुणविष
यपरिणामः। ब्रह्मचर्ये मैथुनपरिहारविषयपरिणामः षट्कायेषु पृथ्वीकायादिरक्षणपरिणामः। क्षमायां क्रो
धोपशमविषयपरिणामः। [illegible] नयविषयः परिणामः अज्ञानविषयः परिणामः उपसर्गसहनं च॥३२॥ एवंगुणमहत्था
मणसंकप्पा पसत्थ वीसत्था। संकप्पोत्ति वियाणह जिणसासणसम्मदं सव्वे॥३३॥ एवंगुणः सर्वो मनःसंकल्पः
मनःपरिणामः महार्थः कर्मक्षयहेतुः प्रशस्तः शोभनो विश्रब्धः सर्वेषां विश्वासयोग्यः संकल्प इति सम्यग्जानीहि
ति विजानीहि। जिनशासनसम्मतं सर्वं समस्तमिति। एवंविशिष्टं मनः संकल्पं [illegible] अप्रश
स्तमाह॥३४॥ परिवारइड्ढिसक्कारपूयणं असणपाणहेऊ वा। लयणासयणासणभत्तपाणकामट्ठहेऊ वा॥३५॥ प
रिवारः पुत्रकलत्रादिकः शिष्यसामान्यसाधुश्रावकादिकः [illegible] इत्यादिकामकारः कार्यादिविषय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४३ नं करोमि उ नमस्कर्वेनं अशनं भक्तादिकं पानं सुगंधजलादिकं देहि कायोत्सर्गं विकल्पार्थ। लयनं उत्कीर्णपर्वतप्रदेशः
शयनं पल्यंकतलिकादिकं आसनं वेत्रासनादिकं भक्तो लब्धियुक्तो जनः आत्मनः कीर्तिं प्राणं सामर्थ्यं वांछक्का
रावा। कामान् मैथुनेच्छा अर्थो द्रव्यादिप्रयोजनं। इत्येवं कारणेन कायोत्सर्गं करोति परिवारस्ववित्तरतिनिमित्तं सा
कारः पूजानिमित्तं अशनपानद्रव्यालयनशयनासननिमित्तं कायोत्सर्गं करोति मम भक्तो जनो नास्य चिंतितं दा
यात् कीर्तिर्ख्यातिर्गर्हितेति यः कायोत्सर्गं करोति मदीयं प्राणं सामर्थ्यं लोको जानातु मम प्राणरक्षको वा दद्यात् नाम
ख्यातिः सर्ववित्तिद तार्थः कायोत्सर्गः कामदेवरूपदर्शकयः कायोत्सर्गः मम सर्वोपि जनो मम मनः संकल्प इति तथा
गा॥ आणाणिद्देसपमाणा कित्तिवण्णणपभावणगुणट्ठं। झाणमिणमप्पसत्थं। मणसंकप्पो उ वीसट्ठो॥ गाथा आ
णाणिद्देसपमाण कित्तियमणदसावण्णगुणट्ठं झाणमिणमप्पसत्थं मणसंकप्पा उ वीसट्ठो। ज्ञात्वादेशमंतरणा
नीवा वचने निर्देशः आदेशः वचनस्थानं तथा करणं सर्वत्र प्रमाणीकरणं कीर्तिः ख्यातिः प्रभावनागुणं प्राप्तं आ २७६
भावनं प्रकाशनं गुणाः ज्ञानाद्या इत्यादयः अर्थः प्रयोजनं मम सर्वोपि करोतु निर्देशं मम सर्वोपि करोतु प्रमाणीक्र
तं सर्वोपि मां जानातु मम कीर्तिर्विसर्पणं सर्वोपि करोतु मां जनो वच्यंतु सर्वोपि मदीयान् गुणान् सर्वोपि विख्यापयतु इत्यर्थं कायो।

+पौसों+२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

सर्वेणाध्यानमिदं मे स्यादर्द्धमेवं विक्षेपमनः संकल्पोऽर्थविश्वस्तो विश्वसनीयः नचिंतनीयाः अयमायामर्थैति। कायोत्स
३५४ र्गनियुक्तिमुपसंहरन्नाह॥ ॥ काउस्सग्गणिज्जुत्ती एसा कहिया मए समासेण। संयमतवड्ढियाणं णिग्गंथाणं महरि
सीणं॥१८७॥ कायोत्सर्गनिर्युक्तिरेषा कथिता मया समासेन संयमतपोवृद्धिमिच्छतां निर्ग्रंथानां महर्षीणामिति।
नोत्रपानकक्रमोऽशंकनीयः द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकशिष्यसंग्रहणानुग्रहं चवार्त्रिकस्वरूपणं कथनं च ब्रवीति। षडा
वश्यकचूलिकामाह॥ ॥ सव्वावासणिजुत्ती णियमा सिद्धोत्ति होइ णायव्वो। अह णिस्सेसं कुणदि ण णियमा आ
वासया होंति॥१८८॥ आवश्यकानां फलमाह॥ ॥ अनया गाथया सर्वैरावश्यकैर्निर्युक्तः संपूर्णैरस्खलितैः सम
तादावश्यकैः संयुक्तः परिणतो नियमात् निश्चयेन सिद्ध इति स च विज्ञातव्यः। साधिनिमित्तादुपचारः अंतर्मुहूर्ते
र्ध्वं सिद्धो भवति अथवा सिद्ध एव सर्वावश्यकैर्युक्तः संपूर्णो नान्य इति। अथ पुनः शेषान्नोकारं निर्ग्रंथाति
निःशेषाणि न संपूर्णानि करोत्यावश्यकानि तदा तस्य नियमान्निश्चयात् आवासकात्मयो दावासा न भवति
तेनैव न वेदनमोक्षः स्यादिति। यदि सविशेषान्नियमान्न करोति तदा सिद्धः कर्मक्षयसमर्थः स्यादेष निर्विशेष्यं।
न्नियमान्नापि ल्लावनं करोति तदा तस्य यतेर्नियमसमतादिक्रिया आवासयति प्रवादयतीति आवासकाः अ

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५५ दकानियमानवंतीत्यर्थः। अथवा संसारे आवासयंति स्थापयंतीत्यर्थः॥ अथवासकानामयमर्थः इत्याह॥ ३॥ आ
वासयं च आवासएसु सव्वेसु अपरिहीणेसु। मणवयणकायगुत्तिंदियस्स आवासया होंति॥ ५४॥ मनोवचनका
येर्गुप्तानींद्रियाणि यस्यासौ मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्तस्य मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्य सर्वेष्वावश्यकेष्वपरिही
णेष्वादसनमवस्थानं यत्तेन आवासकाः साधवो भवंति॥ परमार्थतोन्यथा पुनरावासकाः कर्मागमनद्वाराणि भवंति॥
अथवा आवासयंतु इति प्रश्नवचनं आवश्यकानि संपूर्णानि कथं तस्य पुरुषस्य भवंतीति प्रश्नतत्स्याह सं
र्वेषु सर्वेषु चापरिहीणेषु मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्यावश्यकानि भवंतीति निर्देशः कृत इति॥ आवश्यकस्य कर
णविधानमाह॥ ३॥ तियरणसव्वविसुद्धो दव्वे खेत्ते यथुत्तकालंहि। मोणेणव्वाखित्तो कुज्जा आवासया णिच्चं॥
॥५५॥ त्रिकरणैर्मनोवचनकायैः सर्वथा शुद्धो द्रव्यविषये क्षेत्रविषये यथोक्तकाले आवश्यकानि नित्यं मौनेन
नाव्याक्षिप्तः सन् कुर्यान्नियतिरिति॥ अथावश्यकानि षट्कार्याः किंलक्षणानि त्यागे कायामाह॥ ३॥ जो दो दि णिसी १५३
दृष्टा णिसीहियातस्सभावदो होदि। अणिसिद्धस्स णिसीहिय सद्दो हवदि केवलं॥ ५६॥ यो भवति निमितात्म
वे आत्मपरिणामो येनासौ निमितात्मा नियृहीतेंद्रियकषायचित्तादिपरिणामो सौ निमितात्मा अथवा निषिद्ध

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३२६ मस्यैवशानियमितमतिकस्यत्तदानिषिद्धकालवर्तते अनिमितमस्मन्नावर्तितसौ निषिद्धानं तथानिक्रियाकमा
यादिक्वावर्तिनो निषद्यकाशद्धं भवति केवलं शद्धमात्रकरणं तस्येति ॥[illegible]॥ आसिकार्थमाह ॥ आसाएविप्पमु
कस्स आसिया होदि ताव दो आसाएविप्पमुक्कस्स सद्दो हवदि केवलं ॥[illegible]॥ आशयां कादयादि विविधकारणे
उत्तस्य आसिकालं वर्तितावत तस्मात्थत आशयाउनर्गं विषमुक्तस्यासिका करणं शद्धो भवति केवलः किमर्थं च
सिकानिषद्यकयोरत्र निरूपणं चेत्रयादशविधकरणमध्यपतितत्वात् ॥ यथा त्र पंचनमस्कारनिरूपणं कृतमे
वमनयोरप्यधिकारात्भवतीतिनामस्थानं निरूपणमनयोरिति ॥ चूलिकामुपसंहरन्नाह ॥[illegible]॥ णिज्जुत्तीणिज्जुत्ता
एवं कदियामएसमासेण अह वित्थारपसंगो अणियोगादो जाणायव्वा ॥[illegible]॥ निर्युक्तिनिर्युक्तिरावश्यकचूलि
कावश्यकनिर्युक्तिर्न्यायवारपरिकथिता मयासमासेनसंक्षेपेणार्थविस्तारप्रसंगः अनियोगादाचारांगात
भवतिज्ञातव्य इति ॥ आवश्यकनिर्युक्तिसत्तूलिकामुपसंहरन्नाह ॥[illegible]॥ आवासयनिज्जुत्ती एवं कदिया समास
ओ विहिणा जो उवजुंजदि णिच्चं सो सिद्धिं जादि विसुद्धप्पा ॥[illegible]॥ आवश्यकानिर्युक्तिरेवं कामग्रकथिता समासेन
विधिना तां यथा युक्तं समाचरति नित्यं सर्वकालं स सिद्धिं याति विशुद्धात्मा सर्वकर्मनिर्मुक्त इति ॥[illegible]॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५८ [illegible] अनंतपदलाभा
य । तत्पदं वंदे चिंतनं आदर्शः सर्वः पाया । देवसागदिगंबर: ॥१॥ बारसअणुवेक्खाधिकारं ससंप्रपंचयंतु वाऽदौ
दौ नमस्कारपूर्वकं प्रतिज्ञावाक्यमाह ॥१॥ सिद्धेणमंसिइणाय । झाणुत्तमखविददीहसंसारे दहदहदोदोया
जिणे दहदो अणुपेहणं वोच्छे ॥१॥ सिद्धान्सर्वान्स्वस्वरूपान्नमसित्वा प्रणम्य किं विशिष्टान् ध्यानेनोत्तमेन क्षपि
तो दीर्घसंसारो यैः ते ध्यानोत्तमक्षपितदीर्घसंसारास्तान् शुक्लध्यानविध्वंसितमिथ्यात्वासंयमकषाययोगादद्दा
दशदशद्वौ भावचनेनचतुर्विंशतितीर्थकरान् द्वौ द्वौ च चतुश्चतुर्विंशतितीर्थकरांश्च जिनान् प्रणम्य दशद्वौ च द्वादशा
नुप्रेक्षा वक्ष्ये इति संबंधः ॥ अथ नमस्कारानंतरं द्वादशानुप्रेक्षाः सूचितास्तासां प्रपंचो व्याख्यायते ॥ प्रतिज्ञावाक्येन सूचिता
नुप्रेक्षानामान्याह ॥२॥ अद्धुवमसरणमेगत्त ॥ मण्णसंसारलोगमसुचित्तं । आसवसंवरणिज्जर । धम्मंबोधिं च चिंति
ज्जो ॥२॥ अध्रुवमनित्यमशाश्वतं अशरणमत्राणं एकत्वं ममसहायं द्वितीयमस्मान्नास्ति अतोऽहमद्वितीयः अन्यत्वं पृथक्त्वं ५८
शरीरादन्योऽहं ज्ञानवान् [illegible] र्थंतिस्मरणं प्रदेशानां पुद्गलैः परिवर्तनं लोकं च त्रासनं कलत्रशरीरे [illegible] त्वं
अशुचित्वमपवित्रत्वं आस्रवं कर्मागमद्वारं मिथ्यात्वादिकं संवरं कर्मागमद्वारनिरोधनं सम्यक्त्वादि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५ तापोवा उष्णपैरानीता नैर्थन्निश्चकोर्तीतिपूदाः स्त्रियस्तत्स्वचरित्तिशमादास्यथ्वायतनानि त्रलिकाः पर्यंकादीनि सु
खकारणानि आसनानि वेत्रासनपीठिकादीनि सुखदेहनि शरीरादीनि वाधत्रभिवन्दामीदामादीनि चंडा
दीनि च सुविभिस्वदिगुवस्त्रकर्पासदूष्यतायादीनि एतानि सर्वाण्येतानि मानिजकयाणी सर्वे विनयतस्थायदि
ति अशरणस्वरूपमाह इयगयरहणरबलवाहणाणि मंतोसहाणि विज्जाउ मच्चुभयस्सणसरणं णिगडी
णीदीयणीयाय अश्वगजरथनरबलवाहनानि मंत्रौषधानि च विद्याश्च पञ्चस्या दयाः ह्लसयाः मुपस्थिताः
न शरणं न त्राणं न रक्षा न निष्कृतिरित्येव मानी तिश्राणकम् विद्यास्त्वपञ्चापरपत्ते ह्लिर्दिता निश्चतिपादलोपाय नीतिः साम
सामोपप्रदानभेददंडरूपा तत्र प्रियहितवचनं श्रंगं स्याज्जन्यं च सामना नादश्चयप्रदानं उपप्रदानं त्रासनभेदनं नेत्र
दंताडनच्छेदनेनदंडः निजबांधवा राजादयः एवमादीनि मृत्युभये उपस्थिते शरणं न भवंतीति चिंतनीयमिति तथा
जम्मजरामरणसमाहिदिं मि सरणं णविज्जदे लोए जरमरणमहारिउवारणं तु जिणसासणं मुत्ता जन्मोत्पत्तिः १३५
जरा वृद्धत्वं मरणं मृत्युः एतैः समाहिते संयुक्ते तु दुःसमेकं ते शरणं रक्षणं न विद्यते लोके अस्मिन् जगति जरामरणमहारिपुज्जि
नशासनं वारणं निवारणं मुक्त्वा नान्यच्छरणं विद्यते लोके इति संबंधः तथा मरणभयंमि आदे देवा वि सइंदया

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५८

कौ निर्जरां कर्म्मनिगमं धर्म्ममुत्तमक्षमादिलक्षणं बोधिं सम्यक्त्वादिलाभं चानेककालसन्तानप्राप्तयोग्यं चिंतयेत् ॥ ए
वं धकाराद्द्वादशानुप्रेक्षा ध्यायेदिति ॥ तासु मध्ये तावदनित्यतानेकर्मा ह ॥ ४ ॥ ठाणाणि आसणाणि य देवासुरइट्ठि
मणुयसारक्खाइं । मादुपिदुसयणसंवासदाय पीदीवि य अणिच्चा ॥ ३ ॥ स्थानानि ग्रामनगरपत्तनदेशपर्वतनदीमटं
बादीनि । अथवा देवेंद्रचक्रधरबलदेवादिस्थानानि । अथवा इन्द्राउंदरिवंशादिस्थानानीति इंद्रियसुखजीवाये
युतानि स्थानानि । आसनं सुखासनादिशालयुपुनान्यासनानि राज्यासनानि सिंहासनादीनि अथवा अशनानि नानाभक्ष्य
रसयुतानि अन्नपानखाद्यस्वाद्यनवनासनादीनां प्रदानानि । देवाश्चासुराश्च मनुष्याश्च देवासुरमनुष्यास्तेषां ऋद्धि
रिति देवासुरमनुष्यर्द्धिः हस्त्यश्वरथपदातिद्रव्यसुवर्णादिकायाः सर्वा अवस्थायाः । अतिरिक्तः सौख्यानि इन्द्रियजनितानि इष्टा
नि मातापितृजननी पिता जनकः स्वजनाः बान्धवाः संवासः तातेः सह एकत्रावस्थानं प्रीतिरपि तैः सह स्नेहोपि अनित्याः इति
संबंधः एतानि सर्वाणि स्थानादीनि अनित्यानि नाशरूपाणि शाश्वतस्वरूपाणि बुद्धिः कर्तव्येति तथा ॥ ४ ॥ सामग्गीदियरूवं
एकरणं स्थयत्नपदार्थरथपदातिरसकृतपरंपराबीजकाशादीनि इंद्रियाणि चक्षुरादीनि रूपं गौरवर्णादि समग्रायत
मतिर्बुद्धिः सर्वतोपरविवेचनं यौवनं द्वादशवर्षेभ्यः ऊर्ध्वं वयःपरिणामं जीवितमायुः बलं सामर्थ्यं तेजः शरीरकांतिः श

सामग्गिंदियरूवं । मदिजोव्वणजीवियं बलतेयं गिहसयणासणभंडादिया अणिच्चेति चिंतिज्जो ॥ ५ ॥ २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६०

णत्तारंति धम्मा ताणं सरणं गदित्ति चिंतेहि सरणं ॥३०॥ मरणभये उपगते उपस्थिते देवा अपि सइंदा देवेंद्रसहिताः सुर
सुरानताः यं न त्रायंते तस्माद्धर्मो जिनवराख्यातः त्राणं रक्षणं शरणं आश्रयो गतिश्च अनित्यं च तस्य संसारस्य शरणत्वा
यस्मान्न कश्चिदन्य आश्रयः धर्मः पुनः त्राणं रक्षकः आगतिका तां गतिरिति कृत्वा धर्मं शरणं जानीहीति ॥ एकत्व
स्वरूपमाह ॥ सयणस्स परियणस्स य मज्झे एक्को रुवंतउ दुहिदो वज्झदि मच्चुवसगदो ण जणो कोई समं एदि ॥३१॥
स्वजनस्य ज्ञातेः स्वात्मवर्गस्य पितृभ्रात्रादिकस्य परिजनस्य दासीदासमित्रादिकस्य च मध्ये एकः असहायः जीर्णो व्याधिग्रस्तो
दुःखितः रुदन् बाध्यते मृत्युवशगतः न जनः कश्चित्तेन समं प्रतिगच्छति तथा ॥ एक्को करेइ कम्मं एक्को हिंडदि य दीह
संसारे एक्को जायदि मरदि य एवं चिंतेहि एयत्तं ॥३२॥ एकः करोति अनाथः कर्म एकः पर्यटति हिंडते च अतिदीर्घसंसारे
एको जायते एक एव म्रियते एवं चिंतय भावय एकत्वमिति ॥ अन्यत्वस्वरूपमाह ॥ मादापिदुसयणसंबंधिणो य सव्वेवि
अत्तणो अण्णे इहलोगबंधवा ते णय परलोगं समं णिंति ॥३३॥ मातापितृस्वजनसंबंधिनः सर्वेऽपि आत्मनोऽन्ये पृथग्भूता
इहलोकबांधवा इहलोके किंचित्कार्यं कुर्वन्ति ते न परलोकं समं गच्छन्ति न पुनः परलोके वा सर्वकालं न वर्तन्ते तथा ॥ तथा
॥ अण्णो अण्णं सोयदि मदोत्ति मम णाहओत्ति मण्णंतो अत्ताणं ण दु सोयदि संसारमहण्णवे वुड्डं ॥३४॥ अन्यः कश्चिदन्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

येनात्मा यतिष्टतोमपुनात्यर्थमिति मन्यमान आत्मानं न तु शोचयति संसारमस्त एवं मयानिमित्तं शरीरादयो यथापार
अखंडमेवं शरीरादिगुणैर्विशेषो जीवादिद्रव्यं प्राणादिसमवायादि एवं चिंतितिजनमर्गः शरीरमेपमन्यादि विशेषु
यो दर्शनस्य नान्यदिति तस्माज्ञानदर्शनेष्वात्मेति एवं चिंतितयान्यत्वमिति संसारस्वरूपं विस्तृतिं नार मिथ्यात्व
गोव्हसा मयाशवसियं प्रपद्धता लमिदशलीमकुटिले जीवा संसारकांतार मिथ्यात्वेनोक्ते नश्चानंतमसा
२६१ समंतादार्तमार्गः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि जिनदर्शितानि तेन न प्रतिपादितमपश्यन्नज्ञानान्यच मिथ्यात्वं जीव
संसारकांतारसंसारात्तुवांतीमनयानकेकुटिलेअतीवागदनमोदवत्यादि निवदृश्ति चतुर्विधसंसारस्वरूपमाह
द्रव्यक्षेत्रकाले भावभवश्चविधा संसारो चतुर्गतिगमणनिबद्धो बहुप्रययोदिशा दवो संसरणं संसारः
परिवर्तनं तच्चतुर्विधं द्रव्यपरिवर्तनं क्षेत्रपरिवर्तनं कालपरिवर्तनं भावपरिवर्तनं भवपरिवर्तनं चेति चैव द्रव्यमन्यत्र
पंचविधस्योपदेशादिति तत्र द्रव्यपरिवर्तनं द्विविधं नोकर्मपरिवर्तनं कर्मपरिवर्तनं चेति तत्र नोकर्मपरिवर्तनं १५७
नाम त्रयाणां शरीराणां षण्णां पर्याप्तीनां योग्या ये पुद्गला एकेन जीवेन एकस्मिन्समये गृहीताः स्निग्धरूक्षवर्णगंधादि
भिस्तीव्रमंदमध्यभावेन च यथावस्थिताः द्वितीयादिषु समयेषु निर्जीर्णा अगृहीताननंतवारानतीत्य मिश्रकं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थ अनंतवारानगृहस्य मध्ये गृहीतां अनंतवारान्समतीत्य तेनैव प्रकारेण तस्यैव जीवस्य नोकर्मभावमापद्यंते यावत्ताव
३६२ त्समुदितं नोकर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमिति कर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमुच्यते एकस्मिन्समये एकेन जीवेनाष्टविधकर्मभावेन ये
गृहीताः समयाधिकावलिकामतीत्य द्वितीयादिषु समयेषु निर्जीर्णाः ततो गृहीतानगृहीतान्मिश्रांश्चानंतवारानतीत
त्य एवं कर्मस्कंधास्तेनैव विधिना तस्य जीवस्य कर्मभावमापद्यंते यावत्तावत्कर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमिति क्षेत्रपरिवर्त्तन
मुच्यते सूक्ष्मनिगोतजीवोऽपर्याप्तकः सर्वजघन्यप्रदेशशरीरः लोकस्याष्टमध्यप्रदेशान्स्वशरीरमध्यप्रदेशान्कृत्वोत्प
न्नः क्षुद्रभवग्रहणं जीवित्वा मृतः स एव पुनः तेनैवावगाहेन द्विरुत्पन्नस्तथा त्रिस्तथा चतुरित्येवं यावद्घनांगुलस्यासं
ख्येयभागप्रमिताकाशप्रदेशास्तावत्कृत्वस्तत्रैव जनित्वा पुनरेकैकप्रदेशाधिकत्वेन सर्वो लोक आत्मनो जन्म
न्मक्षेत्रभावमुपनीतो भवति यावत्तावत्क्षेत्रपरिवर्त्तनमिति कालपरिवर्त्तनमुच्यते उत्सर्पिण्याः प्रथमसमये जा
तः कश्चिज्जीवः स्वायुषः परिसमाप्तौ मृतः स एव पुनर्द्वितीयाया उत्सर्पिण्या द्वितीयसमये जातः स्वायुषः क्षयान्मृतः
स एव पुनस्तृतीयस्या उत्सर्पिण्यास्तृतीयसमये जातः एवमनेन क्रमेणोत्सर्पिणी परिसमाप्ता तथावसर्पिणी च एवं जन्म
नैरंतर्यमुक्तं मरणस्यापि तथैव ग्राह्यं यावत्तावत्कालपरिवर्त्तनमिति भावपरिवर्त्तनमुच्यते पंचेंद्रियः संज्ञी पर्याप्तको

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२६२ मिथ्यादृष्टिः कश्चिज्जीवः सर्वजघन्यां ज्ञानावरणप्रकृतेः स्थितिमंतःकोटीकोटीसंज्ञिकामापद्यते तस्य कषायाध्यव
सायस्थानान्यसंख्येयलोकप्रमितानि षट्स्थानपतितानि तत्स्थितियोग्यानि भवंति तत्र सर्वजघन्यकषायाध्यवसा
यस्थाननिमित्तान्यनुभवाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयलोकप्रमितानि भवंति एवं सर्वजघन्यां स्थितिं सर्वजघन्यं
च कषायाध्यवसायस्थानं सर्वजघन्यमेवानुभागबंधस्थानमास्कंदतस्तद्योग्यं सर्वजघन्यं योगस्थानं भवति तेषामे
व स्थितिकषायानुभवस्थानानां द्वितीयमसंख्येयभागवृद्धियुक्तं योगस्थानं भवति एवं च चतुःस्थानपतितानि कषाया
ध्यवसायस्थानानि श्रेण्यसंख्येयभागप्रमितानि भवंति तथा तामेव स्थितिं तदेव कषायाध्यवसायस्थानं च प्रतिपद्यमा
नस्य द्वितीयमनुभवाध्यवसायस्थानं भवति तस्य च योगस्थानानि पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं तृतीयादिष्वपि अनुभवाध्यवसा
यस्थानेषु असंख्येयलोकपरिसमाप्तेः एवं तामेव स्थितिमापद्यमानस्य द्वितीयं कषायाध्यवसायस्थानं भवति तस्याप्य
नुभवाध्यवसायस्थानानि योगस्थानानि च पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं तृतीयादिष्वपि कषायाध्यवसायस्थानेषु आ अ
संख्येयलोकपरिसमाप्तेर्वृद्धिक्रमो वेदितव्यः उक्ताया जघन्यायाः स्थितेः समयाधिकायाः कषायाध्यवसायस्था १५१
नान्यनुभवाध्यवसायस्थानानि योगस्थानानि च पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं समयाधिकक्रमेणा उत्कृष्टस्थितेः त्रिंश।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सागरोपमकोटीकोटीपरिमितायाः कषायाध्यवसायस्थानानि वेदितव्यानि । एवं सर्वेषां कर्मणां मूलप्रकृतीनामु-
३६४ त्तरप्रकृतीनां च परिवर्तनक्रमो वेदितव्यः । तदेतत्सर्वं समुदितं भावपरिवर्तनं मिलितं । इदानीं भवपरिवर्तनमु-
च्यते नरकगतौ सर्वजघन्यमायुर्दशवर्षसहस्राणि तेनायुषा तत्रोत्पन्नः पुनः परिभ्रम्य तेनैवायुषा तत्रैव
जातः । एवं दशवर्षसहस्राणां यावंतः समयास्तावत्कृत्वस्तत्रैव जातो मृतः पुनरेकैकसमयाधिकभावेन त्रयस्त्रिं-
शत्सागरोपमानि परिसमापितानि ततः प्रच्युत्य तिर्यग्गतावंतर्मुहूर्तायुः समुत्पन्नः पूर्वोक्तेनैव क्रमेण त्रीणि पल्योपम-
नि तेनैव परिसमापितानि एवं मनुष्यगतौ च देवगतौ नरकगतिवत् अयं तु विशेषः एकत्रिंशत्सागरोपमानि परिसमापि-
तानि यावत्तावद्भवपरिवर्तनमिति । एवं चतुर्विधः पंचविधो वा संसारश्चतुर्गतिगमननिबद्धः । नरकतिर्यग्मनुष्यदेव-
गतिभ्रमणहेतुको बहुप्रकारः षट्समासादिदेशज्ञातव्य इति । तथा षड्विधसंसारमोह । किं केण कस्स कत्थ व केवचि-
रं कदिविधश्च भावो य । छहि अणिओगद्दारेहिं सव्वे भावाणुगंतव्वा ॥ कः संसारः संसरणं संसारश्चतुर्गतिगमनलक्षणः ।
केन संसारः औदयिकौपशमिकक्षायोपशमिकपारिणामिकादिभावैः कस्य संसारः जीवस्याष्टविधकर्मबद्ध-
स्य नारकतिर्यग्मनुष्यदेवस्वरूपस्य क्व संसारः मिथ्यात्वासंयमकषाययोगेषु तिर्यग्लोके वा कियच्चिरं संसारः अनाद्यनिधनो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

३६५ नादिसनिधनः कतिविधः कतिप्रकार इति॥ अनेनप्रकारेणानवः संसारो एकविधो द्विविधस्त्रिविधश्चतुर्विधः पंचविधः ष
ड्विधः इत्यादि नकेवलं संसारः षड्विधो नियोगकारैर्ज्ञायते किंतु सर्वेपि ताव: पदार्था अनुगंतव्या ज्ञानमोऽ इत्यर्थः संसार
दुःखं अनुभवमोद॥२॥ तत्र जरामरणभयं दुक्खं पियविप्पओगवीहणयं अप्पियसंयोगाविय रोगमहावेदणाओ य
तत्रैवंविधे संसारे जरामरणभयं जन्मभयं दुःखं कायिकवाचिकमानसिकं प्रियेण विप्रयोगः इष्टजनवस्तुवियोगदुः
खं नीचपुरुषमहानसयानकं अप्रियेण संयोगः अनिष्टेन सहैकत्रवासोऽनिष्टं दुःखं चापि वरोगः कासश्वासमहोदरजम्या
धादिजनितवेदनाश्च प्राप्नुवंतीति संबंधः॥ स्वस्था॥१३॥ जायंतो य मरंतो जलथलखचरेसु तिरियणिरएसु माणुस्से देवत्ते
दुक्खसहस्साणि पप्पोदि॥१४॥ तत्र संसारे जायमानो म्रियमाणश्च जलचरेषु स्थलचरेषु खचरेषु च मनुष्येषु तिर्यक्षु नरकेषु
च दुःखसहस्राणि प्राप्नोति मनुष्यत्वे च सर्वो जंतुः दुःखसहस्राणि प्राप्नोतीति संबंधः॥ तथा॥ जे नेगा रवजुके
ई देवमाणुस्सियपत्तो अणुस्सदा दुक्खं चोयतरवुत्तो णिरयतिरियेसु जोणीसु॥१५॥ ये केचन लोके देवमानुषाश्रावनता १८२
सर्विता भोगेषु अनंतवारान् दुःखं च प्राप्तः नरकेषु तिर्यग्योनिषु च दुःखमनंतवारान् प्राप्त इति॥ तथा॥ संजोग
विप्पजोगा लाहालाहं सुहं च दुक्खं च संसारे अणुभूदा माणं च तहावमाणं च॥ अस्मिन् संसारे जीवेन संयोगाद्वासा।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८६ समागमांविद्योगांतेअनिष्टसमागमाःस्वष्टवस्कलोलासःअमिरलाभाश्मिश्चतेसर्वेपंचैनताभयाष्णुवंडःखंवीतन
तंतथामनंसजांअपमानंपरिनवश्चांखचलगमिति। संसारानुप्रेक्षांमुपसंहरन्नाह॥ एवंबहुप्रकारं संसारंविविद्द
डःखकथिरसारं णाऊणविचिंतिज्जो तहवलक्वमवणिस्सारं॥ एवंबहुप्रकारंसंसारंविविधनिडःखानिस्थिरंसा
रायसंसारोविविधडःखस्थिरसारस्तंसंसारंज्ञात्वालघुमेवशीघ्रंमुनिःसारंचिंतयत्ताववयदिति लोकानुप्रेक्षांविवृण्व
न्नाह॥ एवविहोखलुलोवं एवविहोत्तिविद्यातदाबहुविहोवा दव्वदिपज्जयादिय चिंतिज्जोलोगसब्भावं॥ बहुविं
तियोगकारंलोकोपिज्ञातव्यःसामान्येनैकविधलोकस्तेत्रपलस्यंतेपदार्थायस्मिन्निति सलोकःऊर्ध्वःस्वरूपेण
त्रिविधःऊर्ध्वमध्यतिर्यक्स्वरूपेणत्रिविधत्वात्पयवस्वरूपेणवाविचिविधोगतिरूपेणचतुर्विधोस्तिकायादित्वेन
पंचविधःषड्द्रव्यस्वरूपेणषड्विधःपदार्थकारणसप्तविध कर्मस्वरूपेणाष्टविधः॥ द्रव्यंबंतथावच्छेविधःद्रव्यःपर्यायो
द्रव्यत्वेनपर्यायत्वेनलोकसद्भावंबहुप्रकारंचिंतयदध्यायदिति लोकस्वरूपमाह॥ लोगोअकिट्टिमोखलु
अणाइणिहणोसहावणिप्पलो जीवाजीवेहिंफुडो णिच्चोतालरुक्खसंठाणो॥ लोकोऽकृत्रिमोनकेनापिकृतःस्व
तुस्फुटंमतेस्वमतेविषयत्वात्अनादिनिधनःआद्यंतवर्जितःस्वभावनिष्पन्नोस्थितमासरूपेणस्थितःजीवाजीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३८८ अपदार्थैर्वृतः सर्वो नित्यः सर्वकालमुपलभ्यमानत्वात् तालवृक्षसंस्थानश्चाधस्तादूर्ध्वं तिरश्चा विस्तीर्णः मध्ये रज्जुप्रमा
णः पुनरपि जगल्लोकविस्तीर्णः ~~पचरज्जुप्रमाणो ऽर्धसंनी~~ सप्रकर रज्जुप्रमितिरिति लोकस्य प्रमाणमाह धम्माध
म्मागासा गदिरागदि जीवपुग्गलाणं च जावत्तावल्लोगो आगासमदो परमणंतं धर्माधर्मौ लोकाकाशे व
यावन्मात्रे जीवपुद्गलानां च गतिरागतिश्च यावन्मात्रे तावल्लोकः अतः परं ततो ऽनन्तमाकाशं पंचद्रव्याभावः
अनंतप्रमाणं केवलज्ञानगम्यमिति पुनरपि लोकस्य संस्थानमाह हेट्ठा मज्झे उवरिं वेत्तासणझल्लरीमुदि
गणिभो मज्झिमवित्थारेण दु चोद्दसगुणमायदो लोगो दिना अधःप्रदेशे मध्यप्रदेशे उपरि च प्रदेशे
च यथासंख्येन वेत्रासनझल्लरीमृदंगनिभः अधो वेत्रासनाकृतिः मध्ये झल्लर्याकृतिः ऊर्ध्वं मृदंगाकृतिरिति मध्यम
विस्तारप्रमाणेन चतुर्दशगुणो ऽयम् अयं विस्तारस्य प्रमाणमेकारज्जुः सा चतुर्दशभिर्गुणिता लोकस्यायामो भवति वा
...लयादेधस्तादारभ्य यावन्मोक्षस्थानं तयोर्मध्य आयाम इत्युच्यते स चायामश्चतुर्दशरज्जुमात्र इति घनाकारेण १५३
पुनरिदं गुणनीयं ततो ऽवतिष्ठते त्रिचत्वारिंशदधिकत्रिशतरज्जुमात्रो भवतीति तत्त्रयात्मके लोके जीवाः किं कुर्वंतीत्याह तत्थ
अणुहवंति जीवा सकम्मणिव्वत्तियं सुहं दुक्खं जम्मणमरणपुणब्भवमणंतभवसायरे भीमे तत्र च लोके जीवाः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वकर्मनिर्वर्तितस्वक्रियानिष्पादितसुखदुःखं चानुभवति अनंतलवसागरस्य जन्ममरणं पुनर्नवं पुनरावर्तते चला
३६८ मकर्तृत्वं ते चत्वारः पुनरप्यसंसारसमार ॥ मादायदादिश्रद्धा श्रद्धामाउत्तमाउणादचदिश्रुतिरमांचितलक्ष्मी उभयंवस्था
धर्मंवत्तव्यज्ञप ॥ अस्मिंल्लोके संसारमातावत्नवतिदुहितासुता दुहिताचपुनःमातृत्वंपुनर्निपद्यतिऽतीति उत्तमार्पितत्व
जगतिस्त्रीलवतिसंज्ञोअपिपुमान्पुमानपि अपुमान्पुंसकंचलोकलवतीतिसंबंधः पुनरपिलोकातसंसारविरूपतां
दर्शयन्नाह ॥ ह्राकूणतेयसम्मादिदैवलविरियरूवसंपत्तो जादोवच्चघरेकिमी धिगत्थुसंसारवासस्स ॥
विदग्धस्वामीराजातेजःप्रतापःसर्वस्वाभाविकसौष्ठवंतास्वामिविक्रमोजःसर्वाधिकोऽनंतवीर्यतथाबलवीर्यरूपसंपन्नः
स्वरूपसमरजीवचरित्रे अशुचिस्थानेकृमिःसंजातो यतएवं ततःसंसारवासंधिगस्तु धिग्धिक्संसारवासमिति
पुनरपिलोकस्यस्वरूपमाह ॥ धिगहूलोयधम्मो देवाविययसुरवदीमहड्ढीया जोचूण सारखमेवतं उपरविक्ख
वदंतीति ॥ धिग्वत्तुलोकधर्मंलोकस्वरूपंयस्मादेवाःसुरपतयोऽपिमहर्द्धिकाःमहाविस्तरयोनावासेऽल्पम
नंतमनुपमंसुखंपुनरपिदुःखावदानवंति दुःखस्यलोकारानवांतीति लोकानुप्रेक्षामुपसंहरन्नाह ॥ एवंअ
लोगसारं णिस्सारंदीहगमणसंसारं लोगग्गसिहरवासं झादिपयत्तेणसुहवासं ॥ एवंलोकस्यसारंनिःसारंदुःखावा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३६५

दीर्घगमनसंसारचङ्क्रमणं संसारं यावत्पर्यंतमेव बुध्यलोकाग्रशिखरवासं मोक्षस्थानं सुखवासं निकायस्वं अयं चिंतय
श्रयनेनेति अशुभानुप्रेक्षास्वरूपं निरूपयन्नाह ॥७॥ णिरयेसु असुहमेयंतमेव तिरियेसु बंधरोहादी मणुयेसु
सोगादियं व दिविमाणसं असुहं ॥ नरकेषु अशुभमेकांततः सर्वकालमशुभमेव तिर्यक्षु अशुभमपि पिवारणा(द)बन्धु
बंधरोधादयो बंधनधरणदमनदहनताडनादयः मनुष्येषु रागशोकादयः देविदिदेवलोके मानसमशुभं परस्त्रेच
णावादनमहर्द्धिकदर्शनेन मनोगतं दुःखमिति तथा चोक्तं वारणाडुरुस्कोहो ॥ आयासरुडस्कं वेरभय सोग
कलिरागदोसमोहाणं असुहाणमावहोवि य अचिं मूल्लं अवणं वाणं ॥ आयासः अर्थार्जनतत्परता दुःखं
सातवेदनीयकर्मोदयनिमित्तासुखरूपं वैरमरणानुबंधः तयलयकर्मोदयजनितत्रस्तता शोकः शोककर्मोद
पूर्वक इष्टवियोगजः संतापः कलिर्वचनप्रतिवचनकृतो द्वंद्वः रागो रतिकर्मोदयजनिता प्रीतिः द्वेषः अरतिक
र्मोदयोद्भूता अप्रतीतिर्मोहः मिथ्यात्वासंयमादिरूपः ॥ इत्येवमादीनामशुभानामावहो वस्थानमर्थः चीवराद्यु १५४
वर्णादिरूपः ॥ अथवा एतानशुभान्यावहति प्रापयतीति अशुभा या सा द्रव्यशुभावहः अनर्थानां च सर्वपापस्रवानां च
[illegible] ...कलंकारणमर्थस्तस्मात्तेन यत्नशुलंतत्तुलमेव न नवतीति ॥ तथा कामस्वरूपं ... मनमिति दर्शितम्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्यन्नाद दुःखमज्ञजनलालासयप्रदा। अल्पकालियालज्जया। कामदुःखकविपाका। अशुद्धमोनिजमाणेवि
360 दुःखवनंकत्वागाम्यतइतिदर्शमा शुद्धविषमश्चोदुरारादादुर्द्धर्षलोलामेयमितेदुर्त्तजनलासाः स्वप्नितमात्रा
योनलवंति। नयंच्युतर्यत्मक्षैलयद्धुराः दृढमारागालयसद्दिता अल्पकालेनवा अल्पकालिकाः शुष्काकंकाल
लघुकानिःसाराकेतकामामैथुनादयस्त्रिलाषाः दुःखविपाकः फलंयेषांवंधनादिते दुःखविपाकादुःखावसा
नाअशुभाः सेव्यमानाअपितत्वांपिनसुखयंतीतिभावः। सर्वाशुभमेवंति। आहारादपिसुखंकनभवतीत्याह
अशुचिविलिविलाशे। वसमाणोवंत्रिपटलसंछन्नो। माहप्रमिलनलालाइदिते तिवाविसुर्सपिवति अशुचा
विलेसुंचभरीमपित्तश्लेष्मरुधिरादिवीभत्सेगर्भेइदंप्राल्पतरवेमत्संतिष्ठमानवस्त्रिपटलवच्छन्नः जरायुर्गेबद्धः मातृ
श्लेष्मलालायितंजननमातांर्थविलंबलालासमन्वितरसंतीडंजर्धपिवतिपतयतपवृत्तोश्लेल्लासारंस्वत्वः कथं
आहारात्सुखंविलासीहारोपञ्चलरूपएवंति। शरीरमेपवित्तमेवमितिनिरूपयन्नाह मंसविदिनवसमर्कालस्रवस्म
।खपित्तंतसुक्तक्काणिपक्कडि। वज्जरागलायण। सरीरमंथुनंवियाणाहि मंसास्थिलेष्मवसासृधिरचर्मपित्तं
अत्रंक्कणिमाशुचिकंदीगृहमेतेषांबंज्रद्दुःखरोगातात्पात्रंशरीरमिदंमन्दुजनस्यचविविधदानीदीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३८१ ॰अत्र कामसरीरादियं पि सव्वं मसुचित्तिणा इण णिव्विज्जंतो झायसु ज स्सरसुकलेवरं अमुइ ॥ ॥ अत्रैवं जीव
स्वादिकं कामं मैथुनादिकं शरीरादिकं मपि सर्वमशुचिमिति ज्ञात्वा निर्वेदं गत्वा ध्याय चिंतय यथा अस्य
कुत्सितकलेवरस्य अशुचिशरीरस्य वैराग्यं संसारवैराग्यं च सम्यक् चिंतयति अशुचित्वानुप्रेक्षां मे ज्ञापयन्नाह ॥ मो।
ज्ञणतिणरकादं धम्मं सुद्धमिदं जाणि लोगंमि मणुरासुरसु लोगेसु णिरयमणुएसु चिंतिज्जो ॥ मनुष्यसुरेषु
नरकतिर्यग्गतिषु जिनोक्तं धर्मं मुक्त्वा अन्यमिदानीं एवं चिंतयन् लोके धर्ममंतरेणान्य सुखं न लवती
तिजानीयात् अस्त्रवानुप्रेक्षां कथयन्नाह ॥ ॥ दुरकलयमीणापवरे संसारमहासमुद्रे परमघोरे जंतु जं तु णिमज्जदि क
म्मासवहेदुयं सव्वं ॥ ॥ दुःखलयानंदमीनामत्या स्त्रणव प्रचुराः प्रत्ततायमित्यर्थः खलयमीनप्रचुरस्तस्मिन्
संसारमहासमुद्रे परमघोरे दुस्तरे जंतुर्जीवो यस्मान्निमज्जति प्रविशति तत्सर्वं कर्मास्रवहेतुकं कर्मादानमिति
निर्मितिः ॥ के आस्रवा इत्याह ॥ कायामोह ॥ ॥ रागादोसोमोहो इंदियसण्णायगारवकसाया मणवयणकायसहि
या ॥ आस्रवा होति कम्मस्स ॥ ॥ रागद्वेषमोहपंचेंद्रियाहारभयमैथुनपरिग्रहसंज्ञाः ऋद्धिगारवरसगारवसात २५४
गारवकषाया मनोवचनकायसहिताः एवं सर्वाणि कर्मणः आस्रवा भवंति एतैः कर्माण्यागच्छंतीति रागादीन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वस्त्रयं गाह ।। रज्जदि असुहकुणिमे रागद्दोसो विडहू सदी तिद्धं । मोहो वि महारिउ जं णियदं मोहेदि सब्भावं

362 रागो जीवं कर्मोपचयकारिणं रंजयति । कुत्सिते द्रव्ये शुभरागं कारयति । रागःद्वेषो वा नन्तं पश्चात् समस्तरत्नादि दूषयिष्यति का

स्यति नित्यं सर्वकालं मोहोपि महारिपुर्महावैरी यस्मान्नियतं निश्चयेन मोहयति सद्भावं जीवस्य परमार्थं दूषयि

ष्यतीति यत एवं ततो महादोषास्त्रयः ।। गाथा ।। धिद्धी मोहस्स सदा जेण हिदत्थेण मोहिदो संतो । ण वि बुज्झदि जि

णवयणं हिदसिवसुहकारणं मग्गं ।। गाथा ।। धिकधिगस्तु मोहस्य मोहः यत्तेयं गाढं हृदये मोहेन स्वहितेन मोहितो ।

हदः सन्नेन विबुध्यते न जानाति जिनवचनं परमागमं किं विशिष्टं हितशिवसुखकारणं मार्गं एकोतत्त्वादि मार्गस्य कि

ल्पितस्वर्गनिपितमार्गं विपरीतं यन्न मोहेन हृदयस्थेन न बुध्यते । तं मोहं धिगस्तु इति ।। गाथा ।। जि

णवयणमेव सहहमाणो वि तिव्वअसुहगदिपावयं कुणदि । अभिभूदो जेहिं सया धिद्धि मिरागदोसाणं ।। गाथा ।। यान्तरंगाद

पान्या मलिनितः कदर्थितो यं जीवः जिनवचनं श्रद्दधानोपि तीव्रकर्मचिमर्दितोपि अशुभगति दुःखफलं पापबंधं करोति

श्रेणिकादिवद्धिगस्तु तस्मै रागद्वेषाविति दर्शनसत्त्वपरिभङ्गेषा पापबंधजनयतः तेन तयोर्निराकरणे यत्न

मः कार्य इति ।। विषयाणां दुष्टत्वमाह ।। गाथा ।। अणिहुदमणसा एदे इंदियविसया णिगेण्हिदुं दुक्खं । मंतोसहिहीणेण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३८३ व ड्डुक्खं आसीविसमप्पा ॥ अनिग्गहीतमनसापकायवित्तं मत्तरणेनेंद्रियविषयान्निग्रहीतुं डःखं परेषां
परसगंधस्पर्शशब्दविषयाणां निग्रहं कर्त्तुं न शक्यते चलचित्तेन यथा मंत्रौषधिहीनेन ड्डष्टा आशीविषाः सर्पा वं
शीकर्त्तुं न शक्यंत इति तानि कत्तसयन्नाह ॥ धित्तेसिमिंदियाणं जेसिं वसगदो डुपावमज्जिणिय पावदिपावं
विवागं ड्डरकमणंतं भवगदीसु ॥ धिगस्तु तानींद्रियाणि येषामिंद्रियाणां वशगतो वशं गतः पापमर्जयित्वा पापं
सेर्युद्ध्यं प्राप्नोति तस्य पापस्य विपाकं फलं संसारगतिषु डःखमनंतं प्राप्नोतीति ॥ संज्ञागौरवाणां स्वरूपमाह ॥ सा
स्सादिगारवविद्ध गुरुयगुरुकागुपावमज्जिणिय तोकम्मलरगुरुत्तं गुरुगाडःखं समणुभवइ ॥ आहारादिसंज्ञा
निग्रहैश्च गुरुः गर्द्धितकैतुपापमर्ज्य पश्चात्पापफलं स्वीकृत्य ततः पापभारगुरुत्वं लात्वा ततो गुरुकं डःखं समनुभव
तीति ॥ कषायाणां स्वरूपमाह ॥ कोहो माणो माया लोहो य डुरासया कसायरिऊ दोससहस्सावासा डःक्खसद
स्साणि पावंति ॥ क्रोधमानमायालोभा डराश्रया ड्डष्टाश्रयाः कषायरिपवः दोषसहस्राणामावासा डःखसहस्रा १८६
णि जीवान्प्रापयंति डःखसहस्रैः कषाया जीवान्संबंधयंतीत्यर्थः ॥ पुनरप्याह ॥ हिंसादिएहिं पंचहिं आस
वदारेहिं आसवदि पावं तेहिंतु धुवविणासो सासवणावा जह समुद्दे ॥ हिंसादिभिः पंचाश्रव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वारे। रागश्रवति कर्म्माणि ॥ द्येकृतं पापं तेस आश्रवेस्यः कृत्वा निश्चयरूपा विनाशो जीवस्य भवति यथा सा आश्रवा मोःपो
364 तं समुद्रे निमज्जत्येवं कर्म्माश्रवैर्जीवः संसारसागरे निमज्जतीति ॥ आस्रवानुप्रेक्षा ॥ पुनः संवरस्वाह ॥ ॥ एवं बहुप्रकारक
र्मं आस्रवदि दुःखमहाविदं णाणावरणादीयं दुःखविवाग त्ति चिंतिज्जो ॥ ॥ एवं ज्ञानावरणादिकं कर्म्म अष्टविधं भेदेन
बहुप्रकारं दुष्टं आश्रवति यस्मात् तस्मात् तमाश्रवं दुःखविपाकमिति कृत्वा चिंतयेद्भावयेदिति ॥ यस्मादेवमाश्रवात्क
र्मा श्रवति तस्मात्संवरमाह ॥ ॥ तम्हा कम्मासवकारणाणि सव्वाणि ताणि रुंधिज्जो । इंदियकसायसण्णागारवराग
दियादीणि ॥ ॥ तस्मात्कर्माश्रवकारणानि सर्वाणि यानि तानि निरोधयेन्निवारयेत् कानि तानि इंद्रियकषायसंज्ञा
गौरवरागादिकानि यस्माद्वेतैः कर्माणि गच्छति तस्मादेतानि सर्वाणि निरोधयेदिति ॥ एतेषु तेषु यत्संवरतितदाह ॥ ॥ रुद्धेसु
कसायेसु य मूलादो होंति आसवा रुद्धा । दुःभंतह्मि णिरुद्धे वणं दिणावा जह ण एदि ॥ ॥ रुद्धेषु च कषायेषु च मूला
रम्य मूलतः आश्रवाः सर्वे पि रुद्धाः सम्यक्छिद्रिता भवंति ॥ यथा उर्वदहति वनपानीयं प्रवदति आन सलिलं अथवा
विवरं दुष्टं वद्धति निरुद्धे विधृते नावं नेति जलं यथा ॥ अथवा नालिकेरादिवर्जिते तानाः सा अश्रवास्तसंपिनयति यामातिपा
र्त्तीरं अथवा नैव विनाशं कषायेषु रुद्धेषु आश्रवा रुद्धा यथा नावं नेति जलं रुद्धेषु यथा वा सास्रवापि नावं दंतीपां।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नीयनिमेत्तमूलत्वस्यानाव:स:र्वविघ्नास्रवानिमवानवंति ततःसानोर्नयतिज्ञापयतीत्यमानसानयतिवास्वेस्व
२८५ सविनाशंयन्नगच्छति एवंकषायेत्वक्तद्वेषमूलतःसर्वपापाश्रवानिकषास्तदेति ततोयद्यपिप्रमादिकारःमाश्रवेसंभूत
थापिरत्नत्रयमोक्षपथंननयतीति इंद्रियमवरस्वरूपमाह इंदियकसायदोसा णिग्घिप्पंतितवणाणविणए
हिं रज्जूहिंणिघिप्पंतिहु उप्पहगामीजहातुरया इंद्रियाणिकषायाश्चदोषश्चैतेनिगृह्यंतेविलक्ष्यंतेयथासंख्येन
तपसाज्ञानेनविनयेनचेंद्रियाणितपसानिगृह्यंते कषायाज्ञानभावनयावशीक्रियंतेदोषोविनयक्रिययाउल
यमुपनीयतेयथोत्पथगामिनउन्मार्गयायिनस्तुरंगाअश्वानिगृह्यंतेवशमुपनीयंतेरज्जुभिर्दिरवाभिःरज्जुरि
ति चारित्रसंवरस्यस्वरूपमाह मणवयणकायगुत्तिंदियस्स समिदीसुअप्पमत्तस्स आसवदारणिरोहेण
वकम्मरयासवोणहवे मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्यसमितिषुचर्याभाषणादाननिक्षेपाद्याचरणेष्वप्रमत्तस्य
ज्ञिकासुअप्रमत्तस्यसुष्टुप्रमादरहितस्यचारित्रवतआश्रवद्वारनिरोधेयदीरिःकर्मागच्छंतितेषांनिरोधसतिनव
कर्मरजसआश्रवोनसंवेदन अभिनवकर्मागमोनसंवदितिति पुनरपिसंक्षेपतआश्रवंसंवरंचाह मिच्छत्ताविर
दीहिय कसायजोगेहिंजंचआसवदि दंसणविरमणणिग्गह णिरोधणेहिंतुणासवदि मिथ्यात्वाविरतिकषा १८७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्ययोगः यत्कर्माश्रवति तत्कर्म सम्यग्दर्शनविरतिनिग्रहविरोधनैकं यथा संवरणेन नाश्रवति नागच्छतीति संवरं तु घेहांसं
क्षेपयंस्तस्यार्थफलं प्रतिपादयन्नाह ॥ संवरफलं तु णिव्वाणमित्ति संवरसमाधिसंजुत्तो णिच्चुज्जोगेसावधये संव
३७४ रणमाविसुद्धप्पा ॥ संवरफलं निर्वाणमिति कृत्वा संवरेण समाधिना वा ध्यानेन संयुक्तः सर्वं नित्यमुद्युक्त
श्च सर्वकालं यत्नपरः सोयं संवरविशुद्धात्मा सर्वं बंधपरिक्षीणः संवरं प्रयत्नेन चिंतयति निर्जरास्वरूपं विवृण्वन्नाह
॥ रुद्धासवस्स एवं तवसा जुत्तस्स णिज्जरा होदि दुविहा य सा वि भणिया देसादो सव्वदो चेव ॥ रुद्धास्रवस्य
पिहितकर्म्मागमद्वारस्यैवं तपसा युक्तस्य निर्जरा भवति कर्म्मसातनं भवति सापि च निर्जरा द्विविधा भणिता देश
तः सर्वतश्चैककर्म्मैकदेशनिर्जरा सर्वकर्म्मनिर्जरा चेति देशनिर्जरास्वरूपमाह ॥ संसारे संसरंतस्स खओवस
मगदस्स कम्मस्स सव्वस्स वि होदि हु तवसा पुण णिज्जरा विउला ॥ संसारे चतुर्गतिसंसरणे संसरतः पर्यटतः
क्षयोपशमगतकर्म्मणः किंचित्क्षयमुपगतं किंचिदुपशांतं किंचित्स्वरूपेणावस्थितं कर्म्म तस्य कर्म्मणो या निर्जरा
सा सर्वस्यैव जीवस्य भवति जगति सा च देशनिर्जरा तपसा पुनर्निर्जरा विपुला तपोभिरनात्मीकृतस्य सर्वस्य कर्म्मणः
निर्जरा सकलेति सकलनिर्जरायाः फलस्वरूपं चाह ॥ जह धाऊ धम्मंतो सुज्झदि सो अग्गिणा दु संतत्तो तवसा तहा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विशुध्यति जीवो कर्म्मादिकं नायं ॥ ॥ यथा धातुः सुवर्णपाषाणो ध्मातो ध्मायमानः शुध्यते किट्टिकालिकादिर
३७० हितो भवति अग्निना सुसंतप्तः संतप्यमानस्तथा विशुध्यते कर्म्मभ्यो जीवः सर्वकर्म्मविप्रमुक्तः स्यात् केन किमिवेत्याह
उद्धम्यमानोऽग्निना संतप्तः कनकं स्यात् तथा जीवस्तपसा संतप्तः सिद्धः संपद्यत इति तपसो माहात्म्यमाह ॥ ॥ णाणव
रमारुदजुदो सीलवरसमाधिसंजमुज्जलिदो दहइ तवो भवबीयं तणकट्ठादी जहा अग्गी ॥ ॥ ज्ञानवरमारुतसहित
सादिज्ञानवरस्वातसहितं शीलव्रतपरिरक्षणं वरसमाधिरेकाग्रचिन्तानिरोधः एतेन सम्यक्त्वसहितः संयमः प्राणि
इन्द्रियनिग्रहस्तु एतैरुज्ज्वलितं प्रज्वालितं दीप्तं दहति तपोऽग्निर्भवबीजं संसारकारणं तृणकाष्ठादिकं यथाग्निरिति
॥ ॥ चिरकालमज्जिदंपि य विहुणदि तवसा रयत्ति णाऊण दुविहे तवम्मि णिच्चं भावेदव्वो हवदि अप्पा ॥ ॥ चिरकालं
मज्जिदंपि य विहुणदि तवसा रयत्ति णाऊण दुविहे तवम्मि णिच्चं भावेदव्वो हवदि अप्पा सम्यग्भावितस्तस्मात्स्वयं ज्ञः
कर्म्मार्जितमपि विधुनाति तपसा इति ज्ञात्वा द्विविधतपसि नित्यं निरन्तरमात्मा भावयितव्यो भवति निततानाविता ला १७७
सत्किं स्यादित्याह ॥ ॥ णिज्जरियसव्वकम्मो जादिजरामरणबंधणविमुक्को पावदि सोक्खमणंतं णिज्जरणं तं मणसा
सिक्खा ॥ ॥ ततो निर्ज्जरितः सर्वकर्म्मविनिर्मुक्तः जातिजरामरणबन्धनविमुक्तः प्राप्नोति सौख्यमतुलमनन्तं ततो निर्ज्ज

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सत्तुपक्षं व्याख्याय धर्मानुप्रेक्षास्वरूपं विवक्षयन्नाह ॥७॥ सव्वजगस्स हियकरो धम्मो तित्थंकरेहिं अक्खादो

२८५ धसाते ज्ञायया विसुद्धमणसा जगे मणुया ॥८॥ सर्वस्य जगतो लोकस्य हितकरः धर्मस्तत्र महात्मा [illegible]

र्थकरैराख्यातः प्रतिपादितः तं धर्म ये प्रतिपन्ना [illegible] धर्ममधिष्ठितास्ते मनुष्या विशुद्धमनसा [illegible] अपक

तः सकलार्थं जगतीति धर्मात्तिरागकारणमाह ॥९॥ [illegible] कल्लाणपरंपरमसुहं सो जिणदेसिदधम्म

तावणुवक्जदे पुरिसो ॥१०॥ यत्नेन [illegible] जीवेनास्मिंल्लोके कल्याणपरंपरा [illegible] परमसार [illegible]

जिनदेशितं तीर्थंकराख्यातं धर्मं लावनापादयते पुरुषः परमार्थतो धर्मस्य [illegible] क्षान्तिस्तत्र [illegible] वस्ती

ति लिंगवर्मस्य विकल्पमाह ॥११॥ खंतीमद्दवअज्जव लाघवतवसंजमो आकिंचणदा तह होइ बंभचेर सच्चं चा

यदसधम्मा ॥१२॥ क्षान्तिर्मार्दवमार्जवं लाघवं तपः संयम आकिंचनता तथा ब्रह्मचर्यं सत्यं त्यागश्च दश धर्म [illegible] भवति

ज्ञातव्यं इति धर्मभावनाफलमाह ॥१३॥ [illegible] वहुदेयस्यदायजदजदसे तदतदयथो [illegible]

[illegible] णीयं ॥१४॥ उपशम इन्द्रियनिग्रह पुरुषव्यापारदयानुकंपा [illegible] कोश [illegible]

[illegible] यथा यथा वर्द्धते वैराग्यप्रकाशमानं [illegible] तथा तथा यस्य जीवस्य तथा [illegible] जीव

शेषा [illegible]
र. ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०४ संपारसंसारकायेमलयंस्तावितेनलवतितेनमासंसारकायेमलावितेनलवतीति धर्मानुप्रेक्षा॥ प्रस्फुरद्गुकामः॥८॥ सं
सारविषमदुग्गे लवणगादणाकदवित्रिमित्तवंतेण दिट्ठ्ठा जिणवरुदिट्ठो जो धम्मु चिंतिति जो॥ संसारविषमदुर्गे
लवगदलपडस्यामलकथमपिमुत्तापर्यटनाभयाजिनवरोपदिष्टो धर्मः स्वधर्माधर्मोहृदयस्ये चिंतयतीति
बोधिदुर्लभानुप्रेक्षामाह॥ संसारंमिअणंते जीवाणंदुल्लहं [illegible] जुगसमिलासंजोगो लवणसमुद्दे
दावव॥ संसारे अनंते अनादिदीर्घे जीवानांदुर्लभंमनुष्यत्वंमनुष्यजन्म यथा लवणसमुद्रे युगसमिलासंयोगः
पूर्वसमुद्रे लागेयुगनिक्षिप्त पश्चिमसमुद्रेलागसमिलानिक्षिप्ताततस्याः समिलायायुगविवरे यथा प्रवेशो दुर्लभः
तथाजीवस्यचतुरशीतियोनिलक्षमध्येमनुष्यत्वंदुर्लभंभवति मनुष्यत्वेलब्धेपियद्दुर्लभंतदाह॥ [illegible] लज्जन्म
इवं श्रावकश्रावयवीथियंदिसाणं सवतीमदत्पांमदिधारणाय एदेविदुलहदालो॥ मनुष्यत्वेलब्धे [illegible] दुर्लभ
आर्यदेशः मनुष्यत्वेयतोम्लेच्छखंडेषुलोकानामार्योपिविद्यते आर्येदेशेलब्धेपिदुर्लभंसत्कुलजन्म आर्यदेशेपिसबर
चांडालादिकुलानामपिसंभवात्सत्कुलजन्मनिविशुद्धकुलेलब्धेमतीवदुर्लभंरूपमवयवसंपूर्णता सत्कुलेपि १६५
यतोविकलांगदर्शनमिति रूपेलब्धेपिसुष्ठुदुर्लभंदीर्घायुः चिरंजीवनं चिरजीवनादपि आरोग्यंदुर्लभंतंतरं आरोग्यादा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२०

पिंडीर्यं दुर्लभतमं यथार्यादिपि विनयोद्यतं च दुर्लभं तस्मादपि श्रवणं मांचार्यादिभ्यो भिस्तस्मादपि ग्रहणं च धारणं सुष्टु
न सुलभं तस्मादपि स्मर्णा पराविविवेकरूपता मनुस्मरणादिक्रमशीव दुर्लभं तस्मादपि स्मरणकालान्तरपि विस्मरणंम
दुष्पत्तलब्धेपि पितसर्वेपि कर्मणा सुदुर्लभं सलोकजगतीति एतस्मोपि दुर्लभं तमम ... तत्त्वश्रद्धानरूप वादानि
णयामणं दीणा जं सुलहं उपसामं मां कलनं जं बलियारागदोसाय ... लब्धेव पंतसम्यक्त्वादि ... बोधिः सम्य
ग्दर्शन विशुद्धिसत्कारणं च जिनशासनं परमागमं नैव सुलभं नं खु दुर्लभं लभ्यते कुतः उपशमानां कलनं य
तः कलितमार्गे ... मार्यरां कलां यत्रांतो यल्लोकः यस्मात् रागद्वेषाबलवंतो अथवा कपथमार्गाः कलनं
तीर्थलिंनं ... भाव्यायतद्दर्शि एवं बोधेर्दुर्लभत्वं विज्ञायतदर्थायपरिणामं कर्तुंकामः प्राह सर्वसंगमुक्त्वा जीव
बोधि ... विदुडाभपलब्धा जं ... सुलहं तथ्यं ... प्रमादाप ... सयंवा धर्मतत्वसमर्थनीम मासली
तिविनाशानि ... विक्षनगुणादिस्तीर्णसर्वगुणाधारामयालब्धा ... यदि कदापि वंसार ... पतिता ...
नरकुन ... पुन सुलभत्वं दुर्लभपरावर्त्तमंतरणानस्मान्न दमानं चयाम्यः प्रमादोममवाधिविषये प्रमादकरणं
ममनत्वयुक्तमिति बोधिविषयेयः प्रमादकरोतित ... दुर्लभलाभलक्षणा जो बोधिविषयेप्रमादको

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain, Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३८१ सोधुरिसो काउरिसो सो यदि जगदि गदो संतो ॥६०॥ उज्जलललालं वो धं संसारच्छेयकरणसमत्थं विलद्धाओ अप्प३।
मादयति प्रमादं करोति स कुपुरुषः कापुरुषः कुत्सितः पुरुषः शोचति दुःखी भवति क्वापि नरकादिगतिगतः सन्
इति बोधि विकल्पं तत्फलं च प्रतिपादयन्नाह ॥६१॥ खवसमखयमिस्सं बोधिलद्धिपंचविय संडरिले तवसंजममरडुओ
अस्स पुरुषकं तं वेलदादि ॥१००॥ क्षयोपशमविशुद्धिदेशनाप्रायोग्यलब्धीर्लब्ध्वा प्राप्य अपूर्वकरणादिस्मृतिक
रणानंतरं उपशमक्षयोपशमक्षयसम्यक्त्वरूपां बोधिं लभते जीवः। पूर्वसंचितकर्मणामनुभागस्पर्द्धकानि यदा विशु
द्ध्या प्रतिसमयमनंतगुणहीनानि भूत्वा उदीर्यंते तदा क्षयोपशमलब्धिर्भवति। प्रतिसमयमनंतगुणहीनक्रमेणोदीरि
तानुभागस्पर्द्धकजनितजीवपरिणामः सातादिसुखकर्मबंधनिमित्तो सातादि असुखकर्मबंधविरुद्धो विशुद्धिलब्धि
नाम षड्द्रव्यनवपदार्थोपदेशकर्तारं आचार्याद्युपलब्धिर्वा उपदिष्टार्थग्रहणधारणविचारणाशक्तिर्वा देशनाल
ब्धिः सर्वकर्मणामुत्कृष्टस्थितिमुत्कृष्टानुभागं च हत्वा अंतःकोटीकोटीस्थितौ द्विस्थानानुभागस्थानं प्रायोग्यलब्धिर्ना १८०
म तथा च परिच्छिन्नपरिणामैरेव स्थितिपरिणामाः समानाः अधःस्थितपरिणामसदृशपरिच्छिन्नपरिणामाः समानानंत
तीयस्मिन्नंतरस्थानविशेषकालेऽधःप्रवृत्तकरणः। अधःप्रवृत्तिकरणः अपूर्वापूर्वा उत्तरोत्तराः करणाः परिणामा यस्मिन्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

322 कालविशेषमावश्यककरणः परिणामैकसमयप्रवर्त्तमानानां जीवानां परिणामैर्न विद्यते निवृत्तिर्भेदो यस्मात् अनि
वृत्तिकरणमिति एवं क्रियां कृत्वा अनंतानुबंधिक्रोधमानमायालोभप्रकृतीनां सम्यक्त्व... सम्यग्मिथ्यात्वमिथ्या
त्वप्रकृतीनां चोपशमात् उपशमसम्यक्त्वं बोधिर्भवति तथा तासामेव प्रकृतीनां समानां क्षयोपशमात् क्षायोपशम
सम्यक्त्वं बोधिर्भवति तथा तासामेव प्रकृतीनां समानां क्षयोपशमात् क्षायोपशमसम्यक्त्वं बोधिर्भवति तथा
तासामेव सप्तप्रकृतीनां क्षयात् क्षायिकसम्यक्त्वं भवति एवमतिदुर्लभतरां त्रिःप्रकारां बोधिं लब्ध्वा तत्प्रसाद
रीकास्थानमस्तपसा संयमनं चतुष्कां क्षयसाध्यं ततो लभते सर्वकर्मविनिर्मुक्तः सिद्धिमधितिष्ठतीति य
तो बोधः सर्वोपि भव्यजीवः सिद्धिं लभते ॥ तस्मादहमपि बोधिं सद्यः संवेगादियुक्तयात्यन्तं ज्ञात्वा तस्मा
वं अस्माबोधी इत्युक्तं ॥ यस्मादेवं विशिष्टा बोधिस्तस्मादहमपि नित्यं सर्वकालप्रयामितसंवासना
नुरागः संवेगो धर्माधर्मफलविषयानुरागः वीर्यं वीर्यान्तरायक्षयोपशमजनितशक्तिर्विनयामनावाच्या
यानामनुवर्तिर्नम्रता तैरात्मानं तथा भावयामि यथा सा बोधिर्भवेन्नु चिरं सर्वकालमिति किमर्थं बोधिर्नाम
तद्व्याशंकायामाह ॥ बोधाय जीवद्रव्यादिपाश्चभवादिजीवादयो गुणमयसमस्तकालियं एवं बोधि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सयाः आदि ॥१०॥ यतो बोधिमवाप्य जीवास्रवपुण्यपापबंधसंवरनिर्जरामोक्षाः पदार्थाः द्रव्याणि आत्मा
याश्च न वा निर्वेदं अधातो बोध्यावानुध्याते ततो गुणशतसहस्रैः कलितां मुक्तिमेवं वस्त्रंतो बोधिं सदा सर्वकालं
भावयत भावयेति ॥ द्वादशानुप्रेक्षाः उपसंहर्तुकामः आह ॥११॥ दसदोयसावणाउं एवंसंखेवदो समुद्दिट्ठा जिण
वयणदिट्ठाउ बुहजणवेरग्गजणणीउ ॥१२॥ एवं द्वादशाप्यनुप्रेक्षाभावनाः संक्षेपतः समुपदिष्टाः प्रतिपादि
ता जिनवचनेन यतो दृष्टा नान्यवचनेन न श्रामाण्यं प्रख्यापितं तासां स्यात् बुधजनवैराग्यस्य जननी वैराग्यकारिणी
मनवैराग्यानां वक्षुः ख्यापितः अतस्य भवतीति ॥ अनुप्रेक्षा भावनकारणमाह ॥१३॥ अणुपेक्खणादिं एवं जो
भावेइ सदा विसावदि सो विगदसव्वकम्मो विमलो विमलालयं लहदि ॥१४॥ एवमनुप्रेक्षा निरंतरं यः सदा भा
वयति स पुनः संयमप्रमदः विगत सर्वमलो विमलो भवेत् विमलालयं मोक्षस्थानं लभते प्राप्नोति ॥ द्वादशानुप्रे
क्षावसानं संतत्य आचार्यः परिणामशुद्धिं मंगलं धर्मं मंगलफलं चावबोध्य आह ॥१५॥ झाणेहिं खवियकम्मा म
ल्लयलमोहयो विगयमोहा तं पणमामि सया दाणि तारिंड्यवादिलिङ्गमेव ॥१६॥ यस्मात् मनुप्रेक्षा सर्वधर्मा सिद्धं
गतास्ते ध्यानैः क्षपितकर्माणो मोहसंल्लद्देदका विगतचारित्रमोहास्ते सिद्धास्तमोरजोमथना मिथ्यात्वमोहनी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यज्ञानावरणादिविनाशकारकत्वाद्युक्तत्वात्संसारात्तीर्णाइमेवाम्मानिति पुनरपिउक्तप्रकारेणयाचमानःप्राह [illegible]
३२८ जस्मज्ञातत्रिकाले विमलाअणुपढमाणसवज्जणइ तदसव्वलोगणाहा विमलमगादिमदापसीयंतु [illegible] यथायं
नमस्कारणमयेतस्मिन्नंतकालेविमलाउदभ्ध्वाक्षादप्रकारानवपत्रक्षथानसर्वलोकनाथविमलाशमानाःप्रसीदं
तुप्रसन्नात्संततुप्रदशानुप्रेक्षानाम्वनामप्रदिशंतु [illegible]
[illegible] ॥ अनमाम्नाकानार्कं नवमप्रधिकारस्मारस्मात्त्रकामस्तावदादावेवनय
रितामनिमित्तमंगलमाद ॥१॥ वंदित्तु जिणवराणं तिजवणजयमंगलोववदाणं कंचणपियंगुविडुमघणा
कंदमुणालवस्रणाणं ॥२॥ जिनवरान्वंदित्वा किंविशिष्टान्त्रिभुवनेयाजयश्रीयदुमंगलंसर्वकर्मदहनसमर्थं
पुण्यंतस्याउपवानस्तत्वस्थितास्तांत्रिभुवनजयमंगलोपेतात्प्रकृष्टश्रेयायुक्तान्समर्थकल्याणसार्वनामअनेरपि
किंविशिष्टान्कांचनसवोऽधिकसुवर्णप्रियंगुःशिरीषपुष्पहरुपद्व्यकांतिः विद्रुमप्रवालरुक्षसुरमणीयरक्त
तावस्वंघनःकुसुरमनवजलधरः कंदमणीयशुभ्रविशेषः मृणालंसुरम्यकोमलपद्मनालंएतस्यावर्णस्तुर्षंय
पाँतेकांचनप्रियंगुप्रवालघनकंदमृणालवर्णास्तान्कांचनप्रियंगुप्रवालघनकंदमृणालवर्णास्तान्ईतस्मपादा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५ नाप्रवर्त्तिविशेषणद्विपात्तेनामस्कारमनाउलाभिनयस्मरायसावजिनपादानामंतविशेषणविशेषणमुंत्तरस्त्रवक्षा
मीतिक्रियातिष्ठतिप्रातयामदस्वभः क्रियासापदेनमस्कारकरणांनित्यदत्तानिकयागात्रीयांकर्ममंगमैकं
गनिस्वरणार्थंचेति अनागारस्तावनाष्टत्वार्थंप्रतिज्ञामाह ॥ आशाधरसूरीणां ॥ नाहंदर्पंनिरुद्धमहिता।
णं वाक्छ्रमविविदिमाह तावगाणुत्तंगुणमदस्वं ॥२॥ नविद्यते आगारं गृहं स्त्र्यादिकं येषां ते अनागारा स्वपरमनगारा।
णां मद्दात्मेते क्रपयश्च अभदर्शयः सम्पत्रकेवलिशामासेषां मदर्षीणां नागेन्द्रनरेन्द्रमहितानां श्रीपार्श्वनाथप्रभृ
यनात्दुपसर्गनिवारणान गाधान्याना गाइस्यपूर्वनिपातः ॥ अथवा वज्जनानियमानासिमाद्यां ईत्वां नंदनतरं
ईस्यपरस्पराणपश्चाधृंतरादीनांग्रहणं परमर्थेषु जितास्तेषामनागाराणां तावनानिमित्तविविधसारंसर्वगाथसारत
तेसत्रगुणमिदपत्यामिश्रर्हत, अनगाराणांनागारस्तावनासूत्रंवक्ष्यामीतिसंबंधः स्वकृतशब्दज्ञानिर्वेदगाथदत्तासंय
स्वसुचालपादं ॥ लिंगंवदंवसुद्धिं वसंभितिविहारंचनिरकुणाणांच आगसुद्धीयउणा वक्कंचनवतदसणं ॥ १८२
लिंगनिग्रंथस्पताशरीरस्य सर्वसंस्कारालाबोः चलकवलोचप्रतिलेखनग्रहणादर्शनंज्ञानचारित्रतपालावंश्च
व्रतानितिश्रद्धिसादीनि शुद्धिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते लिंगस्य शुद्धिर्लिंगशुद्धिर्लिंगानुरूपाचरणं व्रतानांशुद्धिर्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ग्रहविनिर्गतवारता ॥ एवं पंचत्ववलक्षणान षष्ठार्थे प्रथमा निर्देशः कृत । वसतिः स्त्रीपशुपांडकालावयलक्षितप्रदे
शः प्रशमवैराग्यकारणस्थानं विद्यते नियतवासो दर्शनादिनिर्मलीकरणनिमित्तं सर्वदेवाविदरणां विज्ञाच
निर्मोदारः ज्ञानं यथावस्थितवस्तुस्वभावं मतिज्ञानादिकं दर्शनं परित्यागः शरीराद्यं ममत्वस्य विसर्गः एषपकं मतिसंबद्ध
तं वसतिश्च विविदाश्च विनिद्राश्च विज्ञानश्च शक्रेज्ञानश्च विवेचापि प्राकृत लक्षणा षष्ठार्थे प्रथमा पुनरपि तथा
कथं चीक्यादि विविदितत्ववचनं तपः सर्वसंचितमलशोधनसमर्थं विष्ठानं तथा ध्यानं शालनं विधानं तं कायक्लेश
उपाध्यश्चापि श्रुतविहिसत्त्वः वंशाद्यः सर्वपि स्वगतसर्वेतदसमग्रगार्थी इष्टव्या इति एतेषां सूत्राणां पावस्था
जनमाः ॥ ॥ पदमेणाचारसूत्रं दसविद्वपदं नित्याक्र्यसंजातं पदरूर्वेत्तजाशी नसंपणस्यंतिपावाई ॥ ॥ एता
न्यपि नासूत्राणि द्वाविधपदानि दशप्रकाराधिकारनिबद्धानि तेन वेकादश संख्यानि नवंति वितथार्थसंयुक्ता
नि वितथ्यप्रतिपादकानि सूत्रार्थसंयुक्तानि विवद्धः प्रवर्तितक्रियायुक्तं चान्यपुष्पादयतिपापानि दुरितानीति पुनर
पि सूत्राणां वचनमाह ॥ ॥ गिद्धसदमिदमिणं अणंधीरजणवक्कमदसुदारं अणयारचावणमिणं सुसमणप
रिकित्तणं सुणाय ॥ ॥ निःशेषदर्शीकानि इमानि सूत्राणि सर्वज्ञालननाचारसिद्धांतार्थप्रतिपादकान्यतानि सूत्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सदानिर्वाजिनानां तीर्थंकरगणधरदेवानां वजमतानि सुष्ठमतानि वा जल्पेन वा सिमतानि उदाराणि स्वर्गापवर्गफ
लदायकानि अलामस्ताववानां मानिशान्तन श्रवणानां परि कीर्तनानि सुसंयतजनकीर्तनस्थापकानि सूत्र
तेरस्मा श्रद्धानाबुध्यश्च मीति न केवलमेतानि वक्ष्यमहर्षीणां गुणांश्च वक्ष्यामीत्याह णिग्गंथमहरिसीणं अ
२५ णयारवरविरइआविसुत्ताण णिहिदमहातववाणं वोच्छामि गुणगुणधराणं निर्ग्रंथमहर्षीणां सर्वग्रंथविमुक्ता
यतीनां अनगारवरविरतानां अनगाराणां यत्यर्थं चारित्रयोगस्थितानां सुप्रज्ञानां संहतानां निष्ठितमहातपसां द्वादश
विधतपस्युद्युक्तानां गुणधराणां गुणान्वक्ष्यामीति तावल्लिंगशुद्धिं विवरयन्नाह चलचवलजीविदमिणं
मसार णाऊण णिव्वेयमागदमणा णिविस्सकामभोगा धम्मम्मिव वट्टिदमदीया चलमस्थिरं समयं प्रति विनश्वरं चपलं सा
पघातं विदक्षनस्फुरणावदंवत् विद्धितस्वरूपं प्रतिपादनमेतदिति जीवितं प्राणधारणं चलचपलं जीवितं आवीजी
तस्वरूपं णाथः ज्ञायस्वरूपमिदं ज्ञात्वा मनुष्यत्वं मनुष्यजन्मस्वरूपं असारं परमार्थरूपं निर्विसकामभोगाः स्व १५२
ष्टस्त्काममर्यादाकामजएलोगाः स्त्र्यादिकः भोगाः सस्त्रत्वविस्तमर्षपुनरिदं संभवनं तो वलजं उभादितविषयोनिर्वेद
ग्मितलाघांयेषां ते निर्विसकामभोगाः धर्मे चारित्रे नैर्ग्रंथ्यादिरूपतपस्थितमतिका गृहीता चलकत्वस्वरूपा इत्यर्थः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तात्पर्यार्णिनिर्यथास्वरूपंपर्वतियादन्नमेतदिति ॥ पुनरपितत्स्वरूपमाह ॥ ॥ णिम्मालियसुमणाविय धणकणय
३८८ समिद्धबंधवजणंच पयहंतिधीरपुरिसा विरत्तकामागिहावासं ॥१०॥ निर्माल्यसुमनस्रगिवोपभोगितपुष्पनि
चयमिवधनगोअश्वमहीमहिष्यादिकंहिरण्यसुवर्णादिकंतासांसमृद्धिमाशुधनकनककसमृद्धंबांधवजनस्वजनप
रिजनादिकंपरित्यजंतिगृहवासविषयविरक्तचित्ताःसंतोयथाशरीरसंस्पृष्टपुष्पादिकंमकिंचित्करंत्यज्यते
तथाधनादिसमृद्धंमपिचबंधुजनंधनादिकंच अथवागृहवासंचइतिसंबंधःपरित्यजंतीतिपदेनग्रंथ्यसूत्री
व्यात[illegible]दिशेषयांगाइमिमोहद ॥११॥ जम्मणमरणुव्विग्गा भीदासंसारवासमसुहस्स रोचिंतिजिणवरमदं पावयणंव
डमाणस्स ॥१२॥ जन्ममरणेभ्यः उद्विग्नात्रस्तहृदयाःसंसारवासेचदुःखेनसुदुःखेनतस्मात्भीतात्रस्ताःसंतःपुन
३ यरोचंतेसामहंतिजिनवरमतंप्रवचनंरोचंतेवामतंपुनस्तीर्थंकृपलादीनांजिनवराणांमतंवर्द्धमानभट्टारकस्य
प्रवचनंद्वादशांगचतुर्दशपूर्वस्वरूपंसमिच्छंतीतितथा ॥१३॥ पवरवरधम्मतित्थं जिणवरवसहस्सवड्ढमाणस्स
सद्दं तिविहेणसद्दहंतिय णत्थिइदोउत्तरंअण्णं ॥१४॥ प्रवराणांवरंप्रवरवरंश्रेष्ठादपिश्रेष्ठंधर्मतीर्थंजिनवरवृष
भस्यवर्द्धमानस्यचतुर्विंशतितीर्थंकरस्यत्रिःप्रकारेणमनोवचनकायश्रद्धाश्रद्दधंतिलानयंति ॥ इतउर्ध्वं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्मान्नचरितं कदाचिन्न्यायावर्द्धमानतीर्थकरतीर्थे दन्तेतीर्थे नास्त्येवतः॥ अनयालिंगशुद्ध्या सम्यग्दर्शनशुद्धिः

नशुद्धिश्चव्याख्यातेति॥ तपःशुद्धिस्वरूपं निरूपयन्नाह॥ ५॥ उद्यादर्शनज्ञानादिमार्दवचमितद्रव्यसायचकर्मा

णार्थंसर्वाणुग्रयस्ता जिनप्रमाणमिच्छामि॥ ३॥ उत्साहं द्रव्यपागां चाद्दर्शाविधेनपमितनिहतां तानिपंग्निताता

३२८ निष्ठितमतयस्तेचकृतदाखायवसितव्यवसायाः कारणकम्पाकारांबद्धकर्त्ता कुमंदमितास्मानः कर्मनिखल

नमंडापितचेताः सर्वतः सावानुरागरक्ताः परमार्थवेतोवायमनुरागोर्थ। लिंसनरक्तानाविताः अन्नत

त्वादिषय पदार्थविषयोत्तरागोदर्शनज्ञानचतासांरक्ताः परमार्थस्तस्मायसम्यगकीतितानिगच्छेः।

यत्रभेदथर्मेनानानुरागरक्ताःतसम्मिनवदककोशुद्धिति॥ चारित्रशुद्धिस्वरूपमाह॥ धम्ममणुत्तरमिम कम्म

मलपडलपाडयंजिणक्खादं संवेगजायसड्ढा साहंति मिदं वदापंच॥ धर्मसंपादनस्त्रणमनुत्तरमंधिति

यमिमंकर्ममलपटलपाटनसमर्थं जिनाख्यातंरकृतिमहाव्रतानिचसंवेगजातदर्पाश्रुद्धाधर्मायंकल्याण

कृतिमहाव्रतानिपंचीमेनतात्पर्यलिंगशुद्धिर्व्याख्यातावक्तव्या॥ कानितानिमहाव्रतानीत्यासंकायांव्रतशु

द्धिंचनिरूपयंस्तावव्रतान्याह॥ सव्वंवयणं च अहिंसा असदत्तपरिवज्जणं च बंभं चेति क्लतंबंभचरगुत्ती परिग्गहा॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

दाविमुत्तिंच ॥ सत्यवचनं हिंसादिविरतिं अदत्तपरिवर्जनं रावंतं ब्रह्मचर्यं सुप्रायश्चितितथा च संवयपणातत
परिग्रहाद्विमुक्तिं च निर्लिंगग्रहणात् तत्कालं अतीतं तीति यद्यपि व्यतिरेकपुरुषवनां वगतः प्राणिवधादिपरिहारस्तथापि
३६० पर्यायार्थिकनिमित्तप्रतिबोधनायायमाह ॥ पाणिवहमुसावायं अदत्तमेहुणपरिग्गहं चेव तिविहेण पडि
कंते जावज्जीवं दढधिदीया ॥ प्रतिक्रामंति परित्यजंति इति पृथग्गतिसंबंधनं प्राणिवधं प्रतिक्रामंति परिहर
तीत्यर्थः तथा मृषावादं अदत्तग्रहणं मैथुनं असंगपरिग्रहं च त्यजंति मनोवचनकायैर्यावज्जीवं आमरणांतात् दृढधृत
यो धृतयः स्थिरमतियुक्ताः साधवः प्राणिवधादिकं सर्वकालं परिहरंतीति ॥ व्रतविषयां शुद्धिमाह ॥ तेसमआय
मुक्का अममा परिग्गहा जहाजादा वोसट्टचत्तदेहा जिणवरधम्मं समं णेंति ॥ तस्यान्वयः सर्वग्रंथविमुक्ता मिथ्यात्व
वेदरागहास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्सा इत्येते चतुर्दशाभ्यंतरग्रंथैः मुक्ताः अममाः निर्ममा नास्ति येषां
अपरिग्रहाः क्षेत्रादिदशविधबाह्यपरिग्रहान्निर्गताः यथाजाता नाग्न्यलिंगगताः पुत्रस्थ... स्नानोद्वर्तनमर्दनाभ्यंगाद
दीनि स्नानादिसंस्काररहिताः एवंभूताः जिनवरधर्मं चारित्रं प्रवर्तयंति सर्वान् तं प्रापयंतीति ॥ कथं तन्मर्वेषां
मुक्ता इत्याशंकायामाह ॥ सव्वारंभणियत्ता जुत्ता जिणदेसियम्मि धम्मम्मि ण य इच्छंति ममत्तिं परिग्गहे बालमित्तम्पि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यतस्तेनुनयः सर्वत्रितेसं: अनिमर्मसिद्धपि वा तिक्ष्णादिव्यापारस्यानिवृत्ताज्जिनदर्शितधर्मर्त्वा कायतः अ

३८ मार्गयेगापुवालमात्रच्छरिमद्विपर्यममवैनंहेतिं यतस्तेमर्वग्रंथविषुक्तोभवति कथंत्वमपमाइत्याशंकायामाह

अपरिग्रहावात्रातिभ्रा मेतुहाविछिद्यविर्तैवि अर्तिणीयविमरीर णकिंकरतिमुणीममविति यस्मादपरिग्रह

निरायस्थास्वातिक्षाः सर्वात्राविवश्रुक्ताः संत्रष्टाः संतोषपरायणाः अरिवेसुछितः आर्त्तिवानुभानपराः अपिचनिवित्तपि

शरीरेपिममत्वेन कुर्वतिमुनयाथवा विनीतेशरीरे ममत्वेन कुर्वतितत्तंनिर्ममाइति अथकथंतेनिष्परिग्रहाः

कथयंयथागानाइत्याशंकायामाह तेणिम्ममासरीरे ज्वत्थवणिदावसंति अणिएदा समणाअपडिबद्धा

विज्जुव्वदिट्ठणट्ठावा यतस्तेशरीरेपिनिर्ममानिर्मदायत्रास्तमितास्तत्रवसंति अनियतवसतयः गृहमनानान्मुक्त्वा

नैववसंतिशुभ्रनिकेतानकिंचिद्दवश्रुतेश्रवणायतयः अश्वतिवद्ध:स्वतंत्रा विद्युद्यथादृष्टनष्टास्तेतः परिग्रहाय

थाजातास्थितिवसतिश्चदिनिष्ठ्युयस्तेनाह गामेयरादिवासी णयरे पंचाहवासिणाधीरा समणाफासुविहारी विवि १५८

त्तएयंतवासीय इत्यादितस्याग्रामेसतिस्मिन्नकराग्रेवसति तत्रैकरात्रवासात्सर्वेषांसंवदनाः तत्रत्रयाउत्पाद्यास्तिरंतरगा

स्तेत्रपंचदिवसंवसंतिपंचदिनानि नयतिरिति नपंचदिवसःसर्वतीर्थादिवात्राविदिके श्वरस्यमममनदशनानंपीतं

१ वृसं १

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तां श्रमणाः आसुकविहारिणः साधवः पर्यस्पर्शणशीलाः विविक्ते स्त्रीपशुपंडकविवर्जिते देशे एकांतप्रदेशे नवसतीर्व
शीलाः विविक्तैकांतवासिनः यतो विविक्तैकांतवासिना यतनं श्रमणेनिरवद्यं श्रमणशीलं अंतःप्रायं एकत्वविवासिनाना
रैपंचास्त्रवासिनः श्रांतरौ इंद्रियादि कादिदर्शनोन्मादादिदर्शनात्र वसतीति एकांतस्थायतामेतत् एकार्थं सुखं भिन्नतांश्च
३८२ कायोमार्दं एगंतम्मि सुसमाणवरगंधहत्थिणो धीरा सुक्कज्झाणरदीया मुत्तिसुहं उत्तमं पत्ता एकांते एकत्वं
विविक्ते स्थायमाणाः श्रावयंते सुश्रमणाः श्रुतपः वरगंधहस्तिनश्च धीराः शुक्लध्यानरताश्च उत्तमं मुक्तिसुखं प्राप्ता यथा गाः
धहस्तिन एकांतमं सुपरांबंत सुखं प्राप्नुवंति तथा श्रमणा एकांतं स्थायमाना अपि सुखं प्राप्नुवत श्रकस्मान्नकृत्य
इति कथं ते धीराः इत्याह कायाभाद एयाइणो अविहला वसंति गिरिकंदरेसु सप्पुरिसा धीरा अदीणमणसा र
ममाणा वीरवयणम्मि एकाकिनः असहायाः अविकलाः अविकलाः धृतिसंतोषबलाः त्यागादिसंपन्नाः निर्मलतिं
तिष्ठंतो गिरिकंदरेषु पर्वतकलरदेशेषु सत्पुरुषाः सुपुरुषाः धीराः अदीनमनसः दैन्यरहिताः रममाणाः
क्रीडनेन रतिं कुर्वंतो वीरवचनेषु तु एकाकिनोऽपि विकला अदीना वीरवचनेष्ट नावने रमंते ऽर्थाः गिरिकं
दरेषु वसंतीत्यर्थः सत्पुरुषा इति अतस्ते धीराः वसधिसु अप्पडिबद्धा एतेषां संकेतिरिति वसधीसु उपमा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रमसाणं वसतिर्तेवी रुक्खमूलेसु वसति सुंसुति रुक्खा ममदीयत्त्वाश्रयस्तत्र वसंतं वमानस्पदसं निप्रायरक्खितापदा

३८ वेनकर्त्तेतिवसतित्तुनिवासनिमित्तमंगे दवक्को सेसाधवः शून्यागृहेषु रमसा नेवसंतितेवीतिवसतिवुयतानगार्थितत

पुंस्त्वा रम्यता तयंकरुवसहसु तदसतिविवयुक्को संगा अवमगावसंत्वतेकम्प कैन्पस्सरानति पुनरपिसवत्राव

सेनायाणं पणापकंदरसुय काउरियसलयंकरवुमप्पुरिमा वसर्धश्च गिरिगावेतिय मावदव्वकुंथारुणीरा

घणारवुपर्वतनितंबुकंदरसुजलदोतितत्तव देशषुवेवव्वकारसु उर्वदोयुक्को उसपनयंकरसुंसमवदीनसुलव

नयपाननवुवसतयो श्रपिगावेत सत्तुमपस्य अवस्थानमेनिवो छंतिसत्तुमपा सवाधिका श्रापदव्वकुंथणी नीराव

सैनयनदर्पविमिवत सिद्ध्यावसर्पादित्तिविज्जलपनरागंगदतेस्थानायावासमेनिवं छंतीति तथा एयतेमिव

सेता वयवपूतरुखस्स्खलनलोतां आपुजियमोरुमियं सुणंतिस इंगिरिगुहासु एकांतगिरिगुहासु वसंतः मतिष

मानेरकव्वाघंतरकुरकपाणामा गुतितं आरमितं श्रप्पवेतिचाहंतथापि सवान्नकिचलंतीति रत्निचरक्तणाणा

णारुदरसिदंतीदयसहान्तं अणावेतिविणंति जंतुवसंतासमणासीत्ता रत्तोचरंतीतिरात्रिचरा उल्लकादयक्षेषा॥

ऊँनानानानाकतानि नानानीतिशाधा अज्ञत्वमंत्पर्थं नणावेति अणादयति घतिशाघ्यंतिवनातंवनमध्यव्रकतशाहंसर्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पपिवनेभवनरत्वीवांवीतियवंवसंतिश्रमणासिद्दाङति ॥७॥ मीदाङ्गारमीश पंसुपलडकडयकंदरगुहासु जिण

वयणामयपाणतीव्रपुविपश्रमणापरिवसंति ॥८॥ सिद्दाङवंसिंदवडवांतरसिंसांनवश्रमना: पुर्वतनटकेटकपर्व

तस्यांश्चसंप्रांत्समाभीयेन्तटकेऽन्यासामीप्यंकंटकंपर्वततटकटकंकंदरगुहासुजिनवचनमनुपाणपानेजिनाग

३८४ मंतवनश्चदश्रमणाश्चवंतिश्रमनाकंवितमानसा: परिसमंतावसंतीति ॥ तथा ॥ सावदसयापुवविरा पडिमय

तीमंथयरांलीरु समाणुवलजा वसंतिरत्तिंगिरिगुहासु ॥९॥ श्वापदशतानुववितिसिद्वाघ्राद्रिनि: सर्वकाले

मवितयरित्तवनानेमुसमानार्कश्रंधयास्त्रादित्यकिरणानामपि ६: प्रवर्त्तोगतेवेसुष्टमाद्वनेशतिर्मवेन: श्रमो

उगारक्तोश्चारित्रोखेषानतराणांवसंतिगिरिगुहासुत्रितिताहस्रतवनगत्रोकनविधानतवसंतीत्पात्रोक्वाह

सज्झायग्राझाज्जना रत्तिमं पि तिपयामंग्र सुत्तत्थंचिंतिता गिरिदाय नवणामंछंति ॥ स्वाध्यायध्यानयुक्ता:

रात्रावनायांएकाग्रविरीनिद्राचत्तदवस्थानसांगज्ञोनत्वपतितपुनथ: ध्याने पञ्चत्रे गंथमव्यामपश्चिमयाम

पत्कल्यंतीत्यर्थ: सूत्रार्थचस्तनंथेतउत्तपंचलावपतानिनद्रावत्तनांगछंतिननिश्चयावस्थापीडातइति तत्त्वंमन

विधानंसंतिपादयन्नाह ॥ पलियंकमाससिक्कोगदा वीसमप्पवयासामसकंडय वाणुकर्दसिनुगिता स्ववितसी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सिद्धसद्ध — ध्यायस्यमनुचरितैर्निबद्धाः आदितः सर्वकालेन वितंपरिलक्षणीभसमंतात्समानकेवेध्यतः
हिंसाक्रियापापमयंपिंडः वचसांगतिःशुभस्य इतिसंबंधः धर्मानुरागरत्नत्रयाराधनानुष्ठानतत्पराः सर्वावर्षमुनि
३८५ सिद्धिसमितितितारस्सतेवनरावाकेनविधःसनवसंतीत्याशंक्याह सज्झायज्झाणजुत्ता रत्तिंणसुयंतितेपयामं
उ सुत्तत्थंचिंतंता णिद्दायवसंणगच्छंति स्वाध्यायध्यानयुक्ताः श्रुतस्यभावनायांप्रकाथचिंतामिरोधेनतस्परमा
वसमाराधानस्वपंतितेपुनवपंक्ववामंदकुरेव यमयामंपश्चिमयामंवर्वर्जयित्वातीर्थ्यर्थः सूत्रार्थंचसूत्रमर्थंतदुभयंच।
मायस्संतोनिश्चवर्वानेनमंचंतितेनिद्रायास्वापीभूतंशतिः सव्वोसवविभागनेवयतिपादयन्नाह पलियंकणिय
जगदा वीरासणएयपासमार्इयांवापुक्कडेदिंमुणिणा खवितितरत्तिंगिरिगुहासु ... गतराध्यायसमंकमासस
बंधतपर्यंकगताः पर्यंकणस्थितानिबद्धांगताःसामान्यनोपविष्टावीरासनेनवगतामोसमूनस्थिताः तयेकपार्श्व
शायिनस्तथास्थानेनकायोत्सर्गणस्थिताउत्कटकेनस्थितास्तथादस्थिद्योजमकरमुखवाद्यासनेनचस्थिताःमुनयः
क्षपयंतिनयतिगमयंतिरात्रिंगिरिगुहासुनान्यथेतिसमाधानना अननत्वकारणंप्रतिपादितास्तवनीनिश्चतिकारा
गस्तवनीनिःकोदसंबंवचतिपाद्यन्नाह उवधिभरविप्पमुक्का वोसट्टंगाणिरंवरावीरा णिक्किंचणपरिसुद्धासा १००

+ श्रीरामः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्लेसिद्धिंविम्यंति ॥ अपविलरविप्रमुक्ताः श्रामण्यपायोग्यापकरणतारणमुमुक्षुकाव्युत्सृष्टशरीरा निरं
बराः नाप्यमधिगताधीरामुमुक्षवो निष्किंचनाः निर्लोभाः परिशुद्धाः कायवाङ्मनोनिश्चलाचरणाः मार्गं सिद्धि
कर्म्मक्षयं समिच्छंति स्मायतेन स्वलोकाकांक्षापरलोककांक्षा वा शरीरषड्प्रतीकारस्थानं विद्यतेत पर्यायनिर्यापितं
स्वतिवसतिषुश्चाल्यः स्वसमंकत्ताश्रुतितावनाश्च प्रतिपादिताइति ॥ विहारशुद्धिं विवृण्वन्नाह ॥ मुक्तानिरा
वेवरका सच्छंदविहारिणोजदावादा हिंडंतिनिरुव्विग्गा णयरायरमंडियं वसुहं ॥ मुक्ताः सर्वसंगरहिताः निरा
पेक्षाः किंचिदप्यनीहमानाः स्वच्छंदविहारिणः स्वतंत्राः यथा वातः वात इव नगराकरमंडितां पृथिवीं हिंडंति भ्रम
तीति ॥ नन्वेवं विहरतां कथं नेर्यापथकर्मबंधस्तेषां तां कायामाह ॥ वसुधम्मिवि विहरंता पीडं ण करिंति कस्सइ क
याइं जीवेसु दयावण्णा माया जह पुत्तभंडेसु ॥ वसुधायामपि विहरंतोपि पृथिव्यां पर्यटंतोपि पीडां बाधां न कुर्वंति न
त्पादयंति कस्यापि जीवविशेषस्य कदाचिदपि जीवदयापन्नाः सर्वप्राणिदयापरायणाः यथा माता जननी पुत्र
भांडेषु जननी यथा पुत्रविषये हितं आचरति तथा तेपि साधवः जीवविषयदयायां प्रवृत्ता इति ॥ नन्वेवं नानादेशान्वि
हरतां कथं सावद्यपरिहार इत्याशंकायामाह ॥ जीवाजीवविहत्तिं णाणुज्जोएण सुट्ठु णाऊण तो परिहरंति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= ...बेनकिंजीवनेदी...पर्यायान १०

सावद्यं जेनियं किंचि ... जीवविती किं जीवनदानं सद्यपर्यायान् ... जीवविन किं पुजल धर्माधर्मकाताकाल
३२८ रूपं सन दूसपर्ययेजानोद्योतेनसुक्षाना वा विबुध्यतेतः परिद्दर्शतिप भिन्नजेति मावद्यं यं किंचित्सर्वदीयजानेन
रिदंतीति सावद्यकारणमपि परिदंतीत्याह ... सावद्यकं ... मंत्रतिविद्दणनियमा विशुद्ध वकानिवक्त
तीर्ज जावजीवाय णिग्गया ... मावद्यानि सदोषाणि यानि करणानि क्रिया निर्परिणामाः क्रियावा तर्यानि
पर्ज तेसां वद्यकरणयोगमर्ज पिनिविक्षन त्रिः प्रकारेण कृतकारितानुमतरूपेण त्रिकरणविशुद्धं यया मनसा
वचनकायक्रिया सुद्धयंया नवतितथा वर्जयंति परिद्दर्शति प्रवद्यानी ... पापनी ... यावज्जीवनिग्रथा मरणां
यावत्परिद्दरंतीति किं तत्सावद्यं यन्न कुर्वतीत्याशंकायामाह ... तणरुक्खकंदरि ... नस्पत्सपवनक
१२९ दलाई फलअपत्तीययादें कारितिपुणिणकारिति ... तृणाकंदरु संकेदरितकंदनं ... नकुर्वंति
कारयंति मुनयस्तथात्वकारथवा ... निर्ना ... दितिनतच्च ... फल ... कुर्वीतनकार
यंति अन्यरुत्था ... पुढवीयसमारंभं जलपवणमी ... णकरितिणकारितिय कारं ... मोदति १२७
धीराः पृथिव्याः समारंभं स्वननं ... नादिकं न कुर्वंति न कारयंति कुर्वंतं नानुमन्यंते धीराः साधवः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लपवनमिवसानानारंस्तेमेरनोकर्षणबीजनक्षालनमर्द्दनेनत्रसनादिकंनेकुर्वंतिनकारयंतिनानुमन्यंत
इतियतः॥ [illegible] ॥ णिरित्नसवदंडा समणाममसद्दपाणवृद्दसु अप्पठचिंतंता॥ इदंतिछघनादंडासाध॥ [illegible] ॥ नि
खिलनिक्षिप्तशस्त्रदंडाः सर्वेत्पाका गणपकरणाचुकायतः श्रमणायतश्चसर्वप्राणत्ततश्चसमाः समानायतश्च
आत्मार्थंचिंतयंतालवंतिश्च [illegible] व्यापाररहिताश्चतश्चैनकस्यचित्कदाचित्पीडांनकुर्वंतीतिविदरंतःकथं
त्ततपरिणामंकुर्वंतीत्याशंकायां [illegible] समतादीणमणा उवेक्खसीलादवंतिम [illegible] ॥ णिकदाश्चलोलमसद
श्चविमिश्याकामतोयश्च [illegible] कषायापट्टुकाः श्चदीनमनसोदैन्यविरहिताः पयश्चमदतिपा
साकराद्विपरीषहेरुत्पानविनष्टत्वाः पेक्षाशीलाः सर्वोपसर्गसहनसमर्थाः सवंतिमश्चत्वा समदर्शिनःनि
रताः [illegible] चरणाः कर्मवंतश्चलोलानिराकांक्षा श्चनागमायाश्चंचरहिताः अविस्मिताश्चा
मनोगच्छकामनोगविपर्यविस्मयरहिताः इतानादरागति तथा [illegible] ॥ जिणवयणमणुगणंता संसारमहब्भ
यंपिचिंतंता [illegible] सीदागुणतम्मम्मसोवु [illegible] ॥ जिनवचनमनुगणयंतः इंदागमंर जिनमत
यः संसारमहद्भयंचिंतयंतः संचरणमनसः गर्नवमानिश्चगर्नदासविषयेर्नाताः सुवचनाः पुनरापेजन्म

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५

णेपुर्वीनाः जातिजरामरणा विषयो अप्रयीनाः इति ॥ कथं त्वं गर्भवसति खेदीताः कुकुस्सो [illegible]
त्वाशं कायासाव ॥ घोरतीरयसरिञ कुंभीपाकेषुपच्यमानानां रुधिरचिलि[illegible]पञ्जरे वसितद्वाशव[illegible]
सु ॥ घोरन्तुयानकनरकमहङ्शः कुंभीपाकव्यथां त्वं वा संदहनेकुंभीपाकस्य मिनुपच्यमानानां सुकुसन
पापानां कर्मरिषवीसुपच्यमानोरत्यर्थः रुधिरचिलाविलश्रचुरकधिगणचेलञ्ज विले दीनमे[illegible]कवस्थानवं
उदरगर्भेपवेनिविघ्न गर्भेदा वसनमस्तासु वस्तवमस्मानिशति गर्भवसति खेदीताः सेत ः किं मित्रं तीति ॥ दि
कुपरमफसारा ॥ विणाण वियरकणोसुकुद्दीव णाणाकयदीवियाए अगजवसहीविमयंति ॥ तस्याथवाहरू
परमार्थसाराः संसारस्य शरीरस्य तोगानां चहस्त्रंज्ञातं परमार्थरूपं ये स्मितथात्वता विज्ञानेन विचक्षणा बुध्या
मतिज्ञानादिना सुकुजसलाया विज्ञान विचक्षणया बुध्या ज्ञानकृतदीपिकया कृतज्ञानदीपेन च आगमलव
स प्रतिविलोपनाश्रयते समीदन इति ॥ विदरंतः किंनावयंतीत्याह ॥ सा विंतिमा वणेरदा वहरग्गवीदरा ॥ १५०
गाणां ॥ गाणागादंसरगाय चरितजागो विरिया ॥ भावनाथांरता वीतरागाणां ज्ञानदर्शनचारित्रयोगेवी
र्यगावसह वैराग्यनावयंतीति ॥ ॥ देहोगिरानवेरका अप्पाणं दमरकुईदमगाणा धिदिपग्गदपग्गहिदा विंदति ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४०० सवसमूहलाइ ॥ ॥ दृष्टविषयनिरपेक्षाणामत्तगरहितो दमस्त्वयं इंद्रियानिग्रहसतपरा आत्मानं दमयंत श्रुतिग्रह
गृहीताधृतिबलसंयुक्ताः छिंदंति तीव्रं कर्म [illegible] लानीति विसारुत्तोईं आरब्धाये नित्यं [illegible] ॥ ॥ वंद
समसत्ताईं पाचतियपरघरम्मि निस्काए उमग्गाहं भुंजंति णविषपर्यामरसहेउं ॥ ॥ पक्षाष्टमसकं तथादशाम
शदशादि चतुर्थं [illegible] पारयंति भुंजते परगृहे निर्दयां कृतकारितानुमतिरहितलाभालाभ समानबुद्धया मनार्थ।
चारित्रसाधनार्थं [illegible] साधनार्थं च यावत्साधनमात्रं भुंजते नैव प्रकामं नैव प्रचुरसलाभी च अथ दीनं
त्यागं कुर्वंति सज्ज [illegible] यावन्मात्रेणाहारेणास्वाध्यायादिकं प्रवर्तते तावन्मात्रं गृह्णंति नातिसमर्थं बलकारणमिति
कर्तीति कथाश्रवण [illegible] कायामांद ॥ ॥ णवकोडीपरिसुद्धं दसदोसविवज्जियं मलविसुद्धं भुंजंति
पाणिपत्ते परेण दित्तं परघरम्मि ॥ ॥ नवकोटिपरिशुद्धं मनोवचनकायैः कृतकारितानुमतिरहितं नवांकितादि
दोषवर्जितं नखरोमादि चतुर्दशमलविशुद्धं भुंजते पाणिपात्रेण परेण दत्तं परगृहे [illegible] नकदाचिदपि [illegible]
गृहीत्वा [illegible] पात्रं च [illegible] तान्न [illegible] ॥ ॥ उद्देसियं कीदयडं अण्णादं संकि
दं अभिहडं च सुत्तपडिकूलाणि य परिहरंति विरकंति ॥ ॥ उद्देशिकं क्रीतं [illegible] अज्ञातमपरिज्ञातं शंकितं [illegible]

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्थानगतंघाणकर्तात्याअतिघंटं तावमादिसूत्रउतिकूलसूत्रपतिपिंडचयत्तसर्वविवर्जयेतीति निरवा
मणविसनमाह॥ आसादमणुसाटं निरकंणिसुत्तमज्झिमकुलेसु घरपंतिहिंडिउतिय णाणाभिमुणीसमाट
त्रि॥ अज्ञातायवरहस्त्व:साधवआगमिष्यंतिनिकार्थनातुमंतस्मिनचस्तवमयागनवमिनिनालिप्तनमवस्था
तंगृहस्थर्थतयआगमिष्यंतिनिकार्थस्तेनवांवयस्त्रादिरूपणमयातजानयंवउमंतनिसोवंदविभवादनीचाय
मध्यमकुलेषुदरिद्रधरसमानगृहेषु गृहपंक्त्यादिउतिपर्यटतिमाननपुनय:समादत्तेनिझांग्रकंतीति तथा
रसनेंद्रियजयमाह॥ सीदलमसीदलंवा सुरकंलुरकमिणिवसुवंवा लोणिदमलोणिदंवा सुंजेनिमुणीअणा
साद॥ शीतलमशीतलंवासतंपरित्यक्तौष्णालंवलोज्यंअशीतलंतच्छणादेवांवनीलिमपरिरसंमोमिलावमंद
नादिकन्दलंघृततलादिरहितंकोरवमजष्टादिकंवाशुष्कंउ्रायदधिवंजनादिरहितेंस्निग्धंघृतादिसहितंचाल्प
दत्तादिकंशुष्कंपिवरादेवतीरहसूपंनचमनागपिविहतंलवणसुरूमंलवणंवापुंजेतेमुनयोनास्वादंयथावनिजि
मास्वादरहितमिति यमनार्थपदस्यार्थनिरूपयन्नाह॥ अरकोमरकणमेत्तं सुंजंतिमुणीपाणधारणणिमित्तं २०४
पाणंधम्मणिमित्तं धम्मंपिचरंतिमोरकठं॥ अक्षम्रक्षणमात्रं यथाशाकटंधरोलेपनंमतस्याशानवस्तयंवशरीर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४०२

मपि अन्नमात्मार्थं निर्वर्तितं भवतीति पूतनयः। प्राणधारणनिमित्तं किंचिन्मात्रं भुंजते प्राणधारणं च धर्मनिमित्तं
कुर्वंति धर्ममपि चरंति मोक्षार्थं क्रिंति मित्तमपि ति। लाभालाभविषयसंबंधमाह ॥ ॥ लद्धेण होंति तुट्ठा ण वि य अ
लद्धेण दुम्मणा होंति। दुक्खे सुहे य मुणिणो मज्झत्थमणाउला होंति ॥ ॥ भिक्षाया लाभेन आहारादिप्राप्तेन न भवंति
संतुष्टाः संतोषपरा जितेंद्रियवशं गताः। न चाप्यलब्धे भिक्षायां अलाभे अप्राप्ते भिक्षायां दुर्मनसो न भवंति विमनस्का
असमाधिरागादिकलुषितमनसो न भवंति। दुःखे संजाते सुखे वा प्रभूते सुखे मुनयो मध्यस्थाः समता
नाकुलाश्च भवंतीति। चर्यायां मुनीनां स्थैर्यं निरूपयन्नाह ॥ ॥ ण वि ते अभित्थुणंति य पिंडत्थं ण वि य किंचि
जायंति। मोणव्वदेण मुणिणो चरंति भिक्खं अभासंता ॥ ॥ नापि ते मुनयः अभिष्टुवंति नैवोपश्लोकादिभिः क
तिं कुर्वंति पिंडार्थं ग्रासनिमित्तं नैव चापि च किंचिद्याचंते नैवापि प्रार्थयंते ऽन्यादिकं मौनहारायमानव्रतेन भिक्षा
चरंति मुनयः स्वर। तिनिस्त्रार्थमाहारार्थं पर्यटंति अभाषयंतः। स्वात्कारघंटिकादिसंज्ञां वा न कुर्वंतीति न पानस्य
मिति तथा ॥ ॥ देहि त्ति दीणकलुसं भासं णेच्छंति एरिसं वोत्तुं। अवि णीदि अलाभेणं ण य मोणं भंजदे धीरा ॥ ॥ देही
ति मम ग्रासमात्रं देहीत्येवमिति दीनां कलुषां च वाचां नेच्छंति ईदृशीं वक्तुं प्रभुसुभ्रमं दुःखितो मम यं च स्वमदा दी

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वर्जितेनैजनमंतरेणनिवर्तनंदीनंयथास्यान्महानोच्यमानंनश्यत्वंतत्तदातृणांदर्शनोद्दिशारीरस्यभस्मकृत्वातीरामार्गेणनिर्गच्छेत्
४०२ तांस्माकंकिंचिद्वियतेयाचनादिकंचैवक्रनंकरणोपेतमितिअपिनिवर्तेतअलाभेलाभेसमतामेवभवेत्निर्जरा
प्रत्युत्पन्नेनैवविशांतिनेचमानेनेकंतुतिनकिंचिदपिप्रार्थयंतेनेजनायधीराःसर्वसंपन्नाइति यदितेनयाचनेनकिमा
त्मनःकिंचित्कुर्वतीत्याशंकायामाह पचणंवपायणंवा करितिपचणंतेकमर्वेति पचणंरंधनंपियत्तं मंतुक
निस्कमतेण पचनंपचनोदनादिनिर्वर्तनंपाचनंस्वोपदेशेनान्यनिर्वर्तनंअन्नादेस्पचनंकर्तृत्वमिनापिकारय
तिपुनर्वचनारंभात्पित्रसाहत्ततःस्थिताःसंतुष्टानिसाभावाणाकायसंदर्शनमात्रेणनिर्धारार्थपर्यंतीति तन्म
मपिसंनिरीक्ष्यगृह्णंतीत्येवंनिरूपयन्नाह असणंजदिवापाणं खज्जंभोज्जंचलेज्जंवा पडिलेहिऊणसुद्धं सु
जंतेपाणिपत्तेसु असनंसक्तादिकंयदिवापानंदुग्धजलादिकंखाद्यं लड्डुकादिकंलेह्यंरसंपिंडकादिकं
लेह्यंभोज्यंपेयंस्वाद्यंतमिक्षपानवज्जलंवाविकल्पवचनःप्रतिलेख्यशुद्धंभुंजंतेपाणिपात्रेषुनैवाजना २५
दिरिति अपासुकंपरिहरन्नाह जंहोज्जअवव्वामं पासुयसंजनुपमाणाडंद्ध भुंजंतिपाणिपत्ते लद्धणायंगो।
चरंपि यदन्नपानादिकंफासुकंसम्मूर्छनादिदोषरहितंनिःक्रीतंदत्तंवाचरत्तंनवृतंभुंजंतेसमानंत्रिविधं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गोचरार्थं प्रविष्टो वेलायां लब्धं पाणिपात्रे भुंजीत इति तथा ॥ जं होइ अवविदयं तेरिंधं च विद्धमजंतु संसिद्धं अप्पा
४०४ सुगं तु गाढ्यं तं परिवज्जेणि विवज्जेदि ॥ यद्भवति अर्धजातं अर्धजातं त्रिदिनकृतं त्रिदिनकृतं च विवर्णं रूपं संस्पृष्टं व
चितं तंडुलसंमिश्रं आगंतुकः सम्मूर्छनजैः जीवैः सहितं अप्रासुकमिति ज्ञात्वा तानि [illegible] यतीति व
र्जनीयद्रव्यमाह ॥ कंबुपिंदकिणगुड़ं दध्नोर्गं [illegible] पप्पडादीणि वज्जेति वज्जणिज्जं णिरस्कं अप्पासुयं जं तु ॥ य
त्सुष्मितं नीलकृष्णश्वेतपीतादिरूपजातं [illegible] तेद्धं अप्पापर्प्पटादिकं वर्जनीयं [illegible]
प्रासुकं तं ददीनमनसोऽवर्जयेदिति परिहरतीति ॥ एवंरूपं तच्च गृह्णातीत्याह ॥ जं सुद्धमसंसत्तं [illegible]
कंच [illegible] तिमुणी [illegible] दिंदं जंतु ॥ यच्छुद्धं विवर्णादिरूपं [illegible] चनवतिरवा
[illegible] णानिंदितं [illegible] योगृह्णातीति ॥ आमपरिहारमाह ॥ फलकंदमूलबीयं अणगि
पक्कं तु आमयं किंचि णच्चा अणेसणीयं णविय पडिच्छंति ते धीरा ॥ फलानि कंदफलानि बीजानि [illegible] पक्का
नि [illegible] यानि अन्यदप्यामकं यत्किंचिदनशनीयं ज्ञात्वा नैव प्रतीच्छंति नाभ्युपगच्छंति ते धीरा इति ॥ यदशनीयं तदाह
॥ जं हवदि अणव्वीयं णिवट्टिमं फासुयं कयं चेव णाऊण एसणीयं तं भिक्खं मुणी पडिच्छंति ॥ यद्भवत्यबीजं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गीतनिर्वेदिमिंनिर्धूतमध्यमास्त्रासुकेकर्ल्लंतेचैवज्ञातव्यःज्ञानीयतेतत्क्षणंपुनयः अतीदेतीति तुल्सांकिंकुर्वंतीत्याह

कायाभौद ॥ सोज्ञानिगायस्ये तदेवअगिणागुणौविपडिकंता परिमितपयादारा स्वभेणापुणाविपारिति

४०५ गोचरायेर्युक्तानिन्द्रावर्यामार्यैर्युक्तातथापिपुनयः पुनरपिपवतिक्रामतिदोषनिर्देशमार्गकियाकलापंकुर्वते य

शतिकेनकारितानुमतिरहितानिद्राणशांतथापितदर्थंवाशुद्धिंकुर्वंतीतीवचनयः परिमितेकादाराः परिमितैक

वेलायामाहारायेषांतेपरिमितकाहाराः समणेनोपवासेनैकस्थानेन वापुनरपिपार्श्वंनिजंजनइति ज्ञानशुद्धिनि

रूपयन्नाह ॥ तलवणाणचरक्क णाणुज्जोयेणदिट्ठपरमट्ठा णिस्संकिद णिव्विदिगिंछा देवलपरक्कमासाह

तेपुनयोलक्ष्यज्ञानचक्षुषः ज्ञानोद्योतेनदृष्टपरमार्थाः मतिज्ञानंचक्षुःश्रुतज्ञानंमनःपर्ययावधिज्ञानंउद्योतस्तेनज्ञा

तसर्वलोकसाराः शंकायाः श्रुतज्ञानादिनिरूपितपदार्थविषयसंदेहान्निर्गतानिः शंकाविचिकित्साया निर्ग

तानिर्विचिकित्साः आत्मबलानुरूपः पराक्रमोयेषांतेआत्मबलपराक्रमाः यथाज्ञातदुत्साहसमन्विताः साधवइति २०५

पुनरपिकिंविशिष्टाइत्याशंकायामाह ॥ अणुबद्धतवोकम्मा खवणवसगदातवेणतणुअंगा धीरगुणगंभीरा

अभयतोगायदत्तचरित्राय ॥ अनुबद्धंसततंतपःकर्मतपोनुष्ठानंयेषांतेअनुबद्धतपःकर्माणः द्वादशविधतपसु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

युताः क्षमणावंशंगतोऽन्वयमातस्त्रचारी साधीराः प्रयोगे नीरागता संवेगाऽभ्युसमयोगाद्दृढचरितोऽतथा ... आली
४०६ एणाऽङ्गमासा पारडतिज्जटीमुक्तासुश्रियं दक्षा सवर्णातवं चरता जद्विषाधर्म्मलक्षीप इव आलीनां उमासोः
दीणकपोलाः प्रकटस्त्रजटीमुखासुश्रि कादौस्तारकामात्रनयना श्रमोऽस्थिशेषाः श्रमणाश्चापश्चरंतपवंस्ता
अपि संयुक्ता धर्म्मलक्ष्याज्ञानमात्रनयाप्रेताः ज्ञानमात्रान्मुक्तिरिति कथं ज्ञानमात्रनयासंपन्नाऽङ्गत्यां रोकाया
मेद ... आगमकृतविज्ञाना अङ्गबहिस्त्यश्रुतिसंपन्ना अंगाणिदसमयदोषिय चोद्दसय धरंतिस्तत्त्वाऽ...
नकेवलं निराद्विश्रोरताः किंचज्ञानस्यदावरपियतः आगमेन कृतं विज्ञानं येषां ते आगमकृतविज्ञानाऽस्त
तज्ञानस्यैव परमार्थो अष्टांगविदां गच्छनत्यादिनिमित्तकराला श्रुतविधसुद्धिसंपन्नाश्च कथमागमकृतविज्ञा
नाऽर्हतिकेषां निदशैर्वा चारसूत्रकृतस्थानसमवायव्याख्याप्रज्ञप्तिज्ञातधर्म्मकथोपासकाध्ययनांतकृद्दशा
नुत्तरदशप्रश्नव्याकरणविपाकसूत्रदृष्टिवादसंज्ञकानि द्वादशांगानि धारयंति तथा दृष्टिवादकृतकं चतुर्दशपू
र्वाणि उत्पादपूर्वाग्रायणी वीर्यानुप्रवादास्तिनास्तिप्रवादज्ञानप्रवादसत्यप्रवादात्मप्रवादकर्मप्रवादप्रत्याख्या
नप्रवादविद्यानुप्रवादकल्याणप्राणावायक्रियावायक्रियाविशाललोकबिंदुसारसंज्ञकानि धरंतिजनातिक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४०५ तोस्त आगमस्त विज्ञानाद् इति । नैकैव लब्धा निपतंति एवं इति किं च विशेषोप्यनेन स्वला बुध्यधिकानि पा बा

रणगणसमञ्ज पदाणुसारी बीयबुधीय संभिन्न कोट्ठबुद्धी सुदसायरपारयाश्चेरा तेषामानामर्थ

णानार्थग्रहणसमर्थीयमुद्धेवोपाध्यायः प्रतिपादयत्यर्थं तथैवाविनष्टं गृह्णंति धारयंति तेषु ग्रहणसमर्थाः शिष्टा नामर्थं

कालांतरेणापि न विस्मरंतीति धारणसमर्थाः । तत्र नियम बुद्धिसंपन्ना इत्युक्ताः केनांस्ता शेकायामोद पादानुसारिणः

बीजबुद्धयः संभिन्नबुद्धयः कोष्ठबुद्धयश्चेत्याद्वादशांगचतुर्दशपूर्वमध्ये एकं पदं प्राप्य तदनुसारेण सर्वं श्रुतं बुध्यंते

पदानुसारिणः तथा सर्वश्रुतमध्ये एकं बीजं प्रधानाक्षरादिकं संप्राप्य सर्वं बुध्यंते बीजबुद्धयः तथा चक्रवर्ति

स्कंधावारमध्ये यद्धस्त्यश्वोष्ट्रमानवादिप्रवृत्तिशब्दादिकं तत्ने कर्णेन दत्तं सर्वं प्रविभागेन विभागादिकं च स्वरादिकं

च युगपत् श्रुत्वा तस्मिन्नेव तत्प्रविभक्तं सर्वं तस्मिन्नेव काले तस्य तस्याविनष्टं यः कथयंति संभिन्नबुद्धयः तथा कोष्ठागार

संकरव्यतिकररहितानि नानाप्रकाराणि बीजानि बहुकालेनापि न विनश्यंति न संकीर्यंते च यथा तथा श्रुता

निपदवाक्यादीनि बहुकालेनापि ते तथैव प्रकारेणाविनष्टानि न्यूनाधिकानि निःसंशयानि धारयंति ते कोष्ठबुद्ध २०३

यः श्रुतसागरपारगाः सर्वश्रुतपरमार्थज्ञाः विभिन्नपर्ययज्ञानिनः सर्वर्द्धिसंपन्ना धीरा इति । तथा सुद

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्याणुप्पभंसा हेऊणा विसारदा विउलबुद्धी । णिउणाणुमसद्धजोगा परमप्पयवियाणया समणा ॥ अंत
४०८ मेवरन्नेयच्चरमादिकेतनसूर्मोसमालंकृतोकर्षोविषांतश्रूतरन्नसूर्मोकर्षो; हेतुर्द्विविधः बहिर्व्याप्तिलक्षणः
अंतर्व्याप्तिलक्षणश्च तत्र बहिर्व्याप्तिलक्षणस्त्रिविधः स्वपक्षे सत्त्वं विपक्षे चासत्त्वं पक्षधर्मत्वमिति अंतर्व्याप्तिलक्ष
ण एकविधः साध्याविनाभावैकलक्षणः यस्य सः साध्याविनाभावैकलक्षणः यस्तु साध्ये नोपपद्यते तत्साध्यामि
तरत्साधनं अन्यथानुपपत्तिरेकस्य विशेषाद् दृष्टांतस्य नैकांतिको हेत्वाभासः साध्यत्वसाधनस्तु पक्षवृत्तिरेतस्यां
सिद्धस्य विशेषः किं विरुद्धः अन्यथोपपन्नो विरुद्धः अन्यथाप्युपपन्नो नैकांतिकः अतः निरूपितेकदेशो प्यन्य
थानयः सप्तप्रकारो नैगमादिः तेन तत्त्वं सामान्यविशेषादिपरस्परापेक्षानेकात्मकवस्त्वात्मकमनेकांतात्मको नैगमः
यदेशेन तद्व्यमनन्तनित्यत्ववर्तते इति स्यात्यविरोधेनैकधर्मप्रतिपत्तियपर्यायानां संग्रहात्मकनयः संग्रहः स्वदः
पृथ्वी सर्वमेकं सदविशेषादिति संग्रहनयाक्षिप्तानां पदार्थानां विधिपूर्वकं व्यवहरणं व्यवहारः यथा पृथिव्यादि
रनेकधा व्यवस्थितांकायं तत्त्वं संव्यवहारस्तुनांदिति अतीतानागतकोटिविनिर्मुक्तं वस्तुसमयमात्रं ऋजुसू
त्रयति ऋजुसूत्रः यथा क्षिप्तं क्षणिकं सर्वादिति यथार्थप्रयोगमशक्तनात् शब्दार्थस्य भेदकृत् कालकारकलिंगानां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नरादीनि सूत्रार्थमेकैकमंशं निरास्यानं इत्याकृत्तुरंदरपर्यायग्राहकेदतांत्मन निरूहइति तत्क्रियापरिणामका
लएवतदिष्टं चेतायथा आर्वतएवकारकर्वमितिचव्यारार्थनयास्तु यःग्राहनयाः सर्वनयाश्चनयाः शेषाः पर्या
४०६ यनयाइति एवंमतं देतानंयच विशारदानिपुणा देवनयविशारदा विपुलबुद्धयः अथवा ऋजुमनयो विपुलमन
यश्च मनःपर्ययज्ञानिन इति अर्थः निपुणार्थशास्त्रकुशला वनिरवद्यपार्श्वकुशलाः सिद्धांतव्याकरणतर्का
कुशलाः परमपदस्य निश्चायकास्तु किस्वरूपावबोधनपराः श्रमणास्तु नयइति ज्ञानमदनिराकरणार्थं
श्रवणात्माणध्येना अपुस्मिदा आग्निदा आगविदा अचंडाय दंतामदवज्जना समयविदर्भिणीदाय
अपगतमानसंज्ञा मानम्गर्वेणमुक्तास्तथा आर्चिताजात्यादिमदरहिताः धर्मेतुम्बुका अकृत्सलापाकायोनलेश्या
रहिताः त्रयं ब्रह्मकोश्वरहिता दंतांशइंद्रियजयसमेता मार्दवस्तुक्ताः स्वसमयपरसमयविदः विनीतास्तुपंचविध
विनयसंयुक्ताइति तथा गवलदसुलपावा जिणसासणागहिदसुणिदपकाला कारावरणसंपुत्ता स्वा २०४
पुवडाना सुणीदांति उपलब्धपुण्यपापा पुण्यप्रकृतीनां पापप्रकृतीनां स्वरूपस्य वेदितारः तथा पुण्यफल
संपापफलस्य वेत्ताराः जिनशासनगृहीताः जिनशासनस्थितार्थाः सुणिदपकाला ज्ञाततत्त्वोपदव्यस्वरूपाः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथवा विज्ञातरागस्वरूपाः करणं त्रयास्त्राविधं चरणं चारित्रं त्रयोदशविधं [illegible] तेषां संकृत
४१० गंयेषां ते करचरणसंहृतांगाः अत्र प्राकृते णकारस्याभावः कृतः अथवा करा [illegible] चरणौ पादौ [illegible] संकृतमंगं
[illegible] यत्र प्रावरणाय [illegible] विक्षेपणमुक्तांगं ध्यानोद्यता मुनयो [illegible] तीति ज्ञान [illegible] निरूपयं [illegible] निरूपय
[illegible] ते [illegible] णिक्काद्दाय [illegible] सरीरम्मि ण करिंति किंचिसाहू परिसंठपं सरीरम्मि [illegible]
[illegible] शरीरसंस्कारपरित्यागो [illegible] परिसंठो वा सर्वसंगविमुक्तिर्वा [illegible] विषये [illegible] वि
षयं [illegible] इति ते मुनयः [illegible] पुत्रकलत्रादिविषये [illegible] दीनाः न केवलमन्यं किंतु आ
त्मीयशरीरेपि निःस्नेहाः जतः स्वशरीरे किंचिदपि संस्कारं स्नानादिकं न कुर्वंति मा [illegible] संस्कारस्वरूपं
दर्शयंत्याह मुहणयण [illegible] मुहदंतपादधोवणं चेव संवाहणपरिमद्दण सरीरसंठावणं सव्वं
मुखस्य नयनयोर्दंतानां च धावनं शोधनं प्रक्षालनं उद्वर्तनं सुगंधद्रव्यादिभिः शरीरोद्धर्षणं पादप्रक्षालनं
[illegible] पादयोर्निर्मलीकरणं संवाहनं अंगमर्दनं पुरुषेण शरीरोपरि [illegible] मर्दनं करव्यापि
[illegible] मर्दनं [illegible] पीडनं [illegible] सर्वशरीरसंस्थापनं शरीरसंस्कारं साधवो न कुर्वंतीति संबंधः यथा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४९१ सरणवमणविरयणा अंजणअब्भंगलेवणं चेव णत्थुयवत्थियकम्मं सिरवेज्झं अप्पणो अट्ठे अप्पुनं गरीरः
वमनविरेचनानां चक्षुपनसंस्कारणां वमनं कफशोधनाय स्वरनिमित्तं वा कफस्य वहिर्निर्गमनं विरेचनं मोक्षशास्त्रि
नां मलहारेण मलनिस्सारणं अंजनं नयनयोः कज्जलप्रक्षेपणं अभ्यंगनं सुगंधतैलेन गात्रसंस्करणं लेपनं चंदनके
चूर्णिकादिना शरीरस्य म्रक्षणं नासिकाकर्म वस्तिकर्म शलाकावर्तिकादिक्रिया सिरवेधः सिरान्यारक्तापनय
नं स्वर्यं न संयतात्मनः सर्वं शरीरसंस्कारं न कुर्वीतेति यद्येवं व्याधुत्पत्तौ किं कर्तव्यं शरीरकायामाह उप्पण्णम्मि
वाधी सिरवेयणकच्छिवेयणे चेव अधियासिति सुधिदिया कायतिगिच्छं ण इच्छंति उत्पन्नेपि व्याधौ
ज्वरगारादौ उपस्थिते पित्ताशिरोवेदनायां कुक्षिवेदनायां चोपस्थितायां अन्यस्मिन्वा शरीरे नये च समुत्पन्ने वेद
नायां प्रतीकारं सहमानाः अध्यासते मदंते अपदां कुर्वंति सुकृतया दृढचरित्रपरिणामाः कायचिकित्सां नेच्छंति श
रीरोत्पन्नव्याधिप्रतीकारं न कुर्वंति ते ज्ञानदर्शनचारित्रतपोधनाश्रयोपेता इति नोप्पत्तिं यतमनं कुर्वंती सोवदयन्नोद पाप्प
ज्झाणाणि विरला अणाइला दोत्ति वेयं सप्पुरिसा णिप्पडियम्मसरीरा रतिति अरण्णे गिरिगुहाण नोपिङ्गमीन
मोविमनस्कानैकेनं तितिनविकलानारि पदितां दिन विवेकशून्या अनाकुलाः किं कर्तव्यतामोदरहिताः सत्पुरुषाः

CC0.In Public Domain, Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

देहात्सर्वकालमिमांन प्रतीकारः शरीरात् शारीरविषये ~~प्रतीकारः शरीर~~ शरीरविषयप्रतीकारः क्रियते तत्पुनर्भवं
४१२ तितेन सह दुर्व्याधिरोगस्य सर्वव्याधिरोगान्समुपस्थितान् धैर्योपेता सन्तः सहन्ती निकिं सर्वौषधविरचनादिकं
नैव तितं तत्कथमिदं मिच्छंति यतः इत्याह ॥ ॥ जिणवयणमोसहमिणं विसयसुहविरेयणं अमिदभूयं
णं वादिवेयण खयकरणं सव्वदुक्खाणं ॥ ॥ जिनवचनमेवौषधमिदं विषयसुखविरेचनं इंद्रियद्वारागत
सुखस्य निर्हरणं अमृतभूतं सर्वांगसंतर्पणकारणं जरामरणव्याधिवेदनानां क्षयकरणं समर्थं सर्वदुःखा
नां च क्षयकरणं सर्वोपि शारीरादीनि कारणानि दुःखादीनि च कार्याणि सर्वस्य कारण कार्यकारणरूपस्य
कर्मणो विनाशे समर्थमिति ॥ पुनरपि क्रिया कुर्वतीत्याह ॥ ॥ जिणवयणणिच्छिदमदी अविमरणं अब्भु
ति सप्पुरिसा णय इच्छंति किरियं जिणवयणवदिक्कमं काउं ॥ ॥ जिनवचने निश्चितमतयः सम्यग्ज्ञाना
ऽप्ययं विमरणं सारिवं अथवा अविमरणमिति पाठांतरं अति तिष्ठति सम्यग् उपगच्छन्ति सत्पुरुषाः सत्पुरुष
णं च वह्नि नैव समीहंते जिनवचनमतिक्रमं सर्वां क्रियां शरीरस्य व्याध्यादि प्रतिकाराय तिना गमव्यतिक
मोपयुक्ते मैव नमनाग्यपि प्राणत्यागेपि न बांछंति इति ॥ अन्य एवं संते शरीरं कथं तस्मिन् प्रतीकारः क्रियते

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४१२ सेंतांकायांमांत॥ रोगाणांआयतनं वा[illegible]दिमदसुछिदंसरीरघरं धीरावत्ताममविरागं णकरेति[illegible]गीसरीरमि
इदंशरीरंरोगाणांमायतनंगेहं निलयः व्याधिजातेः संश्लिष्टं निर्मितं वातपित्तश्लेष्माख्यरोगाणां जनितो
दशरादयो रोगास्तज्जनिताः[illegible] व्याधयोः नेनपोनमदकं शरीरगृहंयत्तपावेत्तदमिदंशरीरमेनाधीरापुनय
ःदृष्टवंपिरागंसदातुवंसं[illegible] शरीरविषयेइति॥ पुनरपिशरीरस्याश्रचित्वंदर्शयतिपादयन्नाह॥ पदमसी
रमसुइ[illegible]कलिकलुष[illegible]कं अंतोवाइदहिहिसुसविश्मिमनरिसं[illegible]धरं॥ शरीरमिदंमसु
चियतः कलिकलुषपा[illegible]पात्रं अचाद्संमअत्रंसुरवलेरुपयापिंपरिदीणांवादिर्तवर्मणाक्रत्रंअंतरसं
नरसपस्तदंतश्च[illegible] सर्वेतिपातः लापकाः॥ अथवा अत्रंअंत्रमायसंकुलंदिलद्दिदंवर्मणाक्वंसं
परिवष्टितंदिदिसंक[illegible] नमनंमधिरंहत्तिम सत्तरसंमांसवसा विशेषंविशिमसंकिल्विषंउक्करोणितं।
शुचिकालक[illegible]कीटंकेतैर्लतंसशाल्मिअमध्यरूसंसत्तवुरीषादेवस्थानमिति॥ किल्विषपत्वरूपरहः॥ ससमकाम २०८
ससांणिय पुक्कमकालेज्जमिनसीदाणं सिरजालअठिपंकदचम्माणदंशरीरघरं॥ वसमांसमतस्त्रिग्धत्वं।
देहरूपंमजाअस्थिगतसारः मांसमधिरकार्यं शाणितंकधिरंरसकार्यं उक्कसंकेनरूपंनिःसारंकालजकंअंती

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४५४

कक्षमांसखंडरूपं श्लेष्मसिंघाणकं सिराजालं श्रुद्धी निपतेः संकीर्णं सिक्तं स्वर्चमर्म्मणां नद्धं कर्करं आदितं नारी स्व
श्रुचीति स्वंधसंतथा ।।७।। वीत शं विबुध्यं स्वन्नायसुसाणबद्धसुनाणं अंत्रयस्स्वलसियं पद्धलियलालाउ
लंमंचोरक्कं ।।८।। वीनतमं दृष्टमेत्राकं कथितव्राणवनं विबुध्यां श्रनिलं वाश्चतरूपं न भवति अथवा विकाचं
मर्मं श्रविंजदेपर्णं घटित्वात धूलायकं वादांगतश्लेष्मा अथवा नगरमध्यस्थकचवराकूटसद्दशं सुसाणं नामिका
[illegible] थव [illegible] मानसद्दशं वर्वेष्टिविमृत्रं प्रश्नसाणं एतैर्वीनतमं नं कवचं वीनतमं मतिलं चेति अंत्रयस्य श्रणिन
[illegible] यपकवणं कंतरूपं खसियं नयनसूथं गलितलाला कलमुखोजवं कथितमतिसालाउ
लं पं [illegible] सर्मः चास्यमेदर्शनीयं सर्वाशुचिसमूहत्वतं श्रमशानवद्दति अनर्थपिंडारी स्म्याशुचि
वमरं [illegible] नं विचिक्तणां गलियसदं किमिजंतुदेसमलरिदं संरणियाकद्दमसरिवं
।।९।। कायमलमूत्रपुरीषादिकं मलिंगं मस्तकवद्धं श्रुक्कं च्युतरूपं लेदांरसंदतमसृद्दतस्सेद्वं धमसंविविचिकर्णवि
चिकां चक्षुषां गलंमलित्तं खंदंपश्रवर्दसंदंसरतस्वेदं कपिजंतुनिर्हीयं श्वरत्तं सरसंसदाणिय कर्दमसरिवं स्पंदनी
कर्दमसद्दशं रजकवस्त्रपक्षालननिमित्तगर्तकथितकर्दमसमानं अथवा कायमलमन [illegible] नमलं विविकि

५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६१५ मस्त्रीनीयं कृमिजंतुसर्वसंपदनं कर्दमसदृशं शरीरमिति संबंधः ॥ पुनरपि ॥ नवयं तं शरीरं अपवित्रं मार ॥ ॥ अस्थि
चर्मचर्तनद्वयं मसं पित्तं चर्म मेदं नंतद्रक्तं शोणितं च ॥ अमज्जसंघायमिदं शरीरं पश्यतीति तिवस्तुपारायणी ॥ ॥ अथ
नित्यमीतिवतथैवतेन प्रकारेण मांसपित्तं श्लेष्मा तथा शोणितमित्येवं प्रकारैरमेध्यसंघातं तदन्तमिदं शरीरं पश्य
नित्यनिर्वेदगुणोत्पन्नाः येषु नयादेदृसंसारलोगनिर्वेदमापन्नाः शारीरमेवं पश्यतीति ॥ तथा ॥ ॥ अशिणि अस्थि
णालिनिबद्धं कलिमलतरिदं किमिवलभ्रं मांसविलिप्तं ततयपडिम्निसं शरीरघरं तं सदृष्ट्वा चारकं ॥ ॥ सर्वपंथ
नैपकरणं प्रतिपादितं यत्तं शरीरं नियोजयन्नाद ॥ अस्थिनिर्निबद्धादितं संहननं नाडिकादिभिः सिराभिर्निबद्धं संघटितं
कलिमलरक्तं सर्वोऽपि विद्ध्यसर्वं कृमिकुलनिचितं मांसविलिप्तं मांसेनोपचितं वक्त्रं आदितं दर्शनीयं पश्यनीत
शरीरगृहं तं सततं सर्वकालमचारकं प्रशुचिनोपानरूपदोषः आशंकनीयः ॥ पर्यायार्थिकनयापेक्षया यदेणा
रत्नत्रयवान् अमेध्यगृहं सर्वं सामान्येन प्रतिपादितं तस्य वास्तविकरूपेण दृतदाशुचित्वं सामान्येनोक्तं तस्यैव प्रपंचनार्थं ३०७
वैराग्योत्पादनार्थं चैतत् इति ईदृशं तं शरीरं शुनयः किं जाल्वंतीत्याशंकायामाह ॥ ॥ पूतास्थिमरीरं दुर्गंध
कृमिमतदियमयोरके सर्पेडणपरणे असार तांगणकेरतिमपुरिसा ॥ ॥ एतास्थोशरीरं ईदृशं तंदेदुर्गंधकृणि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पसतिकेवलमलेनकथितेनचिंतितेनविवर्जितेसततनपतनेअसारेणसंसारेणअनुवर्तितेसततकष्टाःसाधवइति तस्मात्
शुद्धिमुपसंहरन्नाह अंतरित्वात् विषयसुखइंद्रियेणपरितापनं सुखगंकरदःखंतं सुजंतिसुगतो विसपुरि
४७६ सा यत्किंचिदिवंतत्पत्रं पूरणत्वात् विषयसुखंवा इंद्रियप्रसंगधर्मकोशारोंद्रतजीवसंतर्पणकारणं इंद्रिया
र्थइंद्रियकारणानजनितंपरिणामशब्दवंशआदिकावंताःपरिणामनिमित्तवानसुखंताः निंद्रियार्थानतोपरि
णामानसुखंकृतंनकदाचिदपित्वनोमसुपस्थितं तेनविकारणांतरेणनसुखंतेनपरिणामतिसत्त्वकष्टाःसाधवः
यतोतेविषयसुखंवतदेकेनविकारणांतरेणसमुपस्थितंयदिसवेनसत्त्वसप्राःसुखंनरूपिनसुखंतेसवंतइति तथा
उक्तदक्लिदाई जातहीनोगतोयणविहिंवि णवितेकदिंतिकस्सवि णवितपणामोविचिंततित्ति सर्वेष
तोकोडितानिपूर्वकालेयासुपसोगितानित्रीवस्त्रालरागराज्यहस्त्यश्वरथादिकानियात्वगिद्धिविंत्तनिर्ज्ञानसुखानि
त्पपादिसपत्तिःसोनागपारदकुवलोगाःपुष्पचंदनकुंकुमादिकान्निभोजनविधिश्चसुतहरांगनाकवर्तिनामलोद
नीविंचवर्तिविधहारप्रकारस्तदेतदर्थनितेपुनयःकस्यचिदपिकथयंतिनापिमनसाचिंतयंतितत्सर्वमुपभुक्तंन
चनेनोपस्यप्रतिपादयंतिनापिविचिंतंकुर्वंतीतितज्ञानशुद्धिव्याख्यायवाक्यशुद्धिंनिरूपयन्नाह नासंयमया

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+व+२

४१८ निक्तां धम्मविसंवादी विचन्तापवयणं उच्छिदमेवुच्छिदंवा णविजेनामेतिसप्पुरिसा ॥ तोषांवचनवर्त्तिनो आर्यक्षि
सो दिक्कोगाडंलाटी विनयविहीनां स्वरपरुषादिसमन्वितां वर्जयंति वचनं धर्मविरोधिस्यमपि वचनं धर्मपति क्रमत्व
र्जयंति अन्यदपियत्किंचिद्दृष्टाः संतः अदृष्टाश्रवणेण निर्युक्ता अनियुक्ताश्च नेते सत्पुरुषा नाथंतेन नवृत्तवइति
कथनं दिति धर्मीप्योकां कायामाह ॥ अक्षो दिश्यपश्चता कापदिवज विद्वासुणमाणा अश्वंतिश्चयदर्या
णं नेकरंतिडजलोडयकराव ॥ अक्षिनिर्नयने:परस्पत:सद्रूपमसद्रूपं वायोग्यमयोग्यं च यस्मात्तान्निरूपय
तोपिदृष्टिश्दिनोज्झति दृष्टिकोपि आत्रैदियैर्वर्जविधाति अंवाणि युक्तानियुक्तानि चशब्देनानाप्रकारत्वाच
रकर्माणोकूलपारक्तोपिति दृष्टोपिनिश्चतिश्रुक्तान्ताइवजिल्काकर्मनयनरदिनाइवनेतृमय: अभिकंदितिलो
किकी:कथालोकव्यापारानिति ॥ कास्तालोकिकय:कथा इत्यारेकायामाह ॥ इत्थिकहा अथकहा भत्त
कहा खेडकव्वडाणं च रायकहा चोरकहा जणवदणयरायरकहाओ ॥ स्त्रीणांकथा: सुरूपास्ता सौभाग्यसु
कोमनोरमा उपचारकथालाः कोमलालापाइत्येवमादिकथनं वनिताकथा: अर्थस्यकथा अर्थार्जनोपायक ३५८
थनं प्रबंधा: सेवया वाणिज्येन लेखवृत्त्यापि कर्म्मणा समुद्रप्रवेशेन धातुवादेन मंत्रतंत्रप्रयोगेणवाइत्येवमादि यर्था

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६१ जैनां निमित्तवचनानि अर्थकथाः तत्कामकथाः रसनेंद्रियसुखसंपत्त्वविधानास्वतिकसुवचनानि तत्र शोलनेन
स्नानपानं स्वादपर्यंते सं सुस्वं संधुष्टमतीव सा कटं जानाति सा संस्कर्तुं बहूनि व्यंजनानि तस्यां दर्शनमतमत्तो लेन मापि
शोलनेन [illegible] सुसंस्कृतमतीव सा [illegible] जानाति सा संस्कर्तुं बहूनि [illegible]।
[illegible] शीलनेन त्वेवं समर्पयत् स्वर्णमनिषंडर्गध संर्घस्वादुरदिर्विरसत्वेवमादिकथनं स कथाः स्वंटं नदं।
द्विवर्णं न याम्यवेनानी व कद शत्रदेशाः कर्णाट सर्वं अपवर्तनेन दृश्यते तादृशाः कथा वमसुद्यते कर्णाट कथाः स्वदेशकथाः तथा
संवादनशोणपुस्वादिकथा श्वेतानि शीलनानि सुनिष्टानि सुडयोणि वीरसुकमाधिष्ठितानि सुयं चितानि परदेश को
तेषां निरूपणं धान्यार्थ निचितानि सर्वथा योध्यानि न तत्र प्रवेष्टुं कश्चिदपि शक्नोति तेनेवमादिस्वान्कृत्वा तापः स्वदेशादि
कथा राजकथाः नानादेशे राजानि स्थितिसुवचनानि सराजा प्रचंडस्तस्याज्ञानं नूनं निपुणं धा रुक्ताकाः ये राजा मांग
तमानि आतुरं गवलोनि निर्जिता शत्रवे येन वर्द्धनं तस्य पुरतः केनापि स्थीयते इत्येवमादिकं वर्णनं राजकथाः चौ
राणां कथाः मचोर्ये निपुणाः स्वातं कन्नाल संचर्वर्मि तगरं धाकारादेन पलक्षितं आकर्णं चक्षपद्मरागसुवर्णंकं
मधुकाफलतलवानां चंदनादीनां संघ्रिल्पं लिखितानां तेषां कथा गच्छतिवर्णितां नयतनयानादिवाक्यप्रबंधान्तानां चैरनंस

२ नियम्पलाश्चामर्चा पद्मपतां गहालागठतितेन सर्वेश्रीकातानां इत्येवमादिकं वर्णनं चौरक
जनपदोदेशाः ४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

लमंत्रालनमं नर्घमुक्ताफलेत तत्रोत्पद्यते तत्तत्कुंकुमादिकं समर्घमित्यानीतं तद्यज्ञमूल्यं फलवदंतन्नागरंजिरा
६९६ तेषां मासादि विराजमानं दिव्यवनिताजनाधिष्ठितं सदेशोरम्यः सुलभान्नपानो मनोहरो वेषः प्रचुरगोधनमाल्यादि
कः सर्वसाधाविदग्धमतिरित्येवमादि वचनप्रबंधो जनपदनगराकरकथा स्यात् सुकथा सुनरस्य धीराः सुनर
राजेवधयथा । शाडलडमहत्वकदाउ मायाकरजल्पसुधियाणंव अजावललंपियालं कदाचुणविरेका
एषीरा नदालरतपुत्रकारगोपजीविनलदासुधसमर्थाः मत्स्यादीनंजेतारः मल्लाश्रालसुधसमर्था नेक
रूपबंधादिकरणसमर्थः पायांमाहेंद्रजालादिकं प्रतारणं कुर्वंतीति मायाकरा मायाकृतरंगोपजीविनः ज
मत्स्यबंधाः राकुनिकाश्वस्वदिकहस्तादयश्च मुष्टिकाद्यूतकाराद्यूतनव्यसनिनः अजकलाआर्याउग्रीक्षलं
श्रामायोयपीते आर्यकलारक्तपादशीरः शरीरावयवनंदनकशलाः कर्णपुत्रकाजीवस्तिनरताः अथवा
अजाविकारस्तकापश्रुपाला अलपाकावरवावष्पारिरक्षकशलाइत्येवमादीनांयाः कथास्वधापारकरणं। २०५
स्वरागचेतसा मशोननतरोन्नालननमोवासंकशालोः कशालो वेत्येवमादयस्ताहु कथां सुसर्वकोसुने वरजंति
नैवोनुरागं कुर्वंति धीराः वैराग्यपरा इति नेकेवलं विकथा वचनेन नवर्जयंति किंतु हृदयेनापिन कुर्वंतीत्यर्थः

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विकहाविसोत्तियाणं खणमवि हिदएण ते ण चिंतंति धम्मलद्धमदीया विकहा तिविहेण वज्जंति ॥ ८२ ॥ स्त्रीपंचमा
४२ दिविकथाः स्त्रीकथाचौरराजकथाः विश्रुतिकथाश्च सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपसां प्रतिकूलवचमानितस्रो
तिकूलपरिणामाश्च तेषां मनागपि न यन्ति क्षणमात्रमपि हृदयेन चेतसा न ते मुनयः चिन्तयन्ति न मनागपि यन्ति धर्मेधा
र्मे विषये लब्धमतयो यतो विकथावर्जिता स्त्रि ० प्रकारेण मनोवाक्कायैर्वर्जयन्तीति तथा ॥ अकुव्वका
दप्पाइय हासवयणाणि वयणाणि ते मदद्प्पहत्थवहि ण करंति मुणी ण कारिंति ॥ ८३ ॥ अकुत्यकौकुच्यं कंदर्प
कौत्कुच्यं कंदर्पायितं कामोत्पादवचनानि अथवा मनोऽकार्यहासमिश्रा
शिष्टवाक्प्रयोगः परस्य उच्चकायकर्मप्रयुक्तः कौकुच्यं रागोत्कटहासमिश्रोऽशिष्टवाक्प्रयोगः कंद
र्पे हासदास्यमपहास्यवचनानि अन्यानि चानेकवचनाक्षसुक्षुरपवचने खड्गोपजवचनं हस्तदर्पेण पर
प्रतारणं मदर्दर्पहस्तस्पर्शेनानर्दहस्ताडनं च मुनयो न कुर्वन्ति न च कारयन्ति नापि चानुमन्यन्ते यतः ॥ तेनाति
विपार्श्वितसिद्धभावीपदिहिदा अदिहदोसविण्णा णियमे दद्वयहिंसा पावरमणिमयपासवणा ॥ ८४ ॥ यस्मात्त्रिमार्गवा
स्ववन्ति निर्विकाराः कायिकवाचिकमानसिकविकारैर्वर्जिताः स्तिमितमनसो विस्तृतचेष्टासंकल्पाः प्रतिष्ठिता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तथा चरधिः समुद्रदत्तगाथा अज्ञो मांजुश्रीविषमगुणपडावपाकादिक्रियासु वृत्तश्चेतिनः अनंतसंसारदीननाना बुध
४२१ विशेषः परं अविगम्य कां परलोकं प्रति मुच्यंत समस्तकार्यः इहलोकनिरतिचारं परलोकं प्रयस्य विधावितांग्य
नः परमार्थं निरूपयंतीति कथं तत्र तावदादिकथा कुर्वंतीत्याशंकायामाह जिनवचनानां सिद्धं पंचसंदि
देवधर्मसंयुक्तं समस्तवचास्तुतं पारत्रिकं दंकरीति जिनवचनवीतरागागमेन नाषितः प्रतिपादि
तः श्रीविषयायमाः सजिनवचनभाषितार्थो रत्नत्रयप्रतिपादनसमर्थांतां कथां कुर्वंतु नरेपि पथ्याद्दितत्र
धर्मसंयुक्तां समस्तपापनाशयुक्तां आगमविनयसहितां परलोकं प्रति हितां कुर्वंतय र्थापि विषयसुखवर्जितनं का
धर्मपातामनिश्चितर्थापि विपाककाले पथ्यौषधवत् तथा यद्यपि त्रिविधदुःखसंतापकरणेन सहितां तथापि
सम्पार्गं चरणा निरतानथाय द्यपि वितयतत्त्रिशातथापि पश्चात्वानप्रतिसेवानयवितं कुर्वाकरणमिंजनवा
स्तिवुपाणादिप्रतिपादकायां कथां तां कुर्वंतइति येकथामेवंभूतां कुर्वंति ते किं लभंते इत्याशंकायामाह ३५
संवृधियमशुरिसा मयमतितिविदीक्ष्यागातं अणयारलावणाय लावंतिपथनिवमेप्पाणां सत्त्वाधिकाः स
र्वोप्यसर्वरंपकमस्तावाः सतुष्कपाद्यर्थाः आयरित वरित्रमार्गसम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रातिशनं तैस्तुपगतानिके

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पंचीतस्रमायाणा ोर्मेनागारस्तावनयोवंकथितस्वरूपयानावतिचात्मानंनिर्मापिति । वाक्याद्युति
निरूप्यतपः श्रद्धिविवनिरूपयन्नाह ॥ ॥ तिव्वंचश्रप्रमत्ता संजमसमिदीसुझाणजोगेसु तवचरणकरणउज्जा ह्व
622 तिसवणा सम्मिदपावा ॥ ॥ नित्यं सर्वकालं अपि अप्रमत्ताः पंचदशप्रमादरहिताः संयमप्राणरक्षणे इंद्रियनिग्रहे समि
तिषु च ध्याने शुक्लध्याने च योगेषु नानाविधावग्रहादिविशेषेषु द्वादशविधं तपस्तत्र यो द्वादशविधं चरणं च ते अमितपापाः
संतः श्रमणाः उद्युक्ता भवंति । एवंविधे सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रतपोविषये तदुपकरणे च संवेग यापक्रियानि ह्रताः सं
तौनीदसंभोसु कालवर्तीतिवाद्यनयसोमध्ये उश्रूरंता वक्रायत्ते करोतपः प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ हमंतेधिदिमंता महेति
तेहिमस्वयं परमघोरं ओगगुणिवडमाणा णालणिवणा विणासणासीयं ॥ ॥ हमंते हिमवकाले परमघोरे दुःखदेवव
नस्पातिविशेषे चंड्वातस्कंदके पितोषपजंतुनिवदे श्रुतिमंतः परमधैर्यवाक्सणासंहृताः सदंतोलभुनयो हिमरजःपत
स्वालयसमुद्दं परमघोरं सुश्रुवइमौडिमपतन्नुश्राचरणान्मस्तकं यावज्जुपतद्धिमं किंविशिष्टं तननलिनिवनविनाशा
कंपिन्नीखंडदहनसमर्थं उपल दुःख भावं मतद्वतेन सर्वत्र तविनाशाकारणं सहंतीति । अत्रावकाशं व्यारव्यायनाप
नस्वरूपमाह ॥ ॥ उच्छाणमज्झलिंदणा गिरिसिंहरत्था दिवाणदहंणा वेहतितिणिसिंदंगा स्सस्मयत्यदिसुदासत्ता ॥ ॥ ज

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२३ तेसर्वांगोद्भूतमलं तेन गलितांगाः वल्मीकसमानाः निःप्रतीकारदेहा ग्रीष्मे ग्वम्मार्त्तंडगभस्तितप्तशिलापट्टे शिलापा
टिलायंदवदहनसमानरश्मीनां वसमकजीवराशावुष्णातपेन दीप्यमानाः किरणजालैर्दह्यमानांगा दवज्वालासमानशा
रीरास्तिष्ठंति निस्पृहांगाः कायोत्सर्गेण वलितशरीरावयवाः सूर्यस्याभिमुखमनोदित्यस्यापि प्रशुदिशामनागपि
न स्खलंत्युपद्रवंति शीतकादिपरिषहास्ववतिष्ठंतीति ॥ वृक्षमूले निष्पद्यन्ते ॥ धारंधयारगुविलं सहंति ते वादवद्दलं च
उ रविविहिदियमसलग्गं सप्पुरिसा सहंति सदकसमस्सेसु ॥ तथा प्रावृट्काले जलवर्षे सति गोचरमार्गेण तेत्यजन्त्यंधकारगाढं नरव
द्विधिरत्तदिगं तं वृक्षमूले स्थिताः सहंति वाताः तेवाद्दलं च प्रवर्षणगाढीलं मद्युपाले संहंति सम्यग्ध्यानेन ॥ किंवि
शिष्टं जलधाराधकारगाढं पुनरपि किं विशिष्टं वाविक्षिप्तं च दहर सुप्तालग्नमाणपतद्धारानिर्दयं दुःसहं ते वर्षति सदंते च
सत्पुरुषा न मनागपि विचिनं ते शरीरकर्मतीति ॥ ततः स्थिताः परीषहान् सहंते जयंतीत्यर्थः ॥ वादं सीदं च एदं तण्हुं च कुचं दसम
सयं च सव्वं सहंति धीरा कम्माण खवणकारणा ॥ एवं त्रिकालयोगिनः संतः वातं विनाजितान् तरसा सहंते सहंते तथा
सीतं सहंते तथा उष्णं रौद्रं पितांगवचनं सहंते च पुनः सर्वं सहंते तथा उष्णं संतापितांगोपांगावयवाः सहंते ॥ तथा क्षुधां सहंते च
लयकालसमुद्भ[illegible] तथा दंशमशककृतां पडवं सहंते तथा सर्पवृश्चिकपिपीलिकादिकृतो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

424 पश्चं स्वं तस्य सर्पवृश्चिकपिपीलिकादयः महादिकृतोपद्रवं स हते । किं तत्कर्म यत्तन्मामथ्यं परमार्थज्ञानं कर्मविदारयं
क्षीणाः सहते तु मेव निमित्तं नहि लोकसुखनिमित्तं नापि परलोक लाभार्थं कोपं न चिन्तयति एवं स्ववंकमा मत्वा निः
रूपयता न वंके वा सहनं निरूपयन्नाह ॥ [illegible] ॥ उक्कोणवयणचंडवयणं सहति अन्ना सह [illegible] मयं [illegible] पति महि
रिसी खमगुणादियाणयामाह ॥ [illegible] ॥ दुष्टजनोक्तं निस्सत्यं वचनं उक्तं न [illegible]
शीलं मिथ्यादृष्टिप्रमुख [illegible] वचनं चट चटस्थलोदस्फुलिंगसमानं सर्वजीवप्रदेशसंतापकं सहते [illegible] ति
अन्योऽपेक्षन्मवचनं असदापीडावचनं वा [illegible] अथवा अन्योऽपि लोष्टलकुटादिनिप्ता [illegible] स्पृश [illegible] दृति
पृथातं च सहते न शतिसर्वमेन [illegible] तस्य उपद्रवकारिणः कुप्यति महर्षयः क्षमागुणविज्ञानकाः अत एव सर्व
+ती+ प्रकारः सहनशीलाः क्रोधादिकं न गच्छंति अन्यच्च ॥ [illegible] ॥ जइ पंचिंदियदमणं [illegible] मिदृव्वणिय तो ता
कदेणकयंतो [illegible] ॥ [illegible] ॥ यदि पंचेंद्रियदमकः पंचेंद्रियनिग्रहः सः [illegible] रोषादिस्या
निवृत्तिजनानंदत तत [illegible] कारणान्नहतां तत्र दुःसु [illegible] तिमनुष्यस्य अथवा [illegible]
गमस्त सावद्यचर्यी [illegible] तत्तु [illegible] तत्र एवं संबंधः क्रियते यदि सामान्यजनोपि पंचेंद्रियनिग्रहं कृत्वा सर्वे तः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सापानिरस्नं क्रोधादिकं न करोति रुतां तोयति : पुनः कतरेण कारणेन स्वपरद्रव्यकारिणाम अनुपयोग्यात् कथ्यते न का
424 र्थ्यं इति तस्मात् क्षमागुणं जानता चारित्रं सम्यग्दर्शनं च आत्मगुणभूतानां रक्षणं कर्तव्यः ॥ अन्यच्च ॥ ॥ जदि वि य करे
तिपावं ए दे जिणवयणबाहिरगुरिसा तं सव्वं समदिट्ठं कम्माण खयं करंते ण ॥ ॥ यद्यपि पञ्चविकर्मोदयवशात्
करोति पापबन्धं बंधनादिकं रागः कर्मेति जिनवचनबाह्याः पुरुषाः मिथ्यात्वासंयमकषायाविरताः सर्वमपि
तान् तत्सर्वं सुपसर्गजातं सहनीयं समस्तविधानेनाध्यवसितव्यं अध्यवसायेन तु कर्मणां क्षयं सर्वा जिवकर्मफलवत्यां
आत्मना सदविक्षेपं कुर्वतां सम्यग्दर्शनादिनिरात्मानं भावयतीति ॥ कुनरपि कषायविजयपरं ॥ ॥ तह एइंमा
सुदंणिट्टिं बवमायविरज्जियं तदकरदं जदमुयइचोराणं ण जवदवसकसायाणं ॥ ॥ उज्ज्ञसम्मगदी एयमंकु
तनिर्धिं दाद्रंगांगचर्दर्वाहर्ववरंन निश्चानव्यवसायन चारित्रतपसोद्योगेन सर्वक्षितीयं मया कृतं तेन कारणं
यतश्चयथा सुगतिचाराणां सिद्धिमार्गविनाशिनां कषायाणां नापेतवशां तथा यतश्चयं यत्करनत्रयविनाशका ॥ १२१
नां क्रोधादीनां वशं न गच्छतीति ॥ तपः श्रुतिस्थानिनः प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ पंचमहव्वयधारी पंचसु समिदीसु संजदा
धीरा पंचिंदियत्थविरदा पंचमगइमग्गयासमणा ॥ ॥ पंचमहाव्रतधारिणो जीवदयादिगुणकलिताः पंचसु समि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

त्रिगुप्तसंयताः पंचसमितियुक्ताः तासु वा व्यवस्थिता धीराः अकंपता वसु पगताः पंचेंद्रियार्थेभ्यो विरताः जितेंद्रियाः
626 पंचमीं गतिं सिद्धिगतिं निर्गच्छमाणाः अनंतचतुष्टयेनात्मानं योजयंतः श्रमणाः इत्युक्तास्तेषां स्वरूपं गोतवंतीति
तथा तेइंदियेसु पंचसु ण कयाइ रायदोसाणो विबंधंति उत्तृणावि बहारिहं णस्सादिरावसु विरदाण तेसं
वोक्ताः श्रमणाः इंद्रियेषु पंचसु रागं न कदाचिदपि पुनर्बध्नंति यतस्तेषां सुविदितात्मनो जनानुष्ठानानां भत्पतिरागा
यथोक्तेन सारिरोगमः किंतु कत्तवतियद्यपि कदाचिद्रागः स्यात्तथापि पुनः तं बध्नंत कुर्वंति यथा नामसत्कदापि
दंविनाशमुपयातिइ द्दिशरक्तवस्त्रमपीतृणनारविकिरणस्पृष्टं वेति तपः श्रद्धिं निरूप्य ध्यानश्रद्धिं निरूपयन्स्ता
वत्तद्धर्ममिंद्रियपंडिंद्रियजयमाह विसएसु पधावंता चवला चंडा तिदंडगुत्तेहिं इंदियचोरा घोरा वसं मिद्धवि
दसवमिदरिं विषयेषु रूपरसगंधस्पर्शशब्देषु प्रधावंतः प्रसरंतश्चपलाः स्थैर्यवर्जिताश्चंडाः कोपं गच्छंतः
इंद्रियचोरास्त्रिदंडगुप्तैर्मनोवाक्कायसंयतैः व्यवसिताश्चारित्रयोगतन्निष्ठैर्वा व्यवस्थापिताः स्ववशं नीताः सुदृष्टा
यथापिततथापि बल्यं स्थापितास्तैर्मुनिभिरिति दृष्टांतद्वारेण मनोनिग्रहस्वरूपमाह जह चंडो वणहत्थी उद्धामो वि
सयरायमयंमि तिरक्कस्सणा धरिदो णरेणादढसण्णिहाया यथा येन प्रकारेण चंडोगलितगंडस्थलात् अकोप

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२७ भवनदक्षोपशम: श्रवणादि विश्रवितः नगरराजमार्गे दशान्ति युक्तेन नरानीदक्तोऽप्यनकमारतनभ्रतश्चात्म
वशोऽग्रापितइति॥ ११॥ तदेवंशमणदक्षोपशमनि समयरायमशेषि। पाणंजमेसाश्ररिदारुहोजरसमवदहि
ते॥ ११॥ तथा तत्तवेवकारो तंडानरकगत्पादिष्ठ नरागाबद्धोपणपरः मनोदक्षोपशम: स्वयमादिष्टेत्रबलादि
रहित: विषयराजमार्गे रूपादिविषयराजवर्त्मनि क्षावनज्ञानांकुशानरं च पिंगविवेकविषयांकुशांकुशानभ्रन
आत्मवशोनीतो यथाप्रदस्तीकृत: सन्न किंचित्कर्तुं समर्थो यत्र नीयते तत्रैव यकनतत्यात्मिपवं संयतनमनार
सीरुधं: सन्तयनेवपवश्वाप्यतत्तवनिष्ठतीतिवशीस्तत: सन्तीति॥ तथा॥ ११॥ पंचपदिवित्तिस्मारद्ध मार्गदक्षी
शाणवारिमेदिशादो बनोतरूपपर्वडा। विरायरुत्यिधीरदि॥ ११॥ यथाकद सन्मनदक्षीवारिवधनन्ना को
तिविनिस्सृत्य निर्यन्तुं नसमर्थस्तथामनोदक्षोध्यानवारिबंधेंनतः प्रापितः निदाघनप्रचंडः विरागरज्जूनिर्वेद्य वे
रगपादिवरत्रानिश्चीरे: संयमितो निर्यन्तुं नशक्नोतीति ध्यातार्थनगरंशाकारादिसमन्वितरचयन्त्यादि॥ ११॥ धिदि
धणिदणिद्दिसमदी नरिविषयायरमोऽरंतगं रवदीसुकदकवाडे तवणायरंसजमारक्के॥ ११॥ धृतिः संतापः न
म्यामत्यर्थं नि:छिद्रा मतिज्ञानं हृत्या तिछायनिछिदप्रमतिर्दर्यत्यास्त तत्कचिसमन्वितनविवेक: चरित्रं चयादत्र॥ ३२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रकारस्यापक्रियानिवृत्तिः प्राकारः पाषाणमयः इष्टकामयो वा प्राकारविशेषः गोपुरं तत्र गंभीरनगरस्य महद्वारं खं
गकूटं द्वारसंयत्रनं संबंधः धृत्यानिशायितं निष्ठितमतिरेखघाकारो यत्र नगरे तत्र यो ऽत्नत्वेषामिततस्थ्यावरिं
मेवगोपुरं तुंगं ख्यातिमपराम संकूटं धर्मः क्षांतिसुकृतैकपारिस्य स्यतरं क्षांतिसुकृतं कलावस्थधरा क्षांति
सुयंत्रितं कवाटं तत्र तपोनगरस्य यथाविधिः प्रकारः आरक्षः कोष्ठपालः यत्तत्संयमारक्षं इंद्रियसंयमग्रामसंया
मान्यमारक्षकं आत्मपालं प्रधानं इति कथं तत् दृश्यतेत्याह शरीरकायामोहः रागादो मोहो इंद्रियं चौरा यथा च
तत्रातिद्र पातयत्येकं सम्पूर्णयसुरक्षितं पायरं यद्यपि तत्र नगरं संयमैर्यत्रितं तात्र सर्वकालं
गरुषमाप इंद्रियचौराः तथापि तत्र पालनगरं सर्वक्षि विशेषणविशिष्टं नस्सत्ववर्तिप्रयत्नमिति तुमध्ये मनपशुरक्षितेन
रक्षा यथा महायाय सुरक्षितं दुर्भेद्यं सुयंत्रितं नगरं विनाशयितुं समर्थं परचक्रमेवं तपोनगरं समाद्यो विनाश
यितुं न समर्था इति इदानीं ध्यानरथं प्रकल्पयन्नाह एवं इंद्रियचौरया प्रयडी दासमण बोधयामेत्ता उपसंग्रणेति
रहं कारदमणापञ्चंद्रबलियं एते इंद्रियतुरगा इमाः नींद्रियाणि अश्वाः प्रकल्प्य स्वभावतन्नदोषरागद्वेषा।
संचंवादिनोः प्रविलीन संतः अन्मार्गं विषयाकर्ष प्रवीनयंति धर्मध्यानरथं कस्तनमनः प्रथंदं यथा रश्मिभिः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथवा नियं अंतेवग्गी किंयं तं तथैइया ॥ वर्गोस्त्रापयन्त एकोऽयमनानि राग्रवमस्तणयेन ध्यानेमार्जस्त्वसवनानि
५८ रागद्वेषादीनां श्रुतिपदोसावनामा २ रागोदोसोमासोधिदीए धीर विसिजिदासं पंचेंदियायदंता वदो
ववासप्पदारेहिं धीरः संयतरागद्वेषमोहः प्रीत्यंशीतिमिथ्यात्वानि दृष्ट्वा द्रव्येनचपरनयनर्यानि जितानाः
इती सम्यग्विक्षनेन पंचेंदियाणिदंतानि स्वदांतानि नीतानिजतापवासप्रवदाराणि तनः किं विदिंदिया
मदरिसी रागदोसं चत्तस्ववेदणा ज्झाणावजोगजुत्ता खविंतिकम्मं खविदमोहा तेनोदांतेदिया महाम
स्वर्णिय श्रवणोपयोगयुक्ताः समीचीनध्यानोपगतारागद्वेषविसृतिचक्षुर्पायियापलयनीत्वाक्षपितमोहा संतः
कर्मक्षपयंति सर्वाणि यतः कषायक्षलता सर्वपापमिति तदेवं मोक्षप्रगाथ्यति श्रवविदकमस्य
लं खविदकमाया खमादिजुदेहि वदुद्रस्लोपवइमो ॥ ५८ ॥ श्रविविधस्य कर्मणोपल
कारणं किंतं कषायाः क्रोधाद्यास्तुसक्तुसर्वकर्मप्रवृत्तेनामवस्थानेनतनकषायाः क्षमादियुक्तैः दामनाम
देवाजैवसंतोषपरैः ज्ञपितानिविनाशितानि तेनस्वोपायुतानिर्नामियथा ज्ञानलक्ष्यपुन्यनिर्लंतक्षयदस्यवर्जनं १२४
त्ववंनास्ति यथाह स्नेहस्नेदीनंजायतेकारणाभावात् ॥ एवं कर्मनिचयानुतनांगतिकमणांनावादितितस्मात्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+स+१

॥ अथ दृष्टकर्मदं ॥ धर्मं शुक्लं च ध्यानं मागे न नयति पदं स ॥ अणियद्दी सुक्कल्लेसा ॥ तस्मात्कषायनिर्दृ
६३० लनार्यां न ध्यानं रौद्रध्यानं वा प्रकल्पयति ल ज धर्म्मध्यानं शुक्लध्यानं च चिंतयेति अतः समीचीनध्यानावगाढ ध्यानेन
ध्यानेन निर्विघ्नमानं संयति अकाल उपवासं इति शुद्धयोगस्य ध्यानं समवृत्तं अनिर्वृत्तिगुणस्थानगतः कषायानबाकु
र्वतिन किंचित् कुर्वंति पर्यायिकं कदर्थयितं अथवा अणियदि पदस्थाने परीषहाः निपाताः ॥ परीषहान् आकुचति प
र्ययितं ध्यानं प्रवृत्तं तु निमित्ति ॥ पुनरपि ध्यानस्य स्थैर्यमाह ॥ ॥ जह ण चलइ गिरिराजो अवरुत्तर पुव्व दक्खिण वाए
एवमचलिदो जोगी अभिक्खणं झायदे झाणं ॥ ॥ यथा न चलति न स्थानात् च्युतो न चलति गिरिराजो मेरुः पूर्वप
श्चिमदक्षिणोत्तरवातैः एवमचलितयोगी सर्वेऽपि सर्व्यादि विविरकंपनावाः नीरंतरं निरंतरं समयं प्रतपं संख्या ध्यानं
श्रेणी कर्म्मनिर्ज्जरां कुर्वति ध्यायः ध्यानसमाकारः अथवा कोहपालो यत्तत्त्वं धमास्कंदः इंद्रियसंयमधारा संय
मानो धिमेतयद्यपि एकवचनं कृतं आत्मपरयात्तथापि वज्जवत्तनं इत्यं ध्यानमिति ॥ तत एवं ध्यानं ध्याय
॥ ॥ णिवदि दृकरणचरणा कम्मं णिदुदु दुक्खणिञ्झाद जरमरणविप्पमुक्का उविंति सिद्धिं धुदकिलेसा ॥ ॥ त
तो ध्यानं संचित्य निष्ठापितकरणचरणाः परमोत्कर्षं प्रापिताः पंचमहाव्रतपंचसमितित्रिगुप्तिपंचनमस्कारषडावश्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कामिकानि यस्य कामस्तस्य नयः कर्माणि निरुद्धो यतं बहु दुष्टानि च निकाचितस्पृष्टनिधत्तसु ... उदयादयकं निरुद्धनि
५ लतः सम्यक्त्वावधिज्ञानादिजातिजरामरणमुक्ताः सिद्धिमनंतज्ञानदर्शनसुखवीर्यरूपां मुक्ता उपयांति ते ऋषयो
संतरति ॥ अनगाराणां पर्यायनामान्याह ॥ ७ ॥ समणोत्ति संजदोत्ति य रिसिमुणिसाधुत्ति वीदरागोत्ति णामा
णि सुविहिदाणं अणगार भदंत दंतोत्ति ॥ ४० ॥ यत्किंचित्सुनयः कश्चिद्विषयरूपसर्वसंरक्षितिपादिताः तेषां कथं
४३९ पर्याय ... श्रमण इति श्रमयंत्यात्मानं तपोभिरिति श्रमणाः संयता इति संयमयंतींद्रियाणि संयता
... ऋषय इति ऋषयंति गमयंति सर्वपापानि ऋषयः अथवा ऋषयंति प्राप्नुवंति सप्तर्द्धीः ऋषयः
मन्यते ... परार्थमिति मुनयः अथवा मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलज्ञानैर्युक्ता मुनयः साधव इति
सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि साधयंतीति साधवः वीतराग इति वीतो विनष्टो रागो येषां ते वीतरागाः नामानि एतानि
संज्ञारूपाणि सुविहितानां सुचरित्राणां अनागारा न विद्यते अगारादिकं येषां ते अनागाराः ... भदंताः सर्वेभ्यो भदं
ताः सर्वकल्याणानि प्राप्नुवंतः दांताः पंचेंद्रियाणां निग्रहपरास्त्रयोदशविधचारित्रे यतंत इति यतयः ... २५
एतान्यपि ... यतीनां नामानि इति ॥ ... अनगाराणां सूत्रमाह

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+सी+५

अणायारानयवंता अपरिमिदगुणासुदाणुविदेहिं तिल्ल गुत्तिपारे परमाणिदेपणिवदामि एवंमं
नगारात्मावंतो नंतचतुष्टयसानात्मवतभ्रअपरिमित ज्ञानसर्वगुणाधारात्सुरेहैः स्कतात्परमागतिगताः
६२ परमशुद्धज्ञानदर्शनचारित्रपरिणता त्रिगुप्तिर्भपारान्संसारमहोदधिंस्तुल्लग्घ्याच्छितास्तेत्रिः प्रकारैर्मनोवचनकायैरहं
प्रणिपतामि सम्यक्‌प्रणामामीति अनागारस्तावनायांप्रयोजनमाह एवंचरियविहाणं जोकादूदिमंजदोववसि
दव्वा णाणगुणसंपजुत्तो गादद्दिजसमंतराणं एवमनेनप्रकारेण चर्याविधानंदत्तात्तत्रैः कथितेयः करोतिसंय
तोऽनावृतिमनः ज्ञानेनसत्वगुणेनसंपयुक्तसंयतोगच्छसुतमस्थानमिति यत्प्रणानी
यमेनामप्यणो अनवत्थापि फलमाह नत्रीणमणकदियं अणयाराणं यंसमासेण जोसुणदिपयदमणसो
सोगच्छदि उत्तमंठाणं नत्क्वा मयात्प्रथितमिममनगारसूत्रं वसंक्षेपेणायः श्रणोति प्रयतमनाः संयतस्सगच्छ
त्युत्तमस्थानमिति एवंसंजमरासिं जोकाहदिसंजदो ववसिदप्पा दंसणणाणसमग्गो सोगाहदिउत्तमंठा
णं यः पुनरेवंसंयमराशिंकरोतिसंयतोव्यवसितात्मा दर्शनज्ञानसमग्रः सगच्छत्युत्तमस्थानं किमेवं त्रवीत्सुतमिति
अनागारसावनांसंक्षेपमभ्यंगालं चकर्तुम्प्राह एवंमएअभित्थुदा अणगारागारवेहिं प्रमुक्का धरणिधरेहिय महिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

६२२ य विंदुसमादिं च बोहिं ॥ ॥ एवमनेन प्रकारेण मया निहतो अनागारागारवैरंगुक्तो धरणीधर: पृथ्वीपतिर्नि
श्चनरचिता: प्रजितादरतो भवत्वंतु समाधिमरणकाले अन्यस्मिंश्च काले संयमपूर्विको नामपंचनमस्कारपरिणामे बाधि
पदर्शन निश्चयविपिनाम्यल्किंचिद्याचेदमिति ॥ [illegible]
॥ नेरस्त्री निर्मलत्वादिदय मदाननंपत्रपनितावक्रय: श्रियावीदीनोपिम विसुलार्य: कुतीनवंद्या
श्रवणप्रधान: ॥१॥ अनयति सुदमंतेर्न यपाथोमहाराणां । हरति तिमिरराशिं या प्रभा नाशुधीवं । कुतनिखिलपदार्थद्योत
नसारतीधा वितरतु मलदोषा मारतीसारतीव: ॥२॥ सर्वस्यागमस्य स्वसमयपरसमयानां च सारभूते समयसाराख्य
मधिकारं प्रतिपादयन्नादावादौ विशेषवता नमस्कारपूर्विकां प्रतिज्ञां करोति ॥ ॥ वंदित्तु सव्वसिद्धे धुवमचलमणोवमं गदिं पत्ते । वो
च्छामि समयपाहुडमिणमो सुदकेवलीभणिदं ॥१॥ वंदित्तु वंदित्वा नमस्कृत्य । प्रणम्य देवानां देवेन्द्रदेव
देवेन्द्रैः धीश्वरं सर्वलोकनाथं त्रिभुवनमहितं त्रिभुवनेर्भवनवासिव्यन्तरज्योतिष्ककल्पवासिभिः स्वभावेर्महितं १२६
तथा सर्वसिद्धांश्च सर्वकर्मविमुक्तांश्च वंदित्वा वक्ष्ये प्रवक्ष्यामि वक्तुं पारले समयसारं तावद् आगमपक्षे ईश्वराणां सारं
समन्तन्द्रगुणानां रत्नानां च दर्शनज्ञानचारित्राणां आदिविधानस्य च त्रिदा अंदृश्च सारभूतं श्लोकं वक्ष्ये श्रृणु का

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६२८ गेविनीतस्यावैधार्यस्यसंक्षेपत्र्यर्थनिमलातंग्रंथतोल्पंयथार्हतंवचनक्रमेणांगानंत्रयवायथाकंसर्वशास्त्रश्रुतचिंते
यथासर्वोचार्यक्रमेणागतंतथावस्थदंसंक्षेपयाह्नेनोत्मकर्हंचनिराकर्त्तानिकरैतत्स्थापितंनवतीतिसम्यर्थानाम
सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपांसितपांवसारःचारित्रंकृतोयस्मात् ॥ दर्शवसंकालंभावसंपदुत्तसंघटतं जत्व।
हितदर्शसमग्गो तद्धि सिद्धिलंकलद्ध ॥४॥ जय्यंशारीरंस्थादाराविकंकर्मोगमंयुगमकारणंचदत्वंनिवालो
वसतिकादिस्थापश्चापांडकविवर्जितवैराग्यवर्धनकारणस्थानंकालश्रवसर्पिणीत्सर्पिणीहृत्पंचकंकी
पिपर्छिधःसुखमसुखमादिनदिनंतथाशीतोष्णवर्षाकालादिदिनंत्रिविधपरिणामःचत्वारोंगक्रमममध्यमांगेनां
मार्गप्रवारणश्चचारित्रमपयाहपदुरुंआश्रित्यस्वतावमनुद्धपंपदत्तंसेदननं अखिलमधनलोद्भूतपंकिवी
र्यातरायक्षयोपशमवोराश्यानराज्ञीपस्तुपर्वतेलागत्वधिकमविर्विशेषइत्यवाज्ञानदर्शनतपस्विनं यतनंसमप
गांचरतिसम्यक्चारित्रंप्रतिपालयति सममणोश्रमणःसमनेकतावैराग्याद्योश्वरस्तेनैवविकिमादेनलघुली
लमतेत्राशोतिशारीरसुखविनिद्राक्षुद्रिवोश्रित्यकालश्वधिराआदिमनःपरिणामंश्रित्यलावश्रुविंवौपम्मा
दिपरिणामपरिहारंचाश्रित्यशारीरसंहननादिकंचाश्रित्यपश्चात्रिपत्रवातंवताच्छिताबजजत्वतासु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तावासम्यग्विरामेनन प्रतिपालयति मिद्धिलनं तेशीघ्रं यस्मात्तस्मात् सम्यगयसारश्चारित्रं ज्ञानाद्यौ श्रितयतनेनोच्य
तइति ज्ञ्य[illegible] सोऽयबलं कालं व नेनावबलेचाश्रित्य तप: कर्त्तव्यं यथा वातपित्तश्लेष्मादिकं दोषमनोपयाति तथा यत्न
कर्त्तव्य: सास्यकथनमेतदिति तथा वैराग्यमपि समयस्य सारो यत: धीरो वैराग्यपरो थोवंपि सिक्खिदूण
सिज्झदि हु पाइसि[illegible] विहीणो पढिदूण य सव्वसत्थाइं [illegible] धीर: ध्येयोपत: सर्वोपसर्गसहनसमर्थो वैरा
ग्यपर: रागादि निर्विण्ण[illegible] संसारभोगनिर्वेदपर: विषयविरक्तताव: स्तोकमपि सामायिक[illegible]
स्कंदे जिदिवा सम्य[illegible] सिध्यति कर्म्मक्षयं करोति न चैव वदि सिध्यति वैराग्यहीन: पठित्वापि सर्व[illegible]
चारित्रियस्मात्तस्मात् वैराग्यं सर्वकं करोति चारित्राचरणं प्रधानमिति तथा सम्यक्त्वचारित्राचरण[illegible]
634 [illegible] निस्संगमणमणस्स धावंजरेमदि[illegible] माव[illegible] [illegible] कंमदज्जिणादि[illegible] [illegible] [illegible] निसाचा
[illegible] कारितानुमनिरदिर्लपंडम्हदागवसारोपद्वीपश्रु [illegible] पउकवर्जित गिरिगुह[illegible] [illegible] शुद्धे देशे शुद्धे कंप
मायावर्कसर्वोदारचत्तर्थत्ताग दीर्घसुक्लंप्त[illegible] माचव[illegible] क[illegible] लापसुक्लंजन्यमा[illegible] एकदा चिर्दपि वचनेनवका
[illegible] यात वैयसर्व: सव: सदम[illegible] नावयपरपोड: रता[illegible] सनिलापं ऊर्ध्ववेरापंसुहुनावययत: सर्वस्यश्च वच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नस्यंसारस्त्रतमेतवित्ति ॥ तथैवकत्तृत्वंसर्वत्र ॥ अत्रवदारीएक्को झाणंपयअमणंदंसणेणिरालो चज्ञकंसा
यपरिग्रहपयस्त्रवेकंअसंगोय ॥ व्यवहरतीतिव्यवहारीनव्यवहारी अव्यवहारीलोकव्यवहाररहितोनवेत्र
436 थापकोस्वसायोनवत्तज्ञानदर्शनादिकंमुक्त्वा [illegible] सीमेवंसावयवेकत्वंतथाध्यानंधर्मध्यानंशुक्लध्यानंच
॥कोध्यमनास्वनिष्टचित्तोनवेत्र ॥ तथानिरालंबआरंतान्निर्ग्रंथः स्यात्स्वकषायः क्रोधमानमायालोभादिरि
तस्याल्पकपरिग्रहः ॥ अथवाल्पकः कषायपरिग्रहोयेनासौल्पककषायपरिग्रहोनवेत्रस्वयन्नपेक्षः सर्वथाप्यन
परोनवेत्रअसंगः संगेकेनापिमात्रथाः सर्वथासंगविवर्जितोसर्वैदिति ॥ पुनरपिगुणव्याख्यानंचारित्र [illegible]
तस्यपत: ॥ योवंदिसिरिकिंदजिणरुवंसुदंजोचरित्रसपन्नो ॥ जोपुणणावरिन्दीणो ॥ किंतम्मददणवकजो ॥
सोकर्मापिविविनेपचनमनका ॥ मार्नेपरिज्ञातितस्वस्मरणेसतिज्ञ्यनिबकुक्रतंस्वामर्वेधार्मपित्रथः करोतिसं
त्रिवसपन्नायोयथोक्तचारित्रेणयुक्तः यः पुनश्चरित्रहीनः किंतस्यक्रतेनवज्जनावतसोकमाद्रेणक्रतेनसंपन्न
सत्रवर्जक्रनंनयतितन्नश्चरित्रंप्रधानंअत्रज्ञानस्यदर्शनस्यतपसोपियत्नाद्योपादेयविवेकमंतरेणप्रधानमंतरण
वसम्यक्त्वीनज्ञाननारिचाणिमोक्षमार्गइत्यनेनसहविरोधइतितथैवचैतिपादयतोर ॥ गिजावणावणाणं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

+ न + ७

वादोऽज्ञानं चरित्रेण वा हि नवसायं च तवियो ॥ तरंति हि समि पोतेण ॥ नोचारित्रयो रूपकालंकारपोदः सं
६३। सारसमुद्रतरणीनहु समुद्रेपाते न संचितवयं । निर्जीवनवातेन च तत्क्व थं ज्ञानं कायामोदः । निर्जीवकायपोतः
सर्वेषु पस्थं जातं पस्यति स निर्जीवकोज्ञानं वातोध्यानं चरित्रं नौः पोतः नवः संसारः सागरः समुद्रो जलधि उप
वक्कामार्थः नवधारनत्रयापते मद्भः । तेरंति समतिकामंति विसंनिपातन त्रयाणां संयोगे यथा निर्जीवेकवातेन
संयोगेन वणिजः समुद्रं तरंति एवं ज्ञानं ध्यानं चरित्र संयोगेन संसारं तरंति भव्या इति । किं पि तिकत्वा त्रयाणां सं
योगेपि न खर्त्पाराकायापादः ॥ णाणं पयाससत्तं तवो सोधवं संजमाय गुत्तियरो तिण्हं पि संपजोगे होदि हु जिण
सासणे मुक्खो ॥ यतो ज्ञानं प्रकाशकं द्रव्यस्वरूपप्रदर्शकं द्रव्यात्पादयविवेककारणं तपः शोधकं शोधयति
कर्ममलं नियोगोयथं सर्वकर्मणां संबाधकारणमात्रं तपः शोधनं ध्यानं परिग्रहत्यक्तं तत्त्वार्थं स्थवासर्वस्य वास्तवं
तत्र ध्यपवित्रध्यानं संयमश्च गुप्तिकरः इंद्रियनिग्रहो जीवदया च कर्मागमप्रतिबंधकारणं अतो ज्ञानेन प्रका २९८
शपते संयमः परिहारा गुप्तः परिहारश्च ध्यानं निर्विघ्नतया प्रवर्तते अतस्त्रयाणामपि संयोगे भवति स्फुटं जिनशा
सने मोक्षः न सर्वेषां विरोधाद्स्वार्थिकेन वा भवतीति ॥ पुनरन्तरहितानि ज्ञानलिंगतपांसि करोति तदा किं स्यात्

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

८२ णाणंकरणविहूणं लिंगग्गहणं च संजमविहूणं। दंसणरहिदो य तवो जो कुणइ णिरत्थयं कुणइ ॥ ज्ञानं कर-
णविहीनं करणाः षडावश्यकादिक्रियाः चारित्रं परिगृह्यते लिंगं जिनरूपं अचेलकत्वादियुक्तं तल्लिंगस्य
ग्रहणं उपादानं संयमविहीनं संयमेन विना दर्शनेन सम्यक्त्वेन रहितं च तपो यः करोति स पुरुषो निरर्थकं कर्मनिर्जरा-
रहितं करोति ज्ञानं चारित्रविमुक्तं लिंगोपादानं च इंद्रियजयरहितं जीवदयारहितं च यः करोति सोपि न किंचित्करोति
तस्मात्सम्यक्त्वज्ञानदर्शनचारित्राणि युक्तान्येवेति सम्यक्त्वज्ञानादियुक्तस्य तपसो ध्यानस्य च गुणमाहात्म्यमाह ॥ त-
वेण धीरा विधुणंति पावं अज्झप्पजोगेण खवंति मोहं। संखीणमोहा धुदरागदोसा ते उत्तमा सिद्धिगदिं पयंति
॥ एतदनंतरं ततः ज्ञानादियुक्तेन तपसा धीराः सर्वसत्वसंपन्ना विधुन्वंति विनाशयंति पापं चारित्रमोहकर्माणि पूर्वसु
तानि च अध्यात्मयोगेन परमध्यानेन क्षपयंति विलयं नयंति मोहं दर्शनमोहं मिथ्यात्वादिकं ततः क्षीणमोहा धुतरागद्वे-
षा विनष्टज्ञानावरणदर्शनावरणांतरायाः निर्दलितशेषकर्माणः संतस्ते साधव उत्तमाः सर्वसहस्रगुणशीलोपेताः सि-
द्धिंगतिं अनंतचतुष्टयं प्रयांति गच्छंति लोकाग्रमिति ॥ पुनरपि ध्यानस्य माहात्म्यमाह ॥ लेस्साझाणतवेण य चरिय-
विसेसेण सुग्गइं लहइ । तम्हा इदरा णावे झाणं कुणावेण धीरो ॥ विशेषतः लेश्याध्यानतपोभिः चारित्रविशेषेण तद्रूपाविशेषेण तज्जः पदा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यश्चक्लेलेपणार्थे धर्मनिविशेषेणां धर्मध्यानं शुक्लध्यानं नास्तीति पोविशेषणं चारित्रं तु सूक्ष्मकायक्रेशादि निवृत्तिः
विशेषणं च सामायिकं छेदोपस्थापनपरिहारविशुद्धिसूक्ष्मसांपराययथाख्यातचारित्रैः सुगतिर्भवति संसारगमनागतिः
सुगतिः शुभदेवगतिः सिद्धिगतिर्मनुष्यगतिश्च दर्शनादियोग्यायद्यपि विशेषणात् चारित्रेण मदसंगतस्तथापि सर्वैः
मदसंबंधस्तद्भवेर्थः विशेषदर्शनात्तत्त्वाथवा नवचारित्रेण संबंधः समासकरणाभावात्तस्मात्सर्वैः सहसंबंधः करणीयो
धर्मध्यानं शुक्लध्यानं नास्तीति पोविशेषणं मध्ये च वितर्कश्रवणीयमल्पाक्षरत्ववचनेन कृतेन चत्र अथवा शुभनिमित्तकामि
बोनिमित्तं यत्नेन यतेभ्यः स्तमादिनिरपेक्षे नवैपिलेत्रपातपश्चारित्राणामसंतार्वैपिध्यानं संतावधत्तधीरः सम्यग्ध्यानं प्रया
मयेतस्यतः सर्वोत्पत्तनिध्यानेन तत्त्वानि सर्वेर्थेयपि सुगतिर्भवति तथापि ध्यानं प्रधानं यतः सम्यग्दर्शनानि विनावि सम्य
ग्दर्शनसम्यक्त्वमादात्म्यमाह ॥२०॥ सम्यक्त्वादाणाणं णाणादो सव्व भावउवलद्धी । उवलद्धपदत्थो पुण सेयासेयं वियाणादि
॥२१॥ सम्यक्त्वात् जिनवचनरुचेः ज्ञानं स्यात् सम्यक्त्वं ज्ञानस्य भूषितेः क्रियते अतः सम्यक्ज्ञानं सम्यक्त्वात् भवति सम्यग्ज्ञा
नाच्च सर्वभावोपलब्धिर्भवति यतः सर्वेषां पदार्थानां जीवादिपदार्थानामस्तिकायानां सभेदानां सपर्ययाणां च सम्यग्ज्ञानेनोप २२८
लब्धिः क्रियते दर्शनस्य विपर्यासविविक्तानवबोधनात् कथं दर्शनात्सम्यग्ज्ञानं नैष दोषो विपरीतानध्यवसायात् किंचि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

करत्वादीनि स्वरूपाणि ज्ञानस्य सम्यक्त्वेनापनीयन्ते इति उक्तलक्षणपदार्थेषु श्रद्धानं श्रेयः पुण्यं कर्म पापकारणं च अश्रेयं पा
पं कर्मबंधकारणं च विज्ञानानि सम्यग्ज्ञानरूपाणि इति तथा ॥३०॥ सेयासेयविदण्हू उद्धुददुस्सीलसीलवंतो वि सीलफलेण
४८० ब्भुदयं तत्तो उण लहदि णिव्वाणं ॥३१॥ ततः श्रेयसः अश्रेयसश्च विज्ञत्वेन आश्रयो अश्रेयो विघ्नस्य उद्धृतदुःशीलः सन् शील
वान् अष्टादशशीलसहस्राधारः स्यात् ततः शीलफलेनाभ्युदयः स्वर्गं चारित्रं अथवा उद्धृतदुःशीलो निवृत्तपापक्रियः
स्यात् ततश्चारित्रसमन्वितः स्यात् तच्छीलं तस्मात् अभ्युदयः स्वर्गादिसुखं आप्नोति ततस्तत्पुनर्निर्वाणं सर्वक
र्मापायं लभते सुखं चाप्नोतीति ततः सर्वेषां सर्वग्रंथेन चारित्रस्य माहात्म्यं दर्शयन् तत्त्वसम्यक्चारित्रमाह ततः स
व्वेपि जिणवराणं सुद्धं सुणिदं पि सुट्ठुपदिट्ठं पि समणाणं चरित्तं णज्जस्सक्को गुणं इणं उ ॥३२॥ चारित्रस्य वर्णनीय
नः सर्वेऽपि अनंतज्ञानं सुदृष्ट्वा कालादि श्रद्धायासोऽनेन विक्षेनन परिणाम स्थापितं परिनिर्णीतं सुपठितं च सादन विक्ष
नेन प्रकृतं व्याख्यातं न अववृध्य निरंतरं च संपत अवधार्य वृत्तिं च दुरितं वीतनं नैव सुसुकृतं समर्थ स्मृतेन तु पापयितुं समर्थ न
ज्ञानोति परमगतिं नेतुमिदं तत्त्वचारित्रं प्रधानमिति इममेवार्थं दृष्टांतेन पोषयन्नाह जह दिपदिदी वत्थी अप्पडिदि
जरादिं ससिरोसीवो जह दि सिरिकजराण्णायं करदि किं ससिरकफलं नहु विद्याफलेन नवितर्यमिताज्ञां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कायांमोह॥ यदिसर्वोपरस्तोपि अवते कूपेपतति ततः किं करोति तस्यासो प्रदीपः प्रदीपादिरूपलतेचक्षुरिंद्रियसहका
रितेनद्धयोः यादेयनिरूपणाय वर्त्तयदि नंकुर्यात्तत्रच्छदणेन किंचित्प्रयोजनमेवंयदि पुनरक्षीनेणितितत्सम्यगवलोक्य
४५१ नयंचारित्रसंगंकरोति॥ किंतस्य शिक्षाफलं यावता दिनं किंचित् कृतावधारणमेतत्फलं चारित्रं चेत्तुच्छानंतरदिनत
वेतश्रुतमंपञ्चकृतमंल्पं अर्थक्रियाअभावात्क्षिति॥ एवंचारित्रस्यसाधनस्य प्रपन्नस्य अधिकारणमोह पिंडेषण
त्ववु हिंजयस॥ अप्पायणेसणादीहिं चारित्रस्स कणाह साधणयंहोदिसुचरित्तं॥ पिंडेभिसोराण्यांवसत्यादिकंउवधि
ज्ञानोपकरणंसंयमोपकरणंशौचोपकरणं वेदुमोत्पादनैषणा दिस्मादोषरूपः नाथयश्चारित्ररक्षणार्थंसुचारित्रं नावदति
अथवाचारित्ररक्षणार्थं पिंडशुधिशय्याववमोयतः सुचरित्रंसवतिच्छिद्धिन्नप्रमुद्गमोत्पादनैषणादोषाणांमलावह
ति अथवापिंडादीनांउद्गमादिदोषेभ्यः शोधनंयच्चारित्ररक्षणार्थंतत्सुचरित्रंभवतीति येनलिंगेनतच्चारित्रमनुष्ठीयतेत
स्यलिंगस्यभेदस्वरूपंचनिरूपयन्नाह॥ अचेलक्कं लोचो वोसट्टसरीरदाय पडिलिहणं एसो हु लिंगकप्पो चदुव्वि २२०
धोहोदिणायव्वो॥ अचेलकत्वंचेलकाश्चैवसर्वोपि वस्त्रादिपरिग्रहस्त्यज्यते यथातालवाक्येनसर्वोवनस्पतिस्तालफ
लेनंसंच्यते तेनसर्वंवनस्पतिफलंनभक्षयिष्यामीतिज्ञायतेएवंचेलपरिहारेणापरंपरिग्रहस्यपरिहारः नचेलका।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust-eGangotri

४४३

कत्वमचेलकत्वं सर्वपरिग्रहपरित्यागोपायः एतदप्यचेलकमुपलक्षणं परं तेनाचेलकत्वौद्देशिकादयः सर्वेपि गृह्यंते इति
लोचः स्वहस्तपरहस्ताभ्यां मस्तकश्मश्रुगतकेशापनयनं व्युत्सृष्टशरीरतावस्नानादंगमर्दनादिसंस्काराभावः प्रा
तिलेखनं मयूरपिच्छग्रहणं अचेलकत्वेन संयमविशुद्धिसद्भावनायाः चिह्नं लोचः व्युत्सृष्टदेहत्वं परागतायाः चिह्नं द
याजननिमित्तस्य लिंगं मयूरपिच्छग्रहणं इत्येवमेवं लिंगकल्पो लिंगकल्पः अथ विधिः स च दशविधः तस्य स्थितिर्ज्ञापकारकवा
दिति अथ केते अचेलकत्वादयः इत्याशंकायामाह ॥ गाथा ॥ अचेलक्कुद्देसिय सेज्जाहररायपिंड किदियम्मं वदजेट्ठपडि
क्कमणं मासं पज्जो समणकप्पो ॥ टीका ॥ अचेलकत्वं वस्त्राद्यभावः अन्नपानस्य संयतस्योत्पादितस्य निस्बंधनो यः यथा चेलक
स्यात्यागस्तथाऔद्देशिकस्यापि वसथा शय्यागृहस्याभावस्तथा राजपिंडस्याभावः उद्दिश्य प्रजनमुक्तो य उद्देशस्य ।
दोषस्य परिहारः अनौद्देशिकः मदीयायां वसतिकायां यस्तिष्ठति तस्य दानादिकं ददामि नान्यस्येत्येवं मतिवर्तनं तस्य दान
स्य परिहारः शय्यागृहपरिहारः राजपिंडस्य परित्यागो इष्टान्नस्येन्द्रियप्रवर्द्धनकारिणः आहारस्य परित्यागः अथवा
स्वार्थदानशालायामटनं यतस्य त्यागः कृतिकर्म स्वेन वंदनादिकरणं उद्योगः व्रतान्यहिंसादीनि तेषां रक्षा वतेते स
द्योगः संस्तवः ज्येष्ठो ज्येष्ठः मिथ्यादृष्टिसासादनसम्यग्मिथ्यादृष्ट्यसंयतसम्यग्दृष्टिसंयतासंयतानां ज्येष्ठः सर्वेषां म

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ज्येष्ठकालस्य अजितायां आर्यिकायां प्रथमजिनोपदिष्टत्वात्येष्ठ चक्रधरादीनामपि महत्वं यतः। अतो महा
५६३ प्रतिक्रमणं सप्रतिक्रमणो धर्मः आलोचनं देवसिकादिप्रतिक्रमणोनुष्ठानं मासः योगग्रहणात्प्राक् मासमात्रमेव
स्थानं कृत्वा वर्षाकाले योगो ग्राह्यः तथा योगं समापयित्वा मासमात्रं स्थानं कृत्वा वर्षाकाले च आसनं अन्यं।
अन्यत्र मासमात्रं स्थानं कर्तव्यं लोकस्थितिज्ञानार्थं अहिंसादिव्रतपरिपालनार्थं च योगात्प्राक् मासमात्रं
स्थानस्य पश्चात् मासमात्रावस्थानं श्रावकलोकादिसंक्लेशपरिहरणाय अथवा ऋतौ ऋतौ मासमात्रं स्थानं
मासमात्रं च विहरणं कर्तव्यमिति मासः श्रवणकल्पः। अथवा वर्षाकालस्य मध्ये ग्रहणं चतुर्षु चतुर्षु मासेषु नंदी।
श्वरकरणं च मासः श्रमणकल्पः। पज्जो पर्याय पर्युपासनं निषद्यकायाः पंचकल्याणस्थानानां सेवनं पर्युपासनं
श्रमणस्य श्रामण्यं कल्पो विकल्पः श्रवणकल्पः अनेन प्रकारेण दशप्रकारः श्रवणकल्पो वर्णितव्य इति
गोप्यलगुणव्याख्यानं तत्र तथा कुत्सितशरीरवचास्थानं प्रलगुणव्याख्यानं तयोरिदं पंचमं तत्र प्रतिलेखनस्य २२१
प्रमादे रजसेदाणमंगाणं महवसुकुमालदालहुअत्तं च। जत्थेदे पंचगुणा तं पडिलिहिणं पसंसंति रजः स्व
दस्यार्थतो ग्रहणं रजसा पांस्वादिना प्रस्वेदेन च यन्मलिनं न भवति रजसः। अग्रहणमेको गुणः स्वेदस्य चाग्रहणं द्विती

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योगुणः मार्दवं एवं येन लघुविश्वदिशतमं पितव्यमध्ययातयतः यत्तृतीयोगुणः सुकामास्तासां अमार्थदत्तानीदश
४६६ यच्चतुर्थोगुणः लघुत्वं च गुरुत्वस्पर्शो तावत्प्रमाणस्थाने व्यक्तमणादौ योगपतापंचमोगुणः यत्रैतत्पंचगुणा द्रव्ये संति
तस्यतिलेखनमयूरपिच्छस्यताएवरीसंस्पृश्यपणा छत्ताचार्यगणधरदेवादयइति नत्वंच लघुमर्दवभार्जनेन किया
तं किमर्थं प्रतिलेखनं कारणं नैषदोषो नहि चक्षुः सर्वत्र प्रवर्त्तते यतः सूक्ष्माजंतवो नित्यपाणां उपकारकाम
सचचक्षुर्णागम्या तस्माज्जीवदयायां पडिलिहणं धारणं निरुक्तं सूक्ष्मा सूक्ष्मचक्षुःग्राह्याः संति विद्यते
प्राणा अद्रिया एकेंद्रियाश्च सूक्ष्मः प्रदर्पाडः स्वनतत्पापां सर्वचक्षुषाचापि प्रासामापमपक्षाणानमवति कथाः या
तं एवं तस्मात्तेषां जीवानां दयानिमित्तं प्राणसंयमप्रतिपालनार्थं प्रतिलेखनं धारणं मयूरपिच्छं ग्रहणीयं
साधुरिति प्रतिलेखनमंतरेण नसाधुः ब्बारपस्सवणं णिमित्तं तत्तो अहिदो जकाकाणं अप्पडिलिहिय
सुवेतो जीववधं कुणादिणियदं तु उच्चारं प्रस्रवणं आदिकं च निशि निशाक्रमं
निशाकाले तत्तस्थानं प्रमार्जनं पिच्छकुपाश्रसर प्रतिलेख्य प्रतिलेखनमंतरेण पुनः स्थपरस्वात्मवयर्त्तनपयाव
तेनानिचं जीववधं जीवानां बंधं जीवानां घातं परितापनादिकं च नियतं निश्चितं निश्चयेन करोति निशि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूक्ष्मः जंतवः संति तेषां चक्षुरिंद्रियअग्राह्या वा जंतवः स्वपतु प्रतिलेखनं मंतव्यम् निश्चयेन जीव विद्यमाना द्विकं न कार्यो
४४५ इति॥ न तु प्रतिलेखनेनापि जीवानां पीडा न भवतीति तत्र किमुच्यते प्रतिलेखनधारणमित्याशंकायां प्रतिलेख
नस्य कस्यापि भ्रमात् ईर्या पथ शुद्धिं पालयता ॥ णाप्रयत्नः ॥ त्रीणि यत्न पीडा अर्थापि निमादि देवपडिलेहणं तासु क्रमादीलेख
उं पडिलेहा सच दिकाय वा ॥ न पतत्वति न यत्नपीडां च कुर्यात् यथा प्रतिक्रमण यत्नं पित्ता मितं च वशितव्य।
तिलेखं समूहरपि देयं तस्मात् स्वस्वभावादि उक्तो लघु प्रमाणस्य प्रतिलेखो न वर्तितव्यो जीवदया निमित्तमि
ति प्रतिलेखनास्थानानां ॥ ठाणं चंकमणं दाणं ॥ णिक्खेवं समयणा समणयस्स पडिलेहणा पडिलेहि।
णेइ लिंगं च साहु समय परक ॥ स्थानकायोत्सर्गे चंक्रमणं गमनं आदानं कुंडिकादि ग्रहणं निक्षेपं पुस्तकादी
दीनां निक्षेपणं शयनं आसनं वंदनं परावर्तने संस्तरं यत्नेन तु को छिद्र प्रमार्जनं च यत्ने न प्रतिलेखनेन प्र
तिलेख्य प्रमार्ज्य तं जीवानां रक्षा क्रियते यतो लिंगं च विकल्पेन स्व परं च न भवति यतो यं वा ताधिकोऽनेन वर्तिप्य
तोऽयमिति लिंगस्य विवृति ततः प्रतिलेखनं श्रमणानां साधूनां क्षुद्र जीवानां विराधना जीवानां च प्राणियो गात्र पापुत्सर्गिकं
निकमात्स्वेन एव पतनानां यथा साक्षात् स्पर्श प्रतिक्रमण क्रियते तत एव तु पकरणादिकं स्थापि कार्यं तिष्ठन्ने न लिंगेन युक्तः स्यात् ॥ २२२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

चरणफलमाह ॥ पोसहउववासपरूवे तस्सायं जो करदिणावाप गीवापकल्लाणं चाउमासयणियमेत

४४६ अन्नत्तलिंगनेयवं नः सद्वासायुक्तेयः करोति प्रोषधउपवासं उत्तनयपक्षयोः कृष्णपचउद्दसीणां शुक्लचउद्दसीपोर्व

णीवापनीयातया अनिनासंमतिनी वाणनयते प्राप्नोति कल्याणं कल्याणपरमसुखं वा उभयस्मिन् चाउम्मा

सिकश्रुतिक्रमणेन नियमं संवच्छरिकप्रतिक्रमणेन च यदनियमन्न निश्चयं न वा च उभयासिक्कोपवासं नसा

वत्सरिकोपवासं न च सदयः साधकः कृष्णचउद्दसीपो शुक्लचउद्दसीपोपवासं करोति निरंतरं सगुकल्लसयो प्राप्नो।

ति कल्याणं निश्चयेन ॥ अथवा कृष्णपक्षे शुक्लपक्षे वोपवासं यः करोति सो धर्मपायमंतरेण समा[illegible]

केन नियमेन कल्याणं प्राप्नोति अथवा न प्राप्नोतीति संबंधः इति ॥ एवं पिंडादिकस्याभियतः उव

वित्रसनियः उत्तर्नेरोधियं समफलमाह ॥ पिंडोवधिसज्जाउ अविसोधिय जो य भुंजदे समणो मूलट्ठाणं प

त्तो भुवणेसु हवे समणपल्लो ॥ पिंडं उपधिं शय्यां वा दारोपकरणादिकमविशोध्य शुद्धिमकृत्वा यो भुं

क्ते सेवते श्रमणः मूलस्थानं प्राप्तः संजातः भुवने लोके मध्ये श्रमणपल्लः यतित्वहीन इति ॥ तथा

तस्स ण उट्ठवियं तवसंयमंतो चिरकालपरिहीणो आचारसयं पउद्दइ चिरपव्वइदो वि जइ वा

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४४८ पिंडादिशुद्धिपूर्वं तपःकरोति तस्यानंतगुणनिर्जरा भवति तपःसंयमध्यानितस्यकालंपरिश्रीणायतः आवश्य
कक्रियाः न तस्य शुद्धाचर्याप्रपि विरक्ताजितो न भवति। तथापि किं तस्य वशिनादिकं भवतियदि पिंडादिशुद्धिं न
कुर्यादिति। पुनरपि वाति स्पष्टयथाचार्यमार ॥ मूलं छितूण समणा जो गएहदि य बाहिरं जोगं। बाहिरजोगासव्वे
मूलविहूणस्स किं करिस्संति ॥ मूलगुणान् अहिंसादिव्रतानि छित्वा विनाश्य श्रमणः साधुः योगं काय
पेनादियोगं रहे वामूलादिकं तस्य साधोर्वाह्ययोगाः सर्वे मूलविहीनस्य मूलगुणरहितस्य किं करिष्यंति यावता
किं न किंचिदपि कुर्वन्ति तेनापि कर्मक्षयं करिष्यंतीति। तावदहिंसाव्रतं विनाश्य यः करोति वृक्षमूलगतो
अप्रदोषमंद ॥ ह ॥ हंतूण य बहुपाणं अप्पाणं जो करेदि सप्पाणं अप्पासुअसुहकंखी मोक्खं कंखीण सो
समणो ॥ बहुप्राणान् हत्वा बहूनजीवान् त्रसस्थावरादीन् हत्वा अधःकर्मादिनिरात्मा ते यः करोति सप्रा
णं संवद्धेयत आत्मनो बलोपचयं यः कुर्यात् स साधुः प्रासुकसुखकांक्षी येन सुखेन नरकादीन्यत्र मय
प्रिवदीदत्सा मोक्षकांक्षीनो भो श्रवणः सर्वकर्मक्षयविमुक्तो न भवति ॥ इति दृष्टान्तेन दोषमाह ॥ एकोवा २४२
वितयो वा सीहादिवग्घादिरवादिज्जा जदि रवादिज्ज सो ग्राणी वा जीवराशिर्मणिं वस्स ॥ एकोवा द्विनकं वापि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४४ श्यां ग्रामं वा तत्रो वा सी त्रिदो वा वज्जो श्यानुसिंहः श्यारिर्व्याघ्रः शार्दूलं वा मधुकर्यार्थं तेनानर्थ्यपि परस्तनमर
णादि स्वादकारकादयं यदि तस्य स नीचः अधमः पापिष्टः जीवराशिं निदत्तस्य पिशितं कं वा जीवो वा जीवान सिंहः
व्याघ्रो वा स्वादयन् मनं नासस्तुच्यते ॥ पः उनरर्थः कर्मणो जीवराशिं निदत्तस्य स्वादयन् स कथं ननीः वः किंतु
नीचपवेतिनावार्थः यनजालिषयः कृतः तेनात्मवधः कृतः इति वृत्तिपादघल्लाद ॥ आरंभे पापिवदो पाणिवह
हीदि अप्पणो जस्स वदो अप्पाणं जइ हंतव्वो पाणवहो तेण माबद्धो ॥ आरंभपचनादिकर्माणि इति पापिवधः प्रा
णिवधः स्वात्मवधः ॥ स्फुटं नरक तिर्यग्गतिः स्वानुभवं आत्मा च न हंतव्यः पराणिः प्राणिवधेन मोक्ष ।
यस्य पापम् इति ॥ उनरर्थपः अधः कर्म इति दोषणां सोवरणयथ धेधन ॥ जो ठाण मोणवीरासणेहिं अच्छदि चउत्थ
छट्ठेहिं भुंजदि आधाकम्मं सव्वे वि णिरत्थया जोगा ॥ यः पुनः स्थान मौन वीरासनैः चतुर्थषष्ठादिभिः सह अधः
कर्मपरिणतं च भुंक्ते तस्य सर्वेपि निरर्थकाः योगाः उत्तरगुणाः इति तथा ॥ किं काहदि वणवासो सुण्णागारो य
रुक्खमूलो वा भुंजदि आधाकम्मं सव्वे वि णिरत्थया जोगा ॥ किं करिष्यति तस्य वनवासः किं वा शून्यागारवासः
वृक्षमूलवासो वा भुंक्ते चेत् अधः कर्म सर्वेपि निरर्थकायोगा इति तथा ॥ किं तस्स ठाणमोणं काहदि अ

= कायसर्ग = ४

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सोवकासंमोदाबो मेविचिलगोयमणा सिज्जदिगोकसिद्धिकंरबोवि कितसां स्वानेकायात्मर्थ मोने
४४६ बोकिंतस्यस्वानेकायोत्मर्थःमोनेनाकितस्यकेणिपतिश्रत्रावकाराआतापोवायोमेत्रीनोवरदितो.सुमणा:।
सिद्धिकोदोपिनेवस्कुर्चमिथनेतितथा जदवोसरितुकसिं विसंणबोसरदिदासणोसण्णो तदकोविमेदस
मागो पंचदसुसांणबोसरदि यथासपरिदाखन्निकंबुकंबुत्कम्पविघेनवेतितथाकश्चिमंदश्रवणास्त्रा
रिचोलसः पंचश्वनानबुत्सजतिनजनादिलोननति कोम्ना:पंचश्वनाऽस्मोत्रांकायामांद कंडणीपीसणी
चुल्ली उदकंलपमजणी बीरुदबणिबंतादि जीवरासीसेमरदि यवादयःकंडतेनयाकंडनीउरुखलःपि
ष्पतेयवादयोनयापीरुवणीयत्रकंचुल्लीअग्नेविकरणंउदकुतःस्वर्धलिंजरादिकंप्रमार्जनीकोवप्रमार्जनीअप
स्कर्तनिरकर्णीपलामेत्तलधंनिन्धजीवराशिर्थनश्रात्म्याम्प्रियतेखुनरपिविशाप्ततोःधःकर्म्मणिदोषमांव
जोचेजविश्राधाकम्म बलीवगाघायाणिवा अश्चदालालमविशी पविसमणोमारवेकोजो मोतेकोसुधःक
मेबदजीवानांघातनेकृत्वाअश्वसामोदोलःलंपटःसजिह्वाजितानरागतःनोपिश्रवणः।कितुश्रावकःस्यात २२४
श्रथवाश्रवणानांपिश्रावकःस्यात्तनयधर्म्मरहितत्वात्‌दिति पवाणपयणंवाः अणुमणविताणतत्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

६४० वेदेदि जेमंतो विसयत्थी णविसमणो दिट्ठिसंपण्णो ॥ पचनपाचनं ... कोडन्यां सुपकरणानां
कर्म्मेति मत्वा कुरुमनि कुर्वाणस्य न च तस्मात् पचनादिक्रियां विनेति कृतं नापि स्वयाती नापि श्रवणानं च रहितस्य मन्ना
विपरीताचरणादिति तथा ॥ णक्कंतस्स इमं लोए णविपरलोअं तस्स मण्णिस्स ॥ लिंगग्रहणात् समण्ण गिहिश्चयं संजमे
णदीणस्स ॥ नैव तस्यायं लोको नापि परलोकः तत्र मार्थी ... तत्त्वस्य लिंगग्रहणात् तस्य निरर्थकं संयमं तदी
नस्येति तथा ॥ पायच्छित्तं आलोयणं च काऊण गुरुसयासम्हि तं चेव पुणो आचरदि ... सुद्दकमा
कश्चित् साधुः प्रायश्चित्तं तदो पनिर्दिष्टं आलोचनं च दोषप्रकटनं च कृत्वा गुरुसकाशात् पुनः तं पिन ... चेतु के अपि
धर्म्माधिकारकर्म्मपदं ... प्रायश्चित्तादिकं कृत्वा तदेव पुनः करोति यस्तस्यापि न इहलोको नापि परलोक इति तथा ॥ जो हवा
जहालद्धं गाढ ... आहारं सुवविधिमादीयं समणगुणमुक्कजोगी संसारपवद्धओ होदि ॥ यः साधुः यथेष्टं ...
३६+२ देवाय यथालब्धं ... आहारं उपधिकादिकं च यः श्रमणगुणमुक्तयोगी संसारप्रवर्धको भवतीति तथा ॥
पयणं पायणमणुमणणं सेवंतो ... जेमंतो वि सयत्थो णविसमणो सम्मादिट्ठी ॥ पचनं पाचनं
अनुमननं च सेवमानः ... नापि सम्यग्दृष्टिः ... नापि संयमस्य ... इति ... कृतमपि ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नयंति रुध्वं किमिति ऐव निपादयन्तीद ॥ [illegible] ॥ बज्झं पि सुदमधीदं किं काहदि अजाणमाणस्स दीवविसेसो अंधाणवि
४५१ सेसो विलक्खणस्स ॥ [illegible] ॥ बज्झं पि बहु अधीतं किं करिष्यति श्रुतज्ञानं तस्यारिअमनाग्ज्ञान: अथ्यो गुरश्चिरमधीतं यथा प्रदीपविशे
ष: अंधस्य लोचनरहितेन किं चिकरोति तथा ज्ञानविहीनस्य विचाररहितस्य न किंचित्करोतीति परिणामवशेन शुद्ध
मेव अविचारेद ॥ [illegible] ॥ आधाकम्मपरिणदो फासुगदव्वे वि बंधगो भणिदो सुद्धं गवेसमाणो आधाकम्मे वि सो सुद्धो ॥ [illegible] ॥
प्रासुकद्रव्ये पि पृथ्वी अधःकर्मपरिणतः संबंधको भणितः आधाकर्मयदि अन्न उद्देशमायमाणाः अधःकर्मण्यपि पिंडे सो बंधःप
रिणामस्य वैशेषिति तथा ॥ [illegible] ॥ भावुग्गमो य दुविहो पसत्थपरिणाम अप्पसत्थोत्ति सुद्धे असुद्धभावो होदि उवट्ठावणपा
यच्छित्तं ॥ [illegible] ॥ भावो उद्गमस्तावदोषश्च द्विःप्रकारः प्रशस्तपरिणामो अप्रशस्तपरिणामश्च तत्र शुद्धे वस्तुनि यद्यशु
भावं करोति तत्रोपस्थापनप्रायश्चित्तं भवतीति स्मात ॥ [illegible] ॥ फासुगदाणं फासुगमुवधिं तह दो वि अत्तसोधीए जो
देदि जो य गिण्हदि दोण्हं पि महप्फलं होइ ॥ [illegible] ॥ यत एवं विशुद्धस्तावन्न कर्म [illegible] प्रासुकदानं निरवद्यमन्नं वा स
कोपधिं पिच्छिकादिकां परस्मैतिपकरणं च यस्मै पिच्छं यात्मशुद्ध्या विशुद्धपरिणामेनयो ददाति यश्च गृह्णाति तयोर्द्वयोरं। २२५
पि महत्फलं भवति यत्किंचिद्दोषरागादिकं ज्ञात्वा निरवद्यं ज्ञातपिंड यो अपनाममन्यत्कर्मणो मर्दः समोपतंत्नयोःश्च तिन्न

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दासर्वकं श्रुतादिज्ञानसम्यक्त्वं तेरामार्गमिति तदात्वनुरूढिः मयासर्वेषांदारादिविधिरूपाज्यः किमनेन मासनांतोरण
६५२ गृहीतेनचर्यं किं विश्वासकं गृहीतां कुतिर्गृहणं कर्तव्यमिति परिणामः पात्रस्यात्मशुद्धिरिति किमर्थं चर्याशुद्धिः शुद्धं
चेनाख्यायते इत्यारेकायामाह [illegible] जोगेसु मूलजोगं भिक्खाचरियं च वण्णियं सुत्ते अण्णे य पुणो जोगा विण्णाणविहीण
एहिकया [illegible] सर्वेषु मूलयोगेषु गुणेषु प्रधानमूलयोगः प्रधानव्रतं भिक्षाचर्या कृतकारितानुमतिरहितं प्रासुकं
कालमात्रं तद्भोजनं वर्णितं व्याख्यातं सूत्रे प्रवचने तस्मात्तां भिक्षाशुद्धिं परित्यज्य अन्यान् योगान् त्रिकालयोगा
दिकान् ये कुर्वन्ति ते अन्ये योगा विज्ञानविरहितैः शास्त्रविहीनैः पुनः कृता न परमार्थज्ञानविहीनैः चर्याशुद्धि
लोकं संक्लिष्यते तपः क्षपणमिति [illegible] कल्लं कल्लं पि वरं आहारो परिमिदो पसत्थो य ण य खमणपारणाओ बहवो
बहुसो बहुविधाय [illegible] कल्लं कल्लं रसान्नं दिने दिने वरं श्रेष्ठं आहारः भोजनं परिमितः प्रमाणस्थः वातपित्तश्लेष्मावि
कारहेतुकः प्रशस्तश्च अधःकर्मादिदोषरहितः न च क्षमणानि उपवासाः पारणानि भोजनदिनानि बहूनि बहुशः
अनेकवारान् मासार्धमासादिदिनानि बहुविधानि बहुवारान् वहुविधाः बहुप्रकाराः बहुजनानां योगायुक्तं मद्दा
स्तनियमनं तावज्जनमक्षणीत्पादकोपश्च आहारेणैव यदि मद्दपः क्रियते ततस्तपो मद्दकतिचकारं मां दिनिकं सर्वे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४५१ अथयोगत्वमंगाकायाभोर मरणासयवसीकृयाणं अन्यचंजोदेदिसहजीवाणं तंदाएकालविदाणं तंभुणजोगमुद्दा
लजोगपि मरणाद्यसंयंतस्मादीतिलभअनयंयोददातिसर्वसत्वस्यस्वदानानोदानेमर्वेषोदानानांमध्येतद्दानंत
त्तुनयंपोगोश्रेपिसत्लयोगःअप्पानंसुखगंयदत्तयदत्तमिति गुणाख्यानोपदेशयावारित्तस्यमाद्दात्म्यमाह सम्यग्दृष्टि
समविअविरदस्स णतवोमहागुणोहोदि हारि हत्थिणहाणं वुंदच्छिदकम्मतंतस्स तिसत्तुतावन्मिथ्यादृष्टेः
सम्यग्दृष्टेरपिअविरतस्यासंयतस्यनतपोमहागुणः अयंगुणशब्दोनेकार्थवर्तीतद्यथा रूपादयोगुणाद्रव्यस्यसंख्या
दिसंख्याःरयत्कपरिणामादीनिगुणशब्देनोच्यते तथागुणभूतावयमंत्रनगरइति अत्रापधानवाचीगुणशब्द
गुण० थायंमहागुणस्यनावातितिविशेषणवर्तिततथानेन तत्तस्वेनोपकारस्वनेनोपकारस्वमेनात्रनत्वतंतत्तपोम
दोपकारस्वर्तिकर्मनिर्मूलनंकर्तुमसमर्थंतपोसंयतस्यसम्यग्दृष्टीनोविरतस्यापिकृतंतपमहानवतिदृस्तिस्नानंस्तुत्रा
हरचकारार्थःसचदृस्तिस्नानेनोत्रिसंबधनीयोदृस्तिस्नानमवतितयपाहस्तिस्नातोननिर्मलीभवतिउतस्वपिकी
र्णवर्जितपांशुपदवेनात्मानंमलिनयतितद्वत्तपसानिर्जीर्णापिकर्मांशंवजातर्यांवानंकर्मणोसयमतुक्तनैतिदृष्टां २२६
तोनरमणीपाचदेतुदचिविदंकर्मचिदंकाष्ठछिनत्तीतिचुंदछिनत्तरज्जुस्तस्याःकर्मखिन्नानयथाचुंदछिदरक्षोमंदेवदृष्टनवंतत्वं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तेषां संयतस्यांतेनैव अथवा बुद्ध अच्युतकल्पमिव समस्तं धर्मं पालिके वेतं तं संयमस्यानंतरं ... तदेवोपन्यासं किं प्रथ्यो
454 इति चेन्नैष दोषः अपगतानंतकर्मणां वर्जितरोपादानं संयमनिमित्तस्यानियदर्शीनायकेस्तु किमर्थमुपन्यासः आर्हत्व
तपादिवर्जितस्तुं यादवेस्तः अथवा दिता निर्जरास्या ब्रुवापरतिनं तरां बंधसवलना विनीतिकिमिदं बुद्धिरपि कर्मके
ते वेष्टनेस्वयं नत्र्योकथ्यनितपसा निर्जरस्य तत्कर्म संयमस्तावत् वद्धजातरंगकालिकविनंचकरोतीति सन्निपातं
श्रोननक्रियाणां कर्मरूपं तवनीतिदृष्टांतेन पोषयन्नाह ॥ विज्जा उर सेसो परिवारो संपदा जस्स रोगं पुकसि
स्सचयणं साहणसंपत्ती एत्तहा मोक्खा ॥ वैद्यो लिपक आतुरो व्याधितः भेषजमौषधं वर्ति वारकाः परिचारकाः प
तेषां संपत्संयोगः तया संपदा यथा रोगव्याधितस्य रोगाभावः संजायते तथा गुरुराचार्यः शिष्यः वैराग्यपरो विनेयः स्ता
दि सम्यग्दर्शनादीनि साधनानि उपकरणानि कमंडलु पिंछिकादीनि एतेषां संपत्तिः संपत्तिः संयोगस्तया यत्नेन कारः ॥
स्तोमवतीति दृष्टांतदार्ष्टांतिकयोः समर्थनं ॥ आयरियविज्जो सिस्सो रोगी उत्तमजेण रिया खेत्तं बलकालं पुरिसं पाक
परिणामं इत्थं ॥ आचार्यो निपुणो वैद्यः शिष्यो व्याधितः ... जं चर्या ... तनुक्षमादिकं बलं शरीर सामर्थ्यादिकं का
लः प्रावृडादिकः पुरुषः जघन्यमध्यमोत्कृष्टः तदनिल्पवतास ... ज्ञानाद्वानेरांकलं मैत्रेरां शिष्यमाचार्यस्य यथा सम्यक्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi.

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४५५ र्यऽिति चर्या पंचकायवनस्पतिविराधनमित्यादि ॥ ॥ निरवद्यमरीरचनायां सुनकिं डालोगफासुयदेसे । दव्वप्पमाणगण
नं कालेलावेत्तणाइणं ॥ ॥ एवक्कोमी परिसुद्धं आसुप्पसुद्धं द्वएसणाकऊऽ दसदोसविप्पमुक्कं चोद्दसमलवज्जियं।
भुंजे ॥ ॥ सुनकिंदुनजनधारीस्यमपनस्थापमुक्कं सुद्धं नवकोटिपरिसुद्धं च मुक्कानिरवद्यपरामर्श आदिदोष
रहितपयणमिति मुक्कंदसदोषविप्रमुक्कं च चउदसमलवज्जितं यदशमादिदोषं कालेलावंचत्ता आदियरिणा
ममंतरपरिकनेनिवायां ॥ ॥ आहारेउतवस्सी विगदिंगालं विगदधूमं जुत्तासाधणमेत्तं जवणाहारं विगदरागो
आहारेति दिनमपिगतांगारं वगतधूमं यावासाधनमात्रं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रप्रतिपालननिमित्तं यवनो।
हारं उभयानभात्रे विगतरागः सन्नांकां हाररहितं सपद्यीविरागपरं आहारम्भ्यवहरेदिति ॥ जइगुणापरिहा
रमादि ॥ ॥ ववहारसोहणाए परमट्ठाएय तहा उविदाचावि इगुट्ठा ॥ लोइयलोगुत्तराचेव ॥ ॥ जइगुणापांदोविवि
धाविधकारालोकिकीलोकोत्तराचलोकव्यवहारशोधनार्थं सूत्राकादिनिवारणायलोकिकी जइगुणापरिहारी
चतथापरमार्थशोधनार्थं रत्नत्रयशुद्धयर्थं लोकोत्तराचनकार्यति ॥ पुनरपिक्रियपदेनप्रकटयन्नाह ॥ पर २२३
मविविमोक्षादि ॥ सुहुपयत्तेण्ाकाणत्वपद्धत्तं परमद्ध जइगुणावियं सुहुपयत्तेणपरिहरे ॥ ॥ परमार्थिकांविशु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

िकं कर्म्मक्षयनिमित्तं रत्नत्रयं अहिंसादिव्रतं यत्नेन न करोतु अजितः साधुः परमार्थं कृत्य धर्ममपि रत्नकादिकांश्च सुख
४५६ यत्नेन परिरक्षतु त्यजति चेति तथा ॥ ॥ संजममविराधितो करेज्ज ववहारसोधणं जिस्स ववहारं च्युबाधिय परि
रक्खेव स्सअलज्जंतो ॥ ॥ भिक्षुः संयमं चारित्रं अविराधयन् पीडयन् न करोतु व्यवहारशोधनं प्रायश्चित्तं व्यव
हारसूत्रगुरुणां नयेन कर्म्मणा लोके विशिष्टजनमध्ये कुत्सितो न भवति तं च परिरक्षतु लज्जां त्यक्त्वा हिंसादीन् अहं
ज्ञायते अस्वाडयन् किं युक्तं तव तिसंजमममाविराधयन्तु व्यवहारसूत्रकर्तिं चैव क्रमात् ज्ञानिमानं कुर्व्यवहारकाय
प्रांत परिरक्षतु साधुकारिति ॥ द्रव्याश्रितिविक्षायजन्त्यधर्मार्थमार ॥ ॥ अब्बक... नाति निदियदरकर्गिनगान्ज
लं उक्कतुं वसयवक्जलं तिरक्कंखतं विवज्जेज्ज ॥ ॥ यस्मिन् देशे कषाया ... दर्शन स्थाय स्मिन् दे
शे स्त्रीकिरोदराभाव साधुवाक्जल्पं चरनत्र स्त्रीजनो वाक्जल्पेन श्रृंगाराकारं विकारं पलीलादावृमातव्यगीत
हासोपहासादित निष्कथाज रवदेवं केनराज्जतुरं प्रमर्यवक्तुं वाक्जल्पनो पसध्यपपतं च तद्देशं वर्जयेदे
भिक्षुः साधुः किंचिज्ज्ञयवं परिहरतु संयमदर्शनादिशुद्धिकारणायेति ॥ इत्थं मंतवं रूपसर्वयं वितिक्रयनायाम
गिरिकंदरं मसाणं सुण्णागारं च रुक्खमूलं वा ॥ विरागबहुलं धीरो णिक्खुतोरमेवज्ज ॥ ॥ गिरिकंदरं श्मसानं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

स्त्नागारंहृहस्तलेचंधीपुत्रिकुनिसंचयचञ्चलावचतुयतानन्तस्थानवरमणवकालनचारिनञ्चलनिर्देवुक्तमिति त
४५८ थापतञ्चोपेतंवर्जयेद्विति कथनमाद ॥१३॥ णिविदिविकृतारवतं ॥ णिवदीवानञ्जुञ्जवजञ्ज ॥ पवलावणला
भइ संजमग्गादायतं वक्ते ॥१४॥ चूपतिविदीनं यत्रद्वेत्रेयस्मिन्देशेनगरग्रामगृहेवानचतुर्मासस्विर्वयावज्जीवं
यवचंदोवेस्पतिदिष्टः। यस्मिंश्चदेशेनगरग्रामगृहेवास्वामीदुष्टः कदर्थनशीलोधर्मविराधनपरःतः श्रद्धा
न्यावननलस्पतेयवचयस्मिंश्चशिष्याः श्रोतारोऽध्येतारोव्रतरक्षणतन्निष्ठादीक्षाग्रहणशीलाश्च न संभवंतिसंयमश्च
नश्यत्येववा जल्पनार्तीचारबकुलंतदेवत्सर्वंदेत्रं वर्जयेत्यत्नेनपरिहरत्कुमाकीर्तिरपुपदेशात्तस्मा श्रावकैर्दपि वर्जनी
यः ॥१५॥ शोकप्यदिविरदासा ॥ विरदाणुवासयमिचिंहो ॥ तत्थणिमक्कावुवहा ॥ अणयोघादस्सवामसी ॥१६॥ वि
रतानांनोकल्पते न युज्यते विरतीनां मार्यिकाणामुपाश्रये [illegible] कालांतरं धर्मकार्यमंतरेण तत्रवगावयानिष
द्यास्वाध्याय श्रादारः कायिकादिक्रियाधतिक्रमणादिकं चन कल्पते इत्युक्ताचारस्य सांखोरितिकथतायतः ॥
सेदिज्जुगवाश्वविदा ॥ वक्कारादेनक्षयपरमठो ॥ पयदेणयपरमठे ॥ ववहारेणयतदा पच्छा ॥१७॥ नर्यार्यिकाश्रयं वस १२८
तः सांकर्दिः प्रकारां पिदुग्यसाव्य वहारस्वरूपां तथा परमार्थीचलोकापवादाव्यवहाररूपाद्वतभंगश्चपरमार्थतः।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यन्नेनपरमार्थरूपानायतं ज्ञायमानमवधारितश्चततः पश्चात् अथवा व्यवहारतोस्थितिततः पश्चात्परमार्थतश्चे
६५ ति तथासंसर्ग्यजं दोषमाव ॥७॥ वृद्धदिवादीसंसर्ग्या तद्गुणाविणस्यादि संसग्रेविसमेराज उप्पलगंधजल
दात्तेरो ॥८॥ संसर्ग्येणसंपर्केणबोधिःसम्यग्दर्शनादिशुद्धिर्वर्द्धते तथाजनेरपिविनश्यतिचसदाचारसंसर्गेण
वर्द्धते कुत्सिताचारसंपर्केणविनश्यति यथासंसर्ग्येण विशेषेणोत्पलगंधजलकं जलं उत्पलादिसंपर्केण सुगं
धः शीतलश्चायादिसंयोगेनचोष्णोविरसश्चेति तथैतश्चसंसर्गवर्ज्ये तिष्ठति पार्श्वस्थादयः ॥९॥ चंडोचवलो
मंदो तह साहूपुट्ठिमंसपडिसेवी गारवकसायबहुलो दुरासवोदोदिसामणं ॥१०॥ चंडोरौद्रो मारणात्मको
विपतरु खिचपल अस्थिरचलचित्तो चिकादिक्रियायांस्थैर्यहीनः मंदआलसः तथासाधुरष्टमांसप्रति
सेवीपश्चाद्दोषकथनशीलः पैशुन्यतत्परः गौरवबहुलः कषायबहुलश्चपदेपदेसंनिरोषणशीलः दुराश्रयः
एवंभूतः श्रमणः दुःसेव्यो तस्त्वकैनाप्युपकारेणात्मीयः कर्तुं [illegible] इतिसंब
धन्तस्य ॥११॥ विज्जावच्चविहीणं विणयविहूणं च दुस्सुदिकुसीलं समणं विरागहीणं सुजमो दोसाहुं ण सेवेज्ज
॥१२॥ वैयावृत्त्यविहीनं ग्लानदुर्बलव्याधितादीनामुपकाररहितं विनयविहीनं पंचप्रकारविनयविहीनं दुःश्रुति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उद्धमातिमप्रवितं आर्यिकाभिर्लोकाचरणशीलं अवतं न प्याकं पतमपि चिरप्रवादीनं रागोत्कटं सर्वो किं साधुः
१५६ संयतो न सेवेत न कदाचिदपि श्रेयस्कं ग्राह्ययात् ॥ इति तथा ॥ ॥ दंभं परपरिवादं पिसुणत्तण पावसुत्तपडि
सेवं चिरपव्वइदंपि मुणी आरंभजुदं ण सेविज्ज ॥९५॥ दंभं वंचनशीलं कुटिलभावं परपरिवादं परापवादं प
नये शून्यं चापपन्नं दोषाणां दोषोद्भावनेन तत्परं पापसूत्रं च पतितमविनं च मारणोच्चाटनवशीकरणमंत्रयंत्रतंत्र।
शास्त्ररतं कोकवात्स्यायनपिशुनं पिंडविधायकं सूत्रमासादिविधायकं वैद्यमावद्यज्योतिषशास्त्रादिरतं च
चिरं प्रव्रजितमपि आरंभयुक्तं च न कदाचिदपि सेवेत न तेन सह संगं कुर्यादिति तथा ॥९६॥ चिरपव्वइदंपि
मुणी अपुट्ठधम्मं असंपुडं णीचं लोइयलोगुत्तरियं अयाणमाणं विवज्जेज्ज ॥ ॥ तथा चिरप्रव्रजितं बहुकालीनं
श्रमणं अपृष्टधर्मं मिथ्यात्वोपेतं असंवृतं स्वेच्छाप्रवचनवादिनं नीचं नीचकर्मरतं लौकिकं व्यापारं लोकोत्तरं च व्याप
रं जानानं लोकविराधनपरं परलोकनाशनपरं च श्रमणं विवर्जयेत् परिहरेत् तेन सह संवासं कुर्यादिति तथा पा
पश्रमणस्य लक्षणमाह ॥ आयरियकुलं मुच्चा विहरदि समणो य जो दु एगागी ण य गेण्हदि उवदेसं पावस्समणो २२५
त्ति वुच्चदि दु ॥ ॥ आचार्यकुलं श्रमणसंघं मुक्त्वा यः स्वेच्छया विहरति संयतिसमितिरहितः चिंतयति श्रमणः काकी संघरहि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णः तपदेशं वदीयमानं स्वयोनश्यक्नोति शिक्षां नादत्ते स पापश्रमण इत्युच्यते इति । तथा ॥ ॥ आयरियत्तणतुरिओ
४८० पुव्वं सिस्सत्तणं अकाऊणं । हिंडइ ढुंढायरिओ णिरंकुसो मत्तहत्थिव्व ॥ ॥ आचार्यत्वं कर्तुं त्वरितः पूर्वं शिष्यत्वम-
कृत्वा यः स्वेच्छया हिंडत्याचरति स मतिं ढोंढाचार्यः सर्वापरविवेकदानायथा निरंकुशो मत्तहस्ती सोपि पापश्र-
मणः स्यात्तस्य मे पि न भवतीति । ऊनरपि समर्यजदोषमाह ॥ ॥ दृष्टांतेनेति । ऊँ वोलिचिंवसंतपंतो । ऊसण्णाणं हात
दा । समणाणं दसवेगं । अपुव्वधम्मं पासेविज्ज ॥ ॥ तथा पुव्वठ्ठो ओसण्णाणं नित्वं संप्राप्तस्यास्थ श्रमणानं दसवेगं धर्मा-
नुरागालसं अपूर्वधर्मं समाचारस्तीनं ओसण्णसंज्ञातं न भवतनाश्रेय दोषमपि तदाश्रयणं तथा स्वतः स्यादिति त-
थापार्श्वस्थानित्यं सेतव्यमिति प्रदर्शयन्नाह ॥ ॥ बीहेदव्वं णिच्चं । दुज्जणवयणा पलोट्टजिब्भस्स । वरणयरणिग्गमं
पिव वयणकयारं वहंतस्स ॥ ॥ दुर्जनवचनात् किं विशिष्टात् प्रलोलजिह्वात् सर्वापरत्वानपेक्षावाचिनः वरन-
गरनिर्गमादिवचनकचवरं वहतः नित्यं सेतव्यं न तत्समीपे स्थातव्यमिति । तथा दुर्जनस्तोपि पथस्य समीपे सतव्यं इति
तिदर्शयन्नाह ॥ ॥ आयरियत्तणमुवणायइ जो मुणी आगमं ण याणंतो । अप्पाणं पि विणासिय अण्णे वि पुणो विणा-
सेइ ॥ ॥ आचार्यत्वमात्मनं उपनयति यः । आगमं अजानन् आत्मानं विनाशयन् परमपि विनाशयति आगमनं विना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४६१ यन्नामापुनंनरकादिमुग्नम्यतितेन्थांपरान् ॥ कृत्सितोपदर्शनत्तात्त्वयस्तान्तःकादिवृत्वबेवाध्नीतितंतस्मादि
सेतत्रमिति ॥ अस्यरावमोवीनावार्दखोगानामफलत्वंदर्शयन्नाह ॥ घोउलीयलदिस्समाणस्स वारिस्वगति
उदकारणवसणस्स ॥ अप्रशितरंदि कृदिट्स्स तस्सउकिंवस्रजोगेदि ॥ घोरकलुत्सयमिमानस्यांतःकृथितम्प
वोस्यतंवकस्पर्यनिक्तकारचरणस्यतस्यचेतस्यघ्लयुणरदितस्यकिंवायैर्हदनस्नादिनियोगैर्न्न किं चिदपी
त्यर्थःतस्माचारित्रयत्नःकार्यइति ॥ वजकालश्रमणोदमितिचमागर्वहृथायतः ॥ मादोदवासगणणालव
वासाणिपरिणिजंति वदवोतिरतवुवा ॥ सिद्धाधीराविस्मुणरासवणा ॥ मानवत्वर्षाणनामसमवजितस्यचक्र
निवर्षाणियतोयत्लघुरहस्वजितस्त्यंवगर्वमाक्रुवु ॥ यतानतत्रमुक्तिकारणंवर्षाणिगणपतेवजकालेश्रामणेपत्न
मुक्तिर्लवतिनेवपरिज्ञायतेयस्माद्कल्लविराजमाताषितचरित्राध्यंतमुक्तनंदनकारणंचर्षाणितिमस्येनैववजकाल
श्रमणस्यतन ॥ चरित्राध्वेराग्यपराधीराःसम्यग्दर्शनादौनि:कंपाःश्रमणाःसिद्धनिर्दलितांशेषकर्मणाइति ॥ बंधं
बंधकारणंचप्रतिपादयन्नाह ॥ जोगणिमित्तंगहणं जोगोमणवयणकायसंभूदो ॥ नावणिमित्तेवंधो तावोरा २३७
दिरागदोसमोहजुदो ॥ कर्मग्रहणंयोगनिमित्तंयोगहेतुकंयोगःप्रकृतिबंधप्रदेशबंधंचकरोतीतिस्थका

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

योगइत्यादिकथामाह ॥ ॥ योगश्च मनोवचनकायैः संवृतः मनः प्रदेशपरिस्पंदः वाक्प्रदेशपरिस्पंदः काय

६६२ प्रदेशपरिस्पंदः मनोवाक्कायकर्म योगः इति श्रुतिवचनात् तत्प्रविभिन्नः तावदेकको बंधः संक्षेपः किंस्वरूपं लोगह्रप

रिकल्पउ लोगो कषायतः इति वचनात् अथ को भावः इति प्रश्ने भावोऽतिरागद्वेषो मोहपूर्वकः मिथ्यात्वासंयमकषाय

त्यर्थः ॥ इति कर्मणः परिणामनं जीवस्येति प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ जीवपरिणामहेउं कम्मत्तपोग्गला परिणमंति ।

पुग्गलणामपरिणामहेदुं जीवो कम्मं समायरदि ॥ ॥ जीवस्य परिणामहेतवः बालत्वयुवत्वयौवनं नारकतिर्यग्

मनुष्यदेवत्वं नोचनेच कर्मत्वेन कर्मत्वं रूपरसगंधस्पर्शवंतः परिणामवः परिणामनिमित्तं द्वेषादेः

जीवः पुनर्ज्ञानपरिणतः नेयकर्मसमादत्ते नैवकर्मलाघवेनडफलादुर्गकातीति यतोऽरुवं रित्रं दानवज्ञानमर्दकेता

वनीयमिति यस्मात् ॥ ॥ णाणवित्राणसंपण्णो झाणज्झयणतवेजुदो कसायगारवमुक्को संसारंतरदे लडुं ॥ ॥

ज्ञानेयणाच्छितवस्तुपरिच्छेदकं विज्ञानं चारित्रं ताभ्यां ज्ञानविज्ञानाभ्यां संपन्नः परिणतः ध्यानं नुकाग्रचितानिरोध

नं अध्ययनं वाचनापृच्छनादिक्रियया तपसा च द्वादशप्रकारेण युक्तः परिणतः कषायगारवो न्मुक्तः लघु जीव

संसारं स्वमणुधतरति समुद्रं लंघयतीति ॥ ततो रत्नत्रयं संसारस्वतमिति ननु रत्नाध्ययसावनयोः कथं संसारक्षीयत इति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

आसेवादो भणिदो ॥ ॥ सज्झायं कुव्वंतो पंचिंदियसंवुडो तिगुत्तो य । हवदि य एयग्गमणो विणएण समाहिदो भिक्खू ॥

५६१ ॥ ॥ यतः स्वाध्यायं ज्ञानभावनां स्यास्सवचनादिकं कुर्वन्पंचेन्द्रियसंवृतस्त्रिगुप्तश्च भवति एकाग्रमनाश्च ध्यानपर

श्च भवति विनयेन समाधिना दर्शनादिविनयोपेतश्च भवति हेतुर्भवति । अतः प्रधानचारित्रं स्वाध्यायः । तत्तः पुनरपि रि

भिः पुनरपि स्वाध्यायस्य माहात्म्यं तपस्यंतर्गतं च प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ बारसविधम्हि य तवे सब्भंतरबाहिरे कुसल

दिट्ठे । ण वि अत्थि ण वि य होहिदि सज्झायसमं तवोकम्मं ॥ ॥ द्वादशविधे तपसि साभ्यंतरबाह्ये कुशलैर्दृष्टे तीर्थ

करगणधरादिभिर्दर्शिते नास्ति न चापि भविष्यति स्वाध्यायसमं स्वाध्यायसदृशमन्यत्तपः कर्म । अतः स्वाध्या

यः परमं तपः इति तच्चानिरंतरं भावनीयमिति ॥ स्वाध्यायभावनया [illegible] तत्त्वावबोधः स्यात् [illegible] भावनायाः फलं पु

र्दर्शयन्नाह ॥ ॥ सूई जहा ससुत्ता ण णस्सदि दु पमाददोसेण । एवं ससुत्तपुरिसो ण णस्सदि तहा पमाददोसेण ॥

॥ ॥ यथा सूचिर्लोहमयी शलाका सूत्रेणापि सहिता [illegible] न विनश्यति [illegible] नष्टापि [illegible] आगच्छति २३२

प्रमाददोषेणापि अपरस्कारादिमध्ये विस्मृतापि तथैवं पुरुषोऽपि साक्षात् [illegible] ज्ञानसंभवितानन्तर

[illegible] सूत्रस्मृतिकारणमतिप्रमाददोषेणापि [illegible] विस्मृतापि तथैवं [illegible] तिसूत्रः ।

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

...नित्यं निमित्तेन नवसामायिकं पततिप्रमाददोषेणापि यद्यपि परमं तपः कर्तुं न समर्थस्तथापि साध्व
४६४ रहितः स्वाध्यायं दिनिनंतरं करोति तथापि कर्मक्षयं करोतीति भावः॥ चारित्रस्य ध्यानमार्गध्यानं तदुपकारत्वात्
तत्त्वनिश्चयं मादि॥ णिद्दंजिणाहि णिद्दा॥ णिद्दा खलु णरम वदण कारादि वहिज्ज उपाल्गुत्तो॥ समणो सव्वेसु
दोसेसु॥ निद्रां दर्शनावरणकर्मोदयमोहनीयं जयत तस्या वशं मागच्छ॥ यतः सा निद्रां खलु स्फुटं न चेतनं स्व
पर विवेकहीनं करोति यतश्च यस्मात् श्रमणो वर्त्तते सर्वेषु दोषेषु यस्मात् निद्र्यां कांतचित्तः सर्वोपि प्रमादः संदिता
भवति स यतो निद्राजयं कुर्वीति॥ निद्राजित्वा पकाग्रचिंतानिरोधं कुर्वीत निष्पादयमादि॥ जदसमुणारो चक्खु
चक्खुवरस्स मपिडिप विणयदाणादि॥ तदसारून्नावेज्जो चिंतेण यद्यत्साववा॥ यथा अकारः कांडकारः स्फुटं कांडं ऋजु
सरलं स्फुटं करोति प्रगुणं करोति सम्यक् पिंडिता सा सम्मीलितास्या नयनालयो निमष चक्षुरा द्वि भरणं तथा साधुः
आत्मध्यानार्थं स्थिर चित्तं मनो व्यापारं एकाग्रत्वं मनोवाक्कायस्थिर्यं हत्वा पंचेंद्रियनिरोधनं च नावधं दनिरन्वरिति
ध्यानं यपंचयमादि॥ ध्यान स्थानं ध्यानुरके जीवाजीवयं द्रव्यपर्याय संसार सरीराणिय भोगविरत्तो भयोसादि॥
कर्म्मणः ज्ञानावरणादेः बंधजीवकर्म्म परस्परसंश्लेषं तथामोक्षः सर्वथा कर्म्मापायं तथातीवात्र्यज्ञानावधानं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भरणसमर्थाने अजीवाद्पुद्गलधर्माधर्माकाशकालाद्रव्याणि मामन्यद्रव्याणि पर्यायाविनाशरूपासमावे
४६५ चत्त्यर्यतिस्वमरणशरीराणि चौदारिकवैक्रियिकाहारकतैजसकार्मणानि वेदनागविरक्तो रागकारणेषो विरक्तो
मत्स्मन्सर्वकालं ध्यायस्व प्यमावयेति ।। संसारविकल्पं तावत्कलाद ।।६९।। देहेस्वतेस्काले भावेन वेषदोदं पंचत्र प
रियड्डणाणि वक्कमो ।। अणादिकालयति ।।७०।। द्रव्यपरिवर्तनानि कर्मनोकर्मतत्स्वरूपग्रहणापरित्यक्त
नानि क्षेत्रपरिवर्तनानि सर्वत्र पुद्गलक्षेत्रजन्ममरणानि कालपरिवर्तनानि उत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमये
स्त्रिमरणानि तावपरिवर्तनानि जघन्यमध्यमोत्कृष्टकर्मस्थितिबंधरूपाणि भवपरिवर्तनानि सर्वाणि विकल्पेषु
स्त्रिमरणानि एवं पंचपरिवर्तनानि अनादिकालेतीतकालपरिवर्तितानि वज्रजंघेनकचारमेनेनतीचेन चितय
ध्यायेदिति ।। तथा एवं तदपि ध्यायेदित्यादि ।।७१।। मोक्षप्रिणाममहत्तेण ।। इन्द्रनामा महात्मा ।। भोगविषयविरक्तो ध्यायं ।
ति अणंतसंसारं ।।७२।। मोदाभिनामदत्तादत्तमानंमदाअगस्त्ये लोके भोगविषयविरक्तो ध्यायं ति अनंतसंसा २२२
रं व्युच्छित्तिमगमत्तमिति ।। भावेन नामतपस्वदर्शनेन मस्तं प्रतिपादयन्नाह ।।७३।। आरंभं वंकं संसर्यं च ।। सदा
दिवेजनदशेलाप ।। अचीलवणामसहाय कयारंवलुडादिहं ।।७४।। यथा हि यथा वस्तुं सुवर्णस्य दुष्ट्यथा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ल्पेके चित्रादिइंद्रकाणि सौधर्मैशानयोः ॥ अंजनवनमालनागगरुडलांगलबलभद्रचक्राणि ॥ अरिष्टकेसुरकाणि सनत्कु

मारमाहेंद्रयोः ॥ अरिष्टदेवसमितब्रह्मब्रह्मोत्तराणि चत्वारींद्रकाणि ब्रह्मलोके ब्रह्महृदयलांतवद्वे इंद्रके लांतवकल्पे

५६४ महाशुक्रकल्पे शुक्रमेकमिंद्रकं शतारकमेकमिंद्रकं सहस्रारकल्पे आनतप्राणतपुष्पकाणि त्रीणींद्रकाणि आ

नतकल्पे सानुकारणाच्युतानि त्रीणींद्रकाणि अधोग्रैवेयके सुदर्शनामोघसुप्रबुद्धानि त्रीणींद्रकानि मध्यमग्रैवे

यके यशोधरसुभद्रसुविशालानि त्रीणींद्रकाणि ऊर्ध्वग्रैवेयके सुमनःसौमनसप्रीतिंकराणि त्रीणींद्रकाणि

अनुदिशेषु आदित्यमेकमिंद्रकं अनुत्तरेषु सर्वार्थसिद्धिसंज्ञकमेकमिंद्रकमिति तेषु स्थापना ॥ अत्र नामेव

यमनवतत्त्व मुख्यकेंद्रके उत्कृष्टमायुरर्धसागरोपमं तत्सुरवत् तत्रैव जघन्यं इंद्रके उत्कृष्टमायुर्द्विसागरोपमं सागरोपमा

र्धाधिकं तद्भमिन्द्रकस्य विंशतिं इंद्रकाणि त्रिसर्वार्थमपनीय षट्चयणं तामं ... सागरोपमस्य पंचदशभागीकृत्य

रोगन्नति | १ | द्रमादिद्विसप्तत्रिंशत्स्थापना ... विमलोदीनां त्रिंशत्सागरोपमाणि पंचदशभागा

वंति तथा | १५ | संदृष्टिः | पामस्त्रं |

१७	१९	७	२३	५	३७	२९	३१	११	७	३३	१९	४५	४३	३	४७	४९	१३	५३	११
३०	३०	१०	३०	६	३०	३०	३०	१०	६	३०	१०	३०	३०	२	३०	३०	१०	३०	५

५९	४९	६१	३१	११	६३	३३	७१	७३	३
१०	३०	३०	१०	६	३०	१५	३०	३०	२

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सनत्कुमारमाहेंद्रयोः सप्तैककाणितेत्रसागरोपमसागरोपमार्द्धाधिकंमुत्कृष्टसार्द्धसप्तसागरोपमाणि स्थितिः सप्तद
काण्युत्तरं । त्रसमेपुर्वविरोधात्रत्र्युपणसागरोपमेतेत्रहृदिरोगच्छतितिप्रिप्रष्टत्वरनस्थयायुरुपयित्वापूर्वस्थिताभव
एवंस्तत्रंति ३ ३ ४ ५ ६ ६ ७ ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोश्चत्वारः प्रस्ताराः अत्रसप्तसागरोपमाणिस्थितिरुत्कृष्टासागरोपमाणिस्थितिपि
स्वरस्वत्र १४ १४ १४ १४ १४ १४ २ यस्तस्यसंदृष्टिः यथा ८ ९ ९ १० लातवकापिष्ठयोर्द्वौप्रस्तारौतत्रैकैकस्मा
नीनिदशसागरोपमाणिचतुर्दशसागरोपमाणिः कोवत्राय १२ १४ मध्या ४ ० ४ २ शुक्रमहाशुक्रयोरेकःप्रस्तारः तत्रायुःप्रमाणं १६ ता
शतारसहस्रारयोःएकःप्रस्तारः तत्रायुःप्रमाणं १८ २ २ आनतप्राणतकल्पयोस्त्रयःप्रस्ताराः अष्टादशसागरोपमाणि २ नि
मुत्कृष्टविंशतिर्वाभिन्नत्रयस्यसंदृष्टिः १९ १९ २० २ आरणाच्युतकल्पयोस्त्रयःप्रस्ताराः तत्राविंशतिर्द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिर्द्वा
विंशतयःसंदृष्टिः २० २१ २२ शेषाः २ तासांदृष्टिः २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ वेदितव्यानि साग
रोपमाणिदेवीनांपर २ २ मायुपःप्रमाणंभवतिपादयन्तो पद्मादीवदिङ्क्ष्याः समानांसायपल्लेदेवीनां तत्रोपम
त्रैर्नास्ययाः जावउत्तरसपल्लकपंः पसादीपव्यआदिपल्लपल्योपमानिवलेवेदिमुदाघायासुजानिवाल्पाव
त्यापन्नधिकानिदीपस्थोदृष्ट्याः त्रहोरात्रस्यद्वणोपमनादीसायसर्वविंशतिः चत्वारिंशत्यापल्लक्षसप्तजिनोतिपल्लपल्यो २०८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कयारंदणादिकमनस्यंपतितंनसद्भतिस्फुटंतत्स्वंकरोतीतिदृष्टंतथा तपश्चारित्रमारंनपरियसोपार्जंसंकथा
दां स्युनसद्भतिनक्रमतिबद्धिःकरोतीतिपंचपरिवर्त्तिताश्चिजीवेनकिंतन्नवेदी छिद्रन्यनवनेवंकथमित्याशंका
यामाह ॥ उद्दकोडसविवरिसो तीसदिवरिसेणरावविजदो । उत्तयच्छजम्मसद्दो दासचिनमांविसेसेउ ॥ ॥
यथा कश्चित्पुरुषः षष्टिवर्षः षष्टिसंवत्सरप्रमाणायुस्त्रिंशद्भिर्वर्षैर्गतैर्नराधिपः संजातः राजा त्रिंशद्वर्षः स
ज्यपर्यायेतद्भावकालमञ्रः वर्षविंशांसंवत्सरक्रमंविशेषयतिराज्यपर्यायतद्भावपर्यायवर्तनेन्मत्र
सर्वथासदंकरोतिसामान्यविशेषात्मकत्वात्सर्वपदार्थानांयतः सर्वथानित्यपक्षे ॥ केचार्थक्रियायाअभावाद
४६६ र्थक्रियाभावाभावेसर्वथापिअसत्वं स्यादसत्वस्य च ग्राहकप्रमाणाद्दिति ॥ दृष्टांतंदार्ष्टांतेनयोजयन्नाह ॥ एवं
जीवदव्वं अणाइणिहणंविसेसियंणियमा । रायसरिसो उ केवलपज्जायं तस्सउविसेसो ॥ ॥ यथा जन्मना
दारभ्यपुरुषकालेराज्यराज्यकालेचएवमेवजीवद्रव्यमनादिनिधनंसर्वकालमवस्थितंविशेष्यमनेकप्रकारा
कारतयानिर्दिष्टंकेवलंतस्यपर्यायः नारकमनुष्यादिरूपोराज्यपर्यायः सदृशः विशेषः विशेषणंनसर्वथाने
नं करोति सर्वास्त्वेववस्थासुएवंवर्तत इति द्रव्यार्थिकनयोपदर्शनं प्रतिपाद्यपर्यायार्थिकनयोपदर्शयन्नाह

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पारयंनारं ॥ जीवो अणाइणिहणो जीवो णियणियमदो णवत्तव्वो जइ पुरिसाउगजीवो देवाउगजीवदिविसि
हो ॥ जीवो अनादिनिधनः आदिवर्जितो निधनवर्जितश्च जीवः इति च निश्चयेन सर्वथा उत्पादिरूपेण प्रति
नियमतो नवक्तव्यः न वाच्यः यतः पुरुषायुष्को जीवः देवायुष्काद्विशिष्टः न हि यो देवः स एव मनुष्यः मनुष्य एव
४४८ अन्यो न भोतिर्यक् नामो न नारकः पर्यायभेदेन भेदादिति जीवपर्यायास्तु निपादयन्नाह ॥ संखेज्जमसंखेज्जमणं
तकप्पं च केवलं णाणं तह रायदोसमोहा अण्णेवि य जीवपज्जाया ॥ संख्यातविषयत्वात् संख्यातं मतिज्ञानं श्रु
तज्ञानं च तथा असंख्यातविषयत्वादसंख्यातमवधिज्ञानं मनःपर्ययज्ञानं च अनंतविषयत्वादनंतकल्पं केवलज्ञान
मे एवं संख्यातासंख्यातानंतवस्तुपरिच्छेदकत्वात् संख्यातासंख्यातानंतकल्पं केवलज्ञानमनंतविकल्पं ज्ञानं सर्व
पर्यायास्तथा रागद्वेषमोहाः पर्यायास्तथान्येपि जीवस्य पर्याया नारकत्वादयः बालयुवस्थविरत्वादयश्चेति तथा
च ॥ अकसायं तु चरित्तं कसायवसिओ असंजदो होदि उवसमदि जह्मि काले तक्काले संजदो होदि ॥ चारित्रं २३३
न भाकषायं चरितः कषायवशगो संयतः मिथ्यात्वकषायादिवशगो न संयतः स यस्मिन् काले उपशाम्यति उपशांतकषायः
कषायान्न करोति तस्मिन्काले संयतश्चारित्रवान् भवति यस्मात् संपदसमो मिथ्यात्वादियुक्तो मिथ्यादृष्टिरसंयतः स

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मच्छादिमुक्तः पुनः संयतसम्मूर्छिमः संयतस्तु उक्तपक्ष्मसामान्येन उत्तरेन तस्मात्सर्वोपि सदोषो दानव इति प
तः कषायवशगो संयतो भवतीति ॥ तत्र [illegible] चरंगणपवेसादो विवादस्स पवेसणं विवादस्स गामणमणी गणो दे
४६८ सणमागरो ॥ [illegible] यतः स्वकालेगणप्रवेशात्त्विषादिमोदनिबंधनकलममोहकारणात्पञ्चपार्श्वस्थसंपर्कात्
प्रत्यं विवादप्रवेशा भवंति गर्व प्रवेशो यतो विवादादौ रागद्विषदोषरागोत्पत्तिर्गणः पुनः सर्वदोषाणामाकरः सर्वेपि मि
थ्यात्वासंयमकषायपापादिभावपादयो भवतीति कारणभावेन दोषाणामेतावदिति प्रतिपादयन्नाह ॥ [illegible] पञ्चयत्तु
दोसा पञ्चयणावणाणां त्रिविच्चमुनी ॥ पञ्चयप्तो वेदासा एण्यं तिणिरासयाजहोसीयं ॥ [illegible] अत्पयात्कर्मवंधस्त
त्रिषादिमोहनिबंधनकलममोहकारणात्तताः संत दोषारागद्वेषादयः कष्टुपज्ञोवुपरिणामाः अत्पयातानां चरा
गद्वेषादिकारणात्तत्कर्मनिर्वाच्य नास्त्युत्पत्तिर्न विषा ऊर्ध्वविस्मिषं दोषाणां यत संपोत्पत्तिर्न विद्यते ॥ अत्पयां
तावत्कारणानावाद्याः मिथ्यात्वासंयमकषाययोगनिर्वृत्तिजीवपरिणामा न संपत्तिनिर्दृतं दृयं तु पञ्चजीवाना
राश्रयाः संतः स्वकीयगर्वेषु तद्विकारोत्पन्नतेणाः यथा पत्नपात्वाद्योद्दीजमकरत्नमनयति बीजस्य कोलात्विनि मि
वंद्धिति जलपवनादितरस्माद्यत्वेषामेतावे विपरीतपत्तिर्नवीजं यद्यानन्तनयति येषां कारणानां सस्रावे पंदोषोउ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तथैतेषां कारणानामभावे तत्फलस्य तदोषस्याप्यनुत्पत्तिर्यथा स्वप्रत्ययाभावात्कारणाभावात् बीजस्याङ्कुरोत्प
४५५ त्तिर्न भवत्येव तत एवं निश्चयतां मिथ्यात्वरागद्वेषादयो न स्युरिति । यथा बीजस्योत्पत्तिमन्तरेण पश्चान्न स्यात्तथा
तथा ॥ देहप्रच्युतिसत्ते । देहविनाशे विनाशमुपयाति । तस्माद्देहविनाशो । कार्यो मस्माद्ध्वे ॥ देहस्य
आश्रयमानमायालोभाः शब्दपरीता परिग्रहादयो लोभादिषु सत्सु परिग्रहादयो जायन्ते तत्र लोभादीनां
देहेन विनाशे ध्वंसविनाशमुपयाति परिग्रहादयो यत एवं ततो देहविनाशः कर्तव्यः सर्वसाक्षिभिः अपमानादि
दीर्णकषायोत्कर्षोलादीनामभावे परिग्रहाद्यान जायते मूर्छादि परिग्रहे तस्मात् देहाभावः कार्यः स्वकारि
कया कारणाभावे कार्यस्याभाव उत्पादितः । अनया तु न कार्यस्याभावो नियामितः । अथ नाश्रयस्या
सो प्रसंगद्वारार्थं गाथा तत एवमलिसं बंधः कार्यः देहेव कारणानि प्रत्ययस्तानि कार्याणि स्व विनाशे
तेषां सर्वेषां विनाशो यतः कारणाभावे कार्यस्याप्यभावः ततः देहविनाशे यत्नः करणीय इति ॥ श्रुतं चात्रैवेत्या २३४
अयमत्रापि ॥ जं जं जे जे जीवा पज्जायं परिणमंति संसारे रागस्स य दोसस्स य मोहस्स तस्स गुणावद्ध ॥ यं
यं पर्यायविशेषं परिणमंति नारकत्वादिस्वरूपं प्रपद्यन्ते जीवाः संसारे तत्पर्याये च जीवा रागस्य द्वेषस्य च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नासुदीयंत्ता: परिणमंतीति ज्ञातव्या: ॥ कर्म्मोयनत्वात्सर्वसंसारिकपर्यायाणामिति रागद्वेषफलंनतियास्य
४८० ऽऽ ॥ अत्रसंजीवियस्सय जिंद्रविज्ञाणकारणंजीवो भुवदियमारावदिय आंतसोमुहकालंतु ॥ अ
र्थस्यकारणंरुदपरुक्कवस्त्रादिनिमित्तंजीवितव्यस्यचकारणंआत्मरक्षार्थंचजिकाया:कारणं आहारस्यदत्तस्य
स्वयंकारणंकामनिमित्तंजीवोप्रियतेस्वयंप्राणत्यागंकरोतिमारयतिवानांतंछिन्नभिन्नप्राणविघातंचकारय
तिअनंतशोलंतुवाराःसर्वकालंभवति ॥ तथा ॥ जिंद्रविच्चणिमित्तं जीवोऽएकंअणादिसंसारे पज्जत्त
एंतसोतो जिंद्रवज्जंइंदाणि ॥ रसनेंद्रियनिमित्तंस्पर्शनेंद्रियनिमित्तंचानादिसंसारेजीवोऽएकंपर्याये
नंतशोऽनंतवारानयतोऽत:जिह्वोपस्थंचतत्यसर्वथात्यक्तंतदानींसंप्राप्तमिति ॥ चतुरंगुलायजिह्वा अमुद्वार
यंगुलोपवत्थोवि अहंगुलदोसेण ऽ जीवोऽएकंखुपपथ्यादि ॥ चतुरंगुलप्रमाणजिह्वाअष्टांगुलप्रमाण
प्रमाणंचोपस्थंमथुनक्रियानिमित्तंपतनोष्टांगुलदोषेणचजीवोऽ:स्वयंप्राणमृतिस्कंदस्य:ततोजिह्वोपस्थं
चन्यजयति स्पर्शनेंद्रियकारणमोह ॥ जीहदंवंणिच्चं कुवुद्धस्सवितिदिविहवस्स स्वर्वाद्रियविरक्तोवा
क्वयनावणजीवस्स ॥ तेतवत्तिंनित्यंसर्वकालंवास:कर्तव्य:काष्ठपाषाणादिस्त्रीरूपालकाष्ठलेपचित्रादिक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मोणाणुपिम्त्रीरूपाङ्केमा:कर्तेव्योयतेलवतिदितेहोम:मनसेश्चलनंघत्यपनावनविश्वासस्वकारणवजाजी॥
वस्यैतिवथा ॥ मिदत्तरिदधउस्मस्ति॥ ३ रिसोऽर्स्त्रीवलतश्रयिसमा। तोमदिलियाइदृक्ता पाठा३रिमांमि
669 वायाऽइयरे ॥ इतेउत्तमहश:अुरूप:स्त्रीपुनर्हलिदनलमदृशी पुर्थाचजोलर्दयिस्मीपत्स्यानष्ठसर्व
पर:चोषुवरूरतिनघार्याप्रमर्यपिमनुष्पायतएवंततोमदिलाया:समीपमुपस्थिता:जल्पदासादिवसागमान
श:अदमायपनतनसगताक्षशिवगता:शिवगतिप्रापाइतितथा ॥ मायाएवंरिगीए श्रुआप ऽस्वेवुक्त
वीए वीदद्वर्तिते स्त्रीरुवेणिराक्के ॥ मा३:स्त्रीरूपाङ्गिन्पाश्चस्त्रीरूपा इदि३ष्ठस्त्रीक्षासस्ता
यास्रवायाश्वस्त्रीरूपाप्रेतव्यमित्यानेरापद्यंयत:स्त्रीवपावकरूपमित्ससर्वनदस्तीति ॥ स्त्रुपाइविद्यास
च कामासमविकल्पिटे श्रविताममदाणारि ॥ इस्तदापरियसा ॥ दर्स्तछिनापादछिन्नाविकर्णदीनामपि
कोविदीनाच्चशुष्ठविरूपायद्यपिसवतितथापि [illegible] ॥ नारीतांइस्त:परिवर्ज्येयेनतात: १२१
पममलिनस्तांवोक्षुदिति ॥ ब्रह्मचर्यमेदत्तिपादपमाह ॥ तथावेलचेववचिंवंतवेर तत्कायवेलचरेत श्र
स्वाजवेलचरेदवं नावंतिउवियाप्तं ॥ मनसिब्रह्मचर्यवचसिब्रह्मचर्यंकायेब्रह्मचर्यमितित्रि:७कार

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ब्रह्मचर्यमेथवा स्फुटं ब्रह्मचर्यं द्रव्यभावभेदेन द्विविधं तत्र भावब्रह्मचर्यं प्रधानमितियतः नावविरतो
४७२ विरदो गदद्यविरदस्सपुत्तदेसादि विमयवणरमणलोला धरयवानणमणस्स गा णविरते
णस्यादिरक्तः सप्तविरतः स्य तोऽस्यावाद्यस्याविरतस्यतस्य शुभतिश्रोता । नगतिर्नेवतियतः वि
षयाइपादयस्यभवन्तमाराधना विसरमणलोलः क्रीडालंपटः श्रावयितव्यो नियमितव्यः ममतारस्ती वि
नेत्यर्जरस्ति । अब्रह्मकारणान्यस्य प्रमोद एदंपविरुल्लादारं विदियेकायवादणं । तदियं भमत्ताए पववुगीय
वदसुं अब्रह्मविर्जः तारःप्रचुरसयनपदणं द्वितीयमेवसकायमध्याकृतसमभाव्यागतं
निरगरुकारणं चारीरस्य संस्कारणं ततीयमब्रह्मगंधमाल्यानियत्काकर्दमा ...
चतुर्थमब्रह्म ... तत्वादि ... गीतवादिसप्तस्वरसंचीतोद्यवंशवीणातंत्री इतिकं तदसमयतसोधाणपियं पंचिमस्सयी
चक्रस्मानुहणं ब्रह्मस्मसणणिद्धिय विसमकुपणिदसमवा तथासायनंसलिकापर्यकनाधनं ... क्रीडाय
तेस्वलाभादिकं ... कामापेककारतपचममेव ... तथापिनचैस सर्पः रागोकतत्वनिसातिः कदर्थ
निरीक्षणापराभिस्सुपलदवीलातिः सपर्कः क्रीडनं षष्ठमब्रह्म तथार्थस्य सुवर्णादिक ... तरणवस्त्रादिकस्यवं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ह्यां सन्नममव्रतस्तथा सर्वस्त्रीस्मरणं सर्वेषमि कालेयक्रीडितं तस्याश्च स्मरणं चिंतनं मैथुनमेवतत्। तथा ... प्रर्यविय
४८७ यगुरुप्रस्मांधस्मर्मं ... कामो गेपुरति। समीहातंत्र ममव्रतस्तथा ... स्मरणाद्ष्ट ... प्रसवे। ... मैव
सां व्रतकरणत्वात् ... । ममदज्ञाप्रकारस्यापिपरिग्रहस्या [illegible] दसविह मुक्कमिणं। संसारमसोडरागमा
वादे। परिग्रहजोमरणा। मोहदुःखनवयदोषादि [illegible] एवदज्ञाप्रकारमप्यव्रतं संसारकारणमहदुःखानाम
वा समदज्ञानं प्रधानदर्शनपरिग्रहनियामहात्मा मयताकामदृढव्रतं ... तामवति तावु ... कारणेऽसावे
नकारणचयत ... त्यामसयथा पिव्रतस्य चर्यमप्यक तिष्ठतीति सवेचारिवा निति पारग्रहपरित्यागम
समाइ [illegible] कोहमयमायलोहादि परिग्रहलक्षणजीव तेणसयसमाचावे कायवोसबुसाक्कदि [illegible] तत। कोध
मदमायालोभः परिग्रहगतिसमुत्पत्तिपरिग्रहावाशक्तातिजीवक्षेनकारणेनोभयभंगसागः कर्तव्यो वा
सां तरपरिग्रहस्य परिहारः कार्यः। ... तयांव्रतस्य चपरिहरणा ... एतस्मद्कोधमानमायालोभाश्च ... २२६
सर्वेसाक्षीतिरिति तत [illegible] ... गातिरस्ता तिरस्कावरि ... सुदत्तो ... गामीक्षार ... दो सकता ...
दवसमणा [illegible] ... परिग्रहानावनि। संगोश्चरदित ... निरासक्त। पापक्रियादिस्प। निवृत्त ... ति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शाय्यविणोक्ष्यनावीनवत्तितत्थकोकोध्यानरतः संजायतेततश्चसर्वगुणाढ्यः सर्वगुणसंपन्नोनवेक्ष्यमा इति
८७८ गुजरीयक्षवणाविकल्पमाह ॥ णामण्जखामसमणा ॥ ववणा तद्दव्वदव्वभावेण ॥ तिरिक्कनावीरत्तवा ॥ च
हीदीणयव्वा ॥ ॥ अक्षणाणचर्निक्षेपमाह ॥ नामश्रयथाश्रमणः स्थापनयात्यवंतव्द्रव्येणतावनचरि
ड्हेतुः नामश्रमणमावेनामश्रमणः तदाकृतिर्निर्णीदिष्टस्थापनाश्रमणः गुणपदिनलिंगपरागोद्रव्यश्रमणः इल
गणाकरगुणाविहीनश्रमणा भावेनावश्रमणः एवमिदनिक्षेपः तथ्यवागमश्च निपादिकश्चमणानयविधिलर्वतिनेत
यइतितेषांनक्षेलावश्रमताचतिपादयन्नाह ॥ ॥ नावसमणाउसमणा ॥ तासिससमणाणतवुच्चइमा ॥ नरिक्षण
उभिद्दर्दे ॥ तावणसुसङ्ग्रहेमाह ॥ ॥ नावश्रमणाएवश्रमणायतः शेषश्रमणानांनामस्थापनाद्रव्याणांमेषुग
स्पातस्मा द्विविधगुणविकलानावस्वरूपंपरिहीणत्पज्जतावनसुसंजातानवेतंलिखाश्चनिवकथितमाह ॥ ॥ ववद
सीलगुणसहा ॥ तिरक्खाचरियाविसुद्धएवंति ॥ तहातिरक्काचरियं ॥ सोदेयसाहुसमदाक्किय ॥ ॥ वतानिश्चीकानिरि
णाधयसमा शिक्षाचर्यचतः विशुद्धमपसंतीतिवंतितस्माद्भिक्षाचर्यासंशोधयेत्साधुः सदा विदरसंनिकाचर्यासुविद्वेष
धर्नेचारित्रसर्वशास्त्रसारत्नतमितितथ्यत्तदपि विशोध्यांदरिदितमाह ॥ ॥ तिरकंवकेविश्चयं सोधियजाचारिश्रि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वसामाधे पसोशुद्धिदसाभ नगिविंजिनसासणेन्ययवं ॥९॥ विद्रांगीवरशुद्धिवाक्यंवचनशुद्धिर्हृदयमनः
शुद्धिविशोधयंशुत्नानारित्रीवंद्योगंकरोतिमाध्वनित्यमपवसुस्थितः सर्वगुणोपेतःसाधन्नेणातीनायासके
८७ जिनशासनेसर्वज्ञाप्पप्रणीतेत्यर्थतदपिसुष्ठुज्ञात्वाचरत्वित्पाद ॥१०॥ द्रव्यंक्षेत्रंकालं भावंसमाश्रित्यसुष्ठुज्ञात्वा आ
गमयोगवत्तदा साधवरणंसमाचरतु ॥११॥ द्रव्यंआहारशरीरादिकंक्षेत्रंजांगलरूपादिकंकालंशुभमसुस
मादिकंशीतोष्णादिकंवा भावंपरिणामंश्चसुष्ठुज्ञात्वाध्यानमध्ययनंतथा ज्ञात्वासाधवश्चरणंसमाचरतु एवंकथि
तप्रकाराणांचारित्रशुद्धिर्भवतीति तथोक्तंयस्यागफलमाह ॥१२॥ चाउव्वेपडिविरदो माणवामेकुलसणामंय जमय
वायंकिंवा साधूमिच्छिंतिदंसणेठ ॥१३॥ त्यागश्चभवतिद्विविधः संगत्यागः कलत्रत्यागश्चतत्रे यस्यापोकलं
साधवः शीलगुणमिच्छंति नेतेनचमेदइति ॥ चारित्रशुद्धिरसंयमप्रत्ययकषायप्रत्यययोगप्रत्ययपरिहारेणशुद्धि
१ प्रत्यय प्रतिपादयन्नसंविशुद्धिमिथ्यात्वंशुद्धिर्भवतीतिपादयन्नाह ॥१४॥ पुढवीकाइगजीवा पुढवीएचाविअस्सिदासंति तह २१
पुढवीआरंभे णिच्चंविराहणा तेसिं ॥१५॥ पृथिवीकायिकाजीवाःसबादराःसूक्ष्माः ये तदाश्रिताश्चा
न्यजीवास्त्रसास्थावरकायाश्चसंतितस्मात्तस्याःपृथिव्याः विराधनादिकेखननदहनादिकेआरंभेआरंभसमारंभे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तादिकं चैत्तैर्निश्रयन्तिपंजीवानां तदाश्रितानां प्राणव्यपरोपणं स्यादिति ॥ एवमप्कायिकतेजःकायिकवायुका
४६५ यिकवनस्पतिकायिकत्रसकायिकानां तदाश्रितानां च समारंभकृतं विराधनादिकं चवतोतिविश्वतमयांगुति
तस्मात्पृथ्वीसमारंभो ऽविरोधितिवेदणविलिणमयांणुसारीणं जावज्जीवाणकम्म ... यतः पृथ्वीकायि
कादीनां तदाश्रितानां च समारंभे कृतोदिंसा तस्मात्पृथिवी समारंभः खननादिको ऽविवि ... कारं पृथिवीका
यिकतदाश्रितानयप्रपापिविविधेन मनोवाक्कायरूपेण जिनमार्गानुसारिणां यावज्जीवंकर्तुं न युज्यत इति
पवनस्त्रोवायुवनस्पतिजसानां द्विप्रकारोपि समारंभस्रवर्गोदनमेव न ह्यालनतापनवीजनच्छेदनकरणादन
तस्मादिकं न कल्पते जिनमार्गानुसारिणां इति ॥ असंयमप्रत्ययत्वाद्विश्वधिनयश्रद्धियादिमिथ्यात्वप्रत्ययं तदिश्रदि
हितिपादयन्नाह ॥ जो पुढविकाइ जीवेणवि सद्दहेदिजिणहिदिहे ॥ दूरत्थो जिणवयणा तस्स उवट्ठावणा णत्थि ॥
यः पृथिवीकायिकान् जीवान्न श्रद्धत्ते जिनैः प्रज्ञप्तानुपलक्षितान् ... दूरस्थो जिनवचनाद्दूरे
स्थितोनन्तरमोपस्थापनानास्तीनन्तस्य सम्यग्दर्शनादिषु संस्थानिर्वि ... मिथ्यादृष्टिर्वादिति ॥ एवमकायिकस्वनस्प
तिकायिकात्रसकायिकांश्चतदाश्रितांश्च यो नश्रुपगच्छति तस्योपस्थापनानास्ति सोपि मिथ्यादृष्टिरनन्तका

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दाचिदंपि मुक्तिमार्गे तस्या गतिर्यतस्तज्ज्ञानाभावः चारित्रस्य ज्ञानस्य तान्तावदेकदर्शनादिना विना निर्वाणस्यारितिपुनः
660 श्रद्दधातिस सम्यग्दृष्टिरिति च निपातः अन्यार [illegible] जो पुढविकाइ जीवे [illegible] अइसहहदि जिणपरिणमित्रं उवलवपमपावदुत्र
तस्स उवलवणा अत्थि [illegible] यः पृथिवीकायिकजीवांस्तदाश्रितांश्चातिशयेन श्रद्दधातिमन्यते जिनः प्रज्ञप्तानस्याप
गतेः उपपापप्रस्योपस्थापनाविघ्नमोक्षमार्गे तस्य संस्थितिरवश्यं पनाविनीति एवं अप्कायिक तेजःकायिक वायुका
यिक वनस्पतिकायिक त्रसकायिकांस्तदाश्रितांश्चयः श्रद्दधाति मन्यते स्वपगतनिरस्यापलब्ध उपपापस्यापस्था
पनाविघ्नस्तिनपुनः श्रद्दधाति तस्य फलमाद [illegible] णसद्दहदि जो एदे जीवे दुवि जिणप्रदे सम्मदिठि पभडणिग्गा
थोविहडमहरी [illegible] न श्रद्दधाति ना सुपगतिपणतान्जीवान्पृथिवीं वंगतान्पृथिवीकायिकानतदाश्रितांश्च
स गच्छदीर्घसंसारनदीर्घसंसारलिंगस्थापिनाम्यादिलिंगमदितोपि कुमतिर्यतस्तइति एवमप्कायिक तेजःकायिकवा
युकायिक वनस्पतिकायिक त्रसकायिकान्तदाश्रितांश्चेवानश्रद्दधातिनांसुपगतितमलिंगस्थापिकुमतिर्दीर्घ २८८
संसारगमदिति एवं चतुरजीवान्पात्र कामः श्रीगणधरदेवसीथंकरपरमदेवस्पृष्टवानितितत्प्रश्नस्वरूपमाह
कथं चरे कथं चिठे कथमासे कथंसए कथं भुंजिज्ज भासेज्ज कथं पावं ण बज्झदि [illegible] एवं प्रतिपादितक्रमाणाजीवनिका

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

५८ गाऊगमनाक्तः कथं केन प्रकारेण चरेत् गच्छेत् अनुष्ठानं वा कुर्यात् कथं तिष्ठेत् कथमासीत कथं शयीत कथं भुं-
ञ्जीत कथं लापेत कथं वदेत् कथं पापेन बध्यते केन प्रकारेण पापागमो न स्यादिति पृष्टः सन्नाह ॥ जदं
चरे जदं चिट्ठे जदमासे जदं सए जदं भुंजेज्ज भासेज्ज एवं पावं ण बज्झइ ॥[illegible]॥ यत्नेनेर्यापथसमितिशुद्ध्या चरेद् यत्ने-
न तिष्ठेत् समताद्युपादिसंपन्नः यत्नेनासीत प्रतिलेख्य जीवानविराधयन् पर्यंकादिना यत्नेन शयीत प्रतिलेख्य कृत्वेन
परावर्तनादिकमकुर्वन् संकुचितगात्रः रात्रौ शयनं कुर्यात् यत्नेन भुंजीत षट्चत्वारिंशद्दोषवर्जितं सदोषभोजना-
नेन लापेत भाषासमितिक्रमेण सत्यव्रतोपपन्नः । एवमनेन प्रकारेण पापेन बध्यते कर्मास्रवो न भवति चिरंतनस्य
स्तः फलं भवेत् ॥[illegible]॥ जदं तु चरमाणस्स दयापेहुस्स भिक्खुणो । णवं ण बज्झदे कम्मं पोराणं च विधूयदि ॥[illegible]॥ यत्नेना-
चरतो यतेः भिक्षुणो दयापेक्षकस्य दयाप्रेक्षिणो नवं न बध्यते कर्म चिरंतनं च विधूयते निराक्रियते एवं यत्नेन ति-
ष्ठता यत्नेनासीनेन यत्नेन शयानेन यत्नेन भुंजानेन यत्नेन भाषमाणेन नवं कर्म न बध्यते चिरंतनं च क्षीयते ततः सर्वथा
यत्नाचारेण भवितव्यमिति ॥ समयसारस्योपसंहारगाथेयं ॥[illegible]॥ एवं विधाणचरियं जाणित्ता आचरिज्ज जो भिक्खू । णासेऊण
दु कम्मं दुविहं पि य लहु लहइ सिद्धिं ॥[illegible]॥ एवमनेन प्रकारेण विधानचरितं क्रियां ज्ञात्वा आचरति यो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिरु। तंसार्क्षं नोशायिबाइः कर्म्मभिः इकारस्य पिश्चलास्तुनरूपमपि द्रव्यरूपमपि द्रव्यरूपमावह्य वासौ झिल्ल्नेनमि
द्भिमोद्दयंतपवेपारिज्ञामोद्दोवचति सर्वस्पमारत्नतंचारित्रैततंइतिदशमम ममयमारमद्दकस्याचमस्य॥
८०८ [illegible] ॥ सीलगुणालयत्नद कल्लाणविममपाडिहर
जुदे वंदित्ताअरहंते सीलगुणेकित्तइस्सामि॥ शीलंशीलव्रतपरिरक्षणंअनयामहिंसाअनयामपरिग्र
रस्यादानमयमैथुनपरिग्रहसंज्ञाविरतिःपंचेंद्रियनिरोधःकायसंयमविषयाःदवदोषमावःक्षांत्यादियोग।
संगुणगुणाःसंयमविकल्पाःपंचमहाव्रतादयःकषायाद्यभावःअतिक्रमाद्यभावःपंचकायसविकल्पसंयम
द्वादशप्रकाराःप्रसादभावःअकोपितादिदोषविमुक्तिरालोचनादिप्रायश्चित्तकरणंशीलानिगुणाश्चशीलगुणा
स्तेषामालयस्ता तासम्यग्दर्शनसंजाताःशीलगुणालयत्नतानशीलगुणालयत्नतानद्भुतानांअनपरिग्र
णानांचाधाराकल्लाणकल्याणानिसुखर्यावतरणजन्मनिःक्रमणकेवलज्ञानोत्पत्तिनिर्वाणगमनानिविमलबि २३५
गंधाश्रुतिशयविशेषाश्चश्रुविरास्वाभाविकोदशानिस्वेदत्वादिकाःघातिकर्म्मक्षयजादशगव्यूतिशततंबहु
यमुत्तिसयादिकादेवोपनीतासुअर्द्धमागधिभाषाधिकलाषादयःपाडिहेरप्रातिहार्याणिपषांमिदामनादी।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निर्जरदेवसुक्तार्थसहितानंकल्याणानिर्वाति विनायविशेषघातिद्वयातिकल्याणविशेषघातिद्वर्यात्मिर्युक्ता
श्रीनंकल्याणविशेषघातिद्वार्थसुक्तार्थसर्वज्ञत्वविज्ञा॰ पंताश्चतुर्घातिकर्मक्षयगुणामसुक्तार्थवंदितार्थद
वायणमयअस्तेत्रुर्हत्तः सर्वज्ञनाधानशीलगुणानशीलानिवगुणांश्च कितडस्मामकीर्तियिष्यामि सर्वगव
वर्त्तियिष्यामिश्रवर्त्तः शीलगुणालयमतार्थकल्याणविशेषघातिसार्थसुक्तार्थवंदिताः शीलगुणांश्रीर्नेयि।
ष्यामीतिसंबंधः। शीलानांनानावकृत्यविकमममोद ॥१॥ जोपकरणसमा इंदियनामादिसन्ना॰ साधम्मया ॥ आसा
सदियंनवा। अट्ठारससीलसहस्साइ ॥२॥ जोपजोगश्चात्मप्रदेशपरिस्पंदः मनोनिमित्तकस्त्रिधाविनिमित्तकायवा
गोमनोयोगोवाग्योगइति तद्यथा वीर्यान्तरायक्षयोपशममसद्भावेसति औदारिकादिसप्तकायवर्गणान्यतमाले
बनापेक्षआत्मप्रदेशपरिस्पंदकाययोगः शरीरनामकर्मोदयापादितवाग्वर्गणालंबनेसतिवीर्यान्तरायमत्यक्ष
रावरण [illegible] क्षयोपशमादिनाभ्यंतरवाग्लब्धिसांनिध्येवाक्परिणामाभिमुखस्यात्मनः प्रदेशपरिस्पंदः
वाग्योगः अभ्यंतरवीर्यान्तरायनोइंद्रियावरणक्षयोपशमात्मकमनोलब्धिसंनिधानेबाह्यनिमित्तमनोवर्गणालंब
४८ नेचमतिमनःपरिणामाभिमुखस्यात्मनः प्रदेशपरिस्पंदोमनोयोगः कायवाङ्मनसांकर्मक्रियाइत्यर्थः करणंकरणा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निकायत्वाज्जनमारंभश्चनक्रिया:सावद्यकर्मादाननिमित्ता:मपाशसा आसारत्नयमेश्चुनपरिग्रहवनलापा:इति

४२१ दशक्रियायाःसंभादिसः पृथिवी आदिर्येषांतेत्वादय पृथिवीकायिकादय समणधर्मयश्रवणमर्योश्च सा

संतःचरताविशेषश्चश्रोत्रादियश्चन्योन्यस्त्पोन्यपरस्परंश्च तथा श्च न्यस्था:ममादनातपलेशमादयःश्रम

णधर्मपर्यंता:परस्परगुणिता:अष्टादशशीलसहस्राणियाग:करणानिगुणितानिनवस्मवंति ९

नरांदारादिसंज्ञानिश्चतस्रःसिर्नवगुणिता:निषट्त्रिंशद्भवंतिशीलानिश्रुतिनिश्चेन्द्रियैःपंचनिर्गुणितानिषट्त्रिंशा

तश्चशीलान्यधिकंशतंपुन:पृथ्व्यादिनिर्देशाति:कायैर्दशभिस्तानिगुणितान्यष्टादशशतानिभवंति पुनःश्र

वणधर्मैर्दशभिर्गुणितानिअष्टादशशीलसहस्राणिभवंतीति योगाःधर्मविदंश्रवकंचत्रप

मार्द तिदत्तश्चदसंजोगोमोकरणंचश्चसुदसंजोगो आहारादीसन्ना फासादिपंइंदियाणयां ति

एदेचयाणांमनोवाकायानांसुदससंजोगाध्वलेनसंयोग:असंयोग:पापक्रियायां:परिहारसर्वकपश्चलक छवा

र्मादाननिमित्तव्यापार:सर्वकर्मक्षयनिमित्तोवाग्गुप्त्यादिर्योगःउच्यते करणंचकरणंक्रियापरिणामोवातेषां

मनोवाकायानांसुदसंजोगोमोध्रुवसंयोग:असंयोग:पापक्रियाया:परिहारसर्वकश्चनकर्मादाननिमित्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आहारः सर्वकर्मस्कन्धनिमित्तानां पुद्गलस्कन्धानां [illegible] पर्यायः स्वलनसंयोगसंकल्पोपायक्रियापरिणामः पा
१८२ प्रदाननिमित्तव्यापारस्याहारोच्चकरणमित्युच्यते॥ आहारादीनां आहारादय आहारभयमैथुनपरिग्रहाः संज्ञा
अभिलाषः चतुर्विधः अशनपानखाद्यस्वाद्यानां हारः नयकर्मोदयाभ्यन्तरे रत्नामनःसंबंधिजीवः पंचदशानां मांकि
लतानयन्ते [illegible] रोषस्योत्कारिकमादयः निरागपरिणामो विषयेः परस्परस्पर्शनं वनिताक्षेमथुनं [illegible] मणिमौक्ति
कादीनां चेतनानां बाह्यानां अभ्यन्तराणां च रागादीनां उपधीनां संरक्षणार्जनसंस्कारादिलक्षणा [illegible] परिग्रहः
आहारसंज्ञाभयसंज्ञामैथुनसंज्ञापरिग्रहसंज्ञाश्चेति॥ फासादियस्पर्शादीनां इन्द्रियाणि [illegible] स्पर्शन
रसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि इन्द्रियाणि ज्ञातव्यानीति॥ पृथिव्यादीनां स्वस्वरूपं च वर्तितं पादयत्नाः पुढविकाया
दिमाइय। पत्तेयअणंतकाइया चेय। विगतिगचउपंचिंदिय। तम्मादि [illegible] पुढविपृथिवी [illegible]।
पत्तेलं आउ [illegible] अग्निः मारुतः वातः प्रत्येकवनस्पतिः एकजीवं प्रति कारणं शरीरं [illegible] प्रत्येकं अ साधारणं
अनंतं अनंतः साधारणं [illegible] कायिकाश्चेति॥ पृथिवीकायो विद्यते येषां ते पृथिवीकायिकाः आपः कायो वि
द्यते येषां ते अप्कायिकाः तेजः कायो विद्यते येषां ते तेजःकायिकाः मारुतः कायो विद्यते येषां ते मारुतकायिकाः व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

गाद कायो विद्यते येषां ते पृथक्कायाः गण्डूलकालिकादयः॥ अनंतकायो विद्यते येषां ते अनंतकायिकाः॥ उ
द्वीरुसलकादयः अत्रापि कलसप्रत्यार्थः एवकारावधारणार्थः॥ पृथिवीकायिकादयः स्वभेदभिन्ना बादराः सूक्ष्मा
४७ श्च पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च वेति॥ विग्रहतिर्यक्स्वरूपं विंद्रियइंद्रियग्राहः प्रत्येकमभिसंबध्यते॥ द्वींद्रियाः कृम्यादयः त्रींद्रिया
मत्कुणादयः चतुरिंद्रिया भ्रमरादयः पंचेंद्रिया मंडूकादयः॥ नाम्ना दिग्न्मात्रादयः स्वभेदभिन्ना वेति॥ दर्शयदेतेभ्यो येदी।
कायिकादयः पंचेंद्रियपर्यंता दशैव स्वभेदभिन्ना इति॥ श्रमणधर्मस्य स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह॥ खंतीमद
वअज्जवलाघवतवसंजमो आकिंचणदा। तह होदि बंभचेरं सच्चं चागो य दस धम्मा॥ खंती उत्तमखमा
निदच्छमार्गणार्थं परकुलानुपयतस्तीर्थयात्राद्यर्थं वा पर्यटतो यतेर्दुष्टजनाक्रोशोत्प्रहसनावज्ञाताडनशरीर
व्यापादनादीनां सन्निधाने स्वांते कालुष्यानुत्पत्तिः क्षांतिः॥ मृदुत्वं मार्दवं जात्यादिमदावेशादभिमानाभावः॥ आ
र्जवस्य भावः आर्जवं मनोवाक्कायानामवक्रता॥ लाघवं लघोर्भावो लाघवं अनतिचारस्तोचं शुचेः कर्मरेतल्लोभनिर्वृत्ति २७
तपः कर्मक्षयार्थं तप्यते इति शरीरेंद्रियाणि तपः तद्द्वादशविधं पूर्वोक्तमेव संयमः संयमो संयमः वर्ण्यापह्रणार्थं समितिषु
वर्तमानस्य प्राणींद्रियदयाकषायनिग्रहलक्षणः॥ अकिंचणदा नास्य किंचनास्ति अकिंचनः अकिंचनस्य भावः आकिंचन्य

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अकिंचनता उपात्तेष्वपि शरीरादिषु संस्कारोपादायममेदमित्यात ... बंधन ...
कारणं दशांगं ब्रह्मपरिवृत्तौ ब्रह्मचर्यं अनुज्ञातांगनास्मरणकथाश्रवणात्स्त्रीसं
५२८ तंत्रवृत्तिनिवृत्त्यर्थो वा गुरुकुलावासो ब्रह्मचर्यं सत्संपरोपताप्यादिपरिवर्जितं कर्मादानकारणा ... वचनसत्य
योगो त्यागः संयतस्य योग्यं ज्ञानादिदानं त्यागः चत्वारः मस्तुभ्यार्थः दशधर्माख्यानधर्मो द्वादशप्रकारोयं श्रमणधर्मो
र्मो व्याख्यातमिति । शीलानां तुल्यत्वेनिमित्तं अष्टादशसहस्रं भणनोच्चारणा क्रममाह ॥१॥ मणवयणकाय भूमिकरणे मणकरणा ।
शुद्धस्तुत्वलावहडीदं । आहारसणविरदे । फासिंदियसंवुडे व ॥२॥ पुढवीसंजमजुत्ते । खंतिगुणायण्णुदेपटमसील । श्रमण
वार्दिवसुत्व । तेहदवेससाणितियाणि ॥३॥ मणगुत्तेमननसागुत्तःमनोगुप्तस्य तस्मिन्नेवा मनोगुप्तस्य मनः सुप्तस्य गुप्तिपालस
स्यैवसुनिस्पृहस्य सुनिस्पृहस्यैव मणकरणोमुक्कमनः करणोन्मुक्तः मनःकरणोन्मुक्तस्य मनः श्रमणस्य ... मनः
करणोन्मुक्तस्य अशुद्धलावस्त्रुतस्य मनःकरणोन्मुक्तस्य शुद्धलावस्त्रुतेवा आहारसंज्ञाविरते आहारसंज्ञायां विरतः अस्य
आविरतस्य आहारसंज्ञाविरते वा । फासिंदियसंवुडे वा स्पर्शनेन्द्रियसंवृतस्य स्पर्शनेन्द्रियसंवृतस्य स्पर्शनेन्द्रियसंवृतस्य निद्रि
यसंवृतस्य वा चेवनिश्चयन । पुढवीसंजमजुत्ते पृथिवीसंयमयुक्तः पृथिवीसंयमयुक्तस्य पृथिवीसंयमयुक्तस्य पृथिवी ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संयमयुक्तस्य पृथिवीसंयमयुक्तो वा स्वांतिगुणानुद्दिष्टा क्षांतिगुणान संयुक्तः। क्षांतिगुणसंयुक्तेनाप्य क्षांतिगुणसंयुक्तस्य
क्षांतिगुणसंयुक्तेन वा प्रथमशीलं अथ प्रथमशीलं तस्यैव वृत्तस्य मुनिरूपणस्य तेन मुनिरूपणस्य प्रथमशीलं अत्र चलितं भवति
परि निष्पत्तिश्च स्वचारित्रात्मुनेः भवत्यचारित्रात्मनः मुनेर्वा इति संबंधः॥ [illegible] श्रमणधर्मैः विमुक्तस्य॥
दिनिष्ठुरस्थितः संयमादिसंस्थितः [illegible]: तदेव तथैव तेन च कारणेन वाच्यकारणे समस्तानां पर्यवसितः॥
यादृशीनि शीलानि निर्णयानि ज्ञातव्यानि॥ अथवा विशुद्धवृत्तेन गर्भस्य यावत् यथा वा पृथ्वीमुनिरूपणेन मनःक-
रणोन्मुक्तेन अज्ञानावधृतेन आहारसंज्ञाविरतेन स्पर्शनेन्द्रियसंवृतेन पृथिवीसंयमयुक्तेन क्षांतिगुणसंयुक्तेन संयमनीति
येन शीलं तिष्ठति॥ तथा कायगुप्तमुनिरूपणेन प्रथमस्य वचारणाविधानानुसार्येण तीर्थंकरशीलं करणमनस्तिष्ठ-
ति विशुद्धेन तत्र आलिंगितेन दोषवारणा कर्तव्या॥ मनोगुप्तमुनिरूपणेन अकरणोन्मुक्तेन अज्ञानावधृतेन आहारसंज्ञाविर-
तेन स्पर्शनेन्द्रियसंवृतेन पृथिवीसंयमसंयुक्तेन क्षांतिगुणसंयुक्तेन तद्गुप्तिरूपणेन चतुर्थशीलं॥ तथा रूपणेन वा कर
णोन्मुक्तेन अज्ञानावधृतेन आहारसंज्ञाविरतस्पर्शनेन्द्रियसंवृतेन पृथिवीसंयमयुक्तेन वा
गुप्तेवा कारणोन्मुक्तेन वाचापर्यवसितेन षष्ठशीलं तिष्ठति॥ तथा का

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

गाणस्थानीयानि तत्कं श्रोत्रंद्राभ्यं संज्ञाः ज्ञाः ततः पंचेन्द्रियाणि ततः पृथिव्यादयः कायास्तत्र अथाधर्मा-
४०८ प्ताः एवं संस्थाप्य सर्वेषु श्रमणगुणाभिधानि शीलानि वक्तव्यानि यावत्सर्वे अक्षा अंत्यं स्थानं स्थिता भवंति तावद-
ष्टादशशीलसहस्राणि उत्पद्यंते इति । अथवा मनोगुप्तस्य निद्रोपलक्षितस्य आहारसंज्ञाविरहितस्य स्पर्शनेन्द्रियसंवृतस्य पृथिवीकायारंभं संवृतस्य
अत्रैव स्थितस्य ततः क्षांत्यादयो दश धर्माः प्रत्येकं आर्जवादि मनोवाक्कायादि
कायगुप्तानि स्थूलः स्थितस्वतो यादवा शीलसहस्राणि गुप्तिनिद्रोपलक्षितस्य शीलानि भवंतीति । [illegible] मनोगुप्तिकृतकारितानुमता-
दयः पुनः करणानि भवंति सहस्राणि शीलानि उत्पाद्य । ततः शेषेषु तेनैव क्रमेण शीलानि विशुद्धमनोगुप्तस्य [illegible]
ततः गुणस्थानेषु पंच सहस्राणि शीलानामुत्पादनीयानि । ततः सर्वेषां [illegible] अवलंबिनां [illegible]
ष्टादश भवंति । ततः कायगुप्तिं अवलंब्य सहस्राणि शीलानामुत्पादनीयानि । ततः सर्वेषां [illegible] भवंति [illegible]
कायगुप्तिविशुद्धमनोगुप्तस्य शीलानां चाष्टादश सहस्राणि संपूर्णानि भवंति । एवमनेकविकल्पेन भावनीयानि
कर्मभावोद्दित्तव्यइति । उत्तरगुणानां गुप्त्यादिकारणानां च संपूर्णता प्रतिपादयन्नाह [illegible] इति सर्वसंगपरित्यागी [illegible]
ध्यायन्नापि वृत्तीय । हिंसादिकर्मकाया । विराधनां लोभनाशाद । [illegible] इत्यादि [illegible] पंचानां धिकारिणा तीर्थंकरैर्वि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] दिया [illegible]

रति: चउरा चार: सदियाज्ञानं [illegible] दशानां भेदा: आणुपुव्वीय [illegible] प्राणा
[illegible]णां हिंसा अत्रादि [illegible] द्रष्टव्य: । तेन हिंसादय एकविंशति संख्या भवंति । अदिकम अतिकम: विषया
४८ णां तु परस्मी [illegible] विशेषो द्रष्टव्य: । तेन हिंसादय एकविंशति संख्या भवंति अदिकम । अतिकमादय
[illegible] दिति । काया: सर्वे जीवसमासा: विराहणा विराधना अवर कारणानि । आलोचना आलोचना
[illegible] द्रष्टव्य: आलोचनादोषा: [illegible] शुद्धय: प्रायश्चित्तानि [illegible] अतिक्रमणादि [illegible]
विंशति: अतिक्रमणादय [illegible] काया: [illegible] विराधना दश आलोचनादोषा [illegible] दश [illegible]
ति कृत हिंसादय [illegible] काया मा [illegible] ॥ पाणिवह मुसावादं अदत्त मेहुण परिग्गहं चेव । कोह मद माय लोभ
[illegible] रदि [illegible] ॥ पाणिवह प्राणिवध: प्रमादवतो जीवहिंसनं मुसावादं मृषावाद: अनृतवचनं [illegible]
[illegible] अदत्त अदत्तं परकीयस्य अनुमतस्य ग्रहणं [illegible] । मेहुणं मैथुनं वनितासेवा [illegible] परि
ग्रह: पापादानोपकरणा [illegible] वतानीति ॥ कोह क्रोध: [illegible] मद: जात्याद्यवलेप:
माय माया कौटिल्यं लोभो लोभ: [illegible] रदि अरति [illegible] परिणाम: स्दीर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ति:स्रम: अल्पितो: सिलाथ: उत्पुंच्छ उत्पुप्रापरगुणांसटनमण । यथा कायमशुभं मशुभंपापादानक्रियानंत्या

५८८ शुभकर्मनिसंबध्यतेमनोमयशुभंवाङ्मशुभंकायमशुभंमनोवाक्कायानांपापक्रिया: मिथ्यादर्शनं मिथ्यादर्शनं नि ति

नेकृमतस्याश्रद्धानं प्रमादो वध्यमानस्याप्यनाचरणं विकथादिस्वरूपं पिशुनत्वं परस्यादोषा सवादोषा

हश्मांसमत्सदिकं अज्ञानं अज्ञानं यथावस्थितस्य वस्तुन: विपरीतावबोध: अणियसे अभिघट: सेवयापश्रित:

इंद्रियाणां इंद्रियाणां चक्षुरादीनाममनियंत्रणं एते एकविंशतिः तदा हिंसादया चक्षुबाइति ॥ अतिक्रमणं तीर्थं

प्रपंचयतिपादयन्नाह ॥ अदिक्कमणं वदिक्कमणं अदिचारो तहेव अणाचारो एदेहिं चदुहिं पुणो सावज्जो

गुणियव्वो ॥ अदिक्कमणं अतिक्रमणं संयतस्य संयतस्य सहृदमध्यस्थस्य विषयाभिकांक्षा वदिक्कमणं व्यतिक्र

मणं संयतस्य सहृदयस्य विषयोपकरणार्जनं अदिचारो अतिचार: व्रतेषु शिथिलत्वं ईषदसंयमसेवनं अणाचारो

यथाचाभो अनाचार: अनाचार: सर्वथा स्वच्छंदप्रवर्त्तनं एदेहिं एतै: अतिक्रमणादिभि: चदुहिं चतुर्भि: पुणो पुनः सा

वज्जो सावद्यः हिंसादिः एकविंशतिः साज्जवति गुणियव्वो गुणितव्यः संगुणनीयः तत्रश्चतुरशीति विशा तद्गुणाना च

उरसीतिर्भवंतीति कायक्षेदनामस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ पुढविदगागणिमारुद पत्तेय अणंतकायिया चेव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२८ स्पर्शनादि पंचेंद्रियाणि दृश्यानि ईर्यापथ चउ पंचिंदिय अप्पोमसवक्षायदस्सुणिदा ॥१३॥ कायशब्दः प्रत्येकं संबध्यते पृथिवीकायिकाः अप्का
यिकाः अग्निकायिकाः मारुतकायिकाः प्रत्येककायिकाः अनंतकायिकाः एवं प्रत्येकं संबध्यते
द्वींद्रियाः त्रींद्रियाः चतुरिंद्रियाः पंचेंद्रियाश्चेति अप्पोमसवक्षाय अन्योन्यस्य व्यधिकरणेनैते पृथिवीकायिकादयः न सं
रक्षणीयाः संतः सर्वे कैश्चि चक्षुर्दर्शनी निर्विकल्पे गुणिता अक्षरसंख्या ततः एतावंतः चक्षुर्दर्शनीति ज्ञानेन गुणिताः
एतावंतः विकल्पा भवंतीति अवधिकारणविकल्पान् प्रतिपादयन्नाह ॥१४॥ स्त्रीसंसर्गोपधि प्रमादगुणं
श्रमणस्य संयमं सर्वांगासर्वसमयं उक्तं गुणाय वाचयेत् ॥१५॥ अत्र संसर्गः ऊर्ध्वीतलसंयमः
स्त्रीविषयः संवरणं दमशील विराधनाशीला ॥१६॥ स्त्रीसंसर्गी स्त्रीसंसर्गः वनितादिः मर्दनं रसपरा
णि दस स्तयणाशनिन रसलेज ते आलिंगनाय पर्व इ यदर्पकारा दारय दागं धमञ्ज संवर्गी भः अद्भसुग्धिद्रव्य
कर्दमादिकः माल्यं मालती चंपकादि कुसुमादिकं तासां स्पर्शः गंधमाल्य संस्पर्शाः सुगंधद्रव्यैः सुगंधपुष्पैश्च २४४
शरीरसंस्कारः शयनासनं शयनं तूलिकादि पर्यंकस्पर्शः आसनं इंडलादासनादिकं शयनं चासनं च शयना
सने रागद्रव्याणि आसनगृहे तसाण्यं भूषणानि शरीरमंडनादीनि मुकुट कटकादीनि शरीरसंस्कारविषयाकांक्षा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४८० चापंचेंतानि । वंसंतुणापर्बडनः गीयवाइयंसगीतं पक्षादिकं वादित्रं ततवितत घनसुषिरादिकं करणं नर्तनं गीतंच
वादित्रं च गीतवादित्रं तेषां कादृत्यात्त्नेयानिनाषकारणं अब्रह्मस मपजोगा अर्थस्य संप्रयोगः कुवृशीदि द्वयसं
पर्कः कुशीलसंसर्गिकम्मितं शीलं येषां ते कुशीलास्तैः संसर्गः संवासः कुशीलसंसर्गः राया विषुजनसंपर्कः रायस्स
वयंरादम्मवावविषयाचिनोरहस्यसुखपृच्छादिकरणं रत्नी विषयसंवरणं राज्ञो वपि संवरणं कार्यांतरेण निशायां
पर्यटनं [illegible]सीलविराहणाशीलविराहनाकाणिस्य भणिताः प्रतिपादिताः एते स्वी संसर्गादयो [illegible]शीलविरा
धना [illegible] एते दश विकल्पैः स्वर्धास्त्रानि चत्वारिंशति [illegible] निर्गणितानि निचत्वारिंशति [illegible] भवंति
आलोचनादोषांन्प्रतिपादयन्नाह । आकंपिय अणुमाणिय जं दिट्ठं बादरं च सुहुमं च छण्णं सद्दाउलयं बहुजण अव्वत्त
तस्सेवी ॥ आकंपिय आकंपितदोषः तत्र पानोपकरणादिना आचार्यमाकंप्यात्मीय[illegible]दोष
मालोचयति तस्याकंपितदोषो भवति । अणुमाणिय अणुमानितं शरीरदाढ्यं [illegible] नेदं तव चमनो [illegible]
स्तु मान्यात्मनः करणा परमाचार्यस्य न्यायो दोषमात्मीयं निवेदयति तस्य द्वितीयो नुमानितदोषः जं दिट्ठं यद्दृष्टं अन्य
र्दृष्टं लोकितं दोषमात्रं तदालोचयति नेदृष्टं अवद्यं यतिरस्यं तृतीयः दृष्टमालोचनादोषः बादरं च स्थूलं [illegible]

= ह छिन नीपी १० = १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दिकं पुनश्च प्रच्छादयति दोषं सूक्ष्ममालोचयति स्थूलं नालोचयति अयमपरश्चतुर्थं बादरं नामालोचनादोषजातं ॥ तथा सूक्ष्मक-
४८४ मेवं स्वयं सर्वं दृष्टपरामर्शादिकं स्थूलं दोषं प्रतिपादयति महाव्रतादिषु जातं सूक्ष्मं चक्रे यत्नमयं पंचमं सूक्ष्मं नामा-
लोचनादोषजातं तेनैव स्वच्छन्नं प्रच्छन्नं व्याजेन दोषकथकथनं कृत्वा स्वतः प्रायश्चित्तं यः करोति तस्य षष्ठं प्रच्छन्नं नामालो-
चनादोषजातं सप्तमं सद्दाउलयं शब्दाकुलं पाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिकादिप्रतिक्रमणकाले बहुजन-
शब्दसमाकुले स्वात्मीयापराधं निवेदयति तस्य सप्तमं शब्दाकुलं नामालोचनादोषजातं बहुजनं ॥ एकस्मै
आचार्याय स्वदोषं निवेद्य तेन कृतं प्रायश्चित्तं अश्रद्दधानः पुनरपरस्मै आचार्याय निवेदयति तस्य
अष्टमं नाम बहुजनं आलोचनादोषजातं ॥ अवत्तं अव्यक्तः प्रायश्चित्तादिकुशलो यस्तस्मै स्वदोषं कथयति तस्य
लघुप्रायश्चित्तनिमित्तं नवमं अव्यक्तं नामालोचनादोषजातं तस्सेवी तत्सेवी यथा आलोचनादोषः संसर्गात्स्वसदृशो मदीयप्रायश्चित्त-
मयं दास्यतीति दोषं प्रकटयति तस्य तत्सेवी नाम दशम आलोचनादोषो भवेत् ॥ एवमेते दश आलोचनादोषाः तिसृषु
गुप्तिषु ... निरूपकाः स्थितिकादि ... आलोचनादि प्रायश्चित्तानां स्वरूपं प्रतिपा-
दयन्नाह ॥ आलोचणपडिकमणं उभयविवेगो तहा विउस्सग्गो । तवछेदो मूलंपि य परिहारो चेव सद्दहणा ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४६२ आलोचनं आलोचनं स्वदोषनिवेदनं [illegible] प्रमादनिवेदनं मोहेत्वनं पडिकमणं अतिक्रमणं अतीतीचारनिर्ह
रणं उभयं उभयं आलोचनप्रतिक्रमणे [illegible] ... तिविशोधनानं [illegible] ... विवेकः संसक्तान्नपानोपकर
णादिविभजनं विवेकः तदा तथा विउस्सग्गो कुसुमं [illegible] कायोत्सर्गादिकरणं तवतपः अनशनावमोदर्यैलदाणं
दोछेदः दिवसमासादिना प्रव्रज्याहापनं मूलपुनर्दीक्षा [illegible] परिहारो [illegible] पक्षमासादिवि
भागेन दूरतः परिवर्जनं परिहारः सद्दहणा श्रद्धानं सावद्य [illegible] तस्य मनसः मिथ्याउः कृतो [illegible] निवि
तैनेतेदशविकल्पा विपरीता दोषा भवंति एतैः सर्वैः [illegible] निश्चलं [illegible] ... स्त्रालिस्पिता [illegible]
उत्सत्ति [illegible] तस्मात् पर्यविकल्पा भवंति तद्विपरीता स्त्रावं तत एव गुणा लवं तीति [illegible] ... प्राणा
तिपाताद्विरतं अदिकरणादोसकरणव्वमुक्के पुढवीए पुढवीगुण आरंसमुसमं [illegible] ... श्री [illegible] आ
कंपियदोसकरणव्वमुक्के आलोयणसोहिजुदे आदिगुणसे [illegible] पाणादिवादविरदं प्राणातिपातादिसा
तस्मात्प्राणातिपाताद्विरतः उपरतस्तस्मिन्प्राणातिपातादिविरतस्य प्राणातिपातविरतया अदिकरणदोसक
रणव्वमुके अतिक्रमणादे दोषस्य करणं तेनो [illegible] मुक्तः परित्यक्तस्तस्मिन्प्राणातिक्रमणादोषकरणोन्मुक्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्यातिक्रमणदोषकरणोनुक्तेवा। उद्वीपप्रद्वीप्रगा आरंलवुसंतदेधीरा पृथिव्याः पृथिवीकायिके पृथिव्याः पृथिवी
कायिकानांपुनरारंस्लोविराधनंतंस्मिन सुसंयतात्यत्नपरस्तस्यतस्मिन्नापृथिव्याः पृथिवी पुनरारंलसुसंयतस्य पृथिवी
२८६ कायिकेः पृथिवीकायिकानां संयंपुनरारंनस्तस्मिन सुसंयतवाधीरधीरस्यवामाधेसाभावी। पृथिवीसमर्यादिनदर्शी
संमर्शविप्रुक्ते बीजनसंपर्कविप्रयुक्तस्यवा॥ आकंपियदोषकरणानुक्तं। आकंपितदोषस्य[illegible]णातनीनुक्त
सोनुक्तेवा। आलोचनसोधितुदे आलोचनशुद्धिप्रुक्ते आलोचनशुद्धिप्रुक्तस्यवा आदिगुणा आदि[illegible]णाः प्रथमो
गुणः संजातः एवंसमयाचेगाश्चगुणाः तायाज्ञातव्यावत्पादनीयाइति। हिंसाद्येकविज्ञातिसंस्थापनतनकर्द्धं अति
क्रमणदयश्चत्वारः संस्थापनीयाः॥ पुनस्ततऊर्द्धं पृथिव्यादिशतंस्थापनीयं ततऊर्द्धंदशविराधनास्थानसंयतिदया
व्यवस्थाप्याः। ततऊर्द्धं आकंपितादयोदशदोषाः स्थापनीयाः। पुनस्ततऊर्द्धं आलोचनादयोदशशुद्धयस्थापनी
यास्ततएवंप्रस्तारं कर्त्तव्यंअक्षरे पुनोच्चारणा निपातविरते पुनरपि अतिक्रमणदोषकरणोनुक्ते पुनरपि पृथिव्याः पृथि २८६
वीपुनरारंलसुसंयते पुनरपि बीजसंसर्गविप्रुक्ते पुनरपि आकंपितदोषकरणोनुक्ते पुनरपि आलोचनशुद्धिप्रुक्ते।
आदिगुणोत्पत्तिततोद्वितीयादिविरते अतिक्रमणदोषकरणोनुक्ते। एवंद्रोषानामंप्रस्तारार्थवाच्योद्वितीयगुणस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तं॰ अदत्तादानविरदणवेवं पिरग्रहेपु चारित्रेषु तृतीया गुणाः एवं तावद् भावयतां चतुरसीतिलक्षगुणानां सर्व्वसिद्धिं
नामवतीति। शीलानां गुणानां च पंचविकल्पान् प्रतिपादयन्नाह [illegible] शीलगुणानां संख्या प्रस्तारो अक्षसंक्रम
५२८ व णष्टमुद्दिष्टं पंचविकल्पाणि ज्ञेयानि। [illegible] शीलगुणानां शीलानां गुणानां च संख्या संख्याप्रमाणं शीलानां गु
णानां च प्रस्तारः प्रस्तारः शीलानां गुणानां च अक्षसंक्रमः अक्षसंक्रमस्तथा शीलानां गुणानां च णष्टं नष्टमुद्दि
ष्टं उद्दिष्टं प्रस्तारणा दृष्टा अक्षानक्षांस्तेषां संख्याणां गुणानां वा संख्यानष्टं उत्पादनं नष्टमित्युच्यते। अक्षाद्दिष्टं प्रस्ताराणा
मक्षसंक्रमणेनाक्षस्यादनमुद्दिष्टमित्युच्यते। पंचविकल्पाणि ज्ञेयानि। एवं पंचापि विकल्पा ज्ञातव्या भवंति
एवं शीलानां गुणानां च पंचविकल्पा ज्ञातव्या भवंतीति। संख्यानयनाय तावदाह [illegible] सर्व्वे विकल्पा अथवा
संगे सर्व्वे क्रमशस्तु मेलयित्वा क्रमेण गुणिते उत्पद्यते संख्या [illegible] शीलानां गुणानां च सर्व्वानपि संक्षेपतः गान् सर्व्ववि
कल्पान् पिंडान् पूर्वपरिस्थितविकल्पेषु मीलयित्वा एकमेकं क्रमशो गुणयित्वा सा संख्या समुत्पद्यते त्वा। अथवा
सर्व्वेषु सर्व्वसंयोगेषु पृथक् पृथक् मीलितेषु संख्या उत्पद्यते। अथवा सर्व्वेष्वपि संयोगेषु परस्परं
क्रमशो गुणितेषु संख्या उत्पद्यते। एकविंशतिनिस्त्रधर्म्मर्गुणानीयाः पुनः स्नानेन पुनरपि दशालिः पुनरपि दशादिः अपरं पिंडं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शरीरपिंडितैर्गुणितैश्चतुरशीतिलक्षा गुणा नामुत्पद्यंते ॥ इति एवं शीलानां पिंडस्थापनेति । प्रस्तारस्थापना स्थाप्यमा
न ॥ प्रथमं शीलपर्यायाणां क्रमेण तिरश्चि विधेयत्वपरिमाणं च पिंडप्रवृत्तिकं ॥ तिरश्चिनाक्षेपिकारो ॥ प्रथमं
स्थाप्यमनोवाक्कायत्रिकं शीलपर्यायाणां शीलपर्यायाणां अष्टादशशीलसहस्राणां क्रमेण क्रमेण तिरश्चि विधाने स्थाप्य
शीयमनोवाक्कायमनोवाक्कायस्थापनतावदेकैकं निक्षेपणीयं यावदष्टादशसहस्राणि शीलानि निष्पन्नानि ततः
उपरि मनोवचःपरिस्थितानां करणादीनामष्टादशसहस्रमात्रो निक्षेपः कर्तव्यः ॥ तद्यथा अष्टादशसहस्रमा
त्राणां योगानां निस्त्रिंशानामुपरि मनःकरणं मनस्करणं मनःकरणं वाक्करणं वाक्करणं वाक्करणं कायकरणं का
यकरणं कायकरणं कायकरणं एवमेकैकं तीन्तीन् तावत्तावत्स्थापनीयं यावदष्टादशसहस्राणि सर्वा
णि तत्रोपर्येकैकाः संज्ञा नव नववारान् तावत्तावत्स्थापनीया यावदष्टादशसहस्राणि संपूर्णानि भवंति ततः
उपरि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणींद्रियाणि पंचैकैकं षट्त्रिंशत्षट्त्रिंशद्वारान् तावत्तावत्स्थापनीयं १४७
यावदष्टादशसहस्राणि संपूर्णानि भवंति ॥ ततउपरि क्षमादि दशकं तथैव स्थाप्य संज्ञाः षट्चत्वारिंशद्वारा
न् नववारान् तावत्तावत्स्थापनीयं यावदष्टादशसहस्राणि संपूर्णानि ततउपरि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणी

...सि - १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चतुरशीतिलक्षमात्रं ततः उपरि स्त्रीसंसर्गादिविराधना दशघ्नैकं चतुरशीतिसहस्राधिकत्वात्तावल्लक्षाणीयंति च
तुरशीतिलक्षमात्रं प्रसर्पति ततः उपरि आकंपितादयो दोषा दशघ्नैकं चतुरशीतिसहस्राणि चतुरशीतिसहस्रा
णि स्खलनात्तावल्लक्षाणीयंति वा चतुरशीतिमात्रं स्यात्ततः उपरि आलोचना विशुद्धयो दशघ्नैकं अष्टलक्षाधिकत्वा
५८५ द्विंशत्सहस्राणि अष्टलक्षाधिकचत्वारिंशत्सहस्राणि अष्टलक्षाधिकचत्वारिंशत्सहस्राणि कथं तावल्लक्ष
स्खलनीयं भावः चतुरशीतिलक्षमात्रं संप्रसर्पस्यात्ततः चतुरशीतिलक्ष गुणागमनं निविसर्गेणमः प्रस्तारः स्यादिति
एवं समप्रस्तारं निरूप्य विषमप्रस्तारस्य स्वरूपं निरूपयन्नाह ॥ गा ॥ तिण्णिवि दिय पिंडं पढमं तस्सुवरि विदिय
मेकेकं पिंडं पडि णिक्खित्तं एवं सव्वत्थ कायव्वा ॥ गा ॥ तिण्णि विक्षिप्य प्रस्तीर्य विदित्वैवं द्वितीयमात्रं प्रथ
मं मनोवाक्कायत्रिकं द्वितीयं त्रिकमात्रं वा त्रीन्वारान्संस्थाप्य ततस्तस्योपरि तस्मादेव द्वितीयं करणत्रिकं एकैकं प्रति
कं द्वितीयं प्रमाणं त्रीन्वारान् दत्वा तावन्मात्रं स्थाप्यं यावत्प्रथमप्रस्तारस्य मात्रं संभवति ततः एतत्सर्वं प्रथमं संभवति संज्ञा
तत्र एकं द्वितीयं प्रमाणं नवति संज्ञामात्रं प्रथमं संस्थाप्य मनोवचनकायपिंडं नवप्रमाणं तत्रः संख्यामात्रं स्थाप्य २४८
तस्योपरि पिंडकं कारणानि नव नववारान् संस्थाप्य ततः एतत्सर्वं प्रथमपिंडं भवति पंचेन्द्रियाणि द्वितीयपिंडं भवति ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

द्रियाणि पंचैकेकं षट्‌त्रिंशद्वारान् कृत्वा तावत्प्रस्तारणीयं यावत्षट्‌दशसहस्राणि सप्तशतानि षट्‌सप्ततिश्च पृथिवी
जीवकायिकअप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिकप्रत्येककायिकानंतकायिकद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिंद्रियपं
चेंद्रियास्तेषां एकैकं अशीतिशतवारं अशीतिशतवारं कृत्वा तावत्प्रस्तारणीयं यावद्दशहस्रसहस्राणि सप्तशतानि
५१८ भवंति तत्र पृथिव्यादीनि भावे देवा जीवस्तापः तपःसंयमाकिंचन्यब्रह्मचर्य सत्यत्यागाः दशैकैकं अष्टादशसहस्रानंत्य
सहस्राणि कृत्वा तावत्प्रस्तारणीया यावदष्टादशसहस्राणि प्रस्फोटनानि भवंति तत्रानंतपिंडघातिपिंडकेशानि सिंहासमम
रोत्रवृत्तिमनोवाक्कायपिंडः पिंडश्चौणिकरणान्यपरः पिंडश्चिकरसायनेन तथा संज्ञानं चतुर्विधं वापरः पिंडः ततः पंचमा
पंचेंद्रियदशहत्वापरः पिंडस्तथा पृथिव्यादयो दश अशीतिशतानि कृत्वा सावयवः प्रस्फोटनीयं यावत्परः पिंडस्तथा
शांत्यादयः सहस्राष्टादशतानि प्रशस्तानि कृत्वापरः पिंडः एवं पिंडघातिपिंडघाति पिंडकेशानि सिंहासमम शानि नव
नीतिर्थाजाणानि पातादेकविंशतिः पुनः पुनस्तावत्प्रस्फोटनीयं यावच्चतुरशीतिलक्षप्रमाणं सर्वं भवति तत्र परि
अतिक्रमव्यतिक्रमातीचारानाचाराः प्रत्येकमेकविंशतिः प्रमाणं कृत्वा तावत्प्रस्तारणीयं यावच्चतुरशीतिलक्षप्र
माणं संपूर्णं स्यात् तत्र परिहरेदिति व्याधिविराधनाविकल्पाः ज्ञानमात्रः प्रत्येकं चतुरशीतिप्रमाणं कृत्वा तावत्प्रस्फ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वंवं प्रथमपिंडं षट्त्रिंशत्प्रमाणं पंचवारान् संस्थाप्य तस्योपरि एकैकं पिंडं षट्त्रिंशत् षट्त्रिंशत्प्रमाणं स्थापनीयं ततएव
५६ सर्वं प्रथमः पिंडः स्यात् तस्माद्द्योऽन्नाः द्वितीयः पिंडः प्रथमपिंडं अशीतिशतप्रमाणं द्वात्रिंशत्वारान् संस्थाप्य तस्योपरि
षट्त्रिंशदादिकमेकैकं अशीतिशतवारं अशीतिशतवारं संस्थापनीयं ततः तत्सर्वं प्रथमपिंडः स्यात् तस्मादद्योऽन्नाः द्वितीयो
यः पिंडः एवं प्रथमपिंडं अष्टादशशतप्रमाणं दशसु स्थानेषु स्थानेषु संस्थाप्य तस्योपरि षट्त्रिंशदादिकमेकैकं अष्टा
दशशतवारं अष्टादशशतवारं कृत्वा संस्थापनीयं ततो विषमः प्रस्तारः संपूर्णः स्यात् पिंडं प्रति निक्षिप्यते ॥ एवं
थैवं शेषप्रस्तारे अपि विकल्पाः कर्तव्याः उत्तरप्रस्तारोऽपि विषमः अनेनैव प्रकारेण साध्यत इति ॥ अथ संख्यारूपेण
शीलगुणान् स्थितिप्रत्ययमाह ॥ गाथा ॥ पढमक्खो अंतगदो आदिगदे संकमेदि बिदियक्खो ॥ दोण्णिवि गंतूणंतं आदिगदे
संकमेदि तदियक्खो ॥ टीका ॥ प्रथमकरणसंज्ञा इंद्रियकायधर्मादिपर्युपरि संस्थाप्य ततः सर्वत्र प्रथमाक्षसंक्रमणं
संकार्यः प्रथमाक्षे अंतं गत्वा संस्थाप्य ततो प्रत्याप्यादिगतः द्वितीयसंक्रामति द्वितीयाक्षः कारणस्थाने द्वा
वंतं गत्वा आदिं प्राप्नोति संक्रामति तृतीयः ततः त्रिषु द्वेषु अंतं प्राप्य आदिं गतेषु संक्रामति चतुर्थः ततस्तेषु
चतुर्थपर्यंतेषु अंतं प्राप्य आदिं गतेषु संक्रामति पंचमोऽक्षः ततस्तेषु पंचस्वेकैकेषु अंतं प्राप्य आदिं गतेषु संक्रामति षष्ठोऽक्षः

येत्रेकरूपाणि कर्तव्यं यावत्स्ते द्वाअत्रे त्र्यवस्थिता: स्युस्तत: पुनरशलाकासमुद्रस्थाणि तद्रस्रोन्यप्रांतं तत्रैवं [illegible]
४४६ नंतिपिततं [illegible] स्याप्य कार्यात्माकिश्चवत्स्येति । उद्धारपल्यरूपाणि [illegible] निश्रद्धान [illegible] उद्धारणाकूप [illegible]
तस्य [illegible] समभागे विविहत्स । ससंख्यविद्युसंख्यरूपं । लविकोंतसुद्ध । एवं संख्येयकाल [illegible]
निरूपको ग्रप्रमाणाय [illegible] निरूपतेता निरूपकप्रमाणानि ते: विद्यन्तेविस लो तता [illegible]
[illegible] पंचपद्मपंचका वागदन्तय [illegible] तस्मिन्नन्यस्यां अत [illegible]
[illegible] संख्येयकाल [illegible] ते तत्रैव स्थिता तमिति [illegible] सर्वे [illegible]
[illegible] कर्तव्यमिति यावत् उद्धारणा रूपाणि [illegible] निते [illegible] प्रमाणो [illegible]
यावंति शेषरूपाणि तावन्मात्रे स्त: स्थित: यदि [illegible] किंचिच्छे [illegible] स्यात्तदा [illegible] । एवं करणे: [illegible]
[illegible] इति । [illegible] सप्ततिनियर्गिता [illegible] २श्राप
[illegible] । एकं [illegible] व्यवस्थित [illegible]
[illegible] एकत्रिंशत्यधिक [illegible] मित्वा [illegible]

च+१

४०० क्तिस्ततः संज्ञानि षष्टस्थली रूपाधिके लब्धे नागे कृते एकादशरूपाणि त्रीणि रूपाणि तथैकादशवारान् मिथो
द्वितीयस्थ तृतीयरूपं व्यवस्थितस्ततो लब्धरूपाधिके दश मिः पृथिव्यादिनिर्भागे कृते रूपं लब्धं दशरूपवरा एवं ततस्तत्रैके
वारं त्वमित्वाः द्वौ द्वितीयरूपं व्यवस्थितस्ततो रूपरूपं अप्कायादिनिर्भागे कृते नैकं चिह्नं द्वितीयरूपमेवावस्थि
तः रूपं एवं मर्दितनष्टोद्दिष्टं आनयितव्यो यथा मोहनवधमानं लब्धं गुणावृद्धिपिंडरूपमस्ति पुनरेकादशरूपाणि नष्टा
नयन्नात ... सदाविकल्परूपं अनदोसंगाणि गुणमात्रा ॥ अवणिज्झाणे कि द्वयं कषायपदमाश्रा आचव ... मे
नविकल्पामस्या समपकस्थापयित्वा रूपवहूपं कवदोउपरिस्थआरत्प्रसंगाणि गुणसग्णा प्रमाणत्वकषमाणाः
अवणिज्झा अनर्वाय निराकरण ... किं द्वयं अनेकितरूपं कषाकुर्यात् पवमति पावव प्रथमसंख्यानिकं
यानरूपं सणानं ... र्गुणपवनं ... रूपाणि परितानि परिहरणीयानि ... नो हि
पर्गुणितव्य ततो द्वानिरूपर्गुणिताः ... रूपाणि तं वतितो द्वे रूपाणि निराकरणीयानि ... द्वा रूपाणि
वंति पंच लिर्गुणितानि ... रूपाणि ... रूपेन किं ते ते निराकर्तव्या हाप चारारूपाणि तन्वितानि ... रूपर्गु
णितानि द्वाविंशत् अधिके देवालवता ॥ अनेकितेन किंचिद्विद्यते ततस्तानि लक्ष्यरूपाणि त्रिर्गुणितानि पसवन्नापि

CC0-In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

५०१ कानिषट्त्रिंशतानि सर्वाणि तैः अनेकानि तैः स्वरूपेण निराकृत्य चतुर्दश अधिकानि षट्त्रिंशतानि सर्वाणि ततः स्थानानि त्रिलोकपर्यु
पिंडानि सहस्राणि शीलप्रविधिके सत्यवतः । ततो बहुरूपेण अनेकानि निराकृत्य शेषा अष्टादशसहस्राणि भवंति । एवं सर्वचतुर्दशी
लक्षगुणा ज्ञातव्य इत्यर्थमिति । शीलगुणानां उपसंहारगाथामाह ॥२५॥ एवं सीलगुणाणं सुत्तत्थवियप्पदो विजाणि
त्ता जो पालेदि विसुद्धो सो पावदि सव्वकल्लाणं ॥२६॥ एवमनेन प्रकारेण [illegible] लक्षणानां शीलगुणानन्न
कल्पनिः [illegible] सुत्तत्थवियप्पदो सूत्रार्थविकल्पतः सूत्रार्थेन सूत्रार्थनवविकल्पेन [illegible] विज्ञाय एतान् यो
पालयति विशुद्धः पालयति विसुद्धो विशुद्धः सर्वकर्मविनिर्मुक्तः सो पावदि [illegible] सव्वकल्लाणं सर्वकल्याणं
[illegible] पंचकल्याणानि [illegible] सूत्रार्थविकल्पैः विज्ञाय शीलगुणान् यः पालयति विशुद्धः [illegible] सर्वकल्याणानि
प्राप्नोतीति । [illegible]
शीलगुणाधिकारं व्याख्याय सर्वसिद्धांतकरणचरण [illegible] स्वरूपं द्वादशाधिकारं पर्याप्त्याख्यं प्रतिपादयन्मंगलं सवि १५७
कां प्रतिज्ञामाह ॥१॥ काऊण णमोक्कारं सिद्धाणं कम्मचक्कमुक्काणं । पज्जत्तीसंगहणी वोच्छामि जहाणुपुव्वीयं ॥
काऊण कृत्वा णमोक्कारं नमस्कारं [illegible] सिद्धानां [illegible] कर्मचक्रविनिर्मुक्तानामथवा सर्वेषामि ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ आहारादि कारणसमर्थानां संग्रहणां सिद्धं तां वर्ग्गणानि पादिकानि स्वस्वार्ण संग्रह नोति संग्रह ... ॥ +२

इत्य. उपमांऽप्यस्तुतस्य : कम्मचक्रस्तुकाणां कर्म्मचक्रस्तुकानां चक्रमिवं चक्रं कर्म्म निमित्तं च्युत्पत्तिरवयवा
४०२ नेनपरिहीणानां कर्म्मचक्र विप्रमुक्तेभ्योवासंसारान्निर्गतेभ्य: पज्जत्ती पर्याप्ती गृहीता नो अपर्याप्तौ ॥ अथवा पर्याप्ति
संयुक्तं पर्याप्तिसंदेपं पर्याप्ति अधिकारं वा सर्वानियोगद्धलस्ततो बोद्धामिवक्ष्ये विदुणोमि ॥ उच्चाण एव बीयं यथावस्त्र
यथाक्रमं गुणस्थानेषु ... मार्ग्गणासारेणानमस्कृतमनीषियाकर्म्मचक्रविप्रमुक्तेभ्य: सिद्धेभ्य: सिद्धानां वा नमस्कारं कृत्वा
तस्यावस्तुं पर्याप्ती: संयुक्तानी: वक्ष्ये इति प्रतिज्ञार्थं निर्दिष्टमाचार्य: पर्याप्तिमुपलक्षितस्याः ... स्वरूपं
उपपाद: ... गाथाद्वयमाह ॥ पज्जत्ती दसविहा संगहणं कायइंदियाणं च । जोणी आउपमाणं जोगो वेदो य लेस्स
... ॥ उववादो उव्वट्टणं ठाणं ॥ कुलं जोणी च अप्पबहुगाय ॥ ... पुद्दमसविधयसुत्तपदा ॥ =वीति कायथ्य
पज्जत्तीपच्छासय: आहारादिकारणनिष्पत्तय: देहो विग्रहदेहो पिंड मर्दारिकवैक्रियिका हारक वर्गणागतपुद्गलपि तिं च ति स्वरा
ड: कायश्चरणशिरोग्रीवाद्यवयवै: परिणतो वा अपि चान्यदेपि संस्थानसंस्थानेन्द्रियवयवसंनिवेशविशेष: केषांचि दात ...४
त्तिवे कायइंदियाणं केकायानां च पृथिवीकायादिकानां श्रोत्रादीन्द्रियाणां च कायानां संस्थानानि इंदियाणां च
जोणी योनय: जीवोत्पत्तिस्थानानि ॥ आउ - तं आयुर्नरकादिगतिस्थितिकारणपुद्गलप्रचय: पमाणं प्रमाणं पुद्गल

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४०३ श्रोयामनिस्तारणानियमात्तथा प्रत्येकं पंचदेहादीनां च वेदितव्यं ॥ जोगो योगः कायवाङ्मनः कर्म्मवित्प्रचयेदेश्च
मोहनीयकर्म्मविशेषः स्त्रीपुंसयोरन्योन्याभिलाषः खलु लेस्सा लेश्या कषायानुरंजिता योगप्रवृत्तिः परिणामः स्पर्श
नेंद्रियादयः करणसंयोगवशवादावपातः अन्यस्मादपरस्योत्पत्तिर् उववणं ... स्थानं
जीवस्थानगुणस्थानमार्गणास्थानानि ... कलानिर्जरा तत्स्वदाः अप्पबहुगं अल्पबहुत्वं च पयडि पयडिः ज्ञा
नावरणादिस्वरूपेण तु फलपरिणामः ॥ ठिदि स्थितिः फलानां कर्म्मणां स्वस्वरूपमजहतामवस्थितिकालः ॥ अणुभा
अणुभागः कर्म्मणां रसविशेषः पदेश प्रदेशः ॥ कर्म्मभावपरिणतपुद्गलस्कंधानां परमाणुपरिच्छेदेनावधारणं
४०२ बंधो बंधः परवशीकरणं जीवपुद्गलप्रदेशानामन्योन्यप्रवेशानुप्रवेशेन संश्लेषः ... प्रकृतिबंधः स्थि
तिबंधः अणुभागबंधः प्रदेशबंधश्चेति चत्वारः समुच्चयार्थः सूत्रपदानि ... सूत्रपदानि ॥ अथवा ...
...पातनाः एतानि विंशतिसूत्राणि षोडशसूत्राणि वा ... भवंतीति ॥ यदि कायसंस्थानमिंद्रियसंस्थानं वेद ३५।
सूत्रे ... वेदनबंधश्चत्वारि सूत्राणि तदा विंशतिसूत्राणां मध्ये कायेंद्रियसंस्थानमेकं सूत्रं ...
...एकं सूत्रं तदा षोडशसूत्राणीति ॥ प्रथमसूत्रस्य सूचितपर्यायसंख्यानाममनिर्देशनार्थं ॥ ओदारियसरीरे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तइंदियआणंपाणभासमणं होति मणो वियकमसो । पज्जत्तीओ जिणक्खादा ॥ आहारय आहारस्पर्शात् विषये
वा कर्म्मतो कर्म्मस्वरूपेण उफलानामादानमाहारस्तृप्तिकारण उफलप्रवर्तावा शरीरे शरीरस्य शरीरविषये वा
औदारिकादिस्वरूपेण उफलपरिणामः शरीरं ॥ तहतथा इंदियं इंद्रियस्य इंद्रियविषये उफलस्वरूपेण परिणा
म इंद्रियविषये वा । आणपाण आनप्राणयोरानप्राणविषये वा उच्छ्वासनिःश्वासवायुस्वरूपेण उफलप्रवर्त्त
न प्राणनाम । भासापुनः भाषाया भाषाविषये वा शब्दस्वरूपेण उफलपरिणामो भाषा होति भवति । मणो वि मनसो
पि तं मनो विषये वा चित्तोत्पत्तिनिमित्तपरमाणुनिचयः मनः कमसो क्रमशः । क्रमेण दर्शनानुक्रमेणागमन्या
येन वा पज्जत्तीउ पर्याप्तयः संसर्गताः स्तवः । जिणक्खादा जिनाख्याताः सर्वज्ञप्रतिपादिताः पर्याप्तयः षट्प
कर्मनिःसंबंधात् । आहारपर्याप्तिः शरीरपर्याप्तिः इंद्रियपर्याप्तिः आनप्राणपर्याप्तिः भाषापर्याप्तिः मनःपर्याप्तिरे
ताः षट्पर्याप्तयो जिनाख्याता तत्त्वतो ति पर्याप्तीनां संज्ञा षडेवतान्नाधिकाइति । नामनिर्द्देशेन लक्षणं व्याख्यातं
वेदितव्यं । यत आहारपर्याप्तिरिति किमुक्तं भवति । येन कारणेन च त्रिशरीरयोग्यपुद्गलस्कंधान् खलरसभागेन वास
मर्थो भवति जीवः तस्य कारणस्य निर्वृत्तिः संपूर्णता आहारपर्याप्तिरित्युच्यते । तथा शरीरपर्याप्तिरिति किमुक्तं भव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४०५

तियेनकारणेनशरीरयोग्यानिपुद्गलस्कंधानिगृहीत्वाऔदारिकवैक्रियिका[हा]रकशरीरस्वरूपेणपरिणमयि
समर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसमाप्तिःशरीरपर्याप्तिरित्युच्यते तथेंद्रियपर्याप्तिरितिकिमुक्तंभवतियेना
कारणेनएकेंद्रियस्यद्वींद्रियस्यत्रयाणामिंद्रियाणांचतुर्णांपंचेंद्रियाणांयोग्यानिपुद्गलस्कंधानिगृहीत्वाआ
त्मीयात्मीयविषयज्ञातुंसमर्थोभवतियेनकारणेनतेन। प्राणयोग्यानिपुद्गलस्कंधान्यवलंब्यानप्राणपर्यायेणनिःस
र्तुंसमर्थोभवति। तस्यकारणस्यसंपूर्णतानप्राणपर्याप्तिरित्युच्यते। तथाभाषापर्याप्तिरितिकिमुक्तंभवतियेनका
रणेनसत्यासत्योभयानुभयभाषायाश्चतुर्विधायाःयोग्यानिपुद्गलस्कंधान्याश्रित्यचतुर्विधभाषाभाषा
स्वरूपेणपरिणमयितुंसमर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णताभाषापर्याप्तिरित्युच्यते। तथामनःपर्याप्ति
रितिकिमुक्तंभवतियेनकारणेनचतुर्विधमनःयोग्यानिपुद्गलस्कंधान्याश्रित्यचतुर्विधमनःपर्यायेणपरिणम
यितुंसमर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णतामनःपर्याप्तिरित्युच्यते। एतानप्रथमकरणसूत्रंकृतमिति। पर्या २५२
प्तीनांस्वामित्वंप्रतिपादयन्नाह॥७॥ एइंदिएसुचत्तारिहोंतितहआदिदोयपंचभवे बेइंदियादियाणं। पज्जत्तीउ
असण्णित्ति॥८॥ एइंदिएसुएकमिंद्रियंयेषांतेएकेंद्रियाःएकेंद्रियाःपृथिवीकायिकादिवनस्पतिकांतास्तेषुएके

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ध्वउत्पन्नास्तिर्यञ्चः द्वीन्द्रियाः संतिसर्वे तिन्नद्रतथा तत्रैवत्पायन्ते त्रावपिसिकामण आहाराद्यात्र्यादितत्रा देषना
तिषथमाया: आरम्भपंचदशाक्षेसंख्यापरिमिता संवेसर्वे तिविकृतेतरेन्द्रियाद्रियाणां द्वीन्द्रियादीनां द्वीन्द्रियआदि
१०६ र्येषां द्वीन्द्रियादपस्तेषां द्वीन्द्रियादीनां पज्जत्तीउ पर्याप्तयः अस्मिन्निति असंज्ञीति असंज्ञिपर्यन्तानां द्वीन्द्रियं द्वीन्द्रिय
नचउरिंद्रियाणामसंज्ञिपर्यन्तानां आहारशरीरेन्द्रियानप्राणभाषाः पर्याप्तयः पंचभवन्ति ॥ नचैकेन्द्रियउनसाहार
शरीरेन्द्रियानप्राणपर्याप्तयश्चतस्रो भवन्ति द्वीन्द्रियादि असंज्ञीपर्यन्तानां पंचभवन्तीति ॥ अथषडपि पर्याप्तयः कस्य
भवन्ति मांशकायामुंबरसूत्रमाह ॥ ॥ वष्पियपज्जत्तीउ बोधव्वादोत्तिमपिकायाण एदाविं अपिलज्जा ॥ तेउअप
ज्जयपदोत्ति ॥ ॥ वष्पियषडपिच्छादिच्छत्रादोअपिसमस्ता: पज्जत्तीउ पर्याप्तय आहारशरीरेन्द्रियानप्राणभाषाम
नःपर्याप्तय: बोधव्वा बोधव्याः सम्यग्ज्ञातव्याः ॥ तेति सर्वे तिर्यक्षिकायाणं सन्निकायानां संज्ञिनः पंचेन्द्रियाः
णां षडपि पर्याप्तयो भवन्तीति ज्ञातव्यं ॥ अथ कं पर्याप्तमाह गाथांशकायामाह ॥ एदाहिं एतानिउ निस्सतिः पंचभिः षड्भिः
पज्जत्तिहि: अणिवृत्ता अनिर्वृता असंप्रसाकिल्लिष्पन्नाः ॥ तेउतएवजीवा अपज्जत्तया अपर्याप्तका असमाप्ताहारश
रीरेन्द्रियानप्राणभाषामनःकारणएतानिः पर्याप्तिनिर्वृत्तपाप्तिस्वाभावपदजीवात्पर्याप्तकावज्जिनी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वतीनां नामनिर्दिष्टे नैव गतिष्वन्तात् तत्स्थैर्यं निष्ठकत्वं ते कृतं यावता कालेन च ताः समाप्तिं प्रविशन्ति तावन्तं
४०८ मानार्थं मोह पर्याप्तिः पर्याप्ता भिन्नमुहूर्तेन दर्शनावरणैः अणुसमयपर्याप्ते सर्वमिथ्यावादिनां प
र्याप्तिः पर्याप्ता पर्याप्तिनिः पर्याप्ता संपूर्णाः पर्याप्तिपर्याप्तां संपूर्णा शरीरादिकारणाः भिन्नमुहूर्तेनापि भिन्नमुहू
र्तेनापि समर्था इन्द्रियादिका येन ज्ञातिसर्वेषां प्राणादयो ज्ञातव्याः एते तिर्यग्मनुष्या ज्ञातव्या यतः अणुसमयं प्रति
समयं समयं समयं प्रति समयं बालस्य पर्याप्तिपर्याप्तयः सर्वे पात्रवादीनां उपपादादिनिवासमये उप
पादिनस्तेषां उपपादिनां देवनारकाणां मध्ये स्यान्मतं कार्यं विशेषः देवनारकाणां मनुष्यपर्याप्तिः शेषाणां भिन्न
मुहूर्तेनैव निर्वर्तन्ते दोषः देवनारकाणां पर्याप्तिसमानकालेऽपि च सर्वावयवानां निष्पत्तिर्नैवेति मनुष्याणां सर्वपर्या
प्तानां भिन्नैकादेवनारकाणां माहारादिकारणस्य निष्पत्तिः भिन्नैककाले शरीरादिकार्यस्योत्पत्तिर्मनुः
ष्याणां सर्वेषां तेषां भिन्नैककाले देवनारकाणां माहारादिकारणस्य निष्पत्तिः भिन्नैककाले शरीरादिकार्य। गमप
स्याभिः तिर्यग्मनुष्याणां पुनर्लघुकालेनाहारादिकारणस्य निष्पत्तिः शरीरादिकार्यस्य च महता तः सर्वेषामुपपादि
नामनुसमयं पर्याप्तिय तिर्यग्मनुष्याणां भिन्नमुहूर्तेनैवोत्कृष्टमिति पर्याप्तीनां स्थितिकालः तिर्यग्मनुष्याणां जघन्येन

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कुंडलवयस्त्राणां किंचिदूनं अत्रोसोहादशसागरोपमतत्कृष्टत्वत्रीणि पल्योपमानि देवनारकाणां च जघन्येन दशवर्षसहस्र।
स्राण्युत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि जीवितसमाः पर्याप्तयोयतोन पृथक्कृतिकालस्तवक्तव्य इति ॥ अथ कथमेते
१०८ तत्रायते त्युसमयं पर्याप्तिसंपादितानिति पृष्टे सूत्रमिदमाह ॥ ७ ॥ जम्मविमाणेजादा उववादसिलामहारिहेसय
णे अणुसमयं पज्जत्ता देवा दिव्वाण धरवा ॥ ८ ॥ यस्मिन् यस्मिन् विमाने भवनादि सर्वार्थसिद्धिविमानपर्यंतेजादाजाताः
उत्पन्ना उववादसिलाउपपादशिलायां शुक्तिपुटाकारायां महार्हे महार्घे सज्जादेसेज्जाणे शयनमाधृत्य तस्मिन्
कमणीयरवचितपर्यंकसर्वालंकारविराजितो ऽणुसमयं अणुसमयं समयं समयं प्रतिपज्जत्ता पर्याप्ताः संपूर्णावयवाः
सर्वालंकारणविभूषितो देवा देवाः दिव्वाणदिव्येन सुखसंपन्नेन रूपेण रूपेण धरा वीरांगकास्वकर्मोदितोयस्मिन्विमाने शि
लायां महार्हे शयने देवो जातः तस्मिन्नेवाणुसमयं पर्याप्तोदिव्येनरूपेणभवतीति ॥ देवस्य च विशेषणस्य वेषेण वद
वेदेवंचलितपादयन्नाह ॥ ९ ॥ देवस्सयणीयादो णिम्मगुज्जंताणदीहदेवाणं सद्दवाणस्सणगुत्तं जोधाणमेदि बोधिद्दे
हम्मि ॥ १० ॥ देवस्स शयनं देवसयनं रात्रीयस्यश्रवंति तावद्गतीनिर्गतिः निष्प्रतिः निष्प्रगुज्जंतानं निमगुञ्जनेन किंचिन्निर्गतिः
का यथोद्वोधितं वनितादेवानां देवानां भवनवासिकादीनां देवानां निकेवलं सपटपर्याप्तमयाधिनस्फुरितं निष्प्रतिमां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ति। किं देहस्यापि चेन्निष्पत्तिः सर्वकार्यकरणक्षमा तिन्नमुत्पन्नैव भवतीति तथा न केवलं देहस्यैव सर्वविनि
मुक्तत्वेन किं च समवगम्य समयगुणसद्भाविता न्यंगानि चक्रवरणानि शिरोग्रीवादीनि च षयतीति सर्वांगमनुषणः
४०४ सर्वांगसुलक्षणो गुणो विशेषणीय स्मन्तस्सर्वांगसुलक्षणगुणं निरवशेषशरीरावयवालंकारकरणे जो बाणायावनं
ध्वमवयः प्रमाणमतीयावस्था सर्वालंकारसमन्विता अतिशयमतिशोभं तेन सर्वजननयनाल्हादनकरत्वेन ब
तिदमिति देहनारी रेष्टा नायां कनमपि शोभनं सर्वांगसुलक्षणगुणं तेनैव निर्मुक्तत्वेन भवतीति। पुनरपि देवाव
र्णनकारणं देहमाह ॥७॥ कणयमिव णिरुवलेवा णिम्मलगत्ता सुयंधणीसासा। आदिवरसंघडणा समचउर
सौकसंठाणा ॥७॥ आदिवर आदिरीशलक्षपरः इत्युक्त्वा आदिश्चासौ परश्चादिपरो नविद्यते आदिपरो यस्य स वक्ष्यो।
यो यस्य तस्य तत्रानादिपरत्वात्मद्वरो तेन सर्वजननयनकान्तरूपशरीरावयवरमणीयता अनादिपरं चारुरूपं ये
पांते अनादिपरचारुरूपा यावदायुः शरीरस्थिरयौवना इत्यर्थः। अतिशयितस्थिरचारुरूपा वा। समचतुरस्स २०४
मचतुरस्रे समचतुरस्रं च समदेहलक्षणगुणसंघाणसंस्थानं शरीराकारः समचतुरस्रं च तत्संस्थानं येषां ते समचतु
रस्रसंस्थानाः यथावदेशमन्यूनाधिकावयवसंसत्प्रमाणाः। कणयमिव कनकमिव णिरुवलेवा निरुपलेपा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पाः उपलेपान्मलान्निर्गताः निरुपलेपाः णिम्मलगत्ता निर्मलगात्रं येषां ते निर्मलगात्राः सुगंधणीसासा सुगंधः स
र्वघ्राणेंद्रियाह्लादनकरः निश्वासश्च उच्छ्वासो येषां ते सुगंधनिःश्वासाः कनकमिव निर्लेपाः निर्मलगात्राः सुगंधनिः
४१० श्वासाः अनादिपरमादरूपाः समचउरस्रौरुसंस्थानाः देवा भवंतीति संबंधः किं देवसंस्थाने समस्ता भवंति भवंती
त्यारेकायां परिहारमाह ॥ ॥ केसणहमंसुलोमा चम्मवसारुहिरमुत्तपुरिसं वा णेवट्ठीणेव सिरा देवाण सरीरसंठाणे
॥ केसा केशा मस्तकनयननासिकाकर्णकक्षागुह्यादिप्रदेशे बालाः णह नखा हस्तपादांगुल्यग्रभवाः मंसु श्म
श्रूणि कूर्चबालाः लोमलोमानि समस्तशरीरोद्भवसूक्ष्मबालाः चम्म चर्म मांसादिच्छादिका त्वक् वसा मांसा
तस्निग्धः रसः रुधिरं रक्तं मुत्तं मूत्रं प्रश्रवणं करिसं करीषं वा शब्दोऽन्येषां समुच्चयार्थः ॥ श्लेष्मपित्तमज्जादीनां णेव
सर्वाणि सर्वाणि नैव भवंति ॥ अट्ठी अस्थीनि संहननकारणानि णेव नैव सिरा सिराः सिराजालानि देवाण देवानां
शरीरसंस्थाने केशनखश्मश्रुलोमचर्मवसारुधिरमूत्रकरीषश्लेष्मपित्तमज्जादीनि नैव भवंति ॥ अस्थिशिराश्च
नैव भवंतीति ॥ शरीरगतधातूनां निराकरणं प्रतिपाद्य तद्धर्ममाह ॥ ॥ वरवण्णगंधरसफासादिव्वबहुपोग्गलेहिं
णिम्माणं ॥ गिण्हदि देवो बोंदिं सुचरित्तकम्माणुभावेण ॥ ॥ वराः श्रेष्ठाः वर्णरसगंधस्पर्शा येषां ते वरवर्णः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धरसस्पर्शो चयो नते वरवस्त्रैः गंधरसस्पर्शो चेतदिव्यवज्रजुफलाष्टैर्वरवस्त्रगंधरसस्पर्शो दिव्यान्नपुफलैः सर्वगुण
विशिष्टवैक्रियिकशरीरं वर्येणागतानंतपरमाणुनिःसृतिस्मानं निर्मितं सर्वावयवरचितांगे रस्तं रक्षा किंचीकैः।
निर्देवो देवः बोदि शरीरं सुचरितकर्मार्जितलावण्यत्वेन चरितमार्जितं तच्च तं कर्म चैव सुचरितकर्मैर्नस्पं तुलावो
मात्सर्यं तेन स्वचरितकर्मार्जितलावण्य स्वार्जितशुभकर्मप्रभावेन देवः वरवस्त्रगंधरसस्पर्शो दिव्यवज्रजुफल
४११ निर्मितं शरीरं रक्षाति ॥ अथ देवानां त्रयाणां शरीराणां कतमं भवतीत्याशंक्य कथयति ॥ वेउव्वियसरीरं देवाणं
माणुसाणं सव्वाणं ॥ उदराणां मंपरसन्नगदी ॥ सुस्सरवयणं सुरूवं च ॥११२॥ वेउव्वियं अणिमादिलद्धीणां विक्किया तस्सां
नवं सैव वपयोजनं वा वैक्रियिकं सूक्ष्मादि भावेन नानाशरीरविकरणसमर्थं विविधगुणर्द्धियुक्तं वा शरीरं आ
त्मप्रदेशस्तूपचितस्तुजलपिंडः देवाणं देवानां माणुसाणं मनुष्याणां मनुष्यजातिकर्मोदयवर्तीनां सर्वाणां संस्थानं।
सर्वावयवसंपूर्णतां उदराणां सुदंशो चतुरस्रं नाम संज्ञा स्वभावो वा यस्य तत् समचतुरस्रसंस्थाननामकर्मोदयवशात् पस २५५
ब्भगदी प्रशस्तविहायोगति गमनं यस्य तत् प्रशस्तगति हंसगतिः मंथरविशालादिगुणसंयुक्तं सुस्सरवयणं शोभनः स्व
रो यस्य तत् सुस्वरं वचनं सुरूपं च शोभनरूपं चैव शोभनं रूपं यस्य तत् सुरूपं चक्षुरानंदप्रदं तत् त्रिरादिष्टस्तेयत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवं तेनोक्तं यद्यपि केशनखादिरहितं तथापि नवीनत्वस्वरूपं भनो देवानां वैक्रियिकं शरीरं । संस्थानं पुनः किं विशिष्टं शुभं
तु शुभं प्रशस्तं गति सुस्वरं वचनं सुरूपं मनुष्याणामिवास्य केशनखाद्याकारः सर्वोपि विद्यते एव सुवर्णशीलक्षणमाना
५१२ मिवेति । न केवलं देवानां वैक्रियिकं शरीरं किंतु नारकाणामपि यद्येवं तद्देवतावत्प्रतिपादनीयमित्याशंकायां ।
प्रमाणमर्थं कं नारकदेहस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ ३ ॥ पढमाए पुढवीए णेरइयाणं देहोस्सेहो । सत्तधणुतिण्णि
रयणी ॥ छच्चेव य अंगुलाइं होंति ॥ ४ ॥ पढमाए प्रथमायां रत्नप्रभायां पुढवीए पृथिव्यां णेरइयाणं नारकाणां उ
त्सेधः स विशेषयादकः तन्मान्यदपि शादशप्रस्ताराणां शरीरप्रमाणं वदितव्यं तो दिस्त्रवति । उत्सेधो देहस्य श
रीरप्रमाणं सत्तधणु सप्तधनूंषि तिण्णि रयणी त्रिरत्नयः हस्तत्रयं छच्चेव षडेव य शब्दः समुच्चयार्थः अंगुलाइं अंगुलानि
होंति भवंति । अष्टयवनिष्पन्नमंगुलं चतुर्विंशत्यंगुलैर्हस्तः चतुर्हस्तं धनुः नारकाणां प्रथमनरके चतुर्दशप्र
स्तारे विक्रांताख्ये शरीरस्योत्सेधः सप्तधनूंषि हस्तत्रयं षडंगुलानि इति प्रथमस्तु नः सीमंतकाख्ये प्रस्तरे त्रयाद
स्ता नारकशरीरस्योत्सेधः मुखं सप्तधनूंषि हस्तत्रयं षडंगुलानि इति मिति सुस्पष्टं विशेषोध्य भूमस्वाप प्रस्तादशानि तो
गच्छते उच्यायाणं तेलं च उरवस दित प्रथमवर्जितशादशप्रस्ताराणां नारकाणां नारकशरीरप्रमाणमानयति ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तथानं नाम्नि द्वितीयप्रस्तारे एकं धनुः त्रयो हस्ताः सार्द्धान्यष्टांगुलानि च नारकाणां शरीरोत्सेधः तृतीयप्रस्तारे रौ
५१३ रुकनामधेये शरीरस्योत्सेधः एकं धनुः त्रयो हस्ताः सप्तदशैवांगुलानि च चतुर्थप्रस्तारे भ्रान्तसंज्ञकेन नारके तनूत्सेधो
द्वे धनुषी द्वौ हस्तौ सार्द्धमंगुलं पंचमप्रस्तारे उद्भ्रान्तनाम्नि दंडद्वयं दशांगुलानि च तन्नारकोत्सेधः षष्ठप्रस्तारे संभ्रान्तनाम
न्के धनुषी द्वौ हस्तौ चांगुलान्यष्टादश सार्द्धानि च सप्तमप्रस्तारे असंभ्रान्तनारकाणां कार्मुकचतुष्टयमेको हस्तस्त्री॥
ण्यंगुलानि च शरीरोत्सेधः । अष्टमप्रस्तारे विभ्रान्तनारकाः कोदंडचतुष्टयं हस्तत्रयमेकादशांगुलानि सार्द्धानि तेनोत्से
धः नवमप्रस्तारे त्रस्तनामनि कार्मुकाणां पंचकमेको हस्तोंऽगुलानां च विंशतिः शरीरोत्सेधः दशमप्रस्तारे त्रसितनाम
कं षड् धनूंषि सार्द्धमंगुलचतुष्कं च शरीरप्रमाणं एकादशप्रस्तारे वक्रान्तनारकधनुषां षट् हस्तद्वितयं त्रयोदशांगुलानि
च द्वादशप्रस्तारे अवक्रान्तनारकधनुषां सप्तकमेकविंशत्या सार्द्धमंगुलैश्च तत्प्रमाणं त्रयोदशप्रस्तारे विक्रान्ते सप्त
चापानि हस्तत्रयं षडंगुलानि च शरीरोत्सेधः ॥ प्रथमे सीमंतके प्रस्तारे हस्तत्रयमिति शरीरं प्रथमपृथिव्यां शरीर २५६
प्रमाणमेतत् द्वितीयायां च पृथिव्यां नारकशरीरप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह ॥२७॥ विदियापुढवीए । एक्कारसाणं तुदे
हस्सेदो । पण्णारससद्दोत्तिवारस । धणुहत्थाणि अंगुलाणेव ॥२८॥ विदियाए द्वितीयायां पृथ्व्याः स्तरणी द्वितीयान्तःसंज्ञा ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

त्वीपृथिव्यां नारकाः रत्नप्रभायां पडयाणं नारकाणां उत्सेधः। सप्तमीतो हीयमानोत्सेधविशेषः होदित्तवनि ह्येत्सेधे
उत्सेधः प्रमाणं पव्यस्वपंचदशे दोत्तिद्वो बारसप्तं दशधनुर्धनूंषि रत्नयः हस्ताः अंगुलानि च षडंगुलानि
५५४ चैवं यथासंख्येन संबंधः। द्वितीयायां पृथिव्यां एकादशप्रस्तरे नारकाणामुत्सेधः पंचदशधनूंषि द्वौ हस्तौ ... हस्ताः
द्वौ हस्तौ द्वादशांगुलानि। अत्रापि मुखभूमिविशेषं कृत्वा उत्सेधे कृते इष्टाङ्गुलानि मुखे संदिष्टं च सर्वप्रस्तराणां प्र
माणं वक्तव्यं। तद्यथा एकादशप्रस्ताराणि सर्वाणि। तत्र प्रथमप्रस्तरे स्तरकनामनि नारकाणामुत्सेधः अष्टधनूंषि
हस्तद्वयं च एकादशभागा द्वे अंगुलद्वयं च द्वितीयप्रस्तरे स्तनकनामधेये नारकोत्सेधो नवदंडा द्वाविंशत्यंगुलानि च
२ एकादशभागाः तृतीयप्रस्तरे मनकनामनि नवधनूंषि त्रयो हस्ताः अष्टादशांगुलानि षडेकादशभागानि चोत्से
धः। चतुर्थप्रस्तरे वनकसंज्ञके नारकोत्सेधः दशदंडा द्वौ हस्तौ चतुर्दशांगुलानि सप्त एकादशभागानि। पंचमप्रस्त
रे घाटनामके एकादशदंडाः हस्त एको दशांगुलानि दश एकादशभागाः शरीरोत्सेधः। षष्ठप्रस्तरे संघाटसंज्ञके नार
कशरीरोत्सेधः द्वादशदंडाः सप्तांगुलानि तथा एकादशभागाः ३ सप्तमप्रस्तरे जिह्वाख्ये द्वादशदंडा हस्तत्रयं चत्वार्यंगुला
नि त्रय एकादशभागाः शोत्सेधः। अष्टमप्रस्तरे जिह्विकाख्ये नारकोत्सेधः त्रयोदशदंडा एको हस्तस्त्रयोविंशत्यंगुला

CC0:In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निपवैकादशनागाग्रनवमप्रस्तरे लोलाख्ये नारकशरीरप्रमाणं चतुर्द्दशदंडा एकान्नविंशतिरंगुलानां मध्यैकाद
४१५ शनागाश्च दशमप्रस्तरे लोलुपाख्ये नारकोत्सेधः चतुर्दशधनूंषि त्रयो हस्ताः ॥ पंचदशांगुलानि नवैकादशनाग
श एकादशप्रस्तरे स्तनलोलुपे नारकशरीरोत्सेधः पंचदशदंडा द्वौ हस्तौ द्वादशांगुलानि चेति ॥ तृतीयायां वालिका
प्रभायां नारकशरीरप्रमाणमाह ॥ ७ ॥ तदियाए पुढवीए णेरइयाणं तु देहउस्सेहो ॥ एकत्तीसं च धणू एगारस होंति
णायव्वा ॥ ८ ॥ तदियाए तृतीयायां पुढवीए पृथिव्यां वालिकाप्रभायां णेरइयाणं नारकाणां तु विशेषो देहउस्सेहो भवति ॥ त
स्य देहोत्सेधः एकत्तीसं च एकत्रिंशत् एकेनाधिका त्रिंशत् धणू धनूंषि एगारस एकादशरत्नयः हस्ता इत्यर्थः ज्ञात
व्याः तृतीयायां पृथिव्यां नवमप्रस्तरे नारकाणां उत्सेधः धनुषां एकत्रिंशत् एकारत्निश्च ज्ञातव्या इति ॥ शेषप्रस्तरेषु नार
कप्रमाणं मनोऽपि प्रवृत्तमिति विशेषं कृत्वा न्वोत्सेधः सजित मित्रयायुगणे ॥ तद्वितीयपृथिव्युत्कृष्टनारकोत्सेधमुखस
हितं प्रकथ्यते ॥ तद्यथा ॥ प्रथमप्रस्तरे तप्ताख्ये नारकोत्सेधः सप्तदशदंडा एको हस्तो दशांगुलानि द्वौ त्रिभागौ च । २५७
द्वितीयप्रस्तरे तपननाम्नि नारकोत्सेधे दंडा नाम एकान्नविंशतिः द्वौ चांगुलानि त्रिभागस्तृतीय
प्रस्तरे तपननाम्नि नारकोत्सेधः विंशतिर्दंडा द्वयो हस्ता अंगुलानि च । ॥ चतुर्थप्रस्तरे तापनाख्ये शरीरोत्सेधः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२१६ द्वाविंशतिर्धनुंषि द्वौ हस्तौ षडंगुलानि द्वौ त्रिभागौ च पंचमप्रस्तरे निदाघाख्ये चतुर्विंशतिचापानि एकोनविंशत्यंगुलानि एको।
हस्तस्त्रिभागश्चैकः षष्ठप्रस्तरे प्रज्वलिताख्ये नारकोत्सेधः षड्विंशतिर्धनुंषि चत्वारि चांगुलानि सप्तमेंद्रके ज्वलितसंज्ञ
के नारकोत्सेधः सप्तविंशतिचापानि त्रयो हस्ताः द्व्यंगुले त्रिभागौ द्वौ अष्टमप्रस्तरे संज्वलनेंद्रके एकान्नत्रिंशद्धनु
र्धनुंषि हस्तद्वयमेकांगुलमेकस्त्रिभागश्च नवमे च प्रज्वलितसंज्ञे एकत्रिंशत्कोदंडा हस्तश्चैको नारकोत्सेध इति
चतुर्थ्यां पृथिव्यां नारकोत्सेधप्रमाणं स्यात्॥ ॥ चउत्थी पुढवीए एक्कस्सयाणं ... हस्सदा। पासं ...
वरधणुं ... ॥६॥ चउत्थीए चउत्थीए सव्वत्थ चउत्थीए तस्यां चतुर्थ्यां पुढवीए पृथिव्यां पंकप्रभायां नारकाणां
मुत्सेधः ... सामधिका षष्टिर्धनुंषि द्वौ चारत्नी द्वौ हस्तौ ज्ञातव्यौ। चतुर्थपृथिव्यां सप्तमप्रस्तरेंद्रके नारकोत्से
धप्रमाणमेतत्। शेषेंद्रके नारकोत्सेधः तृतीयपृथिवीनारकाणामुत्कृष्टशरीरप्रमाणं मुखं कृत्वा सप्तमोत्सेधं सप्तमप्रस्त
रनारकोत्सेधं भूमिं च कृत्वा तयोर्विशेषं चोत्सेधं ताडितेन गुणितं मुखसहितं कृत्वा वाच्यं॥ तद्यथा॥ प्रथमप्रस्तरे
आरसंज्ञकेंद्रके पंचत्रिंशद्धनुंषि द्वौ हस्तौ विंशतिरंगुलानां सप्तभागाश्चत्वारः॥ द्वितीयप्रस्तरे तारसंज्ञकेंद्रके चत्वा
रिंशद्दंडाः सप्तदशांगुलानि एकः सप्तभागः तृतीयप्रस्तरे मारसंज्ञके चतुश्चत्वारिंशद्दंडा द्वौ हस्तौ त्रयोदशांगुला

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निसप्तसागराण्युत्कृष्टं चतुर्थप्रस्तरे वर्चस्कनाम्नि नारकोत्सेधः एकान्नपंचाशद्धनूंषि पादद्वयं विंशति अंगुलानि स्थितिश्च सप्त सागरोपमाणि पंचम
प्रस्तरे तमकनामधेये धनुषां त्रिपंचाशत् वितस्तिरेका षडंगुलानि स्थितिः सप्त सागराः षष्ठप्रस्तरे खडनामधेये नारकोत्सेधः ध
४१७ नुषां सप्तपंचाशत् त्रीण्यंगुलानि स्थितिश्च सप्त सागराः । सप्तमप्रस्तरे खडखडनाम्नि इंद्रके नारकोत्सेधः द्वाषष्टिर्धनूंषि हस्तद्व
यं स्थितिश्च दश सागरा इति । पंचमपृथिव्यां नारकोत्सेधं प्रकटयन्नाह ॥२७॥ पंचमिए पुढवीए णेरइयाणं उदओ उस्सेहो सव
मंग पणवीसं । धणुप्पमाणेण णादव्वं ॥२७॥ पंचमायां पृथिव्यां धूमप्रभानामधेयायां नारकाणामुत्सेधो भवति सर्वां
शेन एकं पणुवीसं पंचविंशत्यधिकं धणुप्पमाणेण धनुःप्रमाणेन ज्ञातव्यं । पंचमायां पृथिव्यां पंचमेंद्रके नारकाणा
मुत्सेधः धनुषां प्रमाणेन शतमेकं पंचविंशत्युत्तरं ज्ञातव्यमिति । अन्यानपि तद्भूमिसंबंधिकं पूर्ववत् कर्त्तव्यं विशेषेण पंच
पंचकोत्सेधस्थितिमिच्छया गुणितं पूर्वसहितं कृत्वा शेषेंद्रकाणां नारकाणामुत्सेधो वाच्यः । तत्र प्रथमप्रस्तरे तमोना
म्नि नारकोत्सेधः पंचसप्ततिर्धनूंषि द्वितीयप्रस्तरे भ्रमनामके नारकोत्सेधः सप्ताशीतिर्धनूंषि वितस्तिश्च तृतीयप्रस्त
रे झषसंज्ञके इंद्रके नारकोत्सेधो धनुषां शतमेकं । चतुर्थप्रस्तरे अंधसंज्ञके नारकोत्सेधः धनुषां द्वादशोत्तरं शतं २५८
हस्तद्वयं च पंचमप्रस्तरे तमिस्रसंज्ञके धनुषां पंचविंशत्युत्तरं शतमिति । षष्ठीपृथिव्यां नारकोत्सेधमाह ॥२८॥ छट्ठीए

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

पुढवीए णेरइयाणं तु देहउस्सेहो। दोण्णिसदा पण्णासा धणुप्पमाणेण विण्णेया ॥६॥ षष्ठ्यां पृथ्व्यां मघव्यां पण्णसणीए
५१८ श्री तस्यां पुढवीए पृथिव्यां णेरइयाणं तु नारकाणां तु देहउस्सेहो उत्सेधः दोण्णिसदा द्वे शते धनुषां शतद्वय
प्रमाणं पंचाशदधिकं धणुप्पमाणेण धनुषां प्रमाणेन विण्णेया विज्ञेयः। षष्ठ्यां पृथिव्यां तमःप्रभायां तृतीयप्रस्तरे
नारकाणामुत्सेधो धनुषां प्रमाणेन द्वे शते पंचाशदधिके विज्ञेये। अत्रापि पूर्ववन्मिविशेषादिकं मेलयित्वा शेषे
ष नारकाणामुत्सेधः आनेतव्यः ॥ तद्यथा ॥ तमःप्रभायां प्रथमप्रस्तरे हिमनामनीन्द्रके नारकाणामुत्सेधः धनुषां
शतं षट्सप्तत्यधिकं षोडशांगुलानि च द्वितीयप्रस्तरे वर्दलनामेन्द्रके धनुषां शतद्वयमष्टाधिकं ... अंगुलानि
अष्टचत्वारिंशदंगुलान्यपि तृतीयप्रस्तरे लल्लकनामेन्द्रके नारकोत्सेधः सूत्रोपात्तं धनुषां शतद्वयं पंचाशदधिकं विज्ञेय
मिति ॥ सप्तम्यां पृथिव्यां नारकप्रमाणमाह ॥७॥ सत्तमिए पुढवीए णेरइयाणं तु देहउस्सेहो। पंचेव धणुसयाइं ॥
पमाणदो चेव बोधव्वा ॥७॥ सत्तमिए सप्तम्यां पुढवीए पृथिव्यां महातमःप्रभायां णेरइयाणं तु नारकाणां तु देह
उस्सेहो तनूत्सेधः पंचेव धणुसयाइं पंचैव धनुःशतानि पमाणदो चेव प्रमाणतश्चैव अत्र बोधव्वा बोद्धव्या
नि सप्तम्यां महातमःप्रभायामवधिस्थानेन्द्रके नामानि नारकाणामुत्सेधः प्रमाणतः पंचैव धनुःशतानि ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कानीति ॥ एवं सर्वासु पृथिवीषु स्वकीयेंद्रकप्रतिबद्धश्रेणिविश्रेणिबद्धपुष्पप्रकीर्णकेषु च नारकाणामुत्प
थाः स्वकीयेंद्रकनारकोऽभ्यसमानो वेदितव्यः ॥ प्रथमायां पृथिव्यां प्रथमप्रस्तरे सीमंतकेंद्रकनाम निर्गमद्दिक्षु श्रेणि
बद्धनरकाणि एकान्नपंचाशदेकान्नपंचाशदिति ॥ विदिक्षु चाष्टचत्वारिंशदष्टचत्वारिंशदिति ॥ विदिक्षु चाष्टच
४१८ त्वारिंशदष्टचत्वारिंशदिति ॥ एवमष्टावष्टौ हीना निरुक्तास्तावन्नेतव्यं यावदवधिस्थानस्य चत्वारि दिक्षु श्रेणिबद्धा
नीति प्रथमायां पृथिव्यां त्रिंशल्लक्षाणि नारकाणां तान्येव श्रेणिबद्धेंद्रकरहितानि पुष्पप्रकीर्णकानि ॥ द्वि
तीयायां पंचविंशतिलक्षा नारकाणां तान्येव श्रेणिबद्धेंद्रकरहितानि पुष्पप्रकीर्णकानि तृतीयायां पंचदश
लक्षा नारकाणां चतुर्थ्यां दशलक्षा नारकाणां पंचम्यां त्रीणि लक्षा नारकाणां ॥ षष्ठ्यां पंचोनलक्षं नारकाणां
सप्तम्यां पंचैव नारकाणां सर्वत्र श्रेणिबद्धेंद्रकरहितपुष्पप्रकीर्णकानीति प्रमाणे व्यावर्णिते देवानां पि व्यावर्णि
तस्त्र देव्यतिरश्चां गुणस्थानपरिज्ञानेदानीं तेनानेदोषादस्य रूपमेकधिया सामान्यकथनेन नारकाणां शरीरं बीभत्सं ३५५
दुर्गंधं वैक्रियिकं सर्वाशुभपुद्गलैर्निष्पन्नं सर्वदुःखकारणं हुंडसंस्थानं अशुभनामकर्मोदयवदनंतानि कला
दिसंकीर्णमिति ॥ देवानां शरीरं व्यावर्णितं नलक्षमाणमेतस्त्रदर्थमाह ॥ ३ ॥ पाणवीसं असुराणं सेसकुमाराणं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दसधणू चेव वेंतरजोइसियाणं दससत्त धणू मुणेयव्वा ॥२४॥ भवनवासिव्यानव्यंतर ज्योतिष्ककल्पवासिनो देवाः
देवाश्चतुर्विधा भवंति तत्र भुवनवासिनां तावत्प्रमाणं व्याख्यायते। पाताले संपंचविंशतिः पंचनिर्दिष्टकायोच्छ्रितानि:
४२० पंचविंशति: असुराणामसुरकुमाराणां सम कुमाराणां शेषकुमाराणां नागविद्युत्सुपर्णाग्निवातस्तनितोदधिद्वीप
दिक्कुमाराणां दसधणू दशधनूंषि दशदंडा: च शब्दः समुच्चयार्थः ॥ तत्र सामानिकत्रायस्त्रिंशत्पारिषदात्मरक्षलो
कपालानीकप्रकीर्णकाभियोग्यकिल्विषिकानामेत[illegible]प्रमाणं शरीरस्य वेदितव्यं। व्यंतराः किन्नरकिंपुरुष
महोरगगंधर्वयक्षराक्षसभूतपिशाचाः॥ जोइसिया ज्योतिष्काः सूर्याचंद्रमसौ ग्रहनक्षत्रप्रकीर्णकतारकाश्च।
ज्योतिष्काश्च व्यंतरज्योतिष्काः तेषां व्यंतरज्योतिष्काणां दससत्तधणू दश सप्त च धनूंषि यथासंख्येन व्यंतराणां दश ध
नूंषि ज्योतिष्काणां सप्त धनूंषि सामानिकत्रायस्त्रिंशल्लोकपालवर्जितशेषनिकायानां च शरीरोत्सेधो ज्ञा
तव्य इति। भवनवासिनो दशप्रकारा भवंति॥ तत्र प्रथमप्रकारस्यासुरकुमारसंज्ञकस्य सामानिकादिसहितस्य
शरीरोत्सेधः पंचविंशतिर्धनूंषि नागकुमाराणां विद्युत्कुमाराणां सुवर्णकुमाराणां वातकुमाराणां स्तनि
तकुमाराणां उदधिकुमाराणां द्वीपकुमाराणां दिक्कुमाराणां सामानिकादिसहितानां च दशदंडा शरीरस्योत्से

+सुवर्णक+मैग्निकुमाराणां+२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धः व्यंतराणामष्टप्रकाराणां स्वनस्वनि चानां दशाधरं विराशि स्याधः ज्योतिष्काणां पंचप्रकाराणां स्थानं दर्शितम्
४११ तं समतंडा: शरीरस्योत्सेधः ज्ञातव्यः ... एते तिर्यग्लोके व्यवस्थितास्ततस्तद्वाराणां वतिर्यक्ष्वाप्यवशेषमाणत्वाडुक्ते
पंचमाणं मनुष्याणां सुद्दष्टं प्रमाणमाह ॥ अधणु सदरं सुप्तधं । वडंडागपिंड तिलोगत्रमीसु ... सर्वपंचमदा
दीध बोकम्मत्रमीसु ॥३६॥ अधणु ... उद्धणुसं सदस्ताणि उत्सेधं उत्सेधं शरीरप्रमाणं षडंत्या रिसदस्त्राणि
धनुषां उगांधे सदस्य धनुषां सदस्तमेनभुप्रपान्तं ति मर्व्वावायलोगभूमीसु लोगत्तनिवुद्वाध कारकरूपपादपोपल
तिनां सुषमा ... पंचविंशतिः पंच स्तदपंचस्ताना निवधनुषां बोधवा बाधवानिज्ञातवमानिकं भलत्रमीसु कर्मभूमि
धुपंचसुतन ... वतः दिदस्तलोगात्र मिधुंञ्जतमधन्यजघन्यासु मनुष्याणां उत्सेधं यथासंख्यं पंचचत्वारिंसदस्त्रा
णि दंसदस्य धनुषां मिच्छति कर्मभूमिषु वमनुष्याणां मुत्कृष्टमुत्सेधं शतपंचकं पंचविंशत्यधिकमिच्छतीति ।
प्राधान्यादेवानां कल्पवासिनां तावदुत्सेधमाह ॥३७॥ सोहम्मीसाणेसु य । देवा खलु होति सत्त रयणीउ । छच्चे य र २६०
यणीउ । सणक्कुमारमाहिंदे ॥३८॥ सोहम्मीसाणेसु य धर्म्मानामस्स सानत्वोस्तवः सौधर्मः ईशानेन सह च
रितं विमानं कल्पावासो धर्म्मश्चैशानश्च सौधर्मैशानौ तयोः सौधर्मैशानयोः अणिवरूपत्वनोकस्थितयोः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

स्यादेवानांसामानिकत्रायस्त्रिंशत्पारिषदात्मरक्षलोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोग्यकैल्बिषिकाःस्युः।
२२७ स्फुटसप्तरयणी। सुधर्मनयः समरदृत्ता॥ ब्रह्मद्वयंषट्देवचरयणी। ३ त्रयः हस्ताः समत्कुमारयसनत्कुमारयोर्मा
हिंद्रमाहेन्द्रसौधर्मेशानयोः कल्पयोर्देवादयः शरीरप्रमाणेन सप्तहस्तानवंति सनत्कुमारमाहेन्द्रयोः ब्रह्मक
ल्पयोर्देवादयः षट्हस्तनयः प्रमाणेन भवंतीति ब्रह्मादिकल्पेषु देवोत्सेधंनिपात्यन्नाह॥१०॥ बंभलंतवविद्यक
पावत्तुदंतिपंचरयणी ५ चत्तारि रयणी ४ शुक्रसहस्रारकप्पेसु॥११॥ बंभबंभुत्तरकल्पेलंतवकापिट्ठका
ल्पेचकल्पेद्वाद्य [illegible] भवंतीति संबध्यते॥ खलु स्फुटं कल्पके सद्धीमेत देवा निर्भवंति पंचरयणी ५ त्रयः हस्ताः
ल्पेषुवर्षीयसेनसहस्रे [illegible] चत्तारि रयणी ४ त्रयः हस्ताः शुक्रमहाशुक्र [illegible] सहस्रारे
स्मारकल्पेष्वपि कल्प [illegible] भवंतीति संबध्यते॥ उपलक्षणमात्रमेतत्तेनान्ययोरपि शतार [illegible]
शुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रार [illegible] प्रतिपादनार्थमाह [illegible] कल्पे
ल्पेषु देवा [illegible] पंचहस्ताः प्रमाणेन भवं[illegible]ति॥ तथा शुक्रमहाशुक्र शतारसहस्रारकल्पेषु देवा
देवसामानिकादयश्चत्वारोहस्ताः शरीरप्रमाणेन भवंतीति॥ आनतादिप्रमाणमाह॥ आणदपाणदकप्प।

अच्युतांते द्वौ तिर्यक्स्थानीयौ तिर्यग्व्यवस्थानीयौ बोध्यौ आरणाच्युतनामानौ ॥ आनतप्राणतकल्पौ प्राणतारणतक
४२२ ल्पे कल्पद्वयेषु अत्यकल्पेनेत्रिमेवध्यानं ॥ अच्युतांते अवधिकास्तिस्रोऽन्यय: त्रयोदश: इन्द्रौ द्वौ द्वौ तिर्यक्स्था
नीयेन्द्रय: तिर्यग्व्यवस्थानीयौ यावत्तिर्यग्योबोद्धव्या ज्ञातव्या: ॥ आरणाच्युतेद्वौ द्वौ आरणाच्युतनामौ आरणाच
ल्पे अच्युतकल्पे च आनतप्राणतकल्पयोर्द्वौ इन्द्रद्वय अवधिकत्रयोदश: शरीरप्रमाणेन बोद्धव्या ॥ आरणाच्यु
च्युतकल्पयोः देवाश्चन्द्रद्वय त्रयोदश: शरीरप्रमाणेन बोधव्या इति ॥ नवग्रैवेयकदेवशरीरप्रतिपादयन्ना
ह ॥ हिट्ठिमगविज्जसुय अट्ठारसद्वौ तिर्यक्स्थानीयौ मज्झिमगविज्जसुय वरयाणीदा इतस्सेव ॥ हिट्ठिमग
विज्जसुय अधो ग्रैवेयकेषु अधो अवस्थितात्रयः ग्रैवेयककल्पास्तेषु अट्ठारस द्वौ अवधिकान्निवेयअर्द्ध
तीयेवाधरन्तीनवत: मज्झिमगविज्जसुय मध्यमग्रैवेयकेषु अवस्थितेषु तेषु ग्रैवेयकेषु वरदाणी इतस्तेवोदशाः भवति
अस्मेदा अत्मध: शरीरप्रमाणेन ग्रैवेयककल्पा भवंति ॥ तत्र अधोधापक: कल्प अधोमध्यमो द्वितीय: कल्प: अध १६१
उपरितृतीय: कल्प: एतेषु कल्पेषु त्रिषु देवा: अर्द्धपिंडि अवधिकोदशा शरीरप्रमाणेन भवंति ॥ तथा अधो
मध्यम: कल्प: एक: मध्यममध्यमकल्प: द्वितीय: मध्यमोपरिकल्पस्तृतीय: एतेषु त्रिषु कल्पेषु देवा अर्द्धपिंडाद्वि

हस्तोत्सेधा भवंतीति ॥ उपरिग्रैवेयकदेवा द्वारीरोत्सेधं अनुत्तरदेवोत्सेधं चाह ॥ ॥ उवरिमगेवज्जेसु य दिवड्ढरयणी

४२४ तवयत्तम्मि सा । अणुदिसअणुत्तरदेवा एया रयणी सरीराणि ॥२६॥ उवरिमगेविज्जेसु य उपरिमग्रैवेयकेषु देवाना

मर्धसहितरत्निप्रमाणं दिवड्ढरयणी अर्धाधिकरत्निः हस्तः परः [illegible] तव यत्तम्मि तत्र ॥ उपरिमग्रैवेयकेषु उपरिमः कल्पः ॥

उपरिममध्यमो द्वितीयः कल्पः उपरिमोपरिमस्तृतीयः कल्पः एतेषु त्रिषु ग्रैवेयककल्पेषु देवानामुत्सेधः एको हस्तोऽर्धः ॥ + तारिरि +

सार्धहस्त इत्यर्थः ॥ विकल्पाः विषयत आगमतश्चावगन्तव्या इति ॥ अणुदिस अनुदिशकल्पे नव सु विमानेषु अणुत्तरेषु

अनुत्तरकल्पे च पंचसु विमानेषु देवा अहमिंद्रा एकारयणी सरीराणि एकहस्तप्रमाणा अनुदिशानुत्तरकल्पयो ।

श्चतुर्दशविमानेषु देवाः एकहस्तशरीरोत्सेधा भवंतीति । एवमुत्कृष्टनारकाणां प्रमाणं सर्वेषां देवानां प्रमाणं च

प्रतिपाद्य तिर्यङ्मनुष्याणामेकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतानां शरीरोत्सेधं प्रमाणं जघन्यमाह ॥ ॥ नागमसंखभागं [illegible]

अंगुलस्य संखेज्ज । पज्जत्ता एइंदिया तदंगस्य जहन्नेणा ॥३०॥ नागमागः असंख्यातभागः असंख्यातः तदेव च एकवि

धावान्यितः पर्याप्ताणाम् अंगुलस्य अंगुलस्य तद्देहं सर्वपर्याप्तयावान्यितः पर्याप्तानाम् एकेंद्रियादीनां एकेंद्रिय

तिर्यङ्मनुष्याणां एकेंद्रियादयः पंचेंद्रियांता पंचेंद्रियान्ताः पर्याप्तपंचेंद्रियांताः एकेंद्रियादयश्च तत्पंचेंद्रियांता आके

+४+३

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२४ ॥ द्वयं द्वि पंचेंद्रियांताः तेषां देहः शरीरं एकेंद्रियादिपंचेंद्रियांतं देहः एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रिय
पंचेंद्रियाणां शरीरं जघन्येण अंगुलमसंख्यातखंडं स्यात् तत्रैकं खंडं पंचवाथावानुदेशयन्मात्रं स्यात् वन्मात्रं
रं शरीरं जघन्येनैकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतानामिति। तेषामेवोत्कृष्टदेहप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह ॥७४॥ साहियस
हस्समेयं तु। जोयणाणं हवेज उक्कस्सं। एइंदियस्स देहं तं पुण पउमंमि णायव्वं ॥७५॥ साधिकसहस्रं अधिकेन वर्तते इ
ति साधिकं सक्रोशाधिक्यं सहस्रमेयं सहस्रमेकं च एकमेव सहस्रं जोयणाणं योजनानां हवेज भवेत् उक्कस्सं उ
त्कृष्टः एइंदियस्स एकेंद्रियस्य देहं देहः शरीरं तं पुण स पुनः पउमंमि णादव्वं पद्मे इति ज्ञातव्यं। तत्र पृथ्वीकायादि
वायुकायांतानां च समानां च एतावन्मात्रदेहस्य निराकरणं द्रष्टव्यं। योजनानां सहस्रमेकं साधिकं एतन्मात्रं एकेंद्रि
यस्य देहः स पुनर्दीर्घवनस्पतिकायस्य पद्मसंज्ञकस्य ज्ञातव्यः प्रमाणं प्रमाणयत्नोरेसेंद्रियत्वानि निर्दिशति। बेइंदि
यादीनां उत्कृष्टदेहप्रमाणमाह ॥७६॥ संखो पुण बारस जोयणाणि गोभी भवे तिकोसं तु। भमरो जोयणमेगं सहस्स २६२
एजोयणमक्खं ॥७७॥ संखो पुण बारस पुनः द्वींद्रियः बारसजोयणाणि द्वादशयोजनानि दीर्घो योजनानि वा गोभी।
गोपालिका खर्जूरकोवा भवे भवति तिकोसं तु त्रिकोशं त्रिक्रोशमात्रः त्रींद्रियः भमरो भ्रमरो मधुकरश्चतुरिंदि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

य।जोयणमद्धंयोजनमात्रं गव्यूतिद्वयप्रमाणं मत्स्योत्पन्नमत्स्य जोयणसहस्संयोजनसहस्रं बीइंदियाणं
२२८ मध्ये उत्कृष्टदेहः शंखः सचद्वादशयोजनमात्रः तीइंदियाणंमध्येउत्कृष्टदेहः गोमी सा च त्रिकोशायामा चउरिंदियाणं
मध्येउत्कृष्टदेहोभ्रमरः सचभ्रमरः योजनप्रमाणः पंचेंदियाणंमध्येउत्कृष्टदेहोमहामत्स्यः सचयोजनसहस्रायामएवमाद्य
प्रमाणस्त्वगणहृदीर्घयतांतं जंबूदीवस्सावि परिक्खिवमाणमाह ॥७॥ जंबूदीवपरिहि। तिणिवलरकं चसोलससहस्स
वेसयजोयणसया। सत्तावीसायसहांतिवाहवा ॥२०॥ तिणिवगाउयाइं। अहावीसंचधणुसयं तेरगिय। तेरसयअड्
लाइं। अद्धंगुलमेयंसविसेसं ॥२१॥ जंबूदीपः योजनलक्षविष्कंभः एतावत्परिधिप्रमाणस्यास्य धातुष्पप्रमसमेच
परस्तंबह्यप्रमाणविकल्पसंप्रदायंजंबूदीपप्रमाणप्रदर्शनंतत्त्वपरमं द्वीपसमुद्रायामप्रमाणज्ञापनार्थंत
देश्यप्रमाणकथनंउत्कृष्टदेहप्रमाणेके इंद्रियाद्यवस्थानज्ञापनार्थं निरूपितोयोजनलक्षंजंबूदीपविष्कंभनयंदव
गुणंचकृत्वावर्गसंनंवर्गदीर्घत्वंचप्रवर्ततेजंबूदीपपरिरउं जंबूद्दीपलक्षितोद्वीपोजंबूद्वीपो असंख्याताद्वीपसमुद्र
णंमध्यनानिरिक्ष्यतदा यत्रसर्वद्वीपाविष्कंभायामपरिक्षिप्रमाणंपरित्तपरिधिपरिक्षेपः जंबूदीपस्यपरिधिः जंबूदीप
परिधिः तिणिवलरकं त्रीणिपंचलक्षाणिसोलससहस्साणिषोडशसहस्राणि बेचेवजोयणसदाणिद्वेचेवयोजनानांशतसत्तावी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मयसप्तविंशतिश्चयोजनानांसहस्रमेकंत्र: इतिसर्वत्रबोधव्यं। अधवानि जंबूद्वीपस्यपरिधि: प्रमाणं योजनानांत्री
४२८ णिलक्षाणिषोडशसहस्राणियोजनानां द्वे शतेयोजनानांसप्तविंशतिश्चयोजनानांमध्यवर्तिनं देशोनैर्न्यूनं
पपरिधि: योजनानांत्रीणिलक्षाणिषोडशसहस्राणिद्वेशतेसप्तविंशतिश्चतिस्रएवगव्यूतिश्चएकंशतंअष्टाविंशतिक
तानिक्रोशा: अष्टाविंशंचशतंत्रयोदशअंगुलानिअर्धधनुषांसद्वादशतंत्रयोदशकथितं। तस्यचअर्धयोजनानिचअंगुलाश्च
गुलानिच अर्धअंगुलमेकंअष्टौयवान्नवैवसंसविशेष: एव: प्रातिरिक्त: किंचिदधिक: तत्रविशेषाणामर्दवा
तैर्न्यूनंसविशेषंअर्धांगुलनसंबंध: त्रीणिगव्यूतानिधनुषांचशतंपंचाशविंशतंमधिकंत्रयोदशानिअंगुलानि
विशेषमेवंगुलंचेति। जंबूद्वीपमादिंकृत्वाकियंतंद्वीपानांनामान्याह॥७१॥ जंबूदीवोलवणसमुद्दोधादइसंडोकालो
यतद्दीवो। वारुणिवरखीरवरोय। घदवरखोदवरदीवो॥७२॥ णंदीसरोयअरुणो। अरुणाभासोयकुंडलव
रोय। संखवररुजगभुजगवर। कुसवरकुंचवरदीवो॥७३॥ जंबूदीवोजंबूद्वीप: धादइसंडोधातकीखंडोद्वीप: अरुणसमुद्रोप्रतमो
द्वितीयोद्वीप: पुक्खरवरोपुष्करवरस्तृतीयोद्वीप: तस्तथावारुणीवरो वारुणिवर: वारुणीवरश्चतुर्थोद्वीप: खी
रवरोक्षीरवर: पंचमोद्वीप: घदवरोघृतवर: षष्ठोद्वीप: खोदवरोक्षोदवर: सप्तमोद्वीप: णंदीसरोयनंदीश्वरश्चाष्टमो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वीपः अरुणोऽरुणोनवमो द्वीपः अरुणाभ्यासोऽरुणाभासस्समुद्रदशमो द्वीपः कुंडलवराख्यः कुंडलवरसमुद्र एकादशो द्वीपः

५५ संखवरः संखवरो द्वादशो द्वीपः रुचकवर रुचकवरस्त्रयोदशो द्वीपः भुजगवरः भुजगवरश्चतुर्दशो द्वीपः कुसवरः कुसव

रः पंचदशो द्वीपः कोंचवरदीवः कोंचवरः षोडशः। एवं नामानि दृष्टानि विष्कंभप्रमाणमाह॥७३॥ एवं दीवसमु

द्दुणा दुगुणाय विक्खंभा असंखेज्जा। एदे दु तिरियलोए सयंभुरमणोदहिं जाव॥७४॥ एवं अनेन प्रकारेण दीवसमु

द्दा द्वीपसमुद्रा दुगुणा दुगुणायविक्खंभा द्विगुणो द्विगुणो विस्तारो विष्कंभो येषां ते द्विगुणद्विगुणविस्ताराः किय

तः असंखेज्जा असंख्याता संख्याप्रमाणमतिक्रांताः जंबूद्वीपविष्कंभाल्लवणसमुद्रो द्विगुणविष्कंभो लवणसमु

द्राद्धातकीखंडद्वीपो द्विगुणविष्कंभः अनेन प्रकारेण द्वीपात्समुद्रो द्विगुणविस्तारः समुद्राद्द्वीपः अतः सर्वे

द्वीपसमुद्रा द्विगुणद्विगुणविस्तारा असंख्याता भवंति॥ ननु समुद्रस्य दशा कल्लोलश्च द्वीपस्य दशा तदपि कृतः मा

दवर्पानःपर्वतनारदवःरक्तवंश्यवस्थिता इत्याशंकायामाह॥ एदे दु तिरियलोए एते द्वीपसमुद्रास्तिर्यग्लो

कुमाचायामे कियद्दूरं सयंभुरमणोदहिं [hole] जाव स्वयंभूरमणोदधिं स्वयंभुरमणपर्यंतं असंख्याता द्वीपसमु

द्रा द्विगु [hole] विस्तारा द्रष्टव्या इति॥ असंख्याता इति नन्वसंख्याता एते कियंत इत्यत्र तन्निर्णयायाह॥७५॥ जावदि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= वर्षाः ६   कुमारो [illegible] सि [illegible] म २   = महायोजनप्रमाण [illegible] शतत्रयाते गुणेर [illegible] कोटोभ

मात्र [illegible] उद्धाराणं सागरमेव माण। तावद्द्याद्युरेक्षुरोमा भवंतिदीवासमुद्दाय ॥३१॥ जावंदियाणिवतिया
वन्मात्राणां उद्धारावद्धाराणि उद्धारपल्योपमानि तावंतिरोमाणि ॥ अह दिज्ञाणं अर्द्धतृतीयत्वं [illegible] दियो
[illegible]याः सागरप्रमाण सागरोपमयोः तावद्द्यातावंतस्तन्मात्राः खंडखंडकृतरोमाः उद्धाररोमाणि [illegible]
मात्रा [illegible] भवंति द्वीपा द्वीपाः समुद्राश्च मध्ये [illegible] जमाणया [illegible] बगारविकं [illegible] मध्यमसंख्यामपराना
[illegible] परा[illegible]मार्थे नागेः द्वीपसमुद्राः तत्र यावन्मात्र [illegible] णि तावन्मात्राणि वर्षशतानि द्वीप
[illegible]न्मात्राः समयाः व्यवहारपल्योपमं नाम व्यवहारपल्योपम [illegible] करोम असंख्यातवर्षकोटीसमयमा
[illegible] नागालकृत्यावर्षशतसमये [illegible] एकैकं खंडं उद्धृते तत्र यावन्मात्राः समयाः तावन्मात्र उद्धारपल्योपमं भ
वति उद्धारपल्योपमानि दशकोटीकोटीमात्राणि गृहीतानि एकं उद्धारसागरोपमं भवति । तावन्मात्रयोर्द्वयोः सा
गरोपमयोः सागरोपमयोर्यावन्मात्राणि उद्धारपल्योपमानि तावंत्येव यावन्मात्राणि रोमाणि तावन्मात्राः सार्द्धद्वीपस २६४
मुद्रा भवंति । न केवलं द्वीपसमुद्राः [illegible] प्रमाणं च यदर्णवसंजातं तत्र न ज्ञायते । किं [illegible]
॥३३॥ जंबूदीवे [illegible] असंखेय्य कालछेदेण भेद्रमाणं दीवाणं दीवसरिसणामयाण [illegible] ॥ जंबूदीवे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

[illegible] मधुररसा

जंबूद्वीपे लवणो लवणसमुद्रः [illegible] धातकीखंडे च कालोदधि [illegible] द्वीपसमुद्र [illegible]

420 [illegible] जंबूद्वीप [illegible] खंड [illegible] दीवाण दीव समुद्दिगता [illegible] द्वीप [illegible]

वस्स [illegible] सहस्सा नि [illegible] नामानि [illegible] द्वीपसहस्सा नामानि उदधी उदकानि [illegible]

उदधय [illegible] धातकीखंडे च कालोदधि समुद्दः [illegible] जंबूद्वीप [illegible]

[illegible] एते समुद्दा लवणादय किं समानरसा नेत्याह [illegible] पत्तेयरसा चत्तारि

सायरा [illegible] अवसेसा य समुद्दा खोदरसा होंति णायव्वा [illegible] पत्तेयरसा [illegible]

[illegible] चत्तारि [illegible] उदयरसा उ

दकरसा उदकरसोयपानं उदकरसा पानीयरसा पानीयरसा [illegible] अवसेसा य अवसा [illegible] एत

[illegible] समुद्दा समुद्दा खोदरसा [illegible] रसा [illegible] समुद्दरसा [illegible] उदकरसा [illegible] पानीया [illegible]

[illegible] चत्वारः समुद्राः [illegible] रसा [illegible] उदकरसा [illegible] [illegible]

[illegible] लवणादय होंति [illegible] कालो [illegible] उदही [illegible] उदयरसा [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

समुद्रः वारुणी मद्यविशेषः स्तस्या इव रसो यस्य स वारुणीरसः वारुणीवरः क्षीरवरो क्षीरवरः क्षीरस्य रस इव रसो
यस्य स क्षीररसः क्षीरवरः घृतवरः घृतवरः घृतस्य रस इव रसो यस्य स घृतरसः लवणोद लवणोदो लवणस्य रस इ
व रसो यस्य स लवणरसः लवणसमुद्रः इति नवतिपञ्च्या प्रत्येकरसाः एते चत्वारो वारुणीवरः पयः समुद्राः क्षी
रसास्तत्वंतीति॥ कालोदः पुष्करवरः उदधी समुद्रौ स्वयंभूरमणः स्वयंभूरमणश्च त्रय उदकरसाः उदक
रसा येषां ते उदकरसाः कालोदपुष्करवरस्वयंभूरमणास्त्रयः उदकरसाः एतेभ्यः अन्ये ये शेषाः समु
द्रा इति॥ अथ केषु समुद्रेषु जलचराः संति केषु च न संतीति प्रश्ने कायामाह॥२॥ लवणो कालसमुद्रे स्वयंभूरमणे च
इति मध्याः॥ अथ समुद्रेषु कुत्र जीवा मत्स्या भवन्ति वा ॥२॥ लवणो लवणसमुद्रः कालः कालसमुद्रः
स्वयंभूरमणः स्वयंभूरमणसमुद्रः जंतिस्यमिति मत्स्याः द्वादशोत्तरा मत्स्याः उपलक्ष
णत्वादन्येऽपि मकरादयः शेषेषु समुद्रेषु जलचरा न सन्ति मेषु समुद्रेषु तिनाविद्यन्ते मत्स्याः
यथा वा मध्ये जलचराः न सन्तु पलक्षणमात्रत्वाज्जलचरधर्मा लवणसमुद्रे कालो॥ २६५
द्वौ स्वयंभूरमणसमुद्रे च मत्स्या मकराद्यन्ये जलचरा द्वीन्द्रियादयः पंचेन्द्रियपर्यंताः संति एतेभ्यो अन्येषु समुद्रे

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शुंभमत्स्यामकराअन्येचमीद्वियादयःपंचेंद्रिय० [illegible] तांजलचरान्संतीति। अथकिंप्रमाणाजलचराएते इतिप्र[illegible]काकाथाम

१३२ द॥७॥ अट्ठारस[illegible]यणिया। लवणोए जीवणाणदिमुहदेसु। णवजीसगाणकालोददिम्मि। अट्ठारसणदिमुहदेसु॥८॥

अट्ठारसजोयणियांअष्टादशयोजनानिप्रमाणंयेषांतेअष्टादशयोजनाः लवणोलवणसमुद्रेणवजोयणाणवयो

जनानिप्रमाणंयेषांतेनवयोजनाः णदिमुहदेसुनदीनांमुखानिनदीमुखानितेषुनदीमुखदेशेषुजंगामिभादि

नांमत्स्यदेहप्रवेशाः छत्तीसगायछत्तिंसिकाःत्रिंशत्प्रमाणंयेषांतेषट्त्रिंशकाः षट्त्रिंशद्योजनप्रमाणाः कालो

दधिम्मिकालोदधौ अट्ठारसअष्टादशयोजनप्रमाणाः यद्यप्येवंयोजनशब्दोनश्रूयतेतथापि[illegible]तत्र

थापिद्रष्टव्योऽन्यस्याश्चतत्वान्वयमनिर्दिष्टेलवणसमुद्रेअष्टादशयोजनप्रमाणामत्स्यास्तत्रैवनदीमुखेषु

चनवयोजनप्रमाणामत्स्याः कालोदधौतुनर्मत्स्याःषट्त्रिंशद्योजनप्रमाणास्तत्रैवनदीमुखेषुअष्टादशयोज

नप्रमाणामत्स्यानांमुपलक्षणमेतत् अन्येषामपिप्रमाणंद्रष्टव्यमिति॥ स्वयंभुरमणेमत्स्यानामेवद्विषड्[illegible]

माणंजघन्यदेहप्रमाणंचप्रतिपादयन्नुत्तरसूत्रमाह॥९॥ साहस्सियाउमच्छा। सयंभुरमणंदिपंचसदियाउ द्व

स्वासवरदसोकस्युपमाणंजलचरेसु॥१०॥ साहस्सियाउसाहस्त्रिकाःतत्रसंयोजनानांप्रमाणंसाहस्त्रिकाः अ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चापियः जनचापोदृश्यः स्वयंभुरमणादिस्वयंभुरमणसमुद्रपर्यन्तदिव्यादववालानि प्रमाणयोजनानं [illegible]
कानदीमुखं भूतिद्रव्यपंचि [illegible] स्वयंभुरमणोमत्स्याः सहस्रयोजनप्रमाणानदीमुखेमुत्पन्नाः
योजनप्रमाणः। देवमंदमन्दरगिरिस्य [illegible] स्कंधेर्भवेकुलमुत्पन्नं अल्पत्वे अंगुलप्रमाणं अंगुलप्रमाणः
भुजलचरेषु सर्वजलचराणामत्स्यमत्स्यस्यदेहप्रमाणं सर्वोत्कृष्टयोजनसहस्रं सर्वजघन्यमुत्कृष्टं अंगुलप्रमाणः। त्रीणि
त्रिजलचराणांदेहइति। पर्याप्तापर्याप्ताः अस्त्यजलचरस्थलचरखचराणांदेहप्रमाणयोनरकचर्मादि [illegible] जल
थलखगसमूर्छिम। तिर्यचअपर्याप्तायविदत्रीणि। जलसंमूर्छिमपर्याप्ताः। तदजीवजाताः [illegible] जलथल
खाजलचरस्थलचरखचरजलस्थलखचरानितिमुगमदीतीति जलस्थलखगा जलचरस्थलचरखचराः समूर्छिमसंमूर्छि
मा गर्भोपपादजन्मनो। तिर्यचाः। तिरियतिर्यंचः। देवमनुष्यनारकाणांमध्येजीवाअपर्याप्तकपर्याप्ता
अम्मम्मांश्रित्पर्यावयः विदत्रीणिविकलत्रिकाः। सादृशांगुलप्रमाणाः अथवा जलस्थलखगाः समूर्छिमतिर्यचजीवा २६६
नां देहप्रमाणविकल्पाः जलसमूर्छिमपर्याप्तानां जलसंमूर्छिमस्त्रिचतेपर्याप्तकाः स्थलसमूर्छिमपर्याप्तकाः
नापाजलसमूर्छिमपर्याप्तिकानांच अथवा [illegible] जलचरगर्भजपर्याप्तकातजातयाणसहस्रयोजनानांसम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रेजलचरसंमूर्छिमपर्याप्तकानां पुच्छा दस्समाणंयाजनसदस्संमिति । पुनरपिते दो आलगर्भजन वा अत्था
कुष्टदस्समाणं ना २ ॥ जलथलखहचर अपजत्ता । खगथलसमुच्छिमायपजत्ता । खगागन्भ वक्कं
४३ णं क्षपुतत्त ॥ जलथलगन्भ अपजत्त जलेपुदकरु लयामनरोदधीपर्वतादिगीरेसियाउदरतत्विपल
ज्ञावितपदन्नाजलखाजीया जलः स्थलस्थाजीवाः स्थलागर्भजाताजीवागर्भजाइत्युच्यंते । ताकृत्तासा दपया
यथामेवा कोशंति उर्वशीवंती तिनपर्याप्ता अपर्याप्ता अनिष्पन्नाः सरादिपद्पर्याप्तयः । जलासम्मत्ता अ
स्थलास्ते चेते गर्भजास्तु जलस्थलगर्भसंचरेअपर्याप्तास्तु जलस्थलगर्भापर्याप्ता गर्भजा
अपर्याप्ता अपर्याप्ताश्चेत्यर्थः । खगथलसमुच्छिमायरवेआकाशेगच्छंतीतिखगाः
खगस्थलाः पक्षिश्रृगादयास्ते चैते संमूर्छिमाश्च खगस्थलसंमूर्छिमाः पजत्ता पर्याप्ताः खगगर्भजा
खगजा गर्भजाताः गर्भजाः खगजाश्चते ... गाश्च जा उ नयेपर्याप्ता अपर्याप्ताश्चेत्यर्थः
कुष्पशरीर प्रमाणानं ... धनुः पृथक्त्वं नयाणं उपरिल्लवानांमंक्षाया ... नपृथक्त्वं अत
पोपृथक्त्वं नयाणं ... धनुपृथक्त्वं उपरिल्लवानां ... पचत्स्स ॥

गर्भजा ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धर्त्रीष जलचरस्थलचरखचरा योनिजा अपर्याप्ता स्थलचरखचराश्च गर्भजाः पर्याप्ताश्च स्थलगर्भजाः पर्याप्ताः स
वै तु वृत्कृष्टेनांगुलस्य संख्येयभागप्रमाणेन धनुः पृथक्त्वं भवति ॥ अथवा देवस्य प्रत्युत्कृष्टेति तेषां देहे उत्कर्षेण धनुः पृथक्त्व
वदीति जलस्थलगर्भजपर्याप्तानां उत्कृष्टदेहप्रमाणमाह ॥..॥ जलगर्भजपर्याप्ता वा उत्कृष्टेन पंचयोजनशत
नि ॥ स्थलगर्भजपर्याप्ता ॥ त्रिगव्यूतं उत्कर्षेण प्रायामो ॥..॥ जलगर्भजपर्याप्ता जलगर्भजपर्याप्ता उत्कर्षेण उत्कृष्ट
उत्कर्षेण पंचयोजनायतशरीराणि स्थलगर्भजानां निर्देशप्रमाणेन तत्पर्थः ॥ अथवा जलगर्भजपर्याप्तानां आयामः
उत्कृष्टेन पंचयोजनशतानि स्थलगर्भजानां आयामस्य प्रदर्शयतः ॥ अथवा पर्याप्तानां देहोत्कर्षेण पंचयोजनशता
नि स्थलगर्भजपर्याप्तानां स्थलगर्भजपर्याप्तानां त्रिगव्यूतं त्रिगव्यूतानि पृथक्त्वं देहस्य धनुः पृथक्त्वं आयामः अ
शरीरप्रमाणं स्थलगर्भजपर्याप्तानां नभश्चराणां तिरश्चां देहस्योत्कृष्ट आयामो धनुःपृथक्त्वमिति ॥ अथवा स्थलगर्भज
पर्याप्ताः उत्कृष्टदेहस्यायामेन त्रिगव्यूतानि भवतीति ॥ पृथिवीकायिकाप्कायिकातेजःकायिकानां पृथिवीकाय
कानां सूक्ष्माणां उत्कृष्टदेहप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह ॥..॥ अंगुलस्यासंख्यातभागं ॥ बादराणां जघन्यतः पर्याप्तकाय
उदयसमये अणिमा ॥ प्रमाणं यदि गाढे ऊर्ध्वं ॥..॥ अंगुलस्यासंख्येयभागप्रमाणं निष्पन्नोत्पन्नानां पर्याप्तानां सः श्रा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४३

देवानां पर्याप्तकानां [illegible] पर्याप्तकायो [illegible] आमस्तावन्मात्रं कायस्तत्सापेक्षम् [illegible] श्रेण्यसंख्यातभाग [illegible]
[illegible] प्रतरांगुलसं [illegible] [illegible] करखंडमंगुलासंख्यातभागः वातवलयकायाः सूक्ष्मनामकर्मोदयानां [illegible]
सूक्ष्मनामकर्मोदयात्सूक्ष्माः बादरा [illegible] बादरसूक्ष्माः पृथ्वीकायादयः [illegible] [illegible]
शेषाः कायाः पृथ्वीकायादि आयतेज: कायवायुकायात्रयकायाः उत्कृष्टजघन्य [illegible] विशेषपरिणाम [illegible]
नियमात्स्थितस्यातमणुयामृत्युयानोगस्तमिजाः तिगाष्ठं विग्रहगतानि [illegible] परमात्मा [illegible]
बादरकायाः पृथिवीकायिकादिवायुकायांताः द्व्यागुलासंख्यातभाग [illegible] [illegible] [illegible]
सूक्ष्मनिगोदस्य उत्कृष्टप्रमाणं तु [illegible] सर्वेणपर्याप्तिमिश्रा [illegible] कथनात् इति पुनरपि
[illegible] वृत्तशरीरस्य प्रमाणमाह ॥४१॥ सुहुमणिगोद अपज्जत्तयस्स जादस्स तदियसमयम्हि [illegible]
[illegible] [illegible] ॥४२॥ सुहुमणिगोद [illegible] अपर्याप्तकस्य [illegible] पर्यासकस्य [illegible]
जातस्य [illegible] तृतीयसमये [illegible] प्रथमद्वितीयसमययोः [illegible] [illegible]
[illegible] तृतीयसमये पुनः [illegible] [illegible] [illegible]

२४०।२२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वसव[illegible]सांमवंजघन्यंस[illegible]कस्यंमवींक्रिष्टं[illegible]पद्मानां[illegible]नमिगोतम्यापर्यामिस्र[illegible]
ममयक्षा[illegible]वम्यपर्वंतघन्यंरारीरं[illegible]सर्वोत्कृष्टः शरीरगमयमस्ति ॥ अथा[illegible]
वंपचेकर[illegible]श्रमाणं[illegible]वं ॥ तथा ॥ मरु[illegible]कुलपर्वतविजयार्धवृषकारका[illegible]
[illegible]वतिकरस्वयंभुना[illegible]वेरंडपर्णगिरिसिवनविमानतोरणजिनगृह[illegible]कीर्तिक[illegible]
नंदीश्वर[illegible]कृतिम[illegible]लिखित[illegible]कर[illegible]कृटकदनदी[illegible]वनवापीसिंधुमनादीनां
[illegible]मधावमप्रमाणं[illegible]लोकानियोगतं इति ॥ दव[illegible]व्याख्याय[illegible]पर्याप्त[illegible]
रिय[illegible]विरं ॥ [illegible]नपर्याय[illegible]कायानंसर्वाणं ॥ [illegible]दतसामान्य[illegible]वृत्तिकम[illegible]
[illegible]मयविर[illegible]स्पर्श[illegible]अशायंतस्मिं[illegible]दक[illegible]अग्राय[illegible]
कारस्तंदक[illegible]कलावदृषीकलाप[illegible]पर्यपताकासंताना[illegible]नान्याकार ॥ काया[illegible] [illegible]
[illegible]वी[illegible]विधाय[illegible]सर्वाणामस्थानानि[illegible]सर्वाकाराः[illegible]
स्थान[illegible]स्थानंक[illegible]स्थानंसर्वपतकुशाग्रविं[illegible]स्थानं[illegible]कलाप[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]यस्य तत्सूचीकलापसंस्थानं पताकासंस्थानं यस्य तत्पताकासंस्थानं यथा[illegible] ॥ [illegible]

[illegible]संस्थानं मसूरिकासंस्थानं । अप्कायिकस्य संस्थानं ऊर्ध्वायबिंदुसंस्थानं तेजःकायस्य संस्थानं सूचीकला-

४३८ पसंस्थानं वायुकायस्य संस्थानं पताकासंस्थानं मसूरिकाद्याकाराः पृथिवीकायिकादयः कायाः । का[illegible]

[illegible] हरितमा[illegible] प्रत्येकसाधारणाबादरसूक्ष्मवनस्पतिद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाः [illegible]

अनेकसंस्थाना । नेकमनेकमनेकं संस्थानं येषां ते अनेकसंस्थाना ॥ अनेक[illegible]

[illegible] द्वीन्द्रियादिचतुरिन्द्रियपर्यंता गृह्यते पंचेन्द्रियाणां संस्थान[illegible]ति

पंचेन्द्रियसंस्थानप्रतिपादनार्थमाह ॥८७॥ समचउरससग्गोदा । सादियखुज्जा य वामणं हुंडं । पंचिंदियतिरि-

यनरा । देवा णेरइया हुंडा ॥८८॥ संस्थानं [illegible] समचतुरस्रसंस्थानं यथा[illegible]

[illegible] अधिकतन्यग्रोधसंस्थानं शरीरस्याधस्तात् [illegible] परमाणु[illegible]

[illegible] परमाणूनामधिकोपचय[illegible]

[illegible] अधिकोपचय[illegible] वामनसंस्थानं [illegible] परमाणु[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३८ ङउसंख्यातसर्वशरीरावयवानांबीजभूता परमाणवो न्यूनाधि[illegible]ता भवंति [illegible]णामंगुलस्य [illegible] पंचेंद्रियति
र्यपंचेंद्रियेति । एवमनेकगुणा भवंति [illegible] क्रमात् ति जुवामन जघन्य स्थानानि विकलेंद्रियपंचेंद्रियाणामंगु
तिरश्चां च भवंति । अथवा अनंतानि लिंगानां अष्टत्वं च पंचेंद्रियतिर्यङ्नराः समचतुरस्रमनराः भोगभूमिजा
ङंगुलमेवेति सामान्यतो देवाः चतुरस्रदेवाः चतुरस्रा नारकाः हुंडा देवाः समचतुरस्रसंस्थानाः [illegible]
कास्तु हुंडसंस्थानाः [illegible] संस्थानात् विद्यते इति ॥ इंद्रियसंस्थानानि उपपादजन्मादि [illegible] त्यप्रति
पाद्य नालिका [illegible] संस्थान यवनालिका मसूरी [illegible] अतिमुक्तकपुष्पाकाराः [illegible]
संस्थाने चक्षु [illegible] इंद्रियाणां इंद्रियश्रुतं श्रोत्रचक्षुर्घ्राणजिह्वेंद्रियाणां [illegible] स्पर्शनेंद्रियस्य [illegible]
एतेषां संस्थानानि आकाराः यथासंख्येन संबंधः । श्रोत्रेंद्रियं यवनालिकासंस्थानं चक्षुरिंद्रियं मसूरिकासं[illegible]
घ्राणेंद्रियं अतिमुक्तकपुष्पसंस्थानं जिह्वेंद्रियं अर्धचंद्र[illegible] क्षुरप्रसंस्थानं [illegible]
र्शनेंद्रियसंस्थानं [illegible] अनेकसंस्थानं अनेकप्रकार आकारः स्पर्शनेंद्रियस्यानेकसंस्थानं [illegible]
[illegible] संख्येय [illegible] अंगुलस्य असंख्यातभागप्रमिता । [illegible] द्रव्येंद्रिय [illegible] संस्थानम्
[illegible] सर्वेंद्रियसंस्थानानि [illegible] ॥ ४७ ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

भागप्रमितेमपि न चति ॥ इंद्रियं द्विविधं द्रव्येंद्रियं भावेंद्रियं च द्रव्येंद्रियं द्विविधं निर्वृत्युपकरणभेदेन तत्र भावेंद्रियं द्वि
विधं लब्ध्युपयोगभेदेन [illegible] द्रव्येंद्रियमाविर्भवति ॥ नावेंद्रियस्य लक्षणं संस्थानमेतत् उपयोगात्मकं स्पर्शादीनां त
स्पर्शादीनां विषयपरिच्छिन्नं [illegible] एवं स्वविषयः क्रियानिर्वृत्तिश्च निपाद्यते तान्निरुक्तेत्यर्थः ॥ गाथा ॥ चत्तारि धणुसयाइं
चउसट्ठी धणुसयं च फस्सरसे । गंधस्स दुगुणा दुगुणा ॥ असण्णिपंचिंदियाजाव ॥ गाथा ॥ चत्तारि य चत्तारि धणुसदाइं धनु
शतानि च [illegible] चतुःषष्टिरेव धनूंषि इति संबंधः धनुषां चतुरिंद्रियपर्यंतं [illegible] तावंत
स्पर्शरसयोः [illegible] स्पर्शस्य स्पर्शनेंद्रियस्य गंधस्य घ्राणेंद्रियस्य च दुगुणा दुगुणा [illegible]
असण्णिपंचेंद्रियजाव असंज्ञिपंचेंद्रिया यावत् एकेंद्रियमारभ्य यावत् असंज्ञिपंचेंद्रियपर्यंतं दुगुणा दुगुणा
द्विगुणा असण्णिपंचेंद्रियजाव असंज्ञिपंचेंद्रियो यावत् एकेंद्रियमारभ्य यावत् असंज्ञिपंचेंद्रियपर्यंतं [illegible]
यं [illegible] कथ्यते तेन मयेत्यर्थः ॥ एकेंद्रियस्य स्पर्शनेंद्रियविषयक्षेत्रं ... ज्ञातानि पतितानि धनूंषि
एकानि पृथ्वीकायिकाप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिकवनस्पतिकायिकाः [illegible] कस्य स्पर्शने
द्रियविषयः [illegible] ज्ञातानि पतितानि धनूंषि [illegible] स्पर्शनेंद्रियेण तथा द्वींद्रियस्य
[illegible] स्पर्शनेंद्रियविषयक्षेत्र [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४४१ द्रियविषयः धनुषां शतं एतावता धनो स्थितं गंधं स्पृशति त्रीन्द्रियो घ्राणेन्द्रियेण तथा तस्य चत्रीन्द्रियस्य स्प
र्शनेन्द्रियविषयः धनुः द्वादशशतानि एतावता धनो व्यवस्थितं स्पर्शं स्पृशति त्रीन्द्रियस्पर्शनेन्द्रियेण तथा तस्य चत्री
न्द्रियस्य रसनेन्द्रियविषयः अष्टाविंशत्यधिकं शतं धनुषां एतावता [illegible] स्थितं रसं स्पृशति रसनेन्द्रियेण तथा च
तुरिन्द्रियस्य घ्राणेन्द्रियविषयः [illegible] धनुषां एतावता धनो [illegible] चतुरिन्द्रियो घ्राणेन्द्रियेण तथा च चतुरि
न्द्रियस्य स्पर्शनेन्द्रियविषयः [illegible] त्रीणि सहस्राणि धनुषां एतावता धनो स्थितं स्पर्शं स्पृशति चतुरि
न्द्रियः स्पर्शनेन्द्रियेण [illegible] चतुरिन्द्रियस्य रसनेन्द्रियविषयः धनुषां [illegible] धनो
स्थितं रसं [illegible] रसनेन्द्रियेण तथा तस्य चतुरिन्द्रियस्य घ्राणेन्द्रियविषयः [illegible] धनुषां एताव
ता धनो स्थितं [illegible] चतुरिन्द्रियो घ्राणेन्द्रियेण तथा असंज्ञिपंचेन्द्रियस्य स्पर्शनेन्द्रियविषयः [illegible]
कानि षट् सहस्राणि धनुषां एतावता धनो स्थितं स्पर्शं असंज्ञिपंचेन्द्रियः स्पृशति स्पर्शनेन्द्रियेण तथा तस्य अस ५३५
ज्ञिपंचेन्द्रियस्य रसनेन्द्रियविषयः [illegible] धनुषां एतावता धनो स्थितं रसं स्पृशति असंज्ञिपं
चेन्द्रियो रसनेन्द्रियेण तथा तस्य असंज्ञिपंचेन्द्रियस्य घ्राणेन्द्रियविषयः धनुषां चत्वारि शतानि एतावता धनो स्थितं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४८२ स्पर्शनेति असंज्ञिपंचेंद्रियो घ्राणेंद्रियेण न च तेषामिंद्रियाणां ग्रामग्रामादिवनं तावद्गंधानां ग्रहणं संभवति मयि॥
दिवं मं पियतो भुक्तो आगमनं वंनं दृश्यते युक्तिश्चावद एकेंद्रियेष्वस्थानं पि वक्तव्यं जानातिपदं प्रसारात्व ए
सादिषि वस्तकवर्णादिकं स्मिन प्रसारं प्रसार्यत्व एकेंद्रियो वनस्पतिः अवष्टंतपदे वोचनं नालूनि सुप्तक्षलीलीति
तथा [illegible] पि स्पर्शनेंद्रियादिभिः ग्रामस्थादित्वपवितप्रजातिरिनातं इतिविकल्पं कथनादिति चतुरिंद्रियस्य च
तुर्विषयं प्रतिपादयन्नाह [illegible] स्पतीनजावर्णसंयाः चचर्वर्षादश्णोयत्वा चक्षुरिंद्रियस्य विषयस्य चक्षुर्पानं
विधाणादि [illegible] इयतो [illegible] स्पर्शकान्त्रिंशाद्यांतनक्षातानि योजनानामेकोनानि [illegible]
वृत्तायं चतु [illegible] पंच [illegible] चत्वारि [illegible] पंचाशाद्योजनानां लोसवति [illegible] चतुरिंद्रियसाच [illegible]
सतिपंच [illegible] निश्चयेन [illegible] संचक्षुस्पर्शं चक्षुरिंद्रियविषयं [illegible] विज्ञानाहि जनं चतुरिंद्रिय
स्य चक्षुरिंद्रियविषयो योजनानां एकान्नविंशतं चतुःपंचाशद्योजनाधिकं विज्ञानं [illegible] तेन चक्षुष [illegible]
यदि [illegible] चक्षुषः [illegible] स्पर्शयत्वावनगत्वा शब्दातिचक्षुः [illegible] मात्रं [illegible] विज्ञानमयं चक्षुरिति
जीव [illegible] मेतानस्पर्शणामंचपुयते श्रोतस्येव [illegible] ममनाहति अवगाहते चंडिय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri.

ल

चक्षुरिंद्रियं प्रतिपादयन्नाह ॥ गाथा ॥ अपसन्नि जीवाणसदा ॥ अर्थव्ययं इति तद्दृष्ट गाथा ॥ असम्मीपंचेंद्रियस्य चक्षुःस्पर्श
५६२ विषयाणादि ॥ गाथा ॥ अपसन्नि काल पढि जोयणसदा योजनानां ज्ञातानि यो जन ज्ञातानि अथ द्वय अहं द्विपंचयोजना
निद्धांतित्व तिनद्दृष्ट गाथा तथा ज्ञातव्यानि ॥ असंज्ञीपंचेंद्रियस्य संज्ञिपंचेंद्रियस्य चिह्नालापादिरिंद्रि
द्रियस्य चक्षुःस्पर्शस्य चक्षुः स्पर्शे चक्षुर्विषयं चक्षुषा यदा विषयाणादि विजानीहि ॥ तत्पाठ साधिक
नपृष्ठि नये वांस च पवंति ज्ञातव्यास्ते प्रमाणे असंज्ञिपंचेंद्रियस्य चक्षुरिंद्रियविषयं विजानीहि ॥ एतावंति
गो तदर्स्थित तत्पंच असंज्ञिपंचेंद्रियस्य चक्षुरिंद्रियेणेति ॥ असंज्ञिपंचेंद्रियस्य श्रोत्रविषयं प्रतिपादयन्नाह ॥
७५ अर्थव्ययणुसदस्सा ॥ सोदप्फासे असंज्ञिणाणां ॥ विसया विषयणायव्वा ॥ पोग्गलपरिणामजोगेण ॥ अर्थव्ययधणु
णुसदस्सा अष्टाविंशति धनुःसहस्राः सोदप्फासे श्रोत्रस्पर्शे श्रोत्रेंद्रियविषयं असंज्ञिणो असंज्ञिनः असंज्ञिपंचे
द्रियस्य ताणजानीहि असंज्ञिपंचेंद्रियस्य श्रोत्रविषयं जानीहि एतावंतं शब्दं गृह्णाति श्रोत्रेण ॥ २३१
संज्ञिपंचेंद्रियस्य इति ॥ विसया विषयविषया ज्ञातव्या पणादव्वा ज्ञातव्याः पुद्गलपरिणामजोगेण पुद्गलस्कंधस्य परि
णामः विशिष्टसंस्थानम् द्रव्यपरस्पर आश्रयसादि पुद्गलपरिणामस्तेन योगः संपर्कस्तेन पुद्गलपरिणामयोगेन एता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२८६ यतौ क्षांतरणविशिष्टक्षयोपशमः दिवाकरादिस्तताविशिष्टैरिंद्रियैर्गृह्यंते नान्यथेति। संज्ञिपंचेंद्रियस्यनेंद्रियवि
षयंप्रतिपादयन्नाह।।५३।। फासरसगंधविसयाणवजोयणाणिबोद्धव्वा। सोदस्स बारसजोयणाणिचक्खुस्स
वोच्छं।।५४।। फासे स्पर्शस्य स्पर्शनेंद्रियस्य रसे रसस्य रसनेंद्रियस्य गंधे गंधस्य घ्राणेंद्रियस्य विसया विषयाणां
४४४ गोचरः णवजोयणानि नवयोजनानि ज्ञातव्यानि। सोदस्स श्रोत्रस्य तु श्रोत्रेंद्रियस्य पुनः बारसजोयणाणिबोद्धव्वा।
योजनानि द्वादशोक्तकं वैचक्खुस्स चक्षुषः संज्ञिपंचेंद्रियस्य चक्षुरिंद्रियस्य वो। वच्छे संज्ञिपंचेंद्रियस्य स्पर्शनेंद्रि
यं चक्षुवस्येदं स्पर्शनेंद्रियस्य नवयोजनानि विषयः रसनेंद्रियस्य नवयोजनानि विषयः घ्राणेंद्रियस्य नवयो
जनानि विषयः श्रोत्रेंद्रियस्य द्वादशयोजनानि विषयः संज्ञिपंचेंद्रियस्योत्कृष्टफलपरिणामभवनेन वनिर्याजिनैः
स्थितानि स्पर्शरसगंधद्रव्याणि स्पर्शनरसनघ्राणेंद्रियैर्जानाति द्वादशयोजनेभ्यः स्थितं श्रोत्रेंद्रियेण शृण्व
तीति सूचितचक्षुर्विषयमाह।।५५।। सत्तेतालसहस्सा। वेसयसदा तेवट्ठि तेसट्ठी। चक्खिंदियस्सविसओ उक्कस्सो होदि
अदिरित्तो।।५६।। सप्तचत्वारिंशत्सहस्राणि सहस्राणि वेचवसदा द्वेशते त्रिषष्टिरेकविंशतिषष्टिभागाधिक
योजनानामिति संबंधः चक्खिंदियस्स चक्षुरिंद्रियस्य विसओ विषयः उक्कस्सो उत्कृष्टः होदि भवति अदिरित्तो अतिरि

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

कः॥ अतिरिक्तस्य प्रमाणं गव्यूतिमेकं दंडानां द्वादशशतानि पंचदशदंडाधिकानि दंडसंख्यैकः । द्वयोर्पुलेस्याधिकयव
५५४ चतुर्भागाधिकं संज्ञिपंचेंद्रियपर्याप्तस्य चक्षुरिंद्रियविषयो योजनानां सप्तचत्वारिंशत्सहस्राणि त्रिषष्ट्यधिकद्वि
शताधिकानि पंचदशाधिकद्वादशशतदंडाधिकैकगव्यूताधिकानि सविंशेषपंचचतुर्भागाधिकयवपुलाधिकेन
हस्ताधिकानि पतावतां धनानां संज्ञिपंचेंद्रियः पर्याप्तको रूपं पश्यतीति । अथ चक्षुर्विषयप्रमाणानयने करणगाथा गो॰-जी॰
माह ॥१६८॥ अस्सीदिसदं विगुणं । दीवविक्खंभस्स वग्गदहगुणियं । मूलं सट्ठिविहत्तं । दिणद्धमाणेण चक्खुस्स ॥१६९॥
अशीतिशतं अशीत्यधिकं शतं विगुणं द्विगुणं द्वासप्ततिशतं गुणितं षष्ट्यधिकं त्रिशतप्रमाणं जंबूद्वीपविस्तारं अत्र जंबूद्वीप
विष्कंभस्य जंबूद्वीपस्य स्थूलसूक्ष्मपरिधिप्रमाणेन यत निमित्तं सूर्यस्य पार्श्वं परिधिं गच्छतः
शीतिशतं द्विगुणं संस्थापनं प्रमाणं तस्माद् द्वीपात् विविधं विशिष्टं रहितं क्रियते तस्मिन्नवशेषे द्वीपविशेषस्तु
सुतंतं स्याद् द्वीपविशेषस्य वर्गः सर्वं च वर्गं दशगुणः क्रियते तस्मात् मूलं षष्ट्या विभक्तं तत् दिनार्धमानं दिनवर्गमुणि २११
तं दिनार्धशेषं ततो मुहूर्त्तः परिच्छेद्यते सर्वाभ्यंतरपरिधिप्रमाणं मुनिमानं इदं अतः परं दिनं गणनं प्रकारं ।
सवर्तितं च दिन मुहूर्त्तं संयोज्य प्रयोजनवृद्धिकारः एवं कृते यत् पश्यंति परिमाणं सर्वोत्कृष्टं चक्षुर्विषयो भवति । आषाढमासे
२५ गो॰जी॰ टु॰ गा॰ ५ गा॰ २

सर्वात्मतस्वत्मनिमिथुनावमानं स्थितस्यादित्यसाधनोपदण्णमिति ॥ स्यामित्वसर्वकर्यानिरुपार्पतिपाद्य
४६६ नारं ॥ एकेन्द्रियाणां स्थावरा संमूर्छनाणी इत्यतिदेवाय । विग्रहेंद्रियार्थविग्रहे सर्वे विग्रहापां मूढा ॥३२॥ स
चित्तशीतसंवृताः सेतरा मिश्राश्चैकशस्तद्योनयः सचित्ताचित्तशीतोष्णसंवृतविवृतानंदेश्चैतन्यप्रकारायोनिर्नेति ॥ यूयते
संवे परिणामत्वात्मानं अन्यानि तेयानि निर्विवाधरः । आत्मनश्चैतन्यविशेषपरिणामश्चित्तं सह चित्तेन वर्तते सचित्तम्
चित्तं शीत इति स्पर्शविशेषः शुक्लादिवदुभयवचनत्वात्तद्युक्तं द्रव्यमप्याह सम्यग्वृतः संवृतः दुरुपलक्ष्या
अचित्तचित्तस्य विश्रुतस्वप्रचयः प्रदेशो वा उक्तः संतापष्ठच्छ्लप्रचयः प्रदेशो वा विवृतो ... प्रकटप्रच
चयः प्रदेशो वा उभयात्मको मिश्रः सचित्ताचित्तः शीतोष्णः संवृतविवृतश्च एतान् नव योनयः संमूर्छनादिपंपद
संपन्नत्वामं स्थावरा वर्तति । एते अपदेशे वृद्धिवा संमूर्छनादि स्वरूपेणात्पद्यते इति ॥ एकेन्द्रियाणां संवृत्ता
नारकाणां अरुचित्तशीतसंवृतयोनयः संवृता योनिर्येषां ते संवृतयोनयः दुरुपलक्ष्यप्रदेशाः देवानां
वेति देवाच देवानां संवृतयोनयः विकलेन्द्रिया विवृतयोनयः गर्भजेषु येन संवृतविवृतयोनयः ॥ ...
निश्चयामित्यपार्थं ॥ अचित्तयोनयः खलु नारकाणां देवानां तिरश्चां मनुष्याणां ...

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ण॥ अचित्तानिश्चितनारकसंवुडजोणीयोनिः। णेरइयाणं च नारकाणां च देवादिसवति देवाणं देवानां चैव
२६८ शीतमेवधनीय। मिस्सायमिश्रश्च सचित्ताचित्त गब्भजम्मा गर्भजन्मनां गर्भजानां तिविधा त्रिविधा योनिर्भवति। इ
ये निम्मिसेसाणं शेषाणां संमूर्छनजन्मनां एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां देवनारकाणां गर्भजवर्जि
तपंचेन्द्रियाणां च देवनारकाणां अचित्तयोनयः गर्भजाः सचित्तयोनयः शेषाः पंचेन्द्रियादिपंचेन्द्रियपर्यंता
केचन चित्तयोनयः केचन अचित्तयोनयः केचन सचित्ताचित्तमिश्रयोनयश्च भवंतीति अनरपित्तयोनिविषय
योनिस्वामित्वं ... सीउण्हसंवुडजोणी णेरइयाणं तद्देवदेवाणं तेउकाइयाणं ... तिविहा जोणी
इसेसाणं ... सीउण्हसीदो णारयसंवुडजोणी योनिः। णेरइयाणं नारकाणां तद्देवाणं तेषु देवानां
तेऊणं तेजःकायिकानां उष्णस्थानजोणीयोनिः। तिविहा त्रिविधा शीतोष्णशीतोष्णजोणी इयानि क
सेसाणं शेषाणां पृथिवीकायिकाकायवायुकायवनस्पतिकायिकद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां देवनारक २९२
वर्जितपंचेन्द्रियाणां च देवनारकाणां शीतोष्णयोनि तिस्रपादिकानि चि उपपादस्थानानि शीतानि कानिचि
स्थानि तेजःकायिकानां पुनः उष्णयोनिः। शेषाणां त्रिविधा योनिः केषांचित् शीतयोनयः केचित् उष्णयोनयः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

केचिच्छीतोष्णयोनयः अप्कायिकाः शीतयोनय एवेति ॥ पुनरप्येतेषां योनीनां त्रिविधमध्यात्मस्वरूपमाह ॥१०॥ संखा
वत्तयजोणी ॥ कुम्मुण्णयवंसपत्तजोणीउ ॥ संखावत्तेणियमाउ विवज्जए गब्भो ॥११॥ संखावत्तेत्यादि संखावर्त्तकः
शंखस्येवावर्त्तो यस्यां सा संखावर्त्तका योनिः कूर्मवदुन्नता कूर्मोन्नता वंसपत्तं वंशाभं
४१८ वंशपत्रमिवैवं वंशपत्रयोनीउ ॥ एतासां योनीनां मध्ये शंखावर्त्ते नियमाद्विनियमात् विवज्जए विपद्यते वि
नश्यति गर्भो गर्भः उत्कटेति नाम्ना शंखावर्त्तकूर्मोन्नतवंशपत्रेत्यादेतेन त्रिप्रकारा योनिः शंखावर्त्तयोनौ
नियमाद्विपद्यते गर्भः अतएव वंध्यास्त्रीति ॥ तेषु यत्र अन्ययोर्द्वयोरेतानीह ॥१२॥ कुम्मुण्णयजोणीए तित्थयरा दुविह
चक्कवट्टीय रामा विय जायंते सेसा सेसजोणीसु ॥१३॥ कूर्मोन्नतयोनौ विशिष्टस्य पुरुषविशेषस्य चक्रवर्त्तिनामपि च
देवा नियमात्तीर्थकरा द्विविधचक्रवर्त्तिनः चक्रवर्त्तिनो वासुदेवाः प्रतिवासुदेवा रामा विदुरामा
श्रीपिबलदेवा अपि जायन्ते समुत्पद्यन्ते सेसा शेषा अन्ये तीर्थकरचक्रवर्त्तिबलदेववासुदेवप्रतिवासुदेववर्जि
ता लोगस्तमितादयः शेषासु शेषयोः जातौ एवा वाम्यो वंशावर्त्तेन योनौ वर्त्तयोनित्वयत्ते ॥ किंतु तासां वर्त्तविपद्यते ग
र्भः संजन्म गतमितानां संसारवर्त्तितत्वं न भवन्ति सुखदति ॥ संस्थानादियोनिविचित्रतां चतुर्विंशत्यातिदातसत्ववेदान्धृति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पादयन्नाह ॥ ८ ॥ णिचिदरधादुसत्तयतरुदस वियलिंदियेसु छच्चेव ॥ सुरणिरयतिरियचउरो चोद्दस मणुए सद
सहस्सा ॥ ८९ ॥ नित्यनिगोतेतरनिगोतपृथ्वीकायिकअप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिकानां सप्त सप्त
लक्षाणि योनीनां तरूणां प्रत्येकवनस्पतीनां दशलक्षाणि योनीनां विकलेंद्रियाणां द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां
षट्शत सहस्राणि सुराणां चत्वारि लक्षाणि नारकाणां चत्वारि लक्षाणि तिरश्चां सुरनारकमनुष्यवर्जितपंचेंद्रि
याणां चत्वारि लक्षाणि मनुष्याणां चतुर्दश शतसहस्राणि योनीनां मिति संबंधः ॥ एवं सर्वसमुदायेन चतुरशी
तिशतसहस्राणि योनीनां मिति नानारूपेण संक्षेपः सर्वत्र सर्वाधिकारसंबंधः ॥ पर्यायार्थिकनिक्षेपापेक्षया चा
तुर्थः स्वरूपप्रमाणं संख्यामित्त सर्वैकं प्रतिपादयन्नाह ॥ ९० ॥ बारसवाससहस्सा ॥ आउसुद्धमं[illegible] ॥ एव
रुत्तुटविकायवासुय ॥ तासमसहस्साणि बावीस ॥ ९१ ॥ नारकतिर्यग्मनुष्यदेवनवभवधारणहेतुः कर्मनिजलापि
आयुः औदारिकौदारिकमिश्रवैक्रियिकवैक्रियिकमिश्रशरीरस्थाप्रमाणलक्षणं वायुः तत्र बारसवाससह
संवत्सरदशवर्षसहस्राणि [illegible] त्रीणि सहस्राणि सप्तलक्षसहस्राणि निर्वचनरीतेः पंकोद्भवतरौ ॥ आगमाकं
लक्षणमेतत् ॥ लौकिके पुनः सप्त आर्त[illegible] पुद्गलवति आगमिकवचनाम[illegible] नियमा सम्पूरीता ॥ २७४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लौकिकाः अनन्तरमिकायानियमाद्गृहीतइतिनदोषः ॥ त्रिंशन्मुहूर्तोदिवसः त्रिंशद्दिनैर्मासः द्वादशभिर्मासै
४५० र्वर्षं आउआयुः लवस्थितिः शुद्धपृथ्वीकायिकानांपृथिवीकायिकेस्थितिरत्र जघन्येनान्तर्मुहूर्तं उत्कृष्टेन
द्वादशवर्षसहस्राणि खरपृथ्वीकायिकेषु स्फटिकादयः शुद्धपृथिवीकायिकाः पाषाणादयः खरपृथिवीका
यिकाः द्वादशवर्षसहस्राणिवर्षसहस्राणि द्वाविंशतिः शुद्धपृथिवीकायिकानामुत्कृष्टमायुर्द्वादशवर्षस
हस्राणि खरपृथिवीकायिकानांचोत्कृष्टमायुर्द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि भवन्तीति ॥ अप्कायिकतेजःकायि
कानामायुः प्रमाणमाह ॥ सप्तत्रयसहस्रा ॥ आउआउस्सहोदउक्कस्सं ॥ रत्तिंदियाणितिण्णिउ तेऊण ॥
होउक्कस्सं ॥ सप्तत्रयसहस्रावर्षसहस्राणिआउआयुः आउस्सअपां अप्कायिकानांभवति
उत्कृष्टेनउत्कृष्टरत्तिदियाणितिण्णि रात्रिंदिनानित्रीण्यहोरात्राः ॥ तिण्णिउत्रयएवतेऊ तेजःकायिकानां
होउक्कस्सं तथाउत्कृष्टं अप्कायिकानांपरमायुःसप्तैववर्षसहस्राणिरात्रिंदिवसात्रयस्तेजःकायिकानांपर
मायुरिति ॥ वायुकायिकानांवनस्पतिकायिकानांचपरमायुःप्रमाणमाह ॥ तिण्णिउवाससहस्सा ॥ आउवा
उस्सहोदउक्कस्सं ॥ दसवाससहस्साणिउ वणप्फदीणंतुउक्कस्सं ॥ त्रीणिवर्षसहस्राणित्रीण्येववनस्पतिकायिकानां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

४४१ ममसप्तवर्षसहस्राणि।आमकश्रायु।वातस्सवायूनांवायुकायिकानांत्रीणिकस्यतत्कृष्टंस्सवासमदशा
णिदशवर्षसहस्राणि।उत्कृष्टोऽवधारणार्थः।वणप्फदीणं।वनस्पतीनां।वनस्पतिकायिकानां।उत्कृष्टंउक
ष्टमेवदशस्सकायिकानांपुत्कृष्टमायुःशोपर्वदशवर्षसहस्राणिवनस्पतिकायिकानांउत्कृष्टमायुर्दशवर्षसहस्र
णीति।विकलेंद्रियाणांमाह। बारसवासाणंवेइंदियाणंउक्कस्सयंतुआऊ।रातेइंदियाणितेइंदियाणंउ
४४१ णवणमंउअस्य। बारसवासाणिद्वादशवर्षाणिवेइंदियाणं।द्वीन्द्रियाणांशंखशुक्तीनांउत्कृष्टमेतदेवा
न्येवतु।आकस्याउ।तेइंदियाणं।त्रिदिनानि।अश्वदोरात्रिरूपाणितेइंदियाणं।त्रीन्द्रियाणांकुंथ्वादीनांउत्कृ
ष्टकालंपचाशत्उक्कस्सं।उत्कृष्टंवेइंदियाणं।उत्कृष्टमायुर्वादशसंवत्सराणि।त्रीन्द्रियाणांपुनरुत्कृष्टमायुःप
ञ्चैकोनपंचाशत्रात्रिदिवसानानिति।चउरिंदियपंचेंदियाणंमाह। चउरिंदियाणंमाउ।उक्कस्सयंतुउ
वेछम्मासं।पंचिंदियाणंमाऊ।पल्लोवमकोडीपल्लव्वकोडि। चउरिंदियाणंचउरिंदियाणांभ्रमरादीनांआकस्याउः २२५
उक्कस्संउत्कृष्टंवरुत्कृष्टंवेइंदियाणंबम्मासषण्मासाः।पंचिंदियाणंपंचेंदियाणांआकस्याउः।पल्लोवतत्तक
दैविकोत्तेंद्रियकर्थतोपर्वदशपल्यकाभिदत्तवर्षाभिदत्तिपादयिष्यामिचउरिंदियाणंमायुरुत्कृष्टंषण्मासाःसवव

स्सकर्मपंचेंद्रियाणामस्युर्वेश्याः ॥ मत्स्याणां पूर्वकोडी । परिसर्पाणां नवपूर्वांगा । वादालीससहस्रा
वरगाणां तित्तिक्रमसं ॥६५॥ वर्षं दशगुणितं दशवर्षाणि दशवर्षाणि दशगुणितानि वर्षशतं वर्षशतं दशगुणि
तं वर्षसहस्रं वर्षसहस्रं दशगुणितं दशवर्षसहस्राणि दशवर्षसहस्राणि दशगुणितानि वर्षशतसहस्रं वर्षश
तसहस्रं दशगुणितं दशवर्षशतसहस्राणि दशवर्षशतसहस्राणि दशवर्षशतसहस्राणि दशगुणितानि को
टीकोटि दशगुणिता दशकोट्यो दशकोट्यो दशगुणिता कोटीशतं कोटीशतं दशगुणितं कोटीसहस्रं कोटी
सहस्रं दशगुणितं दशकोटीसहस्राणि दशकोटीसहस्राणि दशगुणितानि [illegible] कालेनसमादिकालप्रमाणं
नेतव्यमिति वर्षलक्षं चतुरशीतिगुणितं पूर्वांगं भवति । पूर्वांगं चतुरशीतिगुणितं पूर्वं भवति पूर्वस्य च प्रमाणं
सप्ततिकोटीशतसहस्राणि कोटीनां षट्पंचाशत्सहस्राणि चेति एकं पूर्वं । मत्स्यानां पूर्वकोटी आयु
वीणां । कोटी पूर्वकोटी समर्थितः कोटीशतसहस्राणि कोटीनां षट्पंचाशत्सहस्राणि चकोटीगुणि
वति । परिसर्पाणां परिसर्पंतीति परिसर्पाः गोधसरटादयः तेषां परिसर्पाणां पूर्वांगानि नव [illegible]
स्वीतिलक्षाणि नवगुणिता वादालीसंज्ञिकाः [illegible] सहस्रा सं [illegible] गाथा [illegible]

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेधः नरकेषु सर्वागत्यापि तत्र श्रोत्रमनेन वचः शरीरं मधुरो घः स्यात् ... वाणादि...
वीति। उरगाणां उरगस्य इत्युरगाः सर्पाः तेषां उरगाणां द्वौ द्विनवति। उत्कृष्टेन कायं ...
स्पर्श। परिसर्पाणां उनचत्वारिंशत् सर्पाणां परमायुः वर्षाणां विचत्वारिंशत्सहस्राणि ...
४२३ मेदिनं परमायुः वर्षाणां मंद। ॥२१॥ पक्षीणां उत्कृष्टं। वा सहस्राणि द्विसप्ततिः इति। गाथाय उत्कर्षकोटी। असंज्ञि ...
णां तद्यथा कर्मभूमीनां। ॥२८॥ पक्षीणां परिसर्पाणां सरीसृपानां उत्कर्षं पूर्वकोटि इति संबंधः। वाससहस्राणि वर्ष
सहस्राणि विसप्ततीर्वा सप्ततिः द्वौ तिसवति। गाथा पश्चार्द्धं पूर्वकोटी पूर्वकोटिः असंज्ञिनां मनोविरह
तपंचेन्द्रियाणां तद्यथा कर्मभूमीनां कर्मभूमिजानां कर्मभूमिजानां तेन नाणां सर्वेषां विकलाणां तथा शेष।
नेषु समतिर्यातीयतिर्यंचनरा मनुष्याः परिगृह्यन्ते। कर्मभूमिजानां पञ्चेन्द्रियाणां उत्कृष्टमायुः पूर्वकोटि सिन्धु तथा कर्मभूमिजानां
तवति। असंज्ञिनां कर्मभूमिजमनुष्याणां अन्येषां कर्मभूमिजतिरश्चां ... वेकायं पूर्वकोटी वर्षाणां परमा। ३१८
युर्भवतीति। अथ भोगभूमिजानां कियत्प्रमाणं परमायुरित्यत आह। ॥२८॥ हैमवतं हैमवतानां। तद्भवतामेव समवायो
मनुष्येष्वायुषि च्चाणां। स्वतिर्यक्षपदेवं मंतव्यं। ॥२९॥ हैमवतं वंसयाणं हैमवतकेशजानां तत्रस्थतेपर्वदेशगणे वैकेशावासि।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नां मनुष्येषु यथा नुष्येषु समध्ये मुत्पन्नानां संख्येयवर्षायुष्कजातानां लोगस्स मिच्छतिसागराणां अंतरदीपजानां
गर्भजसंख्येयवर्षायुष्कदेवकुरूत्तरकुरुसव्वत्तिसुपलिदोवमं पल्योपममेकं पंचसु जघन्यलोगस्स मिच्छुक्खेतलसंख्यातकासु तथा
५५४ पर्याप्तकसंख्येयवर्षायुष्कमिच्छुदेशप्रयतसंजिकासुवर्जातानां तिर्यग्मनुष्याणां परमायुः पल्योपममेकं भवत्वति
तथा मनुष्येषु संख्येयवर्षायुष्कउपद्धजातानां लोगस्स मिच्छतिसागराणां अंतरदीपजानां च पल्योपममेकं परमायुरि
ति मध्यमसंख्यातमिजानां परमायुः प्रमाणं [illegible] हरिरम्यक्वर्षेषु हवंति पलिदोवमाणि बहुक्कोसि ति
रिक्खमसंपीणं तिपियतर कस्याणाणं च [illegible] मनुष्या इत्यर्थ हरिरम्यकवासेषु हरिरम्यकवर्षेषु चवं
शब्दाः स्वस्कर्मनि संबध्यते पंचसु हरिवंशेषु मध्यमनोगस्स मिच्छ सुरम्यकवंशेषु च द्वे वंति संवंति पलिदोव
माणि पल्योपमाणि उत्कृष्टदो सिंहेति रिक्खु यति रश्चां वां च तिर्यक्स्वाश्च सर्वे लोगस्स मिच्छ मध्यमे सीताग
ज्जिनां सम न्यकानां संबिध्या लोगस्स मिच्छसज्जिनां वलावंषतिपायकः लोगस्स मिजातिर्यवसं ज्जिन वदन ति
पियं त्रीणि चत तथां कस्याणाणां च कोरवकाणां चांतं कस्यकाइ उत्तरकुरुदेवकुरुषु वर्धमानो गुरुतसामान्य
निर्देशात् पंचसु हरिवंशेषु मध्यमलोगस्स मिच्छुपंचसु रम्यकवंशेषु मध्यमलोगस्स मिच्छुमनुष्याणां तिरश्चां नरा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नारकपत्योपमपरमायुः पंचसूत्राः कम्भसुपंचवुदेवकमसुचत्र्कमुनागतुर्मिसुभमनुष्याणांनिरस्थांचत्रीणिपल्योप
मानिपरमायुरिति। नारकाणांदेवानांचपरमायुषःस्थितिंप्रतिपादयन्नाह॥७॥ देवेषुपुरुषवृय। तेनीसंसांतितेव
शिणमपि। उकसयंजलाक। पासमदस्पादसजदणा॥७४॥ देवसुदेवानांत्रणिमाणुहर्दिसंमत्तनांणाएयस्य
नारकाणांचसदोः श्रुसकराणांत्रथवादेवेषुनारकेषुचविषयेतेत्तीसंत्वयस्थितिमातस्थानांत्वयंत्रिनिर्गंधकदृष्टांतेन
वेति। दधिप्रमाणिउटत्रिनामानिसागरप्रमाणिउकस्सयंचत्र्कंभग। उक्तेप्रोतस्थाणपरं। आकंश्चायुःवा
मसहस्सावर्षाणांसहस्साणिदसदत्तदसजघन्येनि कथं सामान्यकथनमेतत्र द्रव्यार्थिकशिष्याणुग्रहार्थमित्र
स्पदस्सवत्वसनकथनंचविस्तरस्तत्र्णपर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहार्थंसर्वत्रिपदकारीवस्ताथ्यार्थेनतत्त्वः
सामान्यविशेषात्मकंप्रतिपादनंप्रयुक्तमेवंसामान्यविशेषात्मकत्वाद्वस्तुनः स्वैवं। तेनसामान्यप्रतिपन्नविशेषस्य
सुखर्थावगतिर्निश्चयात्किंकातवादिमतंचनिराकृतंभवति। सामान्येनदशवर्षसहस्रांणांनारकाणांचोत्कृष्टमायुःसागरोप
माणित्रयस्त्रिंशज्जघन्यंचदेवनारकाणामायुर्दशवर्षसहस्राणीति। अल्पत्वप्रपंचयन्नथमतत्त्वतावन्नारकाणां
सामान्यसूत्रप्रचितंमुत्कृष्टमायुःस्थानांसर्वपृथिवीनांप्रतिपादयन्नाह॥ । एकंचतिण्णिसत्तय। दससत्तरसंवकं

सं॰सि॰

२३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निवर्त्तसां तेत्रीसमुद्रसिराम। इदवीणविदीतएकसं ।। एकं वर्षं कर्तव्यं नव वर्षनामेतेन मध्य ति
सिद्धीः पृसमनं यस्मनं दव्योषसनरससमस्य एवकारोऽवधारणार्थः कोति नवैतन्यावेकवानिसृतं तेनोर्घ
२२६ नयमिश्रं इदिसामभव्येर्दधितामांनिपुद्दवीतांमधिवीनां रत्नशर्करावालिकापंकधूमतमोमहातमःप्रभानामसं
नांयथासंख्यमनसंबंधः विदीगमस्थितीनांसाप्युं विधवतंत तनोंचुः स्थितिनोंनां नवकर्मस्थितीनांयथासंख्यं
नापिनरकन्तांमस्थितीनांमिति ।। एकसं वत्रकसंधश्र प्रथमनयां वयादमाष तवरनारकाणांपरमायुः स्थिति एकसा
गरोपमयमाणं शर्कराप्रभायां नारकाणां त्रयः स्त्रसंख्यनारकाणांपरमायुः स्थितिः त्रीणिसागरोपमाणि वा
लिकाप्रभायां नवनस्कत्रेसनारकाणांपरमायुः स्थितिः सप्तसागरोपमाणि पंकप्रभायां सप्त
दशनारकाणांपरमायुः स्थितिः ग्रागोदशसागरोपमाणि ।। धूमप्रभायां पंचमनरकपरमायुः स्थितिः सप्तदश
सप्तसागरोपमाणि नव तमःप्रभायां षष्ठनारकाणांपरमायुः स्थितिः द्वाविंशतिः सागरोपमाणि
२५४ तमःप्रभायां अवसाधनारकनारकाणांपरमायुः स्थितिः त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणिमितिविशेषस्थितय
इति प्रथमायांतावत्तनवसर्गानिसंबंधः क्रियते रत्नप्रभायांनारकाणांमेकसागरोपमस्थलायुःस्थितिर
नेप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

येवं सर्वेषां सर्वेषु प्रथम वि: पाश्चायुस्थितिर्वेदितव्या देवनामनरकाणां च जिन्नानं प्रथमायां पृथिव्यां

थम प्रस्तरे सीमंतके [illegible] युःस्थितिः प्रमाणं वर्षसहस्राणि निवृतिः । द्वितीय प्रस्तरे नरकानिरव

४५ र्गाणां नवतिर्वर्षलक्षाणि ॥ तृतीयप्रस्तरे रौरुक नाम निरयकोटयः स्वसंख्यया । चतुर्थप्रस्तरे भ्रांतनामके सागरोपम दश

दशभागाः पंचमप्रस्तरे उद्भ्रांते तासि [illegible] दशभागाः षष्ठप्रस्तरे संभ्रांतनामके दश भागाश्चत्वारः सप्तमप्रस्तरे असंभ्रांत

४४४ नाम्नि द्वि दशभागाश्चत्वारः । अष्टमप्रस्तरे विभ्रांते दशभागाः पंचमे नवमप्रस्तरे त्रस्ते दशभागाः षष्ठ दशमप्रस्तरे

त्रसिते दशभागाः सप्त एकादशे प्रस्तरे वक्रांते दशभागाः अष्टौ द्वादशे प्रस्तरे अवक्रांते दशभागा नव त्रयोदशप्रस्तरे

विक्रांते दशभागा दश सागरोपममेकं स्थितिः सर्वत्र संबंधः । द्वितीयायां पृथिव्यां नारकाणां प्रथमप्रस्तरे

के परम आयुःस्थितिः प्रमाणं सागरोपममेकं द्वादशभागाभ्यामधिकं सागरोपमं द्वितीयप्रस्तरे स्तनके सागरोप

कावांक... रो द्विकं तृतीयप्रस्तरे मनके सागरोपममेकं दशांशमधिकं चतुर्थप्रस्तरे वनके सागरोपम

कादशभागाः षट् निरयकं पंचमप्रस्तरे घाटके सागरोपममेकं दशभागा अष्टाधिकं षष्ठप्रस्तरे संघाटके सागरो ३५८

पममेकं दशभागानाधिकं सप्तमप्रस्तरे जिह्वाके सागरोपमेकं दशभागा दशाधिकं अष्टमप्रस्तरे जिह्विकाख्ये

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दसागरोपमं पंचभिरेकादशभागैरधिकं नवमेंद्रके लोलनामके दशसागरोपमाणि भिरेकादशभागैरधिकं दशमा
इंद्रके लोलुपे दशसागरोपमाणि नवभिरेकादशभागैरधिकानि एकादशेंद्रके स्तनलोलुपनाम्नि त्रयोपि त्रीणि सागरोप
माणि ॥ तृतीयायां पृथिव्यां प्रथमेंद्रके तप्तनाम्नि नारकाणां परमायुःप्रमाणं त्रीणि सागरोपमाणि सागरो
पमस्य नवभागः ॥ द्वितीयेंद्रके तपितनाम्नि नारकाणां परमायुःप्रमाणं त्रीणि सागरोप
माणि सागरोपमस्य नवभागानां ... स्त्रिभिरभ्यधिकानि ॥ तृतीयेंद्रके तपननाम्नि नारकाणां परमायु
प्रमाणं त्रीणि सागरोपमाणि सागरोपमस्य नवभागैः षड्भिरभ्यधिकानि ॥ तृतीयेंद्रके ...नाम्नि नारकाणां
परमायुःप्रमाणं चत्वारः सागराः नवभागैस्त्रिभिरभ्यधिकानि चतुर्थेंद्रके ...पने चत्वारः सागराः सप्तभिर्न
भागैरभ्यधिकाः पंचमेंद्रके निदाघाख्ये पंचसागरा नवभागास्तेषां द्वाभ्यामधिकाः षष्ठेंद्रके प्रज्वलित पंचसागराः
नवभागैः षड्भिरभ्यधिकाः सप्तमेंद्रके उज्ज्वलिते षट्सागराः नवभागेनैकेनाभ्यधिकाः ॥ अष्टमेंद्रके संज्वा
लेषट्साधयो नवभागैः पंचभिरभ्यधिकानि नवमेंद्रके संप्रज्वलितके सप्त सागरोपमाणि ॥ चतुर्थ्यां पृथिव्यां ना
रकाणां परमायुःप्रमाणं प्रथमेंद्रके आरनाम्नि सप्तसागरोपमाणि त्रिभिः सप्तभागैरभ्यधिकानि द्वितीयेंद्रके तारनामके

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२ सप्तदश सागरोपमाः षड्विंशत्यधिकाः तृतीयेंद्रके मारनामनि पयोधयोः ष्टादश सप्तभागास्त्रयोदशाधिकाः चतुर्थेंद्र-
के वर्चस्कनामनि सागरोपमाः ष्टादश स्युरिति सप्तभागस्याधिकानि पंचमेंद्रके तमके नवदश सागराः सप्तभागाःभिकाः
षष्ठेंद्रके खरखरनामनि त्रयोविंशतिः सागराः स्युरिति सप्तभागस्याधिकाः सप्तमेंद्रके खडखड नाम्नि द्वाविंशति सागरोपमाणि पं-
चम्यां पृथिव्यां नारकाणां परमायुः प्रथमेंद्रके तमो नाम्नि एकादश सागरोपमाः सागरस्य पंच सप्तभागास्त्रयोधिकाः द्विती-
येंद्रके भ्रमनाम्नि द्वादश सागराः स्युरिति एकसप्तभागस्याधिकाः तृतीयेंद्रके झषनाम्नि चतुर्दश पयोधयः पंच सप्तभा-
गास्त्वधिकाः चतुर्थेंद्रके अंधनाम्नि पंचदश सागराः स्युरिति पंचसप्तभागस्याधिकाः पंचमेंद्रके तिमिश्रकाभिधाने सप्त-
दश सागरोपमानि षष्ठ्यां पृथिव्यां नारकाणां परमायुः प्रथमेंद्रके हिमनामनि सागरोपमाः सप्तभागस्त्रयाधि-
का अष्टादश पयोधयः द्वितीयेंद्रके वर्दलनामके विंशति पयोधयः त्रिसप्तभागास्त्वधिकाः तृतीयेंद्रके लल्लकनाम्नि
इंद्रके द्वाविंशतिः सागरोपमाणि सप्तम्यां पृथिव्यां इंद्रके अवधिस्थाननामके नारकाणां त्रयस्त्रिंशत्साग- ११९
रोपमान्येव परमायुः अणि विंशति ... प्रकीर्णकेषु च नारकाणां एकं जघन्यमुत्कृष्टमायुः पूर्वं यदुत्कृष्टं
तत्सर्वं प्रथमे नरके ... मविशाद्याः मविशाद्याः ... प्रत्येकं प्रतीत्य तिर्यग्याति ... स्तत्र सर्वत्र बाध्यं ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिसृषु पृथिवीषु नारकाणां जघन्यस्थितिमायुष प्रतिपादयन्नाह ॥८॥ पढमादियमुक्कस्सं विदियादिसु साहियं जहण्णं तु
॥ धम्माय भवणवितर वाससहस्सा दस जहण्णा ॥११॥ पढमादिषु प्रथमादिपृथ्वीषु यदुत्कृष्टमायुस्तत्
संबंधितस्तदनन्तरमुत्कृष्टं विदियादिसु द्वितीयादिषु संतो द्वितीयादयस्तासु द्वितीयादिषु पृथ्वीषु समाधिकं
समयाधिकं जघन्यमायुः यथा प्रथमपृथ्व्यां उत्कृष्टं द्वितीयायां समयाधिकं जघन्यं तस्य प्रथमायां उत्कृष्टं द्वि
तीयायां समयाधिकं जघन्यं तदायुः ॥ तथा द्वितीयायां उत्कृष्टं यन्नारकाणां तृतीयायां नारकाणां समयाधिकं ज
घन्यं तत् तृतीयायां उत्कृष्टं यत् चतुर्थ्यां समयाधिकं जघन्यं तु चतुर्थ्यां उत्कृष्टं यत् पंचम्यां समयाधिकं ज
घन्यं तत् पंचम्यां उत्कृष्टं यदायुः षष्ठ्यां समयाधिकं जघन्यं तत् षष्ठ्यां उत्कृष्टं यदायुः सप्तम्यां समयाधिकं जघन्यं
तदेवं सर्वासु पृथिवीषु नारकाणां सर्वजघन्यं प्रथमपृथ्व्यां उत्कृष्टमायुर्नारकाणां द्वितीयपृथ्व्यां समयाधि
कं जघन्यं द्वितीयायां उत्कृष्टमायुः तृतीयायां समयाधिकं जघन्यं तदेवमकालनयेनाह ॥ दिपृथ्वीषु नारकाणामितिः ॥
धर्मापृथ्वीनारकाणां भवनवासि व्यंतराणां च जघन्यमायुः दशवर्षसहस्राणि प्रतिपत्तव्यं ॥ धम्माय धर्मायां पृथ्व्यां नारकाणां
भवनवासिनां व्यंतराणां वाससहस्साणि दसवर्षसहस्राणि दसवाससहस्राणि जघन्यमायुः स्थितिः ॥ अथ तिर्यक्

+ पं.१२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नारकाणां भवनवासिनां व्यंतराणां च यथा स्वभाव सं क्लिष्टा ... मनुष्याणां ...
स्वभावनारकाणां ... व्यंतराणां ... जघन्यमायुर्दश वर्ष सहस्राणीति । तत्र भवनवासिनां व्यंतराणां
चोत्कृष्टमायुः प्रमाणं प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ असुरसुपर्णागोवप । तिपल्योपमं चेवमाणेनमात्। अथ कीदृशः क्रमेण
द्वीपसमादिद्वंद्वे ॥ ॥ असुरसुपर्णनागानां भवनवासिनां प्रथम प्रकाराणां असुरादीनां सागरोपमं
सागरोपमं त्रिपल्यं त्रीणि पल्यानि त्रीणि पल्योपमानि पल्ल्व पल्यं च पल्योपमं ... नागानां ... द्वीपश्च दंव
स्थानं ... व्यंतराणां किं प्रमाणं यथा संख्यं तत्संबंधः । नागकुमाराणामुत्कृष्टमायुस्त्रीणि पल्योपमानि । व्यं
तराणां किन्नरादीनां उत्कृष्टमायुरेकं पल्योपमं ... पल्योपमं सार्धपल्यं अर्धाधिकं ... पल्य
पमार्धाधिकं पल्योपमं सुपर्णकुमाराणां द्वे पल्योपमे द्वीपकुमाराणां समाहाराणां विद्यु
त्कुमाराणां ... द्वीपकुमाराणां द्वंद्वे अर्धाधिकं पल्योपमं ... अर्धाधिकमेकं पल्योपमं ... २८८
... कुमाराणां च एकं पल्योपमं उत्कृष्टमायुः । ... जघन्यं
निरूपयन्नाह ॥ ॥ ... सामानिकादिसामानृद्विपद्धि । ... मरुकादीनां ... ज्ञानि
... कुमाराणां ... पल्योपमं ... उत्कृष्टमायुरिति । ज्योतिष्कानां ... उत्कृष्टमायुः २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

म॥ [illegible] पल्यकृतानां पल्योपमानां । पल्योपममभ्यधिकं सागरोपमं । पल्यं च पल्योपममभ्यधिकं साधिकं च पल्यं स्यादधिकं ज्योति

षां ज्योतिषां परा स्थितिः ॥ ज्योतिष्काणां जघन्यां स्थितिमाह ॥ तदष्टभागोऽपरा ॥ तस्य पल्योपमस्याष्टमो भागः ज्योतिष्काणां जघन्या

पमं ॥ पल्यस्याष्टमभागः पल्योपमसाधिकं ॥ इदानीं कल्पवासिनां जघन्यां स्थितिमाह ॥ अपरा पल्योपममधिकं ॥ परा

ज्योतिष्काणां च अपरा जघन्या स्थितिः सौधर्मैशानकल्पयोर्देवानां सौधर्मादिदेवानां जघन्या सा ज्योतिष्काणां जघन्या

स्थितिः सौधर्मैशानयोः समयाधिका जघन्या सा सौधर्मैशानयोर्देवानामुत्कृष्टायुषः स्थितिः । सानत्कुमारमाहेन्द्रयोर्देवानां

समयाधिका जघन्या सा सानत्कुमारमाहेन्द्रयोर्देवानामुत्कृष्टा सा ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोः समयाधिका जघन्या एवं यावत् ॥ एवं स

र्वार्थसिद्धावपि स्थितिरिति ॥ अथ लौकान्तिकानामुत्कृष्टायुषः स्थितिः लौकान्तिकानां जघन्या सा उत्कृष्टा वाच्यं ॥ [illegible] लौकान्तिकानामष्टौ सा

गरोपमाणि सर्वेषाम् ॥ लौकान्तिकानामष्टौ सागरोपमाणि ॥ सर्वेषाम् ॥ सर्वेषां लौकान्तिकानां समानं प्रमाणं ॥ [illegible] विजयादिषु सर्वार्थसिद्धौ

लौकान्तिकसर्वार्थसिद्धेषु देवेषु एकस्मिन्नेवापरे भवे ... चतुर्विंशतिः । चार्थस्मात्सर्वार्थसिद्धिः इति ... एक भवावशेषाः एकका मिथ्यादृष्टयः

कास्तत्र द्विचरमाः ... सर्वे मरणाद्विमुक्ताः सौधर्मैशानादिषु सागरोपमं ... प्रमाणं आयुर्देवा

नामायुष्कर्मविशेषमुपलभ्य सौधर्मैशानयोः स्थितिरित्युक्तं ... नारकाणामायुषः स्थितिमाह

माहेन्द्रयोः किंचिदधिकसप्त ततः पंच साधर्म्येशानमारभ्य ऊर्ध्वं सागरोपमेनाधिक्यं कर्तव्यं तत्र निर्दिष्टपरमायुर्भवति स एव
ऽकल्पेषु परिणामात्तत्र सप्तवैंशिकादि । सनत्कुमारमाहेन्द्रयोः सप्तसागरोपमाण्युत्कृष्टा स्थितिः पंचमकल्पे ब्रह्माभि
त्रिसंदेशनीयं । ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोर्दशसागरोपमानि किंतु लोकान्तिकदेवानां सागरोपमाष्टकमेव स्थितिः । लांतव
कापिष्ठयोश्चतुर्दशसागराः । शुक्रमहाशुक्रयोः षोडशाब्धयः । शतारसहस्रारयोरष्टादशोपमाः । आनतप्राणत
योर्विंशतिः सागरोपमानि । आरणाच्युतयोर्द्वाविंशतिः सागरोपमानि सुदर्शने त्रयोविंशतिरब्धीनां अमोघे चतुर्विं
शतिः सुप्रबुद्धे पंचविंशतिः यशोधरे षड्विंशतिः सुभद्रे सप्तविंशतिः नंदीपते(?)नामष्टाविंशतिः सुविशाले
नवविंशतिः सुमनसे त्रिंशत् सौमनसे एकत्रिंशत् प्रीतिंकरे द्वात्रिंशत् सागरोपमानि आदित्ये त्रयस्त्रिंशत् सागरो
पमानि । विजयादिषु चतुर्षु द्वात्रिंशत्सागरोपमाणि सर्वार्थसिद्धौ त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि एवं निषेधेऽपि ते च पृथक्पृथगुक्तं विमानलक्षणं यथा
विंशत्यधिकसप्तनवतिसहस्राधिकं चतुरशीतिलक्षणसंख्यविमानेषु देवानामायुर्भवति स्फुटमत्र कथितं २८
यः प्रमाणं वदितव्यं । ऋतुविमलचंद्रवल्गुवीरारुणनंदननलिनकांचनरोहितचंचन्मारुतर्द्धीशवैडूर्यरुचकरुचि
रांकस्फटिकतपनीयमेघार्घहारिद्रपद्मलोहिताक्षवज्रनंद्यावर्तप्रभंकरपृष्टकगजमित्रप्रभनामान्यो

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पमानि पल्योपमानि। पंचदश सप्तविंशति पल्योपमानि देवीनां देवीनां देवपत्नीनां ततस्ततः पल्यानां सप्तविंशति इति सप्त
सप्तचत्वारियाचत्वाराणि सप्तसप्ताधिकानि पल्योपमानि ज्ञातव्यानि यावत् अष्टमस्य कल्पं अच्युतकल्पः। सौधर्मक
५२६ ल्पे देवीनां परमायुः पंचपल्योपमानि। ऐशाने सप्त पल्योपमानि सनत्कुमारे नव पल्योपमानि माहेन्द्रे एकादश पल्यो
पमानि ब्रह्मकल्पे त्रयोदश पल्योपमानि ब्रह्मोत्तरे पंचदश पल्योपमानि। लांतवे सप्तदश पल्योपमानि कापिष्ठे
कोनविंशति पल्योपमानि शुक्रे एकविंशतिः पल्योपमानि महाशुक्रे त्रयोविंशतिः पल्योपमानि शतारे पंच
विंशतिः पल्योपमानि सहस्रारे सप्तविंशतिः पल्योपमानि आनते चतुस्त्रिंशत् पल्योपमानि प्राणते प
काधिकचत्वारिंशत्पल्योपमानि आरणे अष्टचत्वारिंशत्पल्योपमानि अच्युते पंचपंचाशत्पल्योपमानि सर्वत्र दे
वीनां परमायुः प्रमाणमिति संबंधः। पंचपल्योपमानि आद्यायां तावदधिकानि कल्पे यावत् सप्तविंश
तिपल्योपमानि भवंति। ततः सप्तविंशतिः सप्तभिः सप्तभिरधिका कर्तव्या यावदच्युतकल्पे पंचपंचाशत्पल्योप
मानि स्युरिति। देवीनामायुः प्रमाणस्य द्वितीयमुपदेशं प्रतिपादयन्नाह। [illegible] पणयं दस सत्तधियं पणवीसं
तीसमेव पंचधियं चत्तालं पणदालं पण्णासं पंचपण्णाओ। [illegible] पणयं पंचेसो धर्मध्यानयोर्देवीनां पंचपल्योपमानि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परमाणुः दसमजस्थितस्य समधिका निमन क्रमास्मादेव्ययोर्द्वीनां परमाणुः समदसा [illegible] पमानि [illegible] संपस्य
विंशति चक्रस्य [illegible] र्द्वीनां पंचविंशतिः पल्योपमानि परमाणु ती [illegible] पंचधिर्य [illegible] पंचा [illegible] कालोद
वकादिस्य द्वीनां विंशद्व पंचाधिका पल्योपमानां परमाणुः । चत्वालिंचत्वारिंशत [illegible] कयोर्द्वीनां चत्वारिं
सत्पल्योपमानां परमाणुः । [illegible] पंच [illegible] त्वारिंश [illegible] र्द्वीनां पंचचत्वारिंशत् पल्योपमानां [illegible] पंचा
शत । आनतप्राणतयोर्द्वीनां परमाणुः पंचाशत्पल्योपमानि पंचपंचाशत् [illegible] र्द्वीनां परमा
णुः । [illegible] पंच [illegible] शत्पल्योपमानि आरुकं आयुः सर्वज्ञेन [illegible] । [illegible] प्रतिपादितमायमनायमेकं पदेशो
न्यथा [illegible] कारकारणं [illegible] पदेशो [illegible] सूत्रं [illegible] पदेशो [illegible] कल्पितव्यं । नां [illegible] दमि
थ्या [illegible] त [illegible] तिसं देशां [illegible] विवक्षः कश्चिन्न शक्यते [illegible] मिथ्यात्वनया देवं [illegible] र्य
दर्शनमिति । ज्योतिषां यद्यपि सामान्येन प्रतिपादितं जघन्यमुत्कृष्टं चायुस्तथापि [illegible] विरोधो नास्ति [illegible]
संतत्वनिपादयन्नाह । [illegible] पंचदसमसदससहस्सं मरस्सरविणासदंचप्रकस्स वासाधिपदिपल्लं लेक्खंवरिसाम [illegible]
[illegible] परमायुरित्यं [illegible] । पंचदसचंद [illegible] विणा [illegible] वासाधिप [illegible]
[illegible] विणा [illegible] वासा [illegible] लेहटं
[illegible] परमायुरित्तं [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ शतैः

शतसहस्रेशतमहस्राणां अनेन तृतीयार्थे द्वितीया सहस्रं सहस्रणं रविणोऽखरादित्यस्य उत्तानं चैवोक्तं च शुक्रस्य श्रुत

स्यंतासां वर्षाणां अधियं अधिकं करिष्कृतं निश्चयन पल्यं पल्योपमं तेनबृहन्तृतीयं तन्निर्देशं तारणीयं तिलसाधं ॥ बृहस्पते

मस्य वर्षेनाप [illegible] चेन्द्रस्य परमायुरेकं पल्योपमं वर्षाणां शतसहस्रेणाधिकं स्वरेकं पल्योपमं परमायुर्वर्षाणां

५६८ सहस्रेणाधिकं शुक्रस्य परमायुरेकं पल्योपमं वर्षाणां शतेनाधिकं बृहस्पतेरेकं पल्योपमं परमायुर्वर्षाणां [illegible]

स्फुटमिति ॥ अथ कथं तारकाणां स्थितिं आह ॥ ॥ सेसाणं ग्रहाणां ॥ पल्योपमं आयुर्बुधानामेव ॥ तारकाणां च जघन्यं ॥ पादस्यैषा

स्थितुकस्य ॥ ॥ सेसताराणां शेषाणां च शब्दः समुच्चयार्थः नक्षत्राणि समुच्चिनोति ग्रहाणां यक्षाणां पल्यचतुर्थभागः पल्यस्यार्द्धं आ

यु आयुः अयोग्य वक्तव्यं ॥ ताराणां तारकाणां भ्रमकीलकादीनां चक्राष्टालेषां चिन्नक्षत्राणां च जघन्यं निकृष्टं पा

दस्य पादार्द्धं पल्योपमपादस्यार्द्धं पल्योपमस्याष्टमो भागः पादः पादः पल्योपमस्य चतुर्थो भागः ॥ उत्कृष्टं उत्कृष्टमीषा

णां युक्तानां मध्ये बुधयानेन उराज्ञकेतादीनां केषांचिन्नक्षत्राणां चोत्कृष्टमायुः पल्योपमार्द्धं ताराणां केषांचिन्नक्षत्रा

णां चोत्कृष्टमायुः पल्योपमस्य चतुर्थो भागः सर्वेषां ज्योतिष्काणां जघन्यमायुः पल्योपमस्याष्टमो भागः ॥ एवं प्रकारेण ज्योतिष्काणां स्थितिः

नीयोनिषां परमायुर्निकृष्टं वेदितव्यमिति ॥ तिर्यग्मनुष्याणां निकृष्टमायुः प्रतिपादयन्नाह ॥ ॥ सर्वेषिष्टमणाप्ता ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] — [illegible] मनुष्याणां [illegible] — [illegible]
[illegible]

निरुपक्रमतं स्वेच्छरूपेण । सोपक्रमा जगाणां । सण्णीणं चाविय मेव ॥६३॥ सव्वसिमसण्णीणं अमणाणं अमनस्कानां सर्व
ग्रहणात् एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां चग्रहणं विदितव्यं निरुपक्रमत्वेन स्वकृतं उत्कृष्टगोचर
धामस्य किंचिन्न्यूनाष्टवर्षमानं [illegible] जघन्येन जघन्यं वासो सोपक्रमा जगाणां उपक्रमतः निरुपक्रमा
मः विषवेदनारक्तक्षयभयसंक्लेशशस्त्रघातोच्छ्वासनिःश्वासनिरोधैरायुषो घातः स उपक्रमणं तेन सहितम्
एकमेव समयं [illegible] निरुपक्रमा आयुषः [illegible] संज्ञिनां [illegible]
सूत्रार्थः । [illegible] लोकाग्र [illegible] वर्जितमनुष्याणां ग्रहणं भवति । सोपक्रमविशेषणं न [illegible]
गत्तम् [illegible] ॥ अविणेयं [illegible] ॥ किं तु [illegible]
[illegible]
सूत्रार्थः सर्वेषाममनस्कानां जघन्येनायुर्भिन्नमुहूर्तं भवेत् सोपक्रमायुषां कर्मभूमिजानां [illegible]
जानं च संज्ञिनां तिरश्चां [illegible] लोका [illegible] वर्जितमनुष्याणां चापि जघन्यमायुः [illegible] भवति
यद्यपि [illegible] तेन तथापि [illegible] कालेन [illegible]

[illegible] — [illegible] मनुष्याणां [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

[illegible]

विषयसंख्याप्रमाणं उपमाप्रमाणं चेति। तत्र संख्यातप्रमाणं तावन्निरूपयन्नाह [illegible] प्रत्यक्षमपरोक्षं। विदियम

विषयमतंतवंविधा [illegible]। तत्र [illegible] मतिविदं [illegible] णावदा [illegible] सर्वदर्शि [illegible] सपक्षं संख्यात [illegible] दिक्रेता

याव [illegible] जघन्यपरीतासंख्यातं [illegible] ज्ञानि विषयत्वं तं असंख्यं असंख्यातं संख्यातमतिक्रान्त [illegible]

पर्यंव [illegible] द्वितीयं [illegible] तृतीयं अनंतयं अनंतं असंख्यातमतिक्रांत केवलज्ञानगोचर विषयाणा [illegible]

तत्र यत्तत्र [illegible] संख्यातासंख्यातानंता [illegible] प्रथमं [illegible] प्रथमं यत्संख्यातंति [illegible] प्रथमं

[illegible] कते द्वितीय तृतीयं प्रथमं यत्संख्यातं [illegible] संख्यातं

तत्र [illegible] तीय [illegible] पिन [illegible] कारं तत्र जघन्यसंख्यातं द्विरूपं [illegible] रूपोना [illegible]

[illegible] जघन्यो [illegible] परीतासंख्यातं रूपोनमुत्कृष्टसंख्यातं [illegible] प्रमाण

[illegible] अनवस्थाः [illegible] शलाका प्रति [illegible] ।त

[illegible] सर्षप [illegible] द्वीप [illegible]

[illegible] तत्र शलाका [illegible] सर्षप [illegible] द्वीप [illegible] सर्षप [illegible]

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्त्रिपन्यग्रनाशुतस्कं[illegible]लाकाकुंडे[illegible]रूपमधिकं प्रक्षिप्ते अनवस्थितकुंडं[illegible]
[illegible]पि[illegible]त्वा[illegible] ॥ [illegible]लाकाकुंडे द्वितीयरूपमधिकं [illegible] ॥ अनवस्थितकुंडे[illegible]
[illegible]प्रक्षिप्ते[illegible]शलाकाकुंडे रूपमधिकं प्रक्षिप्ते[illegible]महाशलाकाकुंडे[illegible]रूप[illegible] ॥ अनवस्थि
[illegible]एवं[illegible]शलाकाकुंडे[illegible]रूपमधिकं[illegible] ॥ [illegible]रूप[illegible]
१८१ [illegible]लाकामहाशलाकाकुंडानि[illegible]रूपमधिकं[illegible]संख्यातमपि[illegible]
[illegible]संख्यातप्रमाणं जातं तस्मादेकरूपेऽपनीते[illegible]संख्यातं[illegible]
ख्यातं[illegible]तत्र संख्यातं जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदेन त्रिःप्रकारं[illegible]संख्यात
[illegible]ख्यातं[illegible]मध्यमोत्कृष्टभेदेन त्रिःप्रकारं तथा अनंतमपि परीतानंतं युक्तानंतं अनंतानंतं
[illegible]जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदेन त्रिःप्रकारं ॥ जघन्यपरीतासंख्यातं जघन्यपरीतासंख्यातान्निज[illegible] जघन्य
परीतासंख्यातमात्राणि परस्परं गुणितानि कृत्वा तत्र यावन्मात्रा राशिरुत्पन्नस्तावन्मात्रं जघन्ययुक्तासंख्यातप्र
माणं तस्मादेकरूपेऽपनीते उत्कृष्टपरीतासंख्यातप्रमाणं जातं ॥ जघन्यपरीतासंख्यातोत्कृष्टपरीतासंख्यातयो॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मध्यमविकल्पः जघन्यपरीतासंख्यातं युक्तासंख्यातमध्येरणयुक्तासंख्यातं तद्गुणया व्यवस्थानि
रूपाणि तावन्मात्रं जघन्यासंख्यातासंख्यातं तस्मादेकरूपेऽपनीते जातं उत्कृष्टयुक्तासंख्यातं जघन्योत्कृष्टयोर्म
ध्ये जघन्योत्कृष्टयुक्तासंख्यातं जघन्यासंख्यातासंख्यातं त्रीन्वारान् वर्गितसंवर्गितं कृत्वा धर्माधर्मलोका
काशप्रत्येकशरीरैकजीवप्रदेशाः बादरप्रतिष्ठितप्रत्येकं संप्रक्षिप्य पुनः पूर्ववत् त्रीन्वारान् वर्गितसंवर्गितं कृत्वा
४६२ स्थितिबंधाध्यवसायस्थानानुभागबंधाध्यवसायस्थानयोगाविभागपरिच्छेदाः [illegible] समयप्रमितं
कालं [illegible] जघन्यपरीतानंतं तस्मादेकरूपेऽपनीते जातं उत्कृष्टमसंख्यातासंख्यातं ॥ तयोर्मध्ये मध्यमविक
ल्पः ॥ जघन्यपरीतानंतं [illegible] परीतानंतमात्राणि ॥ परस्परं गुणयित्वा यत्प्रमाणं भवति ॥ तज्जघन्ययुक्तानंतं तस्मा
देकरूपेऽपनीते जातं उत्कृष्टपरीतानंतमात्राणि परस्परं गुणयित्वा यत्प्रमाणं भवति ॥ तज्जघन्ययुक्तानंतानंतं तस्मादेक
रूपेऽपनीते जातं उत्कृष्टपरीतानंतं जघन्योत्कृष्टयोर्मध्ये मध्यमो विकल्पः जघन्ययुक्तानंतं [illegible] जघन्ययुक्ता
नंतानंतं [illegible] जातं जघन्यानंतानंतं तस्मादेकरूपेऽपनीते जातं उत्कृष्टयुक्तानंतप्रमाणं जघन्योत्कृष्टयोर्मध्ये मध्यम
विकल्पः जघन्यानंतानंतं त्रीन्वारान् वर्गितं [illegible] कृत्वा सिद्धनिगोदजीववनस्पतिकाललब्धजलसर्वलोकाकाशानि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

प्रक्षिप्य पुनरपि त्रीन्वारान्वर्गितं कृते लब्धं धर्माधर्मस्तिकायागुरुलघुगुणान्प्रक्षिप्य पुनरपि त्रीन्वारान्वर्गितं कृते

केवलज्ञानकेवलदर्शनप्रमाणं प्रक्षिप्तं जातं उत्कृष्टमनंतानंतप्रमाणं जघन्यानंतानंतोत्कृष्टयोर्मध्ये अजघन्योत्कृष्टवि

कल्पाः। यत्र यत्र अनंतानंतप्रमाणं परिगृह्यते तत्र तत्र अजघन्योत्कृष्टानंतानंतप्रमाणं ग्राह्यं। यत्र यत्र अभव्यजीवराशिः परिगृह्यते

२६३ तत्र तत्र जघन्ययुक्तानंतप्रमाणं वेदितव्यं। यत्र यत्र आवलिका परिगृह्यते तत्र तत्र जघन्ययुक्तासंख्यातं ज्ञातव्यं। अथ

उपमाप्रमाणमष्टधा॥ पल्लो सायर सूई पदरो य। घणंगुलो य जगसेढी। लोयपदरो य लोगो। अट्ठ पमाणाणु

णायव्वा॥ पल्यः पल्योपमं सागरः सागरोपमं सूई सूच्यंगुलं पदरः प्रतरांगुलं घणं

घणंगुलो घनांगुलं च। जगसेढी जगच्छ्रेणिः। लोयपदरो लोकप्रतरं च। लोगो लोकः। अष्टौ एते उपमाप्रमाणानि

निप्रमाणानि ज्ञातव्यानि। व्यवहारपल्योपमस्योत्पत्तिं कथ्यते। तत्र निरूपणानि ...

णि खंडानि कर्तव्यानि। एकैकं तयोः ... प्रमाणं तदर्द्धं व्यवहारपल्योपमम्। अनेन पल्योपमेन सर्वं कर्मस्थि २०६

त्यादि दृश्यते। एतेषां पल्योपमानां दशकोटीकोटिप्रमाणानां एकं सागरोपमं भवति। अनेन सागरोपमप्रमा

णेन देवनारकमनुष्यतिरश्चां कर्मस्थितिर्भवस्थितिरायुःस्थितिः ... ज्ञातव्या। ... अद्धापल्योप

मं॥२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ममर्द्धछेदेनतावत्कृत्वोऽयोऽयो...
स्यान्योन्याभ्यस्तेनोत्पद्यमानंपल्यं । तावन्मात्रा आकाशप्रदेशा अ...धमावल्या...
तत्सूच्यंगुलं तदपरगणेसूच्यंगुलेनगुणितमंतरांगुलं । तस्यांतरांगुलमपरगणेसूच्यंगुलेनगुणितंघनांगुलंजा...
संख्यातपञ्चविंशतिकोटीकोटीनामुद्धारपल्यानांयावंतिरूपाणितावंत्यद्धापल्यछेदनानितेसंरूपाधिकानिएकैक
स्थानीकृतअन्योन्याभ्यस्तानियत्प्रमाणंसारज्जुरिति । रज्जुःसप्तभिर्गुणिताश्रेणिः । श्रेणिर्वर्गिताश्रेणिगुणिताश्रे
णीप्रतरांगुलेनद्वितीयस्यांगुलेनपरगणेसूच्यंगुलेनगुणितंजगत्प्रतरंमारज्जुरिति । रज्जुःसप्तभिर्गुणिताश्रेणिः । श्रे
~~णिर्वर्गिता...सूच्यंगुलमपरगणेसूच्यंगुलेनगुणितं...~~ जगत्प्रतरंचश्रेणिगुणि
तंलोकप्रमाणं । सूच्यंगुलस्यसंदृष्टिः २ प्रतरांगुलस्यसंदृष्टिः ४ घनांगुलस्यसंदृष्टिः ८ श्रेण्याःसंदृष्टिः । ३ प्रति
संदृष्टिः जगत्प्रतरस्यसंदृष्टिः = । लोकस्यसंदृष्टिः ≡ संख्यातस्यसंदृष्टिः ९ असंख्यातस्यसंदृष्टिः । अन
न्तस्यसंदृष्टिः ख । कालप्रमाणंनिरूप्यतेपुद्गलपरमाणुस्तिर्यक्...धनुर्योजनादिगच्छतःपरमाणोर्यःकालप्रमाणं
परमसूक्ष्मः समयः । असंख्यातसमयातिक्रमकाल...समयः जघन्ययुक्तासंख्यातमात्रसमयसमूहआवलीनाम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रमाणं संख्यातावल्य: कोटीकोटीनां पुंपरिवर्त्तमानां समवत्सर: समानिसद्बास: स्तव: समानिसार्वलेव: श्रसंख्यिा
त्नवानामर्द्धलवोच्चनडीनामुच्छ्वासानामुर्मुहूर्त्तः त्रिंशन्मुहूर्तैर्दिवसरात्रि: इत्येवमादिकालप्रमाणं तावत्प्रमाण
मतिश्रुतावधिमन:पर्ययकेवलज्ञानानि प्रत्यक्षपरोक्षाणि ॥ एवं प्रमाणस्वरूपं व्याख्यातमिति ॥ स्वामित्वनया
गस्य स्वरूपमाह ॥१॥ सुद्दंद्रियाणलासा ॥ तसायमणोयसमिकायाणं ॥ एइंदियायजीवा ॥ अमणायवश्रोतामण
४६५ हैति ॥२॥ कायवाग्मनसांनिमित्त: परिस्पंदोजीवप्रदेशानां योगस्त्रि: प्रकार: कायवाग्मनस्तदनवोइंदियाइवी
इंदियादीनांद्वीइंद्रियत्रीइंद्रियचउरिंद्रियाणां असंज्ञिपंचेंद्रियाणांच असालापावचनव्यापार: तासायमनाप्रासंमण
यमनश्रमासिकायाणं पंचेंद्रियाणां संज्ञिनांनाषामनायोगोभवत: ॥ कायश्चएइंदियायएकेंद्रियाणां पृथिवीका
यिकाप्कायिकानां कायिकवायुकायिकवनस्पतिकायिका: जीवा अमणायअमनस्का: अनामणाश्रेता
ष्का: होतिभवंतितकाययोगाः ॥ संज्ञिनांजीवा: कायवाग्मनोयोगाभवंति ॥ द्वीन्द्रियादिसंज्ञिपर्यंता:
र्यंवाग्योगाभवंति ॥ पृथिवीकायिकादिवनस्पत्यंता: काययोगाभवंति ॥ सिद्धा: ...
ष्टादयमर्थोलब्ध: ॥ चतुर्विधमनोयोग...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वेनवदस्यवक्ष्यमाद ॥ ...दयएकेंद्रियाः पृथिवीकायिकादिवनस्पत्यंताः विकलेंद्रियाः विकलेंद्रियाः ...

...द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाः णारयनारकाः सम्मुर्छिमाय संमूर्छिमाः खलु स्फुटं ... सर्वे नामपंचेंद्रियाः संज्ञि

नोऽसंज्ञिनश्च ... संमूर्छिमतिर्यग्मनुष्यान्यथानुपपत्तेः एकेंद्रियविकलेंद्रियाः संमूर्छिमा ... निश्चय

४०६ णामंजुपपन्नमक ... वेदनवेदा त्रिविधः स्त्रीवेदः पुंवेदा नपुंसकवेदश्च स्त्रीलिंग पुल्लिंगं नपुंसकलिंगमिति

...स्त्रीसु ... णानिति पुमान् नस्त्री नपुमान् नपुंसकः स्त्रीपुंसयोः ... इत्यर्थः ...

तं ... प्रवृत्तिनिमित्तं पुल्लिंगं नपुंसकवृद्धिशाब्दयोः प्रवृत्तिनिमित्तं नपुंसकोलिंगं ...

नन ... नपुंसका ... नपुंसक ... णायबाह्यातमा ... इति ... नियमात् निश्चयात्

एकेंद्रिया सर्वे च विकलेंद्रियाः नारकाः सर्वसंमूर्छनजाः पंचेंद्रियाः संज्ञिनोऽसंज्ञिनश्च ... नपुंसका

...ति ... सर्वेद्रव्यतिरिक्ताः ... स्त्रीलिंग पुल्लिंगयोः ... ॥ ॥ देवा ... ॥

...सर्वथा ... मनुष्यतिर्यंचा ... ॥ ॥ देवा ... भवनवासिवानव्यंत

ज्योतिष्ककल्पवासिनः ... सौधर्म ... ईशान ...

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= तिर्यकी. ६

अथेतद्वामाठगा असंख्यातवर्षायुषो नारकसंमित्रतिलागजाः सर्वे हिंसकवडा नन्नोस्त्रीमनुष्याः तिर्यग्यो निर्यंद
तेद्यं भितसंवंति दासुवेदस्य मुद्धार्थं द्रयाघोमाधावेदास्मांणाख्निनान्विनेन विधत्ततास्मिन्नपुस्र्वकाननादिंदयस्सं
त्रेतीयस्वदः नपुंसकलिंगेदवानाभा असंख्यातवर्षायुषस्त्रियंच लोगन्नमिश्रनिनगाना नवाद ॰ ज्ञाखड
वीं नस्त्रीलिंग पुल्लिंगाभ्यां संवंति नाम्निस्त्रीयं नपुंसकलिंगमिति शेषाणां त्रिलिंगत्वप्रतिपादनार्थं प
४८८ वेदियांठसमां सत्यपि असतोषितिरियच मनुष्याय तेदांनिर्दशविवतुस्सा गत्रुभ्मणांगनिवदरि पंचेंद्रियाड
पंचेंद्रियांकं सयशेषा देवनारकलामन्नमितनामन्नमिश्रतिनाम तिर्यग्मनुष्येभ्यः अन्यमनिश्चमणोद
मंज्ञिनः अमंज्ञिनश्चेति स्युतिर्यंचः मनुष्याय मनुष्याश्च तेउतिलपर्यंतवर्तिण इतियुक्ता वेदिमकाणाष्म
गानष्कमकाश्रीपवेर्शविद्दपवर्द्देवास्त्रिवाकानां शेषाः पंचेंद्रियाः संज्ञिनो संज्ञिनः पर्याप्तापर्याप्ताश्च तेषां च
पित्रीपुरुषपुंसकाष्विपितिवेदेर्वेयति पुनर्वस्यात्स्वपुनर्वस्थतिपादनार्थं नावप्रदत्तम्यस्त्रीपुंसकश्च दानवंयं ग्नद
वर्णादिति ननुयस्मापर्वाद्यर्यातिर्यग्मनुष्यपुंस्त्रीवस्त्रीलिंगपुंसकत्वं किमर्थं वर्धापुनस्त्यांद अस्मा
णाकृपा उववादादोइदस्त्रीणां तत्रापरं तु णयमा उववादादोइदवाणं ंगोपपादकथनत्वंनाम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विषयत्वात्तदेवेषु स्त्रीलिंगस्वर्गवासिनां विषयकथनमेतत् ॥ नोपपादकथनं अत्राउर्धमिति विधीयते ईसाण
ईशानात्कल्पात्कल्पास्वतनवादे उपपादः सोऽस्त्येवेति देवदेवीनां देवदेवीनां देवानां देवीनां चेत्तत्रोदत्तस्मादी
शानात्परतः परकल्पेषु सनत्कुमारादिषु एव वा दा उपपाद उत्पत्तेः संभवः सोऽस्त्येवेति देवानां देवीनां चेत्तत्रोत्तत्तदस्मा
दीशानात्तेषु परकल्पेषु सनत्कुमारादिषु एव वा उपपादः उत्पत्तेः संभवः सोऽस्त्येवेति देवानां देवानां च अत्र ईशान
४७८ कल्पादिति ॥ किंतु केवलं भवनव्यंतरज्योतिष्कसौधर्मैशानाख्ययोः कल्पयोर्देवानां देवीनां चोपपादः स्त्रीलिं
गेनाथवोत्पत्तेः संभवः परतः कल्पेषु सनत्कुमारादिषु देवानामेवोत्पत्तेः संभवान्न तत्र स्त्रीलिंगस्योत्पत्तेः संभ
वतीति ॥ अथ स्त्रीलिंगस्य ईशानादुत्पन्नस्य कियद्दूरगमनमित्याशंकायामाह ॥ गा ॥ जाव उ आरण अच्चुअ गम
णागमणं देवीणं ॥ तत्तो परं तु णियमा देवीणं णत्थि सो गमणं ॥ ४०७ ॥ जाव उवरि आरण अच्चुद आरणाच्यु
त गमणागमणं आगमणं च आगमनं च सद्भावयदेवं भवतीति देवीनां देवीनां तत्र तत्कल्पात्परं च परतः नियमा
नियमतः निश्चयात् देवीनां देवीनां नास्ति यद्यतस्ततस्तासां गमनागमनं आरणाच्युतकल्पपर्यन्तं गमनागम
नं च भवति देवीनां ॥ ततः परस्मिन्नवकल्पे देवानां तत्र तत्र अनुपपत्तेरत्र तु नास्ति तासां देवीनां गमनं कल्पपरतः सर्वागमन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तमर्थागमप्रदर्शयन्नाह ॥ कंदप्पमाभिओग्गा दवीरं चावि आराहगा दोन्नि ॥ ... गादो ... रासि ... मद्दर्शिता
सिया ॥ कंदप्पकंदप्पस्पनाद् काद् र्पक्किं मेयाग्गद्दवा ॥ कांदर्पी ॥ ... पद्म वर्गलिंग ॥ ... आभिओगा ... गिया
५८ ग्पा ॥ वा ... सुरा ॥ दवीरं दैव ॥ चावि चापि समुच्चयसेलावनार्थं ॥ आराहणा ॥ ... आराहा ... मुना ... नयायकार ॥ म
श्रे ॥ यतत्र ... मिसंबंध ॥ कियत्त कांदर्प्या आभियोग्या देव्या पिसावद्दारणा चानां अस्मादागमान्नज्ञायते नासिद्देवी
नासिंग ... आराहालतव ... पस्कावर्त्ति ... कर्हनं ... विधं ... मपा ... न्तदेवांनिस्पमेथुनसेविन ॥ ॥
... दिया ... किं विषिका ॥ पाठ ... कादय ॥ वादित्रवादनपरा ॥ लोक ... किं विषिका ॥ संभावार्थ ... ने
तीति ॥ लेस्पानां स्थापित्व ... स्वरूपप्रतिपादयन्नाह ॥ ३॥ काउं काउं तह काउं ... नीलानील ... किण्हा अकि
ण्हाय पम्म किण्हा ॥ लेस्पास्थयणादिसुदेवेसु ॥ ३४ ॥ लेस्पपया ॥ सर्वत्र संबंध ॥ का ... का ... का पाती ... का पानीतपस्पका
पोतलेश्यातद्वत्तथाकाऊं काऊं ... पोतलेश्यासीना ... लेश्या ... कापोतलेश्यानीना ... ॥ श्री
लोक मध्यमसीलाणी लकिण्हंदा नीलकण्हा ... किण्हा ... मध्यम ... लेश्या
पम्म किण्हा ... पम्म ... लेश्या ॥ लेस्पा लेश्यां कषायानुरंजितयोगप्रवृत्तिरत्र गादि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

…पाशुरत्नादिसप्तसु नरकभुवां यथासंख्येन संबंधः॥ रत्नप्रभायां नारकाणां जघन्यकापोतले
…द्वितीयायां शर्कराप्रभायां मध्यमकापोतलेश्या तृतीयायां वालिकाप्रभायामुपरि उत्कृष्टकापोतीलेश्या अधो
जघन्यनीला च॥ चतुर्थ्यां पंकप्रभायां मध्यमनीललेश्या पंचम्यां धूमप्रभायामुपरि उत्कृष्टनीला अधोजघन्यकृष्णा
लेश्या षष्ठ्यां तमःप्रभायां मध्यमकृष्णलेश्या सप्तम्यां तमस्तमःप्रभायामुत्कृष्टकृष्णलेश्या सर्वेषां नारकाणां नित्यं संबंधः॥ द्र
व्यप्रमाणानवस्थाना द्रव्यलेश्या भावलेश्यापेक्षया अंतर्मुहूर्तपरिवर्तिन्यः॥ न केवलं लेश्या एव नारकाणां किंतु
अशुभपरिणामा अशुभस्पर्शरसगंधवर्णाः क्षेत्रविशेषनिमित्तवशाद् अतिदुःखहेतवः देहाश्च तेषामशुभनामोदयाद
अशुभतराः विकृताकृतयो हुंडसंस्थाना नाम इति॥ देवानां लेश्या निर्दिश्यते॥ … तत्रोक्तलेश्यादि॥ पद्मापद्माय पद्म
शुक्लाः शुक्लाश्च शेषाः॥ लेश्यालेश्या तु गुणयत्नः॥ … तत्र कल्प… जघन्यलेश्यमध्यमद्रव्यपातकनेत
मध्यमतेजोलेश्या पद्मा पद्मलेश्या पंचम्यां पद्मतेजोलेश्या पद्मलेश्या॥ पद्मा पद्मलेश्या मध्यमपद्मलेश्या पद्मशुक्ला
कापोतपद्मशुक्लाश्च द्वयोः शुक्ल… जघन्यशुक्लाश्चानुत्तरेषु शुक्लाश्च मध्यमशुक्ला परमशुक्लाः परमशुक्लाश्च
वैमानिकेषु शुक्लं शुक्ललेश्या परमशुक्ला अनुत्तरानुदिशानवेषु इति॥ एतेषु लेश्यालेश्या कपोतलेश्याकायवंतर॥ दि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]

एस्दौ[illegible]दं ब्रह्मदेवा[illegible]नायवोहमाह लेसा लवणा दिवाणं [illegible] तिण्णेव य गा[illegible]
एक्कयु पुनरपिदा[illegible]य[illegible]सुव[illegible]दंवक्खयो श्रुतरसाद[illegible]वादगानोचन[illegible]दस[illegible]
स्तक्षोपरियोहम[illegible]श्रासुवालसा लेश्या सर्वार्क्का सकलश्यानदलवणा[illegible]दिवारा
देवानां सदनवा[illegible]श्रुदेवानां जघन्यतेजोलेश्या सौधर्मे[illegible]देवानां मध्यमतेजोलेश्या
नत्कुमारमाहेन्द्र[illegible]लेश्या जघन्यपद्मलेश्या ब्रह्म[illegible]कापिष्ठशुक्रमहाशुक्र
शतार[illegible]पद्मलेश्या[illegible] आनतप्राणतारणाच्युत[illegible]
[illegible]यादशाम[illegible]मधाम[illegible] शुक्ललेश्या नवानुत्तरपंचानुत्तर[illegible]
सर्वदेवानामिति यथासंख्यमनसंबध्यन्ते तिर्यग्मनुष्याणां लेश्याभेदमाह [illegible] एकेन्द्रियविकलेन्द्रिय असंज्ञि
[illegible]तिनि[illegible]तिष्ठ[illegible] तिण्णि सुहा[illegible] [illegible] एकेन्द्रियाणां पृथिवीकायि
[illegible]वनस्पतिका[illegible]विकलेन्द्रियाणां द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां असंज्ञि[illegible]
[illegible]यपंचेन्द्रियाणां तिस्रः कृष्णनीलकापोताः[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कृष्णलेश्या: संख्यातेदाकाशानं[illegible]तीतानुक्रमाणां लोगत्थमिजानंतो लोगत्थमिग्रतिलवजानं चंतित: शुभाशुभनाम
५८२ पदाशुक्ललेश्या: कपिषडपिकामातनीलकृष्णलेश्या: पंचशुक्ललेश्या: मेसाणांशेदाणां कर्मत्थमिजानां कर्म
त्थमिग्रतिलागजानां चपंचेंद्रियाणां संज्ञिनां एकेंद्रियविकलेंद्रियासंज्ञिनां तिर्यक्शुक्ललेश्यापालवंति। तेगत्थ
मिजानं लोगत्थमिग्रतिलागजानां तिर्यग्मनुष्याणां तिस्र: शुभलेश्यापालवंति। नारकाणां पुन: कर्मत्थमिजानां कर्म
त्थमिग्रतिलागजानां च तिर्यग्मनुष्याणां षडपिलेश्यापालवंति। अत्रापि केषांचित् [illegible]लेश्या: स्वाम्[illegible]: प्रमाणावध्र
ता: [illegible] पंचतक्ष्णलेपरिवर्तिन्य: कषायाणां हानिवृद्धिभ्यां हानिवृद्धीवेदितव्या[illegible] पर्वीन
पारणोदिय[illegible]तिपारयन्नाह। काम[illegible]वेलत्थलोगई विषया[illegible] विषयं [illegible] कामारसायफासाम
मेलागत्थिमुरिया। कामा: कामा: स्त्रीपुन्नपुंसकवेदोदय[illegible]तविषया[illegible]मिलाषकल्प कारणत्वात्काम
कारणकयोपचारात्। उपचारात्वेदत्रय[illegible]त्माता: ईस्पर्शादियार्थ: इंद्रियविषया: स्पर्शरसगंधरूपशब्दा:
अथवा इंद्रियाणि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षु:श्रोत्राणि तद्विषयाश्च विस्पर्शादय: स्पर्शादिविषया: [illegible]
शा: क[illegible]वा हृष्यावा कामाकामारसायरसफासा स्पर्शादयो: गंधरूपशब्दा: नामनि[illegible]तेश्यतिस्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आङभिन्नः प्रतिपादितः आ ऐशानाद्वा अस्यवर्णनं दिग्यप्रतिवित्तारणत्वात्तद्रूपप्रदर्शनं लोगाग्मनेडस्यप्रवत्तिदंगाः असं
२८३ नेद्रियमिति पाठनेषाः अरत्यनोगपेक्रामात्म्य प्रशोगिंधरूपगशोधेनागः कथिताः अतंदिग्याथों; सर्वोपकामा
सोगाखूविदिडिः प्रत्तागतं । इडियर्वदनाघ्रतिकापखुरुदेवानामीशे ॥०॥ आईशागात्कप्या देवाखुरुनीति
कायपडियाराः। कायपडियारस्वामा भेषाः कुमार्य्यमाद्धिद ॥०॥ आङ्यमभिविधिसदग्र्व आसंहितानिर्देशा
संदेहार्थः। तिर्यग्भवनपनवनवासिवानव्यंतरज्योतिः सौधर्मेशानप्रहालक्षणं ... ईशानमेद्यानात्कल्पाके
व्यादेवाः स्वयुग्मयुरूवांतिलवंति कायपडियाराः कायप्रतीचाराः प्रतीचाराप्रथुनोपसेवनं तदेवदायप्रसेमीदे
प्रतीकारामाएकायेनपप्रतीचारायेषांते कायप्रतीचाराः त्रिर्यगमनुष्यासेवनतो मधुराना अतिक्रमाः मै
नोदेवात्मथ्यकुलंननेति कायपडीचाराः संक्लिष्टकर्मकलंककारान मनुष्यवन्स्त्रीसुखमनुभवंतीति अवधिःप्र
तात्तितरपासुखविनागप्रथविभागततस्त्रितिनायारं ॥ कायपडियार स्पर्शप्रतीचारः स्पर्शस्पर्शनेनवा प्रती २५१
चारोविषयसुखानुभवनंयेषांते स्पर्शप्रतीचाराः प्रणाधुनेरन्यनप्रकारणांसनत्कुमारयसनत्कुमारवकल्पमा
हेंद्रमाहेंद्रकल्पेदेवाअहल्पंतनवेति सनत्कुमारमाहेंद्रकल्पेषुदेवानांस्पर्शप्रतीचाराः देवांगनास्पर्शमात्रादेवपरां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मस्तनग्रीतिसुखबहुपलभंतेतथादेव्यापीति । तथाशेषाणांसुखबहुतिपादनार्थमाह ॥ ब्रह्मकल्पब्रह्मोत्तरयोः तदनंतर

देव्यकायविद ॥ एदसुयदेवदेवा । बादवास्वपडिचारा ॥ ब्रह्मकल्पब्रह्मोत्तरकल्पलांतवकापिष्ठ ॥ तत्र तथा

लांतवकापिष्ठकल्पकाविद्दकापिष्ठकल्पयोः एदसुणत्तचकल्पेसु चोत्पचतत्स्पर्शतिदवब्रजदवायदेवावाधबा

बोध्यव्याज्ञातव्या । रूवपडिचारा रूपप्रवीचाराः ते देवाः रूपप्रवीचारावुत्क्रलत्वात् शुक्रकापिष्ठकल

धुयदेवाः रूपप्रवीचाराः ॥ दिव्यांगनानांश्रृंगाराकारविलासचतुरमनोज्ञवेषरूपावलोकमात्रादेवपरंसुखमापनु

तिदेव्याः पंचवंति ॥ शद्धप्रवीचारान्प्रतिपादयन्नाह ॥ शुक्रमहाशुक्रशतार सहस्रारकल्पेषु देवाः

सद्दपरिचारा ॥ शब्दाः सहपरिचाराः शद्धप्रवीचाराः ते देवाः शद्धप्रवीचाराः । शुक्रमहाशुक्रेषु ॥

शुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रारकल्पेषुदेवाः देव्यापि तेनाः प्रवीचाराः देववनितानां मा

धुरसंगीतमृदुललितकथितभूषणरवश्रवणमात्रादेवपरांप्रीतिमायांतीति । मनःप्रवीचारान्प्रतिपादयन्नाह ॥

आणदपाणदकप्पे । आरणकप्पच्चुदकप्पे तत्ता । मणपडियारा णियमा । एदेसुदेवनिवहा ॥ आणतपाण

तकल्पेआनतप्राणतकल्पयोः आरणकप्पा आरणकल्पे अच्चुदय ततः अच्युतकल्पे तत्र देवाः पि मनःप्रवी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चारा[illegible]ऽतीचाराः नियमानिश्चयनयेन[illegible]तेषु च ह्रीतिन वनिर्जेदवोयदनोपनयोगनन्तज्ञानतकल्पयार
रणाच्युतकल्प्यार्ह वंशमनः प्रतीचाराः मनोव[illegible]कामाभिलाषया[illegible]चोपानामनः सेवकल्पमा[illegible]दतंपरमसुख
मवाप्नुवतीति ॥ अथ तत्प्रकि[illegible]सुखंपितुत्केतन्निश्चय[illegible]मार [illegible] नत्वोपरंतुनियमा द्वावेकेवोनि
पडीचारा सप्पडियारदिविन अणंतगुणासुरकसंजाता [illegible] नत्वोतनन्तात्मनादिव्यच्युताततः परखुप
र ऊर्ध्वं तियमा नियमान्निश्चयादसत्तेदादेवा अहमिंद्रादयः स्वत्त्वेसु[illegible]नस्वपवसज्ञानिह[illegible]मनर जनि
नवनिगी पडीचारम्ह्निः प्रतीचाराः अतीचारान्निर्गताः निः प्रतीचाराः कामाग्निदाहनिर्मुक्ताः वनितानिविषयप
रिसुखरहिताः यद्येवं किंतेषां सुखमित्याशंकायामाह [illegible] सप्पडिचारेहिं विसयत्तिचारेण णोकायप्पय
रूपशादमनः प्रतीचारेभ्योपितेन वयवयकादिदेवदमिंद्राः ॥ अणंतगुणसोक्खसमुत्ता अनंतगुणसौख्यसंयुक्ता
अनंतागुणोपकारायस्मात देवं[illegible]अनंतगुणं तस्मात्सर्वेऽनंतगुणसौख्यं ज्ञायतस्य वेदवदशानं सर्वाणि
येन समयुक्ताः सहिताः[illegible]वनादिशास्त्रुताः तस्मात् परसुख नवयवकनवानुत्तरपंचानुत्तरेषु ये देवास्ते निश्चयेनाप्र
तीचाराः सप्रतीचारेभ्यः अनंतगुणसमयुक्ता[illegible]मेत प्रतीचाराद्दिवेदनापतीकारः तस्माद्वेतेषां परमसुखमनन्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तमिति कतोयतः ॥ ॥ जं च कामसुहं लोए जं च दिव्वं महासुहं वीयरायसुहस्सेदं णंतभागं पि णग्घई [illegible]
॥ जं च [illegible] कामसुहं कामसुखं विषयाः जीवप्रद्योः [illegible] कारणं तिर्यग्मनुष्याणां लोके [illegible] निर्येरुपलभ्य
गत जं च दिव्वं महासुहं दिवि भवं दिव्यं महासुखं च दिव्यं महत्सुखं भवनवास्यादिदेवानां वीतरागसुखस्य वीत
रागसुखस्य निर्मलितनादादि कर्मकलंकस्योत्पद्यमानं तिर्यग्मनुष्यदेवजं अनंततानि [illegible] अनंतभागपि [illegible]
स्यापि वीतरागसुखस्यानंतानंतराशिनाभागहृते यल्लब्धं तस्यानंतभागस्यापि [illegible] नार्घंति न इति महर्घाणि
नरानि तम [illegible] नार्हंति ॥ यतः सर्वाणि देवमनुष्यतेजः [illegible] सर्वस्वानि वीतरागसुखस्यापि [illegible]
तः निःप्रतिपक्षं [illegible] सुखं सर्वदुःखी वा [illegible] स्पर्शरसौ कामौ [illegible] गंधवर्णशब्दा भोगाः [illegible]
नामदग्ततरस कामानां [illegible] तदर्थमाह ॥ ॥ जं सागरोवमाउ [illegible]
स्सा सा [illegible] पवत्तइ ॥ ॥ जं दियावत्त [illegible] सागरोवमाऊ [illegible]
सु [illegible] वर्षसहस्रै रतिक्रांतरागदारा [illegible]
रापमा [illegible] वर्षसहस्रैरतिक्रांतरागदारा देवानां भवंति ॥ अथ [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उपदेशमपेक्ष्य दक्षिणोत्तराः ॥ उच्छ्वासोऽस्यायमि ॥ निःश्वासश्च योगेश्च द्वाद्वा ॥ सायरसमतः दिसागरोपमस्थानेः सागरोपम
प्रमाणे ॥ देवत्वे वेनच भवेत्याव न्मात्राणि प्रमाण पमाणि जीवति देवास्तावन्मात्रे ॥ पक्षेषु गतेषूच्छ्वासनि श्वासो भवत
सौधर्मैशानयोर्देवानां सौदारसंज्ञा भवति द्वयोर्वर्षसहस्रयोः साधिकयोर्गतयोराहारस्य प्रमाणमाधिक्ये रा श्चउछ्वासो भव
२५८ र सनत्कुमारमाहेन्द्रयोर्देवानां सप्तसु वर्षसहस्रेषु साधिकेषु गतेष्वाहारसंज्ञा जायते ॥ तेनान्तिः पक्षेषु गतेषूच्छ्वासः साधिकेषु
शेषेषु हीनानुपूर्व्यावसरेषु स्थत्वेन सर्वेषु नरकापि सर्वत्रायोज्यमिति ॥ अथ यथोक्तपल्योपमस्यायुस्येषां कथमिति व्याख्या
मारं उत्कृष्टमाहारो वासरसहस्रमाधिक्येण स्तवणाणां नागदिसियाणां तु ॥ मिप्पहुदुजमणाविमु समवक्कमस्स
उक्कस्सेण उच्छ्वासा आहाराणां तु तेनोतिद्यावः वासरसहस्रवर्षसहस्रेणाद्धं दिणाणि अस्सिकानान्यपर्यवत्ये उपोसनासं
स्वाई ॥ तवणाणं स्तवनानां नवननवास्युसुराणां जोइसियाणां ज्योतिष्काणां चन्द्रादित्यादीनां पल्योपमक्षत्र सागरोप
मोपमानिपाप्रवणा नियमसूइ ॥ णिरिनिच्छ्युसुर्सनिर्दिष्टि ॥ पदेषु समये अपमानेन दाने नाग निर्वासिकुमाराणां स्थिरुवी
नं वक्ति उक्तं कपंचित्तुक्षरेषु स्थत्वेन वक्त्रस्य च कृष्णः असुराणां वर्षसहस्रेणासाधिकेनाहारस्य सद्भावो भवति ॥ प्रीति ॥ २५७
धारोपकुमाराणां स्तवराणां सर्वदेवीनां चान्तर्मुहूर्तेनैकपञ्चादितर्पुरसुस्थत्वेन दिवसपृथक्त्वेनेति ॥ अथ श्वास

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कथंतेषांपिनिर्देशः उत्कृष्टस्थितिःसागरोपमा पल्योपमानिदिएणांद्वादशवर्षाणां पृथक्त्वस्थानानांतथा ज्ञोस्थाणागानांमा
मार्गं उत्कृष्टस्यंतःकृष्टंतंउसमासंख्यातः पल्योपमप्रत्तिंपंचदशसागरोपमाभ्युद्विपाणांत्रिपंचानांदश
वर्निसवर्णानांसवनानांअसुराणांमुहूर्तपृथक्त्वमुक्तंतैष्टथक्वेनयद्यपि उत्कृष्टैष्टथक्वंतथापितदुत्कृष्टं
ष्टथक्वंग्राह्यंतथापदेशात् नागाद्विकन्यायांद्विदिपुरुष्कृष्टंवर्षेनाचतत्त्वार्थतेनचनकाया ज्ञोस्माणामाण
सामागांख्यातस्वनामानोपमानां तथाचाष्टनरोषकुमाराणांचासुराणांपल्कोनसाधिकानांछाषानन्तानांकल्प
वासिदेवानांचकूर्णिकलैष्टथक्वेनतिंतमुत्कृष्टैष्टथक्वेभोपीतिकेनापानांनामकुमाराणांतद्वेवानांतद्व
लेनेनेति संहृत्यविषयत्वारोवैवस्वतारकाणांमवधिविषयंवतिपाद्यलोंद पर्यामाणापलम विद्यन्ते
गाकुमारमाहिद्वं वनामेतंतवर्तनिदिवं मुक्तसहस्राग्याचवर्त्तीड पर्यपतीनिकियाद्युक्तमाणस्थानि
ष्टतितनमाद्यसवंभाउत्पन्नः सक्रीमाणाज्ञाकेशानानांसौधर्मैशानयार्वतीयदेवा.पहमन्त्रथमं पृथमपृथिवीपर्यंतं
यावत्स्वीयंचविशतिं चृतिलीयपृथिवीपर्यंतसानाकुमारमाहेन्द्रसनत्कुमारमाहेन्द्रौ कल्पयार्यदेवा.जम्मा
लांतवद्रव्यलांतवा.ब्रह्मलोकान्तवकापिष्ठयदेवा.तथैवतृतीयावांतृतीयापृथिवीपर्यंतंशुक्रमहाशुक्रास

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible] मत्स्यो [illegible] तीरा दस्यार्स्थु कल्पेषु ये देवाः [illegible] पर्यं
मेयमी [illegible] नया देवाः स्वस्थान मादि कृत्वा षष्ठ पृथिवी पर्यंतपानात् [illegible] उत्पद्यंते तथा [illegible]
५८ रमाद्य [illegible] देवाः स्व [illegible] वर्द्धितो यो यावत्तावत्स्थापति [illegible] पिष्ठ देवाः स्व
विमान मादि [illegible] तृतीय पृथिवी पर्यंतं शुक्र महाशुक्र [illegible] देवाः
मारणांतो [illegible] पंचमि [illegible] दपाणत [illegible] विपस्यति [illegible]
[illegible] पंचमि पंचमी पृथिवीं आनत प्राणत कल्पयो देवाः स्व
[illegible] षष्ठी पृथिवीं [illegible] आरणाच्युतयोः कल्पयोर्देवाः [illegible] तिपश्यति [illegible]
[illegible] नवग्रैवेयकाः नवग्रैवेयक विमानेषु देवाः [illegible] सप्तमी पृथिवीं [illegible]
नवानुत्तर देवाः अनुत्तर [illegible] उपपादानुत्तरेषु देवाः [illegible] पर्यंतं आनत प्राणत
कल्पयोर्देवाः स्वविमान मारभ्य [illegible] पृथिवी पर्यंतं पश्यंति आरणाच्युत कल्पयोः [illegible] देवाः स्वावस्था २१५४
नमादि [illegible] पृथिवी पर्यंतं पश्यंति नवग्रैवेयकेषु देवाः स्वविमानमारभ्य [illegible] सप्तमी पश्यंति नवा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ऽद्वेशप्रपन्नां उत्तरश्च देवाः । अदत्कृद्यमां [illegible] युगवत्प्रतिकर्षेभिनः मर्हर्द्धिर्मानक्षत्रायथा नस्तप
तिः असंख्यातयोजनानि तिर्यक्पुनरसंख्या [illegible] प्रतीतिसंबंधः । व्यंतरादीनामवधिविषयमाह । पणुवीस
जोयणाणं देशो वितरकुमारवग्गाणं संखकोडी आयणांदी जोइसियाणं जहण्णं पणुवीसपंचविंशतियोजनानि
दशणानं योजनानां देशो अवधिज्ञानमवधिप्रत्ययं व्यंतराणां किन्नरादि अष्टप्रकाराणां कुमारवग्गाणं कुमा
रवर्गाणां नागकुमारादिनवानां संखकोजायणं संख्यातयोजनानि सप्तशादीनि देशोऽवधिः जोइसियाणां
तिषां च पंचप्रकाराणां जहंसपंच [illegible] पंचव्यंतराणां नागादिनवकुमाराणां च पंचविंशतियोजनानि [illegible]
नालवतिज्योतिष्काणां जघन्योऽवधिः संख्यातयोजनानि एतावन्मात्रं [illegible] परिविदंतीति असुर
संज्ञा द्विपादीनां जघन्य [illegible] सर्वावधिं च तिपादयन्नाह । असुराणमसंखकोडी जोइसियसमाणं
संखादीदाय [illegible] [illegible] असुराणां प्रथमवनवासिनां असंख्याता असंख्यात
कोडिकोड्यः योजनानामितिसंबंधः । जघन्योऽवधिः असुराणां च शदीनां च असंख्यातायोजनकोट्यः । शेषे
भ्यो नागकुमारादीनामाह । जोइसियज्योतिष्काणां चंद्रादीनां समाणं ज्योतिनांभवनवासिनां व्यंतराणां निकृष्ट

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कल्पवासिनां च संख्यातीतान् संख्यातीतान् अतिक्रान्तः असंख्यातयोजनकोटीकोट्यः स्वयंभूरमण
द्वीपजघन्योऽवधिः विस्तरविषयः तेषां नवानां ज्योतिष्काणां मुत्कृष्टोऽवधिविषयः असंख्यातयोजनकोटीकोट्यः नि
कृष्टकल्पवासिनां च तथा दृष्टीनां तु नवविंशतिगुणानां संख्यातयोजनम् असंख्यातयोजनविषयं चाने नारकाणामवधि
पर्यन्तिरूपयन्नाह ॥ [illegible] मागादिवसत्वसुगाथा ॥ [illegible] [illegible]
॥ [illegible] प्रथमपृथिव्यां जायन्ते योजनमेकं च [illegible] विषयः ॥
[illegible] प्रथमपृथिव्यां नारकाणामवधिविषयो योजनमात्र [illegible]
यावद्योजनमात्रं पर्यन्तिमिथ्यादृष्टीनां विभंगज्ञानं स्तोकमात्रं ततोऽधः [illegible] पृथिवीतः पृथिवीतः पृथिवीपर्यन्तं
पृथिवीं प्रति [illegible] सार्धं [illegible] परिहाणि [illegible] द्वितीयायां पृथिव्यां
[illegible] नारकाणामवधिविषयः संबध्यनीयः तृतीयायां पृथिव्यां [illegible]
[illegible] सार्धं [illegible] सम्यग्दृष्टीनामेतत् मिथ्यादृष्टीनां पुनर्वि
भंगज्ञानं [illegible] नारकाणां तावदुपपादं प्रतिपादयन्नाह ॥ [illegible] सप्तमी [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ङंति पक्षीजावज्जतस्य आद्यत्वत्मीऽउरसप्पा यांतीति क्रियापदसंबंधः पन्नाप्तपृथिवीं प्रसतिन अस
नस्कायांतिप्रथमां द्वितीयांच पृथिवीमरीसृपागायकलाशास्वयांतीति पक्षिणस्कंदयःप्रथमात्तस्यावा
[illegible] तीयांपृथिवींयांतिप्रथमामारभ्य चतुर्थीं पृथिवीं उरःसर्पाभुजगाद्यायांतीति अपरपंचकलांत्
वाऽन्वर्यांत्तलवतीति तथा आपंचमीमितिसीता ज्ञो । उंजंतिव्याघ्रविनिगङ्गांतिप्रायवीतिप मत्स्यान
पुयाय्ननपाना आङ्यमर्यादाखे ष्टव्यः आपंचम्याः प्रथमामारभ्य यावत् पंचमीं पृथिवीं सिंहा गच्छं
त्यवांगच्छंतीति स्त्रियः [illegible] परिणताः प्रथमामारभ्य षष्ठीं पृथिवीं यावद्गच्छंतीति मत्स्या मनुष्या
पापमत्स्यांसादिपरिणताः प्रथमामारभ्य सप्तमपृथिवीं यावद्गच्छंति अथ पंचमाद्वि सर्वेषामेव
ते ये दीर्घदुःखभाजनंहिंसादिक्रियापरिणताः प्रथमामारभ्य [illegible] तदारोपापपरूपनरकंगत्वाद्रवर्षमनवर्ततीति
नारकाणांउपपादगतनपाद्यंतपयुक्तंगतिपादयन्नाह उच्चाद्वितायस्मात्तारकस्थानमताद्ववाद्वि
णलब्धतिमाष्नुसतं तिरिक्खजोणीसुंवाणमंति तमस्तमःपृथिव्यानारकाउद्वर्तिताःसंतः समस्तनारकादंग
ताःसंतोनारकामनुष्यत्वमनुष्यत्वंतंनजंतंतंप्राप्नुवंतिसुखस्मस्रासाकारणंयतनसन्निध्यानिष्पद्यतीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वाधादिकं क्षेत्रं पापकाराणां छवंतीति अथ कश्चित्तिर्यक्संलद्धा तेजस्पर्शः आगता [illegible] नीः
सुभाषु स्वापदं [illegible] प्रवेशाः स्पर्शपितसमानमुदा दीसुयदेष्टिषु सि[illegible]कोमुयपादिः
वशृध्वेतदडादिषु [illegible] चरशुतिवि[illegible] तमिगिलादिमत्स्यमकरादि [illegible] चहि
दियानंस्थानाघु स्थितिर्यथतेसंस्थाताघु स्थितिकाः कर्मभूमि[illegible] [illegible] मत [illegible] अपि
पापवशानिरिस्यावदानरकावदः नारका भवंतीसवृति नारककर्म[illegible]वंति समय अथ आगा
स्पमालदृष्टिपक्षिजलचरसलद्धा पुण्यपिनरकं गच्छंतीति अथ षष्ठी आगता [illegible]
स्त्रयाकायामा [illegible] वस्त्रिता अपतरं भवंति [illegible] पंचमं [illegible]
षष्ठः पृथिव्याः षष्ठनरकादुद्वर्तिता आगता मत अनंतरं [illegible] विकल्पा मनुष्य
नेन सम्यक्त्वं [illegible] षष्ठनरकादागतानां [illegible] मनुष्यत्वं [illegible]
लासश्च नवतिनवतिमयमलात् [illegible] अथ नव्वतीति पंचपृथिव्या आगता [illegible]
ह [illegible] संयमलं [illegible] पंचमपृथिव्या [illegible] [illegible] किरिया [illegible] किलमाण प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

वतमःपृथ्व्यां निर्गतस्य जीवस्य नरत्वे सम्यक्त्वलाभः अंतक्रियामोक्षगमनं पुनर्नियमेन नास्ति चैव संयमोत्पादोपायर्द्धपि
पंचनरकादागतस्य सम्यक्त्वलाभो भवति तथापि मोक्षगमनं नास्ति चैव संयमोत्पादोस्तीति । चतुर्थ्या आगतस्य यद्भवति
तदाह ॥ रुक्तणाणिवुदिगमणं चउत्थी खिदिणिग्गयस्स जीवस्स णियमा णिव्वयरत्तं पाच्छिदि तिणाहिपसत्तं ॥
चतुर्थीक्षितिनिर्गतस्य जीवस्य सम्यक्त्वं निर्वृतिगमनं चैव करत्वं पुनर्निश्चयेन नास्ति जिनः प्रजल्पति । चतुर्थनरकादा
तस्य यद्यपि निर्वृतिगमनं भवति जीवस्य तथापि तीर्थकरत्वं नास्ति निर्वाणं तत्र मत्स्यो जिनः प्रतिपादितवानिति । ततः कथं
तेणपरं पुढवीसु य तयणिज्जा णवरि भजणिज्जा ॥ तियमणं(?) अंतरं तं च तित्थयरतं समणन्ती ॥ तृतीयस्या
चतुर्थ्याः पृथिव्याः अर्ध्वं पृथ्वीसु तृतीयपृथ्वी द्वितीयपृथ्वी प्रथमासु नयणिज्जा । नाग(?)विवित्थावकरिमाउपरितमाणर
स्थानारकानिर्गतान्नरत्वेन तीर्थंकरस्योत्पत्तिः । तृतीयद्वितीयप्रथमनरकेभ्य आगतानां नारकाणां भव
नव न संयमलाभो मोक्षगमनं तीर्थंकरत्वं च संभवति चैव प्रतिषेधः इति मत्स्य पृथ्वीभ्य आगतानां नरत्वे
लब्धे तदाह ॥ णिरयादो णिस्सरिदो णरतिरिए कम्मसण्णिपज्जत्ते ॥ गब्भभवे उप्पज्जदि सत्तमणिरयादु तिरिएव ॥
नरकेभ्यो निर्गतानां मनुष्यत्वे नास्ति नियमात् बलदेवत्वं वासुदेवत्वं तथा सकलचक्रवर्तित्वं च नरकागतस्य जी

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्यतेनैरनवेनेनत्वदवनःपृदववकवर्तिनारानमंस्वंतिसंयमस्वंकालतश्मं नरवेस्येनमनोभानोनांकीर्तिनो
स्वाणांगत्यागतिश्व हपद्मेपमहत्वेश्रावणाणां वक्षचयनमोह [illegible] उववाडवहणमो णरइयणमभावकवनिवि गति
मनुाणंपिय आगतिवारमणोपवक्तानि [illegible] उपपादेकव्वेनगत्यांगतीनारकाणांसमासतेनाणेतदीनपादिरपत
५२५ केर्दशेषाणांतिर्यग्मनुष्यदेवानांचयुसंनवनेगत्यागतीपवक्षामिआगमवलाडणिषाणीति [illegible] सव्वमपकाणां
सुक्कमकायाणसव्वतरूणावाकणमसमीणं आगमतांतिरिक्षमणुसहि [illegible] सव्वेर्सिपा अपकत्ताणंआयोमा
नंसु जमकायाणंसन्हमकायाणमसवेकरणांसर्वतेजःकायानांवाजणंवादुःकायानांअसपीणंआवंतिनांअनां
पिसवेबाद:मवंधनीयनबंवासुकायानांसव्वसिजितेचआगमनमांगतिः तारयमणुस्सेसतिर्यक्तमसमनरपि
वीकायिकाकायिकायतस्पतिकायिकादीजियचनोडियचउरिंडियपंचेंडियाणीयतस्थपर्यातसस्वग्रमथांतर्यं
गणतथपाअात्पर्यंते तथापृथिवीकायिकादिवनस्पतिपर्यंतेषुसर्वबादरेषुपर्याप्तअपर्याप्तेषुतथातिरश्चो
२५७ यिकवाउकायिकमर्वेबदमपुवादरपुपर्याप्तापर्याप्तेषुअमंतिषुचतिर्यग्मनुष्यागवितव्वात्मक तदेवनोपिनारका
नैवेलनागननिवितासामन्नेणपतिलागताश्रीति अथपृथिवीकायिकादयःगत्वाकोत्पद्यंतइत्याशंकायानां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust eGangotri

इ तितस्वखलुकायाणां तस्यविकलेंद्रियाणां सर्वास अविसंकं संकमणं माणुसतिरिक्खजलस्स तिपद्बं
येयाणांखलुसुकलकायाणां कायानां पृथिवीकाय अकायवनस्पतिकायानां सर्वविकलेंद्रियाणां तथा सर्वेषां विक
लेंद्रियाणांपर्याप्तअपर्याप्तानां अविरुद्धं अप्रतिषिद्धं संक्रमणां मनमाणुसपचुष्यनवतिरियतियेयवंपृथिवीका
२६६ यिकाकायिकवनस्पतिकायिकसर्वविकलेंद्रियाणां गत्यतिर्यक्ष्मनुष्यष्वेनोत्पद्यमानेनतस्य विरोधइति
मेकंमणं सर्वविकलकाया सर्वविकलवाउकाइयाजीवा णलंदतिमाणुसतेसु पियमा
पिज्जायस्यअपर्याप्तपर्याप्तस्य कायिकात्तथासर्वे बादरसूक्ष्मपर्याप्तपर्याप्ताः वायुकायजीवाः तेनलभनेनधातुवति
मनुष्यत्वं नियमात् इति तत्पर्कश्वस्पतिपृथिवीकायी कायपर्याप्तानापर्याप्तमनंस
पत्तेयवणप्फइ बादरपज्जत्ते पुढविआऊय माणुसतिरिक्खदेवेहिं तत्र अप्पनिक्खप्पंदं पत्तेकवण
प्पत्येकशरीरिणोवनस्पतयः बादराः पर्याप्ताः पृथिवीकायिका अप्कायिकाः पर्याप्ता बादराः पर्याप्ताः
उत्पत्तिदेवेभ्यः एवायांति मनुष्यतिर्यग्देवाः संक्लिष्टाः आर्तध्यानपराः एतादृशा आगत्य
प्रत्येकवनस्पतिपृथिवीकायिकाकायिकबादरपर्याप्तमध्ये उत्पद्यंते इति सेसंजिपर्याप्ताणांसंकमणाम अविक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संख्येयभागं अवधिपक्षात्तत्त्यानिर्याताः मानुष्यतिरिश्चकसुरगारणए ए ऽ सर्वतनावेदुः [illegible] अन्य सिपर्यतिना
तिरश्चांमेके मगांगमनमेविकल्पेनविरोधमुपपद्याति क्षमनुष्यतिर्यक्सुरनारकेषु चनस्य अविपरि [illegible] [illegible] निर्वर्त्तिः
देवेषुनेवसर्वेषुनारकपर्यपिरा तुमपन्नायुपर्योषेषु [illegible] ततः अथमायायामवदृष्टिवा पुंगपद्येअसंज्ञिनरूपः देवेषु नवः
४८७ वानसंख्येयांतश्चैश्चरवा [illegible] ततथा लोमात्तमिज्ञउतस्वातिताग [illegible] अपि [illegible] वस्तुमनुष्यतिर्यक्षुनोत्पद्य
अथामसंख्यातायुषः कोमा अपांवतीत्याह सरतातीदाक्रवक्ल माणुसतिविष्ठ [illegible] निरिपिः संज्ञिजोय
द्वि पियमामसर्पादिआयंति [illegible] सर्वांतीतायुषः सोग [illegible] त्तमिज्ञाः नागत्नमिवतितमगत्ताइश्च [illegible] मिर्वतः मं।
ख्यातायुश्चैकस्यो मनुष्यतिर्यक्षः संज्ञितोपिनियमननायांतिर्यक्केमतरनो [illegible] दानत्तुणा [illegible] त्वस्य [illegible]
अपसंख्यातीताखुषः [illegible] कांगतिगंकौं [illegible] कायामाह [illegible] संख्यादीताकरा संकसमांणियमदे [illegible] देवेषु पव
[illegible] कस्याय मवविनिगणवाधवा [illegible] मरवतु [illegible] मिजमांतागत्नमिवतिनमग्ना नांवस [illegible] २०६
[illegible] दः नियमनक्का देवेषु क्वतोल्लव्यत प्रकल्प [illegible] सर्वधातनवो [illegible] कषायाः कोधमानमायालो।
तात्वेननेतटवेधस्त्यधं इतिज्ञातव्यानी व्हसंकाकवस्योत अथवन्य आग [illegible] लोकापुपपानवंतिकेनस्थिनेनवं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तीर्थंकरं कायामोह ॥ ॥ माणुसतिरियादन्तदा । सत्तायउरिसाणंकं तिसुचउतियमा । तविंसणुनरत्वे नयणिकाणि
भुदीणमणं ॥ ॥ मनुष्यास्तथा तिर्यंचश्च शत्वा कांजकषांस्तीर्थंकरसकलचक्रवर्तिबलदेववासुदेवानियमान्नरवतिनि
र्द्दतिम नेचवलपंचतेषां कदाचिदेनंतरभवनं तत्रैवदेवादवन [illegible] भवति मनुष्याणां नतु तिरश्चां च कर्मतत्वनिर्दशितपकन
कारणं च नवत्यं चैतिरश्चाम पि सम्यक्त्वादिकं तेननंतरोपर्ण [illegible] विषयोपपादः कृस्नांसंकायामोह ॥ ॥ पणिम
सत्वीणतन्हा दोणासुयलवणावासीसु । उववादो बोधवो [illegible] णिणियमाउ ॥ ॥ संजिनामपंजिनां वा सह
हस्तीनां उपपादो शूर्णोपत्तिः कदाचिदुनंतरं कदाचि[illegible] भवनाधश्चाणि निपमेगं तैर्विपमालश्च ।
संघतेश्वन्यचपरिणामवशादिति । अथज्योतिष्कउपपाद [illegible] कायामोह ॥ ॥ संवादादिकाणं मणु
यतिरिश्चाणं मिश्चलावणं उववादो जोइसिए उक्कस्संतावसाणंतु ॥ ॥ सम्यक्त्वं तेणिखुपासंस्थानतवं पणाणाई
मनुष्याणां तिरश्चां च मिथ्याकुमावं । नौपपादः [illegible] तावनतापसानां
[illegible] उपपादः [illegible] परिणामानं नेति । अथ लौकपरिणामकानां अपरिणाम [illegible]
गमनंनिर्द्दोसकायामोह ॥ ॥ परिवासगाणतियमा । उक्कस्संतादिवलखाणादि । उक्कस्स [illegible] हादियंजीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नायतरा [illegible] परिव्राजकानां आच्युतपरिणामेन नियमात् उत्कृष्टेनोपपादः भवनवास्यादि ब्रह्मलोकांते
आजीवकानां तथोपपादः भवनवास्यादि सहस्रारांतेषु ज्ञेयः निःसर्वोत्कृष्टाचरणेन मिथ्यात्वसंस्थितेन अस्य परिणामेन
तिर्यक्त्वं न भवति ॥ अन्यपापादिलिंगिनां भवनादिषु षड्दृष्टव्यं शुभपरिणामेनेति ॥ अथोर्ध्वं उपपादमाह ॥
ततो परत्तु णियमा उववादो णत्थि अन्यलिंगीणं ॥ णिग्गंथसावयाणं उववादो अच्चुदं जाव ॥ [illegible] ततः सहस्रारादुपरि
षु कल्पेषु नियमादुपपादो नास्ति अन्यलिंगिनां परमोत्कृष्टाचरणेनापि निर्ग्रंथश्रावकाणां श्राविकाणामार्यिकाणां च अ
च्युतपर्यंतमुत्कृष्टाचरणेनोपपादः सौधर्मादि स्वाचारानुरूपं ज्ञातव्यं तत्र कल्पः निश्चितमेतदिति ॥ अथानंतरं जिनलिंगेनैव कि
यद्दूरं गच्छंतीत्याशंकायामाह ॥ [illegible] जाव उवरिमगेवज्जं उववादो अभवियाण उक्कस्सो ॥ उक्कस्सतवेण दु णियमा णि
ग्गंथलिंगेण ॥ [illegible] अभव्यानां निर्ग्रंथलिंगेनोत्कृष्टतपसा निश्चयेनोपपादः उत्कृष्टः नवमग्रैवेयकं यावत् सर्वविरति
ग्रैवेयकं यावन्मिथ्यात्वसामर्थ्येन शुभपरिणामेन रागद्वेषाद्यभावेनेति ज्ञातव्यमिति ॥ अथोपरि केषां गमनमित्याशंकायामा
ह ॥ [illegible] तत्तो परं तु णियमा रयणत्तयधारयाण णिग्गंथाणं उववादो जाव सव्वट्ठसिद्धि त्ति ॥ [illegible] ततः सर्वा
र्थसिद्धिपर्यंतं नवानुत्तरेषु सौधर्मादिषु च निर्ग्रंथानां सर्वसंगपरित्यागिनां तपसा ज्ञानचरणयुक्तानामे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nada, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वरमदेविनां श्रुतपरिणामिनां निश्चयेनोपपादः सर्वार्थसिद्धिं यावत्सर्वार्थसिद्धिमतं तत्त्वा सर्वपुंसो धर्मादि दृष्टिमतां
इति यावत्‌। अथ व्यन्तरदेवा आगत्य कोत्पद्यन्ते तत्कायाकायामाह ॥ आ ईशानाद्देवा बादरपृथ्वीकायिकपर्याप्तकेषु तिर्य-
ग्भा... सस्य पयणिजा जाव सहस्सारा ॥ सनत्कुमारादयो आदिसहस्रारान्ताः आनतादयः ईशानकल्पपर्यन्तास्वपि बादरेके-
६० न्द्रियवर्जनात्‌। कदाचिदीशानान्तनामतः पृथिवीकायिके कायिकपर्याप्तकवनस्पतिकायिकबादरपर्याप्तकेषु
त्पद्यन्ते पणिणामवर्जनां पंचेन्द्रियेषु पर्याप्तेषु तिर्यग्मनुष्येषु नागच्छन्ति आनतादिकल्पत्रयोदशकल्पवासिनः
देवा अनुत्तरा तिर्यक्षु नोत्पद्यन्ते अन्यान्नरनारकेन्द्रियेषु उत्पद्यन्ते तेषु न तिर्यक्षु पर्याप्तनारकदेवविकलेन्द्रियसंज्ञि-
रत्नसर्वपर्यायेषु तेजोवायुसाधारणमिथ्यादृष्टिसर्वदेवानां उत्पद्यन्ते इति विज्ञेयम्‌। उपरि तन्नानामागतिमाह ॥ तत्तो
य चुणियमाणं देवा विज्ञानं तत्तवं मणुवत्तं जति मणुस्से एते सिविनिराच्चुवदा ॥ तत आनतसहस्रारादूर्ध्वं प्रतिलोम-
मोहदेवाः सर्वे प्रियमन्तरमनुष्येषु उत्पद्यन्ते न ते पंचेन्द्रियतिर्यक्षूपपादकाः कायस्थाः तत्र सक्षेत्रं तत्र विराजतश्च ते
लक्षणकर्मणः आगम्य पादेवान्नरत्वं तीर्थंकरत्वं प्रतिपाद्यन्नाह ॥ आ ज्योतिष्कं तदेवा मणुवत्तेण समा हं जोति तीर्थयत्रं ते
मिश्रा तस्स तेव णयपिणक्कं णं बुद्धं मम यारं ॥ आ ज्योतिष्का देवा भवनवासिन आदिः तत्वज्ञाल [illegible] तत्र देवा ज्ञाला।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

काण्डमानं तद्वर्तीति तीर्थंकरः स्वकाले निर्वर्धमानदेवत्वात्सुरत्वान्नं भवतीति निश्चयेन निर्दिष्टः इत्यनन्तरं जन्मनिदप्याः मनुष्यलावकं
दाचिद्भवति कदाचिन्न भवतीति स्यान्नर्थपायनिपेक्षणानाम्नीति । अथ थकेशलाकापुरुषत्वेन वर्तीत्येवं कारणमाह । ... मनो रगर
गवत्कं मगाणिशलाकापुरुषमाड तेषुमिश्रणान्तर ... व ... त यणिहानि शुद्धीममपृ ... ततः पृच्छा ... मिस्यनन्तवं
१०१ यकयानन्तस्यापोस्वाअगत्यशलाकापुरुषपालयतिनन्तवृत्तीतिसज्याएवतेषामनन्तरपदंनानिर्दिष्टानामनन्तवक्तरयत्कारा
विद्भवति कदाचिन्नेति । तनऊर्ध्ववासुदेवत्वाश्रागत्यनन्तवर्तीतिश्चवतिपादयन्नाह ... तिश्रुदिनामप्रामानणय तिसृषर
पद्मवद्दिने ऋपुद्दिमपुत्तरवामा तद्दोवुदादेवतिनयणिक्ता ... निर्दिष्टतिगमनन्तरामन्वन्ततीर्थकरत्वेनलभ्यमपाः श्र
उद्दिनाथुनरवासिनोद्वात्स्याविमानेभ्यः श्रुताः मनः कदाचित्तीर्थकरत्वमचक्रवर्तित्वेनकृमारोजनेनीतनमन्द्रि
ष्वासुरश्चः उनन्नत्वतिपवति यापुनर्निश्चयेननिर्दिष्टतिगत्वतिश्रागतानान्यतिपादयन्नाह ... सर्वपदादयपृष्टो
तन्नातिहयस्यचक्रवतिहित्तं रामवर्णाणान्ना णियमाएगाणिहुदितेति ... सर्वार्थसर्वार्थसिद्धश्च्युतनरगानं ३५०
तीर्थकरत्वनचक्रवर्तित्वनरामत्वनचनाम्यानिर्दिष्टं पुनर्निश्चयनयात्पेवनतत्वविकल्पः सर्वेभ्यस्त्रागत्यपरमदेवानव
तितीर्थंकरचक्रवर्तिरामविचित्तितं च्युत्वा मण्डलिकमंहामण्डलिकादि विकल्पनिवसंघममंदायनियमा सुकिंगवंतीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi